ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 2
JEUDI
2 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.528

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

66e ANNEE — No 17.528

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

100 ՄԵՌԵԱԼ, 230 ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՒ ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԶԳԱՑ, ԲԱՅՑ՝ ՉՏՈՒԺԵՑ

Երկուշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 13–էն անմիջապէս «Յառաջ»ի հեռաձայնը չէր դադրեր: Պարզ է, յուզումը մեծ էր ամէն Հայու մօտ, երբ մեռելները կու տային առաջին լուրը՝ բուռն երկրաշարժ մը կ՚ըլլար, Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանին վրայ, ուժն ալ 6,7էն 6,9 եւ 7 կը գնահատուէր Ռիխթէրի վրայ (առաւելագոյն՝ 9) ըստ երկրաշարժի կեդրոններու՝ Սթրազպուրկ, Իւփսալա եւլն.: Հայաստանի երկրաշարժին պատկերները դեռ բոլորին աչքին առջեւ են եւ մօտ 3 տարի ետք, հետեւանքներն ալ չեն վերցած: Անմիջապէս կը փորձէինք կապուիլ Երեւանի հետ եւ թէ Արմէնփրէս էսըմպլիի եւ թէ Հ.Բ.Ը.Մ.-եան դրասենեակներէն կ՚իմանայինք հաստատել թէ ցնցումը զգացուած էր Կիրովական, Լենինական, Երեւան (տեղական ժամով՝ 13·12–ին), բայց ոչ զոհ կար, ոչ ալ վնաս: Հետզհետէ աւելի ճշգրիտ լուրեր կը հասնէին եւ կը պարզուէր որ շարժին վերնակեդրոնը կը գտնուէր Քութայիս, վրացական մայրաքաղաքին հիւսիս-արեւմտեան կողմը: Անատոլու գործակալութեան համաձայն ալ կեդրոնը Փոթի է, Պաթումի հիւսիսը: Նոյն աղբիւրին համաձայն ցնցումը զգացուած է Արդուին, Ռիզէ: Երեւանի մէջ, ինչպէս կը հաստատէր Հ. Բ. Ը. Մ.-ի դրասենեակէն Յակոբ Աւետիքեան, թեթեւ կերպով զգացուած է, գլխաւորաբար շէնքերու վերի յարկերը:

Հակառակ՝ շարժին ուժգնութեան, զոհերու թիւը բաղդատաբար փոքր է, այն պարզ պատճառով որ առաւելաբար լեռնային շրջաններն են ցնցումի ենթակայ եղած, ուր քիչ բնակչութիւն կայ կամ բնաւ չկայ: Երեքշաբթի, Ապրիլ 30, աստոն տրուած հաշուեկշիռին համաձայն 100 մեռեալ կար եւ 230 վիրաւոր: Երկրորդ ցնցում մըն ալ տեղի ունեցած էր Ապրիլ 29-ի իրիկունը ժամը 20·30–ին: Բոլոր մեռելները այս առթիւ, բնականօրէն կ՚ոգեկոչէին Հայաստանի երկրաշարժը, նոյնիսկ հին նկարներ վերհրատարակելով (Ֆիկառօ, Լենինականէն): Նոյն օրն իսկ, Հայաստանի շինարարութեան նախարարը յայտնած էր Ա· էՖ· Փէ–ին, որ թեթեւ ցնցում զգացուած էր, բայց ոչ զոհ կար, ոչ ալ վնաս: Ժամը 18·30–ին ալ Գերագոյն Խորհուրդի մէջ, պաշտօնապէս յայտարարուած էր թէ վնաս չկայ: Ինչ կը վերաբերի Վրաստանի, կը կրկնուի միշտ որ տրուած թիւերը պէտք չէ վերջնական նկատել, քանի որ Հայաստան ալ քանի մը օր ետք է միայն որ յայտնուեցաւ թէ 25·000 մեռեալ կայ (այս թիւը պաշտօնական եւ վերջնական թիւն էր: Կը կարծուի որ մեռեալներու թիւը 70էն 100 հազար էր): Ախալքալաքի մէջ ալ ցնցում եղած է: Բոլորովին քանդուած է ճատա քաղաքը:

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

Երկուշաբթի օր, բաւական ծանր մըթնոլորտ կար Հադրութի շրջանը, ուր խորհրդային զօրքը խուզարկութիւններ կատարած է եւ 40 հոգի ալ ձերբակալած, ապա մէկ մասը ազատ արձակած: Երասխի շրջանը հանդարտած էր:

Շատ պարզ է, ինչ որ կը կատարուի այս վերջին շրջանին, լաւ ծրագրուած քաղաքականութիւն մըն է: Կը բաւէ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐՄԱՆԱԼԻ ԽՈՒՃԱՊԸ

Ապրիլ 27, Շաբաթ օրուան «Հիւրրիյէթ»ն ու Ապրիլ 29–ի «Միլլիյէթ»ը չէզոքացուած թերահաւատութիւն մը կ՚արտայայտեն Թուրքիոյ հետ բարի դրացնութեան հայաստանեան տրամադրութիւններուն հանդէպ:

Առաջինին մէջ, Թուրքիոյ նախկին արտաքին նախարարներէն Քեամրան Կիւրիւն «Ռուսական ռուլէթը» խորագրուած գրութեամբ ըսելէ ետք թէ տարիներով Թրք· արտաքին քաղաքականութիւնը կըրած է ծանրութիւնը Հայկ·, քրտական եւ կիպրական խնդիրներուն, կ՚անդրադառնայ Մոսկուայի Թուրք դեսպանին Երեւան կատարած այցելութեան: Ու անմիջապէս լուրջ վարանումներ կը յայտնէ հայեւթուրք մօտիկ շփումներու նըր–

–խուճապ ստեղծել եւ այնքան անապահով մթնոլորտ մը, որ հայ բնակչութիւնը ինքնաբերաբար մեկնի եւ պարպէ այդ գիւղերը: Մութալիբով կրկին յայտարարած է, որ մինչ Ազրբէջան իր իրաւունքները փոխանցած է Մոսկուայի, Հայերը իրենք իրենց բանակն ունին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ, որ պաշտօնական այցելութիւն կը կատարէ Նոր-Զելանտա, ներողութիւն խնդրեց Ֆրանսայի գործած «սխալին» համար (Ռենպօ – Ուարիըրի հարցը) եւ իր պաշտօնակիցին հետ համաձայնագիր մըն ալ ստորագրեց 11,7 միլիոն Ֆրանքի հիմնադրամ մը ստեղծելու համար, ինչ որ պիտի ծառայէ երկու երկիրներու բարեկամական կապերը վերահաստատելու:

ԻՐԱՆԻ նախագահը՝ Ռաֆսանճանի կը շարունակէ իր շրջապտոյտը, եւ սուրիայէն անցաւ Անգարա, ուր պիտի խօսուի գլխաւորաբար քիւրտ գաղթականներուն մասին: Էօզալի հետ խօսակցութիւնները պիտի կեդրոնանային նաեւ երկու երկիրներու յարաբերութեանց ամրապնդման շուրջ:

ԳԼՕՏ ԿԱԼԻՄԱՐ, Ֆրանսայի համբաւաւոր հրատարակիչ՝ Կասթոնի միակ մանչ զաւակը, մեռաւ 76 տարեկանին: Ինք է որ, գրական հրատարակչատունը, ծնած Ա. աշխարհամարտէն առաջ, վերածեց աւելի արդիական եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկի մը: Կալիմար տունը ծընած էր պարբերաթերթէն (1909) հիմնուած ժիտի եւ բարեկամներուն կողմէ: Լա Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզի անդամները, 1911–ին որոշած էին հրատարակչական մը ստեղծել, որ ծնունդ առաւ Ռիւ Ժաքոպի խանութի մը մէջ, էՆ – էՌ – էՖ մակդիրին ներքեւ: Կալիմար անունը սաստ տարի ետք մէջտեղ ելաւ: Գլօտ Կալիմար իր աթոռը ձգած էր տղուն, հիւանդութեան պատճառաւ (Ալցհայմըր), բայց իր մահով, հաւանաբար կրկին ծագին ընտանեկան խնդիրներ, քանի Անթուան Կալիմար մեծամասնութիւնը չունի բաժնեթուղթերուն եւ ընտանիքը նոյնիսկ ունեցածներուն օրինականութիւնն ալ կը ժխտէ: Հարցը բաւական աղմուկ հանեց 1990–ին, երբ Ֆրանսուազ Կալիմար (Կասթոնի թոռը) յայտնեց թէ կ՚ուզէ ծախել իր բաժինը 225 միլիոն Ֆր·ի (12,5%), նոյնը կ՚ուզէր ընել եղբայրը (հայրը՝ Գլօտ փոքր եղբայրը նախընտրած էր իրեն յաջորդելու համար): Չեն վարանիր նոյնիսկ դատի քաշել իրենց

(Շար·ը Դ· էջ)

պատակայարմար քայլեր ըլլալուն մասին· կ՚ըսէ թէ վարանումները աւելի կը չէզոքանան երբ կը մտաբերէ հայեւազրբէջանական յարաբերութիւնները:

Այս վարանումները կու գան պատմական անցեալէն՝ որոնք իրեն դրեթէ անկարելի կը դարձնեն հաւատք ընծայել Հայաստանի ղեկավարին խօսքերուն անկեղծութեան: Ք· Կիւրիւն այդ խօսքերը կը նկատէ ռազմավարութիւն մը որ նպատակ ունի Հայաստանի դէմ ցցուած դժուարութիւնները թեթեւցնելու:

Ըսելէ ետք թէ երկու երկիրներէն –Հայաստան, Թուրքիա– առաջինն է որ կը ջանայ թունաւորել միւսին կեանքը, կը դանդատի որ իսկական, անկեղծ փոփոխութեան մը ոչ մէկ գործնական նախանշան ցոյց կը տրուի ու մաղթանքները կը մնան խօսքի մակարդակին վրայ, քանի որ Ապրիլ 24–ի առթիւ կրկնուեցաւ ամէն տարի տեղի ունեցածը:

Ք· Կիւրիւն հարկաւոր կը նկատէ կրկին յիշեցնել թէ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը հրաժարած չէ Թուրքիայէն հողային իր պահանջներէն»: Ան կ՚անդրադառնայ նաեւ 1945–ին սահմանային սրբագրութեան խորհրդային փափաքին որ կը ներկայացուէր «յանուն Հայաստանի»: Ստալինի մահէն ետք Թուրքիոյ տեղեկացուած էր թէ Խորհ· Միութիւնը կը հրաժարի այս փափաքէն, որովհետեւ «յանուն բարի դրացնութեան յարաբերութիւններու, խաղաղութեան ու ապահովութեան, Հայաստան կարելի նկատած էր հրաժարիլ Թուրքիայէն հողային իր պնդումներէն»:

Յօդուածագիրը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն կէտին վրայ որ «բարի դրացնութեան» փափաքը յայտնուած է ոչ թէ Հայաստանի, այլ Խորհ· Միութեան կողմէ· մինչ Հայաստան ոչ ընդունած է իր պահանջքին ապօրինի հանգամանքը եւ ոչ ալ անկէ հրաժարած:

Ք· Կիւրիւն հետեւեալ տողերով կ՚աւարտէ իր գրութիւնը· «Յիշեցնենք նաեւ թէ Հայաստանի ղեկավարները շատ ազդեցութիւն չունին Սփիւռքի վրայ: Ցատկապէս դաշնակցական խումբերը դէմ են այս ղեկավարութեան: Իսկ աշխարհի մէջ բուն հակաթուրք շարժումը կը ղեկավարուի դաշնակցականներու կողմէ:

Աշխարհի բազմաթիւ դէպքերու մոռացումը կը փափաքի ու կը ջանայ զանոնք մոռացութեան մատնել: Դիւանագիտութեան ձեւ մըն է մոռցած երեւիլ: Սակայն իսկապէս մոռնալ, կը նշանակէ ռուսական ռուլէթ խաղալ»:

**

Նոյն թերահաւատութեան կ՚ընկերանայ Թուրքիոյ ղեկավարութեան ուղղուած քննադատական կեցուածք մըն ալ, «Միլլիյէթ»ի Ապրիլ 29-ի թիւին մէջ Ճօշքուն Քըրճայի ստորագրած տողերով: Ան եւս կ՚անդրադառնայ Վ· Վուրալի այցելութեան զոր կը նկատէ ուղղակի Թ· Էօզալի կողմէ դրդուած քայլ մը: Սակայն կը դանդատի որ Թուրքիա այս այցելութեան մասին գոհացուցիչ յայտարարութիւն մը չկատարեց, մինչ Լ· Տէր–Պետրոսեան «Ճումհուրիյէթ» թերթի թղթակիցին յայտնեց թէ Հայաստան կ՚ուզէ բարեկամանալ Թուրքիոյ հետ, թէ պէտք է տնտեսական յարաբերութիւնները զարգացնել որպէսզի փոխադարձ վստահութիւն հաստատուի եւ թէ այս հանգրուանին ոչ մէկ քաղաքական հարց պէտք է շօշափուի, ներառեալ Հայաստանի հողային պահանջները: Ճ· Քըրճա կը նկատէ թէ դեսպանին հետ տեսակցութեան ընթացքին Լ· Տէր–Պետրոսեան յատկապէս ուշադրութիւն ըրած է Հայաստանի Թուրքիայէն հողային պահանջներէն հրաժարած ըլլալուն մասին միակ բառ մը իսկ չարտասանելու եւ նաեւ «չէ վարանած ամբարտաւանութիւնը ունենալու ըսելու թէ Ղարաբաղի հարցին արտաքին ամէն միջամտութիւն կը դժուարացնէ լուծումը· ան նոյնիսկ հրաւիրած է Թուրքիան որ զօրավիգ չկանգնի թուրք Ազրբէջանի, այսինքն՝ դաւանանելու եղբօրը»:

Լրագրողը ըսելէ ետք թէ Հայաստան տնտեսական գետնի վրայ կարենալ շունչ առնելու համար Թուրքիոյ կը դիմէ, իսկ Թուրքիա մանրիկ Հայաստանի հետ տնտեսական յարաբերութիւն զարգացնելէ մեծ շահ մը չի կրնար ակնկալել, կ՚ամբաստանէ Էօզալը որ կը հաւատայ թէ հակառակորդ երկիրներու միջեւ առեւտրական ու ոչ–քաղաքական այլ յարաբերութիւններու զարգացումով կարելի կ՚ըլլայ թշնամութիւնը մոռցնել:

«Պատմութիւնը ազգ· յիշողութեան նըման կորուստի միակ օրինակ մը իսկ չունի» կ՚ըսէ Քըրճա, այս հաւատքը անտեղի նկատելով: Ան կ՚ըսէ թէ հայեւթուրք առեւտրական կապերուն զարգացումին շնորհիւ եղբայր Ազրբէջանի Ղարաբաղի պահանջքէն ետ կեցնելու համար Հայաստանի կիրարկած շրջափակումը իր զօրութիւնը պիտի կորսնցնէ, իսկ Հայաստան հզօրանալով կարելիութիւն պիտի գտնէ Թուրքիայէն հողային իր պահանջները օրակարգի նիւթ դարձնելու:

Ճ· Քըրճա Հայաստանի ու Արեւմուտքի տեսանկիւնէն հաւանական արժեւորումն ալ կը կատարէ Թրքական կեցուածքին ու կը թելադրէ ճիշդ վարքագիծը· «Հայերն ու Արեւմուտքը Երեւանի հանդէպ մեր այս անհարկի առատաձեռնութիւնը պիտի վերագրեն ոչ թէ մեր անկեղծութեան, այլ՝ Արեւմուտքի կիրարկած ճնշումէն փրկուելու փափաքին ու իրենց մտասեւեռումով նոյնիսկ նարկը պիտի չզգան վերաքննելու իրենց վրէժը:

Հայաստանի հանդէպ Թուրքիա տրամաբանական, ուղղամիտ միակ քաղաքականութիւն մը կրնայ կիրարկել· ըսել թէ պատրաստ ենք ճանչնալու Հայաստանի մեզի ու այլ երկիրներու հետ ունեցած սահմանները ու եթէ Երեւան ընդունի այս սահմանները ու հրաժարի անարգելէ Թուրքիան, յայտնել թէ պատրաստ ենք ամէն տեսակի գործակցութեան: Այդ պարագային, թէ՛ Հայերը իրենց խելքը իրենց գլուխը կը հաւաքեն եւ թէ ոչ ոք կրնայ մեզ մեղադրել գէշ նպատակներ ունենալու յանցանքով»:

**

Հետաքրքրական պիտի ըլլար Թուրք լրագրողներու պատասխանը ունենալ հետեւեալ հարցումին· «Երբ այդքան փոքր, անկարեւոր ու «մանրիկ» երկիր է Հայաստանը ու այդքան դժուարութեան մատնուած, ինչո՞ւ օգնել–չօգնելու այս խրախուսումը: 3,5 միլիոննոց Հայաստան մը որքան ալ հզօրանայ քաղաքական, տնտեսական ու այլ մարզերու մէջ, ինչո՞վ կրնայ իսկական ծանրութիւն մը ունենալ աւելի քան 55 միլիոննոց Թուրքիոյ դէմ: Այս պայմաններուն մէջ «գող՝ սիրտը դող»ի պատկերը չի՞ յիշեցներ փրթած վրկլուկն ու յայտնուած դժգոհութիւնը:

Հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին Թուրք մամուլին գրածներէն կը հետեւի թէ այս մարզին մէջ եթէ ձախողած ղեկավարն է Թ· Էօզալ, Լ· Տէր–Պետրոսեան ալ կը մարմնաւորէ անբախտ· Հայկ· որոշ շրջանակի մը կողմէ ան անդիջում ամբաստանութեան, մեղադրանքի թիրախ է իր «թրքասիրութեան» համար, մինչ թրքական կողմը թերահաւատութեամբ կը վերաբերի անոր արտայայտութիւններուն ու կեցուածքին հանդէպ:

Կարեւորը սակայն այն է որ երկու ժխտականներու հանդիպումէն ծագի դըրականը մեր երկրին ու ժողովուրդին համար:

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻ աշխատանքի տօնին առթիւ, «Յառաջ», ինչպէս տեղական բոլոր օրաթերթերը, լոյս չի տեսներ: Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, **Մայիս 3:**

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ակադեմական Հրաչիկ Սիմոնեանի նախագահութեամբ Ապրիլ 12-ին Երեւանի մէջ բացուած գիտաժողովը որ յատկացուած էր հայ – ռուս – թուրք – ազերի յարաբերութիւններուն (1917 – 1923) համախմբած էր շուրջ երկու տասնեակ պատմաբաններ, մեծ մասով Հայաստանէն եւ Ռուսիայէն: Արտասահմանէն կը մասնակցէին միայն երեք հոգի:

Ռ. Յովհաննիսեան որուն համբաւը ծանօթ է յիշեալ մարզին մէջ, շարք մը հարցումներով անդրադարձաւ թուրքեւ-խորհրդային եւ հայեւ-խորհրդային յարաբերութիւններուն, յատկապէս 1921 Մարտի Մոսկուայի համաձայնութեան եւ Կարսի Հոկտեմբերեան դաշնագրին, որոնք լուսաբանութիւններու պահանջ կը ներկայացնէին: Յուսալի է որ ռուսական եւ թրքական դիւաններու աւելի դիւրութեամբ տրամադրելի ըլլալու պարագային, կարելի պիտի ըլլայ յստակացնել կարգ մը կէտեր որոնք տակաւին մութ են: Արդէն այս նպատակով Ռ. Յովհաննիսեան Երեւան կեցութեան ժամանակաշրջանը 15 օր երկարեց: Տեղական թերթի մը մէջ հրատարակուած հարցազրոյցի մը ընթացքին փրոֆէսէօրը նկատել տուաւ թէ Սեւրի դաշնագրէն ետք ցնորք էր դաշնակիցներու վստահիլ, անոր տրամադրութիւններուն ամբողջական կիրարկումին համար: Ան ընդգծեց նաեւ որ Հայ կառավարութեան համար անկարելի էր նախապէս ռուսամէտ ուղղութեան մը հետեւիլ, քանի որ ատիկա Արեւմտեան Հայաստանի հողերուն լքումին պիտի առաջնորդէր, երբ այդքան զոհողութիւն կատարուած էր այդ ուղղութեամբ, իսկ Խորհրդային Միութիւնը արդէն համագործակցութեան մէջ էր քէմալականներուն հետ: «Ոչ ալ արեւմտեան ուժերէն պէտք է բան մը յուսալ» ըսաւ փրոֆէսէօրը, անդրադառնալով այն հակումին որ կայ տակաւին հայկական որոշ շրջանակներու մէջ, աւելցուց թէ միմիայն մենք մեզի պէտք է վստահինք, ինչ որ արգելք չէ Արեւմուտքի հետ դիւանական ու մշակութային բնոյթի յարաբերութիւններ զարգացնելու: Ռ. Յովհաննիսեանի համաձայն Սփիւռքը կրնայ Հայաստանի վերաշինութեան օժանդակել, սակայն երկրին իւրայատուկ հարցերը պէտք է լուծուին միայն անոր կառավարութեան կողմէ: Ակնարկելով Հայ Դատի քաղաքականութեան, ան ցաւ յայտնեց Հայացումի այն արագ ընթացքին որ տեղի կ'ունենայ ներկայիս Հայաստանի մէջ եւ որ պէտք է աստիճանաբար կիրարկուի միայն. հակառակ պարագային, Հայաստան ապաստանած ռուսախօս բազմաթիւ Հայեր պիտի չկարենան մասնակցիլ բազմատեսակ գործունէութիւններու: Ան որպէս օրինակ յիշեց Ամերիկայի պարագան ուր մեծ թիւով Հայեր որոնք ծանօթ չեն իրենց մայրենի լեզուին, հայրենասէր անձեր են ու կ'օգնեն Հայաստանին: Արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան հարցին մէջ Ռ. Յովհաննիսեան նկատեց թէ վտանգաւոր արդիւնքներ տալու հաւանականութիւնը ունեցող քայլերէ առաջ պէտք է նախապատրաստական քննութիւն մը ընել, համակարգիչի մը օժանդակութեամբ, ինչպէս սովորութիւն է Միացեալ – Նահանգներու մէջ:

Ռուբէն Սահակեանի ելոյթը խորագրուած էր «Մի քանի փաստեր Հայաստանի ճակատագրում Կոմինտերնի խաղացած դերի մասին (1919 - 1920 թթ.)». Փրոֆէսէօրը խօսեցաւ Արեւմուտքի դէմ հակա - աշխարհակալական ճակատ մը կազմելու նպատակով 1920 Սեպտեմբերին Բաքուի մէջ «Արեւելեան ժողովուրդներու համագումար» կազմակերպելու ձեռնարկուած որոշումին մասին. Համագումարը հակահայ քաղաքականութեան մը կը ձեռնարկէր որուն հետեւորդ էր Օսմանեան Պետութիւնը եւ որ յանգեցաւ հայեւթուրք պատերազմին եւ Կովկասի մէջ Հայերու Բ. կոտորածի մը: Պատմաբանը արդէն վերջերս նոր փաստերու օժանդակութեամբ հրատարակեց «Ցեղասպանութեան պատմութիւնը» խորագրուած հատոր մը զոր կը նկատենք ցեղասպանութեան մասին գրի առնուած ամէնէն ամբողջական գործ մը(*):

Մոսկուայի համալսարանէն փրոֆէսէօր Հրանդ Եպիսկոպոսեանի նիւթն էր «Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը եւ հայկական հարցը»: Ան շեշտեց Ստալինի հակահայ քաղաքականութիւնը: Հետաքրքրական էր լսել փրոֆէսէօրէն որ 1918 Օգոստոսին օսմանեան ուժերու դէմ Բաքուի պաշտպանութեան օրերուն Ստալին, Վոլկայի ճակատին վրայ որպէս զինուորական կոմիսար, Ցարիցին (ներկայիս՝ Վոլկոկրատ) ղրկեց այն 7400 մարտիկներն ու ուտեստեղէնի առատ պաշարը որ ղրկուած էր Բաքուն պաշտպանող զօրքին: Ատիկա արգելք չեղաւ որ քննադատէ Շահումեանը իշխանութիւնը ընդդիմութեան ձգելու յանցանքով: Փրոֆէսէօրը ըսաւ նաեւ թէ Թուրք Արտաքին գործոց նախարար Մուխթար Փաշա Նոյեմբեր 8-ին Քեազըմ Քարապեքիրի ղրկած հեռագրին մէջ կը հրահանգէր որ ան Հայաստանը քաղաքականապէս ու ֆիզիքապէս ոչնչացնէր: Ստալին դաշնակցականներուն կը վերագրէր 1920 Սեպտ.ին Քէմալի դէմ պատերազմին պատասխանատուութիւնը: Չիչերինի ղրկած Նոյեմբեր 30-ի հեռագրին մէջ ան կը նկատէր թէ Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ յարձակողականը համաձայնականներու կողմէ չափազանցուած էր չբացայայտուած նպատակով մը ու այսպէս, հարկաւոր կը դառնար յապաղել կարմիր զօրախումբերու առաջքումը: Ստալինի 1921 Փետրուար 12-ի ծանօթ նամակը Լենինի ուղղուած, ուր Հայերը աշխարհակալ կ'որակուին Էրզրումի, Վանի եւ Պիթլիսի իրենց պահանջին համար երբ այլեւս մեծամասնութիւն չեն կազմեր այդ շրջաններուն մէջ, մասնակիցներու կողմէ երեք անգամ յիշուեցաւ: Ատիկա կը ներկայացնէ թէզ մը որ կը կրկնուի Թուրքերու կողմէ, առանց նկատի առնելու այդ շրջանի Հայերուն բնաջնջումի պարագան:

Յունաստանի ներկայացուցիչը Միխայիլ Խարալամփիտիս «Գաղափարախօսութեան ազդեցութիւնը ռուս - թրքական յարաբերութիւններուններուն մէջ» նիւթով զուգահեռ մը կատարեց Հայերու եւ Յոյներու միջեւ որոնց 1920 – 1921-ի պարտութիւնը հետեւանք էր թուրքեւ-խորհրդային միարանութեան: Այդ ճակատագրական տարիներուն առանց խորհրդային ուժերու քէմալականներուն ընծայած օժանդակութեան, Թուրքիա պիտի չկարենար պարտութենէն փրկուիլ: Այս գաղափարին համակարծիք էր նաեւ Գէորգի Տրապեզնիկով՝ Մոսկուայի յոյն համայնքին նախագահը որ խօսեցաւ «Անդրկովկասի ազգային – պետական շինարարութեան ձեւախեղումներ»ու մասին (1917 – 1923): Հայաստանի քաղաքագէտներու ընկերակցութեան նախագահ Համլետ Յովհաննիսեանի համաձայն որ պարզեց «Գաղափարական գործօնի դերը հայ - ռուս թրքական յարաբերութիւններու մէջ», պոլշեւիկները երբ ձախողեցան յեղափոխութիւնը Արեւմուտքի, յատկապէս Գերմանիա եւ Հունգարիա եւս ծաւալելու նպատակին մէջ, դարձան դէպի Արեւելք, այն համոզումով որ համայնավարական գաղափարականը աւելի ընդունելի կ'ըլլար այս շրջանի ժողովուրդներուն համար, որոնք աշխարհակալ ուժերու տիրապետութեան տակ էին: Ասկէ կը ծագէր վերոյիշեալ համագումարին գաղափարը: Թուրքերը օգտագործեցին առիթը մեղադրելու համար «աշխարհակալ» դաշնակները որոնք Համաձայնականներու նեցուկը կը վայելէին: Թուրքերն ու խորհրդայինները համոզեցին հայ պոլշեւիկները թէ 1920 Սեպտեմբերին Հայաստանի վրայ գործուած յարձակումը նպատակ ունէր միայն երկիրը դաշնակ բռնատիրութենէն փրկելու եւ օժանդակութիւն հայթայթելու անոր: Ասկէ մեկնած, հայ պոլշեւիկները սկսան ջլատել հայկական զօրքը եւ տկարացնել դիմադրական ուժը հայ ժողովուրդին որ ահռելի հանգրուաններէ կ'անցնէր:

Այս կարծիքը չէր բաժներ Մոսկուայի Համալսարանէն փրոֆ. Պետրոս Ներսիսեան ինչպէս իր քանի մը պաշտօնակիցները որոնք հետաքրքրական էր տեսնել թէ կը պաշտպանեն այն թէզը որ ցարական ու պոլշեւիկ վարչաձեւերը հակառակ ամէն բանի, ապահոված են հայ ժողովուրդին գոյութիւնը եւ եթէ Լենին յաջողէր շարունակել իր գործը, խորհրդային Հանրապետութիւնները լաւագոյն վիճակի մէջ պիտի գտնուէին. այս թէզը պատճառ եղաւ որ նստաշրջանին նախագահը Հ. Սիմոնեան միջամտէ ու դիտել տայ թէ այսուհանդերձ, 1903-ի եւ 1905-ի պատահարները, ինչպէս նաեւ խորհրդայնացումի յետագայ շրջանին հայ զոհերը չէին կրնար այս թէզը զօրացնող ազդակներ նկատուիլ:

Ակադեմական Հրանդ Աւետիսեան «Բրեստ – Լիտովսկի հաշտութիւնը. ռուսթրքական յարաբերութիւնները եւ հայկ. հողերի բռնագրաւումը թուրքերու կողմից (1917 Նոյ. – 1918 Մարտ)» նիւթով յայտնեց թէ Բրեստ – Լիտովսկի հաշտութեան ժողովներուն երբ թուրք պատուիրակին ներկայութեան օրակարգի վրայ էր Անդրկովկասի սահմաններուն ճշդումը, Գարախանը Թուրքերու պահանջով դուրս ձգուեցաւ խորհրդային պատուիրակներուն կողմէ:

Մեր զեկուցումին մէջ «Հայաստանի առընչուող 1918–21 խորհրդա–թրքական յարաբերութիւններ»ու համառօտ ներկայացում մը ըրինք, որոնք քանի մը զարտուղութիւն ցոյց տալով հանդերձ, կը վկայէին թէ այդ տարիներուն թուրքեւ-խորհրդային կապը տէ փաքթօ զինակցութեան մը վերածուեցաւ որուն մեծագոյն շահաւորը եղաւ Քէմալ: Ցաւելեալ, հայկ. կառավարութիւնը գերագնահատած էր Դաշնակիցներու Սեւրէն ետք Հայաստանի նեցուկ կանգնելու տրամադրութիւնը եւ թերագնահատած պոլշեւիկ եւ քէմալական յեղափոխական շարժումներուն տարողութիւնը, այն համոզումով որ չեն կրնար Դաշնակիցներու ուժին դիմադրել: Ասիկա միտք պահուելիք դաս մըն է, մանաւանդ որ Հայաստանի ներկայ կացութիւնը որոշ չափով մը կը նմանի 1918–1920-ի շրջանին: Ժամանակն է որ վերջ տրուի ռոմանթիկ վերաբերումներու, հանդէպ՝ այն հարցերուն որոնց դէմ յանդիման է կառավարութիւնը այնքա՛ն դժուարութեամբ եւ որոնց քաղաքականութիւնը պէտք է որոշուի երկրին աշխարհաքաղաքական դիրքէն մեկնելով: Իսկ Սփիւռքը պէտք է միակ վարքագիծ մը ունենայ. այն՝ որ բոլոր միջոցներով օգնէ հայրենիքին, խուսափի կառավարութեան գործերուն ճախորդ միջամտութիւններ կատարելէ եւ հայրենիքին շահերը գերիվեր դասէ կուսակցական շահերէն:

Թող ներուի որ չենք անդրադառնար մնացած զեկուցումներուն. տանք սակայն մասնակցողներու անուններն ու ներկայացուած նիւթերը. Աշոտ Բայրեանց՝ «Անգլիական քաղաքականութիւնը Անդրկովկասում եւ 1918–1919 թթ. Հայաստանը», Գայեանէ Մախմուրեան՝ «Հայաստանի բաժանման բրիտանական ծրագիրը (1919)», Լենդրուշ Խուրշուդեան՝ «Հայաստանի 1920 թ. Դեկտեմբերի 2-ի համաձայնագիրը» եւ Երուանդ Սարգսեան՝ «Խորհրդա–Թուրքական անդրքուլիսեան բանակցութիւնները 1921 թ. Փետրուար–Մարտ ամիսներին եւ Մարտի 16-ի պայմանագիրը»:

**

Ապրիլ 13-ին, փակման օրը գաղափարներու արդիւնաւոր փոխանակում մը տեղի ունեցաւ: Մեծամասնութեան մօտ տիրող կեցուածքը այն էր որ սկեպտիկ ըլլալով հանդերձ Թուրքիոյ Հայաստանի հանդէպ «բարեացակամ» դիրքորոշումին, հարկաւոր կը նկատուէր երկու երկիրներու փոխ – յարաբերութիւններուն բնականոնացումը: Այլ կարծիք մը կը նկատէր որ Թուրքիոյ ներկայ քաղաքականութիւնը որ Հայաստանի ու Ազրբէջանի ալ մասնակցութեամբ փոխանակումներու ազատ գօտի մը հաստատելու մէջ կը կայանար, խորքին մէջ երկար ժամանակուան ծրագիր մըն էր որ մեծամասնութեամբ մահմետական այդ շրջանը Թուրքիոյ հակակշռին ենթարկելու նպատակը կը հետապնդէր, Ռուսերու հեռանալէն ետք, ինչ որ հաւանականութիւն մը կը նկատուէր:

Հակառակ կազմակերպչական քանի մը թերացումներու որոնք երկրին խառնակ կացութեան հետեւանք էին, ամբողջութեան մէջ պէտք է ըսել որ առաջին անգամն էր որ ներկայ կ'ըլլայինք կարծիքներու փոխանակումներու, վիճարկումներու որոնք տեղի կ'ունենային ազատութեան մթնոլորտի մը մէջ. բան մը որուն մասին մտածել իսկ կարելի չէր վերջին տարիներուն:

ՍԵՐԺ ԱՖԱՆԱՍԵԱՆ

(*) «Ցեղասպանութեան պատմութիւն» Երեւան, 1990:

ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայո՛ց աշխարհիկ, գարունդ է հասել·
Ահա գեղեցիկ գարուն քո եկել·
Ո՛վ դու ի վաղուց մոռցուած Հայրենիք·
Ո՛վ դու ի սրտիս անմոռաց տեղիք·
Ահա գարունիկդ հասել է հասել,
Ւուագ Մասեաց ծայրն ընդ քեզ հաշտ հայել·
Այն սեւ սեւ ամպերն են դարձել ի փախ,
Այն ճերմակ - ճերմակ սարերն են անվախ·
Ջրնիկն ի ծոցին բացեր է ճամպայի,
Քաղցրիկ կըրկըջով գլորէ գետս հազար·
Ձայն բարձր ժայռից որ երկնուց են մօտ՝
Կենաց օրհնութեան ծագէ առաւօտ...:
Հայո՛ց աշխարհիկ, գարո՛ւնդ է եկել,
Ահա գարունիկդ հասե՛լ է հասե՛լ...:

(ԱԼԻՇԱՆ)

«Յառաջ»ի Ապրիլ 13 / 14-ի թիւին մէջ կարդացի Սարգիս Պօղոսեանի «Եւ եհաս Գրիգորիս Պալաքեանը», տեսայ յաջող ծաղրանկարը, կարդացի նաեւ յօդուածին վերջին տողերը – «Եւ ափսո՛ս Պալաքեանը չտեսնող այսօրուան ընթերցողներուն ալ թերեւս տեսակ մը առասպել համարուի գիւցազներգութեան սահմաններուն մօտեցող...»: Անմիջապէս ըսեմ որ, տեսած եւ ճանչցած եմ երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանը որուն մեքենագրուհին եղած եմ, 1920-ական թուականներուն: Առաջին անգամ Պալաքեան Սրբ.ը տեսած եմ Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցին 1920-ական թուականներուն, երբ դեռ կ'ապրէր երջանկայիշատակ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանը, որ նոր վերադարձած էր Ս. Էջմիածնէն, սրունքը վիրաւորուած, կը կաղար: Այդ օրերուն, Եկեղեցւոյ վարի սրահին մէջ, ձախ կողմը, գրասենեակի մը առջեւ նստած էր թուխ, կրակոտ աչքերով, սեւ փոքրիկ մօրուքով պատկառելի կղերական մը, Պալաքեան Եպիսկոպոսն էր, իսկ դիմացը, քարտուղարը, Արմէն Ամուր: Յետագային, Պալաքեան Սրբ. իբրեւ Կաթողիկոսական պատուիրակ տեղափոխուեցաւ Անիէռ, հին գիւղակի մը մէջ, շրջապատուած ընդարձակ պարտէզով մը: Ահա այս գեղեցիկ շէնքին մէջ է որ եղած եմ իր մեքենագրուհին եւ մօտէն ճանչցած եմ Պալաքեան Արքեպիսկոպոսը: Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյ դրան առջեւ նստած բոլոր անդամահատուած մուրացիկներն ալ տեղափոխուեցան Անիէռի գիւղակին մէջ, ընդարձակ պարտէզին մուտքի դրան մօտ, շէնքին ներքնամասին պատին տակ. որովհետեւ, Պալաքեան Սրբ. կը սիրէր զանոնք ... Հակառակ անոր որ, ինքը հարուստ չէր, սակայն չափազանց առատաձեռն, յաճախ դրամական փոքրիկ նուէրներով կ'ուրախացնէր մուրացիկները: Երբ դուրս ելլէր շրջապտոյտ մը կատարելու, հայ եկեղեցականի իր սեւ տարազով եւ գլուխը դրած սիլինտր գլխարկով, ուշադրութիւնը կը գրաւէր Ֆրանսացի անցորդներուն: Ընդարձակ գիւղակին վերի յարկը գրասենեակն էր. իսկ վարի յարկը, մէջ մէջի երեք մեծ սենեակները կը ծառայէին իբր ընդունարան եւ ճաշարան, ետեւը խոհանոց, որուն մէջ խարտեաշ, կապուտաչուի երիտասարդ մը Գալուստ Պօյաճեան, զոր Լիոնէն հետը բերած էր, կ'եփէր կերակուրները, կ'ընդունէր այցելուները եւ կը խնամէր պարտէզը: Կապուտաչուի, գեղեցիկ եւ առոյգ երիտասարդ մըն էր որ գաղթած էր Պոլսէն, Սամաթիայէն: Գալուստ Պօյաճեան, ոչ միայն խոհարար այլ եւ վարպետ կօշկակար մըն էր: Յետագային Լիոնի մէջ ամուսնացաւ եւ ունեցաւ 10 երախայ: Առաջին զաւկին անունը՝ Արմէն դրած էր: Գալուստ Պօյաճեան կը գրէր նաեւ բանաստեղծութիւններ եւ ցոյց կուտար Առաջնորդարանի քարտուղար Յակոբ Տէր Յակոբեանի եւ ինծի...: Պր. Յակոբ Տէր Յակոբեանը եւ ես շատ անգամ ճաշակած ենք կարիճ Գալուստ Պօյաճեանի «մահլէպի»ները...: Եթէ չեմ սխալիր, Պալաքեան Արք. Թոքաթցի էր: Նախապէս, Առաջնորդարանին քարտուղարը, իր քե-

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ՇՆՈՐՀԱԼԻ ԹԱՒՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻՆ

Մշակոյթի նախարարութեան, Մշակոյթի ֆոնտի եւ Մանկական ֆոնտի նախաձեռնութեամբ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է «Նոր անուններ» փառատօնը, ուր ի յայտ եկած են մինչեւ 18 տարեկան շնորհալի երաժիշտ - մեկնաբաններ ու ստեղծագործներ: Մրցանակներու եւ պարգեւներու արժանացածներուն մէջ է «Զայքովսկի» միջնակարգ երաժշտական դպրոցի է. դասարանի աշակերտուհի, թաւջութակահարուհի՝ Լուսինէ Առաքելեան: Մշակոյթի հայկական ֆոնտի պարգեւէն բացի, պատանի թաւջութակահարուհին խրախուսուած է ձայնագրուելու Փրակայի ձայնասփիւռի կայանին մէջ:

Իսկ օրերս Լուսինէ Առաքելեան հրաւէր ստացած է Մոսկուա տեղի ունենալիք «Նոր անուններ» համամիութենական մրցանքին, ուր եւրոյթ կ՚ունենան տարբեր հանրապետութիւններէ եկած մեկնաբաններ:

***

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԱՃՈՒՐԴ

«Վերածնունդ» համաժողովրդական խորհուրդը Երեւանի մէջ կազմակերպած է արտասահմանեան եւ տեղական իրերու (արուեստի ստեղծագործութիւններ, ջահեր, կարասի, հագուստեղէն եւայլն) աճուրդ մը, որմէ գոյացած գումարը՝ 750 հազար ռուբլի, կը յատկացուի Երեւանի «Նաւակատիք» մանկական կեդրոնի բնակեցման եւ աղէտեալ գօտիի մէջ գտնուող գիւղի մը վերականգնման:

«Վերածնունդ» կազմակերպութեան գլխաւոր նպատակներն են Հայաստանի տնտեսական եւ մշակութային վերածնունդը եւ Հայրենիքի ու Սփիւռքի կապերուն ամրապնդումը:

տայր Պր. Անդրէասեանն էր. յետագային Պր. Յակոբ Տէր - Յակոբեանը եւ այս տողերը գրողը, Առաջնորդարանի մնայուն պաշտօնեաներն էինք: Առաջնորդարանի ընդհանուր ժողովները տեղի կ՚ունենային շաբաթը անգամ մը: Պատուարժան ժողովականներէն կը յիշեմ Տէր եւ Տիկին Մամուլեան: Աշխարհահռչակ բեմադիր՝ Ռուբէն Մամուլեանի ծնողքը: Արաքսի Թորոսեան, փաստաբան Զայլաք եւ ուրիշներ, որոնց անունը կը վրիպի յիշողութենէս...: Անգամ մը Միլանոյէն եկաւ քահանայ մը, եպիսկոպոսին այցելութեան...: Քահանային հագած եկեղեցական սեւ ջուբբը շատ հին ու նոյնիսկ մաշած ... ուշադրութիւնս գրաւեց ... իսկ երբ յանկարծ ճանչցայ Մշոյ աւագերէց Տէր Եղիշէ Պարսամեանը յուզուած սկսայ ձեռքերը համբուրել. Տէր հայրը, պահ մը շուարած գլուխ կը դիտէր. երբ ճանչցաւ, լալով փաթթուեցանք իրարու ... յիշեցինք մոխրակոյտի վերածուած Տարօն Աշխարհը...: Պալաքեան Արք. յաճախ կ՚երթար Լոնտոն: Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ սիրուած էր թէ ազգաներէն, թէ հարուստներէն: Օր մը ըսաւ ինծի. - «Եկո՛ւր քեզ տանիմ Լոնտոն ամուսնացնեմ...»: Պատասխանեցի ամչկոտ .... վարանումով. - «Սրբազան Հայր, ես չեմ ուզեր ամուսնանալ ... արուեստը կը սիրեմ ... դերասանուհի, երգչուհի կ՚ուզեմ դառնալ...»: Բարձրաձայն խնդաց եւ «լա՛ւ, լա՛ւ աղջիկս, գուցէ իրաւունք ունիս ... զօրիւն Տարօնցի ես ... գաղափարապաշտ դերդաստանի զաւակ...»: Այդ օրերուն Աշօ Շահխաթունին շարժանկարի ընկերութեան առաջարկով «L'homme à l'hispano»ն կը խաղար եւ ինծի ալ առաջարկութիւններ եղած էր:

Ճակատագիրը այլ կերպ տնօրինեց...: Պալաքեան Արք. մեկնեցաւ Մարսէյլ...: կաթողիկոսական պատուիրակութեան չէնքը գոցուեցաւ...: Ես կը բնակէի Շաւիլ, «Կոմսի» Վահան Փափազեանին տունը: Օր մը «Յառաջ» թերթին մէջ, փոքրիկ ծանուցում մը փոխեց ճակատագիրս - «Օր. Արմենուհի Տէր - Կարապետեանէն կը խնդրուի այցելել «Յառաջ»ի խմբագրատունը»....:

Լոյսերու մէջ հանգչի Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի քաղցր հոգին...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ Ի ՊԱՏԻՒ ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆԻ

Ուրախութիւն կար, Ուրբաթ, Ապրիլ 19-ին, Լիոնի Ազգային Տան մեծ սրահին մէջ. Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի մասնաճիւղը, «Արաքս», կազմակերպած էր երեկոյթ մը՝ մեծարելու համար Գեղամ Կանանեանը: Ամենայն Հայոց Հայրապետը շնորհած է Կանանեանին Սուրբ Սահակ - Մեսրոպ շքանշանը, ընդ առաջ երթալով Նորվան Եպիսկոպոսի խնդրանքին:

Հայրապետական արժանի գնահատանք մը: Մեծ է եղած, արդարեւ, շուրջ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր - եւ պիտի շարունակէ ալ ըլլալ, կը յուսանք - Գեղամ Կանանեանի աշխատանքը, Լիոնի մէջ, ի նպաստ մշակութային ձեռնարկներու եւ մանաւանդ՝ հայերէն լեզուի ուսուցման:

Ծառայած է, Ազգային Միութեան հովանաւորութեան տակ, Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանին յարատեւութեանը, կրցած է պահպանել եւ վարել, Լիոնի համալսարաններէն մէկուն մէջ, հայերէնի դասընթացքներ եւ կազմակերպած է բազմաթիւ մշակութային ձեռնարկներ ընդհանրապէս որակաւոր եւ յաջող, Կապոյտ Խաչի կամ ուրիշ միութիւններու հովանիին տակ: Լիոնի հայութիւնը լաւ կը գնահատէ Գեղամ Կանանեանը:

Առոր ապացոյցը ունեցանք, վերստին, Ուրբաթ իրիկուն, երբ Նորվան Եպիսկ. գեաեղեց շքանշանը մեծարեալին կուրծքին: Սրահը թնդաց խկոյն. Ժողովուրդը, շուրջ երկու հարիւր հոգի, ոտքի ծափահարեց երկար: Աւելի երկար՝ քան սովորութիւն է այդպիսի առիթներու մէջ:

Մինչեւ այդ սպասուած պահը, հանդիսականները ունկնդրեցին երգ, արտասանութիւն եւ նուագ, լսեցին բանախօսներ: Իսկական հանդէս մը...

Ղեւոնդ Ա. Քհն յ. Յարութիւնեան, տէր հզօր ձայնի, երգեց «Հայաստան, երկիր դրախտավայր», Տիկին Խաթուն Մկրտիչեան արտասանեց Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուոյն»ը: «Սպիտակ» նուագախումբը որուն կը ծառայեն մեր ժողովրդական երաժշտութեան սիրահար տասնեակ մը երիտասարդներ, գգալի ըրաւ, մերթ ընդ մերթ, իր հաճելի ներկայութիւնը:

Երեկոյթը բացած էր Ազգ. Միութեան նախագահ Ռիչար Կազարեան, յայտնելով իր ուրախութիւնը որ Լիոնցի Հայ մը եւս կ՚արժանանայ կաթողիկոսական գնահատանքի:

Հանդիսավարն էր Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին նախկին նախագահուհի, Տիկին Գասապեան որ, իր Միութեան կողմէ, շնորհաւորեց Գեղամ Կանանեանը, ծառայ հայ մշակոյթին: Տիկինը շեշտեց՝ «Հայը, առանց մշակոյթի, պակասաւոր Հայ է»:

Գլխաւոր բանախօսները փարիզցիներ էին՝ Մովսէս Պչաքճեան եւ Յակոբ Պալեան: Երկուքն ալ դպրոցական ընկերներ Կանանեանի, Հալէպ:

Պ. Պչաքճեան խօսեցաւ —կարդաց— հայերէն: Երկար: Պատրաստած էր խնամուած ելոյթ մը: Հատիկ հատիկ, ընտրեալ բառերով, յիշեց դրուագներ իրենց պատանեկան կեանքէն՝ ուր Գեղամ Կանանեան ցոյց կու տար արդէն իր կազմակերպչական ձիրքերը եւ իր կամքը՝ օգտակար ըլլալու ուրիշներու, մնալով սակայն միշտ համեստ:

Պ. Պալեան խօսեցաւ ֆրանսերէն: Իր վկայութիւնը տուաւ իր ընկերոջ հեռաւոր եւ մօտիկ անցեալի գործունէութեան մասին եւ ծափահարութեան արժանացուց Տիկին Կանանեանը, «հայացած Ֆրանսուհին» որ միշտ նեցուկ եղած է իր ամուսնոյն հայանպաստ աշխատանքին:

Կարգը եկած էր վերջապէս շքանշանի յանձնումին: Երեք հոգեւորականներուն միաձայն աղօթքէն վերջ, Իսահակ Խչկր. Քհնյ. Հեքիմեան կարդաց կաթողիկոսական կոնդակը, որմէ յետոյ Նորվան Եպիսկ. կատարեց իրենց սիրելի արարողութիւնը՝ տուաւ շքանշանը:

Սովորութիւն է որ մեծարեալը, անմիջապէս խօսք առնէ եւ յիշէ, առաւել կամ նուազ, իր ըրածը եւ չըրածը: Գեղամ Կանանեան այդպէս չըրաւ: Գոհացաւ իր շնորհակալութիւնները յայտնելով բոլորին եւ չահեցաւ անկասկած, իր շատ ամփոփ ելոյթին համար, նոր համակրութիւններ:

Ներկաներուն կը մնար օգտուիլ խակոյն ճոխ հիւրասիրութենէն՝ զոր պատրաստած էին խաչուհիները: «Արաքս»ի նախագահուհի Տիկին Տրնիզ Աղայէքեան եւ իր ընկերուհիները, միշտ ժպտադէմ, ծառայեցին անխոնջ. երեկոյթը երկարեցաւ: Ժողովուրդը չէր ուզեր մեկնիլ. մթնոլորտը այնքան ջերմ էր...:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Պատէն - Վուրթէմպէրկ նահանգի Էփինկէն քաղաքին մէջ Մարտ 15ին աւարտած է հայ մշակոյթի ու պատմութեան նուիրուած շաբաթը: Վիւրթէմպէրկի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նախագահ Գրիգոր Մինասեանի սեփական հաւաքածոյէն կազմուած ցուցահանդէսը (մետաղադրամ, դրոշմանիշ, մանրանկարչութիւն, գորգ եւայլն) այցելած է 31 հազար հոգի: Քաղաքի Կաթողիկէ Եկեղեցիին մէջ կազմակերպուած ցուցահանդէսին ներկայացուած են ցեղասպանութեան ու 1988-ի երկրաշարժին առնչուող լուսանկարներ: Տեղի ունեցած են նաեւ դասախօսութիւններ՝ նուիրուած Հայաստանի ու Արցախի կացութեան, ցեղասպանութեան, հայկական ճարտարապետութեան, գրականութեան, երաժշտութեան եւ այլ նիւթերու:

***

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մօտ Քուէյթի դեսպան Ապտէլ Ազիզ Ժասէմ, Ապրիլ 15-ին այցելած է Մեծն Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը, ուր ընդունուած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ: Տեսակցութեան ներկայ գտնուած են Կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդ՝ Արտաւազդ Արք. Թրթռեան եւ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ ու Արդարութեան նախարար Խաչիկ Պապիկեան: Խօսակցութիւնները կեդրոնացած են Լիբանանի մէջ տիրող կացութեան, Քուէյթի ներկայ վիճակին եւ Հայ համայնքի դերակատարութեան վրայ:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 20, «Խորհրդային Միութեան ներքին հայկական Սփիւռքը» թեմայով հանդէս եկած է Լենինգրադի Արեւելագիտութեան հիմնարկի բաժնի վարիչ՝ տոքթ. Կարէն Իւզբաշեան: Երեկոյթին բացումը կատարած է «Համազգային»ի Լոս - Անճըլսի մասնաճիւղի ատենապետ Վարդգէս Թրթռեան, իսկ պատմաբան՝ Րիչըրտ Յովհաննէսեան ամփոփ գծերով ներկայացուցած է օրուան բանախօսը: Սփիւռքի յառաջացումը նկատելով որպէս արդիւնք 1915 Թուականի ցեղասպանութեան, բիւզանդագէտ - հայագէտը շեշտած է այն հանգամանքը որ արեւելահայ գանգուածը նոյնպէս զգացած ու կրած է ցեղասպանութեան հետեւանքները: Վերլուծումի ենթարկելով արեւելահայ ըՍփիւռքի կազմաւորման պատմական պայմանները, ան խօսած է Մոսկուայի հայ գաղութի մասին, որ գլխաւորապէս յառաջացած է Ղրիմէն ու Պարսկաստանէն գաղթած Հայերէ: Պետերբուրգի հայկական գաղութին անդրադառնալով, բանախօսը նշած է որ այն գործօն մասնակցութիւնը բերած է քաղաքի հիմնադրման աշխատանքներուն: Հետզհետէ աշխուժացած այս գաղութները 1930-ական թուականներէն սկսած են նահանջ ապրիլ ... Իսկ 1988 Փետրուարէն ետք մենք ունեցանք նոր հայութիւն՝ նոր մտայնութեամբ, որուն համար պարտական ենք Արցախին, աւելցուցած է ան: Յոյսերը իրենց լայն արձագանգը գտնելով Լենինգրադի եւ Մոսկուայի մէջ, ունեցան իրենց դրական արդիւնքը՝ Խորհրդային Սփիւռքի մէջ աճեցան քաղաքական եւ մշակութային ընկերութիւնները: Այնուհետեւ բանախօսը կեդրոնացած է այժմ քաղաքական եւ մշակութային աշխոյժ կեանք ապրող Լենինգրադի գաղութին վրայ:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Լա Սաժէս» հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 29, 30 եւ 31-ին, յաջորդաբար խուներամ բազմութեան առջեւ հանդէս եկած է Հալէպի Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան «Ազատ Ղարիպեան» պարախումբը: Մարտ 30-ին տեղի ունեցած պաշտօնական հանդիսութեան ներկայ եղած են Պետական նախարար՝ Ժագ Զուխատարեան, Պուրճ Համուտի քաղաքապետ՝ Զաքար Մկրեան, Լիբանանի կեդրոնական դրամատան նախկին փոխ կառավարիչ՝ Մկրտիչ Պուլտուքեան եւ այլ անձնաւորութիւններ: Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան Լիբանանի շրջանի անունով խօսք առած է Ահարոն Շխրտըմեան:

***

ԷՆՍԻՆՈՅԻ «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 7-ին տեղի ունեցած է Այնթապի Հերոսամարտին 71-րդ տարեդարձին հանդիսութիւնը, ներկայութեամբ աւելի քան 700 հանդիսականներու: Փրոֆ. Սիլվա Գարայեանի հանդիսավարած ձեռնարկին բացման խօսքը կատարած է Հայ Այնթապցիներու Միութեան վարչութեան ատենապետ Ճէք Ալաճեան, բանախօսած են տոքթ. Սարգիս Գարայեան եւ Հերոլտ Տէմիրճեան: Ապա բեմ հրաւիրուած է այժմ Նիւ Ճըրզի բնակող Զօրավար Արամ Գարամանուկեան, որ հանդստեան կոչուելէ առաջ երկու տարի Սուրիոյ կառավարութեան զինուորական կցորդի պաշտօնը վարած է Ուաշինկթընի մօտ: Նախապէս 9 շքանշաններ ստացած զօրավարին (սուրիական, ֆրանսական, լիբանանեան ու եգիպտական պետութիւններէն, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութենէն) այս առթիւ շնորհուած է, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան «Ներսէս Շնորհալի» շքանշանը: Տուչութեան յաջորդած է զօրավարին սրտի խօսքը: Գեղարուեստական յայտագրով մէջ ընդ - մէջ հանդէս եկած է Իրանահայ Միութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ալֆրէտ Մարդոյեանի:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Նարեկայ Տիրամօր Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 7, տեղի ունեցած է Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի նուիրուած յիշատակի երեկոյթ մը: Հանդիսավար Դաւիթ Խիլըբէկեանի Ալիշանի մասին տուած կենսագրական տեղեկութիւններէն ետք գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը՝ արտասանութեամբ, երգ ու երաժշտութեամբ: Օրուան բանախօսը եղած է պատմաբան՝ տոքթ. Գէորգ Պաղճեան: Հանդիսութեան աւարտին խօսք առած է Եկեղեցւոյ ժողովրդապետ՝ Գէորգ Վարդապետ Զաքարեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 12-ին տեղի ունեցած է Եղեռնի 76-ամեակի ոգեկոչման հանդիսութիւն մը՝ կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Գանատայի Երիտասարդաց Միութեան «Սիմոն Զաւարեան» մասնաճիւղին: Խօսք առած են երիտասարդականի եւ պատանեկանի կողմէ՝ Արօ Նգրուրեան եւ Կարինէ Վարդանեան: Բանախօսութեամբ հանդէս եկած է Յակոբ Ճանպազեան:

(Շար. Ա. էջէն)

եղբայրը այն տպաւորութեամբ, որ օգտըւելով հօրը հիւանդութենէն չնչին գինով հօրմէն բաժնեթուղթ գնած է: Ի վերջոյ Անթուան գնորդներ կը գտնէ քըրոջը եւ եղբօրը բաժիններուն համար, մերժելէ ետք ոմանք եւ մուտք կը գործէն խալացի էնաուտին, Հալաս գործակալութիւնը եւ դրամատուները: Անթուան Կալիմար ընտանիքէն միակն է այլեւս, տան մէջ:

ՊՈԼԻՍ ԵՒ ԱՏԱՆԱ եօթը ռումբեր պայթած են Կիրակի օր դրամատուներու, անհատական ընկերութիւններու եւ Անավաթան՝ կուսակցութեան չէնքերու մօտ, բաւական վնաս հասցնելով:

ԼԻՊԵՌԹՔՈՒՌԻ մգկիթը պիտի չընդարձակուի, բնակիչները «ո՛չ» պատասխանեցին համայնավար քաղաքապետին հանրաքուէին, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մը՝ 83,45%: Փա-տը-Քալէի այս փոքրիկ գիւղին բնակչութեան 30%-ը մահմետական է եւ մզկիթի ծառայող 80 քառակուսի մեթր տարածութեամբ աղօթավայրը չի բաւեր: Արձանագրուած 5895 քուէարկողներէն 3286-ը քուէարկեց եւ միայն 537 հոգի համաձայն գտնուեցաւ մզկիթին ընդլայնման: Անշուշտ, այս հանրաքուէն օրինաւոր չի նկատուիր եւ քաղաքապետն ալ «ցեղապաշտութեամբ» կ'ամբաստանուի, նաեւ ըմփնիսթ, մինչ ինք կ'առարկէ որ կ'ուզէ հանրային սպասարկութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրել գաղթողներու համեմատութեան վրայ, որոշ տեղեր, ուր բնականօրէն հարցեր կը ստեղծուին:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ համար, միջազգային երաշխաւորութիւնը անհրաժեշտ է, կը գրէ քրտական Հիմնարկին տնօրէնը՝ Քենտալ Նեզան (Լիպերասիոն, Ապրիլ 30), եւ յօդուածին սկիզբն ալ կը ջանայ արդարացնել քիւրտ ղեկավարները, որոնք այլ ելք չունէին քան բանակցիլ Պաղտատի բռնատէրին հետ: Ցուսահատութիւնը, կ'ըսէ, մոլորումի կը մղէ, բայց չի վարանիր նաեւ գիտել տալէ, որ կրնային գոնէ խուսափիլ Ս. Հիւսէյնի հետ ողջագուրումի, համբուրուելու այդ նուաստացուցիչ խեղկատակութենէն:

ՍՈՒՀԱՆԻ մէջ (Թուրքիոյ կեդրոն-արեւելքը) երեք բարձր պաշտօնատարներ (փոխ-նահանգապետ եւլն.) սպաննուած են եւ վեց հոգի ալ վիրաւորուած: Թուրքերը Քիւրտիստանի աշխատաւորական կուսակցութեան կը վերագրեն արարքը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

● ՄՆԱՑԱԿԱՆ ԻՍԿԷՆՏԷՐԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Աշաֆէնպուրկի մէջ, Գերմանիա, տեղի ունեցած են Եւրոպայի առաջնութեան մրցումները, դասական ոճով: Ընդհանրապէս, փայլած են խորհրդային մարզիկները: Ասոնց մէջ՝ Մնացական Իսկէնտէրեան (74 քկ.), աշխարհի ախոյեան 1990-ին: Վերստին առաջին հանդիսացած է: Կումայրիցի այս մարզիկը անյաղթելի կը մնայ իր դասակարգին մէջ:

Երրորդ մրցանակ ստացած է Երեւանցի Ալֆրէտ Տէր-Մկրտչեան (52 քկ.): Կը յուսար հաւանաբար աւելին, յենլով իր անցեալ ձմեռ ձեռք բերած լաւ արդիւնքներուն:

Երրորդ մրցանակ նաեւ, Պուլկարիոյ խումբէն, Բելիքեանի (48 քկ.), անուն մը՝ որուն առաջին անգամ կը հանդիպինք եւ վստահ ալ չենք այս մարզիկին հայածնունդ ըլլալուն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ԱՐԱՐԱՏ ԱՌԱՋԱՏԱՐԻՆ ԴԷՄ

Երեւանի Արարատին առաջին ելոյթները աւելի յուսալից եղան քան կարելի էր երեւակայել. մանաւանդ՝ երբ նկատի ունենանք կեանքի դժուարութիւնները, Հայաստան:

Այդ դժուարութիւններն են, անկասկած, պատճառը հանդիսատեսներու թիւին անկումին: Հազիւ հինգ հազար հոգի Հրազդանի մարզադաշտին շուրջ՝ ուր կան եօթանասուն հազար նստատեղիներ...: Անկում՝ հակառակ գոհացուցիչ արդիւնքներու՝ չորս յաղթանակ, մէկ հաւասարութիւն եւ երեք պարտութիւն, երեքն ալ դուրսը:

Ուրբաթ օր, Արարատ վերստին կը մրցի Մոսկուայի մէջ: Իր հակառակորդը, բանակի կեդրոնական ակումբը, առաջատար է ներկայիս, հաւանաբար զօրաւոր խումբ մը, քանի որ որակուած է նաեւ բաժակի կէս աւարտականին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին ժիրայր Գարաճեանի մահուան առթիւ:

FRANCE-CULTURE

«LES QUARANTE JOURS DE MUSA DAGH» du Lundi 29 Avril au Vendredi 10 Mai à 18 h 02.

● ՎԱԼԱՆՍ՝ ՅԱՂԹԱՆԱԿ, ԲԱՑՑ ՏԵՂՔԱՅԼ

Շաբաթ իրիկուն, Վալանսի Հ.Մ.ը, իր համակիրներուն առջեւ, յաղթած է Քլիւզի՝ 3 – 0: Նախատեսելի էր այդ, բայց իր դիրքը չի փոխուիր դասաւորումին վրայ, քանի որ իր երկու գլխաւոր մրցակիցներն ալ յաղթած են. Անտուա Թուլոնի մէջ (4 – 1) եւ Կրընոպլը Մարսէյլի մէջ (1 – 0), ինչ որ չէր ակնկալուեր: Անտուա լաւագոյն դիրքի վրայ է:

Այս չաբթու վերջը, Հ.Մ.ը կը խաղայ Մոնաքոյի մէջ. երթի մրցման՝ 0–0: Յաղթանակ մը անհրաժեշտ է պահելու համար յոյս՝ առաջատարներուն հասնելու:

● ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

Լիկի առաջնութեան մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն-Տէսին Սէյսինէ, Կրընոպլի մօտ, ունեցած է պահ մը երկու կոլերու առաւելութիւն, բայց փախցուցած է յաղթանակը՝ 2 – 2: Մէկ կէտի կորուստ՝ որ կրնայ սուղի նստիլ մօտիկ ապագային:

Վալանսի Հ.Մ. (2)ը, իր դաշտին վրայ պարտուած է Աննօնէյէ՝ 3 – 0: Վալանս երրորդ է միշտ, Հ.Մ.Ը.Մ.՝ 8-րդ:

● ՔԱՅԼ ՄԸ ԵՒՍ ԴԷՊԻ ԼԻԿ

Ռոնի նահանգային առաջնութեան մէջ՝ Հ.Մ.Ը.Մ. (2) – Թարար 2 – 0: Լիոն – Տէսին քայլ մը եւս կ'առնէ դէպի լիկի ախոյենութիւն: Վիէն Հ.Մ.ը, Սէն Մարթէնի դաշտին վրայ՝ 1 – 1: Վիէն 2-րդ է:

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

● ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ ԿՐԿՆԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Գրած էինք արդէն թէ Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը կը մասնակցի Ռոնի ախոյենութիւններուն երկու խումբերով: Մրցաշարքը վերջացած է: Երկուքն ալ ախոյեան են, իւրաքանչիւրը իր խըմբակին մէջ եւ կը բարձրանան:

Առաջին կազմը, շարունակելով իր յաջորդական վերելքը, կը մտնէ նահանգային Ա. դասակարգին մէջ. երկրորդ խումբը երրորդ դասակարգէն կ'անցնի երկրորդ:

Հրանդ Աբրահամեան եւ իր ընկերները կը գտնեն, այսպէս, արդար վարձատրութիւն իրենց յամառ ջանքերուն: Առաջին անգամն է, կը կարծենք, որ հայ ակումբ մը, հայ խաղացողներով, յաջողութիւններ կ'ունենայ Ֆրանսա, այս մարզաձեւին մէջ:

Վ. Մ.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

6-էն 11 տարեկան ենք:

Դպրոցասէրի աշակերտ:

Կը փորձենք մեր առաջին ցուցահանդէսը:

Կ'ուզէ՞ք տեսնել մեր գծածները:

ժամադրութիւն Կիրակի, Մայիս 12 ժամը 16-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնին մէջ՝
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն-Ժեռմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Շաբաթ, Մայիս 4-ին, կէսօրէ ետք ժամը 14-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մայիս 4, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան Տէմիրեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20.30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի պարահանդէսը՝ Մայիս 25-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը Մինաս Տէր-Պօղոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Արշակ Շահպազեանէ 200 Ֆր., եւ Տոքթ. Սարգիս Գայարաքէ 100 Զուիցերական Ֆր.:

***

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տիկին Ծառուկեանէ իր թոռան Սեդրակ-Լօռան Ալեփէի ծննդեան առթիւ եւ 300 Ֆր. Տիկին Ալեփէէ իր զաւկին ծննդեան առթիւ: Նաեւ ստացած է 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ճէրէճեանէ իրենց թոռան՝ Վիգէն Սապունճեանի ծննդեան առթիւ եւ 500 Ֆր. ալ Տէր եւ Տիկին Սապունճեանէ իրենց զաւկին ծննդեան առթիւ:

***

Կապոյտ Խաչի Պուրկ. Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան իրենց սիրելիներուն, զաւկին եւ թոռներուն յիշատակին 200 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պէրպէրեան 100 Ֆր., Օրիորդ Մարի Սագըրեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Սարգիսեան (Մարգարեանի հոգեհանգստեան առթիւ) 100 Ֆր., Օրիորդ Ազատուհի Խաչիկեան Մարիամ Տէրտէրեանի քառասունքին առթիւ 50 Ֆր.: Մուրատ Օհանեանի քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Կ. Կոնոյեան 50 Ֆր., Տիկին Ժիւլիա Կոթիէ, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր-Կարապետեան, Պ. Կ. Գավազեան 50-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժաք Պաղտասարեան 100 Ֆր., Զատկուան առթիւ Այրի Տիկին Շամլեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան 50 Ֆր., Ընտ. Սարգիսեան, Մուրատեան 50 Ֆր., Այրի Տիկին Զուարթ Կիրակոսեան 20 Ֆր.:

***

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժեռմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեանէ 500 Ֆր.:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ զրոյցի մը՝

ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

նիւթով

Կը մասնակցին՝
ՀԻՎՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ, ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ,
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ, ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ
եւ
ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ, ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Զրուցավար՝ ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 5, ժամը 17-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան
Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

— Մուտքը ազատ է –

U.G.A.B. - PARIS
organise
UN
DINER DANSANT
animé par un orchestre tzigane
le Samedi 11 Mai à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
PARTICIPATION AUX FRAIS : 350 Frs.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 3

VENDREDI
3 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամեն օրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.529 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 66e ANNEE — No 17.529

ԲՈՒՌՆ ԵՒ ԸՆԴՀ. ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՅԱԲՆԱԿ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ Ի ՄԱՍՆԱՒՈՐԻ ԳԵՏԱՇԷՆԻ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՅԱՏՈՒԿ ՄԱՐՄԻՆ ՄԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ - ԳՈՐԲԱՉՈՎ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Դէպքերը արագընթաց բնոյթ մը առին եւ ինչ որ կը նախատեսուէր, դժբախտաբար, պատահեցաւ: Ապրիլ 27/28-ի մեր թիւով կը գրէինք արդէն թէ կացութիւնը շատ ծանր էր Գետաշէն եւ Մարտունաշէն, իբրեւ հետեւանք Մուրթալիպովի բրած սպառնալիքներուն եւ տուած պզղարարութեան Հայաստանի կառավարութեան: Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը դիմած էր Մոսկուա, Գերագոյն Խորհուրդի արտակարգ համագումարի համար, բայց ոչ մէկ պատասխան կը ստանար, ընդհակառակն պատասխանը կ'ըլլար բուռն յարձակում մը, Ապրիլ 30-ին, Գետաշէնի վրայ թէ ազերի յատուկ ջոկատներու (ՕՄՈՆ) եւ թէ խորհ. Ներքին Նախարարութեան ուժերու կողմէ: Ապրիլ 30-էն ի վեր, հակասական լուրեր իրարու կը յաջորդէին եւ դժուար էր «Յառաջ»ի խմբագրութեան համար — Մայիս Մէկի ամբողջ օրը ներառեալ — կարենալ յստակ պատկեր մը կազմել:

Փորձենք, սակայն, ժամանակագրական կարգով տալ լուրերու ամփոփումը:

Երեքշաբթի վաղ առաւօտեան է, որ բուռն յարձակում կատարուած է Գետաշէնի վրայ: Կռիւները շատ բուռն եղած են եւ նոյն իրիկունը հակասական լուրեր կային: Կէս գիշերին կ'ըսուէր թէ Գետաշէնը ինկած է, մինչ աւելի ուշ կը հերքուէր: Ճիշդ է որ Երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 21.20-ին (տեղւոյն ժամով) Գետաշէնէն կը լսուէր վերջին հաղորդում մը ձայնասփիւռի կապի մը միջոցաւ, որ միակ յարաբերութիւնն էր այլեւս Հայաստանի հետ: Այդ պահուն, Գետաշէնէն՝ «Փրկէ՛ք» կը լսուէր եւ կ'ըսէին թէ շատ հաւանաբար վերջին հաղորդումն է: Այդ հաղորդումով ալ կը յատնէին թէ բազմաթիւ մեռեալներ կան, կին, երախայ, ծերունի եւ նաեւ ծանր վիրաւորներ, որոնք անմիջական խնամքի կը կարօտին: Այս հաղորդումէն ետք, ոչ մէկ կապ կարելի էր հաստատել: Նոյն օրը, Ապրիլ 30-ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը դռնփակ նիստ գումարած էր, որ կը տեւէր ժամը 17-էն 20: Այս նիստին ընթացքին Գերագոյն Խորհուրդը կու տար կարեւոր որոշում մը եւ կ'ընէր նաեւ յայտարարութիւն մը, զորս կու տանք ստորեւ նոյնութեամբ: Նաեւ թարգմանաբար կու տանք յայտարարութեան ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, նկատի առնելով անոր բովանդակութիւնը, այս ծանրակշիռ օրերուն եւ նաեւ պատմական բնոյթը.—

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ

ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հաշուի առնելով Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Ադրբեջանի միջսահմանային գօտում ստեղծուած արտակարգ իրավիճակը, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդը Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ Է.

1. Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհրդի նախագահութեան եւ Նախարարների խորհրդի նախագահութեան կազմով ստեղծել արտակարգ իրավիճակի հանրապետական ժամանակաւոր խորհուրդ:

2. Խորհրդի աշխատանքներին խորհրդակցական ձայնի իրաւունքով ներգրաւել խորհրդարանում ներկայացուած հասարակական – քաղաքական կազմակերպութիւնների ղեկավարներին:

3. Խորհրդին իրաւունք վերապահել ընդունելու Հանրապետութեան անվտանգութեան եւ բնակչութեան կենսագործունէութեան ապահովմանն ուղղուած որոշումներ, որոնք անհրաժեշտութեան դէպքում (պատգամաւորների 1/3-ի պահանջով) կարող են վաւերացուել Գերագոյն խորհրդի կողմից: Խորհրդի ընդունած որոշումները պարտադիր են կատարման Հանրապետութեան ամբողջ տարածքում:

4. Խորհրդի գործունէութիւնը դադարեցւում է 1991 թուականի Յունիսի 1-ից, եթէ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդն այլ որոշում չի ընդունում:

Հայաստանի Հանրապետութեան
Գերագոյն խորհրդի Նախագահ՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան
Գերագոյն խորհրդի Քարտուղար՝
Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

30 Ապրիլի 1991 թուականի,
քաղ. Երեւան

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լեռնային Ղարաբաղում, Շահումեանի շրջանում, Գետաշէնի ենթաշրջանում, Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջսահմանային գօտում ստեղծուել է պատերազմական վիճակ: Ադրբեջանի կոմունիստական վարչակարգը ԽՍՀՄ բարձրագոյն ղեկավարութեան թողտուութեամբ եւ ԽՍՀՄ ներքին զօրքերի անմիջական մասնակցութեամբ, ոտնահարելով համամարդկային արժէքները եւ մարդու իրաւունքների միջազգային նորմերը, շարունակում է իրականացնել իր բռնօրրանից հայ ազգաբնակչութեան բռնի տեղահանման քաղաքականութիւնը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդը, ելնելով օրէց օր բարդացող իրավիճակից, 1991 թուականի Ապրիլի 25-ին հանդէս եկաւ ԽՍՀՄ ժողովրդական Պատգամաւորների համագումարի արտահերթ նիստ հրաւիրելու պահանջով, որին ի պատասխան կենտրոնի թելադրանքով եւ ռազմական օժանդակութեամբ իրադրութիւնը աւելի է սրւում՝ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի սահմանի ամբողջ երկայնքով գնդակոծւում են հայկական բնակավայրերը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդը Հայաստանը պատերազմի մէջ ներքաշելու ԽՍՀՄ կենտրոնական իշխանութիւնների վարած քաղաքականութիւնը գնահատում է որպէս հայ ժողովրդի եւ նրա օրինական իշխանութիւնների դէմ ուղղուած պետական ահաբեկչութեան քաղաքականութիւն, իսկ իրականացուող գործողութիւնները որպէս ագրեսիա Հայաստանի Հանրապետութեան դէմ, եւ յայտարարում է, որ իրավիճակի յետագայ սրման եւ դրա հետեւանքների ողջ պատասխանատուութիւնը կրում են ԽՍՀՄ պրեզիդենտը, ԽՍՀՄ Գերագոյն խորհուրդը, ԽՍՀՄ Պաշտպանութեան եւ Ներքին Գործերի Նախարարութիւնները, ԽՍՀՄ պետական անվտանգութեան Կոմիտէն:

Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդը պնդում է անյապաղ ԽՍՀՄ ժողովրդական Պատգամաւորների համագումարի արտահերթ նիստ հրաւիրելու պահանջը, որպէս ստեղծուած իրավիճակից դուրս գալու անհրաժեշտ միջոց:

Ահագնացող վտանգի դէմ յանդիման Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդը դիմում է աշխարհի ժողովուրդներին, Պետութիւնների պառլամենտներին եւ կառավարութիւններին, միութենական Հանրապետութիւնների Գերագոյն խորհուրդներին, բարի կամքի տէր մարդկանց եւ կոչ անում բոլոր ջանքերը գործադրել հայ ժողովրդի դէմ ուղղուած ագրեսիա գործողութիւնները դադարեցնելու համար:

***

DECLARATION DU PARLEMENT DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE

Un état de guerre vient de s'instaurer au Nagorny-Karabagh, dans les régions de Chahoumian et de Guetachene, ainsi qu'aux frontières de l'Arménie et de l'Azerbaïdjan. Le pouvoir communiste d'Azerbaïdjan continue, avec l'approbation des autorités centrales et la participation effective des forces armées du Ministère de l'Intérieur, sa politique de déportation forcée des populations arméniennes, au mépris du droit international, des droits de l'Homme et des valeurs humaines. Au vu d'une situation se dégradant de jour en jour, le Parlement de la République d'Arménie a demandé, le 25 Avril 1991, que le Congrès des députés d'URSS soit convoqué en séance extraordinaire. Pour toute réponse, à l'instigation du pouvoir central et avec le concours de forces armées, des villages à population arménienne ont été mitraillés tout au long de la frontière entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan, créant une situation plus explosive.

Le Parlement de la République d'Arménie considère —d'une part, que la politique du pouvoir central, consistant à entraîner l'Arménie dans une guerre, est une politique de terrorisme d'Etat dirigée contre le peuple arménien et les autorités légales, —d'autre part, que les opérations en cours sont une agression contre la République d'Arménie.

Le Parlement déclare que la responsabilité d'une aggravation future de la situation et de ce qui pourrait en résulter, incombe entièrement au Président de l'URSS, au Soviet Suprême, aux ministères de l'Intérieur, de la Défense, ainsi qu'au KGB.

Le Parlement arménien, réitérant sa demande, estime que seule la tenue d'une séance extraordinaire du Congrès des députés d'URSS permettra de sortir de la situation créée.

Face au danger croissant, le Parlement, s'adressant aux peuples, aux Parlements et Gouvernements du monde entier, aux Parlements des Républiques d'Union Soviétique, aux hommes épris de justice et de paix, lance un appel afin que tous les efforts soient déployés pour mettre fin aux agressions commises à l'encontre du peuple arménien.

Erevan, le 30 Avril 1991

***

Չորեքշաբթի, Մայիս 1-ին, թէ Վազգէն Մանուկեան, թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ելոյթ ունեցան հեռատեսիլէն: Զոհերու բուն թիւը կարելի չէ գիտնալ ճշգրտօրէն, բայց, ստոյգ է որ աւելի է քան քանի մը տասնեակ (36 մեռեալ նուազագոյն) եւ ծանր վիրաւորներ կան, որոնք հետզհետէ կը մեռնին դարմանումի չըլլալուն պատճառաւ: Մայիս 1ին, մեր առած լուրերուն համաձայն, ըլլայ հեռաձայնով, ըլլայ Արմէնփրէսի «Յառաջ»ին ուղղակի տուած հեռատիպ հաղորդումներով, կը թուէր որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հակառակ ջանքերուն չէր կրցած կապ հաստատել Մոսկուայի ղեկավարներուն հետ եւ թէ չորս թռոններ, որոնք Գետաշէն ղեզօրայք, սնունդ պիտի տանէին եւ վիրաւորները Հայաստան բերէին, չէին կրցած մեկնիլ, Մոսկուայի դրած արգելքով (ոչ մէկ թռիչք մինչեւ Մայիս 4, ապա թէ ոչ թռոնները կրնան վար առնուիլ, անմիջապէս որ սահմանը անցնին): Հինգշաբթի առտու սակայն, (Մայիս 2) կրնայինք ճշդել թէ երկու թռան մեկնած էին Չորեքշաբթի օր, բայց մշուշի պատճառով չէին կրցած էջք կատարել Գետաշէն եւ իջած էին Շահումեան, ուրկէ սնունդ, դեղ եւ խնամող բեռնակառքով կ'ուղղուէին դէպի Գետաշէն, բայց խորհրդային զօրքը զիրենք կը կեցնէր կէս ճամբան՝ Մանաշիդ, թոյլ չտալով շարունակել: Ողբերգութիւնն այն է նաեւ, որ խնամքի չգոյութիւնը աղէտալի հետեւանքներ ունի վիրաւորներուն համար: Մինչ կ'ըսուէր թէ (եւ Ֆիկառօ ալ կը գրէր Մայիս 2-ին) որ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան չէր յաջողած յարաբերութեան մէջ մտնել Գորբաչովի հետ, Հինգշաբթի առտու Երեւանէն կը հաստատուէր թէ կրցած է խօսիլ եւ երեք նախապայման ալ դրած է որեւէ բանակցութիւն սկսելու համար.—

Ա) Անմիջապէս դադրեցնել բոլոր յարձակումները եւ ռմբակոծութիւնները Արցախի եւ բոլոր հայաբնակ գիւղերուն վրայ:

Բ) Անարգել թոյլ տալ օդային երթեւեկը Հայաստանի եւ բոլոր հայաբնակ գիւղերու միջեւ:

Գ) Վերջ տալ բնակչութեանց բռնի տեղահանութեան:

Նոյն առաւօտուն մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն Գետաշէն չէ ինկած, կռիւները կը շարունակուին, գիւղը շրջապատուած է եւ զօրքը 50 հայ պատանդ առած-տարած է գիւղէն, Հայերն ալ 14 խորհ. զինուոր պատանդ առած են:

Մայիս 1-ի իրիկունը ժամը 6-ին, համբաժողով մը տեղի ունեցաւ Երեւան, 150 հազար հոգիի մասնակցութեամբ եւ ողբու ընթացքին բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները խօսք առին: Կը թուի որ միասնական ոգի մը կը տիրէ, հետեւանք, հաւանաբար, ստեղծուած տագնապալի կացութեան:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
ԿՈՉԵՐԸ

Հեռաձայնով թէ հեռատիպով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Մայիս 1-ին իսկ, դիմեց բոլոր դաշնութիւններու հոգեւոր պատասխանատուներուն, որպէսզի գործի անցնին եւ հանրային կարծիքը տեղեակ

(Շար.ը Գ. էջ)

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԸ
ԿԵԱՆՔԸ
ՆՈՐԱԲՈՂԲՈՋ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՄԷՋ

Մարսէյլի մեր համեստ սրահին յաջորդ օրն իսկ, 1927, Սեպտեմբեր 20–ին, պարտիզակցի նախկին մանկավարժուհի եւ այժմ մեր գիւղացի Արթին Տայիին պատուական կինը Նուարդը, ձեռքէս բռնելով, զիս առաջնորդեց Հայկական Մանկապարտէզը, որ կը գտնուէր 48 rue du Baignoir, դանդաղի մը գետնայարկը, [illegible]։

Այնտեղ ալ գիրքին չէր, [illegible] եւ կամայ ակամայ համակերպիլ տեղծուած նոր միջավայրին։

Առաջին սրահին մէջ, մեր դէմ ելաւ Պոլիսէն ժամանած՝ Տիկին Մարի Սվաճեանը, կարճահասակ, լեցունիկ, թխադէմ, փայլուն աչքերով, մազերը կարճ կտրած։ Անմիջապէս կը նկատուէին անոր այտերուն վրայի փոսիկներ եւ վարդագոյն փոշիները ու շրթներուն ալ վառ կարմիրը։ Բանակը ձեռքին՝ խստապահանջ նայուածք մը նետեց մեր վրայ, եւ նորեկ ըլլալուս պատճառաւ, առաջնորդուեցայ միւս սենեակը, ուր քանի չափ մանուկներուն վերակացուն էր դեռատի Օրիորդ Էլիզը, պարզօրէն հագուած, առանց պաճուճանքի, առանց շպարի, շագանակագոյն մազերուն հիւսքը ետեւը ձգած։ Դռնէն անցնելուս պէս, ան զիս դիմաւորեց քաղցրաբոյր ժպիտով մը, եւ իր բիւրեղեայ անոյշ ձայնով հետաքրքրուեցաւ ինքնութիւնովս։

Ա՜խ, երանի՛ մեր Օրիորդ Էլիզներու պէսպիսուն փաղանգին։ Այդ հարիւրաւոր օրիորդներու բանակին շնորհիւ է որ ապրեցան ու տեւեցին եւ դեռ ալ կը տեւեն ամէնուրեք մեր հայկական վարժարանները։ Առանց այս նուիրեալ օրիորդներուն, ի՞նչ եղած պիտի ըլլար մեր մանկապարտէզներէն մինչեւ բարձրագոյն դասարաններուն ճակատագիրը…։ Տեղին է այստեղ յիշատակել Պոլսոյ Կեդրոնականի այն յիսուն տարիները, որոնց ընթացքին, հազարաւոր աշակերտներ, բողբոջէն մինչեւ աւարտական, ինքնաբերաբար դիմեցին համբաւաւոր Օրիորդ Աշխէնի գորովագութ սրտին եւ աչքերուն, ըլլայ դաս, ըլլայ յոյզ, ըլլայ հրճուանք, ըլլայ յուսալքում, «Աշխէն մօրաքոյր» փաղաքշական մակդիրը շրթներուն։

Պոլսոյ մէջ, 1958–ին, ես ալ պատիւն ունեցայ տեսակցելու եւ լուսանկարուելու երանելի Օրիորդ Աշխէնին հետ, (մականունը տուող չկար), եւ շա՜տ մը անոր նմաններուն։ Եւ որովհետեւ ուսուցուհիները միշտ օրիորդ վիճակի մէջ կը մնէին ասպարէզ, անոնց գործունէութիւնն ալ նոյնացած էր այդ օրիորդ բառով։ Ու երբ, դարձեալ այնտեղ, առիթով մը, հարց տրուեցաւ Ֆէրիգիւղի նախակրթարանի աղջնակի մը՝ անոր մօրը արհեստին մասին, անվարանօրէն պատասխանեց.

– Մայրիկս օրիորդութիւն կ՚ընէ։

Այս պատկերաւոր ճշդումէն ետք, վերադառնանք Մարսէյլի մեր մանկապարտէզը։ Օրիորդ Էլիզը սեւ գրատախտակին վրայ, ճերմակ կաւիճով մեր մանկուտի աչքերուն առջեւ հայ գիրերը կը կենդանացնէր, յետոյ կրկնել կու տար մեզի անոնց հնչումները։ Շուտով միավանկ բառեր ալ սկսան կառուցուիլ անոնցմով։ Ամէնքս ալ, նախ յափշտակուած օրիորդ Էլիզին հատիկ հատիկ եղանակաւոր հնչումներէն եւ ապա անոնց յաջորդող մեր խմբական կրկնութիւններու հրապուրիչ երեւոյթէն ալ կը հրճուէինք։ Գունաւոր թղթիկներով ձեռագործի եւ խորանարդները վրայ վրայի շարելու պահեր ալ ունէինք։ Միայն երգելու ժամանակ, մեզի կ՚ընկերանար Տիկին Սվաճեանը իր դաշնակով երգեր մանկական, նուիրուած աքաղաղին, կատուին, շնիկին կամ նապաստակին.

Նապաստակն աղուորիկ,
Նարեցաւ բոլորտիք,
Իւր ականջներ սրեց,
Գլուխը վեր հանեց,
Թռա լա, լա, լա, լա…

Այսպէս երգով ու խաղով, ամիսները արագօրէն կը սահէին մեր մանկապարտէզին մէջ։ Բան կը սորվէի եւ սորվածիս ալ համը՝ հաճոյքով կ՚ըմբոշխնէի։ Իրիկունները, Տիկին Նուարդը դասերս սերտել կու տար իրենց հիւրասենեակին մէջ։ Մեր վերի յարկի բնակարանը նեղ ըլլալուն, գլրոցէն վերադառնալուս պէս, անոնց մօտ կ՚իջնէի։ Անոր նահատակ ամուսինէն որբացած տասնհինգամեայ Պօղոսն ալ կը գրադէր ինծմով։ Դեռ այն ժամանակ, ան լաւ կը յաճախէր, եւ այս պարագան կրնայ երեւակայել տալ արդէն ուսուցչուհի իր մօր ազդեցութիւնը։

Պօղոսին միջոցով է որ ծանօթացայ Փրանսերէն պատկերազարդ գիրքի մը մէջ Իտալացի փայտահատի մը ծառի կոճղէն շինած խոշոր քիթով Փինոքիոյին, որ օր մըն ալ շունչ առնելով կը մարդանար։ Թէեւ հաւատալս չէր գար, բայց հրապուրուած էի անոր հրաշագործութեան մանրամասնութիւններովը։ Պօղոսին հաճոյքներէն մէկն ալ էր իր բնագիտութեան դասագրքին մէջի մարդկային կմախքներու պատկերները առջեւս չարել, որպէսզի սարսափի ճիչեր արձակէի եւ ինքն ալ կուշտ ու կուռ խնդար։ Յետագային, անոնք այլեւս ազդեցութիւն չէին գործեր վրաս, բայց այս անգամ ալ դիտմամբ կը խորշէի անոնցմէ, պարզապէս անոր ծիծաղուն դէմքը տեսնելու համար։

Մեր Արթին Տայիին Պօղոսը, – այսպէս կը կոչէինք, զանազանելու համար միւսներէն, – յաճախ կը թղթատէր նաեւ քնածութեան (hypnotisme) վարժութիւններ ցուցադրող Փրանսերէն պատկերազարդ գիրք մը։ Եւ իր այս նոր մարզին մէջ, ես ալ շատ յարմար անձը կը նկատուէի անոր փորձերուն։ Զիս իր դէմը կը նստեցնէր, պզտիկ ափերս իր ափերուն վրայ կը տեղաւորէր, մատներուն ծայրերով կը շփէր իմ մատներս, եւ իր ծունկին վրայի գիրքին պատկերներուն հետեւելով, երկար երկար ուղղակի աչքերուս կը նայէր, սպասելով որ իմ նայուածքս ալ չհեռանար իրենէն, ու այսպէս թմրէի եւ կամաց կամաց քնանայի։ Ժամանակը կը սահէր եւ թարթիչներս բնաւ չէին խփուեր։ Մեր խեղճ Պօղոսն ալ կ՚ողբար իր անճարակութեան վրայ։ Վերջապէս օր մը գինք խղճալով, որոշեցի քնացողի ձեւ առնել, եւ կիսախուփ աչքերովս անոր երջանկութիւնը վայելեցի։

Զատկուան առթիւ, մեր մանկապարտիզպանուհի Տիկին Մարի Սվաճեանը պատրաստեց հանդէս մը, «9 Ապրիլ 1928–ին, 333, Ավրնիւ տիւ Փրատօ, Կառօրն Փառք պարտէզին մէջ (հիմակուան եկեղեցւոյ կողքին), նախագահութեամբ Թեմիս առաջնորդ Պալաքեան Սրբազանին»։ Աչքիս առջեւ ունիմ այդ օրուան Ա. կարգի տոմսակը, 10 Ֆր. կնիքովը, Ուսումնական Խորհուրդին, անտարակոյս Լեւոն Շանթի տնօրէնութեան տակ կազմուած։

Տիկին Սվաճեանը, ինչպէս որ ճանչցանք, սկզբունքի տէր մէկը, պահանջած էր որ ամէնքս ալ ճերմակ հագուած ըլլանք, աղջիկներու մազերուն գոց կապոյտ ժապաւէնի խոշոր հանգոյց, իսկ տղաներու վզին՝ նոյն գոյնով թիթեռնիկաձեւ փողկապ։ Այդ օրը, մեր Տիկինն ալ ունէր գոց կապոյտ փէշ եւ ժաքէթ, ժանեակաւոր ճերմակ շապիկ ու բարձր կրունկով սեւ կօշիկներ։

Բեմին վրայ, դեռ վարագոյրը չբացուած, գրեթէ բոլոր աղջիկներուն ժապաւէնները անյարմար նկատելով, ան ինք իր ձեռքով քակեց կամ քակել տուաւ, ներ ժապաւէնները [illegible] մէկիկ, ու ճշդումով արագութեամբ մը լայն հանգոյցներ շինեց։ Այդ մեր հագուստներուն եւ ժապաւէններուն քննութեան պահուն, ամէնքս ալ ահաբեկուած՝ անոր վճիռին կը սպասէինք։ Տիկին Նուարդին կարած իմ ճերմակ հագուստին կտաւն իսկ շատ բարակ դատուելով՝ քիչ մնաց արտաքսուէի բեմէն։

Վերջապէս վարագոյրը բացուեցաւ։ Երեք կարգի վրայ շարուած ճերմակազգեստ աշակերտներս պարտաւոր էինք զգուշութեամբ հետեւիլ բեմին ծայրը, դաշնակին առջեւ նստած Տիկին Սվաճեանին։ Յանկարծ ան լքեց իր տեղը եւ դժգոհ արտայայտութեամբ մը կտրուկ քայլերով եկաւ մեզ մօտ։ Խումբէն հեռացած մէկ երկու աշակերտներ միացուց, առջեւը կեցող երկար տղայ մը ետեւ տարաւ, ետեւէն կարճ աղջիկ մըն ալ առջեւ բերաւ, երգերնուս եղանակը մրմռաց եւ գնաց գրաւել իր աթոռակը։ Այլեւս երկու ձեռքերը սեղնաշարին վըրայ պատրաստ՝ մեր կողմը դարձուցած գլխով խրոխտ նշան մը տալուն պէս՝ ահա փոթորկաշունչ Մարսէյէզը որոտաց եւ հանդիսականներն ալ ոտքի ելան։ Բուլիսին մէջէն, Օրիորդ Էլիզն ալ մըտավախ՝ ամէն ջանք կը թափէր ձեռքի շարժումներով բարելաւելու համար մեր երգին համաչափութիւնը։

Ահա թէ ինչպէս, ուսուցչուհի Տիկին Նուարդի շնորհիւ, արդէն մտած էինք ամբողջ ընտանիքով հայկական նորաստեղծ աշխարհին մէջ։ Դարձեալ ան էր որ գաղթականի մեր զգեստներով նուէն արձակուելնուս յաջորդ օրն իսկ, մեզ շուկայ առաջնորդեց։ Ինծի եւ եղբօրս համար նոր մօտայի հագուստներ գնուեցան։ Հագար պնդումներէ ետք, մայրիկս ալ վերջապէս իր վրայ անցուց սնդուսէ շրջազգեստ մը։ Տիկին Նուարդը անոր համար գլխարկի մըն ալ անհրաժեշտութիւնը զգացուց։ Հազար նազէ ետք, մեր մայրը համակերպեցաւ գլխուն դնել միայն փետուրով մը զարդարուած մոխրագոյն կլոր գլխարկ մը, հիմակուան լեզուով ռէթրօ։ Բայց երբ առաջնորդուեցաւ հայելիին առջեւ, ինքզինքը տեսնելու համար, ան զայրութեամբ յարեց.

– Ես ատ հաւուն փետուրով կոտիկը գլուխս չեմ անցըներ։

Համբերատար քաղքենի Տիկին Նուարդը ի՞նչպէս կրնար երեւակայել կոտիկին իմաստը։ Աճառեանի «Գաւառական Բառարան»ը սապէս կը մեկնէ զայն. «Արաբկիրի եւ շրջակայքի մէջ, լայն բերանով հողէ աման մը, որուն մէջէն կերակուր կ՚ուտեն կամ ջուր կը խմեն»։ Երանի՛ սամաթիացի Աճառեանին, այս խստուտիկ բառին փրկութեանը համար։ Իսկ մեր անբան մայրիկն ալ ի՞նչպէս կրցաւ իր երկրէն բերած այս բառովը անմիջապէս որակել Փրանսական մօտայի այդ գլխանոցը։ Այս դէպքը պատճառ եղաւ որ յետագային, ան իր կողմէ գլխարկին յատկացուած այդ մակդիրը ամէն անգամ գործածէր, այնպէս որ երբ պատրաստուէր եկեղեցի երթալ, կը ձայնէր մեզի.

– Իտա շան կոտիկը ո՛ւր է նէ տուէք որ ժամս երթամ։

Մինչ նման ակնհաճոյ պայմաններու տակ մանկապարտէզիս շրջանը կը բոլորէր, միւս կողմէ, մեր ապականեալ պանդոկի սենեակին մէջ այլեւս անհնար էր չորսերնուս բնակութիւնը, մանաւանդ որ մայրիկս ալ երջանկաբեր դէպքի մը կը սպասէր։ Եւ մեր հայրն ալ մօտիկ արուարձան մը, Chutes Lavie, ուր արդէն տասնեակ մը հայ ընտանիքներ հաւաքուած էին, պարտէզով տան մը առաջին յարկը վարձեց, ուր Խաչուկ Տայիին ծերունի պապը, պատկառելի Օֆօն (Յովհաննէսին ամենակարճ ձեւը), իր հնամեայ եղանակովը բանջարեղէն կը մշակէր, իբրեւ թէ միշտ իր երանելի Ամպրկան եղած ըլլար։ Երկիրէն անոր բերած հունտերով է որ քաղցրաբոյր մոռ ռահանը բողբոջեցաւ Մարսէյլի պարտէզներուն մէջ։ Եւ Օֆօն, այդ ռահանէն փունջեր կապած, իր երկու արդէն Փըրանսախօս թոռնիկներուն միջոցաւ թաղի անցորդներուն կը վաճառէր, ինչպէս էր երբեմն Արաբկիրի մէջ։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐԸ

Սէնը մուտք կը գործէ ի Փարիզ, փոն Նասիոնալէն քիչ մը առաջքէն եւ իր ջուրերը կը հոսեցնէ մայրաքաղաքին ընդմէջէն 13 քիլոմեթր տարածութեամբ, զայն բաժնելով երկու մասերու զորս ճարտարապետները ջանացած են իրագործել, իրարու հաղորդակցութեան մէջ կապելով զանոնք։ Սկզբնական շրջանին, գետին անցքը կը կատարուէր յատուկ նաւերով միայն, ինչ որ կ՚արդարանցէ երկու կամուրջներու գոյութիւնը միայն, մին՝ Մեծ Կամուրջը, միւսը՝ Փոքր Կամուրջը, որոնք կը գտնուին Սիթէին կղզեակին հիւսիսի եւ հարաւի կողմերը։ Պէտք եղաւ սպասել Միջին Դարու վերջերը, տեսնելու համար շինութիւնը երեք փայտէ կամուրջներու, կարենալ անցնելու համար դէմ առ դէմ գտնուող գետափները Սիթէի կղզեակին, օրրանը Փարիզի, Նոթրը Տամի Կամուրջը, Շանժի Կամուրջը եւ Սէն–Միշէլի Կամուրջը։ Բայց անոնք ունեցան կարճ ճակատագիր մը, իրենց տկար շինութեան հետեւանքով, քանդուելով յորդումներէ, սառերու կոյտերէ ու նաեւ հրդեհներէ եւ նաւերու բախումներէ։ Սակայն յետագային, շինարարութեան նորաձեւութիւնը պիտի բարեփոխուի, կամուրջները պիտի դառնան կարեւորագոյն անհրաժեշտութիւններ, ոչ միայն դիւրութիւններ ընծայելով քաղաքին երթեւեկին, այլ նաեւ որպէս ճարտարապետական գեղեցկութիւններու կեդրոններ։ Նոր շինանիւթերու օգտագործումը, ինչպէս երկաթ ու պողպատ, նպաստեցին ուրիշ ա՛լ աւելի հաստատուն կառուցումներ։ Շնորհիւ Փարիզի հինաւուրց կուսակալ Պարոն Հոսմաննի, ճարտարապետական հսկայ յառաջդիմութիւններով օժտուեցաւ մայրաքաղաքը, բազմաթիւ կախեալ կամուրջներով, որոնց իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէր արուեստի գլուխ–գործոցներ։ Այսօր Փարիզ իր մէջ կը պարունակէ երեսունեւ հինգ կամուրջներ որոնք Սէնը կը թեւակոխեն։ Յառաջիկային պիտի ձեռնարկուի եւս նոր կամուրջի մը հաստատման, որ պիտի յորջորջուի Շարլ տը Կօլ։ Ամէնէն հին կամուրջը եւ նաեւ ամէնէն նշանաւորը եւ մէկը ամէնէն մեծերէն Փոն Նէօֆն է, շինուած յատկապէս թոյլատրելու համար արքային, ալ աւելի դիւրաւ անցնիլ Լուվրէն դէպի Սէն Ժերմէն տէ Փրէի Աբբայարանը։ Պզտիկ Կամուրջը, ինչպէս որ իր անունը կը յայտնէ, Փարիզի կամուրջներուն ամէնէն փոքրն է, եւ որ գոյութիւն ունի 2000 տարիներէ ի վեր, կը հաշուէ միայն քառասուն մեթր երկարութիւն։ Աղեքսանդր Երրորդ Կամուրջը իր անունը կը պարտի ցարին, հայրը՝ Նիքոլա Երկրորդի, որ 1896–ին հոն զետեղեց առաջին քարը։ Ալմա Կամուրջը, որ կը յիշատակէր Փրանքօ–բրիտանական յաղթանակը Ռուսաց դէմ 1854–ին։ Այս կամուրջը փոխանակուած 1974–ին մետաղական կառուցուածքով մը, կը պահէ իր վերեւ նշանաւոր Զուաւը, ընդունուած փարիզցիներու կողմէ որպէս պաշտօնական չափ Սէնի յորդումներու ընթացքներուն։ Արքոլի Կամուրջը կապուած է երիտասարդ ապստամբի մը անունին, որ սպաննուեցաւ 1830–ին, երբ կը պարզէր եռագոյն դրօշակը հրապարակին վրայ նախքան ուղղուիլը դէպի կեդրոնական քաղաքապետարանը. երբ կը մեռնէր ան աղաղակեց. «Յիշեցէ՛ք որ ես կը կոչուիմ տ՚Արքոլ»։ Պոնափարթ, 1802–ի եւ 1804–ի միջեւ որոշեց շինութիւնը Արուեստներու Կամուրջին (Փոն տէ զ՚Ար) երկաթեայ, իր տեսակին մէջ երրորդը, եւ այնպիսի ձեւով կառուցուած, որ կարծես ըլլար իսկական կախեալ համբարտէզ մը. վերանորոգուած 1985–ին, կամուրջը կը մնայ հետիոտն եւ ծաղկազարդ եւ կ՚ընծայէ շատ հետաքրքրական տեսարան մը բացուած դէպի Լուվրի թանգարանը, Ակադեմական Կաճառը ու նաեւ Սիթէի կղզեակին ծայրամասը։ Օսթերլիցի կամուրջը կը յիշատակէր Նափոլէոնեան զօրախումբերու յաղթանակը Աւստրիացիներու եւ Ռուսերու վրայ 1805–ին։ 1884–ին ան փոխարինուեցաւ երկաթաշէն կամուրջով մը։ Պիր–Հաքէյմի Կամուրջը կը յիշեցնէ Ազատ Ֆրան-

ԱՊՐԻԼ - 76

ՆԻՍ

Այս տարի եւս միակամ եւ միաձայն ձակատով է, որ շրջանիս գաղութը յիշատակեց Մեծ Եղեռնի տարեդարձը, 76-րդ:

Պատուոյ նախագահ՝ ծերակուտական Օնօրէ Պէլէ, քաղաքապետ Նիսի:

Ոգեկոչումի շարքին բացումը կատարուեցաւ պատշաճ մակարդակի դասախօսական երեկոյթով, Պարսամեան Համալիրի սրահը, Շաբաթ, Ապրիլ 20-ին, այլեւս ընթացիկ դարձած հայկական եռագոյն դրօշներու ծփանքներու տակ:

Ծարտ. Տ. Հաճեան ներկայացուց օրուան բանախօսը՝ Պատմ. Գիտութիւններու տոքթ. Ա. Պէյլէրեան, հեղինակ ֆրանսերէն ծաւալուն եւ, միաժամանակ, խիստ շահեկան հատորի մը՝ «Les grandes puissances, l'Empire ottoman, et les Arméniens» archives françaises 1914 - 1918:

Նիւթը՝ Հայկական Հարցի ծնունդը, զարգացումը եւ հետեւանքները: Դասախօսը շուրջ մէկ ժամ հայերէն, — պարբերաբար նաեւ ֆրանսերէն բացատրականներ, — խօսեցաւ Սան - Սթեֆանոյի Դաշնագիրէն (1878 Փետր. 19) Պեռլինի վեհաժողով (1878 Յուլիս 13), հետեւաբար 16-րդ եւ 61-րդ յօդուածներ, մինչեւ Սեւր (1920 Օգոս. 10) եւ Լօզան (1923 Յուլիս 24) երկարող ժամանակահատուածի Հայկական Հարցին յարող իրադարձութիւններու մասին. յարակցաբար նոյնպէս դէմքեր:

Այս մեզի համար այնքան բախտորոշ շրջանը ան պարզեց շատ յստակ ընդհանուր գիծերով՝ բազմաթիւ կարեւոր դէպքերու շարայարումով եւ, միշտ, վաւերաթուղթերու մատնանշումներով, յաճախ արդիւնք երկարատեւ, մանրակրկիտ պրպտումներու: Վաւերաթուղթերէն ոմանք առաւել պերճախօս դարձան համապատասխան սահիկներու ցուցադրութեան միջոցով: Պատկերացուց դարձան նաեւ դէմքեր եւ քարտէսներ:

Դասախօսը ըստ կարելւոյն չանտեսեց որեւէ կարեւոր կէտ: Օրինակ, յիշեց թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ Ե. Սուրէնեանց, — Պալքանեան պատերազմի վաղորդայնին, — պաշտօն յանձնեց փարիզաբնակ Պօղոս Նուպար փաշայի, որ պէտք հետապնդէ Հայկական Հարցը՝ խմա Բարենորոգումներ: (Ի դէպ, այսպէս է, որ 1912-ին կը կազմուէր Ազգային Պատուիրակութիւնը, որ պատասխանատու քայլեր պիտի առնէր աշխարհամարտի տարիներուն, ինչպէս Հայկական Լեգէոնի կազմութիւնը, այլ անուամբ՝ Արեւելեան Լէգէոն): Ա. Պէյլէրեանի կողմէ պատրաստուած քարտէզ մը ցոյց տուաւ 1914-ի գրեթէ կէսին հայաբնակ նահանգներու մարզպան նշանակուած Նորվեկիացի Հոֆի եւ Հոլանտացի Վէսթէնէնկի աշխատանքի սահմանները, շրջագիծերը: Ապա՝ Ա. աշխարհամարտ, Ցեղասպանութիւն, այնուհետեւ հիմնադրութիւն Հայաստանի Հանրապետութեան, Սեւ, հուսկ՝ Լօզան: Եւայլն:

Այս այլապէս շահեկան դասախօսութեան ընթացքին անգամ մը եւս կարմիր թելի պէս յստակ դարձաւ, թէ եթէ մեզի համար Բարենորոգումներու կիրարկումով բնորոշուող Հայկ. Հարցը նրկատուած է կենսական եւ, ցաւօք սրտի ունեցած է գգացական ատրիճանի մակարդակ, անդին՝ օտար բոլոր մեծ Պետութիւններուն համար անխտիր ասիկա առիթ ընծայած է «ոչխարին բուրդը խուզել - մանելու» նենգ միջոցի: Եւ թէ՝ ժողովուրդ մը պէտք չէ մոռնայ երբեք, որ միմիայն իր սեփական ուժերուն եւ միջոցներուն պէտք է վստահի ամէնէն առաջ իր ազգային ձգտումներու իրագործումին համար:

**

Երեքշաբթի, Ապրիլ 23, Հոգւոյ Ս. Աստուածածին մատրան մէջ:

Յաջորդ օրը՝ Ապրիլ 24-ին, ժողովուրդը, — դժբախտաբար աւելի քիչ նախորդ տարիներուն բաղդատմամբ, — միշտ տպաւորիչ տողանցքով մը դիմեց դէպի Մեռեալներու Յուշարձանը՝ ճամբայ ելլելով Մերիտէն պանդոկի հրապարակէն: Ազգային մեծ եւ փոքր դրօշներ, մեծադիր պաստառներ, առաջնորդութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու, մեր կրթական յարկի երկսեռ աշակերտութեան եւ Հոգեւոր Հովիւին, յանկուցիչ պատկեր ստեղծեց:

Մեռեալներու Յուշարձանին առջեւ ներկաները մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին փողերգին հնչիւնին տակ: Դրօշներու խոնարհում: Ապա ծաղկեպսակներ զետեղուեցան նահանգապետին, ծերակուտական - քաղաքապետին, նահանգային Խորհուրդի նախագահին, ազգային կազմակերպութիւններու միացեալ յանձնախումբին եւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու անունով: Ծաղիկներ մանկապարտէզի երախաներու կողմէ:

Նախաձեռնարկ մարմնին անունով Ժ. Ղազարեան, ֆրանսերէն հակիրճ խօսք արտասանեց: Աղօթեց Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան: Երիտասարդ Պետրոս Պաղտատեան, ֆրանսերէն, յականէ յանուանէ դատապարտեց Թուրք կառավարութիւնը, իր ամբողջական կառոյցով, որ ցայսօր կ'ուրանայ Ցեղասպանութեան իրողութիւնը եւ թրքական հող կը նկատէ պատմական Հայաստանը՝ դրուժան կեցուածքով: Մեր իրաւունքներու պահանջին մէջ անդրդուելի կը մնանք, յայտարարեց, յանուն զաղութին:

Պաշտօնական ներկայ անձնաւորութիւններէն էին նահանգապետին, ծերակուտական - քաղաքապետին, նահանգային Ընդհ. Խորհուրդի ներկայացուցիչները՝ Պ. Պ. Ֆօր, Քալգա եւ Ռոպօ:

Ապա տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, Նիսի Հայոց մատուռը: Քարոզեց գաղութիս հոգեւոր հովիւը:

**

ՔԱՆՆ

Այս տարի Քաննի մէջ եւս ոգեկոչուեցաւ Մեծ Եղեռնի յիշատակը:

Նորաբաց Սքուար տ'Արմէնին հաւաքավայր ծառայեց փոքրաթիւ Հայերու համար:

Պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էր քաղաքապետը՝ Մույօ, որու ներկայացուցիչը Պ. Հաշաշ, քաղաքապետարանին կողմէ ծաղկեպսակ մը զետեղեց ֆրանսական, հայկական, Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու պարզած դրօշներուն ներքեւ: Երկրորդ մը զետեղեց յանուն իր միութեան՝ Փ. Հարոնեան, փոխ-նախագահ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու:

Հոս եւս փողերգի հնչում, դրօշներու խոնարհում: Աղօթք՝ Տ. Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանէ եւ խօսք՝ Փ. Եարալմեանէ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

...այլ զօրախումբերը, որոնք կը մարտնչէին Ռոմմէլի գրահապատներուն Լիբիոյ մէջ 1942-ին: Քարուսէլի Կամուրջին իրագործումը առիթը շնորհեց գործնապէտական յառաջդիմութեանց ընդարձակման, այդ մակարդակներուն հաղորդութեամբ: Շանժի Կամուրջը, իր սկզբնական վայլէ կառուցուածքով, խոցելի կը դառնար հրդեհներու եւ յորդումներու ու տեղի տուաւ յաջորդական վերակառուցմանց: Երկար ժամանակներով, նոյն կամուրջը պահեց իր անուանութիւնը, ըլլալով շքեղ վայր մը ուր կը կայանար, ծաղկանց եւ թռչնոց վաճառումներու շուկան: Կը դիւրացնէր նաեւ թագաւորաց երթուդարձը երբ անոնք կ'երթային Նոթր Տամ: Ներկայի կամուրջը կը կրէ 1860 թուականը, Հոսմաննին մեծածաւալ շինարարութեանց շրջանին: Քոնքորտի Կամուրջը կը կառուցուէր Յեղափոխութեան օրերուն եւ կը վերջանար երեք տարի յետոյ: Մէկ կողմէն ան կը նայի դէպի համանուն հրապարակը, միւս կողմէ դէպի Պուրպոն Պալատը: Փոն Նէօֆին հետ, Փոն-Մարին Փարիզի ամէնէն հին կամուրջներէն մին է. ան, աջի եզերամասը կը կապէ Սէն Լուի կղզեակին: Նոթր Տամի Կամուրջը, հազուագիւտներէն է որ սկզբնական շրջանի իր անունը կը պահէ մինչեւ այսօր. ան ամէնէն աշխարհիկն է, միշտ խանդավառեալ, ընդունելով յաճախ թագաւորական թափօրները: Արքայական Կամուրջը, Փոն Ռուայալ, կառուցուած է 1685-ին եւ միայն մէկ անգամ ենթարկուած է նորոգութեան: Ահա պատմականը մայրաքաղաքին բազմաթիւ կամուրջներուն:

Քաղեց՝ Գ.

ԺԱԳ ԻՀՄԱԼԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

«Նուվէլ տը Մոսկու»ի Ապրիլ 21-ի թիւին մէջ Կրիկորի Անիսիմով կը գրէ Ժ. Իհմալեան նկարիչին պաստառներուն փարիզեան յառաջիկայ ցուցահանդէսին մասին: Կ'ըսէ թէ այդ պաստառները ինք բերած է Փարիզ, «Մառի - Թէրէզ Գոչէն» ցուցասրահը որ ձեռնարկած է աշնան ցուցադրութեան: Համոզուած է որ պահանջկոտ փարիզցին պիտի գնահատէ անոր արուեստը:

Անդրադառնալով անոր կենսագրական տուեալներուն, Կ. Անիսիմով կ'ըսէ թէ կանուխէն քաղաքականութեան հանդէպ զգացած հետաքրքրութիւնը պատճառ եղած է անոր բանտարկութեան:

Ժ. Իհմալեան ծնած է 1922-ին Պոլիս Գոնիացի հօրմէ մը: Ֆրանսական վարժարանի մը մէջ ուսանելէ ետք, արձանագրուած է Գեղարուեստից վարժարանը ուր նկատելի յաջողութիւններ արձանագրած է:

Բանտարկութեան շրջանին աւարտին պատկերազարդած է «Պարտէզ» մանկական թերթը ու աշխատակցած Պոլսոյ «Նոր Օր»ին: Յիսունական թուականներուն կը մեկնի Պէյրութ ուր նկարչութիւն կը դասաւանդէ. Ապա կ'անցնի Լեհաստան (1956), անկէ Չինաստան եւ 1961-էն կը հաստատուի Մոսկուա:

Հոն բազմաթիւ ցուցահանդէսներ սարքած է մեծ յաջողութիւն գտնելով: 1977ի աշնան 160 քառ. մեթր տարածութեամբ աշխատանոցի մը կը տիրանայ որ կը խրթանէ աշխատելու իր կորովը: Սակայն յաջորդ Ապրիլին թոքատապ մը ծանրանալով անոր մահուան պատճառ կ'ըլլայ: Իրմէ կը մնան աւելի քան հազար պաստառներ:

Կ. Անիսիմով հետամուտ կ'ըլլայ զանոնք նախ Ֆրանսայի, ապա նաեւ Գերմանիոյ, Թուրքիոյ եւ Միացեալ - Նահանգներու մէջ ցուցադրելու. ծախուելիք պաստառներու հասոյթով մտադիր է անոր գործերու հաւաքածոն հրատարակելու:

Խօսելով Իհմալեանի արուեստին մասին, ան կ'ըսէ թէ նկարիչը ծանօթ էր իր արուեստին բոլոր նրբութիւններուն. իր գործին գլխաւոր գիծը ուժականութիւնն է: Զայն կը ստեղծէ պաստառին այս կամ այն մասին մէջ լուսաւոր շրջաններով: Հոն կատարեալ ներդաշնակութեան մէջ են գոյնի ու լոյսի շարժումները: Ան կը դծէ ինչպէս պիտի ընէր յուշագիր մը որուն գործին մէջ առաւել ուժգին տպաւորութիւնները կը տիրապետեն ամբողջութեան: Իհմալեանի ըրածը յիշատակութեան յատուկ ձեւ մըն է որ կը գործածէ կերպընկալ արուեստի միջոցները:

Նկարիչը ունի մեթոտ մը որ պարզ է եւ միեւնոյն ատեն բարդ: Ան տպաւորուած էր եւրոպական զանազան դպրոցներու վարպետներէն ու արեւելեան աշխարհի աւանդութիւններէն, մշակոյթէն ու յըղացքներէն: Ան կը գրէր. «Կը ջանամ զգացումներս ու մտածումներս արտայայտել ամէնէն պարզ ձեւերով: Ամբողջ աշխարհը կ'ընկալեմ որպէս ներշնչումի աղբիւր եւ տպաւորութիւնս կը յանձնեմ պաստառին»:

Կ. Անիսիմով կը վերջացնէ ըսելով թէ Ժ. Իհմալեան օրը տասը - տասներկու ժամ աշխատող նկարիչ մըն էր զոր միայն մահը կրնար անջատել սիրած գրաղումէն. հիմա որ դադրած է այդ աշխատանքը, կեանքն ու արուեստը սիրող մարդոց բարոյական պարտքն է ամէն բան ընել որպէսզի Ժ. Իհմալեանի գործը շարունակէ ճառագայթել:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Օժտուած մանաւանդ վարչական կարողութիւններով, Յովակիմեան Սրբազան յաջողած է երկար ատեն իր ժողովուրդը զերծ պահել ամէն վտանգէ եւ պարզերես ելլել միշտ, աչալուրջ հետեւելով Թուրքիոյ յեղյեղուկ քաղաքականութեան: Համիտեան ընէժիմին, իր թեմին բանտարկեալ Հայոց փրկութեանը համար ուղղակի դիմած է Մայէյն եւ գլուխ հանած այդ գործը, առանց Պատրիարքարանի միջնորդութեան, ինչպէս կը վկայէ Ֆարհատ: Վարձատրուած է Աւստրո - Հունգարական պատուանշանով եւ արժանացած այդ պետութեան ուշադրութեանը, Նիկոմիդիոյ Հայոց գերեզմանատան մէջ Հունգար իշխաններու աճիւններըը պատւով պահպանած ըլլալուն: Տարագրութեան ընթացքին, սակայն, համբուրելի հաստատակամութեամբ մը մերժած է նոյն տէրութեան Պոլսոյ դեսպանին՝ աքսորէ զերծ կացուցուելու համար ինքնաբերաբար ընծայած հովանաւորութիւնը, գործնականապէս ապացուցանելով «Հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ»ն: Համբաւաւոր են իր ժողովրդական քարոզներն ալ - առակաւոր դարձուածքներով եւ խայթհամեղ ակնարկութիւններով լի-, զորս ամէն տեղ տուած է, միշտ ի ներկայութեան յոգնախուռն հաւատացեալներու:

Հետեւեալը ցանկն է Առաջնորդ Սրբազանի ձեռնադրած վարդապետներուն եւ քահանաներուն...

Յովհաննէս Վարդապետ Փիրէնեան (Պարտիզակ) 1888, Մկրտիչ Վարդապետ Աղաւնունի (ապա Եպիսկոպոս Պարտիզակ) 1890, Կարապետ Վարդապետ Մազլըմեան (ապա Եպիսկոպոս Պարտիզակ) 1894, Անանիա Վարդապետ Հազէլեան (Պարտիզակ) 1908, Սուրէն Վարդապետ Գալէմեան (Արմաշական) 1909, Գեղամ Վարդապետ Թէվէքէլեան (Արմաշական) 1909, Վահրամ Վարդապետ Նազարէթեան (Արմաշական) 1909, Եղիա Վարդապետ Վանլեան (Արմաշական) 1910, Հմայեակ Վարդապետ Պաղտասարեան (Արմաշական) 1910, Հրանդ Վարդապետ Յովսափեան (Արմաշական) 1910, Համազասպ Վարդապետ Եղիսէեան (Արմաշական) 1910, Թովմաս Վարդապետ Ասարլըղեան (Մնացականեան) (Պիլէճիք) 1912, Գէորգ Վարդապետ Թուրեան (Արմաշական) 1912, Ներսէս Վարդապետ Թագւորեան (Նիկոմիդիա) 1914, Թադէոս Քահանայ Աստուածատուրեան (Կէյվէ - Էջմէ) 1886, Բարթողիմէոս Քահանայ (Կէյվէ - Աղսար) 1888, Դաւիթ Քահանայ Սէֆէրեան (Կէյվէ - Միջագիւղ) 1888, Յովնան Քահանայ Խմէքսիզեան (Գեղամ գիւղ) 1889, Յակոբ Քահանայ Մինասեան (Պարտիզակ - Մանիշակ) 1889, Պետրոս Քահանայ Տէր - Մարտիրոսեան (Ֆէրիգլի) 1891, Պօղոս Քահանայ Փանոսեան (Ֆէրիգլի) 1891, Արիստակէս Քահանայ Սօմունճեան (Պոլու) 1891, Վրթանէս Քահանայ (Հովիւ գիւղ) 1892, Միքայէլ Քահանայ Երամեան (Ատա Փազար) 1892, Գաբրիէլ Քահանայ Տէր - Նիկողոսեան (Ատա Փազար) 1892, Գրիգոր Քահանայ Զուանճեան (Ատա Փազար) 1892, Ղուկաս Քահանայ Նալպանտեան (Եալօվա - Քարցի) 1892, Յովհաննէս Քահանայ Կապետեան ((Եալօվա - Քարցի) 1892, Մատթէոս Քահանայ Պաղտասարեան (Տէօնկէլ) 1892, Մարկոս Քահանայ Օհանեան (Զազար գիւղ) 1892, Ենովք Քահանայ Յարութիւնեան (Գուրտ - Պէլէն) 1893, Նիկողոս Քահանայ Տէր - Նիկողոսեան (Շաղշաղ) 1893, Վահան Քահանայ Նաւասարդեան (Նիկոմիտիա) 1894:

(Շար. 230)

(Շար. Ա. էջէն)

պահէն անցուղարձէն: Ինք անձնապէս դիմած է Գորպաչովի, հեռագրած է Պապին եւ Քանթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին:

***

Ինչպէս բոլոր կացութիւնը շատ ծանրակշիռ կը մնայ բազմաթիւ գիւղերու մէջ:

ԻՋԵՒԱՆ. – Յարձակման թիրախ են սահմանամերձ Ծաղկաւան, Կիրանց գիւղերը: Թնդանօթաձգութեան ենթակայ են Բերքաբեր գիւղը, Ազատամուտ աւանը. վիրաւորներ կան:

ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ. – Թնդանօթաձգութիւն եւ հրետանիով ալ կրակոց: Խիստ մտահոգիչ կացութիւն կը տիրէ Ոսկեպար գիւղը, որ ամբողջովին պաշարուած է Ազերիներու կողմէ:

ԳՈՐԻՍ. – Ազերի զինեալ հրոսակախումբեր յարձակած են Արաւուս գիւղի վրայ հակահարուած ստանալով Հայկ. ինքնապաշտպանութեան ջոկատներէն, նահանջած են:

ՏԱՈՒՇ. – Ներքին զօրքերը եւ ազերի յատուկ ջոկատները յարձակած են Այգեպար գիւղի վրայ եւ բուռն կռիւներ կան: Մէկ մեռեալ:

***

Մետինգներու մօտ քիչ արձագանգ կար Մայիս 1-ին եւ 2-ին: Այդ ուղղութեամբ թէեւ ջանք չի խնայուիր: Ֆիկառօ, Լիպէ եւ Քօթիտիէն կ'արձագանգէին Մայիս 2-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ ալ Մայիս Մէկը չէ այլեւս, ինչ որ էր անցեալին: Օդին պէս, տողանցողներն ալ անտրամադիր կը թուին այլեւս: Միայն Սէ-Ժէ-Թէ-ն էր որ Պասթիյէն Սէն-Լազար թափօր կազմեց, բայց, հազիւ 15էն 20 հազար հոգի կար եւ Անրի Քրազիւքի ալ, իր վերջին ելոյթն ունեցաւ իբրեւ ընդհ. քարտուղար, շատ տժգունած սենտիքայի մը: Նոյն օրը, Ժան-Մարի Լը Փէնն ալ կը տողանցէր տօնելու համար, ինչպէս ամէն տարի, Ժան տ'Արքը: Փալէ-Ռուայալի հրապարակը արտասանած իր ելոյթը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ ծանր ամբաստանագիր մը ընկերվարութեան տասը տարիներու քաղաքականութեան դէմ, որ սնանկութիւն մըն է: Ազգ. Ճակատի դէմ հակացոյց մըն ալ կազմակերպուած էր, որ հակառակ ոստիկանապետութեան արգելքին տեղի ունեցաւ եւ վերջ գտաւ առանց միջադէպի, 300 հոգիի մասնակցութեամբ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ալ Մայիս Մէկը չէր ինչ որ էր անցեալին: Ելլին չմասնակցեցաւ եւ արարողութիւնները, ընդհանրապէս, կարճ տեւեցին: Բազմութիւնը հազիւ 30.000 էր Կարմիր Հրապարակին վրայ:

ԱՃԱՌԻՈՑ (Վրաստան) ինքնավար Հանրապետութեան Խորհրդարանին փոխնախագահը՝ Նոդար Իմխածէ սպաննուած է Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը, երբ ինք ալ կրակ բացած էր ուրիշ երկու ղեկավարներու վրայ: Բացատրութիւն չկայ, կը կարծուի որ մահափորձը «ընակչութեան պահպանողական թեւին» գործն է: Ասոնք չեն ուզեր որ հանրաքուէ կատարուի Աճառիոյ ինքնավարութեան կանոնագրին շուրջ:

ԱՀԱՒՈՐ ԹԱԹԱՌ ՄԸ աւեր գործած է Պանկլատէշի վրայ եւ զոհերու թիւը կը տարուբերի 3000-էն մինչեւ 25 հազար մեռեալ: Հովին արագութիւնը 235 քիլոմեթր ժամական եղած է ծովափները: Վարչապետուհին՝ Խալետա Զիա համաշխարհային օգնութեան կոչ մը ըրած է:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ երկրաշարժին հաշուեկշիռը աւելի ծանր է, քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը: Վերջին միճակագրութիւններու համաձայն 180 մեռեալ կայ եւ 230 վիրաւոր: Առաջին օգնութեան փութացողները եղած են հայ փրկարար ջոկատներ: Զիրենք փոխադրող օդանաւին մէջ էր նաեւ Արմէնփրէսի թղթակիցը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ մամուլի ասուլիսով մը անդրադարձած է քրտական հարցին. ապաստանեալներու համար լուծում կը նկատէ վերադարձը, այն պայմանով որ Արեւմուտքը աւելի լայն օժանդակութիւն կատարէ: Իսկ քրտական Պետութիւն մը անկարելի վարկած է թէ՛ այսօրուան, թէ՛ վաղուան համար: «Երբե՛ք երբ. Պետութիւն մը պիտի չհիմնուի: Որովհետեւ ատիկա երկու կարեւոր Պետութեան սահմաններու փոփոխութիւն հարկաւոր կը դարձնէ» ըսած է Թ. Օզալ: Թուրքիա յայտնապէս մտահոգ է քրտական գօտիէն ու Անգարա հետամուտ է Իրանի հետ համաձայնելու քրտական Պետութեան մը վարկածին արգելք հանդիսանալու համար Իշխանութեան բարձրագոյն խաւին ներկայացուցիչները համոզուած են որ Արեւմուտքի հովանաւորութիւնը կրնայ յառաջիկային քրտական Պետութեան մը հիմնումին առաջնորդել ինչ որ խնդրոյ առարկայ կը դարձընէ նաեւ Թուրքիոյ քրտական շրջանները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէն-Ժեռմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Շաբաթ, Մայիս 4-ին, կէսօրէ ետք ժամը 14-ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մայիս 4, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան Տէմիրճեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20.30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Կ. Մեհլեմճեան 200 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Կ. Տառուլաթեան 200 Ֆր.:

LE RETOUR DE

«BAREKAMOUTIOUN»

D'EREVAN

40 jeunes artistes, chanteurs danseurs, musiciens

AU THEATRE DU JARDIN

Jardin d'Acclimatation, 75016 Paris

— Métro Sablons —

Vendredi 10 mai à 20 h 30
Samedi 11 mai à 14h30 et 20h30
Dimanche 12 mai à 15h.

Réservations :
40 - 67 - 97 - 86 (tarifs de groupe)
40 - 67 - 93 - 72

FRANCE-CULTURE

«LES QUARANTE JOURS DE MUSA DAGH» du Lundi 29 Avril au Vendredi 10 Mai à 18 h 02.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

6-էն 11 տարեկան ենք:

Դպրոցասէրի աշակերտ:

Կը փորձենք մեր առաջին ցուցահանդէսը:

Կ'ուզէ՞ք տեսնել մեր գծածները:

Ժամադրութիւն Կիրակի, Մայիս 12 ժամը 16-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

VOYAGE EN HOLLANDE

La Section de CLICHY-LA-GARENNE organise un voyage en Hollande les 31 mai, 1er et 2 Juin

Super ambiance assurée

Renseignements et réservations par téléphone :
47. 99. 41. 19 et 42. 70. 00. 91

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 9, Խ. օր Յիսնից: Քրիստոսի Համբարձման Տօնն է:

Այս օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Փարիզի եւ շրջանի դպրոցներուն բոլոր աշակերտներն ու հաղորդութեան պատրաստուած մանուկներն ու երիտասարդները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդութեան:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 9, տօն է Համբարձման: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

***

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հինգշաբթի, Մայիս 9-ին պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9-ին,
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

artisan
armen

4, Allée de l'Espérence
94440 VILLECRESNE

PEINTURE
PAPIER PEINT
MENUISERIE
MOQUETTE
ELECTRICITE
CARRELAGE
MACONNERIE

TRAVAIL SOIGNE — PRIX MODERES
DEVIS GRATUIT
Tél. 45 98 00 57

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան դաշտահանդէսը՝ Կիրակի, Յունիս 2-ին:

***

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի ճաշը՝ Կիրակի, Յունիս 23
Hôtel SEVAN — Pertuis
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ զրոյցի մը՝

ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

նիւթով

կը մասնակցին՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ, ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ,
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ, ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ
եւ
ԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ, ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

Զրուցավար՝ ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 5, ժամը 17-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան
Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

— Մուտքը ազատ է —

U.G.A.B. - PARIS
organise

UN
DINER DANSANT

animé par un orchestre tzigane

le Samedi 11 Mai à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

PARTICIPATION AUX FRAIS : 350 Frs.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 4
SAMEDI
4 MAI
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.530 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNEE — No 17.530

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՓՈԽ ՆԱԽԱԳԱՀ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հայուն աշխարհը խռոված է նորէն· թիթեղէ, ճարէ, տախտակէ տնակներու մէջ, շատ անգամ միսին, կաթին ու արեւուն կարօտով ամեն մըն ալ անցաւ· անցուցի՛նք: Օրէ օր տաճցող հողէն՝ ծաղիկին, յոյսին հետ, խլուրդներու պէս դուրս եկաւ թշնամին· սկսաւ խլրտիլ ու խարուածել: Ծորտին բիրտ ուժն ու տիրոջ հաշիւները ձեռք ձեռքի՝ դարերու, բարբարոսութեան, վատութեան այլեւս մաշած դասագիրքը կարդալու ելած են նորէն:

Արեան ծարաւ չէ մեր հողը· բայց պատմութեան ճմայքը կ'ուզէ հաւանաբար որ նոր օրերը ունենան իրենց նոր հերոսապատումը, Հայուն նորոգուած պատկերով· ինքիշխան, անկախ՝ ինչպէս իր կեանքի ընթացքին, նոյնպէս եւ իր գարկին մէջ· ու միաբա՛ն:

Խլուրդները մեր տաք հողէն դուրս պէտք է իյնային կ'երեւի, որպէսզի Ազատութեան հրապարակին վրայ 150 հազարնոց բազմութեան նո՛յն լեզուով խօսէին ՀՀՇականն ալ, համայնավարն ալ, հայրիկեանականն ալ, դաշնակցականն ալ· բոլո՛րը: Կեանքէն, հողէն, ազատութենէն առաջ սա մեր առաջին յաղթանակն է այսօր, տարուած՝ ցաւին, դաւին, մեծին ու փոքրին դէմ:

Ու հազիւ տասնօրեայ այս հերոսամարտը ունի արդէն իր պատումը· զայն առաջին փոխանցողը եղաւ կրակի շրջանակէն ուղղակի հասնող մը՝ Գերագոյն խորհուրդի փոխ – նախագահ Բաբգէն Արարքցեան: Ան Մայիս 2-ին ժամանեց Փարիզ ու նոյն օրն իսկ ունեցանք հետեւեալ տեսակցութիւնը:

***

Հ· Հայ ժողովուրդին արցախեան պոռթկումը, անկեղծութեան շրջանակին մէջ, առաջին ու լաւագոյն յենակը պիտի ըլլար գորբաչովեան վերակառուցումին· չեղաւ, որովհետեւ բացակայ էր անկեղծութեան յատկանիշը· չեղաւ ու զայրոյթներ գրգռեց, որովհետեւ առաջին քայլէն մերկացուց քաղաքական նարպիկ թեմադրութիւն մը: Մոսկուան չներեց այս յանդգնութիւնը ու առիթ կը փնտռէ վրէժխնդրութեան· այս բովանդակութեան մէջ հաւանօրէն կարելի չէ ըսել թէ Հայաստանի իշխանութեան համար անակընկալներ եղան Մարտունաշէնի, Գետաշէնի վերջին տասնօրեակի դէպքերը:

Պ·– Այս փորձը արդէն տեսել էինք Լիթուայի պարագայում ու հաշուել էինք կենտրոնի յառաջիկայ քայլերը: Իսկ Ապրիլի 3-ից գանազան տուեալներ կային որ պէտք է սկսուի նոր ալիք Ադրբեջանում ապրող հայ բնակչութեան հանդէպ: Զանազան գործողութիւններ էին տեղի ունենում զինուորականների կողմից Ղարաբաղում, Գետաշէնում, Մարտունաշէնում: Այս ամէնը յստակուեց երբ յայտնի դարձաւ Մութալիբովի Ապրիլ 16-ի գաղտնի խորհրդակցութիւնը ուր հաւաքուել էին Ադրբեջանի ՔԱ – ԿԷ – ՊԷ-ի, ներքին գործերի, դատախազութեան ներկայացուցիչները որոնք մշակեցին յստակ ծրագիր որ հետեւեալ երկու պայմաններից մէկը պէտք է դնել Ադրբեջանի հայ բնակչութեան·

կամ՝ Ադրբեջանի օրէնքներին ենթարկուեն ու զինաթափուեն, որը բնականաբար կը բերէր բնաջնջման,

կամ՝ տեղահանուեն:

Այդ անում էին որպէս Ադրբեջանի «կայունացման» գործողութիւններ եւ Մութալիբովը պահանջում էր «Ղարաբաղ» եւ «Կռունկ» կոմիտէների ձերբակալումը, Ադրբեջանի ու Հայաստանի սահմանամերձ գօտում տեղադրումը 4-րդ բանակի 23-րդ զօրամասի, որը առաւել քան 60%-ով Ադրբեջանցիներով համալրուած է: Նա պահանջում էր նաեւ զինաթափման գործողութիւն Հայաստանի մէջ, ու պարետատների, յենման կէտերի կառուցում երկու Հանրապետութիւնների սահմանի վրայ:

Այս բոլորի մասին տեղեկացուել էին Գորբաչովը, Եազովը, Պուգօն, Կրուչկովը եւ Մոսկուայի այլ բարձրաստիճան ղեկավարներ:

Հ·– Մութալիբովի այս ծրագիրը արդեօք ի՞նչ արժեւորում ունեցաւ կեդրոնին կողմէ:

Պ·– Այս ծրագիրը պէտք էր գտնէր ու գտաւ Մոսկուայի հաւանութիւնը, քանի որ Ադրբեջանը Կովկասի միակ Համայնավար Հանրապետութիւնն է· միակն է որ համաձայնուել է ստորագրել միութենական պայմանագիրը եւ հետեւաբար Գորբաչովը, Մոսկուան պէտք է տուրք վճարէին այդ կեցուածքի համար:

Բացի դրանից, պէտք է նշել որ կան հակամութալիբովեան հզօր ուժեր Ադրբեջանում եւ դրանց դէմ պայքարելու, համայնավար վարչակարգը զօրացնելու համար միակ միջոցը հանդիսանում էր հակահայ խաղաքարտը:

Հ·– Ուրեմն, ծրագիրը կիրարկութեան դրուեցաւ···:

Պ·– Այո· առաջին քայլը որ արուեց, բնական է, պէտք է արուէր ամենաթոյլ կէտում՝ Գետաշէնում ու Մարտունաշէնում: Այս նկատառումով այդ վայրերի զօրքը փոխարինուեց Կիրովաբադից բերուած զօրքերով: Այս հանգրուանին Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի նախագահը Ապրիլ 23-ի իր նամակով զգուշացրեց կենտրոնի իշխանութիւնը, անհրաժեշտ նկատելով «Գետաշէնից եւ Մարտունաշէնից անյապաղ դուրս բերել ադրբեջանական յատուկ ջոկատայիններին, Ադրբեջանի ներքին Նախարարութեան տնօրինութեան ներքոյ գտնուող բոլոր սպառազէն կազմաւորումներին»:

Նախորդ օրը Լ· Տէր-Պետրոսեան պահանջել էր Գորբաչովի հետ հեռաձայնային տեսակցութիւն· նոյն օրը (Ապրիլի 22) Գերագոյն Խորհրդի նախագահութիւնը արտակարգ նստաշրջան հրաւիրեց Ապրիլի 25-ի համար: Այդ օրը որոշուեց ստեղծել Գերագոյն Խորհրդի յատուկ յանձնաժողով, արտակարգ լիազօրութիւններով մարմին:

Ոչ մի պատասխան ստացուեց, նոյնիսկ չյաջողուեց Գորբաչովի հետ հեռաձայնային խօսակցութիւն: Փորձ կատարուեց կապուել նաեւ Ելցինի հետ որը հանքագործների մօտ լինելով, կարելի չեղաւ: Սահմանամերձ շրջաններում անընդհատ ընդհարումներ էին տեղի ունենում:

Ապրիլի 28-ին շատ ուժեղ եղան նրանք Երասխաւանում:

Ընդհարումների ընդհանրական բնոյթը միտում ունէր արդարացնել ներքին Նախարարութեան կամ խորհ· բանակի ուժերի միջամտութիւնը:

Ամսի 30-ին սկսուեցին Գետաշէնի իրադարձութիւնները, շրջափակելով Գետաշէնն ու Մարտունաշէնը:

Հ·– Մոսկուան ի՞նչ բացատրութիւն կու տար –թէ կու տար– այս զարգացումներուն:

Պ·– Մինչ այդ Մոսկուան յայտարարել էր որ այդ վայրերում չկայ խաղաղ բնակչութիւն, այլ միայն ահաբեկիչներ են· մինչդեռ Ապրիլի 25-ի կացութեամբ Գետաշէնն ունէր 2800 բնակիչ՝ 1300 տղամարդ ու 1500 կին· 900-ը երախայ, 800-ը թոշակառու: Իսկ Մարտունաշէնը 315 բնակիչ, 135 տղամարդ ու 180 կին· 90 երախայ, 45 թոշակառու:

Ապրիլի 30-ին զօրքը մտել էր Գետաշէն, գրաւեցրել բարձունքները· այդ լուրերը ստանալուց, մեր կառավարութիւնը կապեր ստեղծեց անձամբ Գորբաչովի հետ եւ ղեկավարութեան· այն ժամանակ մեզ յայտնեցին որ Ազգ· անվտանգութեան նիստ էր տեղի ունենում Գորբաչովի նախագահութեամբ ու Գետաշէնի լուրերը նրա ղեկուցել էին նիստի ընթացքին:

Հ·– Նոյն օրը դուք մեկնեցաք Գետաշէն:

Պ·– Ռազմական ուղղաթիռով մեկնեցի· ամբողջովին ծուխ էր գիւղի վրան· տասնեակ տներ ամբակոծուած էին ու հրդեհուած: Թոյլ չտրուեց մեզ վայրէջք կատարել, չնայած որ մէկուկէս թոն սննդամթերք էլ էի տանում: Վայրէջք կատարել, չնայած որ երկուքուկէս մէջ· նրանք մերժեցին կապ հաստատել իմ ու գիւղի բնակիչների միջեւ: Ուղղաթիռի վառելանիւթը վերջանում էր, ըստիպուած ամբողջ բեռների հետ վերադարձանք Երեւան:

Երեկոյեան, անվտանգութեան Խորհրդի նիստի աւարտից անմիջապէս յետոյ, զանգուածային գրոհ սկսուեց Գետաշէնի ու Մարտունաշէնի վրայ, որի ընթացքում ըստ մեր տուեալների տուինք շուրջ երեք տասնեակ զոհեր ու բազմաթիւ վիրաւորներ: Թիւերը մօտաւոր են, որովհետեւ ոչ մէկ կապ չկար:

Նոյն օրը Գերագոյն Խորհուրդը քննարկում էր այդ հարցերը· յաջորդ օրն նստաշրջանը ընդհատուեց, կազմուեց արտակարգ յանձնաժողովը, կառավարութեան, Գերագոյն Խորհրդի Նախագահութիւնների, քաղաքական բոլոր ուժերի ղեկավարների մասնակցութեամբ· յանձնաժողովին տրուեցին լիազօրութիւններ, որպէսզի արագ լուծուեն բոլոր հարցերը:

Մայիսի 1-ին, վերջապէս մեծ դժուարութեամբ թոյլտուութիւն ստացուեց ուղղաթիռներ ուղարկել Գետաշէն, սակայն եղանակի պատճառով չկրցան վայրէջք կատարել ու իջան Շահումեան: Բըժիշկներ փորձեցին մեքենաներով հասնել Գետաշէն, չթողեցին: Ուղղաթիռները վերադարձան Երեւան:

Այսօր նորից պէտք է մեկնէին Գետաշէն, չգիտեմ թէ ինչ է պատահած:

Ըստ մեր տեղեկութիւնների, վիրաւորուածներից մահացողներ կան բժշկական օգնութեան չգոյութեան պատճառով:

Հ·– Վերջապէս Լ· Տէր-Պետրոսեան յաջողեցաւ խօսիլ Գորբաչովի հետ:

Պ·– Միայն Մայիսի 1-ին 10 րոպէ խօսեց· ներկայացրեց իրավիճակը եւ պահանջեց ձեռք արդէն ծանօթ երեք կէտերը:

Հ·– Դէպքերու այս ամփոփ շարայարումէն ետք, որպէս անոնց մասնակից, ի՞նչ է քաղաքական մարդու ձեր մեկնաբանութիւնը այս բոլորին մասին:

Պ·–Այս բոլորը չի կարող գնահատուել այլ կերպ, քան՝ պետական ահաբեկչութիւն Ադրբեջանի հայ բնակչութեան դէմ: Ակնյայտ է որ կեդրոնը ուղիղ մասնակցութիւն ունի այս գործողութիւնների մէջ, քանի որ առաջին անգամ է որ տեղահանման նպատակով օգտագործուած ուժը խորհ· բանակն է ու ներքին զօրքերը:

Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի բազմաթիւ նախազգուշացումները այն մասին որ ստեղծուած սթաթու քուոյի խախտումը կարող է բերել շատ դժուար կացութեան, այսօր իրականացել են երբ երկրի սահմանամերձ բոլոր շրջաններում տեղի են ունենում մեծ կամ փոքր ընդհարումներ:

Հ·– Արդեօք այս մարտավարութիւնը Մութալիբովի համայնավար վարչաձեւը պահպանելու հետ չի՞ միտեր նաեւ թիրախ առնելու Հայաստանի իշխանութիւնը:

Պ·– Անկասկած որ այստեղ բացի Մութալիբովի իշխանութիւնը պահպանելուց,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԵՏԱՇԷՆ՝ 19 ԶՈՀ

ՄԱՐՏՈՒՆԱՇԷՆԻ ՏՈՒՆԵՐԸ ԿՐԱԿԻ ԿԸ ՏՐՈՒԻՆ

Ուրբաթ առաւօտ (Մայիս 3) Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն, Գետաշէնի շուրջ կրակը դադրած կը թուէր, մինչ ՕՄՈՆականներու (ազերի յատուկ ջոկատներ) յարձակումները շարունակուած են Մարտունաշէնի վրայ, ուր բազմաթիւ տուներ կրակի տրուած են, քանի հրոյ ճարակ դարձող բնակարանները կարելի եղած է տեսնել թռաններէն: Ի դէպ, Հինգշաբթի օր կրկին թռան մը մեկնած է Երեւանէն, բայց մշուշի պատճառաւ չէ կրցած Գետաշէն էջք կատարել եւ իջած է Շահումեան, ուրկէ յաջողած են մեծ դժուարութեամբ Գետաշէն երթալ եւ տեսնել տիրող կացութիւնը: Թռանը վերադարձած է Երեւան, բերելով հինգ դիակ եւ վեց վիրաւոր: Կը կարծուի որ մեռեալներու թիւը 19 է, որոնց 12-ը տեղացի են մնացեալը՝ Երեւանէն, թէեւ ճշգրիտ տուեալներ չեն: Խորհ· պաշտպանութեան նախարար՝ Եազովի տեղակալը Երեւան գացած է տեսնուելու համար Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ: Գերագոյն Խորհուրդի չէնքին առջեւ հաւաքուած բազմութիւնը բողոքի ցոյցի դիմած էր եւ Լ· Տէր-Պետրոսեան ստիպուած եղած է հանդարտեցնել, կարենալ ընդունելու համար տեղակալը:

***

Մայիս 2ին և 3ին ալ, Արմէնփրէս կարգ մը լուրեր կու տար ուղղակի հեռատիպով, ըստ որոնց դեռ կան 13 ծանր վիրաւոր Գետաշէն, զորս կարելի չէ փոխադրել: Զօր· Շատալին, խորհ· ներքին Նախարարութեան տեղակալը, հեռաձայնած է Հայաստանի Մոսկուայի մնայուն ներկայացուցիչ՝ Ֆելիքս Մամիկոնեանին, յայտնելով թէ Հայերը պէտք է անմիջապէս դադրեցնեն բողոքները եւ չմոռնան որ Հայաստանի հիւլէական կայանը կը գտնուի Խորհ· Միութեան ներքին Նախարարութեան հակակշռին տակ: Մինչ Արմէնփրէսի համաձայն Գորիսի շրջանը կացութիւնը միշտ լարուած է, ժամը 2-էն 7·30 (Մայիս 2) Լաչինի շրջանէն թնդանօթաձգութիւնը չէ դադրած Արաւուս եւ Տեղ գիւղերու վրայ:

***

Երեք յարանուանութեանց պետերը (Գիւտ Արք·, Գրիգոր Եպիսկ· Կապրոյեան և Վերապատուելի Ռ· Լեոնեան) յայտարարութիւն մը հրապարակած են հայրենակ այս գիւղերու ապրած ողբերգութեան առթիւ, ուր իրենց մտահոգութիւնը կ'արտայայտեն եւ կ'աւելցնեն թէ Նախագահ Միթերանի եւ խորհ· դեսպանին դիմած են ունկնդրութեան մը համար:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (160) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Բանաստեղծութիւն Վ· ԲԱԶԻԼ
Աննյայտ Օղակը
Կարպիս Ճանճիկեան ԳՐ· ՊԼՏԵԱՆ
Le Fauteuil d'Orchestre *ED. EXERJEAN*
Jurgis Baltrusaitis *CHAKÉ MATOSSIAN*
Les Illusions Perdues *FR. MESTOUDJIAN*

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԸ

ԿԵԱՆՔԸ ՆՈՐԱԲՈՂԲՈՋ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վերջապէս լքեցինք քաղաքին այդ նեղ ու գորշ փողոցը, որուն վերջնագոյն փըլատակներէն, դեռ քանի մը տարի առաջ, անձնուէր բարեկամ մը յաջողեցաւ ինծի համար ազատել անոր թիթեղեայ նշանագիրը, Ռիւ տիւ Սոլ, շատ անգամներ ականջին հոլովուած: Իսկ այս նոր բնակութեան մէջ, մենք, նորէկ քանի մը տղաքս, շատ երջանիկ էինք, որովհետեւ ընդարձակ բակ մը ունէինք մեր տրամադրութեան տակ, ուր խոշոր թթենիներու ճիւղերէն վար չէինք իջներ, մանաւանդ Հինգշաբթի օրերը, հակառակ մեր ծնողաց սաստերուն:

Ի հեճուկս հեռաւորութեան, հայրիկս, անտարբեր աջին ձախին «բարի» խրատներուն, դարձեալ մեզ ղրկեց հայկական վճարովի դպրոցը: Եւ այդ 1928–ի աշնան, ամէն առաւօտ, եղբօրս հետ, ձեռք ձեռքի տուած, գիրք, տետրակ, գրչատուփ, կէսօրուան ճաշն ալ հետերնիս, առնուազն երեք քիլոմեթր քալելով, կ'երթայինք, 5, Ռիւ տ'Էֆլիփսի հայ վարժարանը, որուն տնօրէնն էր, Երզրումցի բայց Թիֆլիսի Ներսէսեանէն, Աճարոնեանի եւ Աճառեանի շրջանէն, Սրօ Արոյեան, յաջորդելով Լեւոն Շանթին, երբ այս վերջինը կանչուեցաւ Պէյրութ, Նիկոլ Աղբալեանի հետ Համազգայինի հիմնարկութեան համար:

Ամէնօրեայ մեր երկարատեւ ճամբուն ընթացքին, կայարանին վարը գտնուած Աստուածամօր ոսկեփայլ մեծ արձանին երբ հասնէինք, մեծ շունչ մը կ'առնէինք, որովհետեւ գիտէինք որ արդէն մօտեցեր էինք մեր դպրոցին որ ճիշդ գիմացն էր ֆրանսական Քոմիւնալին, մինչեւ հիմա ալ ան ի հարկէ կանգուն: Վերի մայթին առջեւ կը հաւաքուէին Ֆրանսացիները, իսկ վարի մայթին առջեւն ալ Հայերը, եւ երբ երկու կողմին ալ զանգակները հնչէին, իր մարագը ճանչցող ոչխարներու նման, ամէն մէկը դըպրոցին աստիճանները կը մագլցէր, առանց որեւէ բարդոյթի: Մե՛նք ալ ունէինք մեր դպրոցը:

Հայկական վարժարանը առաջին յարկի վրայ ծաւալուն տարածութիւն մը կը ներկայացնէր, չորս դասարաններու բաժանումներով, մեծերուն համար, մօտաւորապէս հարիւր հոգի, երկսեռ, որոնց կարգին եղբայրս, արդէն 16 տարեկան, բայց բնաւ դպրոցի երես չտեսած, քանի որ 1915ի որբերէն էր: Բացի տնօրէնէն (հայերէն, պատմութիւն) կային նաեւ Ակնցի բանահաւաք, Վահան Գույումճեան (ֆրանսերէն, թուաբանութիւն), Արամ Ծէվիզ (պատմութիւն, հայերէն, կրօնք.– Ծէվիզ, որ սոցիալ-դեմոկրատ հնչակեան էր), Վանեցին Ազգին Մարտիրոսեան (գիտութիւն, մարզանք): Միայն եղբօրս պարագան նկատի ունենալով, այս մէկ տարեշրջանը բաւական եղաւ որ ան յաջողէր սահուն կերպով հայերէն սորվիլ, ֆրանսերէն կարդալ, գրել եւ լուծել թուաբանական չորս գործողութիւնները, ինչպէս որ յետագային ան կրցաւ գանոնք գործադրութեան դնել, առեւտրական մարզին մէջ:

Դպրոցի մուտքին, աջ կողմը աւելի պզտիկ սրահ մը կար, նախակրթարանին յատկացուած, Տիկին Մարի Սեմերճեանի ղեկավարութեան տակ, կինը ծանօթ բըժիշկին: Անոր հետ է որ սկսայ կանոնաւորապէս հայերէն կարդալ գրել, ծանօթանալ ֆրանսերէնի եւ թուաբանութեան: Տիկին Սեմերճեան արդաշարժ ու եռանդուն կին մըն էր, շաչ նայուածքով: Անոր բարձր կրունկները զգալի էին մեր տախտակամածին վրայ: Լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէինք անոր հայերէնի եւ ֆրանսերէնի դասերուն, երկար քանակով գրետախտակին վրայ մատնանշուած:

Մեր նախակրթարանի աշակերտներէն անդին կը դիտէինք մեծերուն մարզանքը եւ յաճախ ականջներնուս կը հասնէր Պ. Արոյեանի թաւշային ձայնով արեւելահայ լեզուին ելեւէջները եւ կ'երազէինք այն օրը, ուր մենք ալ պիտի արժանանայինք մեծերու մենաշնորհին: Միայն մարզանքի պահուն, Ազգին Մարտիրոսեան մեզ ալ անոնց կողմը կը տանէր: Անգամ մը, դասի աւարտին, ան իր ծունկերուն վրայ նստեցուց զիս եւ զուրգուրաց վրաս: Արդեօք անհանգստութեան նշաննե՞ր զգացած էի: Մեր կողքին էր նաեւ հսկիչ օրիորդ Զարուհին, իր քմահաճ չարժումներով:

Յաջորդ տարին, մեր ընտանիքը կրկին քաղաք տեղափոխուեցաւ, կամարին մօտիկ, 41, Ռիւ Սէնթ-Պարպ, ուր հայրիկս միշտ ձեռներէց մարդ, պարտքով խարճով պանդոկի մը մատակարարութիւնը ստանձնեց: Իսկ հայ վարժարանն ալ այլեւս տեղափոխուած էր Ռիւ Փարատիի վերը, 90, Ռիւ Սթանիսլաս Թորէնց, Ս. Յարութիւն մատրան բակին մէջ, գրեթէ նոյն ուսուցչական կազմով: Այլեւս ես առանձին կ'երթայի կու գայի: Թէեւ աշակերտներուն թիւը 30–40–ի իջած էր, բայց կանոնաւոր կերպով կը դասաւանդուէին հայերէն, ֆրանսերէն, թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, բնագիտութիւն, կրօնք, ձեռագործ, երգ:

Այսօրուան մեր ընթերցողները թերեւս այս երկար շարքին նկատմամբ թերահաւատութեան ժպիտներ ունենան: Այս թուարկումը կը գիւրանայ, որովհետեւ աչքի առջեւ ունիմ Պ. Արոյեանի կողմէ յանձնուած 1928–1929 ուսումնական տարեշրջանի մանրամասն ժամանակացոյցը, աղէտալի վիճակի մը մէջ, սա՛ւղ: Առաւօտները, ժամը 8.30–էն մինչեւ 11, երեք պահ, իսկ կէսօրէ ետք, ժամը 1.30–էն մինչեւ 4, դարձեալ երեք պահ, չորս դասարաններու բաժանումով: Շաբաթ օրերն ալ, Աստափագարցի նորընծայ Յակոբ Քհնյ. Մխճեան, եկեղեցական երգեր կը սորվեցնէր մեզի հարմոնիոմի ընկերակցութեամբ:

Զարմանալի երեւոյթ մը. մեր դասագիրքերը Պոլսոյ տպարաններուն արտադրութիւններն էին: Այսպէս, թուաբանական խնդիրները շարադրուած օխայով, արշինով, ղուրուշով, փարայով եւ մենք ալ շատ բնականօրէն կը լուծէինք զանոնք: Օրէ օր, անզգալաբար, ուսումի համն ու սէրը մեր էութեան մէջ կ'արմատանային: Աշակերտներու միջեւ յաճախ բարի նախանձ գրգռող մրցումներ ալ կազմակերպուեցան:

Անգամ մը, 1930–ի Մայիսին, Պ. Արոյեանը Բ. դասարանին համար քննութեան նիւթ տուած էր մեր ընթերցարանին Ակնոյ ժողովրդական «Զրիկը» գոյ սորվիլ եւ անսխալ գրել.

...Եկուր, պարտէզս տանիմ,
Ի՛մ պաղուկ ջրիկ անուշիկ,
Վարդ ու նուռ ունիմ ջրելու,
Դահանս փունջ հանելու:

Դասի վերջաւորութեան, Պարոնը հաւաքեց մեր փորձերը եւ երկու օր ետք հրաւիրեց զիս իր Ռիւ Թափի Վէռի բնակարանը: Ամառնային ճնշիչ մթնոլորտ մը կը տիրէր: Աճապարանքէս քրտնած ու սրտադող՝ զարկի տան դուռը: Տիկին Արոյեանն էր բացողը, – ծովանկարիչ Այվազովսկիի ծննդավայրէն,– որ սիրալիր խօսքերով զիս ընդունելէ ետք, պատին տակ դրուած սեղանին քով, աթոռի մը վրայ նստեցուց: Շուտով, սենեակի դռնէն մուտք գործեց Պարոնը եւ զիս ներկայացուց կնոջը, պատուական հիւրի մը վայել խօսքերով: Ցոյց տուաւ ձեռագիրս անոր, եւ յայտնեց որ առջի օրուան անսխալ ուղղագրութեան առաջնութիւնը շահած էի, եւ իբրեւ վարձատրութիւն կը ստանայի կապոյտ կողքով տետրակ մը, առաջին էջին վրայ քաջալերական հակիրճ նօթագրութեամբ:

Քիչ ետք, Տիկինը սեղանին վրայէն թիթեղեայ փրթի պէօռի տուփը բանալով, քանի մը պիսքիւի հրամցուց ինծի: Լսածներէս եւ տեսածներէս շուարած ու ամչկոտ, Փոքր-Ասիոյ խորերէն նոր ժամանած գիւղացի տղեկ՝ առատօրէն բրդոտ ճակտէս կը վազէին քրտինքի կաթիլները: Բոլորովին անշարժացեր էի. կողքիս՝ Պարոնն էր կանգնած իր պերճ հասակով, իսկ դիմացս, խորհրդաւոր ժպիտով մը նստած էր Տիկինը, որ մեղմօրէն հարցուց.

– Թաշկինակ չունի՞ս, Սարգի՛ս, անպայման մայրիկդ մոռցեր է քեզի տալու:

Տիկինին այս քնքոյշ հարցումը կարծես հարուածի մը ուժգնութեամբ իջաւ դըլխուս: Ինչպէ՞ս պրպտել գրպաններս երբ անհնար էր զայն գտնել...

Իսկոյն Տիկինը ներս գնաց եւ վերադարձաւ հետը բերելով խնամքով ծալուած եւ արդուկուած ձիւնի պէս ճերմակ... թաշկինակ մը: Եւ դէմքիս կաթկըթող քրտինքը փափկութեամբ սրբելէ ետք, զայն տեղաւորեց սեւ գոգնոցիս գրպանին մէջ, յանձնարարելով չկորսընցնել, մինչ Պարոնը, դիմացս նստած՝ տարբեր նիւթով մը կը զբաղեցնէր զիս...:

Ո՛վ սիրելի ընթերցողներ, Մարսէյլի մեր վաղեմի ուսուցիչներուն նուիրուած այս հատուածը կը թելադրէ մեզ անուրանալի եղրակացութիւն մը մատուցանել ձեզի:

Հայ դպրութեան առաջին դաստիարակ՝ Մեսրոպէն մինչեւ մեր օրերու Պարոններուն, Տիկիններուն, մանաւանդ Օրիորդներուն ջանաջան առաքելութիւնը ի խնդիր հայկականութեան ջահը վառ պահելու վսեմ գաղափարին, եւ սկսեալ բոլոր յայտնի կամ անյայտ աշխարհական վարժապետներէն մինչեւ խուցերու մէջ ճգնող վարդապետներուն ուղղուելիք երախտագիտական արտայայտութիւնը՝ կարելի է խտացած տեսնել Սաղմոսերգուին հետեւեալ սրտաբուխ հառաչանքին մէջ, Մաշտոցով իսկ հայացած.

Փրկեաց զանձն իմ ի մահուընէ,
Զաչս իմ յարտասուաց,
Եւ զոտս իմ ի գայթակղութենէ:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՀԱՄԱՐ ՓՈՔՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ՄԵԾ ՔԱՅԼ ՄԸ

Եթէ ոչ այնքան Կրընոպլի, Հայաստանի տնտեսական, առեւտրական մարզին համար մեծ կարեւորութիւն ունեցաւ այս քաղաքին տարեկան տօնավաճառը: Ինը հոգինոց պատուիրակութեամբ մը հոն իր անկիւնը ունեցաւ Հայաստան. ցուցադրելով արտածումի ապրանքներ, գորգ, քոնեակ, քարեղէն, արծաթեղէն, ելեկտրական կազմածներ, եւլն.: Պատուիրակութիւնը կը բաղկանար «Եռնիւսերվիս» հաստատութեան տնօրէն Գագիկ Ասատրեանէ, նոյն հաստատութեան ցուցահանդէսներու վարիչ Գէորգ Նազլեանէ, «Գարուն» միաւորման տնօրէն ու խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Գոհար Ենոքեանէ, «Ելեկտրոշարժիչ» միաւորման թէքնիք տնօրէն Ժորա Մուրատեանէ, «Հայգորգ»ի տնօրէն Ալեքսանդր Յարութիւնեանէ, Երեւանի ճարտարապետական թանգարանի տնօրէն Աշոտ Գրիգորեանէ, Գիտութեան ակադեմիայի ֆիզիկայի եւ ելեկտրոնիկայի յատուկ շինարար եւ բաժանումի վարիչ Գեղամ Մաթեւոսեանէ եւ Հայաստանի արտաքին առեւտուրի միաւորման վարիչ Արմէն Կարապետեանէ. այս պատուիրակութեան կ'ընկերանար նաեւ նկարիչ Արմէն Պապուչեան:

Հայկական ցուցահանդէսին ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն վայելածը եղաւ գորգերու յատկացուած անկիւնը. տօնավաճառին աւարտէն առաջ ծախուած էին գրեթէ բոլոր նմոյշները:

Ապրիլ 27/28–ի չորսթաւերջին, տօնավաճառին ամէնէն աշխոյժ անկիւնն էր Հայկ. ցուցահանդէսը ուր այցելուներ հայկական քոնեակը կը համտեսէին, պատմական յուշարձաններու կամ տեսարժան վայրերու գունաւոր մեծադիր լուսանկարները կը դիտէին ու սփռուած երաժշտութիւնը կ'ունկնդրէին:

Շաբաթ իրիկուն այս մասնակցութեան առիթով տօնավաճառին ճաշարահին մէջ սարքուեցաւ ընթրիք մը որուն մասնակցեցան աւելի քան 100 հոգի: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէր երեսփոխան Պ. Ռիշար Քազընաւ:

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Եդուարդ Մանուկեան որ յանուն Կրընոպլի Հայկ. Բլէօպի շեշտեց Հայկ. մասնակցութեան գլխաւոր կողմերը, կարեւորութիւնը, ապա շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, ի մասնաւորի կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու՝ Փարիզէն թէ այլ քաղաքներէ (Ժէ-Ի-Ա,, Իսիի Հայ Նախկին Ռազմիկներ, Քօօփերասիոն Արմէնիէն, «Յառաջ»ի խմբագրութիւն, Իսիի քաղաքապետութեան կցորդը, Պանտոլի «Ապրիս» եւլն. եւլն.) խօսք տուաւ Կրընոպլի «Ազատ Մակալին» թերթին խմբագիր Ալպէռ Գալաճեանին. ան, տօնավաճառին Հայկ. ներկայութեան ամէնէն գլխաւոր կողմը նըկատեց այն որ ցոյց տրուած էր թէ Հայաստան հակառակ յապաղումին, տէր էր արեւմտեան չափանիշով արտադրութիւն ունենալու կարողականութեան ու կրնար ժամանակ մը ետք տեղ գրաւել զարգացած երկիրներու քով: Ան շեշտեց թէ Հայաստանի ներկայ պայմաններով նախանիւթերու 95%–ը այլ Հանրապետութիւններէ կու գար, իսկ արտադրութեան 95%–ը կ'արտածուէր: Այսինքն, Հայաստանի տնտեսութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ կախում ունէր խորհրդային տնտեսական ոլորտէն: Իսկ անկախութեան ընթացքին մէջ, երկիրը նախանիւթ ու տարադրամ չունենալով, հետզհետէ աւելի պիտի կարօտէր արտասահմանեան գործընկերներու, որպէսզի կանխուէր տնտեսական աղէտը:

Իրեն յաջորդեց «Ալփէքսփօ»ի տնօրէն Ժան Մառանճեան որ նոյնպէս շեշտեց այս մասնակցութեան մեծ կարեւորութիւնը. ըսաւ թէ տրուած ապսպրանքները արդէն ապագայի հեռանկար կը նկատուէին: «Գործընթացին յաջորդ փուլերում համար ֆրանսիացի ձեռնարկատէրերուն մօտ մենք իրենց ներկայացուցիչը պիտի ըլլանք» ըսաւ ան. ապա տեղեկացուց թէ Հայաստան յաջորդ տարի եւս ներկայ պիտի գտնուէր նոյն տօնավաճառին ու յատուկ բջիջ մը պիտի կազմուէր որպէսզի Ֆրանսացի ձեռնարկատէրեր ալ Հայաստանի մէջ ցուցադրէին իրենց ապրանքները: Ան յիշեց քաղաքին Առեւտրական Սենեակի մէկ պատասխանատուին խօսքը, թէ Սփիւռքի գոյութիւնը գրաւական մըն էր Հայաստանի վայելած վստահութեան համար: Ժ. Մառանճեան տօնավաճառին ոսկէ մետալը յանձնեց Գ. Ասատրեանի եւ Բ. մետալ մը գորգերու ցուցադրութեան համար՝ Ալ. Յարութիւնեանի:

Շնորհակալութեան խօսք արտասանեց ու երկկողմանի կապերը ամրապնդելու յոյս յայտնեց Գ. Ասատրեան, որմէ ետք Տիկին Ժ. Զիտեմեան քաղաքապետ Ա. Քարինեոնի համակրանքը փոխանցեց, Հայաստանին օժանդակելու անոր մեծ պատրաստակամութիւնը շեշտելով:

Արտայայտուելու հրաւիրուեցաւ նաեւ Գ. Ենոքեան որ յիշեց թէ 1988–ի աղէտին առաջին օժանդակողները Ֆրանսացիներ եղած էին. յետոյ խօսեցաւ այն դժուարութիւններուն մասին որոնց կը հանդիպէին Մոսկուայի մէջ. «Երբ, ըսաւ, մէն անգամ կը բարձրացնենք ԼՂԻՄ-ի ինքնորոշման հարցը, կ'ըսեն թէ այդ քայլերը թելադրուած են Սփիւռքի Հայութեան կողմէ»:

Ռ. Քազընաւ արտայայտուեցաւ այն սերտ կապին մասին որ կար Կրընոպլի եւ Հայաստանի միջեւ, շնորհիւ տեղւոյն գաղութին որ համարկումի լաւագոյն օրինակը կը հանդիսանար: Ան ըսաւ թէ այդ համայնքը տէր կանգնած էր «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի անդամներէն Վազգէն Պ. Մանուկեանին, եւ աւելցուց. «Թող Գորբաչով գիտնայ որ Կրընոպլցիները չեն ուզեր որ իրենցմէ մէկը բանտարկուի»:

Իզերի երեսփոխանը շեշտեց այն իրո-

ՄԱՀ՝
ԳԷՈՐԳ ՃԷՆՏԷՐԷՃԵԱՆԻ

«Երեկոյեան Երեւան»ի Ապրիլ 23-ի թիւէն կը տեղեկանանք որ մահացած է թեքնիքական գիտութիւններու թեկնածու, Երեւանի փոլիթէքնիք հիմնարկին դոցենտ Գ. Ճէնտէրճեան որ եղբայրն էր բանաստեղծ Մուշեղ Իշխանի:

Ծնած էր 1920-ին Սիվրիհիսար, 1925-ին մօրը հետ ներգաղթած, մինչեւ 1937 ապրած Կումայրի, ապա Երեւան: 1949-ին աւարտած է Երեւանի Փոլիթէքնիք հիմնարկը ու անցած ուսուցչական ասպարէզ: Հեղինակ է տասնեակ գիտական աշխատանքներու, մեթոտական ձեռնարկներու, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գիւտերու որոնք կ'օգտագործուին արտադրութեան մէջ:

ութիւնը թէ խորհ. ղեկավարութիւնը ուշադիր է Արեւմուտքի կեցուածքին որ երաշխիք մըն է Հայաստանի ապահովութեան համար: Ըսաւ թէ կարելի է շատ բան ընել, միայն պէտք է որ երկկողմանի կազմակերպութիւնները ճիշդ ձեւով ըլլան, որպէսզի բարեկամութիւնը, գործակցութիւնը ամուր հիմեր ունենան:

Երեսփոխանն ալ իր կարգին Կրընոպլը քաղաքին արծաթէ մետայլները յանձնեց հայկ. պատուիրակութեան անդամներուն:

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Փարիզի հրչէ խումբէն Պ. Տիփիլա՝ այն անդամը որ մասնակցած էր Սպիտակի երկրաշարժին փրկութեան աշխատանքներուն ու յետոյ կազմած Հայաստանի օժանդակութեան մարմին մը: Ան ալ բաժակ մը յանձնեց պատուիրակութեան:

Խանդավառ երեկոյթը գեղարուեստական կոկիկ բաժին մըն ալ ունեցաւ, շնորհիւ ջութակահար Հրաչ Յարութիւնեանի որ նուագեց Կոմիտասի «Կռունկ»ը, «Կաքաւիկ»ը եւլն.:

Հայաստանի ներկայութիւնը, արեւմտեան նման տօնավաճառի մը մուտքին հայկ. եռագոյնին ծփանքը նշմարելու հպարտութեան հետ անդրադառնալու կը մղէր նաեւ այլ երեւոյթի մը. Կրընոպլի հայ գաղութը օրինակը կուտար կազմակերպուած հաւաքականութեան մը ուր ամէն մարդ գիտակցութիւնը ունէր իր կարողութեան ու պարտականութեան: Ան կը ներկայացնէր ոչ միայն թիւ, այլեւ չպախուած ամբողջութիւն որ համերաշխ յարաբերութեան մէջ էր տեղական իշխանութիւններու հետ ու ակներեւօրէն շահած անոր ոչ միայն հետաքրքրութիւնը, նաեւ համակրանքը:

Ուրախալի, երջանկացնող պարագաներ, յատկապէս Փարիզէն այցելուի մը համար:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ - 76

Գ Ա Խ Ա Ռ Է   Գ Ա Խ Ա Ռ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս Մշակոյթի տան գրական յանձնախումբը պատրաստած էր երեկոյթ մը ձօնուած ապրիլեան ոգեկոչումին:

Ապրիլ 23-ին, նախ ներկայացուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Արիւնոտ Թթխմոր» պատմուածքը զոր բեմականացուցած ու բեմադրած էր Վարդգէս Մարտիրոսեան: Իրեն հետ դեր ստանձնած էին Անի Մատէն (Նարկիզ) ու Սեւան Մարտիրոսեան (Սօֆի):

Յայտագրին երկրորդ մասը կը բաղկանար բանաստեղծութենէ. հայերէն ու ֆրանսերէն էջերով հանդէս եկան Շաքէ Մանուկեան, Ժան Ֆորէսիէ, Վ. Մարտիրոսեան, Ա. Մատէն, Միհրան Աւիկեան: Իսկ վերջին մասին մէջ խօսք առին հայկ. պատուիրակութեան անդամներ, որոնք Կրընոպլը կը գտնուէին «Ալփէքսփօ» տօնավաճառին առիթով: Անոնցմէ Գոհար Ենոքեան որ Հայաստանի երեսփոխաններէն է խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդին, պարզեց Հայաստանի դժուարութիւնները որոնց գլխաւորը հետեւանք էր շրջափակումին: Գալիկ Ասատրեան խօսեցաւ հայեւֆրանսական առեւտրական կապերու, իսկ ճարտարապետ Աշոտ Գրիգորեան հայկական ճարտարապետութեան մասին:

Երեկոյթին ներկայ էր նաեւ Իզէրի երեսփոխան Ռիչար Գազընաւ որ խօսք առնելով ըսաւ թէ պէտք է բոլոր կառավարութիւնները ընդունին Հայերու ցեղասպանութեան եղելութիւնը:

Կէս գիշերին, ձեռնարկին աւարտին ներկաները հաւաքուեցան Ապրիլ 24-ի յուշարձանին շուրջ, արծարծեցին բոցը ու ծաղիկներ զետեղեցին:

Յաջորդ օրը Նոթրը Տամ տը Տէլիվրանս տաճարին մէջ կատարուած պատարագէն ետք թափօրը ուղղուեցաւ տեղահանուածներու կոթողը ուր «Հայ Դատ»ի յանձնախումբին կողմէ խօսեցաւ Յարութիւն Մարտիրոսեան: Ապա Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեանի «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ ոգեկոչումը: Կրընոպլի քաղաքապետին կողմէ ներկայ էր խորհրդական Ժրնըվիէւ Ջիտեմեան եւ Համայնավար Կուսակցութենէն՝ Ժան Ժիար:

ՎԻԷՆ

Ապրիլ 24-ները իրարու կը յաջորդեն, սակայն առանց իրարու նմանելու այլեւս: Չեն նմանիր մանաւանդ հին սերունդին, «զոհուածներուն» սերունդին անհետացումին պատճառով: Բայց անոնց անհետացումով չի նուազիր անարդարութեան զգացումը. ընդհակառակն: Այս էր անշուշտ աշխարհասփիւռ Հայութեան պատգամը նաեւ Վիէնի գաղութին: Վիէնցիները այս տարի բացառիկ շուքով մը ուզեցին նշել Մեծ Եղեռնի 76-րդ տարեդարձը: Յիշատակութեան եւ ոգեկոչումի հանդիսութիւնները սկսան Ապրիլ 26-ին ցուցահանդէսով մը: Նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակութային Տան եւ Հ.Յ.Դ. Վիէնի մասնաճիւղին, երեք օր, քաղաքին կեդրոնական հանդիսասրահին մէջ ներկայացուեցաւ պուլկարական գործակալութեան պատրաստած ցուցահանդէսը որուն նիւթն էր «Ցեղասպանութիւնըն ու օսմանեան եւ արդի Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն վիճակը»:

Ապրիլ 28-ին, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան հրաւէրին պատասխանելով, մեծ թիւով հաւատացեալներ գրաւած էին Սուրբ Թէոդորոս Եկեղեցիին աթոռները, աղօթելու համար մեր բիւրաւոր նահատակներուն հոգիներուն համար: Օրուան պատարագիչն էր Տէսինի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Մկրտիչ Քհնյ. Պալապանեան:

Պատարագի աւարտին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ նաեւ քաղաքապետ Լուի Մերմազի վաղամեռիկ զաւկին՝ Ֆրետերիք Մերմազի հոգւոյն համար: (Այս առթիւ, հոգեւոր հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը մասնաւոր նամակով մը իրենց եւ բովանդակ համայնքին ցաւակցութիւնները յայտնած էին քաղաքապետին եւ իր կնոջ):

Ոգեկոչումի այս օրը աւարտեցաւ Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ, ուր աւանդական ծաղկեպսակներուն զետեղումէն եւ ճառերէն յետոյ կատարուեցան աւուր պատշաճի աղօթքները: Արարողութեան ներկայ կը գտնուէին գիւղատնտեսութեան նախարար եւ Վիէնի քաղաքապետ՝ Լուի Մերմազ, առաջին անգամ ըլլալով՝ Իզէր նահանգի փոխ-նահանգապետ Ժերար Գորպէն տը Մանկու, քաղաքապետին Ա. կցորդը եւ նահանգային Խորհուրդի անդամ Ժերար Խօտլին, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ ֆրանսացի հիւրեր:

ԿՈՐԻՒՆ

ՏՐԱԿԻՆԻԱՆ

Քաղաքին եւ շրջակայքի Հայերու Բարեկամացին հրաւէրով, Ապրիլ 24-ին խուռներամ բազմութիւն մը կը մէկտեղուէր նախ Ժորժ Քլեմանսոյի կիսանդրիին առջեւ, ուր ծաղկեպսակի զետեղումէն ետք խօսք կ'առնէր Բարեկամացին փոխ-նախագահը՝ Ժորժ Այվազեան: Այնուհետեւ թափօրը՝ 1915-ի Հայկ. Ցեղասպանութիւնը յիշեցնող ֆրանսերէն մեծադիր պաստառով եւ առաջնորդութեամբ Տրակինիանի ու Թարսի քաղաքապետներ Մաքս Փիզելիի ու Ժան-Փիէր Փորթերէի, կ'ուղղուէր դէպի Մեռեալներու Յուշարձանը: Հոն եւս ծաղկեպսակներու զետեղում, ապա՝ փողերգի հնչում (Տըլէ Եաման-ի մեղեդին): Այնուհետեւ խօսք Բարեկամացի նախագահուհի Տիկին Մարլէն Գուտսի (ֆրանսերէն) եւ Ժիրայր Առաքելեանի (հայերէն) կողմէ:

Ուշադրութիւն կը գրաւէր մասնակիցներու թիւը՝ հարիւրի հասնող, ինչ որ նկատելի կը դառնար այս խիկայէս փոքրաթիւ հայ գաղութին համար:

Հայերէնով եւս արտայայտուելու պարագաներ պահանջն ալ, ինչպէս ըսուեցաւ մեզի, կու գար նոյնինքն գաղութի ազգայիններէն:

Վառ-Մաթէն լուսանկարով կ'անդրադառնար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՀԱՅ ԴԵՍՊԱ՞Ն ՄԸ ԿԸ ՂՐԿԷ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի եւ Բաքուի սեփական թղթակիցներուն տեղեկութեան վրայ հիմնուելով «Հիւրրիյէթ» (Ապրիլ 26) կը գրէ թէ Միացեալ - Նահանգներու Մոսկուայի յաջորդ դեսպանը Հայ մը պիտի ըլլայ: Լուրը տուած է «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդան»ն, առնելով «հաւաստի աղբիւրներէ»: Հոն ըսուած է թէ Ամերիկայի դեսպանը որուն պաշտօնավարութեան շրջանը կը վերջանայ յառաջիկայ աշնան, պիտի փոխարինուի ներկայի Սուրիոյ դեսպան Եդուարդ Ճէրէճեանի կողմէ:

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի այս լուրին ազրբեջանական «Ազերինֆորմ» լրատու գործակալութեան կողմէ հետեւեալ մեկնաբանութիւնը կատարուած է. «Ճէրէճեանի դեսպան նշանակումը գործն է Սփիւռքի Հայութեան: ...Միակ Հանրապետութիւնը ուր ամէն բան կ'արտօնուի, Հայաստանն է. անկախ զօրախումբերը հոն կը կազմուին, հանրաքուէն կը մերժուի, պետութեան ղեկավարին կանոնագրութիւնները ընկատի չեն առնուիր, Համայնավար Կուսակցութեան կալուածները կը գրաւուին, Լենինի արձանները վար կ'առնուին»:

«Ազերինֆորմ» կը նշէ թէ Գորբաչով շրջապատուած է հայ խորհրդատուներով ու եթէ Ճէրէճեան դեսպան կարգուի, Հայերը խորհ. կառավարութեան վրայ պիտի կարենան աւելի մեծ ճնշում բանեցնել, Ղարաբաղի հարցին մէջ: Իսկ նման կացութիւն մը աւելի պիտի տկարացնէ Մոսկուայի հանդէպ Ազրբեջանի վստահութիւնը:

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» զարմանք յայտնելով հայ դեսպանի մը նշանակումին, ըսած է թէ Գորբաչով ու կինը Ամերիկայի իրենց վերջին այցելութեան ընթացքին տեղւոյն հայ համայնքին ղեկավարներուն հետ սերտ յարաբերութիւն մշակած են:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Ատոմ Քհնյ. Գասպարեան (Նիկոմիդիա) 1894, Սուքիաս Քահանայ Գէորգեան (Նիկոմիդիա) 1894, Ոսկի Քահանայ Պիպիեան (Նիկոմիդիա) 1894, Եղիա Քահանայ (Նոր գիւղ) 1894, Յուսիկ Քահանայ (Ատա Փազար) 1894, Յարութիւն Քահանայ Սարգիսեան (Քէրէմէթ) 1894, Թովմաս Քահանայ Սարգիսեան (Քէրէմէթ) 1894, Խաչատուր Քահանայ Յակոբեան (Տաղ գիւղ) 1894, Գրիգոր Քահանայ Թէրզեան (Գրնճըլար) 1895, Դանիէլ Քահանայ Գաբիկեան (Օրտու - Սալլար) 1895, Գրիգոր Քահանայ Գարաքէհեայեան (Օրտու - Զամալ) 1895, Մարտիրոս Քահանայ Միքայէլեան (Թամլըք) 1897, Աթանաս Քահանայ Տէր - Յովհաննէսեան (Արսլանպէկ) 1898, Բարսեղ Քահանայ Թորոսեան (Արսլանպէկ) 1898, Մովսէս Քահանայ Փիլիկեան (Ծոցիկեան) (Տիվրիկ - Կասմա) 1898, Արգար Քահանայ Պէյազեան (Գըլըճ) 1898, Տրդատ Քահանայ Մարգարեան (Նիկիա - Նոր գիւղ). 1898, Ստեփան Քահանայ Սարրաֆեան (Փազարսու - Միջագիւղ) 1898, Կարապետ Քահանայ Կասպարեան (Մէրտէկէօզ) 1899, Յովհաննէս Քահանայ Տէր-Վրթանէսեան (Մէրտէկէօզ) 1899, Նշան Քահանայ Ղազարեան (Եազազտէրէ) 1900, Ադամ Քահանայ Մշակեան (Ատա Փազար) 1900, Յովսէփ Քահանայ Պաշմալեան (Փազարսու - Միջագիւղ) 1900, Ներսէս Քահանայ Քերովբէեան (Կէյվէ - Ազսար) 1901, Օհան Քահանայ Մուրատեան (Կէյվէ - Միջագիւղ) 1901, Օհան Քահանայ Մուրատեան (Կէյվէ - Միջագիւղ) 1901, Կիւրեղ Քահանայ Սաղայեան (Կէյվէ - Էջմէ) 1901, Զգօն Քահանայ Տիւտիւքճեան (Օրտու) 1901, Երեւում Քահանայ Ազգապապեան (Ատա Փազար) 1902, Երեմիա Քահանայ Պիպէրճեան (Ատա Փազար) 1902, Եսայի Քահանայ Ղազարոսեան (Թամլըգ - Նոր գիւղ) 1902, Սերովբէ Քահանայ Պուրմայեան (Ատա Փազար) 1902, Քերովբէ Քահանայ Պիպէրեան (Ատա Փազար) 1902, Յովակիմ Քահանայ Յարէթեան (Նիկիա - Նոր գիւղ) 1902, Արիստղոմ Քահանայ Թորոսեան (Ատա - Փազար) 1903, Եղիա Քահանայ Տէր-Յարութիւնեան (Պօլու) 1903, Եղիշէ Քահանայ Տէր - Մարտիրոսեան (Պօլու) 1903, Ղեւոնդ Քահանայ Ճէրրահեան (Իզմիր - Մէնէմէն) 1904, Խորէն Քահանայ Պուչագճեան (Իզմիր - Մաղնիսա) 1904, Մարգար Քահանայ Վարդանեան (Օվաճըգ - Ժամավայր) 1904, Հմայեակ Քահանայ Ալիքեան (Մեծ Նոր գիւղ) 1906, Գարեգին Քահանայ Տօլմաճեան (Մեծ Նոր գիւղ) 1906, Աբէլ Քահանայ Դաւիթեան (Ատա Փազար) 1906, Արիստակէս Քահանայ Աժտէրխանեան (Թաչ - Քէօփրիւ) 1907, Տաճատ Քահանայ Արսլանեան (Օվաճըգ) 1908, Սիմոն Քահանայ Պօղեան (Ֆընտըգլը) 1908, Արսէն Քահանայ Պօզմաեան (Օվաճըգ) 1908, Բառնաբաս Քահանայ Բարունեան (Պարտիզակ) 1908, Փիլիպոս Քահանայ Աբրահամեան (Պարտիզակ) 1908, Բարթողիմէոս Քահանայ Մխալեան (Պարտիզակ) 1908, Դիոնիս Քահանայ Սրէզեան (Պարտիզակ) 1908, Տիմոթէոս Քահանայ Պաղտասարեան (Պարտիզակ) 1908, Մատթէոս Քհնյ. Կէօնտիւրեան (Պարտիզակ) 1908, Սամուէլ Քհնյ. Այնաքիւլահեան (Սապանճա) 1908, Մկրտիչ Քհնյ. Անեսղեան (Գալէճիք) 1908, Արիստակէս Քահանայ Միլտոնեան (Ագիզիէ) 1909, Յուսիկ Քահանայ Թէրզեան (Խաչ Գիւղ) 1909, Գրիգոր Քահանայ Քէհեայեան (Ինիխա - Խօքիւզ) 1909, Արսէն Քահանայ Տէր - Արսէնեան (Խասկալ) 1910, Համբարձում Քահանայ Տէր - Մեսրոպեան (Նոր գիւղ - Կէօլտաղ) 1910, Գալուստ Քահանայ Տէր-տէրեան (Հայ գիւղ) 1910, Երեմիա Քահանայ Տէր - Վարդանեան (Տիւզճէ) 1910, Մելքիսեդեկ Քահանայ Թօլեան (Կէօք - Կէօզ) 1911, Ղազարոս Քահանայ Մօրուքեան (Նիկիա - Նոր գիւղ) 1911, Յարութիւն Քահանայ Մալըմեան (Ասարըգ) 1911, Աթանագինէ Քահանայ Փալայեան (Զուգուր) 1911, Յովակիմ Քահանայ Զատիկեան (Օրտու - Թէփէ) 1911, Գէորգ Քահանայ Մինասեան (Ինիխա - Իւչ Փունար) 1911, Կարապետ Քահանայ Քեաթիպեան (Մեծ Նոր գիւղ) 1912, Մկրտիչ Քահանայ Տէմիրճեան (Մեծ Նոր գիւղ) 1912, Մանուկ Քահանայ Եաղճեան (Մեծ Նոր գիւղ) 1912, Մարտիրոս Քահանայ Զալըգեան (Թավշանլը) (1912), Գրիգոր Քահանայ Կէօլտանեան (Քէրէմէթ) 1912, Թովմաս Քահանայ Թահմազեան (Կէօչպուկ) 1912, Յակոբ Քահանայ Թահմազեան (Գարաման) 1912, Շմաւոն Քահանայ Գալուստեան (Գարաման) 1912, Ռափայէլ Քահանայ Մշակեան (Ատա Փազար) 1912, Գասպար Քահանայ Մնացականեան (Մուրատչայ) 1912, Արիստակէս Քահանայ Րումեան (Օրտու - Թաչօլուգ) 1912:

(Շար. 231)

(Շար. Ա. էջէն)

ամէն ինչ ուղղուած է Հայաստանի իշխանութեան որ վարում է անկախ քաղաքականութիւն։ Այս բոլորը նպատակ ունեն ընդհուպ իշխանութեան տապալումը։

Հարցը նրանում է որ այսօր Հայաստանը միարժէքօրէն հրաժարուելով Մարտի 17-ի հանրաքուէից, յայտարարել է իր -Սեպտեմբերի 21ին-, այն նպատակով որ բացայայտի անկախութեան մասին ժողովրդի կարծիքը։

Հ.— Այս տագնապալի շրջանին ի՞նչ պատկեր կը պարզուի երկրին ներսը։

Պ.— Արդէն վաղուց յայտնի էր որ Հայաստանում հնարաւոր չէ գտնել ներքին ուժեր որոնք կարողանային ընդդիմանալ իշխանութեանը -չնայած, գոյութիւն ունեն ընդդիմախօս ուժեր-․ եւ պարզ է որ կենտրոնը պէտք ունէր Արցախում, Գետաշէնում, Շահումեանում ստեղծելու այնպիսի իրավիճակ որը ծանր կացութեան մէջ դնէր Հայաստանի իշխանութիւնը։

Հ.— Սփիւռքի դաշնակցական մամուլին մէջ կարդացինք «Ղարաբաղի ազատութեան մարտիկներ»ու յայտարարութիւն մը ուր կ'ըսուէր թէ վնաս են հարուածել Ղարաբաղի Հայութեան կեանքը խռովող տարրերը, եւլն․։ Այս յայտարարութիւնը դեր մը ունեցա՞ւ արդեօք վերջին զարգացումներուն մէջ։

Պ.— Բոլորը յայտնում են որ Արցախում, Գետաշէնում, Շահումեանում գործում են դրսից եկած զինեալ ուժեր․ այս տնդումը ամրապնդուեցաւ մամուլի որոշ անհեթեթ յայտարարութիւններով։

Հ.— Եւ Հայաստան ի՞նչ ուժերով կը հակազդէ յարձակումներուն։

Պ.— Ինչպէս ասացի, Հայաստանի Հանրապետութիւնը յայտարարեց որ ստեղծուած սթաթու քուոյի վիճակը խախտուելու դէպքում չի հանդուրժի եւ կը դիմի ամենավճռական քայլերի։ Այսօր ամէն ինչ արւում է Հայաստանի սահմանները ամրապնդելու համար։ Բոլոր ուժերը ի գործ դրւում են սահմանների պաշտպանութեան համար․ ե՛ւ ներքին Նախարարութեան, ե՛ւ ՊԱԿ-ի (Պետական Անվտանգութեան Կոմիտէ — ՔԱ-Կէ-Պէ) ջոկատների մասնակցութեամբ․ մենք համոզուած ենք որ ժողովուրդն էլ կարող է ոտքի կանգնել։

Հ.— Ի՞նչ դեր կրնայ կատարել Սփիւռքը։

Պ.— Պէտք է նշել որ այս ընթացքում համարեա բոլոր քաղաքական կազմակերպութիւնները մեծամասնութեամբ նոյն տեսակէտը ունեն։ Պէտք է կարողանալ նաեւ համաշխարհային կարծիքը սեւեռել այս հարցի շուրջը եւ այդ առումով յատկապէս մեծ գործ կարող է անել Սփիւռքը։

Ե՛ւ Մոսկուայում, ե՛ւ Արեւմուտքում այդ աշխատանքը սկսուել է ուր որ գտնւում են Հայաստանի ներկայացուցիչները։

Հ.— Ի՞նչպէս կ'արժեւորէք մղուած պայքարը։

Պ.— Չնայած ունեցել ենք զոհեր, բայց Գետաշէնը, Մարտունաշէնը ցոյց տուեցին որ խորհրդային բանակի ուժերով էլ կարելի չէ նուաճել այդ փոքր ամրոցները։ Նրանք կանգուն են, պէտք է կանգուն էլ մնան։

Սա իսկական հերոսամարտ եղաւ Գետաշէնում ուր ժողովուրդը դիմադրեց անգամ բանակին։ Մինչեւ այսօր դիմադրում էր խուժանին, այսօր ցոյց տուեց որ կը դիմադրի նաեւ բանակին, իր հողը պաշտպանելու համար։

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ հետզհետէ կը վերադառնան իրենց գիւղերն ու քաղաքները, եթէ նոյնիսկ դեռ վախ ունին։ Թալապանիի կոչն է, որ որոշ վստահութիւն ներշնչած է եւ գաղթականներ արդէն կը վերահաստատուին Էրպայթ եւ Սիւլէյմանիէհ։ Զինակից ուժերն ալ (ամերիկեան, բրիտանական, ֆրանսական) քիչ մը աւելի յառաջացած են նոր գաղթակայան մը հաստատելու համար Ալ-Ամատիէհ քաղաքին մօտ։ Ի տես այս կացութեան, Սատտամ Հիւսէյն օդը հանել տուած է ամառանոցի իր պալատը, որպէսզի զինակիցները հոն չտեղաւորուին։ Թուրքիոյ մէջ ալ լուրջ տագնապ մը ծագած է Անգլիացիներուն եւ Թուրքերուն միջեւ։ Անգարա կ'ամբաստանէ բրիտանացի զինուորները որ «ծեծեր» են Եշիլօվայի մէկ ենթահանգապետը, Չորեքշաբթի օր եւ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը 72 ժամ պայմանաժամ տուած է խնդրոյ առարկայ անգլիական միաւորին որ երկրէն հեռանայ։ Անգլիացիք կը հերքեն ծեծի պատմութիւնը եւ կ'ըսեն թէ պարզապէս «ելիր գնա» ըսուած է այդ ենթահանգապետին, որ առանց արտօնութեան գաղթակայան մը մտած էր, այդ ալ «կարելի ամէնէն սիրալիր» ոճով։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ տեղական (թաղապետական խորհրդականներու) ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները դեռ յայտնի չէին Ուրբաթ առտու (Մայիս 3), բայց եւ այնպէս բացայայտ էր, որ պահպանողականները ծանր պարտութիւն կրած են, արդէն իսկ 700 աթոռներու կորուստի խօսք կար ի նպաստ աշխատաւորականներու, բայց նաեւ ազատական դեմոկրատներու, ինչ որ անակնկալ մըն է։ Պարզուած այս պատկերը պատճառ ըլլայ հաւանաբար, որ Տիկին Թաչըրի յաջորդը՝ Մէճըր հրաժարի երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններ կազմակերպելէ (Յունիսին) ինչպէս կը նախատեսէր։

«ՍԱՆԹԷՍԻՄՈՒՍ ԱՆՈՒՍ» խորագրուած է Պապին 9-րդ հովուական շրջաբերականը, որ կը հրատարակուի Լեւոն ԺԳ.ի Ռեռում նովարումէն 100 տարի ետք, ուրկէ՝ անունը։ 120 էջերէ բաղկացած, Յովհ. — Պօղոս Բ.ի հովուական թուղթը կոչ մըն է «նախապէս համայնավար» երկիրներու վերակառուցման համար եւ քննադատութիւն մը ազատականութեան չափազանցութեանց։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Ռոլան Տիւմա Չինաստանէն ետք Թեհրան անցաւ, ուր կը մնար 36 ժամ։ Այս այցելութիւնը կոչուած է բնականոն դարձնելու Իրանի եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները։

ՊՈՐՈՎՕ ՍԵԼՈՅԻ (Եուկոսլավիա) մէջ, բուռն միջադէպեր պատահած են խորւաթ ոստիկաններու եւ Սերպերու միջեւ, որոնց հետեւանքով 35 մեռեալ կայ (15-ը՝ ոստիկան)։

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ԱՊՐԻԼ 29/30)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Կրասնոդարի Նովոռոսիյսկ քաղաքի ռուսական եկեղեցիին մէջ հայ համայնքը նշած է Մեծ Եղեռնի օրը։ Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Էջմիածնէն հրաւիրուած Մակար Քհնյ. Տէրտէրեան, որ կարդացած է նաեւ Վազգէն Ա.ի պատգամը։ Ոգեկոչման արարողութեան մասնակցած է նաեւ Բաղրամեան շրջանի ազգագրական խումբը։

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶՕՐԱԿՈՉ

Նախարարներու Խորհուրդը որոշած է Ապրիլ — Յունիս ամիսներուն կատարել 1991-ի զօրակոչը․ այդ թուականին 18 տարեկանը լրացնող ամէն այր զինուորական ծառայութեան պիտի առնուի։

***

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ապրիլ 29-ին նախագահի Բ. տեղակալ Գ. Յարութիւնեանի ղեկավարութեամբ սկսած է քննարկումը խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու օրէնքին, զոր ներկայացուցած է Մարդու իրաւունքներու եւ ազգութիւններու հարցերուն յանձնաժողովի նախագահ Ռաֆայէլ Պապայեան։

Իսկ Մանտաթային եւ էթիկայի յանձնաժողովի անդամ Վիգէն Խաչատրեան ներկայացուցած է Գերագոյն Խորհուրդի կանոնագրի նախագիծը, որ նոյնպէս քննարկման դրուած է։

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ապրիլ 24-ին Հայաստանի ներկայացուցչական Տան մէջ Արցախի, Գետաշէնի ու Շահումեանի վերջին դէպքերուն մասին մամուլի ասուլիս տեղի ունեցած է, ղեկավարութեամբ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Անահիտ Բայանդուրի։ Խօսք առնելով Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահը Դաւիթ Վարդանեան, պարզած է վերոյիշեալ շրջաններու սուր իրավիճակը։ Ապա ելոյթ ունեցած է ծանօթ ռուս մտաւորական, Մոսկուայի «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամ Անտրէյ Նույկին․ ըսած է թէ տեղի ունեցածը Հայութեան տեղահանութիւն կամ ցեղասպանութիւն է․ համոզում յայտնած է թէ Գորբաչովի ու Մութալիբովի միջեւ դաւադրութիւն կայ եւ Ատրպէջանի մէջ հանրաքուէ կատարելուն փոխարժէքը Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութիւնն է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՕՕԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՔ

Կիրակի, Մայիս 12-ին, տեղի կ'ունենայ բացման եւ օրհնութեան հանդիսութիւն հոգելոյս՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ-ի

կիսանդրիին, որ պատրաստուած է արձանագործ Թորոսի կողմէ՝ նուիրատուութեամբ ազգային բարերար եւ եկեղեցւոյ պատուակալ ատենապետ Վարուժան Պողաճեանի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

որ եւ կը նախագահէ օրուան հանդիսութեանց։

Երգեցողութիւնները կը կատարէ Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբը, բազմաձայն Կոմիտասեան եղանակով, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Երլմազեանի։

Յաւարտ պատարագի և հոգեհանգստեան արարողութեանց տեղի կ'ունենայ ընծայոն՝ Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին կողմէ։

Կը հրաւիրուին բոլոր Եկեղեցիներու եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, եւ մերազն հաւատացեալները ներկայ գտնուելու եւ յարգելու յիշատակը շրջանիս բոլոր եկեղեցիները կառուցանող հոգելոյս Եպիսկոպոսին։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Կիսանդրիի բացման եւ օրհնութեան եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն՝ ժամը 11·45-ին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Après leur succès en 1989,

BAREGAMOUTIOUN II REVIENT !

SPECTACLE
de danses, chants et musiques

le Mardi 14 mai à 20 h 30
au Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris
(M° Eglise de Charenton)

UN ENSEMBLE DE 30 JEUNES ARTISTES
DE 8 A 14 ANS
DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE
En collaboration avec
le Théâtre du Jardin de la Jeunesse

— Participation aux frais —

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տունէն Վահան Պալեան իր սիրելի եղբօր՝ Խաչատուր Պալեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 9, Խ. օր Յիսուս Քրիստոսի Համբարձման Տօնն է։

Այս օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Փարիզի եւ շրջանի դպրոցներուն բոլոր աշակերտներն ու հաղորդութեան պատրաստուած մանուկներն ու երիտասարդները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդութեան։

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 9, տօն է Համբարձման։ Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

***

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հինգշաբթի, Մայիս 9-ին պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9-ին,
Պատարագ ժամը՝ 10-ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա — Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Մայիս 6, ժամը 20·30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

6-էն 11 տարեկան ենք։

Դպրոցասէրի աշակերտ։

Կը փորձենք մեր առաջին ցուցահանդէսը։

Կ'ուզէ՞ք տեսնել մեր գծածները։

Ժամադրութիւն կիրակի, Մայիս 12 ժամը 16-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆ

FRANCE-CULTURE

«LES QUARANTE JOURS DE MUSA DAGH» du Lundi 29 Avril au Vendredi 10 Mai à 18 h 02.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 5

DIMANCHE
5 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 160

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տարի· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տարի· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.531 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNEE — No 17.531

ԱՆՅԱՅՏ ՕՂԱԿԸ ԿԱՐՊԻՍ ՃԱՆՃԻԿԵԱՆ

Գրականութեան պատմութեան մէջ անուններ կան, որոնց մասին քիչ բան գիտենք յաճախ, մանաւանդ երբ անձին կանխահաս մահը ճամբայ բացած է «վաղամեռիկ»ի պիտակին: Հիւանդութեան, արկածին, ողբերգութեան շուքերը կը թափառին շատ անգամ անոնց շուրջ եւ կիսատ մնացած գործը, անաւարտ կեանքը կը լեցնեն առասպելով: Չգրուած բաները, ծրագիրները այդ անուններուն շուրջ կը ստեղծեն խռովիչ կլիմայ մը: Դուրեան, Մեծարենց, Տէրեան, Զարիֆեան չէ որ նկատի ունիմ ասոնց երկերուն զօրութիւնը կը փարատէ առասպելին վախը: Ոսկեան, Գ. Պէշկէօթիւրեան, Վ. Արշակեան, Գեղամ Գուշակեան, Ա. Թէրզեան եւ դեռ շատ ուրիշներ կը յիշուին իրենց մէկ, երկու կամ երեք քերթուածին համար, պաշտպանուած չգրուածին ու եղերականին հմայքէն: Կան որ բախտ ունին արժանանալու իրենց շրջանակի խնամքին, ժառանգուելու, տեղ գրաւելու խումբի մը երեւակայական հայրենիքին մէջ, եւ աւելի անդին՝ գրականութեան հոլովոյթին մէջ արձանագրուելու: Յատկանշական պարագայ մըն է Կարպիս Ճանճիկեանը:

Դիտողութիւններ

Շատոնց կ'ուզէի գրել պոլսահայ նոր բանաստեղծութեան այս ներկայացուցիչին մասին, Կարպիս Ճանճիկեանի հետքերով հատորի առիթով (1), որուն հրատարակութիւնը բանաստեղծին մահէն 44 տարի ետք՝ փաստն է նշուած հմայքին եւ այդ անունին հանդէպ տածուած տեւող խանդավառութեան ու սէրին: Ճանճիկեան ծնած է 1920-ին եւ մեռած 1946-ին, Թոքախտէ: Յաճախած է Կեդրոնական, ուր կը սկսի գրել իր նախափորձերն ընել. 1942-ին Հայկազուն Գալուստեանի հետ կը հրատարակէ Պալքըս Թրքերէն բանաստեղծական հատորը: Մինչեւ մահը իրմէ լոյս կը տեսնեն տասնեակ մը հայերէն քերթուածներ Պոլսոյ մամուլին մէջ: Միայն 1950-ին է, յետմահու, որ իր անունով գիրք մը կը հրատարակուի Պոլիս Օրէ Օր խորագրով, արդիւնք՝ բանաստեղծի բարեկամներուն՝ Գալուստեանին եւ Ե. Կոպէլեանին (եթէ չեմ սխալիր) (2): Այստեղ է որ կը ծնի առասպելը պոլսահայ «նոր բանաստեղծութեան հիմնադրին», այնպէս ինչպէս կը սիրեն անուանել հատորին մէջ զետեղուած կարծիքները իր բարեկամներուն (3): Նոյնը կ'ըսեն մօտաւորապէս Պոլիս լոյս տեսած յետագայ բոլոր ծաղկաքաղները (4), ինչպէս նաեւ Հրանդ Բալուեան, որուն հետ Ճանճիկեան նամակագրական կապ մը ունեցած է 1938 - 1939 թուականներուն (5): Այս նամակագրութիւնը կը թուի վրիպած ըլլալ հատորիս խմբագիրի ուշադրութենէն, որ իբրեւ անտիպ կը ներկայացնէ Բալուեանի կողմէ հրատարակուած յետմահու մէկ արձակ եւ երկու չափածոյ քերթուածներ:

Խանդավառութեան արտայայտութիւն մըն է, ըսուեցաւ, այս հրատարակութիւնը. ասոր համար դժկամութիւնն ունիմ ընելու քանի մը կարեւոր դիտողութիւններ ինչ կը վերաբերի խմբագրական աշխատանքին: Արդարեւ՝ հատորը կը բացուի խմբագրի յառաջաբանով, որուն կը հետեւի նոյնին մէկ բանախօսութիւնը՝ «Իսթանպուլահայ նոր բանաստեղծութիւնը եւ Կարպիս Ճանճիկեան» (էջ 9–16), կը հետեւին վկայութիւններ ու յիշատակներ (էջ 17–32): Նման բաժին ընթերցողը կը վերադառնէ Օրէ Օր հատորիկի վերատպութեան սկիզբը (էջ 99 – 108): Ատոնք գրուած են բանաստեղծը ճանչցած յաճախ նոյն անձերուն կողմէ եւ կրկնութիւն են գրեթէ: Խմբագիրը ուզած է անշուշտ վերահրատարակել 1950-ի տիպը, մոռնալով որ այդ հատորին յըղացումը հեղինակային որեւէ հիմունք չունէր եւ բանաստեղծը ցոյց կու տար իր վերջին շրջանի քերթուածներով, աւելի

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

համապատասխան՝ այդ հատորիկը կազմողներու ըմբռնումներուն:

Ճանճիկեանի քերթուածներուն յատկացուած առաջին բաժինը կը սկսի «Մընացորդներ»ով, ուր խմբուած են մեծ մասամբ անտիպ մնացած (կամ անտիպ կարծուած) արձակ էջեր եւ քերթուածներ (էջ 35–67): Ապա՝ Պալքըս հատորին մէջ լոյս տեսած Ճանճիկեանի ստորագրած քերթուածները՝ Թրքերէն բնագրին դիմաց հայերէն թարգմանութեամբ (թարգմանութիւն Ռ. Մաշոյեանի): Վերջապէս Օրէ Օրը:

Հասկնալի է խմբագրին մտահոգութիւնը, ընթերցողին տալու կարելի եղածին չափ ամբողջ պատկեր մը բանաստեղծէն, սակայն այդ պատկերը ըստ իս եկած ու ծածկած է էականը՝ բանաստեղծին արտադրութիւնը: Նկատի ունիմ վըկայութիւններուն (անհաւասար) անհարկի մուծումը հատորի մարմնին մէջ: Շատ աւելի տեղին պիտի ըլլար յուշերը, կարծիքները եւ Ճանճիկեանի գրչին չպատկանող բոլոր էջերը խմբուած ըլլային հատորին վերջաւորութեան, որպէս յաւելուած, ուր պիտի դադրէին մակաղմուկ ըլլալէ:

Միւս դիտողութիւնը կը վերաբերի քերթուածներու եւ օրագրային գրառումներու նմանող կտորներու յաջորդականութեան: Այս մարզին մէջ ո'չ մէկ սկըզբունք կը թուի կիրարկուած ըլլալ, քանի որ «Մնացորդներ» բաժնին մէջ կան քերթուածներ որոնք անտիպ են, կան ալ որ տպուած են: Նշումները եղած են անշուշտ: Ո'չ անտիպներու, ոչ ալ տպագիրներու պարագային պահպանուած է ժամանակագրական կարգը: Յայտնի չէ թէ ի՞նչ ձեռագիր տուեալի վրայ կը հիմնուի սակա: Պարագան անշուշտ նոյնն է Օրէ Օրի վերահրատարակութեան մէջ, ուր քերթուածները դասաւորուած են առաջին հրատարակիչներու ընտրութեան կարգով: Լաւագոյնը պիտի չըլլա՞ր հետեւիլ ձեռագիրներուն եթէ կան. ըստ երեւոյթին գոյութիւն ունի «Յուշատետր մը»: Կամ ալ պարզապէս կարելի էր որդեգրել գրութեանց ժամանակագրական դասաւորում մը, կանխելով ամէն կամայականութիւն:

Հատորին մէջ կը յիշուին Ճանճիկեանէ նամակ մը «Պատկեր»ի խմբագրութեան եւ ուրիշ նման գրութիւններ. ասոնցմէ մէկը տպուած էր արդէն իբրեւ յառաջաբան Օրէ Օրին: Հարց է թէ ինչո՞ւ ատոնք ալ, բացի վերջինէն, հոս տեղ չեն գտած, քանի որ ի վերջոյ Ճանճիկեանի քերթըւածներուն թիւը 100-ի չի հասնիր: Այդ բոլորով կարելի կ'ըլլար մօտենալ ամբողջական գործերու մակարդակին: Այլ հարց՝ որ գրքին մէջ ներառնուած նամակը ու մէջբերուած հատուածներ բաւական լուսաբանիչ կը թուին բանաստեղծի արտադրութեան ընթածիրին համար: Կողմնակի այս գրուածքները ոեւէ գրողի համար կարեւոր են, սակայն Ճանճիկեանի նման քիչ արտադրած բանաստեղծի մը համար մանաւանդ՝ գրեթէ պարտադիր ներկայութիւններ:

Միայն մէկ օրինակ կ'ուզեմ առնել նման էջերու նպաստին մասին գաղափար մը տալու համար: Այսպէս Բալուեանին ուղղուած նամակներէն կ'իմանանք, որ Ճանճիկեան արդէն 1938-ին «Զուարթնոց»ի խմբագրին կը ղրկէ տըրցակ մը քերթուած եւ անկէ կը ստանայ գիրքերու ծրար մը եւ Բ. Թօփալեանի Արեւագալ հատորը (1936): Տեղեկութիւնը չահեկան է անշուշտ, քանի որ փաստ մըն է, որ բանաստեղծը կը հետեւէր Ֆըրանսահայ բանաստեղծութեան զարգացման (6) եւ թէ Պոլիս – Փարիզ գրական ներթափանցման անծանօթ, նուազագոյն կապ մը կար: Որով ինքնագոյ, ինքն իր վրայ փակ պոլսահայ գրականութեան մը պատկերը կը պատկանի աւելի առասպելաբանութեան քան իրողութիւններու կալուածին: Մեզի կը թուի որ Ճանճիկեան ծանօթ էր նորէն, նոյն միջոցաւ

(Շար.ը Գ. էջ)

LE FAUTEUIL D'ORCHESTRE

La vocation du Théâtre de la Colline étant de présenter avant tout des textes contemporains, on y assiste au meilleur et au pire. En début de saison, «La Nonna» avait enthousiasmé par sa truculence, son énormité, sa fantaisie dramatique. On attendait avec impatience tout autant que curiosité «Heldenplatz» de Thomas Berhard, cette pièce qui, lors de sa création en Autriche en Février 1989, souleva l'indignation du public. La satire de la société viennoise à la veille de la seconde guerre y est cruelle, volontairement vipérine et désabusée. Au-delà du propos qui permet à l'auteur de régler ses comptes à travers des dialogues incisifs, on est consterné par la lenteur et l'intérêt du spectacle. Au premier acte, Annie Girardot, en gouvernante, pratiquement seule en scène pendant une heure d'horloge, s'affaire dans cette maison, évoquant le souvenir du professeur Schuster qui vient de se donner la mort. C'est long, bavard, ennuyeux et le tout rendu encore plus pénible par la diction galopante de la comédienne. Au deuxième acte, Guy Tréjean fait une remarquable composition. Mais tout traîne et l'on observe une fois encore tout le poids d'une publicité inutile.

Autre déception que l'on s'empressera d'oublier : «La Facture» de Françoise Dorin, consternant de banalité et démodé.

Pour mémoire, il faut dire tout le bonheur qu'on a eu à applaudir à Nanterre «La Dame de Chez Maxim's» de Feydeau. La mise en scène d'Alain Françon a volontairement éludé tous les clichés du boulevard pour s'attacher à restituer avec intelligence tout le mécanisme dynamique de la pièce : une galerie de portraits des plus savoureux et des plus vrais, soutenue par une distribution sans reproche.

Mais si vous appréciez les grands et beaux textes, la rencontre d'un authentique comédien avec le théâtre, — non seulement celui où évoluent des personnages à travers des situations données mais aussi celui d'un amour immodéré des planches—, il fallait voir Jacques Weber au Théâtre du Rond-Point. Il est le théâtre à lui seul. Ce grand monologue de près de deux heures devient par le miracle de cet immense comédien un dialogue ininterrompu avec Musset, Baudelaire, Courteline, La Fontaine —inoubliable explication du «Corbeau et le Renard» —, Corneille, Shakespeare, Dumas, Duras, Eluard et bien d'autres. Il y a là

par
Edouard EXERJEAN

l'humour, l'émotion, la tendresse, la colère, le délire et puis un amour infini de ce que Sacha Guitry a immortalisé comme «le plus beau métier du monde»: le Théâtre.

Deux moments forts à l'Opéra Bastille: «Un Re in Ascolto» de Luciano Berio et «La Dame de Pique» de Tchaïkovski. Le premier, un opéra contemporain, met en scène une allégorie philosophique exprimant les méandres d'une vie et la force de l'amour transposés au théâtre, comme l'avait fait Richard Strauss dans son opéra «Ariane à Naxos». La musique de Berio sait retrouver un lyrisme puissant grâce à une orchestration sans contrainte. Ici l'atonalité n'est pas démonstration sèche d'un système musical, mais expression de tout un univers de réflexion et d'émotion. Le second, magnifiquement chanté et mis en scène, a permis d'abord de réentendre une des plus belles partitions de Tchaïkovski. La distribution, admirable, a rendu à cet opéra relativement peu présenté la place de choix qu'il occupe dans la grande tradition lyrique russe, aux côtés d'«Eugène Onéguine» du même Tchaïkovski et de «La Khovanshchina» du grand Moussorgski.

Jurgis Baltrusaitis ou l'école de la difformité

Jurgis Baltrusaitis n'a pas d'âge; il pourrait avoir plus de cent ans, cent quatre, cent huit disent certains. Pour cela, Baltrusaitis n'est pas vraiment mort, il appartient à l'intemporel, comme son œuvre qui voyage dans le temps, tournant vertigineusement sur les cycles de l'éternel retour des formes. Cet imposant lituanien — personnage très borgésien — déclare en toute simplicité, avec un humour grinçant, qu'il ne sait rien, qu'il oublie même ce qu'il écrit.

On s'attendrait à le trouver environné de miroirs déformants et de toute sorte d'objets bizarres. Mais ce génie insolite, en marge de la pensée universitaire, s'isole dans un décor sobre et raffiné, où d'élégants meubles occidentaux s'accordent avec les tapis caucasiens. Enigmatique, il parle des liens affectifs qui le lient à l'Arménie. De fait, c'est là que tout a commencé pour lui, lors d'un voyage au Caucase en 1929. Il découvre, dans les premières œuvres de l'art roman, les architectures arméniennes, la défiguration géométrique qui constituera la passion de sa vie. Il publie alors les *Etudes sur l'Art médiéval en Arménie et en Géorgie* (1929),

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

Le Problème de l'ogive en Arménie, en 1936, suivis d'autres études sur l'art roman, le fantastique, les prodiges. Grâce à l'art roman, Baltrusaitis a compris que le désordre est commandé par l'ordre. A partir de là, il cherche partout le dérèglement de la règle et la règle du dérèglement. Passionné de monstres, d'illusions, de mensonges, Jurgis Baltrusaitis, surnommé le Kircher du XXe siècle, tire parti des errances de la pensée, de ses dépravations. Il déclarait dans une interview à l'*Autre Journal* : «Je suis attiré naturellement, spontanément, par les déformations et par le thème de l'illusion qui devient plus forte que la réalité». Il aura donc été le premier à se pencher sur l'importance du rôle de l'erreur dans la pensée, à saisir la mathématique des déformations. Ainsi, avant tous, il relève le côté visionnaire de Descartes. Historien de l'art au savoir encyclopédique et pluridisciplinaire, Baltrusaitis a d'abord été marqué par l'école germanique (Wölfflin) et découvre ensuite Henri Focillon qui deviendra son directeur d'études à la Sorbonne et marque son orientation vers la recherche des formes, de leur vie. Son œuvre la plus notoire, la plus récente, forme un polyptyque intitulé «Les Perspectives dépravées», comprenant quatre volumes.

Le premier, *Aberrations* (publié en 1957 puis remis à jour, complété et réédité chez Flammarion en 1983) traite de phénomènes où se superposent réalité et visions légendaires. La figure de l'homme se trouve rapprochée de celle de l'animal, donnant lieu à une discipline se voulant une science, la physiognomie, dont les traités (ceux de Charles Le Brun, Camper, Lavater...) débouchent sur la phrénologie du XIXe qui s'impose comme une science positive capable de donner à lire les aptitudes des individus à partir de la configuration du crâne. Les aberrations montrent également comment il arrive à la pierre de se transformer en paysage, en décor sur lequel l'artiste peint son sujet; comment l'architecture gothique voit des forêts dans ses églises, comment des jardins monstrueux et fantastiques transfigurent la nature pour créer des paradis. *Anamorphoses* (dernière édition, Flammarion 1984), le second volume, interroge la déformation de l'image dans une application particulière des lois de la perspective. Comme toujours, Jurgis Baltrusaitis traite la question de façon exhaustive, de la Renaissance à nos jours, citant aussi bien Vinci, Descartes ou Leibniz que Dali, Lacan et Lyotard. Ici encore, Baltrusaitis souligne la face souvent oubliée de l'œuvre de Descartes, celle du doute et de l'illusion, de l'entrelacement de la réalité et de l'apparence. C'est du reste sous le signe cartésien que les religieux et mathématiciens du XVIIe concevront des perspectives dépravées liées à leurs spéculations. Une feuille-miroir, incluse dans le livre, nous donne le plaisir ludique de rétablir l'image de l'anamorphose à miroir. Les anamorphoses, comme les jardins des *Aberrations*, indiquent l'influence de la culture chinoise et, une fois de plus, les rapports entre l'Orient et l'Occident.

Dans la *Quête d'Isis*(Flammarion, 1985), Baltrusaitis révèle, avec une érudition formidable, comment la légende d'un mythe s'inscrit dans les «perspectives dépravées» où l'authentique et l'imaginaire se mêlent, engendrant des théories excentriques qui alimentent le besoin de mystère. Ainsi, l'Egypte imaginaire —objet privilégié de la Maçonnerie— prend la place de l'Egypte historique. Les auteurs du Moyen-Age, de la Renaissance, de la Révolution et du XIXe siècle, faisant appel aux textes anciens, cherchent et indiquent obstinément les traces d'Isis et d'Osiris, dans tout ce qui les environne. L'Egyptomanie apparaît donc bien comme une manie, elle fait voir les choses où elles ne sont pas, s'apparentant ainsi à l'aberration et à l'anamorphose. Tous les pays occidentaux revendiquent leur «Egyptéité» et l'on assiste au développement d'étranges théories démontrant les rapports entre la ville de Paris et Isis à travers la figure du navire (Paris étant une île), à travers des preuves phonétiques et des analyses de la façade de Notre-Dame qui serait un sanctuaire d'Isis. Si des temples isiaques se dressent dans toute la France, d'autres pays revendiquent leur part d'affiliation à la divinité. L'Allemagne avec le Danube et la Forêt Noire, L'Angleterre avec la Tamise... Les voyageurs occidentaux retrouvent Isis en Orient tant en Inde qu'en Chine. L'Egyptomanie frôle la pathologie, elle procède d'un mécanisme psychologique qu'analysera Moreau de Mautour au XVIIIe. Selon lui, en voulant s'apparenter à Isis, les villes font comme les familles, elles dévoilent leur désir de posséder un titre de noblesse, une origine illustre et vont donc, à l'aide d'étymologies équivoques, la chercher dans l'obscurité des temps, tombant dès lors dans la fable, dans le délire collectif.

Avec *Le Miroir*, dernière partie du polyptyque (Elmayan/Seuil, 1978), Jurgis Baltrusaitis examine une légende scientifique et le lien qui unit la science à l'illusion. Ici plus qu'ailleurs, le mensonge fascine et stimule, l'erreur fait avancer les sciences. Le miroir, alter ego, se dresse comme figure de l'ambiguïté, le hiéroglyphe de la vérité et de la fausseté. Multiplié, incurvé ou disposé de différentes façons, il change les apparences de la vie. Les curiosités catoptriques sont des machineries offrant des spectacles féeriques: une boîte renferme le monde, des scènes successives se déroulent, d'étranges architectures surgissent, succédant à des groupes de danseurs ou à des paysages. Les visages se métamorphosent, ils se déforment sous l'action de roues zoomorphiques ou tératomorphiques inventées par Kircher. Mais le miroir appartient aussi à la nature qui exhibe son pouvoir spéculaire dans l'air, l'eau et dans ses phénomènes célestes, la lune, le nuage que les philosophes de l'Antiquité ont cherché à comprendre et décrire. De céleste, le miroir devient divin, il peut figurer la Vierge (speculum sine macula) ou Moïse dont le front ébloui le peuple. Un chapitre du livre est consacré au Miroir ardent ou miroir d'Archimède, que Baltrusaitis observe d'Euclide aux fours solaires et à «Powersat» (la station solaire orbitale prévue par Boeing pour l'an 2010), en passant par les auteurs de toutes les époques intermédiaires (Roger Bacon, Marsile Ficin, G. B. della Porta, Descartes, Buffon...). Le monde moderne et contemporain rencontre curieusement des fables des anciens, et réalise leurs fantasmes. Baltrusaitis souligne le rôle de Newton qui, par son appareil à réflexion, a transformé la légende du phare d'Alexandrie en la réalité du télescope; ou celui de Kircher qui préfigure la communication par satellite en assurant qu'il est possible, à l'aide d'un miroir conique tronqué concave, d'écrire et de déchiffrer des messages sur la lune. Mais c'est surtout l'aspect magique du miroir qui attire la littérature (Hoffman, Goethe, Shakespeare...) de l'ars specularis du Moyen-Age à la catoptromancie de la Renaissance et à Zarathoustra. Les simulacres et la magie font du miroir l'habitat des spectres et des fantômes. Les images volent dans l'air, fuient, comme dans l'hologramme d'aujourd'hui si proche, en un sens, des inventions de Héron d'Alexandrie.

Avec Jurgis Baltrusaitis, l'espace et le temps prennent une dimension singulière, perturbante. Son œuvre transmute la culture en une immense patrie où se croisent Occident et Orient, disciplines multiples, époques diverses et où se répètent aussi, inlassablement, des formes dans l'illusion de la vérité et la vérité de l'illusion.

Nous remercions Mme Marie-Thérèse Mandroux-França sans qui nous n'aurions sans doute jamais eu l'occasion de nous entretenir avec Jurgis Baltrusaitis.

■

ՎԱԶՐԻԿ ԲԱԶԻԼ

Գիշերը,
Երբ սենեակի մէջ,
Դիմացս, պատուհանին
ստուերանկարւում եմ,
Պատուհանը դուրս է նայում,
Մինչդեռ գիշերը պատուհանին ինձ է վերադարձնում՝
Դէմքիս, աչքերիս,
Անշշուկ նայուածքով:

Առանձին,
փողոցները մօտենում են իրար, վերածւում քաղաքի ու քայլում են
նորից անշշուկ:
Ճրագների լոյսը բացայայտում է իմ ստուերանկարը:
Ո՞ւմից եմ վախենում.
– Քաղաքի՞ց, փողոցների՞ց, թէ՞ մեծ հօրս հէքեաթներից, որոնք կէսօրները, տարիներ առաջ, քնցնում էին ինձ, քնում եւ ես կամաց ոտքի ելնելով ննջարանից դուրս էի գնում, սկսում խաղալ, ինձ ինձնից պատմում, մոռանում հէքեաթը, արեւի ներքոյ: Կէսօրները հէքեաթներից խուսափում էի ընկերոջս հետ, որը իմ նման պառկում էր, նայում պատին, սարդի ոստայններին եւ մեծ հօրս: Խուսափուկ գոյութեան համար պատմում էինք, ստիպուած էինք պատմել, պատմել ամէն ինչից՝ պտոյտներից, նպարավաճառից, հացթուխից, փողոցի կեղտոտ առուներից եւ նոյնիսկ այնպիսի բաներից, որոնց չէինք տեսել, բայց կարծես լսել էինք, պէտք է լսած լինէինք, թերեւս նոյնիսկ լսել:

Եւ հիմա պատմում ենք նորից պատմութիւնը.
Ամէն ինչ պատմութիւն է երբ սկսում ենք պատմել,
Նոյնիսկ չտեսածը, չլսածը,
Բացի մօտիկութիւնից,
Կապոյտ շնչի բաց խորութիւնից
Եւ մօտիկութեան հէքեաթից:

Մինիխ, Նոյեմբեր 1990

■

Ջրի ձայնը մեղմացնում է իր ցաւերը:

Շղարշուած մտածումների պէս,
նա էլ փորձում է ստուերը խունկի վերածել,
որպէսզի մարմնից ներս թափանցի
եւ մարմինը զրկի իր ծանրութիւնից:

ծանրութիւնը ձայնակցում է իր ցաւերին
եւ զգուշացնում,
Որ հեռւում, ստուերամարս քամին
լսում է,
լսում իր ցաւերը:

ԱՆՑԱՑՏ ՕՂԱԿԸ ԿԱՐՊԻՍ ՃԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

Սարաֆեանի Անջրպետի մը Գրաւումբ-ին (1928). փաստը՝ միջգրութենական է, քանի որ Ճանճիկեանի «Անցնող Ջուրերուն» քերթուածը (էջ 52), որ Բալուեանի ղրկուած եւ անոր կողմէ 1962-ին տպուած էջ մըն է, մօտիկն է Սարաֆեանի նշանաւոր «Գնացք»ին: Նմանութիւնը տառացի փոխանակումէ մը աւելի ռիթմային ու պատկերակերտման համակարգին կը վերաբերի: Զարիֆեանէ մեկնած Ճանճիկեան կը գրէ.

«Առագաստ բացած / կարապ մը ճերմակ / անվերջ կը կտցէ / ողկոյզ խաղողի:
Քանի կը փախչի / ողկոյզը արագ / աղջիկը կու լայ / վազող ջուրերուն»(7):

Իսկ Սարաֆեան կ'ըսէ.

«Բազուկը, որ զիս / Սեղմած կը տանի,/ Շարժումով մը խիստ / Կը քաշէ արագ / Լաքը սեղանին՝ /Հողերու տակէն...»(8):

Կազմաւորման մէջ եղող բանաստեղծի մը համար, արդիական որոշ սկզբունքներ խրացուցած եւ լեզուական հատում մը կատարած ուրիշ հայ բանաստեղծներու ծանօթութիւնը ոչ միայն այպանելի չէ, այլեւ երբեմն անհրաժեշտ է, ոչ թէ անոնց փորձառութենէն օգտուելու, այլեւ զայն չկրկնելու համար:

«Իրապաշտ բանաստեղծութիւն»

Կարպիս Ճանճիկեանի հետքերովը, իր բոլոր թերթերով, սիրելի է ինծի, անով որ լոյսին կը բերէ այս «իրապաշտ» բանաստեղծին մեկնակէտը: Ճանճիկեանի բարեկամներու պնդումները ինչ կը վերաբերի այս «բանաստեղծական իրապաշտութեան» կը հիմնուին լռելեայն կերպով Թրքերէն Հատորի յառաջաբանին եւ բարեկամուհիի մը ուղղուած նամակին վրայ: Պէտք է միշտ նկատի ունենալ, որ յառաջաբանը Հ. Գալուստեանի հետ հրատարակուած էջ մըն է, գրուած «մենք»ով: Վստահ չեմ, որ ան ելած է միայն Ճանճիկեանի գրչէն: Ստոյգ է սակայն, որ Ճանճիկեան «համակրութիւն մը» կը տածէ «իրապաշտութեան հանդէպ. «Իրապաշտը ան չէ որ միայն կը տեսնէ եւ կը զգայ, այլ այն որ բանաստեղծն է որ ցոյց կու տայ եւ կը զգացնէ: Համամարդկային եւ ընկերային եղելութիւնները եւ ասոնց լրացուցիչները իրականութիւններ են՝ որոնք ամէն ատեն նոյն տպաւորութիւնները կը ձգեն մարդոց վրայ... Պայքրս անունը փակցուցինք կողքին, որովհետեւ կը հաւատանք թէ իրապաշտ բանաստեղծութեան մէկ սեւագրութիւնն է Պայքրսը, որուն մէջ բանաստեղծը համամարդկային եղելութիւններ եւ դրուագներ արձանագրած է» (էջ 73): Ցեստագայ տողերուն մէջ, յառաջաբանին հեղինակները չափի, յանգի, «Թմբեցուցիչ տարրերու» հերքումը կ'ընեն եւ ատոնք «իրապաշտութեան հետ խոտոր կը համեմատին» կը գրեն (էջ 74): Ցառաջաբանը կը փակուի սա հաստատումով. «Իրապաշտը ընկերային եղելութիւնները ցոյց կու տայ այնպէս՝ ինչպէս որ են» (Թրքերէն բնագիրը կ'ըսէ «եղածին պէս», էջ 72): Ի հարկէ այս տարազները բաւական աւանդական տարազներ են իրապաշտութեան սահմանումին համար, սակայն անոնց տակ կը պահուըտի, ըստ իս, ընկերային երեւոյթներու, դասակարգային պայքարի ու մարդու չահագործման պատկերացման մտահոգութիւնը, այն՝ որ կը գտնենք Գալուստեանի, Ա. Շաւարշի երկերուն մէջ եւ որուն զուգահեռները կը գտնուին ձախ, յեղափոխական իրապաշտութեան կաղապարին մէջ՝ Զարենցի, Վշտունիի, եւ խորհրդահայ 30-ական թուականներու բանաստեղծութեան:

Ընկերային այս ախորժակները եւ ընդհանրապէս «իրապաշտ բանաստեղծութիւնը» խոտոր կը համեմատին Խրախունիի «առարկայական խորհրդապաշտութեան» հետ. առաջինը «ընկերային երեւոյթներն» է որ ցոյց կու տայ, «այնպէս ինչպէս որ են», երկրորդը առարկաներուն մէջէն, ընդմէջէն կը ձգտի յայտնաբերել անոնց խորհուրդը, կամ առարկաները վերածելու խորհուրդի: Մէկուն ընկերային, նոյնիսկ «սոցիալական» (9) հետանկարը, միւսին ծրագիրը առարկաները գործածելու իբր «խորհրդանշաններ, այնքան ընդհանուր՝ որ ընթերցողը պատ ըլլայ իր մեկնաբանութիւններուն մէջ» (10) կը պատկանին իրարմէ բոլորովին տարբեր մակարդակներու եւ առարկայականի հանդէպ տարբեր կեցուածքի: Այլ հարց՝ որ «իրապաշտ բանաստեղծութիւնը», պոլսահայ բանաստեղծութեան ընդհանուր հակազդեցութեանը մէջ հանդէպ արեւմտահայ աւանդութեան, անսեթեւեթի ու անմիջականօրէն ժողովրդականի փնտռտուքին մէջ կը հասնի երբեմն չափազանց պարզուկ եթէ ոչ գռեհիկ տարազներու, եւ կ'արտադրէ անհունօրէն կրկնուող կաղապարներ, «դպրոցի մը» պատրանքը ստեղծելով: Ըստ ամենայնի ընկերային մտահոգութիւնը կը թուի կազմել Օրէ Օր հատորիկը բաղկացուցիչ քերթուածներուն գլխաւոր թեման. «Գործազուրկը», «Ներկարար տղան», «Ոտքերս», «Աղբահաւաքը», «Նեղող հացի» եւ դեռ ուրիշներ: Ահա «ԱՂԲԱՀԱՒԱՔԸ» որ

«75 տարի / ծառայեց քաղաքին / փողոցները աւլեց / մեռաւ առանց յոբելեանի:

Այս տեսակի քերթուածները գրուած են, ըստ երեւոյթին, Թրքերէն հատորէն վերջ. ծանօթ է միայն հրատարակման թուականը, բայց կը կարծեմ, որ Ճանճիկեանի արտադրութեան մէջ ոստում մը կամ հատում մը տեղի ունեցած է 1942-ին, դէպի Թրքերէն անցման ժամանակ (11): Շահեկան է այսպէս «Սրճարանը բացօթեայ հրապարակին վրայ» քերթուածը.

«աղջիկներ կը քալեն / տեսակ մը զգչումով / ձեռքերնին փէշերուն վրայ դրած / քովս պարապ աթոռ մը կ'երերայ/ քանի մը կաթիլ արցունք կ'իյնայ աչքերէս / տունն է մայրս / անիկա կը փչէր աչքերուս մէջ եւ կ'ըսէր / «քամուն բերածը քամին կը տանի» / ես աչքերս կը բանամ... / քովս պարապ / կաղ աթոռ մը կ'երերայ / կը թափին արցունքի կաթիլներ / աչքերէս վար / չկարծէք որ կու լամ / աչքիս մէջ փոշի փախաւ» (էջ 120):

«Իրական» տուեալներու գործածութեան յատկանշական քերթուած մըն է կոտրը, որ կ'աւարտի «բանաստեղծական կաղապարին» հեգնանքով, ինչպէս կը սիրեն ընել ատիկա պոլսահայ բանաստեղծները, զգացական տարրը հերքելով եւ անշուշտ վերահաստատելով: Ճանճիկեանի մօտ շատ անգամ Ես մը կայ, այն որ բոլորովին կը բացակայի Հ. Գալուստեանի քերթուածներէն եւ յետագայ պոլսահայ արտադրութենէն Խրախունիի «առարկայական խորհրդապաշտութեան» տեսութեան որպէս հետեւանք: Այս մէկը առարկաներու տեսողութեան տեղին մէջ կը մոռնայ ենթակայութեան տրամները, որոնք տեսութեան կաղապարին մէջ դըժուար որ մտնեն: Ճանճիկեանի ամէնէն տարօրինակ կտորներէն մէկն է «Կասկած»ը, որ հակառակ թեմայի մասնակի ու ձեւական օգտագործման, գուշակել կու տայ հաւանական ոչ-հոգեբանական, իր մերկութեան ու դիւրաբեկ պարզութեան մէջ որոշ «բնազանցական» չեշտ ունեցող բանաստեղծութիւն մը.

«սենեակին մէջ / ես կայի / եւ իմ եսը կար / սպանուեր է մին / ո՞րը / չի գիտցուիր / բայց ես ոտքի կը կենամ / կը քալեմ կը խօսիմ / կամփթիս ցաւը կը զգամ / մահճակալս իր տեղը կը կենայ / չեմ պառկած չեմ երազեր / կեանքի մէջ կամ / բայց սենեակին մէջ / ես կայի / եւ իմ եսը կար» (էջ 133):

Ճանճիկեանի այս քերթուածները կը թուին նոր նուաճուած կալուածի մը անդրադարձները եւ իրրեւ այդ անզայման միատարր չեն: Ցամենայն դէպս կը համապատասխանեն բանարուեստի այն սահմանումին, որ բանաստեղծը կու տայ «Խօսք բանաստեղծութիւն» կտորին մէջ.

«քեզ ամէն օր այսպէս գեղեցիկ կ'ուզեմ տեսնալ / այսպէս մերկ տաք եւ բնտանի / քեզ ամէն օր այսպէս գեղեցիկ կ'ուզեմ տեսնալ / մեր գիծերով նստիս իմ / ջղերուս արիւնիս միսերուս / եւ մորթիս վրայ» (էջ 111):

Այս չափազանց թափանցիկ տողերը կը թելադրեն այն, որ Ճանճիկեանի քերթուածները կը բխին գիտակից կերպով տարուած որոնումէ մը: Անոնք կը ծագին նաեւ հերքումներէ, մերժումներէ. ոչ միայն չափի ու յանգի, այլ ամբողջ արեւմըտահայ ոտանաւորի չարիք ու բարիքներու: Սակայն հերքումը որ ոստումի մը կը տանի այնքան ալ պարզ.արարք մը չէ, ինչպէս կը կարծեն պոլսահայ բանաստեղծներէն ոմանք, որոնք ծանօթութիւնը չունին այն բաներուն որ կը հերքեն: Հոս է որ Ճանճիկեան կ'անջատուի խումբէն եւ կը դառնայ պոլսահայ ժամանակակից բանաստեղծութեան օղակը արեւմտահայ բանաստեղծութեան հետ:

Անդրադարձ իրն կապեր

Ճանճիկեանի «իրապաշտ» բանաստեղծութիւնը կ'արձանագրուի ամէնէն առաջ իր իսկ կողմէ կիրարկուած «խորհրդապաշտութեան» մը դէմ: Ներկայ հատորը արժէքաւոր է նաեւ ասոր համար, քանի անով լոյսին կու գան Օրէ Օր հատորով ետ-մղուած ոչ-իրապաշտ բաներ՝ այն որ Ճանճիկեանի բարեկամները կը կոչեն «միստիկ ու ռոմանթիկ գիծեր» (12). ասոնք խորհրդապաշտութենէն ի վեր մաած են արեւմտահայ բանաստեղծութեան մէջ, գլխաւորաբար Մեծարենցեան ու յետ-Մեծարենցեան տարիներուն: Ամէնէն առաջ նկատի ունիմ Հրանտ Նազարեանցը, որուն շուքը այնքան ակնյայտ է այն քերթուածին մէջ, որուն գոյութիւնը ծանօթ չի թուիր հատորիս խմբագրին եւ որ կը կոչուի «Անձրեւերգ»: Սկիզբը այս է.

«Դուրսը տարափը սա սեւ կաթիլներուն զոր հոգիս կը չարչարէ: / Կ'անձրեւէ ապակիներուս դէմ:/ Որքան յուսահատեցուցիչ, որքան հոգեխռով կը թուի ամէն ինչ ժամացոյցի թիքթաքներուն պէս որ անվերջ կ'անձրեւէ գանկիս մէջ: / ... / Սենեակս լռարան մըն է ուր ամէն ինչ կու լայ, կու լայ սենեակս, կուլայ լռութիւնը: / ... / Թօթափել մտածումները վարդի թերթերու պէս ու ապրիլ եսը սեւ երգի մը ունայնութեան մէջ» (13):

Հատորին մէջ խմբուած միւս արձակ քերթուածները յար եւ նման են այս մէկուն: Մենք ունինք մեր առջեւ արեւմըտահայ արձակ քերթուածը Եսայեանի, Մեծարենցի, Ինտրայի, Մաննիկ Պէրպէրեանի, նոյնիսկ Զօպանեանի անուններուն կապուած, որուն կու գայ բարդուիլ Նազարեանցի խաչուած Երազներուն եւ «Հայ կին»ին հրատարակած քերթուածներուն թելադրանքը: 1938-ին Բալուեանին կը գրէ Ճանճիկեան: «Միայն իմ ապրումներս արձագանգ կը գտնեն գրչիս տակ եւ ինչ որ կը գրեմ ատոնց խտացուած արտաբերումն է», բայց ստոյգ է նաեւ որ այդ գրուածքներուն մեծ մասը՝ «Գիշերային»ը, «Կարօտ հիւանդագին»ը (էջ 46-47), յուշամետրէն քաղուած հատուածները հարկատու կը մնան արձակ քերթուածի կաղապարին և թեմաներուն: Գրուածքներուն թուականները այլապէս շահեկան են, քանի որ կ'երկարին 1938-էն 1942-ի միջեւ:

Առաջին շրջանի քերթուածներն ալ յարաբերութեան մէջ են Մեծարենցի բայց նաեւ Զարիֆեանի հետ: Այսպէս՝ «Որբուհի»ն (14), որ ըստ իս հաղուագիւտ քերթուած մըն է Ճանճիկեանի մօտ, քանի որ «ազգային» թեմա մըն է որ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ, կը սերի Մեծարենցեան տողերէ.

«Քոյր... մօտեցիր, կը դողայ հոգիս. / տո՛ւր ձեռքդ գունատ, / հոգեվարքն հոգիիս ձեռքիդ վրայ / համբոյրի մը մէջ պիտի մահանայ: / ... / Քո՛յր ապա այլեւս բաց թող ինձ / որ վրէժի ու յոյսի հունտերը սերմանեմ» (էջ 51):

Քերթուածը կը յուշէ Մեծարենցի ծանօթ «Երգ»ը «Քո՛յր մօտեցի՛ր կրակին» տողով սկսող, թերեւս ալ մասնակիօրէն Զարիֆեանի «Որբուհին՝ Որբին», ուր դժուար չէ գտնել բառային նմանութիւններ (15):

Զարիֆեանի անունը տրուած է յաճախ ամէն անգամ որ փորձը եղած է պոլսահայ ժամանակակից ոտանաւորը առնչելու արեւմտահայ բանաստեղծութեան: Փաստերը բացակայ կը թուէին ինծի: Ճանճիկեանի առաջին շրջանի քերթուածները կը բերեն ատոնք:

Այսպէս «Սպասում» (էջ 60), «Մինչեւ մթնշաղ» (էջ 61), «Իրիկունը վերջին» (էջ 132) եւ դեռ շատ ուրիշներ Ճանճիկեանի քերթուածները կը դնեն Զարիֆեանի գեղագիտութեան հունին մէջ: Աոնչութիւնը անկասկած ունի «հոգեկան» ալ պատճառներ, քանի որ մահուան անձկութիւնը եւ մահացու հիւանդութիւնը հասարակաց վիճակներ ու թեմաներ են: Օրինակ մը բաւ է «Դժոխային» կոչուած քերթուածէն, ուր Զարիֆեանի բանաստեղծութեան բոլորովին ներհակ տարր մը կը մտնէ յանկարծ.

«Դուրսը, / Կու լայ տրտմագին / Կը սարսէ իմ գլուխը զոր պատուհանին եմ հպեր, / Դուրսը ցուրտ է ու խաւար: / Խենթեցած, կոյսերու պէս հովեր կ'անցնին. / Դուրսը կու լայ տրտմագին... / Արտորա՛ Հայր... / ... / Ու այս խաւար ժամերուն / Չկայ տենչ մը մտերիմ / Զոր իմ սրտիս պսակեմ / Քանզի սրտիս դռներէն / Սեւ թիթեռնիկ մը հոգիս / Կը սուրայ անյայտ սահմաններ ...» (էջ 57):

Քերթուածը, որ Ճանճիկեանի ամէնէն երկարն է, երկու էջի վրայ ընդլայնուող, տեղն է մէկ կողմէ Զարիֆեանով իր աւարտին հասած բանաստեղծական գեղագիտութեան մը, որ կը սիրէ գոյնն ու ներսը միախառնել, հեռաւոր սարսուռներ ու մթին աշխարհի խորերէն եկող, չըսուող զգայութիւններ թելադրել՝ իմաստը տարուբերելով լոյսին ու խաւարին միջեւ ստուերի մը պէս: Արդ՝ ճիշդ այս ոլորտին մէջ է որ կը մտնէ հօր դէմքը եւ անով քերթուածը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ «հացի», «արիւն ու քրտինք»ի՝ աշխատանքի հարցը: Այս եւ դեռ ուրիշ քերթուածներու մէջ, ամէն անգամ որ Ճանճիկեան կը փորձէ երգային ոտանաւորի կաղապարը, յանգի, չափի ու ձայնային ստեղնաշարի կիրարկումով՝ որ կատարելութեան մը կը հասնի Տէրեանով եւ Զարիֆեանով, քերթուածը կը կաղայ: Ճանճիկեան գոյնի, ձայնի (ձայնային գոյնը), քերթողական տողի երաժշտական կառուցուածքի, նոյնիսկ անսովոր պատկերի բանաստեղծը չէ: Հասկնալի է թէ ինչո՞ւ իրապաշտութեամբ փորձը կ'ըլլայ զանցելու այս «պակասը», զայն վերածելու տկարութենէն անդին ուժի:

Իրապաշտութիւնը կանխող շրջանը Ճանճիկեանի արտադրութեան մէջ շահեկան է ոչ միայն անով որ միջգրութենական յարաբերութիւններու հանգոյց մըն է դէպի արեւմտահայ ոտանաւորը, այլ անով որ Ճանճիկեանի Եսը, Մեծարենցի, Զարիֆեանի նման, տարուած է մահուան տագնապին մէջ: Սա տղայական ու վիպապաշտ թուող տողերը հարկ է զետեղել արդէն Եսը բանող ու քայքայող ճգողութեան մէջ.

«Մօտեցիր հեղ մըն ալ փաթթուինք մենք իրարու / լուսինը մեր գլխին / լոկ նարօտ մըն է մահուան... / Քալենք / Ծով, դաշտ, լեռ, ձոր ու բլուր» (էջ 53):

Մէջբերուած երկու հատուածներուն հակադրութիւնը բացարձակ է եւ վերջին երկու տողերը կը կազմեն տեսակ մը հակաթոյն նախորդ պարբերութեան, որ եղերական շեշտ մը կը ստանայ, երբ դըրուի մահուան փաստին հետ: Մութը, խաւարը, առաւելագոյն պարագային մայրամուտը սիրելի պահեր կը թուին այդ Եսին: Ինչ որ Մեծարենցեան աւանդութենէն կը բխի: Ճանճիկեանի առաջին շրջանի բոլոր քերթուածները ուղղակի կամ անուղղակի կերպով մահուան կը յղուին եւ հասարակ տեղիքին տակ կը բանան քայքայումին ու վախճանին ողբերգութիւնը: Այսպէս «Մայրամուտ» խորագրըւած քերթուածը կը թելադրէ.

«Սրտերը առագաստ բացած / հորիզոնը կը ճեղքեն... / Ու իմ սիրտս / յոգնած երգի մը նման / – Ու իմ սիրտս / հոգեվարք – / մեռած լճի մը հանգոյն / ձայն կու տայ, ալիք կու տայ / լռութեան մը խորքերուն»:

Չափազանց խորհրդապաշտ այս պատկերակերտութիւնը կը գտնուի նոյն շեշտով «Իրիկունը վերջին» քերթուածին մէջ, եւ կը թարգմանէ անձին տրամը: Այս պատկերակերտութիւնը կ'այլակերպուի անշուշտ յետագայ տարիներուն, «իրապաշտ» բանաստեղծութեան գեղագիտութեան մէջ, սակայն մահուան անձկութիւնը, անոր մէջ բանտարկումի վախը տիրական կը մնան գրեթէ ամէն տեղ Ճանճիկեանի քերթուածներուն եւ կը յայտնուին անսպասելի տեղերու մէջ: «Գովք հողին»ը որ բանաստեղծին ամէնէն աւարտուն էջերէն մէկն է, քայքայման տագնապն է որ կը գրէ նորէն.

«ու օր մըն ալ / երբ դուն օթեւան պիտի ըլլաս մեր մարմինին / մեծ բանաստեղծ–

●►

●►

ներ / քեզի համար / քերթուածներ պիտի գրեն / էրնէկ մեզի / քու ծոցիդ մէջ պիտի բլլանք» (էջ 113) :

Հարկ է չմոռնալ, որ քերթուածը «գովք» մըն է հողին, գովքը ուրեմն՝ ոչ միայն կեանքին այլեւ մահուան :

Ուրիշ տեղ, «Մեկնումը» քերթուածին մէջ նորէն կը պատմուի նոյն տագնապը, թէեւ նորէն քերթուածի կաղապարը փոխուած է.

«Մայր / ինչո՞ւ աղքարիկս ուրիշ տեղ գնաց / եւ մենք մեր տունը մնացինք / գացած տեղը անուն չունի մայր / ըսէ ինծի···» (էջ 136) :

Այս անսեթեւեթ քերթուածը կը թուի բխիլ անչուշտ միշտ խորհրդապաշտ դե-տինէ. երկիրը որ անուն չունի, մահը՝ որպէս բացակայութիւն (15) : *Սակայն թեմաները փոխադրուած են տեսակ մը տրամախօսական միջոցի մէջ, ուր տղայ մը կը խօսի մօր՝ մանուկի բերնով եւ մանուկի բերնով կ'ըսուի այն որ երբեք չըսուիր : Կարեւոր չէ գիտնալ թէ մահուան անձկութիւնը Ճանճիկեանի անձի՞նն է թէ ոչ, կարեւորը այդ անձկութեան ա-րիւնոտ ներկայութիւնն է, որ կը թա-փանցէ յաջող կամ ձախող տողերէն :*

Գովք հողին

Ճանճիկեանի մօտ Եսին տագնապը, քայքայումին սարսափը եւ մղուած է չատ դիտակից կերպով, «իրապաշտ» բա-նաստեղծութեան օրէնքով, աւելի ճիշդ՝ բանաստեղծութեան ու քերթուածի իսկ օրէնքով : Արդարեւ՝ Ճանճիկեանի Եսը աչք մըն է, Մեծարենցի նման, եւ դար-ձած է աշխարհին : «Ոտքերս» քերթուա-ծին մէջ փողոցները թափառողը կ'ըսէ խօսքը ուղղելով ոտքերուն.

«աչք է սա / կ'ուզէ տեսնել բոլորը բո-լորը ու չի յագենար» (էջ 117) :

Քերթուածը, որ անչուշտ ոտքեր ունի —ահա յաւելեալ պատճառ մը խօսելու ոտքերուն մասին—, կը մտածուի որպէս «գովք» կամ «ներբող» : Հողը, հացը, չո-գին, հովը, քաղաքին բոլոր «գեղեցիկ վայրերը» աշխարհի տարրեր են, որոնց առընչուած է Եսը «սէրով» : Քիչ անգամ կը հանդիպինք բանաստեղծներուն «սէր» կոչածը, որ յաճախ զգացական բան մը կը կարծենք : Բայց մեր տագնապը կը սկսի երբ անոնք կը խօսին հովու, ծովու, ծառի կամ չոգիի սէրէն, քանի որ անկա-րող կը դառնանք մտածելու այս «սէրը» որ քերթուածին ընդմէջէն կ'երթայ դէպի անոր խուզարկած առարկան : Քերթողա-կան սէրը կը գտնուի ներբողին կամ գովքին մէջ : Ներբող ու գովք, անուննե-րը բանաստեղծական հին տեսակներու, խօսքի կերպեր են, որոնք առարկային բարեմասնութիւնները կ'ըսեն, առարկան կը բերեն ոչ թէ իբրեւ առարկայ այլ իբ-րեւ յայտնութիւն : Աշխարհի տարրերը «մեզ կը տանին քերթուածի/աշխարհներ» *կը դրէ բանաստեղծը* (էջ 119) : *Անոնք պատրուակներ են խօսքի : Բանաստեղծը քերթուածն է որ կը սիրէ, այսինքն՝ կը բացուի առարկային, կը տրուի անոր, կ'ընդունի զայն, կը հիւրընկալէ ու կը պատուէ : Հասկնալի է թէ Ճանճիկեանի Եսը գոչէ.*

«առաւօտները սիրածիս չափ / կը սիրեմ նաեւ տաք օդերը / աղուոր շոգի ներմակ պարիկ / ինձմէ գովք մը / թող ըլլայ քերթուած մը քեզի / քեզի շատ պարգեւներ հարկ է···» (էջ 118) :

Այս տողերը եւ բոլոր գովքերը անհե-թեթ խօսքեր կը դառնան եթէ «իրապաշտ բանաստեղծութիւն» յղացքը ըմբռնուի միայն իբր ընկերային եղելոյթներու գը-րովի փոխադրութիւն : Աւելին՝ «իրա-պաշտ բանաստեղծութիւն» կոչուածը կը դառնայ բոլորովին զուրկ որեւէ բովան-դակութենէ, եթէ նկատի չառնուի տա-ղացի «իրին-պաշտումը» : Ես վստահ չեմ, որ «եղելութիւնները եղածին պէս ցոյց» տալու ծրագիրը նշանակութիւն մը ու-նի, երբ մոռցուի այն «գոյութենական բացուածքը» որ քերթուածը կը տանի դէպի եղելութիւնները, զանոնք դարձնե-լու համար «եղածին պէս» : Քերթուածը կ'ըսէ ինչ որ է եւ կրնայ ըսել ինչ որ է, միա՛յն այն ատեն երբ կը սիրէ ինչ որ է իբրեւ ինչ որ է :

Ճանճիկեանի մօտ Եսին տագնապը, քայքայումին եւ-մղումը ամօթխածու-թենէ կամ նման բարոյա-զգացական կեց-ուածքէ մը չի գար, կը կարծեմ : Եսը դէպի դուրս, դէպի աշխարհ առընչուած է ներքին, այլապէս խուլիչ ու յուսա-հատ ճիգով մը : Այլ խօսքով՝ հովը, չո-գին, հացն ու հողը եւ բոլոր ընկերային եղելութիւնները Եսին բացուածքն են դէ-պի ուրիշութիւն եւ քերթուածին սահ-մանումը՝ ուրիշութեամբ : Հետեւաբար ընկերային երեւոյթներուն փարելու «դե-ղագիտութիւնը» իբրեւ իրապաշտ բա-նաստեղծութիւն իր մեկնակէտը ունի մահուան անձկութեան, հոն բանտարկը-ւելու սարսափին մէջ : Եսի այս օրինա-վիճակն է որ կը թելադրէ հետեւեալ տո-ղերը.

«Ճախարակէն քակուող թելին պէս կը քակուի գիշերն յամրընթաց օրերու նախարակէն, մինչ տենչանքի արցունք-ները կը սահին, անոնք որ ինձ պէս ուխտաւոր են եղած Արեւուն··· Լոյ-սին» (էջ 47) :

Լոյսի ուխտաւորը կը սերի ուղղակիօ-րէն Մեծարենցէն ու Զարիֆեանէն : Սա-կայն Ճանճիկեան կը սկսի խեղճպէս ու կ'ինքնանայ, միայն երբ արեւուն մէջ տարրեր կը փորձէ գնել ու նախորդներու երազուած լոյսի շրջանակին կը դեռեղէ մերթ չոր ու ցամաք, մերթ խիտ ու թե-լադրական առարկաներուն գովքը : Մահ-ուան անձկութիւնը չէ փարատած ան-չուշտ, այլ կը բացուի դուրսի մը վրայ. եւ այն ատեն ամէն ինչ կը փոխուի : Ա-հաւասիկ Ճանճիկեանի իւրայատուկ հո-ղը :

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

1.– Աշխատասիրեց Ռուբէն Մաշոյեան, Հրատ. Սահակեան Սանուց Միութեան, Իսթանպուլ 1990, 144 էջ : Յղումները եւ էջաթիւերը կ'երթան այս հատորին :

2.– Բոլոր տեղեկութիւնները կը քաղեմ նշուած հատորէն : *Օրէ Օր*ին մասին յօդուածներ ունին Ե. Կոպէլեան (Դէպի Լոյս, Պոլիս, 1950 թիւ 1), Հ. Գալուստեան, (Նոյն, թիւ 17), Ռ. Մ. (Հանդէս Մշակոյթի, Ապրիլ 1950 եւ ուրիշներ :

3.– Շահեկան է դիտել տալ, որ Խրախունի «առարկայական խորհրդապաշտութեան նուիրուած իր յօդուածներուն մէջ («Թօ»ի, «Սան»ի մէջ յիսունական թուականներուն) չի խօսիր Ճանճիկեանի մասին : Կը թուի թէ միայն «Իսթանպուլահայ գրականութիւն առարկայական իրապաշտութեան ուղիով» յօդուածին մէջ կը գրէ սովորական դարձած քանձեւը. «շարժումին նախակարապետները հանդիսացող Կարպիս Ճանճիկեանն ու Հայկազուն Գալուստեանը···» («Կամ», Փարիզ, 1986, էջ 18) :

4.– Նկատի ունիմ՝ *Համայնապատկեր հանրապետական շրջանի իսթանպուլահայ գրականութեան*, Պոլիս, 1957, էջ 242–246 եւ *Իսթանպուլահայ բանաստեղծներ*, «Հանդէս Մշակոյթի», թիւ 35–36, Մայիս 1967, էջ 23–25 :

5.–«Մեր ըմբռնումովը այս նոր գրականութեան յառաջապահն է Կարապետ Ճանճիկեան», տես «Վաղամեռիկ Բանաստեղծ Կարապետ Ճանճիկեան» «Ջուարթնոց», 1962, Մարտ 15, թիւ 11–12 (յայտնի չէ թէ ինչո՞ւ Բալուեան «Կարապետ» կը կոչէ բանաստեղծը, երբ ձեռքին տակ ունէր «Օրէ Օր»ը. կ'ենթադրեմ որ թիւրիմացութիւն մըն է ասիկա : Բալուեանի յօդուածէն կը տեղեկանանք այս նամականիի ստեղծման պայմաններուն մասին : Բալուեան չորս անտիպ նամակներ եւ չորս այն ատեն անտիպ եղող քերթուածներ կը հրատարակէ նոյն տեղ :

6.– Ճանճիկեան կրնար Թօփալեանի գործերէն կարդալ մամուլին մէջ, օրինակ «Առաւօտ»ը, խաչիկ Ամիրեանի «Ովասիս» տաղերգիրքին մէջ լոյս տեսած 1938–ին (էջ 99–100) :

7.– Ողջեգրած եմ նոր հրատարակութիւնը, բայց պէտք է նկատել, որ Բալուեանի հրատարակութիւնը ունի աւելի կանոնաւոր ու խնամուած կէտադրութիւն մը, մինչ պոլսականը կը բաւարարուի քառեակներու վերջակէտով :

8.– *Անջրպետի մը Գրաւումը*, Փարիզ, 1928, էջ 8 :

9.– Բառը Խրախունիինն է, տես «Կամ», էջ 19 :

10.– Տես Ա. Ճիւմպիւշեան / Խրախունիի «Մայր գիծը» յօդուածը «Թօ»ի մէջ, 1959, թիւ 2, էջ 20 :

11.– Թրքերէնի եւ մանաւանդ թրքական գրականութեան անբաւական իմացութեան պատճառով՝ այս յօդուածի սահմաններուն մէջ նկատի չեմ առներ *Պալըք*ի քերթուածները : Նոյնպէս չեմ կրնար անդրադառնալ թրքերէնէ այս անցքին բազմիմաստութեան, քանի որ առարկայական տուեալները կը պակսին հատորին մէջ :

12.– Տես Ե. Կոպէլեանի «Կ. Ճանճիկեան եւ Օրէ Օր» յօդուածը, «Դէպի Լոյս», 1950, Թիւ 1, էջ 2 :

13.– Այս արձակ քերթուածը չեմ գտած *Ճանճիկեանի հետքերով* հատորին մէջ, կը գտնեմ Բալուեանի նշուած յօդուածին մէջ :

14.– Բալուեան այս քերթուածը տպած էր յիշուած յօդուածին կից, սա տարբերութեամբ որ քերթուածը բաժնած է երկուքի :

15.– Զարիֆեանի *Ամբողջական Գործերուն* խմբագրութիւնը (Պէյրութ, 1956) որ այս քերթուածի ստեղծման (1918) մասին նօթ մը ունի (էջ 246) դժբախտաբար չի նշեր անոր ե՞րբ եւ ո՞ւր տպուիլը առաջին անգամ : Հաւանական է որ Ճանճիկեանի ծանօթ էր քերթուածը : Այլ հարց՝ որ շատ մը մանրամասնութիւններ կը բխին ազգային հասարակ տեղիքէն :

16.– Քերթուածը կը յիշեցնէ Մեծարենցի «Մահը» (Մանուկները կը խօսակցին) քերթուածը եւ նոյնին «Անանուն»ը :

Գ. Պ.

les illusions perdues

Il y a trente-sept ans, Joseph Hayes adaptait son premier roman, *The Desperate Hours*, à la scène. Un an plus tard, William Wyler le transposait à l'écran. Logique hollywoodienne oblige, cela fit trois succès. Aujourd'hui, avec la participation de Hayes au scénario, Michael Cimino, né en 1937 (coïncidence des nombres), en a fait un film (*La Maison des Otages*, en français). Un western, exactement, puisque le huis-clos théâtral s'est transformé en drame de l'espace.

Grâce à la complicité de Nancy Breyers son avocate, Michael Bosworth s'enfuit du tribunal où il est jugé dangereux criminel. En attendant qu'elle le rejoigne pour traverser la frontière, il prend en otage une riche famille américaine sur le point de se séparer. L'argument est classique, le dénouement basé sur le confort social : la famille se ressoude, l'avocate amante est traumatisée, le criminel tué. Mais l'auteur de *Heaven's Gate* (La porte du Paradis) et *Year of the Dragon* (L'année du Dragon) ne filme pas cela. Sa morale est à la fois plus ferme, plus inventée et plus neuve. Le couple magnifique formé par Mickey Rourke et Kelly Lynch sera éternellement innocent et irresponsable pour nous et pour l'auteur, coupable seulement aux yeux bandés de la justice. Il ne s'agit pas pour autant du thème de l'homme ordinaire plongé dans une aventure sanglante qui le dépasse, mais plutôt, comme chez Balzac, des sentiments poussés jusque leurs extrêmes conséquences physiques.

Aux deux bouts du film, Michael Bosworth prend violemment Nancy Breyers, debout, contre un mur. Au palais de justice ou dans la maison bourgeoise, le lieu est clos, sombre, policé. Les deux scènes —en réalité deux plans— collées ensemble ne dépassent pas dix secondes. Pour Michael Bosworth, ces quelques secondes où il vit sont le temps que dure l'éternité. Car la première séparation avec Nancy Breyers n'est qu'un sursis jusqu'à la seconde : sa mort. Entre les deux, pour filmer l'attente d'un criminel qui sait pertinemment qu'on ne vit pas d'espoir, Michael Cimino a eu une magnifique idée de mise en scène. Le sentiment d'oppression, dans la maison des otages, ne vient pas de l'existence physique des murs et du toit. La villa, reconstruite en studio, a permis des mouvements d'appareil amples et précis. Mais la violence du huis-clos et l'angoisse des protagonistes se libère dans les grands mouvements qui sillonnent l'espace américain. Si Michael Cimino avait joué sur les oppositions intérieur/extérieur, mobilité/mouvement, oppression/liberté, le résultat aurait été agaçant et grossier. Telle qu'il l'a conçue, au contraire, la mise en scène est aussi claire, inexorable et décisive que la différence entre le jour et la nuit, Nancy Breyers et Michael Bosworth, la maison et le monde. A tel point que parfois, à la faveur d'un reflet trop brillant du soleil dans la carrosserie d'une voiture fonçant dans le désert, entre un ciel lourd à force d'être bleu et du sable qui colle à la peau, c'est dans l'espace que le sentiment d'aliénation devient le plus grand.

Si chacun se définit par la manière dont il cède ou non à ces instincts, Kelly Lynch cache une ambiguité fondamentale. Celle que Mickey Rourke attend lui donne beaucoup d'amour et le conduit à la mort, mais semble lui être fatale malgré elle. Dans *The Grifters* (Les arnaqueurs) de Stephen Frears, Angelica Huston, tendre mais déterminée, aura un geste fatal pour son fils, malgré elle certes, mais conséquence logique de sa détermination. Dans *Desperate Hours*, c'est l'être entier qui est en cause : «Elle a la tête entre les cuisses» dit un flic de Kelly Lynch. Au commencement, après la course saisissante de la Jaguar dans le désert, Michael Cimino filme d'abord le visage de la femme, puis ses jambes. Lorsque l'on découvre enfin le corps dans sa totalité, on ne peut s'empêcher de crier «Cette femme est le démon!». Peut-être à cause du gouffre qui sépare son regard triste et effaré de sa démarche arquée et provocante, et de l'impression de fragilité cruelle qui s'en dégage. Michael Bosworth a dû beaucoup aimer cette ambiguité.

Il y a deux plans, encore, dont je voudrais parler. Dans le premier, au début du film, entouré de grilles, Michael Bosworth arrache le revolver que Nancy Breyers cache contre sa cuisse droite. Si l'on n'avait pas vu auparavant l'actrice courir de sa drôle de démarche dans le désert et dans la ville, malgré la rapidité du geste et le timbre du son, jamais ce plan n'aurait été aussi marquant. Dans le deuxième, à la fin du film, Michael Bosworth est debout, immobile, devant la maison, puissamment éclairé d'un hélicoptère par la police. Sur son corps apparaissent des centaines de taches lumineuses rouges, qui sont autant de fusils pointés sur lui. Il ne doit pas bouger. Mais sûrement il bouge, même si l'on n'a rien vu, car en un dixième de seconde son corps est déchiqueté, si vite que pas encore tombé, il est déjà mort. Entre la vision de ce plan et celle du cinéaste Michael Cimino cerné par les studios hollywoodiens (en 1979, *Heaven's Gate* avait coulé les Artistes associés), il n'y a qu'un pas. Puisse-t-il malgré tout continuer à nous offrir des films aussi fascinants que ce *Desperate Hours*.

François MESTOUDJIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 7

MARDI
7 MAI
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.532 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.532

- ԳՈՐԲԱՉՈՎ - Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
- ԳԵՏԱՇԷՆԻ 5 ՋՈՀԵՐՈՒ ԹԱՂՈՒՄ
- ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ
- ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՅՐԱՋՈՒՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆ ԵԿԱՆ
- ԳԵՏԱՇԷՆՑԻՆԵՐ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

Երկուշաբթի (Մայիս 6) առաւօտ Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն, սահմանային շրջանները մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնար եւ շատ խախուտ հանդարտութիւն մը կը տիրէր նաեւ Գետաշէն: Շաբաթ եւ Կիրակի, Երեւանի զինուորական օդակայանը իջած էին 17 թռան (Շաբաթ) եւ 4 Կիրակի բերելով 440 վայրաջուներ, որոնք համախմբուած կը մնան օդակայանը եւ զօրանոց մը: Այլ խօսքով սխալ է այն լուրը, զոր կը հաղորդէին ֆրանսական գործակալութիւնները եւ ըստ որոնց խորհրդային այդ զինուորականները զիրք բռնած էին Երեւանի համայնավար շէնքերու շուրջ: Այս զօրքին ժամանման համար տրուած պաշտօնական բացատրութիւնը այն է որ եկած են միայն պաշտպանելու համար իրենց զինուորական զիրքերը:

Շաբաթ օր Գետաշէնէն Ստեփանակերտ փոխադրուած են թռաններով 107 հոգի, որոնց 100-ը՝ կին եւ երախայ եւ 7 ծանր վիրաւոր: Կիրակի օր 200 հոգի եւս փոխադրուած են Ստեփանակերտ եւ Գետաշէն մնացած շուրջ 2500 հոգիէն՝ 2000 ալ կ'ուզեն մեկնիլ:

Երկուշաբթի օր, իբրեւ հետեւանք Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հեռաձայնային մէկ խօսակցութեան Ելցինի հետ, Երեւան կը ժամանէր Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի չորս անդամներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը, որ պիտի մեկնէր Գետաշէն, հաւանութեամբը նաեւ Բաքուի իշխանութեանց: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան հեռաձայնած էր նաեւ Ուկրանիոյ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին, որպէսզի նման պատուիրակութիւն մըն ալ Ուկրանիան ղրկէ, քանի որ ինք ալ, ինչպէս Ռուսաստանը, դէմ են որ խորհրդային Ներքին նախարարութեան ուժերը օգտագործուին ամրապնդելու համար Մութալիբովի վարչակարգը:

**

Այս վերջին լուրերէն ետք, անդրադառնանք ժամանակագրական կարգով չորաթաւերջին անցուդարձերուն եւ մասնաւորաբար Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հանդիպումին Գորբաչովի հետ:

Ուրբաթ օր է, որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը Մոսկուա կ'երթար, ուր պիտի տեսնուէր Գորբաչովի հետ: Խորհրդային Միութեան նախագահը ծրագրած էր ընդունիլ միասնաբար Մութալիբովը եւ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը, բայց յետագային միտքը փոխած էր եւ նախ կ'ընդունէր Ազրպէջանի կուսակցական եւ պետական ղեկավարը, ապա՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը նախ գլուխ գլխի 45 վայրկեան, Հայաստանի Գ. Խ.-ի նախագահը կը կրկնէր այն երեք առաջարկները զորս բրած էր արդէն հեռաձայնային իր խօսակցութեան ատեն, կը պնդէր նախկին սթաթու քուօ-ի վերադառնալու անհրաժեշտութիւնը: Ցորչափ այս նախապայմանները չգործադրուին, կարելի չէ որեւէ այլ բանակցութիւն վարել:

Ապա իրենց կը միանային ՔԱ - Կէ - Պէ-ի պետը՝ Կրիւչկով եւ Ներքին նախարարը՝ Պուկօ: Այս ընդլայնուած հանդիպումն ալ կը տեւէր 45 վայրկեան: Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի, Երեւանէն, ընկերացած էին Յուսիկ Յարութիւնեան, Աշոտ Մանուչարեան եւ նախագահին խորհրդականը՝ Ա. Արզումանեան:

Յետագային է, Շաբաթ օր, ժամը 14.30-ին որ ՔԱ - Կէ - Պէ-ի պետը՝ Կրիւչկով հեռաձայնած է Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի (միշտ՝ Մոսկուա) հաւաստիացում տալով, յանուն Գորբաչովի իսկ, որ տեղահանութեան հարցը բոլորովին վերցուած է:

Երեւան վերադառնալէ առաջ, նոյն գիշերը, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան մամուլի ասուլիս մը կուտար Մոսկուա, ուր կը յայտնէր իր տեսակցութեան արդիւնքները, մասնաւորաբար Գորբաչովի տուած այն ապահովութիւնը թէ տեղահանութիւն չկայ այլեւս, զինուորական գործողութիւնները կը դադրին եւ թէ բժշկական անձնակազմեր իրաւունք կ'ունենան մտնելու Գետաշէն եւ Մարտունաշէն:

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ալ չեշտած է թէ ծրագրուած պետական ահաբեկչութիւն է որ կը կատարուի եւ թէ այս յարձակումները «ճակատագրական սխալ են Գորբաչովի համար»:

Ամէն պարագայի մէջ, վերջին օրերու այս յարձակումներուն նպատակը, մանաւանդ խորհրդային զօրքի մասնակցութեամբ, շատ յստակ էր եւ արդէն չեշտուած քանիցս՝ ամրապնդել Կովկասի միակ համայնավար ղեկավար, Մութալիբովի դիրքը, որ շատ կայուն չէ, որովհետեւ ընդդիմութիւն կայ իրեն դէմ, միաժամանակ անկայունացնել Հայաստանի դեմոկրատ վարչակարգը:

**

Մայիս 4-ին, Շաբաթ օր, շուրջ 200 հազար հոգի հաւաքուած էին Երեւանի Ազատութեան հրապարակը վերջին յարգանք մատուցանելու համար Գետաշէնէն փոխադրուած 5 զոհերու, շատ տպաւորիչ արարողութեամբ մը: Այդ 5 զոհերն էին.-

Թաթուլ Կրպէեան
Արթիւր Կարապետեան
Սիմոն Աչըքկէօզեան
Վալերի Նազարէթեան
Զարզանդ Դանիէլեան:

Շաբաթ օր՝ սուգի օր հռչակուած էր:

Նոյն իրիկունը, Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդի որոշումով, խորհուրդին կից ստեղծուած է պաշտպանութեան կոմիտէի մը (Պաշտկոմ), որու նախագահ նշանակուած է Վահան Շիրխանեան, նախագահի տեղակալ եւ «զըլխաւոր Շտապ»ի պետ՝ զօրավար Գուրգէն Դալիբալթեան:

**

Շաբաթ օր, նաեւ 40 - 50 բեռնակառքեր բերուած էին Գետաշէն տեղափոխելու համար բնակիչները (նախքան Գորբաչովի տուած հաւաստիացումը թէ վերջ դրուած է «տեղահանութիւնը» զոր Ազերիները՝ «պարպում» անուանել կը նախընտրեն): Մինչ բնակիչները կ'ուզէին Հայաստան երթալ, Ազերիները ծրագրած էին զանոնք Կիրովաբադ փոխադրել:

**

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Մայիս 4-ին.- «Զայնասփիւռի հաղորդում, ստացուած Գետաշէնէն Մայիս 3-ին» եւ ուր կ'ըսուէր.- «Մենք՝ Ազրբեջանի հայկական երկու գիւղերի՝ Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի բնակիչներս, աղաչում ենք՝ փրկէք մեր կեանքը: Խորհրդային բանակը ոչնչացնում է մեզ՝ խորհրդային քաղաքացիներիս: Մեր վրայ կրակ են տեղում թնդանօթներով թէ երկնքից, թէ երկրից, կրակում են տեղում զնդացիրներով: Մեզ ճզմում են թանքերով, մեր տներում ու բակերում, երախաներին, կանանց, ծերունիներին պատանդ են տանում Ազրբեջանի յատուկ ջոկատայինները, ջարդում են մեր ձեռքերը, ոտքերը, ջախջախում են դէմքերը պատին հարուածելով: Մերկ քշում փողոցներով, խոցոտում դանակներով: Մենք դիմանում էինք երեք տարի, բայց, բանակի դէմ չենք կարող տոկալ...»:

ԱՐՑԱԽ

ՄԱՀ ՎԱՉԱԳԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

«Արմէնփրէս»ի Ապրիլ 30-ի հաղորդումէն կը տեղեկանանք թէ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Մոսկուայի մէջ 56 տարեկանին մահացած է արցախեան պայքարի անխոնջ մարտիկներէն Վաչագան Գրիգորեան: Ծնած էր 1935-ին Մարտունի շրջանի Մամանա գիւղը. 1960-ին աւարտելով Երեւանի անասնաբուժական հիմնարկը, աշխատած է Արցախի գիւղատնտեսական մարմիններուն, ապա Մարզային խորհուրդին մէջ: 1973-ին նշանակուած է Մարզմետաքսի պետ, 1976-ին՝ կուսակցութեան Մարզային Կոմիտէի հրահանգիչ. 1977-ին կարգուած է գիւղային վարչութեան պետ: 1989 Օգոստոսին Արցախի բնակչութեան լիազօր ներկայացուցիչներու համագումարը զինք ընտրած էր Ազգ. Խորհուրդի անդամ: Ան նաեւ Խորհրդային Միութեան երեսփոխան էր, իսկ 1991 Յունուարէն խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի անդամ:

Արցախի դատը սրբազան պարտք էր իրեն համար ու կ'ընէր իր կարելին. մասնակցած էր Զ. Բալայեանի, Ս. Սարգըսեանի հետ 1990-ի աշնան հացադուլին, պահանջելով որ վերականգնուին ԼՂԻՄ-ի իշխանութեան տեղական մարմինները:

Ապրիլ 29-ին Ստեփանակերտի հանրութիւնը, զանազան կողմերէ հասած մտաւորականներ, իրենց վերջին յարգանքը մատուցած ու հրաժեշտ տուած են արցախցի երեսփոխանին:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ ԱՅԼ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Շաբաթ (Մայիս 4) եւ Երկուշաբթի (Մայիս 6) եւրոպական մետիաները բաւական կ'արձագանգէին Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի ընդհարումներուն, Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի Մոսկուայի մամուլի ասուլիսին եւ Շաբաթ օրուան սուգի հանդիսութեան: «Անթէն 2» (Շաբաթ, Մայիս 4) եւ Թէ - Էֆ - 1 (Կիրակի) բաւական նկարներ կը սփռէր: Թէ - Էֆ - 1 նաեւ օգտուելով Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի Փարիզ ներկայութենէն, կարճ հարցազրոյց մը կազմակերպած էր նոյն առաւօտ (ժամը 11.30-ին) «Յառաջ»ի միջոցաւ, զոր կը սփռէր ժամը 13-ին իսկ եւ հատուած մը եւս կուտար ժամը 20-ին: Պր. Բաբգէն Արարքցեան, քանի մը այլ հանդիպումներ ալ ունեցած էր նախապէս Ա - Էֆ - Փէ-ի եւ «Ֆիկառօ»ի հետ:

Լիոն մամուլի ասուլիս մը, համախմբում մը եւ բանաձեւի յանձնում մը (նահանգապետին գրասենեակին պետին) տեղի ունեցած են Ուրբաթ օր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ սրտի անհանգստութիւն մը ունեցած է, Շաբաթ օր, Մայիս 4-ին, իր ամէնօրեայ ճոկինկէն ետք, Քէմփ Տէյվիտի իր ապարանքը: Հիւանդանոց փոխադրուած էր, ուր կը մնար դեռ Երկուշաբթի օր, սրտի զարկի անկանոնութեան պատճառաւ: Մտահոգիչ չի նկատուիր վիճակը, բայց անհաւանական չէր, որ ի պահանջեալ հարկին ելեկտրական ցնցումով դարմանում մը կատարուի: Նախագահը 66 տարեկան է:

ԹՈՒՐՔ - ԻՐԱՔԵԱՆ սահմանի գաղթակայաններուն մէջ քոլերայի պարագաներ ծագած են արդէն եւ որքան ալ դեռ համաճարակի մասին չի խօսուիր, աւելի քան 100 Քիւրտեր վարակուած են եւ կացութիւնը մտահոգիչ է: Միւս կողմէ քիւրտ ղեկավարները կրկին հանդիպում կ'ունենային Սատտամ Հիւսէյնի հետ շարունակելու համար խօսակցութիւնները:

ՊԱՆԿԼԱՏԷՇԻ կացութիւնը աւելի քան ողբերգական է, զոհերու թիւն ալ օրէ օր կը բարձրանայ եւ վախ կայ որ նոր թաթառ մը նոր աղէտ մը պատճառէ: Կը կարծուի թէ 127 հազար մեռեալ կայ եւ օգը նոյնքան դէշ է: Վարչապետը, Մայր Թերեզան եւ Պ. Քուշնէրը փոխադրող թռանն ալ պարտադիր էջք մը կատարած է, երբ կը թռչէր աղէտեալ գօտիին վրայ, աննպաստ օդին պատճառով: Միջազգային օգնութիւնն ալ լաւ չի բաշխուիր եւ աղէտեալները կը կռուին ափ մը բրինձի համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԼՈՂ

● ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆԸ 50 ՄԵԹՐԻ ՎՐԱՅ

Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ, ո՞վ կը լողայ ամէնէն արագ կարճ հեռաւորութիւններու վրայ. այդ ուղղութեամբ պայքար կայ, տարիէ մը ի վեր, Սթէֆան Քարոնի եւ Քրիսթոֆ Գալֆայեանի միջեւ, ազատ լողի մէջ:

Քարոն եղած է, ատեն մը, աստղ՝ միջազգային առումով: Այս տարի, իր դիրքը երկդիմի է. կ'ուզէ՞ շարունակել թէ ոչ իր մարզումները՝ մնալու համար բարձր մակարդակի վրայ: Գալֆայեան, թէեւ կարճահասակ բաղդատմամբ իր մրցակիցին, ինչ որ չի նպաստեր իրեն լողի մէջ, կը շարունակէ յառաջդիմել եւ մանաւանդ՝ զարգացնել իր փորձառութիւնը՝ անհրաժեշտ մեծ մրցումներու մէջ:

Ապրիլի վերջին եւ Մայիս 1-ին, Ֆրանսայի լաւագոյն լողորդները հաւաքուած էին Սէն Թ'էթիէն, մասնակցելու համար երկրին գարնանային ախոյեանութեան:

Քարոն եւ Գալֆայեան առիթ ունեցած են մրցակցելու հոն երեք անգամ: 100 մեթր՝ Քարոն առաջին (50" 45), Գալֆայեան երկրորդ (50" 55), 200 մեթր՝ Գալֆայեան երրորդ (1' 52" 47) Քարոն՝ 4-րդ (1' 53" 07): Իսկ 50 մեթրի վրայ՝ Գալֆայեան առաջին (22' 98), Քարոն 2-րդ (23" 29):

Անկասկած, մրցակցութիւնը պիտի շարունակուի, խիստ կերպով, ամրան ընթացքին: Գլխաւոր նպատակը Գալֆայ-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՖՈՆՏԻ ՎԱՐԻՉ-ՏՆՕՐԷՆ ՅԱՐՈՒԹ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հայաստանի աղէտալի երկրաշարժին յաջորդող օրերուն եւ շաբաթներուն, աշխարհի զանազան կողմերէն օգնութեան հասան Պետութիւններ, կազմակերպութիւններ եւ անհատներ: Հայկական սփիւռքը զօրաշարժի ենթարկուեցաւ եւ կազմակերպութիւններ ու անհատներ անջատաբար օժանդակութիւններ հասցուցին աղէտեալ շրջանը: Բնական է, երբ գործ մը լաւ կազմակերպուած չէ, կը պատահին զարտուղի դէպքեր, նպատակաշխումի անկանոնութիւններ, երբեմն նոյնիսկ օժանդակութիւնները կը շեղին իրենց հասցէի ուղիէն եւ կ'իւրացուին ու կը հանդրուանեն այլոց մօտ:

Երկրաշարժէն տարի մը ետք է, որ Լոս Անճըլըսի մէջ կը հիմնուէր Հայկական միացեալ Ֆոնտը՝ Հայաստանի օգնութեան աշխատանքները կազմակերպուած հունի մէջ դնելու եւ զանոնք համադրելու նպատակով: Աւելի քան տարի մը առաջ հիմնուած այս Ֆոնտը ցայժմ ունեցած է բեղուն գործունէութիւն մը, զոր «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնելու համար հանդիպում մը ունեցանք Ֆոնտի վարիչ-տնօրէն Յարութ Սասունեանի հետ, Մարտ 29-ին, Կլէնտէյլի (Քալիֆորնիա) իր գրասենեակին մէջ:

ՀԱՐՑ.– Պ. Սասունեան, մեր առաջին հարցումը, բնականաբար, կը վերաբերի Ֆոնտի հիմնադրութեան պարագային եւ անոր նպատակին ու առաքելութեան:

ՊԱՏ.– 1989 Նոյեմբերին հիմնուեցաւ Հայկական միացեալ Ֆոնտը, Հայաստանի երկրաշարժէն 11 ամիս ետք: Գիտէք, թէ երկրաշարժէն անմիջապէս ետք Սփիւռքը օգնութեան ձեռք երկարեց եւ անմիջապէս օժանդակութիւն հասցուց աղէտեալ շրջանը: Նկատի առած այն՝ որ օժանդակութիւնները կը կատարուէին անջատաբար եւ ոչ կազմակերպուած ձեւով, որոշ ապրանքներ՝ դեղօրայք, սարքաւորումներ եւ այլք, որոնց պէտք ունէր Հայաստան, կամ բնաւ չէին ղրկուեր, կամ ալ որոշ տեսակէն չափէն աւելի կը ղրկուէր, ուրիշ անհրաժեշտ տեսակէն ալ բնաւ չէր ղրկուեր, քանի որ մէկ կազմակերպութիւն միւսէն լուր չունէր կամ իրարու հետ կապ չունէին: Այլոց կարգին ես ալ մտածեցի, որ խիստ անհրաժեշտ է օժանդակութեան աշխատանքներու կազմակերպումը եւ համադրումը: Փորձեր եղած էին այս ուղղութեամբ, սակայն դրական արդիւնքի չէին յանգած: Այսուհանդերձ, օժանդակութիւնը կը շարունակուէր զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ:

Այսպիսի պայմաններու տակ էր, որ գաղափարը ունեցայ մօտենալու մեր գաղութի բարեսիրական եւ եկեղեցական գլխաւոր վեց կազմակերպութիւններուն, ինչպէս նաեւ Պ. Քըրք Գրիգորեանին, առաջարկելով միասնական ձեւով աշխատիլ եւ ձեւով մը մեքանիզմը գտնել համադրելու համար Հայաստանին օժանդակելու գործը: Այսպէս է, որ ծնաւ Հայկական Միացեալ Ֆոնտի գաղափարը, զոր ներկայացուցի Պ. Գրիգորեանին: Առաջարկեցի, որ իր հիմնած Լինսի Հիմնարկը գործօն մասնակցութիւն ցուցաբերէ օգնութեան աշխատանքներուն: Դիմեցի նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի նախագահուհի Տիկին Լուիզ Սիմոնին, Հ.Օ.Մ.ին, Հայկական Համագումարին, Էջմիածնական և Կիլիկեան թեմերու առաջնորդներուն եւ Հայ Միսիոնարական Ընկերակցութեան. բոլորն ալ իրենց հաւանութիւնը տուին առաջարկիս եւ 1989 Նոյեմբեր 8ին եօթը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները քով-քովի գալով ժողով գումարեցին եւ Հայկական միացեալ Ֆոնտը պաշտօնապէս արձանագրուեցաւ կառավարութեան մօտ: Կազմուեցաւ վարչական մարմին եւ երեք շաբաթ ետք, Դեկ. 1-ին, առաջին օդանաւը Լոս Անճըլըսէն ճամբայ ելաւ մօտ 35-40 թոն ապրանքով բեռնաւորուած՝ անցնելով Նիւ Եորք, ուր այլ բեռներ առաւ, ապա՝ Փարիզ, ուրկէ եւս որոշ բեռ առնելով ուղղակի հասաւ Երեւան: Ես եւ քանի մը կամաւորներ ընկերացանք օդանաւին, ապրանքները Երեւանի մէջ մեր ձեռամբ բաշխելու համար:

ՀԱՐՑ. Ի՞նչպէս կը կարգադրուի օդանաւի հարցը:

ՊԱՏ. – Օդանաւերը կը վարձենք. իւրաքանչիւր երթուդարձ թռիչք կ'արժէ շուրջ 125-130.000 տոլար, զոր կը վճարէ Պ. Քըրք Գրիգորեան: Ուրեմն, օդանաւը անհրաժեշտ ապրանքներով կը լեցնեն հայ եւ օտար կազմակերպութիւններ՝ նուիրատուութիւններով կամ ապրանք հայթայթելով, իսկ զանոնք օդանաւով հասցնելու ծախքը կը հոգայ Պ. Գրիգորեան:

ՀԱՐՑ.– Ի՞նչպէս կը բանի Ֆոնտի վարչական մեքենան:

ՊԱՏ.– Ես վարիչ-տնօրէնն եմ. ունիմ քարտուղարուհի մը: Անմիջական վերակացուներս են Ֆոնտի անդամ եօթը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, որոնք երեք ամիսը անգամ մը ժողով կը գումարեն եւ կը ճշդեն Ֆոնտին ուղղութիւնը, կ'անդրադառնան ու կը քննարկեն առաջադրուած ծրագիրները: Առօրեայ աշխատանքները կը ձգուին վարիչ-տնօրէնին հայեցողութեան: Կլէնտէյլի մէջ կը գտնուի Ֆոնտին գրասենեակը, որ յաճախակի կապի մէջ է հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու, ինչպէս նաեւ օտար հաստատութիւններու հետ, կարենալ անհրաժեշտ օգնութիւն ապահովելու համար: Կապի մէջ ենք նաեւ Հայաստանի հետ արբանեակ-հեռաձայնի եւ ֆաքսի միջոցով, համադրելու համար հայրենի իշխանութիւններու ակնոցով դիտուած անհրաժեշտ կարիքներու առաջնահերթութիւնը: Մասնաւոր կերպով աչալուրջ ենք եւ բծախնդիր այն կէտի շուրջ, որ ապրանքը Երեւան հասնելէ ետք չկորսուի եւ յանձնուի առ որ անկ է եւ ծառայէ իր նպատակին:

ՀԱՐՑ.– Ի՞նչ են, ընդհանրապէս, ղրկուած ապրանքները:

ՊԱՏ.– Սկզբնական շրջանին կը ղրկէինք անմիջական կարիքներ՝ կօշիկ, բաճկոն, վերարկու, ձմեռնային հագուստներ, տուփեղէն եւայլն: Անկէ ետք փոխեցինք մեր ուղղութիւնը: Մտածեցինք, որ եթէ Հայաստանի տնտեսութիւնը կ'ուզենք բարելաւել երկար ժամանակուան համար, ամիսը անգամ մը ուտելիք ղրկելով չէ, որ պիտի կարենանք ընել այդ: Հետեւաբար, ձեռնարկեցինք, տնտեսական օժանդակութեան, այսինքն՝ գործիքներու, սարքաւորումներու առաքման: Այնուհետեւ մեր բոլոր օդանաւերը լեցուեցան առաւելաբար սարքաւորումներով՝ հիւանդանոցի գործիքներ՝ դեղեր, գործատուներու կազմածներ, ֆաքսեր, համակարգիչներ, հեռաձայններ, X – Ray-ներ եւ այլն: Կ'ուզեմ շեշտել կարեւոր կէտ մըն ալ, այն է՝ որ սկզբնական շրջանին երբ ուտելիք կամ հագուելիք կը ղրկէինք, Երեւանի մէջ, տեղւոյն վրայ կը կատարէինք բաշխումը, հիմա փոխած ենք ձեւը: Ամէն անգամ, որ ապրանք մը կը ստանանք Հայաստան ղրկելու համար, յստակ կերպով որոշուած կ'ըլլայ անոր հասցէատէրը: Ուրեմն, իւրաքանչիւր ապրանք ունի իր ղրկողը եւ միւս կողմէ ստացողը: Կը քննենք նաեւ ղրկուելիք ապրանքին վիճակը, ինչ բանի ծառայելը, կարեւոր կամ անպէտ ըլլալը եւլն.:

Վերջին ամիսները կը ջանանք Հայաստանի կառավարութեան հետ որոշ համաձայնութիւն մը գոյացնել կարենալ հայրենիքի մէջ ալ համադրելու համար օժանդակութեան աշխատանքները, քանի որ Հայաստան աւելի մեծ հարցեր ունի քան Սփիւռքը: Սփիւռքը անկազմակերպ է, բայց հասկնալի է, որովհետեւ կառավարութիւն չունինք, ցրուած ենք տարբեր երկիրներու մէջ: Հայաստանի մէջ համադրական աշխատանքը աւելի դիւրին պէտք է ըլլայ, պայմանաւ որ կազմակերպուի: Օրինակ, մէկը Աւստրալիայէն հազար հատ ասեղ կը ղրկէ այսինչ բժիշկին, որուն ծանօթացած է տեղ մը եւ զաւաթ մը քոնեակ խմած անոր հետ: Նոյն բժիշկը, որ կրնայ ճարպիկ մէկը ըլլալ եւ իր կարգին հանդիպած ըլլալ ամերիկահայ մեծահարուստի մը, կամ Ֆրանսայէն մէկու մը, որոնցմէ եւս կը ստանայ հազարաւոր ասեղներ: Կրնայ պատահիլ, որ ան այդքան ասեղներու պէտք չունենայ: Ուրիշ հիւանդանոցի մը բժիշկը այսպիսի կապեր չունենալով, ոչ մէկ ասեղ կրնայ ձեռք ձգել եւ իր հիւանդը կրնայ մեռնիլ դարմանումի պակասէ: Այս կը նշանակէ, թէ Հայաստանի մէջ տեղ մը շատ կայ մէկ տեսակ բանէ մը, որուն ժամկէտը վերջանալով կը թափուի, փոխանակ պաշտօնակիցի կամ գործակիցի մը տալու, կամ ալ մաս մը այլ հիւանդանոցի փոխանցելու: Նման հարցի լուծումը չի կրնար գալ Սփիւռքէն, այլ միայն՝ հայրենի կառավարութենէն: Ուրեմն, հիմա համաձայնեցանք Հայաստանի առողջապահութեան նոր նախարար Միհրան Նազարէթեանի հետ, որ այսուհետեւ բժշկական ամէն կարգի սարքաւորումներ կամ դեղօրայք յանձնուին Նախարարութեան, որպէսզի ան կատարէ արդար բաշխումը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ ԱՆՊԷՏ ԲԱՆԵՐ ԵՆ

Ծոցի պատերազմին հետ վերարծարծուած է արաբաիսրայէլեան հարցը. Ամերիկայի արտաքին նախարարը անդադրում ճամբորդութիւններով կը ջանայ գետին պատրաստել հաշտութեան ժողովի մը:

Ապրիլ 25-ի «Թուրիբէ Ինթէրնասիոնալ»ին մէջ իսրայէլեան թերթէ մը արտատպուած գրութիւն մը կասկածով կը մօտենայ հաշտութեան ժողովներու օգտակարութեան:

Միջազգային ժողովի մը գաղափարը երկու պահանջքէ կը ծագի. նախ Արաբներուն Իսրայէլի հետ հաղորդակցելու միջոց մը կը հայթայթէ, ապա առիթ կ'ընծայէ որ պաղեստինցի ներկայացուցիչներն ալ միացեալ արաբական ճակատով մը ներկայանան: Եւ վերջապէս նման քայլ մը կը ստիպէ Իսրայէլը որ գործադրէ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը: Եւ եթէ արաբական երկիրներն ու Պաղեստինը պատրաստ են հաշտութեան մասին խօսելու Իսրայէլի հետ, ինչո՞ւ ուղղակի բանակցութիւններու չնստիլ. ինչո՞ւ Արաբները պէտք ունենան միջազգային ժողովի մը: Եւ եթէ անոր նպատակը Իսրայէլի վրայ ճնշում բանեցնել պիտի ըլլայ որպէսզի ան գրաւեալ հողամասերէն քաշուի, ինչո՞ւ Իսրայէլ պէտք պիտի ունենայ նման ժողովի մը. եթէ նահանջը պարտադրել է հարցը, Ամերիկան կը բաւէ, միջազգային ժողով մը, ինչպէս կ'ըսէր Քիսինճըր, վտանգաւոր է ու տղայական: Որովհետեւ ժողովի մը մէջ մէկը միւսին կը նայի ու վերջապէս ծայրագոյն պարագային Սուրիոյ կարծիքը կ'որդեգրուի:

Պէտք չէ մոռնալ որ 1977-ին Էնվէր Սատաթ արդէն հանդիպած էր նախագահ Քարթըրի Ժընեւի մէջ միջազգային ժողով գումարելու ծրագրին, ան գիտէր թէ Իսրայէլի հետ հասարակաց տուեալներով պէտք էր ուղղակի երկխօսութիւն հաստատել: Քէմփ Տէյվիտի շրջանին ալ նոյնիսկ մերժած էր Հիւսէյն Թագաւորին մասնակցութեան գաղափարը, հակառակ անոր որ արտաքնապէս նոյնիսկ կը քաջալերէր այդ մասնակցութիւնը: Սատաթ ըսած էր Իցաք Ռաբինի թէ եթէ Հիւսէյն Թագաւորը ներկայ ըլլար, համաձայնութիւն պիտի չգոյանար: Երկխօսութեան մը համար լաւ էր երեք հոգի ըլլալ, բայց ոչ տասը...:

Միջազգային ժողով մը, ինչ որ ալ ըլլայ անոր տրուած անունը, նպաստաւոր չէ Իսրայէլի համար եւ ոչ ալ Արաբներուն կը ծառայէ որեւէ կերպով, որոնք իսկապէս կը փափաքին համաձայնութեան մը յանգիլ: Ոչինչ կրնայ փոխարինել նախապէս ձեւացած հասկացողութեան փափաք մը: Հաշտութեան միակ ժողովը որ 1973-ին գումարուեցաւ Ժընեւի մէջ, նպաստեց միայն դրօշմաթուղթի հաւաքածոյ կազմողներուն...: Այդ ժողովը ծառայած էր միայն հանդիսաւոր շրջանակի մը մէջ գետեղելու սկզբունքներ որոնք արդէն առաջուընէ ճշդուած էին: Իսկ շօշափելի արդիւնքներ առնուած են միմիայն դէմ առ դէմ հանդիպումներէ, ինչպէս 1949-ի հրադադարը, 1975-ի առժամեայ համաձայնութիւնը եւ վերջապէս Եգիպտոսի հետ հաշտութիւնը:

Եթէ կառավարութիւնը իսկապէս ընդունի Շամիրի հաշտութեան նախաձեռնութիւնը, եթէ Արաբները ընդունին ինքնավարութեան գաղափարը ու հրաժարին Պաղեստինցիներու համար քանի մը տարիէն վերջնական օրինավիճակի մը հասնելու ջանքէն, խօսելիք բան կ'ունենան Իսրայէլի հետ: Այս հանդրուանին կը ձգտի կառավարութիւնը զոր կը գլխաւորէ Ի. Շամիր: Նախընտրելի պիտի ըլլայ որ Պ. Պէյքըր իր ջանքերը կեդրոնացնէ կարելիներու վրայ, փոխանակ կառչելու միջազգային ժողովներու որոնք շատ անգամ գումարուելէ առաջ կը շեղին իրենց նպատակէն:

Ժողովը ուրուական մըն է որ քանի տարիէ ի վեր կը խափանէ իրմէ ակնկալուած լոյսի շողը: Պէտք է այդ ուրուականը սպաննել, ի սէր խաղաղութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան վարչական ժողովը ներկայիս կը յայտնէ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ համաձայն Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարեհաճ կարգադրութեան, Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Հոգեշնորհ Գարեգին Վրդ. Պեքճեան նշանակուեցաւ հոգեւոր վերատեսուչ Գերմանիոյ հայ համայնքներու եւ մեկնեցաւ իր նոր պաշտօնատեղին:

Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնս խորհրդակցութեամբ եւ կարգադրութեամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սրբազան Հօր, կը ջանայ ունենալ յարմարագոյն հոգեւոր հովիւը թեկնածուներու մէջէն:

Վարչական ժողովս հաստատ համոզում մը ունի թէ՝ մօտ ժամանակէն Մայր Եկեղեցին կ'ունենայ իր արժանաւոր հոգեւոր հովիւը, եւ առաջին առիթով տեղեակ կը պահէ իր հաւատացեալները եղած կարգադրութեան մասին:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԱՊՐԻԼ - 76

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔ

Նէա Զմիռնիի հայկական յուշարձանի հրապարակին վրայ, Ապրիլ 1-ի առաւօտուն, հանդիսաւոր հոգեհանգստեան արարողութիւն մը տեղի ունեցած է ազգային վարչութեան կազմակերպութեամբ եւ նախագահութեամբ՝ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն: Խօսք առած են Արա Մանկոյեան (յունարէն), Յարութիւն Մխիկեան (հայերէն) եւ Նէա Զմիռնիի քաղաքապետ՝ Խարալամպօ Պեխլիվանիտիս: Տեղի ունեցած է նաեւ ապրիլեան նահատակներուն յիշատակին նուիրուած յուշավաճառ մը, որուն աւարտին խօսք առած է Հ.Մ.Ը.Միութեան սկաուտներու պետ Պօղոս Զոլաքեան:

Ապրիլ 24-ին բողոքի - պահանջատիրական ցոյց մը տեղի ունեցած է Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի յանձնախումբի եւ Հ.Յ.Դ. Երիտասարդական Միութեան կազմակերպութեամբ: Մօտ 1500 ցուցարարները քաղաքին Միթրոփոլէոս հրապարակէն ուղղուած են դէպի Թրքական դեսպանատուն, ուր մէկուկէս ժամ մնալէ ետք ցրուած են:

ՍԵԼԱՆԻԿ

Ապրիլ 24-ին, Հայ Դթութեան Խաչի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է արինատուութեան արշաւ մը: Ս. Աստուածածին եկեղեցին կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք, մօտ 200 հոգինոց թափօր մը քալած է դէպի Թըրքական հիւպատոսարան:

ԹԵՀՐԱՆ

Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ կատարուած հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք տասնեակ հազարաւոր ցուցարարներ ուղղուած են դէպի այն հրապարակը, ուր կը գտնուի ՄԱԿ-ի Թեհրանի ներկայացուցչութեան գրասենեակը: Այստեղ նախապէս տեղադրուած բեմահարթակէն Թեմի առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան իր խօսքը ուղղած է ներկայ բազմութեան (70 հազար), որմէ յետոյ կարդացուած է ցոյցի բանաձեւը: Այնուհետեւ ՄԱԿ-ի ներկայացուցչութեան գրասենեակի պատասխանատուներէն մէկուն յանձնուած է բանաձեւի մէկ պատճէնը, որուն կցուած են Հայոց ցեղասպանութեան մասին բացատրական գրութիւններ: Ցոյցի աւարտին բարձրախօսներէն հնչած է «Մա՛հ Թուրքիայի ֆաշիստական Պետութեան» լոզունգը: Իրանի ձայնասփիւռը լայնօրէն արձագանգած է քայլարշաւին, խօսած է Հայոց ցեղասպանութեան իրողութեան մասին:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ

Ապրիլ 23-ի առաւօտուն Ս. Ամենափրկիչ վանքի շրջափակին մէջ գտնուող Մեծ Եղեռնի Նահատակներու Յուշարձանին մօտ տեղի ունեցած է հաւաք մը, ուր խօսք առած է Թեմակալ առաջնորդ Կորիւն Արք. Պապեան: Նոյն վայրին մէջ խումբ մը երիտասարդներ բողոքի հացադուլի մը դիմած են, որ տեւած է մինչեւ Ապրիլ 24-ի առաւօտեան ժամը 10, ապա անոնք մասնակցած են բողոքի քայլարշաւին:

ԹԱՒՐԻԶ

Ապրիլ 23-ի երեկոյեան հայ յեղափոխականներու յիշատակին նուիրուած յուշարձանին մօտ կատարուած է կրօնական արարողութիւն մը: Յաջորդ առաւօտուն Ս. Սարգիս Եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած կրօնական արարողութիւններէն ետք, շուրջ հազար Հայեր ծաղիկներ դրած են յուշարձանի առջեւ տեղադրուած պատուանդանին վրայ: Երեկոյեան, քաղաքին Նորակառոյց սրահին մէջ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր, մասնակցութեամբ տեղւոյն «Կոմիտաս» երգչախումբին:

ՈՒՐՄԻԱ

Ապրիլ 23-ին տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայկ. պահանջատիրութիւնը եւ մեր պարտականութիւնը» նիւթին շուրջ՝ բանախօսութեամբ Յարութ Տէր-Մարտիրոսեանի: Յաջորդ առաւօտուն տեղի ունեցած է կրօնական արարողութիւն եւ հանրահաւաք՝ 700 հոգիի մասնակցութեամբ, իսկ երեկոյեան «Արարատ» Միութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է գեղարուեստական ձեռնարկ մը:

Արաքի եւ Շահինշահրի փոքրաթիւ համայնքները եւս նշած են Ապրիլեան Եղեռնի 76-րդ տարելիցը: Ձեռնարկներ տեղի ունեցած են նաեւ Իրանի միւս քաղաքներուն մէջ:

ՀՌՈՄ

Հռոմի հայ գաղութը ոգեկոչեց Ապրիլեան Նահատակները զոյգ հանդիսութեամբ: Կիրակի, Ապրիլ 21-ին, Լեւոնեան Վարժարանի եկեղեցւոյն մէջ, Մանուէլ Ծ. Վրդ. Պաթագեան, Վարժարանի մեծաւորը, հանդիսաւորապէս պատարագեց ի ներկայութեան հայ եւ օտար հաւատացեալներու բազմութեան մը: Այս վերջիններուն ուղղուելով իտալերէն, բացատրեց օրուան խորհուրդին իմաստն ու նպատակը: Ապա Հայերը յորդորեց որ հակառակ օտարութեան եւ գաղութի փոքր թիւին, չմոռնան որ Նահատակուողներու պատգամը կենդանի ու այժմէական կը մնայ իրենց համար: Պատարագի աւարտին ներկաները թափորով ուղղուեցան Վարժարանի գաւիթը ուր, Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

Վատիկանի ռատիօկայանը ուղղակի ձայնասփռեց արարողութիւնը եւ օրուան հաղորդումներուն մէջ անդրադարձաւ հանդիսութեան, հակիրճ պատմական մը ներկայացնելով Եղեռնին:

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին տեղի ունեցաւ հսկում, նոյն եկեղեցւոյ մէջ, որ սկսաւ երեկոյեան ժամերգութեամբ: Ապա աշակերտները ներկայացուցին հատուածներ Նահատակներու նուիրուած ճառերէ, պատշաճ երգերու ընկերակցութեամբ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ Ս. Յովհաննէս եկեղեցիին մէջ, Ապրիլ 4-ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Յանձնախումբի հրապարակային բանախօսութիւնը՝ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Հայ Դատի Յանձնախումբի անդամ Ռոստոմ Այնթապլեանի բացման խօսքին յաջորդած է «Ասպարէզ» թերթի նախկին խմբագիր եւ այժմ Հ.Յ.Դ. Երեւանի մամուլի տեղեկատու կեդրոնի պատասխանատու Աբօ Պողիկեանի բանախօսութիւնը: Ան նշած է թէ վերջին 4-5 ամիսներուն Հայաստանի քաղաքական կացութիւնը հետզհետէ կայունացած է. անցեալ Սեպտեմբերին յառաջացած քաղաքացիական պատերազմի մը վախը այսօր փարատած է, իշխանութիւնները յաջողած են խաղաղութիւն հաստատել ամբողջ երկրին մէջ: Բանախօսը տնտեսական ծանր վիճակը բացատրած է Խորհ. Միութեան մէջ տիրող ընդհանուր տնտեսական տագնապով: Ըստ իրեն Հայաստանի Խորհրդարանը արձանագրած է կարեւոր յաջողութիւն, անոր անխորձ անդամները կարճ միջոցի մը մէջ սկսած են բաւական փորձառու գործունէութիւն ցուցաբերել եւ վարկ ապահովել իրենց տուած արդար, հեռատես ու վճռական որոշումներով: Ղարաբաղի հարցին առնչութեամբ, Ա. Պողիկեան ըսած է թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ի վիճակի չէ անոր լուծում մը գտնելու եւ առայժմ Ղարաբաղը ձգած է իր ճակատագրին: Սակայն «ուրախալին այն է որ մեր երկիրը, շնորհիւ նոր ղեկավարներու շրջահայեաց քաղաքականութեան եւ երկրէն ներս աչալուրջ հսկողութեան, կ'ապրի ապահովութեան մթնոլորտի մը մէջ»:

***

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ. – Ներկայացուցիչներու Տան Արտաքին գործերու «Եւրոպա – Միջին Արեւելք» ենթայանձնախումբը, իր նախագահ Լի Հէմիլթընի (դեմոկրատ) առաջարկով Ապրիլ 18-ին վաւերացուցած է Հայաստանի աղէտեալ գօտիին յատկացուելիք հինգ միլիոն տոլարի որոշումը: Այս օժանդակութիւնը մաս պիտի կազմէ 1992-ին կատարուելիք յատկացումներուն: Նոյն նիստին որդեգրուած է 15 միլիոն տոլարի օժանդակութեան մը սկզբունքը՝ խորհրդային զանազան Հանրապետութեանց: Այս յատկացումէն եւս կ'ակնկալուի որ բաժին հասնի Հայաստանին:

***

ԷՆՍԻՆՕՅԻ «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 19-ին, կատարուած է Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչումներու բացման հանդիսութիւնը: Բանախօսած է Անդրանիկ Ուրֆալեան: Յաջորդ օրը, նոյն սրահին մէջ տեղի ունեցած է հսկումի արարողութիւն. գեղարուեստական յայտագրին կողքին բանախօսութեամբ հանդէս եկած է Գօգօ Աչըգեան: Ապրիլ 21-ին դասախօսած է Պօղոս Գուբելեան, որ ներկայացուցած է «Հայ մշակոյթի դերը հայ դատը օտարին ծանօթացնելու մէջ» նիւթը: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր:

***

ԱԹԷՆՔԻ քաղաքական գիտութեանց համալսարան՝ «Փանտիօ»ի հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 22-ի երեկոյեան «Կլոր սեղանի զրոյց» մը կազմակերպուած է՝ «Թուրքիոյ դերը համաշխարհային նոր իրադրութեանց լոյսին տակ եւ Հայկ. հարցը»: Զրոյցը համադրած է համալսարանի միջազգային յարաբերութեանց դասախօս Խրիսթոտուլոս Եալուրիտիս, որ հանդէս եկած է բացման՝ խօսքով: Ողջոյնի իր խօսքը ըսած է «Փանտիօ» համալսարանի միջազգային յարաբերութեանց կաճառի տնօրէն՝ Տիմիթրիս Գոնսթաս: Ընկերաբան – պատմաբան Քրիստոֆըր Ուոքըր (Լոնտոն), Ապրիլեան Եղեռնին ամփոփ պատմականը ընելէ ետք, զեկուցման աւարտին խօսած է պատմութիւնը կեղծող քարոզչական հատորներու հրատարակչական արշաւի մասին, ինչպէս նաեւ հայանպաստ պատմագրութիւնը խափանելու միտող Թուրք Պետութեան հետեւողական փորձերու մասին: Դադարէն առաջ «Մարդկային իրաւանց ոտնահարումը Թուրքիոյ մէջ» նիւթին շուրջ ելոյթ ունեցած է համալսարանի քաղաքական գիտութեանց դասախօսներէն՝ Տիկին Էքաթերինի Մանոլոփուլու – Վարվիցիոթթի: Յայտագրին Բ. բաժնին մէջ ելոյթներ ունեցած են եւրոպական Խորհրդարանի անդամ Հանրի Սապի, երեսփոխան Ֆիլիփոս Փիէրոս (Նոր Հանրապետութիւն Կուսակցութիւն) եւրոպական Խորհրդարանի անդամներ՝ Սթելիոս Փափաթեմելիս (Բասօք) եւ Ալեքոս Ալաւանոս (Սինասփիզմօ):

***

ԼՈՆՏՈՆ.– Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբը, Ապրիլ 19-ին, ապրիլեան ելոյթներու շարքին բացումը կատարած է ժողովրդային լսարանով մը: Իրաւաբան Այտա Յովհաննէսեանի բացումը կատարած լսարանին նիւթը եղած է «Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները՝ հայ դատի պահանջատիրութեան լոյսին տակ»: Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթ «Դրօշակ»ի խմբագիր՝ Նազարէթ Պէրպէրեան իր ելոյթին մէջ յստակապէս թիրախ առած է Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնները:

***

ԳՈՒՐՈՒՉԷՇՄԷԻ Երեւման Ս. Խաչ Եկեղեցիին մէջ, Ապրիլ 21-ին, Շահէն Քհնյ. Ալթունեանի մատուցանած պատարագին երգեցողութիւնները կատարած է ութսունամեայ «Կոմիտաս» երգչախումբը, որուն մաս կազմած են բազմաթիւ ղեկավարներ, զանազան թաղերէ եկած դպիրներ եւ Հայաստանէն ժամանած խումբին մաս կազմող «Արցախի ոտխակ» Թամար Յարութիւնեան: Երգչախումբին ընդունելութեան սրահը տեղի ունեցած սիրոյ սեղանին մասնակցած է հոծ բազմութիւն մը: Խօսք առած են Հայաստանի համագործակցականներու Միութեան նախագահ Ալպէր Յովհաննիսեան, Եդուարդ Պէնկլեան, Գարեգին Արք. Գազանճեան: Մեներգած են Թ. Յարութիւնեան եւ այլ արուեստագէտներ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Դաւիթ Քահանայ Դպիրեան (Ատա Փազար) 1912, Յակոբ Քահանայ Մխքճեան (Ատա Փազար) 1912, Յովնան Քահանայ Տէր-Վահանեան (Զարշամպա) 1913, Սիմոն Քահանայ Եանըգեան (Գայա Արտը) 1913, Եսայի Քահանայ Քէօսէեան (Պաֆրա) 1913, Թադէոս Քահանայ Տէրտէրեան (Պաֆրա) 1913, Յովակիմ Քահանայ Քէօմիւրճեան (Իզմիթ) 1913, Շմաւոն Քահանայ Քէհեայեան (Զպուղլու) 1913, Ղուկաս Քահանայ Թարագճեան (Փէրփինճլի) 1913, Մարկոս Քահանայ Տամայեան (Թէք Քիրէչ) 1913, Մարտիրոս Քահանայ Ներսէսեան (Թէք Քիրէչ) 1913, Յովհաննէս Քահանայ Քէօսէեան (Քէօքլիւկ) 1914, Եղիսէ Քահանայ Համալեան (Զպուղլը) 1914, Յովնան Քահանայ Կէօքպաշեան (Պրուսա) 1914, Ղեւոնդ Քահանայ Արզունեան (Կէյվէ – Միջագիւղ) 1914, Յարութիւն Քահանայ Գրիգորեան (Զարշամպա – Գարաճէվիզ) 1914, Գրիգոր Քահանայ Պահրիկեան (Էսկի Շէհիր) 1915, Ղազար Քահանայ Յովհաննէսեան (Էսկի Շէհիր) 1915, Գրիգոր Քահանայ Լափճեան (Մուրատ Չայ) 1919, Յովհաննէս Քահանայ Թէքնէճեան (Հէնտէք) 1919, Յովսէփ Քահանայ Քէօսէեան (Չէնկիլէր) 1920, Թէոդորոս Քահանայ Ֆըչըճեան (Մէրտէկէօզ) 1920, Թովմաս Քահանայ Շիգկայեան (Նիկոմիդիա) 1920, Եսայի Քահանայ Ալթունեան (Գըլըճ) 1920:

***

Իր հօտին վրայ գուրգուրացող այս ծերունազարդ նահապետը ճշմարիտ Առաջնորդի տիպը տառապէս կ'արժեցնէ, կամովին խառնուելով առաջին կարաւանին (1915, Յուլիս 24), եւ բեռնաբարձ վակոն մը թխմուած՝ կը հասնի Գոնիա: Միասին էին Սրբուհի քոյրը, զաւակներն ու թայրաթոռները բոլոր, զորս տարագրութեան մէջ կորսնցուց, բացի հարսէն եւ անոր նորածինէն: Այդ առաջին կայանէն 8 էջնոց նամակ մը Պատրիարքարան կը փութացնէ, ժողովուրդին թշուառութիւնը պարզող տեղեկագիր՝ որ իր երեսնամեայ պաշտօնավարութեան վերջին գիրը կ'ըլլայ 1915, Յուլիս 30 թուակիր եւ 42, 180 համար: Սրբազանը կ'ապաստանի հոն Տիկին Սուլիէի վարձած պանդոկին մէջ, վայելելով լայն ասպընջականութիւն այս հայասէր Ֆրանսուհիէն, մինչեւ որ ոստիկանք իրազեկ կը դառնան իր թաքստոցին, եւ Գոնիայի Առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վրդ. Խաչատուրեանի հետ ճամբայ կը հանեն զինք դէպի Էրէյլի: Հոն եւս ատեն մը մնալէ վերջ, երկուքնին մէկ աղբակառք մը կը դրուին եւ հսկողութեամբ կ'ուղարկուին Ուլու Գըշլայի բանտը, որովհետեւ յանդգնած էին Էնվէր փաշայի հեռագիր քաշելու եւ պատահաբար տեսակցելու Գոնիայի այն ատենի կուսակալ Ճէմալի հետ (որ քննական պտոյտով մը Էրէյլի հասած էր), բարեխօսելով անոր՝ Գոնիայի Հայոց տեղահանութիւնն արգիլելու եւ թշուառ տարագրելոց ձրի շոգեկառքով երթին մասին: Մէկ գիշեր կը մնան այդ սոսկալի որջը. յաջորդ օր կաշառակուրծ ոստիկաններ կ'արտօնեն զիրենք կառախումբով ճամբորդել մինչեւ Պօզանթի: Անկէ անդին Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս մինչեւ Հալէպ 11 օր անընդհատ քալելով կ'երթայ գաղթականներու թափորով:

(Շար. 232)

Տիկին Եղիս Մինթանճեան,
Տէր եւ Տիկին Ալէն Լը Ֆոր - Մինթանճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինթանճեան եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝
ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 3-ին, 73 տարեկանին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մայիս 7, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրի Փարիզէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՄԱՐՍԷՅԼ.-
Պր. Զաւէն Նահապետեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սարայլ եւ աղջիկները,
Տոքթ. Թաթուլ Նահապետեան եւ ընտանիքը,
Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Էքուէր եւ զաւակները,
Տոքթ. Ժան Նոտէն եւ ընտանիքը,
ինչպէս նաեւ Շահպազեան, Տէլանեան, Տէմիրճեան եւ Օհանեան ընտանիքները
եւ համայն ընտանեկան պարագաներն ու խնամիները
ցաւով կը ծանուցանեն՝
ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Շահպազեան)
մահը:
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ՝ Երկուշաբթի, Մայիս 6, ժամը 10-ին Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Զաւէն Նահապետեանի:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Après leur succès en 1989,

BAREGAMOUTIOUN II REVIENT !

SPECTACLE
de danses, chants et musiques

le Mardi 14 mai à 20 h 30
au Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris
(M° Charenton - Ecoles)

UN ENSEMBLE DE 30 JEUNES ARTISTES DE 8 A 14 ANS
DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE
En collaboration avec
le Théâtre du Jardin de la Jeunesse

— Participation aux frais —

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

(Շար. Ա. էջէն)

եանի՝ Պարչելոնայի Ողիմպիականը, 1992-ին:
Յիշենք որ Քրիսթոֆ Գալֆայեան, 22 տարեկան, անդամ է Անթիպի ակումբին: Ծնած է Ալպէրվիլ, Սավուա: Հայ է հօրը կողմէ միայն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ԱԼՖՈՐՎԻԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Մայիս 1-ի արդիւնքները
Վալ-տը-Մառնի ախոյեանութիւն՝ Ալֆորվիլ Հ.Մ. - Ռէօնժիս 1 - 0, Իլ-տը Ֆրանսի Բաժակ, 1/8 աւարտական՝ Իսի Հ.Մ. - Ֆոնթէնպլօ 0 - 1, Ռոն-Ալփ լիկի Բաժակ՝ Վալանս Հ.Մ. - Օլ. Լիոն (2) 1 - 5: Վալանս դաշտ չէ հանած իր լաւագոյն կազմը, նկատի ունենալով մօտիկ ախոյեանական խաղերը:

Վ. Մ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆլորիան՝ զաւակը,
Իվան Սիմփսոն՝ ամուսինը,
Տէր եւ Տիկին Վ. Տէր - Դաւթեան՝ ծնողքը,
Ռընո, Մարք, Սիլվիա
կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Շաբաթ, Մայիս 11, ժամը 17-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
ՊԷԱԹՐԻՍ ՏԷՐ - ԴԱՒԹԵԱՆԻ
յիշատակին (մահացած Ապրիլ 30, յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան)
21, Bd. du Montparnasse — 75006 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի անդամները կը բաժնեն իրենց նախագահուհիին՝ Տիկին Լեւոն Մուրատեանի սուգը իր ամուսնոյն Լեւոն Մուրատեանի մահուան առթիւ եւ իրենց ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն համայն ընտանեկան պարագաներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի ՏԻԳՐԱՆ ԹԱՐԱՊԵԱՆԻ ընտանիքէն որեւէ մէկ անդամ:
Հեռաձայնել Պր. Արթինի
39 87 23 05
ժամը 20-էն ետք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

60ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՔ

Կիրակի, Մայիս 12-ին, տեղի կ'ունենայ բացման եւ օրհնութեան հանդիսութիւն հոգելոյս՝
ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ-ի
կիսանդրիին, որ պատրաստուած է արձանագործ Թորոսի կողմէ՝ նուիրատուութեամբ ազգային բարերար եւ եկեղեցւոյս պատուակալ ատենապետ Վարուժան Պողաճեանի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
որ եւ կը նախագահէ օրուան հանդիսութեանց:
Երգեցողութիւնները կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, բազմաձայն Կոմիտասեան եղանակով, ղեկավարութեամբ խաչիկ Երլմազեանի:
Յաւարտ պատարագի և հոգեհանգստեան արարողութեանց տեղի կ'ունենայ ընծայ Եկեղեցւոյս Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին կողմէ:
Կը հրաւիրուին բոլոր Եկեղեցիներու եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, եւ մերազն հաւատացեալները ներկայ գտնուելու եւ յարգելու յիշատակը շրջանիս բոլոր եկեղեցիները կառուցանող հոգելոյս Եպիսկոպոսին:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Կիսանդրիի բացման եւ օրհնութեան եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն՝ ժամը 11·45-ին:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 9, Խ. օր Ցինանց: Քրիստոսի Համբարձման Տօնն է:
Այս օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Փարիզի եւ շրջանի դպրոցներուն բոլոր աշակերտներն ու հաղորդութեան պատրաստուած մանուկներն ու երիտասարդները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդութեան:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 9, տօն է Համբարձման: Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

***

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հինգշաբթի, Մայիս 9-ին պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 9-ին,
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

6-էն 11 տարեկան ենք:
Դպրոցասէրի աշակերտ:
Կը փորձենք մեր առաջին ցուցահանդէսը:
Կ'ուզէ՞ք տեսնել մեր գծածները:
Ժամադրութիւն Կիրակի, Մայիս 12 ժամը 16-ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 16, ժամը 20·30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝
77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ:
Կարեւոր օրակարգ:
Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

U.G.A.B. - PARIS
organise
UN
DINER DANSANT
animé par un orchestre tzigane
le Samedi 11 Mai à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
PARTICIPATION AUX FRAIS : 350 Frs.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Մայիս 12-ին Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի
ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱՐԵԱՆ-ի
մահուան քառասունքին առթիւ, առաւօտեան ժամերգութեան, ժամը 10-ին:

Յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

LE RETOUR DE
« BAREKAMOUTIOUN »
D'EREVAN

40 jeunes artistes, chanteurs danseurs, musiciens

AU THEATRE DU JARDIN
Jardin d'Acclimatation, 75016 Paris
— Métro Sablons —
Vendredi 10 mai à 20 h 30
Samedi 11 mai à 14h30 et 20h30
Dimanche 12 mai à 15h.

Réservations :
40 - 67 - 97 - 86 (tarifs de groupe)
40 - 67 - 93 - 72

artisan
armen

4, Allée de l'Espérence
94440 VILLECRESNE

PEINTURE
PAPIER PEINT
MENUISERIE
MOQUETTE
ELECTRICITE
CARRELAGE
MACONNERIE

TRAVAIL SOIGNE — PRIX MODERES
DEVIS GRATUIT
Tél. 45 98 00 57

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir de vous informer de notre PROGRAMMATION MAI-JUIN 1991

MAI

Dimanche 12 — 14h-20h
TOURNOI DE PING-PONG
Salle Blairon, 94 rue Véron, Alfortville

Mardi 14 — 20h30 SPECTACLE de danses de la TROUPE ENFANTS «PAREGAMOUTIOUN» de la République d'Arménie
Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris

Vendredi 24 — 21h PIANO-BAR
JEUNES TALENTS

Samedi 25 — 15h
AUDITION ANNUELLE
des élèves de musique
—1ère partie—

Samedi 25 — 20h30
Soirée D'HOMMAGE
au R. P. KOMITAS

Dimanche 26 — 15h
AUDITION DE MUSIQUE
—2ème partie—

JUIN

Samedi 15 — 20h30 GALA MCA 90
Salle des Fêtes, rue Voltaire

Pour tous renseignements,
merci de nous consulter.

9, rue de Madrid - 94140 Alfortville
Tél. : (1) 43. 76. 55. 89

ՉՈՐԵՔՇ. - ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 8-10

MERCREDI - VENDREDI
8-10 MAI
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.533 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.533

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ.— «ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՍՏՕՐԷՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ»

ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ՈՍԿԵՊԱՐ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿՈՉ Կ'ԸՆԷ ՄԱԿ-Ի

ԵՐԲ ԳՈՐԲԱՉՈՎ ԱՐԻՒՆ ԿԸ ՀՈՍԵՑՆԷՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՄԻԹԵՐԱՆ ՋԵՐՄՕՐԷՆ ՁԵՌՔԸ ԿԸ ՍԵՂՄԷՐ ԱՆ...

Քաղաքականութեան անբարոյականութեան մասին որեւէ խորհրդածութիւն այլեւս բոլորովին աւելորդ է մանաւանդ այսօ՛ր, ի տես Հայաստանի այս կացութեան։

Երբ, Շաբաթ (Մայիս 4) կէսօրէ ետք Լեւոն Տէր-Պետրոսեան մամուլի ասուլիս մը կուտար Մոսկուա եւ կը յայտնէր թէ ապահովութիւն ստացած էր Կրիւչկովէ, յանուն Գորբաչովի իսկ, որ կը դադրին զինեալ յարձակումները եւ բռնի տեղահանութիւնը հայաբնակ գիւղերու, միեւնոյն ատեն, ինչպէս կը վկայէ Մոնտի թղթակիցը՝ Սոֆի Շիհապ, Պաշտպանութեան եւ Ներքին նախարարութիւնները միացեալ զեկոյցով մը կը հաղորդէին թէ հատարակաց գործողութիւններու կը ձեռնարկէին առաջքն առնելու համար բռնութեան սաստկութեան եւ կը ճաղկէին «հայ ծայրայեղականները» եւ «Հայաստանի ղեկավարները»։

Երկուշաբթի, Մայիս 6-ին, առատ արիւն կը հոսէր հայկ. գիւղերը, ուր յարձակում կը գործէին խորհ. զինուորները։ Նոյն ատեն, Մոսկուայի մօտ իր աաչային մէջ, Գորբաչով կ'ընդունէր նախագահ Միթերանը, որ ջերմ ողջագուրումներէ եւ սիրալիր խօսակցութիւններէ ետք, մամուլի ասուլիսով մը, պիտի չեչտէր թէ ոչ միայն զօրավիգ կը մնայ Գորբաչովի եւ Պերեստրոյկային (ի՞նչ Պերեստրոյկա հարց պիտի տար, թերեւս, Վոլթէրի Գանտիտը...) այլեւ կը շեշտէր.— «Կը հիանամ քաջութեան վրայ անոնց, որոնք նման փոփոխութեանց պատասխանատուութիւնն առին։ Ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ միջազգային մեծ ատեաններու առջեւ, դատը պիտի պաշտպանեմ, որպէսզի օգնեն ոչ միայն Գորբաչովի, այլեւ Պերեստրոյկային, որ փոփոխութիւններ բերաւ եւ ուրիշներու ալ ծնունդ պիտի տայ»։ Ֆրանսայի նախագահին համար՝ «Հոն ուր ազատութիւնը կը պարզուի, շատ պահանջկոտ կը դառնայ արագօրէն» եւ արդէն Գորբաչով բացատրած էր իրեն -չէր կրնար խուսափիլ- թէ «խորհրդային ուժերու միջամտութիւնը հայ գիւղերու մէջ, նպատակ ունի միայն զինաթափ ընելու զինեալ խմբակները։ Կարելի չէ ձգել որ շարունակուի»։

Արդէն բացէ ի բաց «աւազակ» որակումը կը գործածուի այլեւս Հայերուն համար, ծայրայեղէն եւ անջատողականէն ալ անդին անցած ենք։

Փորձենք սակայն, որքան կարելի է ժամանակագրական կարգով տալ այն լուրերը զորս առինք Մայիս 6-ին, Երկուշաբթի ամբողջ օրը Արմէնփրէսի հեռատիպով եւ հեռաձայնով։ Հետեւեալ պատկերը կը պարզուէր ժամէ ժամ, ըստ Հայաստանի Ներքին նախարարութեան լրատուական բաժնի հաղորդումին։

— ՄԱՅԻՍ 5, ժամը 21, կը ռմբակոծուի Ղափանի շրջանի Կաղնուտ գիւղը։ Ժամը 23.50' Գորիսի Աւարուս գիւղի մօտ զրահամեքենաներ կրակ բացած են դաշտը աշխատող Հայերու վրայ, եւ կայ մէկ վիրաւոր։

ՄԱՅԻՍ 6.— ժամը 7.30-էն իսկ կացութիւնը ժամէ ժամ վատթարացած է, Նոյեմբերեանի շրջանը, գլխաւորաբար՝ Ոսկեպար գիւղը, ուր առաջնորդող ճամբաները երկու կողմերէն ալ շրջափակուած են զրահապատ մեքենաներու կողմէ, գիւղը օղակի մէջ առնուած է։ Ադրբէջանի Ղազախի շրջանի Խրեմլու գիւղէն կրակ բացած են Նոյեմբերեանի շրջանի Բարեկամաւան գիւղի վրայ, մէկ հայ զոհ կայ։ Զինուորականները, որոնք շրջապատած են Ոսկեպար գիւղը պայմանաժամ տուած են որ զէնքերը յանձնուին։ Բանակցութիւններ կը տարուին։

ԺԱՄԸ 9.57

Զինուորականները իջած են Ոսկեպարեան եւ Թուաններ ալ կը թռչին գիւղին վրայ, ուր կան 24 հայ ոստիկաններ որոնց ճակատագիրը անյայտ է։

ԺԱՄԸ 9

Երեւան, Էրեբունի օդակայանի մօտ գտնուող զօրամասի տարածքը էջք կատարած են 17 զինուորական Մի — 26 թռուններ, 20 թոն բեռով։

ԺԱՄԸ 14

Հոկտեմբերեան.— Մեծամօրի հիւլէակայանի տարածքը գրաւած են խորհրդային վայրաչուներու երկու վաշտ եւ դիրք բռնած հիւլէական բարդի արտադրամասը (ռէաքթէօր)։ Ինչպէս կը տեսնուի, այս խիստ մտահոգիչ լուրը գործադրութիւնն իսկ է Շատալինի հեռաձայնային սպառնալիքին Մամիկոնեանի («Յառաջ», Մայիս 4)։

ԺԱՄԸ 14.30

Զորս Թռաններ Ոսկեպարի վրայ կը սկսին կրակել։ Ինքնապաշտպանութեան դիմած խումբ մը կրակի տակ ինկած է. կան շատ վիրաւորներ։

Այս հեռատիպը ստանալէ ետք, Երկուշաբթի ժամը 16-էն սկսեալ, Փարիզի ժամով, լուրերը վայրկեանէ վայրկեան աւելի ողբերգական բնոյթ կ'առնէին։ Կը հաստատուէր թէ Ոսկեպարի մեռեալներու թիւը քանի մը տասնեակը կ'անցնի, բայց կարելի չէ ճշգրիտ թիւ ունենալ։

Նոյն օրը, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կը յայտարարէր.—

«ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՍՏՕՐԷՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Է ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ։ ԽՈՐՀ. ԲԱՆԱԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԻ ՎՐԱՅ։ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԻ ՎՐԱՅ ՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒԱԾ ԽՈՐՀ. ԶԻՆԵԱԼ ՈՒԺԵՐՈՒ 4-ՐԴ ԲԱՆԱԿԻ ՍՏՈՐԱԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԸ ԱՅՍՕՐ ՀԻՄՆԱՅԱՏԱԿ ԱՒԵՐԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆԻ ՇՐՋԱՆԻ ՈՍԿԵՊԱՐ ԳԻՒՂԸ։ ԱՒԵՐԱԾ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ՏՈՒՆԵՐԸ, ՀՐԿԻԶԱԾ ԵՆ ՄԵՐՁԱԿԱՅ ԱՅԳԻՆԵՐԸ ՈՒ ԱՆՏԱՌՆԵՐԸ։ ԿԱՆ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ։ ԹՌԱՆՆԵՐԷՆ ԿՐԱԿ ԲԱՑԱԾ ԵՆ ՆԱԵՒ ԳՈՐԻՍԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿ. ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ։ ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ԶՕՐ. ՊԱՏԻԿԷԵՒԸ ԸՆԹԱՑՊԱՑ ՊԻՇՉԵՒԻ ՄԻՋՈՑԱՒ ՀԱՂՈՐԴԱԾ Է ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐ՝ ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆԻ, ՈՐ ԱՅԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՏԱՐԱԾ ԵՆ ՈՉ ԹԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿԸ, ԱՅԼ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՆԹԱԿԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶՕՐՔԵՐԸ»։

Նման պարագաներու Ֆրանսացիք կ'ըսեն՝ si ce n'est toi, c'est donc ton frère...։

***

Նոյն օրը, այս անգամ արբանեակ-հեռաձայնով կը տեղեկանայինք նաեւ որ Մոսկուա Գերագոյն Խորհուրդը նիստ գումարած է, ուր կը քննուի այն հարցը թէ հարկ կա՞յ ընդառաջելու Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի դիմումին, որ արտակարգ նիստ կը պահանջէր (եւ Սահմանադրութեամբ պարտի ընդառաջել)։ Լուկիանով ուզած է նոյնիսկ որ Սահմանադրութեան այդ յօդուածը վերցուի։ Երեսփոխան Գոհար Ենոքեան կարդացած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի յայտարարութիւնը։ Առաջարկ եղած է նոյնիսկ որ Հայաստան ետ քաշէ իր առաջարկը։ Նիստը պիտի շարունակուէր Երեքշաբթի։

Այս էր կացութիւնը Երկուշաբթի, Մայիս 6, ուշ գիշերին։

ՄԱՅԻՍ 7

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

LE FIGARO

Նոյն էջին վրայ են ժպտադէմ Գորբաչով — Միթերան հանդիպումի նկարը ու Հայաստանի ջարդերը։ Երեւանի իր թղթակիցն ալ հարցազրոյց մը ունի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ։

Նախ թղթակցութեան մէջ, Ժան-Ժաք Մեվէլ կը սկսի արձագանգելով Մարաթ անուն Հայու մը, որու կը հանդիպի Պառաւաքար (Շամշադինի -այսօր՝ Տաուշի- շրջան, Նոյեմբերեանի շրջանին մօտ)։ Ան կ'ըսէ.— «Տասը տարի առաջ, Աֆղանիստան, ես ալ ինչպէս ամբողջ խորհրդային բանակը, ոչ մէկ գաղափար ունէի թէ ի՞նչ պաշտպանելու եկած էի։ Հո՛ս, Հայաստան, գիտեմ, կը կռուիմ ընտանիքիս, տունիս, հողիս համար»։ Ու լրագրողը կը նկարագրէ սահմանային այս շրջանը, կը մտնէ ապարակ մը, ուր ինքնապաշտպանութեան համար զէնքեր կը տեսնէ ու կը խօսի ուրիշ Հայու մը հետ՝ Սէյրան Գրիգորեան, որ կ'ըսէ թէ 3-4 հազար խորհ. զինուոր կայ իրենց դիմաց։ Ռուսերը, կ'ըսէ, Ազերիներու կողքին են։ Թղթակիցը դեռ կը խօսի այլ Հայերու հետ ու Երեւան ալ հարցազրոյց մը կ'ունենայ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ։ Ան նախ դէպքերու պատմականը կ'ընէ, Ապրիլ 22-էն ի վեր, կը շեշտէ որ Ներքին նախարարութիւնը պատրաստած էր հակահայ դաւ մը։ Ողբերգութենէն ետք է միայն որ Գորբաչով Տէր-Պետրոսեանի հետ կը բարեհաճի խօսիլ նախ հեռաձայնով (Մայիս 1), ապա՝ Մոսկուա։

LE QUOTIDIEN DE PARIS

Լուրին կ'արձագանգէ Ա. էջ եւ ներսն ալ հակիրճ մանրամասնութիւններ կու տայ։

L'HUMANITE

Վերջին էջը, շատ կարճ կու տայ՝ «Սպանդ Հայաստանի մէջ» խորագրով։ Մեռեալներու մասին ինչ որ կը գրէ կը դնէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի բերանը, ճշդելով թէ կարելի չէ ստուգել այն պահուն, երբ թերթը մամուլին կը յանձնէին։

LES ECHOS

Վերջին էջը, հակիրճ կերպով, կ'արձագանգէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ելոյթին։

LIBERATION

«Խորհրդային գրոհ հայկական քաղաքագիւղերու վրայ» կը խորագրէ իր լրատուութիւնը, որու կը կցէ Գետաշէնի մէկ վիրաւորուած մանուկի նկարը։ Երկուշաբթի, թերթին աշխատակիցը՝ Պ. Քոհէն հարցազրոյց մը ունեցած էր Բագէն Արարքցեանի հետ եւ կ'արձագանգէ անոր խօսքերուն։ Գ. Խ.-ի փոխ-նախագահը կ'ըսէ թէ ցարդ խորհ. զօրքը «աչք գոցած» էր ազերի յարձակումներուն վրայ, հիմա բացէ ի բաց կը յարձակի, որպէսզի Հայերը դուրս ընէ խնդրոյ առարկայ շրջաններէն։ Ապա Պ. Քոհէն լայնօրէն կ'անդրադառնայ դէպքերուն։

LE PARISIEN

Միակն է որ հսկայ խորագիր մը կը դնէ առաջին էջը՝

L'ARMEE ROUGE
MASSACRE EN ARMENIE

Թերթը, որակի գետնի վրայ լաւագոյն օրաթերթը չէ, բայց նոյն պատճառով ամէնէն տարածուածն է, ինչ որ աւելի կարեւոր է մեզի համար. Նոյն թերթը կը գրէ «փոքրիկ նահատակ երկիրը կրկին սուգի մէջ է»։ Լը Փարիզիէն երկու էջ տրամադրած է՝ լուր, թղթակցութիւն, նկար (հրասայլեր Երեւան 1988 Դեկ. 14-ին եւ Մայիս 4-ի Գետաշէնի զոհերուն թաղումը)։ Կայ նաեւ Ազնաւուրի յայտարարութիւնը խորագրուած՝ «Երկրորդ ցեղասպանութիւն մը» եւ ուր ան կը դատապարտէ Ռուսերը, որոնք պատրուակ կը բռնեն ազգամիջեան ընդհարումները միջամտելու համար Հայաստան, մինչ իրենք կը հրահրեն այդ ազգամիջեան կռուախնձորները»։

INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE

Թէեւ ամփոփ բայց բաւական ամբողջական լրատուութիւն մը կու տայ։ Կ'ար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մայիս 8-ի (Զինադադար) եւ 9-ի (Համբարձում) յաջորդական տօնական օրերու պատճառաւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ։ Թղթատարը փակ ըլլալով, անկարելի կը դառնայ ապահովել թերթին առաքումը, այլապէս, պարզ է որ Հայաստանի ապրած ողբերգական այս պահերուն, անպայման կը հրատարակէինք թերթը։ Մնաց որ, այս սթիւն իսկ, լաւագոյն պարագային միայն Ուրբաթ, Մայիս 10-ին կը հասնի (ան ալ միայն Ֆրանսան նկատի առնելով) մեր բաժանորդներուն ձեռքը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՖՈՆՏԻ ՎԱՐԻՉ-ՏՆՕՐԷՆ ՅԱՐՈՒԹ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՐՑ.— Բացի Սփիւռքի օժանդակութիւնը Հայաստան հասցնելէ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի կողմէ ներկայացուած պահանջներու գոհացում տալու ճիգերէ, արդեօք այս Ֆոնտը որոշ ծրագիրներ ունի՞ գործադրելու հայրենիքի մէջ եւ եթէ ունի, ցայժմ ո՞րքանով իրագործուած են անոնք:

ՊԱՏ.— Ֆոնտը ունի երկու նպատակ. մէկը՝ անմիջական օժանդակութիւն աղէտի շրջանին համար, միւսը՝ աւելի երկար ժամանակուան համար՝ Հայաստանի տնտեսական մակարդակի բարձրացումն է, թէքնիք օժանդակութիւն հասցնելով: Այս ուղղութեամբ ունինք ծրագիրներ: Կ'ուզենք բարելաւել Հայաստանի բժշկական հաստատութիւնները. այսպիսի ծրագիր հսկայական գումարներու կը կարօտի եւ անոր իրագործումը վեր է իւրաքանչիւր կազմակերպութեան կարողութենէն, անջատաբար նկատի առած, սակայն այդ կարելի է, եթէ կազմակերպութիւնները քով–քովի գան եւ միացեալ ուժերով աշխատին: Այս մարզէն ներս ուրախութեամբ կ'ուզեմ նշել, որ Պ. Քըրք Գրիգորեան հաւանութիւն տուած է, որ իր հիմնած Լինսի Ֆոնտը երկու երրորդով մասնակցի յիշեալ ծրագիրներու իրականացման, իսկ մէկ երրորդը յանձն առնեն մնացեալ վեց կազմակերպութիւնները:

Ամերիկայի մէջ կայ Հապիթաթ կոչուող կազմակերպութիւն մը, որուն գլխաւոր անդամներէն մէկն է նախկին նախագահ Ճիմի Գարթըր: Այս կազմակերպութեան նպատակն է աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ կամաւորներու միջոցաւ բնակարաններ շինել, առանց որեւէ շահ ապահովելու: Հապիթաթի հետ Հայկական Միացեալ Ֆոնտը 340 հազար տոլարի պայմանագրութիւն մը ստորագրեց, որպէսզի Սպիտակի շրջանը, տեղացիներու իսկ մասնակցութեամբ եւ աշխատանքով կառուցուին 100 տուներ: Այս գումարը, անշուշտ, չի համապատասխաներ 100 բնակարաններու շինութեան իրաւ արժէքին, այլ պարզապէս կը հոգայ շինանիւթերու ծախքերը: Հոս կարեւոր է նշել պարագայ մը, այն է՝ որ այլ առիթներով օտարներ գացին Հայաստան եւ իրե՛նք շինեցին տուները, մինչ աղէտեալ մեր հայրենակիցները ամիսներ նստած, անգործ, սպասեցին որ շինարարութիւնները վերջանան եւ իրենք մտնեն բնակարանները: Այս երեւոյթը հոգեբանական վհատեցուցիչ վիճակ մը կը ստեղծէ: Աւելի՛ն. երբ կը մտնես տուն, չես զգար որ անիկա քու տունդ է, որուն կառուցման մէջ ճակտի քրտինք չես թափած: Ուրեմն, մեր նպատակը այն է՝ որ իւրաքանչիւր բնակարանի կառուցման աշխատանքին մասնակցի տան տէրը, ինչ որ կրնայ անոր բարոյական կորովը բարձրացնել, զերծ պահել ամիսներու անգործութենէ, նոյն ատեն նաեւ անոր սորվեցնելով արհեստ մը: Եթէ այս առաջին փորձը յաջողի, հաւանաբար ծրագիրը աւելի ընդլայնի:

Ունինք այլ ծրագիրներ, որոնք քննարկումի ենթակայ են ներկայիս՝ հիւանդանոց, դպրոց, հողագործութիւն, ճամբորդութիւն եւայլն:

ՀԱՐՑ.— Ի՞նչ կապեր ունիք հայկական այլ գաղութներու հետ:

ՊԱՏ.— Իբրեւ մէկ տարեկան կազմակերպութիւն, ցայժմ ջանացած ենք մենք մե՛զ լաւ կազմակերպել: Միւս գաղութներուն հետ ունեցած ենք փոքր կապեր: Օրինակ, երբ Քանատայի գաղութը 35–40 թոն ապրանք ունէր եւ կ'ուզէր զայն Հայաստան փոխադրել, օդանաւը մենք տրամադրեցինք (մեր ֆոնտէն): Անկէ ի վեր, Քանատայի Հայերը իրենց հաւաքած ապրանքները կը ղրկեն Նիւ Եորք, ուրկէ մեր օդանաւերը զանոնք կը փոխադրեն Հայաստան: Նոյն բանը պատահեցաւ անցեալ տարի Անգլիոյ պարագային: Լոնտոնի գաղութը օդանաւ մը լեցնելու չափ ապրանք հաւաքած էր. մենք տրամադրեցինք օդանաւը եւ մեր ծախքով ապրանքը փոխադրեցինք Երեւան: Անցեալ տարի մեր օդանաւը Լոս Անճըլըսէն ճամբայ ելաւ, հանդիպեցանք Փարիզ, ուրկէ առինք նաեւ 10 թոն ապրանք եւ տարինք Երեւան: Ունինք նաեւ նման կապեր Զուիցերիոյ եւ Արժանթինի մեր գաղութներուն հետ: Նպատակ ունինք, մօտիկ ապագային, աւելի անմիջական կապեր հաստատել Եւրոպայի եւ Հարաւային Ամերիկայի մեր գաղութներուն հետ, գործակցութեամբ աւելի թափ տալու համար օժանդակութեան գործին:

ՀԱՐՑ.— Այդ շրջագիծէն ներս, եթէ Ֆրանսա երթայիք, ի՞նչ պիտի առաջարկէիք տեղւոյն հայկական գլխաւոր այն կազմակերպութիւններուն, որոնք նուիրուած են Հայաստանի օժանդակութեան գործին:

ՊԱՏ.— Մեր Ֆոնտի վարչական վերջին ժողովին յանձնարարուեցաւ ինծի ծրագրել ճամբորդութիւն մը՝ սկսելով Հարաւային Ամերիկայէն, անցնելու համար Եւրոպա եւ տեսնելու, թէ այս գործով զբաղող կազմակերպութիւնները ի՞նչ կը մտածեն ընել: Պարզապէս դրամ հաւաքելու ճամբորդութիւն մը չէ ասիկա: Նպատակը պիտի ըլլայ քով–քովի գալ, տեղեկութիւններ փոխանակել, գիտնալ թէ մէկը ի՞նչ կ'ընէ, միւսը ի՞նչ կը ծրագրէ, ինչե՞ր կատարուած են եւ ի՞նչ կայ ընելիք եւայլն: Այս առիթով հարկ է կարեւորութեամբ չեշտել հարց մը: Մենք պէտք է յստակօրէն գիտնանք, թէ ի՞նչ բան առաջնահերթ անհրաժեշտութիւն է Հայաստանի համար: Օրինակ, Երեւանի մէկ նախարարութենէն փաքս *մը կը ստանանք, ուր կ'ըսուի թէ այսինչ բանի պէտք ունին, յոյժ կարեւոր է եւայլն: Ուրիշ նախարարութենէ մը այլ* փաքս *մը կը ստանանք, ըսելով թէ միւսին ուզածը առիթողական չէ, այլ իր կարիքը աւելի կարեւոր է: Այսպիսի տհաճ կացութեան վերջ տալու համար մենք դիմեցինք Հայաստանի վարչապետ Վազգէն Մանուկեանին, որպէսզի իր նախարարներուն պահանջներուն համադրումը կատարէ եւ մեզի ներկայացնէ առաջնահերթութեան ցանկը խիստ անհրաժեշտ ապրանքներու: Եթէ այդ ցանկէն ի յայտ գայ, որ անհրաժեշտ են այնպիսի նիւթեր, որոնք հսկայական գումարներու կը կարօտին, պէտք է բոլոր գաղութներուն մէջ գործող օժանդակութեան կազմակերպութիւնները միասնաբար մասնակցին պահանջներու գոհացման:*

ՀԱՐՑ.— Վերջին հարցում մը՝ ցարդ քանի՞ օդանաւ եւ ո՞րքան ապրանք ղրկած էք Հայաստան:

ՊԱՏ.— Մեր առաջին օդանաւը ճամբայ ելաւ 1989 Դեկ. 2–ին եւ անկէ ի վեր ղրկած ենք 23 օդանաւեր, որոնց հետ փոխադրած ենք աւելի քան 14 միլիոն տոլար արժողութեամբ ապրանքներ, մօտ 750 թոն ծանրութեամբ: Բացի չօշափելի այս տուեալներէ, մեր Ֆոնտը արձանագրած է նաեւ ոչ չօշափելի, սակայն դրական այլ աշխատանքներ: Այսինքն, Ամերիկայի գաղութին մէջ տարիներէ ի վեր կը տիրէր ժխտական երեւոյթ մը, որ կը յատկանշուէր միասնականութեան պակասով, հայկական կազմակերպութիւններու միջեւ համագործակցութեան ոգիի ու տրամադրութեան բացակայութեամբ: Այս երեւոյթը ներկայիս գոյութիւն չունի: Հիմա կայ Մարմին մը՝ որ կ'ընդգրկէ գլխաւոր եօթը կազմակերպութիւններ զանազան հոսանքներէ. ով որ կ'ուզէ հայրենիքին օգնել, կրնայ դիմել այդ մարմնին: Դրական երեւոյթ է հաստատել, որ Հայերը գիտեն միաբան ըլլալ եւ քով–քովի գալով միասին աշխատիլ: Այս դրական երեւոյթը իր անդրադարձը ունեցաւ նաեւ Հայաստանի մէջ: Եթէ նոյնիսկ մեր տարած ապրանքները այնքան ալ արժէքաւոր չըլլային, գոտեպնդիչ է պարզ այն երեւոյթը որ երբ Երեւանի օդակայանը առնուազն ամիսը անգամ մը օդանաւ մը կ'իջնէ, մեր հայրենակիցները կ'ըսեն. «Ամերիկայէն հայկական օգնութիւնը եկաւ». գիտեն որ օդանաւը լեցուցած են ամերիկահայ եօթը կազմակերպութիւններ միացեալ ջանքերով. ուստի, հայրենի ժողովուրդը, այս նեղ օրերուն կը զգայ թէ ինք առանձին չէ, հակառակ այն իրողութեան որ մեր ղրկածները կաթիլ մը ջուր են Հայաստանի ծով կարիքներուն համար, սակայն մեր ժողովուրդը կը լեցուի հոգեկան այն գոհունակութեամբ, որ Սփիւռքի Հայութիւնը ձեռք–ձեռքի տուած կը հասնի հայրենիքի օգնութեան:

Համագործակցութեան այս երեւոյթը նաեւ առաջին փորձ մը կարելի է նկատել Սփիւռքի մէջ: Եթէ մեր ծրագիրները իրականանան եւ աւելի ճիւղաւորուին, օրինակ կրնան դառնալ այլ գաղութներու եւ գործակցութեան երեւոյթը կրնանք արմատաւորել այլ մարզերէ ներս ալ՝ կրօնական, քաղաքական, մարզական եւ այլազան հարցերու մէջ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՄԱՐՏ 1991

Գրեց՝ *ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ*

Քաղաքական ու տնտեսական տագնապները կը տիրապետեն Հայաստանի կեանքին: Անցնող Օգոստոսի ռամկավարական ընտրութիւնները մէկ անգամէն ջնջեցին 70 տարիներու համայնավար վարչակարգ մը, բայց Գորպաչովի նախապէս յայտարարած պերեստրոյկային երկդիմութիւնը եւ այսօրուան վերանորոգեալ ամբողջատիրական քայլերը բոլորը դարձուցած են ջղագրգիռ, անհանգիստ ու բարկացոտ:

Մարտի հանրաքուէին չմասնակցելով, վեց Հանրապետութիւններ, ներառեալ Հայաստանը, ներկայիս պաշտօնապէս կ'ընդդիմանան Կեդրոնական Կառավարութեան՝ իրաւահաւասար ինքնավար Պետութիւններով նոր դաշնակցութիւն մը ստեղծելու առաջարկին: Համոզուած թէ վերակազմակերպուած ԽՍՀՄ մը, մասնաւորապէս Լիթուանիոյ մէջ վերջին բռնութենէն ետք, պիտի չապահովէ իրենց ազգային ինքնորոշումն ու նոյնիսկ չբարեփոխէ մարդկային իրաւանց ներկայ անտեսումը, Պալթեան Հանրապետութիւնները, Մոլդովան, Վրաստանն ու Հայաստանը իրենց ուղիները կը հարթեն դէպի անկախութիւն:

Ամենօք բոլորին սարսափ ազդող ՊԱԿ–ը (ՔԱ–Կէ–Պէ) այլեւս ոչ մէկ վտանգ կը սպառնայ եւ ընտելացած է փոխուող ժամանակներուն. բայց մինչ պահպանողականներն ու ծայրայեղ աջերը կը ցուցադրեն իրենց ուժը, ամէն ոք կը տարուի մտածելու բանակային հակահարուածի մասին: Ոչ ոք գիտէ թէ ինչ պիտի ըլլայ Գորպաչովի յաջորդ քայլը:

Հայաստանի մէջ ձմեռը եղած է երկար ու խիստ. հաւանաբար ամէնէն խիստը 1950–ականներէն ի վեր, երբ Բ. Աշխարհամարտը սով բերած էր համարեա ամբողջ Խորհ. Միութեան: Արագօրէն քայքայուող խորհրդային տնտեսութիւնն ու ըմբոստ Հանրապետութիւնները պատժելու ակնյայտ որոշումը՝ փորձաքարի դարկած են 3,5 միլիոն բնակչութեան տոկալու կարողութիւնը, սնունդի, վառելիքի, ելեկտրականութեան եւ բնակարաններու պակասին: Քաղաքամայր Երեւանի մէջ հարիւր հազարաւորներ ձմեռը անցուցած են ընդհատումներով տրամադրելի ջուրի ու ելեկտրականութեան: Դպրոցներն ու գործատուները յաճախ փակ մնացած են: Ցուրտ դրասենեակներու մէջ աշխատանքները տարուած են բուրդերով, վերարկուներով եւ վրդնոցներով ծածկուած վիճակի մէջ:

Աննախընթաց սղաճը եւ ուտեստեղէնի առաքման գծով կառավարական ձախորդութիւնը առօրեայ սնունդի ձեռքբերումը վերածած են վերապրումի պայքարի: Մոսկուայի ճշդած աշխատավարձքերը տակաւին կը մնան 150–300 ռուբլիի սահմանին մէջ, մինչ քառանդամ ընտանիքի մը ամսական սնունդը դիւրաւ կը հասնի 1500–ի: Քիլօ մը միսին պաշտօնական գինը 5 ռուբլի է: Երբ ան բարձրացաւ 6–ի, շատեր բողոքեցին թէ շատ բարձր է: Եօթը ըլլալուն՝ անոնք ցնցուած էին: Այժմ ան 25 կ'արժէ եւ մարդիկ երախտապարտ են որ ձեռք կը ձգուի: Հանրապետութիւններու միջեւ բնականոն ապրանքի փոխանակութիւնը կանգ առած է, քանի որ բոլորն ալ կը պահանջեն առաջին անհրաժեշտութեան նիւթեր՝ փոխանակ անարժէք ռուբլիներու:

Ներկայ պայմանները մօտիկ ապագայի համար քիչ յոյս կը ներշնչեն երկրաշարժի 500.000 աղէտեալներուն, որոնք տակաւին կը բնակին հոսուն ջուրի կարօտ ամենանախնական ապաստանարաններու մէջ, մինչ Ազրբէջանի ջարդերէն ճողոպրած 300.000 Հայեր կ'որոնեն մնայուն բնակարաններ: Երկրաշարժի առաջին րոպէներուն փոշիի վերածուած տասնեակ հազարաւոր շէնքերու վերակառուցման համար խորհրդային կառավարութեան կատարած խոստումը արդէն վերածուած է առասպելի, տրուած ըլլալով որ ռուս շինարարները կանչուած են տուն՝ կիսատ թողլով կործանեալ շրջաններու շէնքերը:

Բոլոր դժուարութիւններով, տառապանքներով ու արտաքին սպառնալիքներով՝ երէկուան համայնավարութիւնը ժողովուրդին առնուազն սորվեցուցած է վերապրիլ նոյնիսկ ամենավատ ու սոսկալի պայմաններուն ներքեւ: Ցամենայն դէպս, անցնող երեք տարիներուն այնքան բան փոխուած է, որ արդէն ժամանակի հարց է միայն որ Խորհ. Միութիւնը, ինչպէս որ գիտենք, դադրի գոյութիւն ունենալէ:

Գորպաչովի կլազնոստեան եւ պերեստրոյկայի երազանքը դանդաղօրէն բայց ամուր կերպով տեղ գտած է Հայերու սիրտերուն եւ միտքերուն մէջ: Այսօր, Հայաստանի մէջ, տեղական լրագիրներն ու հեռատեսիլը ազատօրէն տեղեկատուութիւն կը կատարեն: Նոր ձեռնարկութիւններ, քոոփերաթիւներ, բաժնետիրական ընկերութիւններ, բարեսիրական կազմակերպութիւններ եւ անկախ կրթական հաստատութիւններ կը հիմնուին ամէն օր: Կրօնական կեանքը զարթօնք կ'ապրի. ամէն ոք եկեղեցի կ'երթայ՝ պաշտամունքի, շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դասընթացքներու, երգչախմբային մասնակցութեան կամ երիտասարդական շարժումներու համար: Հեռատիպ եւ պատճէնահան սարքեր ու համակարգիչները, որոնք տակաւին մօտիկ անցեալին արգիլուած էին, տարածուած են ամէնուր. իսկ AT and T*–ն ամրան սկիզբը հեռաձայնային ուղղակի գիծեր պիտի հաստատէ Հայաստանի եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ: Յառաջիկայ ամիս պիտի սկսի ագարակային հողերու բաշխումը: Օտար երկրացիներ կրնան վարձել իրենց ուզած շէնքը: Տոլարները, որ առաջ արգիլուած էին բանտարկութեան սպառնալիքով, ներկայիս նախամեծար դրամանիշն են: Կաշառակերութիւնը՝ կեանքի ընդունուած կերպ, հետզհետէ պիտի աներեւութանայ, քանի որ սակեր կը նշանակուին զանազան կարգի ծառայութիւններու համար: Ծրագրեր կան համալսարանական ուսման եւ բժշկական դարմանումներու համար սակեր նշանակելու այս տարի, վերացնելով «տակից» կաշառքները: Նոյնիսկ արուեստի ասպարէզը, որ աւանդաբար հակակշռուած էր քանի մը ղեկավարներու, շուտով մատչելի պիտի ըլլայ բոլորին:*

Ասոնք առանց դժուարութեան ձեռք չբերուեցան: Բողոքի, բռնութեան եւ ընդդիմահեղութեան այս տարիներու ընթացքին, յանուն ազատութեան եւ ռամկավարութեան առնուած քայլերը սուղ արժեցին: Այսօր Հայաստանի կառավարութիւնը ընտրեալ է: Երիտասարդ, զարգացած, անկախ եւ խիզախ՝ անոնք իրենց կեանքին մեծ մասը անցուցած են ինքնորոշման ճակատին վրայ պայքարելով:

իշխանութեան վեց ամիսներու ընթացքին անոնք կառավարական իշխանապետութենէն վերացուցին համայնավար ամէն աղդեցութիւն՝ անհետացնելով համարեա դարու մը ճնշումները եւ սկսելով շուկայական տնտեսութեան առաջին փուլին:

Շա՞տ է արդեօք կարճ ատենի մը մէջ, Մոսկուան պիտի ուղարկէ՞ հրասայլերն ու բիրերը: Հնարաւոր է: Բայց եւ այնուպէս, ի վերջոյ, անոնք պիտի յայտնաբերեն թէ ուշ մնացած են: Համակարգը քայքայուած է արդէն: Խորհ. Միութեան մէջ ուրիշ ամէն բանի նման՝ համակարգը ժամանակավրէպ է, անտեսուած եւ պակասաւոր: Ան այլեւս պիտի չկրնայ բանիլ:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ

Երկրաշարժը, բաց վէրքի մը նման, կը շարունակէ տանջել Հայաստանը: Ցանեակ հազարաւորներ կ'ապրին ամենախնական պայմաններու տակ: Գիւղերուն մէջ հեշտ էր վերակառուցանել մէկ կամ երկու յարկանի տուները: Շինանիւթերու սուր պակասը եւ Խորհ. Միութեան տնտեսական աղէտալի վիճակը պատճառ պիտի դառնան որ Լենինականի վերականգնումը առնէ առնուազն տասը տարի: Փայտէ տնակները, մետաղեայ եւ փայտեայ արկղներ տակաւին կը յամենան Լենինականի փողոցներուն մէջ: Հանրային արտաքնոց մը եւ ջուրի մէկ կեդրոնական աղբիւր կը կազմեն իւրաքանչիւր շրջանի միակ առողջապահական յարմարութիւնը: Յուսալքութիւնը ոմանք մղած է բնակելու կիսակործան շէնքերու մէջ, ուր չկան ելեկտրականութիւն եւ ջուր: Անոնք ոտքով կը բարձրանան իրենց բնակարանները:

Գլխաւոր ճամբաներու երկայնքին վահանատուները արագօրէն կառուցուած են, ապրանք հայթայթելու եւ տեսակ մը հանրային կեանք ստեղծելու նպատակով: Քաղաքն ինքնին խառնակոյտ մըն է աւերակներու, ցեխի եւ տիղմի: Ճամբաներու մեծամասնութիւնն անհարթ է. իսկ անոնք որ հարթուած էին, հիմա այնքան փոսերով ծածկուած են, որ համարեա անանցանելի դարձած են:

Անհնար է Լենինականի մէջ կառուցուած շէնքերու քանակին մասին ճշգրիտ տեղեակ ունենալ. բայց 20 տոկոսէն աւելի չեն կրնար ըլլալ անոնք: Մինչ այլ հանրապետութիւններ կ'աւարտեն իրենց ծրագիրները, Ռուսերը քաշուած են՝ շրջանին մէջ թողլով անհամար կիսաւարտ շէնքեր: Խորքին մէջ, իմ տեսած քանի մը բարձրայարկ աւարտուն շէնքերէն մին խորհրդային բանակին համար սարքուած էր, հարաւը՝ նոր գլխաւոր քաղաքին, ուր նախատեսուած էր որ մարդիկ բնակէին մինչեւ Լենինականի վերականգնումը: Լուծումներ որոնելով, նոյնիսկ խօսակցութիւն կար այն մասին որ տնուորներն իրենք իրենց միջոցներով աւարտեն կառուցումը, գիտակցելով որ իւրաքանչիւր անհատի ձեռներէցութիւնը գրաւական է աշխատանքին ի կատար ածման:

Միակ դրական նշանները արդիւնքն են օտար վերաշինական ծրագիրներու: Աւստրիացիները աւարտած են իրենց աւանը եւ հիմա վերջին հպումները կը կատարեն համայնական կեդրոնին: Բրիտանացիները կը շարունակեն հոգատարել Լորտ Պայրըն նոր դպրոցը: Գերմանացիները կը վարեն փոլիքլինիք մը, մինչ Լեհերն ու Իտալացիները կը կառուցանեն անոնց նմանները: Հոս ու հոն հայկական կառավարական և քօօփերաթիւային գործարաններ (մանածեղէնի) կը կառուցանուին՝ աշխատանք խոստանալով ապագային:

Լենինականը բնաւ նոյնը պիտի չըլլայ այլեւս: Միջոց ունեցողները փոխադրուած են այլուր՝ նոր կեանք հաստատելու. մինչ ուրիշներ տակաւին կ'ողբան իրենց կորուստները: Տեղական նախակրթարանի մը ուսուցիչներէն մէկուն հետ երբ կ'ընթրէի, հարցուցի թէ երախաները կը վերականգնի՞ն: «Անոնք աւելի լաւ են, բսաւ, բայց տակաւին կը դժուարանան կեդրոնանալ: Դեռ անցեալ օր, աշակերտներէս մին բսաւ թէ իր դասը երկու անգամ կարդացած է, բայց ոչինչ կրնայ յիշել»:

Այս անգամ դժուարացայ լուսանկարել աղէտեալ գօտին: Ի՞նչ պիտի մտածեն: Տարուէ տարի կու գանք ու լուսանկարներ կ'առնենք, մինչ իրենք, տակաւին երկու տարի անց, իրենց իսկ երկրին մէջ կ'ապրին անհեդեւեք դաղթականի կեանք մը:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՈՂԱՐՏԻՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՅԱՐԳԱՆՔ ՍԱՐԳԻՍ ԸՆՏՐԻԿԵԱՆԻՆ

Սէն – Շամոն, իր բնակարանին մէջ Սարգիս Ընտրիկեան հոգին աւանդեց երկար ու անողոք հիւանդութենէն վերջ. մահարոյր մահճակալին շուրջ հաւաքուած հարազատներուն եւ բարեկամներուն տխրագին ներկայութեան:

Հանգուցեալը ծնած էր Մալաթիա, 1910–ին: Փոքր տարիքին ականատես ու ականջալուր եղած իր ժողովուրդի դողդոթալին սրտաճմլիկ դէպքերուն եւ իր մանկունակ հոգին վշտով ու ցասումով համակուած էր: Հայրենի օճախէն օտար ու խորթ ափեր քշուած որբ հայորդին՝ իր պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը ապրեցաւ Սէն–Շամոնի մէջ, աշխատանքի տարիները աւարտեց Սէն–Շամոնի մէջ եւ իր կեանքի վերջակէտին հասաւ դարձեալ Սէն–Շամոնի մէջ, 65 տարիներու վերիվայրումներէ վերջ: Սիրելի կնոջը հետ միատեղ կը դրաղէր հագուստեղէնի իր անձնական վաճառատունով:

Սարգիս Ընտրիկեան հաւատաւոր եւ խանդավառ շարքային մըն էր Հ.Յ.Դ. Կուսակցութեան: Կը մասնակցէր Դաշնակցութեան Պատգամաւորական նիստերուն լիազօր ներկայացուցիչի իր պաշտօնով: Գործունեայ անդամ դարձած է նոյն Կուսակցութեան Սէն–Շամոն – Սէն Թ'էթիէն միացեալ կոմիտէին, յարատեւօրէն եւ կանոնաւորաբար ներկայ ըլլալով անոր վարչական ժողովներուն եւ անդամական հաւաքոյթներուն: Ներկայացուած պարագային միշտ տպաւորիչ էին եւ յույզերով առլցուն իր ճառերն ու գրութիւնները: Շանթ ու կրակ էր բեմերու վրայ: Ուրախ կամ տխուր առիթներուն՝ կը թղթակցէր հայ մամուլին:

Թէեւ ընդհանուրին եւ գրողներու մեծ բնտանիքին մէջ ճանչցուած չէր որպէս գրող–բրոց՝ սակայն ի բնէ իր մէջ կը կրէր բանաստեղծի եւ արձակագրի համեստ նշոյլները: Սէն–Շամոնցիներու ուսուցիչն էր, ինչպէս իմ ներկայութեանս կը հաստատէր Սէն–Շամոն բնակող իր ընկերներէն ազգային մը: Անսահման նըւիրում ունէր նաեւ խտտապահանջութիւն՝ հայախօսութեան եւ հայասիրութեան նկատմամբ:

Գիտակից եւ հոգատար կեցուածք ունէր հայկական սովորութիւններուն եւ ազգային աւանդութիւններուն անաղարտ պահպանման: Յաճախ ունէր դգօն մտածումներ եւ կը ներկայացնէր հեռատես առաջարկներ վճռական պահերուն: Ընթերցասիրութիւնը՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով իրեն համար եղած է առօրեայ անհրաժեշտութիւն: Կը սիրէր եւ իրեն համար ազգային հպարտութիւն կը համարէր՝ արտայայտուիլ մաքուր եւ սահուն հայերէնով, ընտրուած բառերով, պայծառ առոգանութեամբ:

Բառին բուն առումով ունէր անոյշ եւ թաւշեայ լեզու: Իր երեք զաւակներուն հանդէպ օրինակելի հայր մըն էր, միաժամանակ համակրելի, խոնարհ եւ եկեղեցասէր անձնաւորութիւն մը: Իրեն համար պարտք կը զգար համակերպիլ եւ հաշտ ապրիլ բոլորին հետ: Հուսկ բան՝ իր մահը Դաշնակցութեան մեծ կորուստ եւ ցաւ պատճառեց, Մեծ Քեռին, այսպէս կ'արտայայտուէր իր դամբանական ելոյթներուն մէջ:

Ջատիկ Վրդ. Աւետիքեան կատարեց թաղման պատշաճ կարգը: Խօսեցաւ հանգուցեալի մասին ամփոփ եւ մատչելի դամբանական մը՝ ծանրանալով մասնաւորաբար Սէն–Շամոնի հայութեան հնագոյն անդամներէն եւ ազգայիններէն մէկուն անդառնալի կորստեան վրայ:

Սարգիս Ընտրիկեանի քաղցր յիշատակը անշէջ պիտի մնայ իր շարքային ընկերներուն եւ զինք ճանչցողներու սրտերուն խորը: Ան կը դարչէր, կը զգուէր, երբեք չէր ախորժեր օտար եւ խորթ բաներէն եւ ահա օտար հողը պիտի ծածկէ իր մարմինը անշունչ՝ խորթ աստղերն ալ իրենց աղօտ լոյսերով ցվերջ պիտի պըլպըլան վերեւը իր անշարժ շիրիմին, հայրենիքէն եւ հայրենի տունէն շատ հեռու:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ

Սէն–Շամոն, Ապրիլ 29

«ՅԱՌԱՋ». – Ցաւով իմացանք սիրելի Սարգիսին մահը, որ մէկն էր «Յառաջի սաներ»էն, երկար տարիներ վայելած ըլլալով Շաւարշ Միսաքեանի բաջալերանքն ու հոգածութիւնը: Աշխատակցիլ սկսաւ 1928–ին: Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանիքին:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ, Ապրիլ 10–ին իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ մտաւորական, Եգիպտահայ գաղութի երիցագոյն դէմքերէն՝ Ստեփան Շահպազ: Ծնած էր 1900–ին, Ատանա եւ նախնական կրթութիւնը ստացած էր տեղւոյն Արգարեան վարժարանը եւ միջնակարգն ալ՝ Պոլիս: 1925–ին աւարտած է Փարիզի իրաւագիտութեան համալսարանը եւ յաջորդ տարին մեկնած է Աղեքսանդրիա, ուր աշխատած է որպէս փաստաբան: 1945ին հիմնած է Հայ Ազգային Խորհուրդը եւ դարձած անոր նախագահը: Իր վէպերն են.. «Վարագոյրին ետեւը» (1946), «Օրերու հետ» (1970), լոյս ընծայած է նաեւ «Մենք Հայերս» (1959), «Գրիգոր Զօհրապ» (1959), «Եգիպտոսի Հայերը» (1966, ֆրանսերէն), ուսումնասիրութիւնները, «Տողանցք» (1967) երգիծական պատկերներու ժողովածուն, «Մեր Երկիրը» (1971): Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ապրիլ 11–ին, Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին:

***

ՊՈԼԻՍ. – Հայաստանի արտադրութիւնները ծանօթացնելու նպատակով աւելի քան 300 Հայեր Ապրիլ 17–ին ժամանած են զբօսանաւով: Զբօսպտոյտին պատասխանատուն է Հայաստանի կօօպերատիվներու Միութեան նախագահ Ալպէր Յովհաննիսեան, խումբին մաս կազմած են բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, ի շարս որոնց մշակոյթի հայկական Ֆոնտին աւնթեր «Վերնատուն» կազմակերպութեան չորս ներկայացուցիչներ, «Մունետիկ» թերթի խմբագիր Մհեր Դաւոյեան, «Գործ» շաբաթաթերթի խմբագիր Սեւակ Զոլախեան, հեռատեսիլի «Նոր Ալիք» ծանօթ յայտագրի խմբագիր «Ռուպէր Մավիսաքալեան», «Հրազդանմեքենա» մեծ գործատան տնօրէն Թելման Տէր–Պետրոսեան: Կեցութեան չորս օրերուն ընթացքին հիւրերը այցելած են քաղաքին տեսարժան վայրերը եւ հայ գաղութին հաստատութիւնները (Ս. Փրկիչ հիւանդանոց եւ կարգ մը եկեղեցիներ): Խումբը ընդունուած է նաեւ Գարեգին Պատրիարքի կողմէ: Ապրիլ 19–ի կէսօրէն սկսեալ Մաչքայի թէքնիք համալսարանի ամֆիթատրոնին մէջ հաւաքոյթ մը սարքուած է, ուր խօսք առած են Ա. Յովհաննիսեան (հայերէն), թուրքխորհրդային գործի Խորհուրդի փոխ նախագահ Փոլատ Սէրտէնկէչթի եւ «Աթոմ Քիմիա» հաստատութեան անունով՝ Զէհրա Էյմաս: Երկրորդ բաժինով մը, մեծամասնութեամբ Հայերէ բաղկացեալ սրահին առջեւ համերգով հանդէս եկած են Հայաստանի արուեստագէտները: Յատկապէս տպաւորիչ եղած է «Արցախի սոխակ» Թամար Յարութիւնեանի ելոյթը:

***

ԿԼԻՆՏԷՅԼԻ մէջ, Ապրիլ 11–ին տեղի ունեցած է Համազգային Մշակութային Միութեան կեդրոնական վարչութեան եւ Արեւմտեան Ամերիկայի շրջ. վարչութեան նոր գրասենեակի բացման պաշտօնական ընդունելութիւնը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է շրջանային վարչութեան ատենապետ Վարուժան Տէմիրճեան, որմէ ետք յաջորդաբար ելոյթ ունեցած են կեդր. վարչութեան ատենապետ՝ տոքթ. Եղիկ Գոնիալեան, Կիլիկեան Թեմի առաջնորդ՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Ողջոյնի խօսքեր ըսած են նաեւ «Նոր Օր», «Մասիս» պարբերաթերթերու, Հ.Բ.Ը.Մ.ի, Հ.Օ.Մ.ի Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ Կլէնտէյլի Համազգայինի վարչութեան ներկայացուցիչները:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յ. Տէր– Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 10, 14 եւ 17–ին, համերգներով հանդէս եկած է Հայաստանի ժողովրդական գործիքներու նուագախումբը: Փոքր կազմով Լիբանան ժամանած նուագախումբը (գլխաւոր ղեկավար Հենրի Մանկասարեան) ժողովրդային եւ յեղափոխական երգերով հանդէս եկած է նաեւ տեղւոյն հայկական վարժարաններուն մէջ: Նուագախումբը, Ապրիլ 20–ին ու 21–ին, հանդէս եկած է նաեւ Այնճարի «Հետուիկ» սրահին մէջ:

***

ՉԱԼՔԱՅԻ «Ինթըրնէշընըլ Արթց Սէնթըր» ցուցասրահին մէջ, Ապրիլ 17–ին, տեղի ունեցած է լիբանահայ գեղանկարիչ Փօլ Կիրակոսեանի անհատական ցուցահանդէսին բացումը: Այս առիթով, հայ կաթողիկէ Պատրիարք Յովհաննէս–Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան, յանուն Պապին գեղանկարիչին յանձնած է Յովհաննէս – Պօղոս Բ.ի կողմէ շնորհուած Ս. Սիլվեսթր ասպետի շքանշանը: Հանդիսութեան ներկայ եղած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի եւ պապական նուիրակին ներկայացուցիչները, նախարար Յակոբ Զուխատարեան, ֆրանսական, խորհրդային եւ իտալական դեսպանատուներուն մշակութային կցորդներն ու ներկայացուցիչները, մամլոյ ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Փօլ Կիրակոսեան 1986–ին արժանացած էր Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կողմէ շնորհուած Ս. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանին:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յ. Տէր–Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ, Հալէպի Համազգայինի «Սարդարապատ» պարախումբը, Ապրիլ 18–ին, բացումը կատարած է համերգներու շարքի մը: Հայրենի պարուսոյց Նորիկ Մեհրաբեանի ղեկավարութեամբ, մօտաւորապէ՞ս 40 երիտասարդերիտասարդուհիներ ամբողջ մէկուկէս ժամ ներկաները փոխադրած են հայկական ժողովրդային եւ ազգագրական պարերու մթնոլորտը:

***

ԼՈՍ–ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Կարապետ Տէմիրճեան, նախկին արտօնատէր եւ բազմամեայ աշխատակից Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթի: Ողբացեալը եղած է նաեւ Գահիրէի Հայ Ազգային Հիմնադրամի վարիչ քարտուղար, կանուխէն մտած ՌԱԿ–ի շարքերը եւ գործօն անդամ եղած Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Եգիպտոս, ապա՝ Լոս–Անճըլըս:

***

ՍԼԻՎԷՆԻ մէջ (Պուլկարիա) Ապրիլ 13–ին տեղի ունեցած է «Երեւան» կազմակերպութեան նախագահներու խորհուրդին հերթական կանոնաւոր նիստը: Մասնակից նախագահները զեկուցում տուած են իրենց մասնաճիւղերու տարած աշխատանքին մասին: Յայտնուած է որ յատկապէս «Երեւան» թերթը ու նախագահներու խորհուրդը մեծ կարիք ունին նիւթական միջոցներու: Այս կարիքը հոգալու համար որոշուած է «Արմէնիմփէքս» անուն ներածումի, արտածումի բաժնետիրական ֆիրմա մը հիմնել:

***

ՓԼՈՎՏԻՒԻ հայկական դպրոցը որ 1989–ին վերաբացուած է, անհրաժեշտաբար պէտք ունի նիւթական միջոցներու. Մարտ 16–ին այս նպատակով պարահանդէս մը կազմակերպուած է, որուն մասնակցած է «Էրեբունի» խումբը մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Տեղի ունեցած է նաեւ աճուրդ մը որուն հասոյթը կը յատկացուի վարժարանին կարիքներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

ձայանդէ երեսփոխան Ն. Գրիգորեանի միջամտութեան Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդի նիստին: Կ'ըսէ նաեւ թէ Պրաւդա գրած է որ երկու Հանրապետութիւնները միայն մէկ քայլ հեռու են իրարու դէմ պատերազմէ մը: Պուկօ (ներքին նախարարը) հերքած է որ Մոսկուա Բաքուի զօրավիգ է, աւելցնելով թէ հարիւրաւոր մարդիկ ԿԱՄՈՎԻՆ կը մեկնին (ինչպէս 1915-ին, Հայերը «պտոյտի» ելան դէպի Տէյր-էլ-Զօր):

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանէն, Մայիս 7ի առաւօտը, երկու հեռաձայնային (միշտ՝ արբանեակ, Հ.Բ.Ը.Մ.ի գրասենեակին հետ) խօսակցութիւններ ունեցանք, որոնք կը հաստատէին թէ յանուն Գերագոյն Խորհուրդի Լ. Տէր-Պետրոսեան կոչ ըրած է ՄԱԿ-ի եւ Մարդկային իրաւանց Յանձնախումբին: Փ. Տէ Քուէյարէն կը խնդրուի որ անյապաղ դէտերու պատուիրակութիւն մը ղրկէ, հաստատելու համար «Խորհ. Միութեան մարդկութեան դէմ գործած ոճիրները»:

Կը հաստատուի նաեւ թէ Նոյեմբերեան եւ Գորիս, խորհ. զօրքը գիւղ առ գիւղ կը զինաթափէ հայկ. քաղաքացորքերը:

X Գետաշէնէն 1030 հոգի մեկնած են Ստեփանակերտ:

Երեւանի մէջ զօրք չերեւար: Կը սպասուի որ 17 թռան եւս ժամանեն: Խորհ. զօրքը հետը կը բերէ ամէն ինչ (վրան, խոհանոց եւլն. եւլն.) այսինքն այնպէս բեռնաւորուած է, որ կը հասկցուի թէ երկար ժամանակի համար եկած է...:

***

Գորբաչով «կ'արդարացնէ» իր միջամտութիւնը յայտնելով թէ միշտ ի զօրու է 1986 Յուլիս 5-ի օրէնքը քաղաքացորքերու զինաթափումի մասին եւ բացառութիւն կարելի չէ ընել Հայաստանի համար:

No comment...

***

«Ղարաբաղի Հայերու պաշտպան կոմիտէ» մը կազմուեր է, Շաբաթ, Մայիս 4-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Եկեղեցւոյն գումարուած ժողովի մը ընթացքին (միութիւններու եւ կուսակցութիւններու) որ իր կարգին «Մնայուն կոմիտէ» մը կազմեր է, որ պիտի հաւաքէ եւ ցրուէ լուրեր, կազմակերպէ մամուլի ասուլիսներ եւլն. եւլն.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

60ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՔ

Կիրակի, Մայիս 12-ին, տեղի կ'ունենայ բացման եւ օրհնութեան հանդիսութիւն հոգելոյս՝

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆ-ի

կիսանդրիին, որ պատրաստուած է արձանագործ Թորոսի կողմէ՝ նուիրատուութեամբ ազգային բարերար եւ եկեղեցւոյ պատուակալ ատենապետ Վարուժան Պօղաճեանի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

որ եւ կը նախագահէ օրուան հանդիսութեանց:

Երգեցողութիւնները կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, բազմաձայն Կոմիտասեան եղանակով, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Երըմագեանի:

Յաւարտ պատարագի և հոգեհանգստեան արարողութեանց տեղի կ'ունենայ գինեձօն՝ Եկեղեցւոյս Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին կողմէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր Եկեղեցիներու եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, եւ մերազն հաւատացեալները ներկայ գտնուելու եւ յարգելու յիշատակը շրջանիս բոլոր եկեղեցիները կառուցանող հոգելոյս Եպիսկոպոսին:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին,
Կիսանդրիի բացման եւ օրհնութեան
եւ հոգեհանգստեան
արարողութիւն՝ ժամը 11.45-ին:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ԱՊՐԻԼ 30 / ՄԱՅԻՍ 2)

ՀԵՌԱԳԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Արցախի, Շահումեանի եւ Գետաշէնի վերջին օրերու լարուած իրավիճակէն մեկնելով Ռուսաստանի մատուրակնութեան «Ղարաբաղ» Կոմիտէն բողոքի հեռագիրներ ղրկած է Գորբաչովի ու Պաշտպանութեան նախարար Եազովի: Հեռագիրներուն մէջ կոչ եղած է որ նախագահը անհրաժեշտ միջոցառումներուն դիմէ, վերջ դնելու համար ազրբէջանցի օմոնականներուն եւ խորհրդային զօրքին սանձազերծ բրտութեան:

***

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

Ապրիլ 30-ին Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիան շարունակած է տարեկան ընդհանուր ժողովը որուն ներկայ եղած է նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Ակադեմիայի նախագահ Վ. Համբարձումեան գնահատած է հայ մշակոյթի զարգացման, աշխարհասփիւռ հայ ժողովուրդը համախմբելու գործին մէջ անոր դերը: Ընդհանուր ժողովը Վազգէն Ա.ը ընտրած է ակադեմիայի պատուական անդամ:

Ապա ժողովը բողոքի հեռագիր ղրկած է նախագահ Գորբաչովին, պահանջելով որ անյապաղ միջոցառումներու ձեռնարկուի Ղարաբաղի, Շահումեանի, Գետաշէնի բնակչութեան ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար:

***

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՎՐԱՑԻՈՆ

Ապրիլ 29-ին հակառակ Վրաստանի երկրաշարժին մասին հակասական լուրերու, առաջին ժամերէն իսկ աղէտի գօտի մեկնեցաւ «Սպիտակ» փրկարար ջոկատը: Անոնք իրենց հետ տարին արհեստական երիկամներ, առողջական զանազան գործիքներ, դեղօրայք, վիրակապ եւայլն: Յաջորդ օրն ալ Երեւանէն Քութայիս թռաւ բժիշկներ, դեղօրայք եւ բժշկական կազմածներ տանող օդանաւ մը:

***

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

Ծաղրակի 19-ամեայ վարպետ Վլադիմիր Յակոբեան յաջողութեամբ հանդէս եկած է Սանթիակոյի եւ Պուէնոս - Այրէսի միջազգային մրցաշարքերուն: Վերադարձէն ետք հրաւիրուած է Նուկոսլավիա, ուր եւս 9,5 կէտով բարձրագոյն ատիճանը բաժնած է տեղացի խաղացողի մը հետ: Վլադիմիր Յակոբեան այսպէսով 3րդ անգամ լրացուցած կ'ըլլայ միջազգային վարպետի միաւորի չափանիշը:

***

ԱՃՈՒՐԴ՝ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երեւանի Դրամատիկական Թատրոնի սրահին մէջ առեւտրական քանի մը վայրեր անձնական սեփականութեան վերածելու համար առաջին աճուրդ մը տեղի ունեցած է, զոր բացած է Երեւանի քաղաքապետ Համբարձում Գալստեան: Ան բացատրած է որ միջոցառումը համապատասխան է Նախարարներու Խորհուրդի «Մասնաւորեցման Կոմիտէ»ի որոշումներուն: Առաջին վայրը որ 50 քառ. մեթր մակերեսով պարէնի խանութ մըն էր որուն նախնական արժէք ճշդուած էր 40 հազար ռուբլի, եւ որ ծախուեցաւ 505 հազար ռուբլիի: Գնողը եղած է Գուգարքի շրջանի «Խտուտիկ» թուչնաբուծական կոոպերատիւին նախագահը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Մայիս 12-ին Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՅԱԿՈԲ ԿՕՇԿԱՐԵԱՆ-ի

մահուան քառասունքին առթիւ, առաւօտեան ժամերգութեան, ժամը 10-ին:

Ցիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գարաճեան, զաւակները եւ ընտանիքը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, նամակով կամ փոխան ծաղիկի նուիրատուութեամբ մասնակից եղան իրենց խոր վիշտին՝

ԺԻՐԱՅՐ ԳԱՐԱՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. մեծ հաճոյքով կը հրաւիրէ բոլոր հայ մայրերը եւ անդամուհիները՝

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ

Մայիս 16, ժամը 15-ին, Հինգշաբթի
327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԱՍԵՐ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս ծանուցումով բացուած կը յայտարարենք 1991 / 1992 տարեշրջանի արձանագրութիւնները:

Արձանագրութիւններ կը կատարուին մանկապարտէզէն մինչեւ 5-րդ դասարան:

Երթեւեկի լայն սպասարկութիւն (Իսի, Անուվիլ...): Ամսավճարը կը ներառէ ճաշը եւ երթեւեկը: Յառաջիկայ տարեշրջանին՝

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՄԷՋ

– Կ'ընդունուին նախնական կարիքներու համար ինքնաբաւ մանուկներ՝ երկու ու կէս տարեկանէնէ սկսեալ:

– 4 տարեկանէն սկսեալ հայերէնի եւ ֆրանսերէնի կողքին, անգլերէնի հնչիւնային համակարգի հետ առաջին հանդիպում:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

– Կրթական Նախարարութեան ծրագրին կիրարկումը (Աճատէմիի հսկողութիւն):

– 6 տարեկանէն սկսեալ կը դասաւանդուին անգլերէն եւ տեղեկագիտութիւն (էնֆորմաթիք):

– Նոյնպէս՝ կը կատարուին թատերական, երաժշտական, նկարչական աշխատանքներ:

– Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի անբաւարարութեան պարագային՝ (զաղթական ընտանիքներու զաւակներուն) մասնաւոր դասաւանդութիւն:

– Կրթական ծրագրի իրականացման դծով, ամբողջացուցիչ հանգամանքով, ժապաւէններու եւ լսողա–տեսողական միջոցներու օգտագործ:

– Գիտական նիւթերու կիրառական ուսուցումը արհեստանոցի մէջ:

– Արձակուրդի շրջաններուն, գիտելիքներու ամրապնդման եւ իւրացման յատուկ աշխատանք թերացող աշակերտներու հետ:

– Աշխատանքի այս բազմազանութիւնը կազմակերպել հնարաւոր կը դառնայ շնորհիւ՝

● Ուսուցչական լայն կազմին (18 ուսուցիչներ 127 աշակերտներու համար)

● Փոքրաթիւ դասարաններուն (առաւելագոյն՝ 15 աշակերտ)

Յաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել.–

43.81.01.72 թիւին:

Հասցէ՝
1, Bld. du Nord — 93340 Le Raincy
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Communiqué

En raison des événements tragiques qui se déroulent actuellement aux frontières de l'Arménie, la «Soirée Tzigane» de l'UGAB du 11 Mai été annulée..

COMITE DE PARIS
DE L'UGAB

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան իրենց մօր՝ Մէօհիբւպէ Թանկիբեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պանէօ-Քաշանի մասնաճիւղին (տառնալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 9, Խ. օր Յինանց Քրիստոսի Համբարձման Տօնն է:

Այս օրը յատկացուած է մանուկներու հաղորդութեան:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Փարիզի եւ շրջանի դպրոցներուն բոլոր աշակերտներն ու հաղորդութեան պատրաստուած մանուկներն ու երիտասարդները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդութեան:

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ ՓԱԿ Է

Հ. Բալուեան գրատունը փակ է ներկայիս, հիւանդութեան պատճառով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նկարչական ցուցահանդէսի բացում, Յունիս 1, ժամը 18.30-ին, Շաբաթ օր՝

Տիկին Ալին Էքմէքճեանի
327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

LE RETOUR DE

«BAREKAMOUTIOUN»

D'EREVAN

40 jeunes artistes, chanteurs danseurs, musiciens

AU THEATRE DU JARDIN

Jardin d'Acclimatation, 75016 *Paris*
— Métro Sablons —
Vendredi 10 mai à 20 h 30
Samedi 11 mai à 14h30 et 20h30
Dimanche 12 mai à 15h.

Réservations :
40 - 67 - 97 - 86 (tarifs de groupe)
40 - 67 - 93 - 72

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VOYAGE EN HOLLANDE

La Section de CLICHY-LA-GARENNE organise un voyage en Hollande les 31 mai, 1er et 2 Juin

Super ambiance assurée

Renseignements et réservations par téléphone :
47. 99. 41. 19 et 42. 70. 00. 91

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.534 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNEE — No 17.534

ԽՈՐՀ. ԲԱՆԱԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ԲԻՐՏ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՀԱՅԿ. ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ ԵՒ ԴԵՌ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԸ ԱԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ...

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ ԵՒ 104 ՊԱՏԱՆԴ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, ՊԱՔՈՒՆ ԸՆՏՐԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԷՄ

ԿԸ ԳՐԷ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՅԻՍ 7-Ի ԻՐԻԿՈՒՆԸ

Ժամանակագրական կարգով փորձենք պարզել յաջորդական դէպքերը, քանի որ արձակուրդային երկու օրերը պատճառ եղան որ «Յառաջ» չկարենայ օրը օրին կատարել իր առօրեայ լրատուութիւնը:

Հեռատիպով եւ հեռաձայնով մեր ըստացած լուրերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տային օրուան իրադարձութեանց մասին:

Սահմանամերձ շրջանները կը պաշտպանեն Հանրապետութեան Ներքին Նախարարութեան միլիցիայի ջոկատները: Հոս, անհրաժեշտ է թերեւս ճշդել կէտ մը, որ շփոթութեան մատնած է արեւմտեան մետիաները եւ սխալ մեկնաբանութեանց դուռ կը բանայ: Երբ Գորբաչով կը յայտարարէ, արդարացնելու համար խորհ. զինեալ միջամտութիւնը թէ ըստ խորհ. օրէնքին պէտք է զինաթափել «զինեալ խմբակները», որ միլիս որակում կը ստանայ ֆրանսական կամ այլ մամուլի մէջ, կը կարծուի որ ապօրինի զինեալ խմբակներ են. մինչ միլիցիա Խորհ. Միութեան մէջ —եւ Հայաստանի— ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Ներքին Նախարարութեան կարգ ու կանոնի ուժերը, այսինքն՝ օրինաւոր ոստիկանական ուժեր պետութեան հակակշռին տակ:

Վերադառնալով կացութեան պատկերացման, ըսենք ուրեմն, որ Գորիսի շրջանը, զօրքը Ատրպէյճանէն մուտք գործած է բոլոր գիւղերը: Ամէն կողմ՝ կրակոց, հրանօթ եւ պատանդներու առեւանգում: Գոռնիձոր գիւղէն առեւանգուած է 20 պատանդ, կայ մէկ մեռեալ: Պատանդներէն ինը մաս կը կազմեն քաղաքագործին (միլիս), երկուքը՝ տեղական խորհուրդի ներկայացուցիչներ: Պատանդ առնուած են նաեւ հեռատեսիլի քանի մը աշխատաւոր:

Ոսկեպար, առաւելագոյն զոհ տուողը եղած է: Ռմբակոծութիւններէն մեռած են 12 հոգի, ասոնց մէջ ներքին գործերու 11 աշխատակից եւ անոնց կառքի վարորդը:

Տաուշ (նախապէս Շամշադին) կայ մէկ մեռեալ: Ամբողջ շրջանը տեւականօրէն թանկերու հսկողութեան տակ է: Մէկ մեռեալ ալ կայ Կիրանց (Իջեւանի շրջան), ուր յարձակումը գործուած է 4 հրասայլով եւ երեք թռաններով:

Նոյեմբերեան. — Ռուսաստանի Խորհրդարանի խումբ մը (4) երեսփոխաններ փորձած են թռաններով Նոյեմբերեանէն անցնիլ Ոսկեպար, սակայն զինուորականները զիրենք զգուշացուցած են, որ թռչելու պարագային, թռանները վար կ'առնուին: Երեսփոխաններու միջամտութեամբ կարելի եղած է միայն արտօնութիւն ստանալ որ Ոսկեպարէն փոխադրուին 13 դիակները:

Սի - Պի - Էսի եւ Էն - Պի - Սիի թղթակիցները փորձած են թռանով մեկնիլ Կիրանց, սակայն երեք թռաններ կրակ բացած են եւ ստիպած որ իրենց թռանը էջք կատարէ Ազաթաֆա (Ատրպէյճան):

Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի պարպըւած են: Ստեփանակերտէն Երեւան փոխադրուած են այս գիւղերէն 300 հոգի:

**

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Երեքշաբթի, Մայիս 7-ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան շարք մը կարեւոր հանդիպումներ ունեցաւ Փարիզ, քաղաքական շրջանակներու հետ:

Ասոնց կարգին յիշենք թէ, զինք ընդունեցաւ Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ՝ Ռեմոն Ֆորնի, որ յատկապէս նշեց թէ անհրաժեշտ կը նկատէ որ Ազգ. Ժողովը եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը ուղղակի յարաբերութիւններ հաստատեն: Կը ծրագրուի նաեւ դէպքերու պատուիրակութիւն մը ղրկել Երեւան, Սեպ. 21-ի հանրաքուէին առեն: Ապա, Բաբգէն Արարքցեան տեսնուեցաւ Արտաքին Նախարարութեան գրասենեակի պետ՝ Էրիք Տանոնի հետ, ընկերվարական Կուսակցութեան արտաքին յարաբերութիւններու պատասխանատու՝ Փ. Կլատոնի, հուսկ՝ Ազգ. Ժողովի «Հայկ. հարցի ուսումնասիրութեան Խումբին», որուն մաս կը կազմէին՝ Ռընէ Ռուքէ, Ժան-Մարի Տայէ, Միշէլ Փըզէ, Ռոժէ Լըռոն, եւլն.: Ծրագիր կայ անմիջականօրէն դէպքերու պատուիրակութիւն մը ղրկելու:

× Մայիս 2-ին իսկ, ընկերվարական Կուսակցութեան գործադիր բիւրօն զեկոյցով մը իր մտահոգութիւնը յայտնած էր Գետաշէնի դէպքերուն առթիւ եւ կոչ ըրած խորհ. իշխանութեանց, որպէսզի հարկ եղած լուսաբանութիւնները կատարուին ողբերգական այդ ընդհարումներու առընչութեամբ:

**

ՄԱՅԻՍ 8-Ի ՄԱՄՈՒԼ

Հարկ է նշել թէ Ֆրանսական մամուլը շատ լայն տեղ կու տայ Հայաստանի դէպքերուն: Գաւառի մամուլը, մանաւանդ, չի վարանիր խստօրէն դատապարտելու նախագահ Միթերանի դիրքորոշումը այն պահուն, երբ խորհ. բանակը Հայ կը ջարդէր: Ոմանք նոյնիսկ կը գտնեն որ պէտք է ջնջէր իր այցելութիւնը:

LE MONDE

Շատ լաւ խմբագրական մը ունէր խորագրուած՝ «Խորհրդային հակադրութիւններ», ուր կը նշէր թէ որքան Գորբաչով տարիներէ ի վեր վարժեցուցած ըլլայ աշխարհը իր հակասութիւններուն, այս վերջինը ամէնէն ցուցադրականն է: Անգամ մը եւս, ոգեկոչելով միայն հայկ. կողմի յանցանքները, Մոսկուա, որ միշտ մերժած է ըստ էութեան քննել Ղարաբաղի հարցը, կրկին այն տպաւորութիւնը կու տայ որ միայն մէկ կողմ կը պաշտպանէ: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, ամէն պարագայի մէջ, շատ դէշ վարձատրուած է այն մեծ չափաւորութեան համար, զոր ցոյց տուաւ ցարդ: Լրատուութեան մէջ ալ, թերթը շատ դիպուկ հաստատումներ կ'ընէ: Գորբաչով, կը գրէ թերթին թղթակիցը, բաւական զարմանալի հաշիւ մը ըրաւ, յայտնելով թէ միայն Մարտին 20 Ազերի կայ սպաննուած ընդդէմ՝ 10 Հայու: Իրեն համար «խաղաղ կարգադրութիւն չըլլար, ցորչափ տեղական քաղաքացիները զինաթափ չըլլան»:

LA CROIX

«Կարմիր բանակը՝ Հայաստան՝ խորագրին տակ, կ'արձագանգէ նոյն լուրերուն:

L'HUMANITE

«Անկարելի երկխօսութիւնը» կը խորագրէ իր թղթակցութիւնը, յիշելով թէ (ինչպէս միւս բոլոր օրաթերթերը) Գերագոյն Խորհուրդը, Երեքշաբթի օր, մերժած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի դիմումը արտակարգ նիստի հրաւիրելու համագումարը (հակառակ, ինչպէս գրած էինք որ Սահմանադրութիւնը նախատեսած է): Գերագոյն Խորհուրդի այս նիստին, Հայաստանի դիմումին թեր քուէարկած են ութ երեսփոխան, 265 դէմ, 23 ձեռնպահ: Հայ երեսփոխան Գրիգորեան բացատրած է հայկ. դիմումին դրդապատճառը, մինչ Ատրպէյճանի ներկայացուցիչները հայկ. դիմումը կը նկատեն «կոպիտ միջամտութիւն ինքնիշխան Հանրապետութեան մը ներքին գործերուն»: Այլ խօսքով, Գետաշէնի, Մարտունաշէնի հայ խաղաղ բնակչութեան ջարդն ու բռնի տեղահանումը Ատրպէյճանի ներքին գործն է...:

LE FIGARO

«*ARMENIE : LA SANGLANTE BAVURE DE VOSKEPAR*»

կը խորագրէ երրորդ էջը, բայց, առաջին էջին վրայ արդէն՝ «Արիւնը կը հոսի Հայաստան» խորագրով կուտայ մըթնոլորտը: Իր թղթակիցը միշտ Հայաստան է եւ այս անգամ՝ Նոյեմբերեանէն կու տայ յատակ պատկերներ, յաճախ՝ ողբերգական, ինչպէս որսորդութեան հրացանով սա երիտասարդը, որ կը բացագանչէ՝ «Ի՞նչ ընել հրասայլերու եւ թռաններու դիմաց»: Կին մը կու լայ դիակի մը քով՝ «Ֆաշիստներ են, որոնք կը գրաւեն մեր երկիրը: Գորբաչով կը սպաննէ Հայերը, պէտք է իր ոճիրներուն հաշիւը տայ»: Ուսուցչուհի մը, Ոսկեպար, կ'արտայայտէ իր վախը, իրիկունը, երբ ելեկտրականութիւնը կը կտրուի (որո՞ւ կողմէ) եւ այն ատեն կը սկսի կըրակոցը: Ինչ որ կ'ընեն, ի՞ըսէ անհարեկչութիւն է:

LE PARISIEN

Կը գրէ թէ վկայութիւնները կը հաստատեն թէ ինչ վայրագութիւններ եւ սպանութիւններ կը գործուին: Կ'արձագանգէ Խաչիկ Ստամբոլցեանի յայտարարութեան, ինչ կը վերաբերի Գորբաչովի մտադրութեանց: Ան կ'ուզէ արգելք ըլլալ Հայաստանի ինքնավարութեան գործընթացին: Կը հրատարակէ նկարը կնոջ մը, իր երեք երախաներով նստած Գետաշէնի իր քարուքանդ տան աւերակներուն վրայ:

LIBERATION

«Խորհ. յարձակումը կը շարունակուի Հայաստան» խորագրին տակ, կ'արձագանգէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի յայտարարութեան՝ «Մոսկուա կ'ուզէ ահաբեկել հայ ժողովուրդը եւ բոլոր միջոցներով ձեռք ձգել օրինաւոր իշխանութեան հրաժարումը»: Յօդուածագիրը, Փիէր Պրիանսոն, կը յիշէ որ այս անգամ Գորբաչով խոստովանած է թէ իր հրահանգով կը կատարուի խորհ. զինեալ միջամտութիւնը եւ չէ փորձած ձեւացնել անցեալին նման (Լիտուանիա) որ լուր չունէր: Երբեւի, կ'աւելցնէ որոշ հեգնանքով, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան բան չէր հասկցած Գորբաչովի ըսածէն, երբ կը յայտարարէր թէ ան հաւաստիացում տուած էր որ զինեալ գործողութիւնները կը դադրին:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Լա Ռեփուպլիքա (Մայիս 7), Քոռիէռէ տէլլա Սեռա (Մայիս 8) եւ անկախ ուրիշներ, զորս չենք տեսած, լայնօրէն կ'անդրադառնային Հայաստանի արիւնալի դէպքերուն: Քոռիէռէ կը գրէ թէ Երկուշաբթի Լ. Տէր - Պետրոսեան հեռաձայնած է Ելցինի խնդրելով որ զօրավիգ ըլլայ, ան ալ գոհացած է պատասխանելով թէ շփման մէջ մտած է Գորբաչովի հետ, որ իրեն սա ապահովութիւնը տուած է՝ ՄԻԱՅՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶՕՐՔԵՐՆ ԵՆ ԵՒ ՈՉ՝ ԱԶԵՐԻ, ՈՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ (ընդգծումը՝ մեր կողմէ): Եթէ լաւ հասկըցանք Գորբաչով ըսել կ'ուզէ որ ա՛յս անգամ Հայ ջարդողը միայն մենք ենք, Ազերիները գործ չունին...: Սպասիվա !

× Շառլ Ազնաւուր, Անրի Վէրնէօյլ շատ բուռն ելոյթներով արտայայտուեցան ֆրանսական մետիաներէն: Բաբգէն Արարքցեան հարցազրոյցներ ունեցաւ Թէ - Էֆ - 1էն եւք (Կիրակի, Մայիս 5), Անթէն 2, Էֆ - Էռ 3 (Մայիս 7) ՍԷՆՔ (Մայիս 8): Հարցազրոյց մը արձանագրեց նաեւ Ֆրանս - Էնթէռ: Այս նոյն կայանէն, Հայերու հանդէպ իր համակրանքը արտայայտեց խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակի դափնեկիր՝ Էլի Վիզէլ, նշելով նաեւ այն անարդարութիւնը որուն զոհ է այս ժողովուրդը, երբ ցայսօր իրեն կը մերժուի նոյնիսկ «յիշողութեան իրաւունքը» 1915-ի իր նահատակներուն համար:

ՄԱՅԻՍ 9 ԴԷՊՔԵՐ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

Չորեքշաբթի օր Երեւանէն առած (հեռաձայնով) լուրերու համաձայն ընդհ. կացութիւնը համեմատաբար քիչ մը աւելի հանդարտ կը թուէր, թէեւ մթնոլորտը խիստ լարուած կը մնար եւ սահմանային գիւղերը խորհ. զօրքը կը շարունակէր յարձակողական իր գործողութիւնները: Հայաստանի պատկան մարմինները արդէն իսկ պատրաստած էին 70 պատանդներու ցանկ մը, ճշդելով ամէն մէկուն պարագան, այլ խօսքով ցոյց տալով որ անոնք բոլորն ալ օրինաւոր ուժերու մաս կը կազմեն, ոչ թէ զինեալ խմբակներու: Անոնց մէջ կան նաեւ բըժիշկներ, գիւղացիներ եւլն.:

Մոսկուա կը գտնուէին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան անդամ՝ Դաւիթ Վարդանեան եւ Բագրատ Ասատրեան, ինչպէս նաեւ Վիգէն Խաչատրեան եւ հանդիպում կ'ունենային Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Լուկիանովի, Ներքին նախարարի Ա. տեղակալ՝ Կրոմովի, Շատալինի եւ ՔԱ - Կէ - Պէ-ի պետ՝ Կրիուչկովի հետ, բացատրութիւններ պահանջելու համար կատարուած բիրտ գործողութիւններուն մասին:

×Կարելի եղած է հաստատել Գետաշէնէն տարուած պատանդներէն չորսի անունները: Ասոնց մէջ է Վարդան Յարութիւնեան Սի - Պի - ԷՍ-ի թղթակից, որուն վիտէօներն ու ամբողջ գործիքները ջարդ ու փշուր ըրած են:

Զօրքերու գործողութիւնները կը շարունակուին եւ խորհ. զինուորները (նաեւ Ազերիները կը գրէր, Մայիս 9-ին Ֆիկառօ-ի տեղւոյն թղթակիցը) մտած

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՆՉՈՒ ԿԸ ԼՈՒԷ ՂԱՐԱԲԱՂԸ

ԱՆՏՐԷՅ ՆՈՒՅԿԻՆ

Մոսկուայի անկախ «Ապրիլ» միութեան անդամներ՝ Եուրի Չերնիչենկոն, Թիմուր Հայտարը, Վալենդին Օսկոցկին եւ Անտրէյ Նույկինը Փետրուար 8-ին հասան Լեռնային Ղարաբաղ. «Տեքաւոյ-էքփրէս» թերթին 9-րդ թիւին մէջ իր տպաւորութիւնները հրապարակած է Ա. Նույկին:

Որոշ յապաւումներով, թարգմանաբար կը ներկայացնենք..

**

ՅԱՏՈՒԿ ՆՇԱՆԱԿՄԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ (ՕՄՈՆ) ԾԻԾԱՂԵԼԻ ՉԵՆ

Մեր խումբը երեք ժամ մնաց Ստեփանակերտի օդակայանը. այս տխուր իրականութիւնը ծիծաղելի պահեր ալ ունէր: Ծիծաղելի չէ՞ր արդարեւ տեսնել քանտէն նոր արձակուած գնդապետ Եագջիեւ որ կը ճառախօսէր խորհ. օրէնքներու սրբութեան մասին...: Կամ, տեսնել թէ գինուորները հրացաններու փողերու տակ դանդաղաշարժ գրողներու կ՚ընկերանային դէպի ճեմիչ: Աւելի ծիծաղելի պահ դժուար է պատկերացնել: Տարօրինակ է, բայց մենք չէինք ծիծաղեր. չենք ծիծաղիր նաեւ հիմա, որովհետեւ մեր աչքերուն առջեւ մինչեւ հիմա լուռ, մեռած աչքերով հայ այրեր, ծերուկներ, կիներ եւ երախաներ անշարժ կանգնած են թըռիչքի դաշտին երկու կողմերը, ատրպէջանցի ոստիկաններու հսկողութեան տակ հետեւելով Երեւանէն նոր հասած փոքր օդանաւին:

Այդ փոքրիկ օդանաւերը շրջափակուած Ղարաբաղին միակ կապն են արտաքին աշխարհին հետ: Ու այդ կապը ամբողջովին Հաջիեւի եւ անոր ոստիկաններուն հսկողութեան տակ է. եթէ ուզեն կը բանան «ազատութեան» այդ պատուհանը, եթէ ոչ՝ կը փակեն: Եւ մեկնողներն ու ժամանողները իրենց իշխանութեան ենթակայ են: Անոնք կ՚որոշեն թէ ո՛վ պիտի մեկնի, ո՛վ պիտի մնայ. որո՛ւ պիտի արտօնեն օդակայանէն դուրս ելլել, կամ ով եա պիտի դրկեն: Անոնք կը քրքրեն ճամպրուկները, կը չօշափեն զգեստները (յատկապէս մեծ հաճոյքով կանանց ըզգեստները) խուզարկելով ամէն բան որ հաճելի է իրենց:

Սարսափելին այն տեսարանն է ուր ամբոխը քարացած կը սպասէ օդակայանին դռներուն միջեւ (ժամեր ամիսներով կը սպասեն մեկնելու իրենց կարգին) եւ չես գիտեր ինչո՛ւ, երախաներն անգամ չեն լար:

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿՆԵՐՈՒ ՑԱՒՆՈՒԹԻՒՆ

Դժուար է անմիջապէս կռահել թէ ի՛նչով Հայաստանի քարքարոտ հողը դարեր շարունակ իր զաւակներուն անսովոր կը դիտուած է: Հաւանօրէն աշխարհի վրայ ոչ մէկ ժողովուրդ չէ ենթարկուած ոչ միայն այդքան շատ յարձակումներու, այլ նաեւ վտարման, ոչնչացման, ջարդի, որքան Հայերը իրենց հայրենի հողին վրայ: Ի՞նչ կը յիշեն անոնք երբ կը դառնան իրենց անցեալին: Բազմաթիւ յարձակումներ, ոչնչացումի փորձեր Պարսկաստանի կողմէ, «համընդհանուր կոտորած» Խաչէնի բնակիչներու ... անցեալ դարու 70-ական թուականներուն դանդուածային ջարդեր Արեւմտեան Հայաստանի մէջ ... 300 հազար զոհ 1875-ին ... 1903 – 1906-ի հակահայ ջարդերը ... 1915-ի ցեղասպանութիւնը որ ցնցեց քաղաքակիրթ աշխարհը որուն ընթացքին բնաջնջուեցան մէկուկէս միլիոն Հայեր...,

Սակայն այս բոլորը պատահած են խորհրդային իշխանութենէն առաջ. այն մռայլ տարիներուն, երբ Լենինի խօսքերով «իշխող դասակարգի տականքները» միացած էին «դանդուածներու տականքներուն»: Իսկ Թաթարներուն տուեր էին ազատութիւնը՝ սպաննելու, բռնաբարելու, թալանելու:

Սակայն Հայաստանը որ դարեր շարունակ պաշտպանութիւն կը փնտռէր Ռուսաստանի հետ բարեկամութենէն, բոլշեւիկները իրենց յաղթանակէն անմիջապէս ետք համաշխարհային յեղափոխութեան զոհ դարձուցին: Լենին, առանց խղճի-խայթի, Հայաստանէն մեծ կտոր մը (Կարսը, Արտահանը, Սուրմալուն) նըւիրեց Ք. Աթաթիւրքին, ձգտելով առով օգտուրել Արեւելքի յեղափոխական հոլովոյթը: Ի՞նչ ընել. նման մեծ նպատակներու համար ան անվարան Թուրքիային կը նուիրէր ոչ միայն Արարատը, այլեւ Մոսկուայի Վորոբովեան սարերը: Ստալին հարցին մօտեցաւ աւելի աշխարհիկ տեսանկիւնէ. Ատրպէջանը միացնելով Թուրքիոյ հայկական Նախիջեւանի միջոցով, Ղարաբաղը (Հակառակ տրուած որոշումին) Ատրըպէջանին նուիրելով, ան նախ եւ առաջ կը հետեւէր յայտնի իմաստութեան. «բաժնէ՛ որ իշխես», իսկ երկրորդ՝ բոլշեւիկները անարգել կը ստանային Բաքուի նաւթը:

Երիտասարդ խորհրդային հանրապետութիւնը նաւթ ունեցաւ, իսկ նուիրուած շրջաններէն սկսան հին ու ծանօթ ձեւերով Հայերը վտարել. այսինքն՝ ազգային արժանապատուութիւնը ստորնացնելով, կեանքի անտանելի պայմաններ ստեղծելով: Խօսինք թիւերով. Նախիջեւանի մէջ 1917-ին 53,9 հայ կը բնակէր (40%), իսկ 1979-ին մնացած էր հազարէն քիչ մը աւելի, (1·4%) եւ հայկական 44 գիւղերէն միայն երկուքը:

1923-ին Լեռնային Ղարաբաղի մէջ Հայերու թիւը 94·4% էր, 1979-ին իջաւ 75·9%-ի. այդ տարիներուն քարտէսէն ջնջուեցան տասնեակ հայկական գիւղեր. ի՞նչ է սակա, եթէ ոչ «լուռ ցեղասպանութիւն»: Սակայն «օտար ժողովուրդ»ի լուռ վտարման ընթացքը անբաւարար թուեցաւ, ինչպէս Գերագոյն Խորհուրդին մէջ ըսաւ Հ. Ալիեւ, եւ այն ատեն...

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՄԱՐՏ 1991

Գրեց՝ ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բացի Կապի նախարար Ռոպէրթ Աւոյեանէն, որ ամբողջացնելու վրայ է Մ. Նահանգներ – Հայաստան հեռաձայնային կապը, Երեւանի մէջ ամէն համայնավար պաշտօնատար պաշտօնանկ եղած է: Բայց տարբեր է պարագան փոքր գիւղերու. հոն ալ, հաւանաբար, ժամանակի հարց է համայնավարներու փոխարինումը:

Ընտրութիւններէն անմիջապէս ետք մտահոգութիւնն այն էր որ նորընտրնեըը անփորձ են: «Ինչպէ՞ս պիտի վարեն կառավարութիւնը: Աւելի լաւ է որ պահեն այսինչը կամ այնինչը: Ան գիտէ երկիրը»: Այս էր ընդհանուր մտահոգութիւնը: Բայց անոնք յաջողապէս կը վարեն երկիրը:

Պէտք է խոստովանիմ թէ անցնող Օգոստոսին դժուար էր հաշտուիլ ճինսերով ու կարճաթեւ շապիկներով կարգ մը նոր նախարարներու եւ պաշտօնատարներու հետ: Այդ ատեն աւելի բանակային յեղաշըրջումի կը նմանէր եղածը. բայց հիմա անճանաչելի դարձած են անոնք. – խնամքով հագած, մազերն ու մօրուքները յարդարուած, անոնք կարծէք տարիներով պաշտօն վարած ըլլան: Աւելին՝ անոնք կարծրացեալ, հնարոյր եւ բարոյալքող վարչակարգ մը կը մղեն դէպի նոր դարաշրջան: Յաղթահարելով բոլոր դժուարութիւնները՝ անոնք վստահութիւն կը ներշնչեն: Բարի յաւակնութիւններով եւ վճռակամութեամբ լի՝ անոնք նոր ուղի կը հարթեն եւ նոր չափանիշեր կը հաստատեն: Մոսկուայի հետ տկարացած եւ թերեւս ալ ներկայի տընտեսական պայմաններուն տակ անիմաստ կապերը զիրենք կը մղեն նոր յարաբերութիւններու՝ Խորհրդային Միութեան մէջ թէ դուրսը:

Բարձր պաշտօնատարներու հետ հանդիպման ժամանակ, բարեփոխումները անմիջապէս ի յայտ կու գան: Նախ՝ հանդիպումները յաճախ առանձին կ՚ըլլան, ի տարբերութիւն նախկինին, երբ նախարարին կողքին բազմաթիւ օգնականներ ընդունելութիւնը կը վերածէին տեսակ մը դատաքննութեան. ապա՝ քննարկումները աւելի լայնախոհարար կ՚ըլլան ու գործնական, ապագայ յառաջդիմութեան նկատմամբ լաւատեսութիւն ներշնչելով: Երեւանի մէջ ափիւռքահայ գործարար մարդոց համաժողով մը նախատեսուած է կայացնել Մայիսին, քաջալերելու համար աւելի սերտ կապերն ու գործակցութիւնը:

Անշուշտ դժգոհութիւն կայ՝ Ղարաբաղի հարցին անլոյծ մնալուն (Պայքար, պայքար մինչեւ վերջ յաճախ կը լսուի), աճող պականներուն եւ կարգ մը տեղեր ալ անկախութեան կոչերուն համար. բայց պահ մը մի՛այն Հայաստանի կողմէ գիմագրաւելի նկատուող տագնապը այսօր համատարած է Խորհ. Միութեան մէջ: Ի դէպ, Մոսկուայէն վերադարձող այցելուներ միշտ կ՚ըսեն թէ Ռուսաստանը կը գտնուի քաղաքացիական պատերազմի եզրին:

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Կառավարութեան կողմէ հայթայթուող միսը, ալիւրը, կարագը, շաքարը, կաթը, խմորեղէնն ու հաւկիթը համարեա 80 տոկոսով նուազած ըլլալով, միջին մարդը ամբողջ օրը կը մտահոգուի իր ընտանիքը ինչպէս ապրեցնելու մասին: Հանրային շուկային մէջ առատ ուտելիք կը ճարուի, բայց քիչերու մատչելի կը մնան սուղ գիները: Տուներու մէջ մեր վայելած ճոխ ընթրիքները հիմա կրնան արժել 1000 ռուբլի եւ աւելի: Համարեա անկարելի է պարզ խիղճով ընդունիլ հրաւէրները, երբ յստակ է թէ ինչ կ՚արժէ ան հիւրընկալին (Տոլարին փոխանակման անպաշտօն սակը 25–27 ռուբլի ըլլալուն, այդ 1000 ռուբլին կ՚ընէ ընդամէնը 40 տոլար...):

Բարոյալքումի եւ անհատականութեան սոսկալի զգացողութիւն մը կը պատէ բոլորը, մինչ կը պայքարին տնտեսապէս չխորտակուելու համար: Շատեր ունին երկու կամ երեք աշխատանք՝ պարզապէս ծայրը ծայրին հասցնելու համար, թէեւ ընտանիքին բոլոր չափահաս անդամները կ՚աշխատին:

Մինչ համայնավարութիւնը դանդաղօրէն կը վերածուի դրամատիրութեան, կը սկսի զարգանալ նկատառելի ենթախաւ մը, որ հետզհետէ պիտի ստիպէ խնամատարական ծրագրերու հաստատումը: Գործադրկութիւնը նկատելիօրէն կ՚աճի, քանի որ գործարաններ կը փակուին անգործնականութեան, ուժանիւթի պակասի եւ հում նիւթի նուազումի հետեւանքով: Քոնեակի գործարանը, որ ատենօք կը գոյացնէր Հայաստանի տարեկան եկամուտին 15 տոկոսը, տարեկան 30·000·000 շիշի փոխարէն կ՚արտադրէ 9·000·000՝ խաղողի քանակի նուազումով (յամենայն դէպս նոր առեւտրական համաձայնագիր մը կնքուեցաւ Ճափոնի հետ): Միաժամանակ, մէկ միլիոն ռուբլի արժող տուներ կը կառուցուին. զարմանալի քանակով, մինչ կոոպերատիւներու տէրեր կը հասնին եզակի յաջողութիւններու:

Քայքայուող խորհրդային տնտեսութեան մէջ, Հայաստանի կառավարութիւնը կը ծրագրէ նոր եղանակներ՝ իր հովանիին ներքեւ գործող հիմնարկներու ամսավարկը հաւասարակշռող եկամուտներ ապահովելու, անոնցմէ մաս մը ապագային մասնաւոր սեփականատիրական դարձնելու դիտաւորութեամբ: Սերտողութեան նիւթ է Երեւանի Համալսարանի ուսումնավարձը տարեկան 3000 - 5000 ռուբլի դարձնելու առաջարկ մը: Արդէն իսկ գործել սկսած են վարկաւորուած մասնաւոր ճարտարագիտական ու վարչագիտական կրթարաններ. իսկ նոր բժշկական համալսարաններ նկատառման ենթակայ են՝ առաջին անգամ ըլլալով կրթական նոր հնարաւորութիւններ ստեղծելով: (Բազմարուեստից Հիմնարկին մէջ ձայնասփռային ճարտարագիտութեան ուսանողի մը հարց տուի թէ ի՞նչ կ՚ուզէ ընել այդ ասպարէզով: Պարզապէս ժպտաց ու ըսաւ. «Դժուար է ըսել: 1960ի գասագիրքեր կը գործածենք»):

50 եւ 100 ռուբլինոցները փոխելու վերջին արարքը կրնայ ինքին քանի մը գլուխի նիւթ ծառայել: Խորհրդային բոլոր որոշումներուն նման, այս եւս անակնկալ հարուած մըն էր բնակչութեան համար: Ըստ տարաձայնութեանց, բացի բարձերուն տակ երկար ատենէ ի վեր պահ դըրուած դրամները շրջանառութեան հանելէ, միլիոնաւոր ռուբլիներ հաւաքուած էր երեկոյեան, դրամատուներու փակումէն ետք: Մարդոց երկու օր տրուած էր փոխելու իրենց դրամները: Հայաստանը զայն մէկ օրով երկարաձգած էր: Վարչապետ Վազգէն Մանուկեանը, հեռատեսիլէն յայտնելով, ըսած էր. «Այս բոլորին մէջ մխիթարական մէկ բան կայ: Գոնէ գիտենք որ Ազերիները խիստ զբաղած պիտի ըլլան երկու օր՝ կռիւի ժամանակ չգտնելով»:

Քանի որ ամէն ոք արտօնուած էր փոխելու սահմանափակ գումար մը եւ հաշիւ տալու թէ ինչպէս շահած է զայն, մեծ գումար ունեցողները ստիպուած էին գտնել հիմնարկ մը, գործարան մը, բարեսիրական կազմակերպութիւն մը կամ եկեղեցի մը, որուն միջոցով իրագործէին փոխանակումը: Եւ քանի որ անհնար պիտի ըլլար անմիջապէս կատարել այդ փոխանակումը, դրամատուները ընդունիր էին հասցէագրուած ծրարներ եւ հիմնարկային հաշիւներ՝ յետագային նոր 50 եւ 100 ռուբլինոցները յանձնելու թըւականներ ճշդելով:

Տարիներ ամբողջ գաղտնօրէն խնայողութիւն կատարած տանտիկիններ իրենց պահուստը բացայայտած էին իրենց ամուսիններուն. շատ տարեցներ ցուրտ գիշերին սպասած էին դրամատան դռներուն առջեւ. կապեր չունեցող մարդիկ ի վերջոյ իրենց ծածուկ եկամուտը նուիրած էին կառավարութեան կամ բարեսիրական նպատակի. մինչ ուրիշներ կորսնցուցած էին միլիոններ: Լենինգրադի մէջ 50 ռուբլինոցները 20 ռուբլիի կը գնուէին փողոցներու մէջ, անոնց կողմէ որոնք փոխանակման լաւ կապեր ունէին: Բայց, ամենահետաքրքրականը, երբ ամէն ինչ աւարտած էր, ամէն մարդ գիտէր դիմացինին հարստութիւնը:

ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԸ

Կասկած չկայ թէ Հայաստանին կը սպասեն շատ դժուար օրեր: Խորհ. Միութեան քայքայումը կը խոստանայ թէ՛ յոյս եւ թէ՛ ողբերգութիւն: Ազրպէջանի հետ շարունակուող քաղաքացիական պատերազմը, Ղարաբաղի վերջնական ճակատագիրը եւ Վրաստանի 400·000 Հայերու պարագան, Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ անորոշ յարաբերութիւնները, Մոսկուայի սպառնալիքները, աննախատեսելի ղեկավարութիւն մը եւ դէպի ազգային անկախութիւն անցումը որոշապէս պիտի ազդեն Հայաստանի կայունութեան: Ի-

խանութեան գլուխ գտնուողներուն համար ազգի մը ղեկավարումը նման պայմաններու տակ կը ներկայացնէ ահաւոր պատասխանատուութիւն :

Հակառակ այս բոլոր անյաղթահարելի թուացող մարտահրաւէրներուն, ի զարմանս իմ, այս այցելութեանս, գտայ Հայաստանի նոր սկզբնաւորութիւնը : Մեզմէ անոնց համար որ յաճախ Հայաստան կ'այցելէին մեր հայրենիքին յառաջընթացին համար, համայնավար վարչակարգը բացայայտօրէն անտեսած էր ամէն կարգի արդիւնաւէտ գործակցութիւն : Մենք յաճախ գացած ու եկած էինք շատ քիչ արդիւնքով՝ յուսախաբ մնալով վարչակարգէ մը, որու հետ բնաւ կարելի չէր հաշտուիլ : Ժամանումէս քանի մը օր ետք, զարմանքով սկսայ զգալ ամբողջովին տարբեր մթնոլորտ մը : Նախաձեռնութիւն, ստեղծագործութիւն եւ չափանիշերը բարելաւելու նկատառելի ճիգ մը ցացորոշ էին Երեւանի հիմնարկներուն եւ կառավարական պաշտօնատուներուն մէջ, ուր պաշտօնատարներ համարձակ ծրագրեր կ'ուրուագծէին յառաջիկայ տարուան համար :

Երբ զանազան բարեկամներու կը փորձէի արտայայտել զարմանքս տեղի ունեցող այս փոփոխութիւններուն նկատմամբ, կը նայէին ինծի ու կ'ըսէին . «Օ՛, կը սխալիս : Ամէն բան ահաւոր է» : Անոնք ալ ճիշդ էին, անշուշտ : Ամբողջ օր մը պայքարիլ պարզապէս գոյատեւելու համար եւ մտահոգուիլ ապագայի մասին՝ կը դժուարացնէր իրենց համար գնահատումը այն արահետին որ կը բանան :

Անոնց համար ասոնք ամենավատ ժամանակներն են : Մեզի համար թերեւս լաւագոյն ժամանակները . ազգի մը վերածնումին մասնակցելու ժամանակները :

Ինչպէս որ է պարագան Պրայըն Քամաճեանին : Պրայընը, 27ամեայ ամերիկածին քիմիագէտ մը, Շիքակոյէն, անցեալ ամառ կամաւորագրուեցաւ Հայաստան երթալ ծառայելու : ՀԲԸՄ-ի մէջ չորս ամիս գործելէ ետք, Դեկտեմբեր 26-ին զինք գտանք բաւական մտահոգ՝ թէ ինչպէս իր հազիւ գիտցած քանի մը հայերէն բառերով եւ երկիրը համարեա չճանչնալով մէջէն պիտի ելլէ :

Ամէն առտու երեքուկէս ժամ լեզու սորվելով Մաշտոց պողոտայի օտարերկրացի ուսանողներու հանրակացարանին մէջ, ուր ինք եւ իր կինը՝ Մարկրէթը կ'ապրին, ան հիմա կը կարդայ բոլոր հայերէն լրագրերը, կը վարէ Երեւանի մեր գրասենեակը, շաբաթը երկու անգամ կ'երթայ Լենինական հետեւելու ՀԲԸՄ-ի կերակրատուարանի ծրագրին (որ լաւ ընթացքի մէջ է) եւ դեռ, ամենալաւը, անգլերէն կը սորվեցնէ 30 պատանիներու, Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները, Ս. Սարգիսի մէջ : Ան ըսաւ թէ դասերը լաւ չէին ընթանար : 5.30-ի համար նշանակուած դասերուն աշակերտները կու գային 5.45-ին, 6-ին, 6.15-ին, այլ խօսքով՝ երբ որ աւարտէին իրենց միւս գործերը : «Է՛յ, ասիկա խորհրդային դպրոց չէ, ըսած է իրենց, ժամանակին պէտք է գաք : Ուրիշ բան կրնայ ըլլալ անոր փոխարէն» : Յաջորդ դասին բոլոր 30 աշակերտները ատենին դասի գացած են : Երբ իրիկունները Պրայընը ուշ կը մնայ Լենինականէն վերադարձին, Մարկրէթը կը դասաւանդէ : Առնուազն 15 յարաբերաբար մեծ աշակերտներ կ'ուղեկցին իրեն դասէն ետք, վստահ ըլլալու որ ապահով տեղ հասած է ան :

Այդպէս է նաեւ սարկաւագ Մայքըլ Ֆրնոիքեանը, Նիւ Եորքէն : Ս. Ներսէս հայկական ճեմարանէն շրջանաւարտ, ան հիմա իր հայագիտական ուսումը կ'ամբողջացնէ Ս. Էջմիածին : Ան անգլերէն կը սորվեցնէ 10 ճեմարանականներու Սեւանի նոր ճեմարանին մէջ : 18-րդ դարու ճեմարանի շէնքը կը գտնուի Սեւանայ լիճի պատմական եկեղեցիին կից եւ վերանորոգուած է նոր ուսանողներ ընդունելու համար : Ամէն Հինգշաբթի առտու Սեւան երթալով, Մայքըլ սարկաւագը երկու օր կ'անցընէ հոն ամէն շաբաթ, մասնակցելով ուսանողներու առաւօտեան ժամը 7.30-ի վազքին եւ դոյլերով ջրկրութեան՝ օրական ջրցանն ստանալու համար : (Հոսուն ջուր անոնք վերջապէս ունեցան անցեալ շաբաթ, երեք ամսուան սպասումէն ետք) : Ան վստահ է թէ իր ուսանողները տարիէ մը պիտի դառնան սահուն խօսողներ :

Պրայընին եւ Մայքըլին համար յիշատակելի ժամանակներ են : Երանի՛ կարենայի միանալ իրենց :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ ԵԶԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Բողոքական Եկեղեցին Հանովրի մէջ կը կազմակերպէր բանախօսութիւններու շարք մը քաղաքին Մարքթքիրխէ կոչուած մայր տաճարին մէջ, նիւթ ունենալով Խորհ. Միութեան ներկայ վիճակը : Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան մասին խօսեցաւ Ր. Քանդեան, Ապրիլ 17-ին, պատասխանեց հարցումներու :

Քանի մը օր վերջ, Ապրիլ 22-ին Պըրաունշվայկի մօտակայ աւաններէն մէկուն՝ Փայնէի մէջ Հանոս-Արաքս Գերմանեւհայ Բարեկամութեան Միութիւնը կը կազմակերպէր գրական երեկոյթ մը տեղւոյն գրավաճառներէն մէկուն հետ համագործակցելով : Օրուան հիւրն էր վիպասան Էտկար Հիլզընրաթ՝ հեղինակը յայտնի «Վերջին մտածումի հէքեաթը» վէպին : Երկ մը որ «Մուսա Լերան 40 Օրերը»էն վերջ անգամ մը եւս կը հիւսէ Մեծ Եղեռնը, այս անգամ բոլորովին տարբեր մօտեցումով : Հեղինակը կարդաց հատուածներ՝ 1989-ին Ալֆրէտ-Տէօպլին մրցանակին արժանացած այս երկէն, որ թէեւ հէքեաթի կերպարանքով կը մօտենայ, բայց ունի խիստ ճշգրիտ կառոյց շնորհիւ պատմական եւ ազգագրական լուրջ ուսումնասիրութիւններու : Օրերս անգլերէնով լոյս տեսաւ ան, իսկ ուրիշ թարգմանութիւններ կը պատրաստուին, նաեւ Հայաստանի մէջ : Յաւարտ ընթերցման ներկաները առիթը ունեցան հեղինակին հարցումներ ուղղելու :

Երկու օր վերջ, Ապրիլ 24-ին, Ֆրանքֆուրթի մէջ ժամը 19ին տեղի կ'ունենար պատմական ձեռնարկ մը : Քանի մը ժամ առաջ նոյն քաղաքին մէջ ի ներկայութեան բազմաթիւ հիւրերու, պաշտօնական բացումը կը կատարուէր Պոխումի մէջ գործող Հայկական Ուսումնասիրութիւններու Հիմնարկին : Վերատեսուչ մարմնի ատենապետ Պ. Տէր-Յարութիւնեան հակիրճ կերպով կը ներկայացնէր հիմնարկին ծրագիրները, հեռանկարները : Նոյն օրը տեղի կ'ունենային ցոյցեր Պոնի Թուրքիոյ դեսպանատան առջեւ : Բայց կեդրոնական ձեռնարկը կը սկսէր ժամը 19-ին Ֆրանքֆուրթի պատմական Պաուլսքիրխէին մէջ : Սոյն եկեղեցին գերման պատմութեան մէջ ունի իր հաստատ տեղը, տրուած ըլլալով որ ան 1848-ի յեղափոխութեան բիւրեղացման կեդրոնն էր, հոն հաւաքուած էր առաջին Խորհրդարանը գերման պատմութեան : Ցայսօր ոչինչ կորսնցուցած է եկեղեցին իր նշանակութենէն, շատ մը հանդիսաւոր ձեռնարկներ, մրցանակաբաշխումներ տեղի կ'ունենան հոն : Եւ նախատեսուած ծրագիրը վայել էր հանդիսութեան վայրին : Ներկայ էին բազմաթիւ միութենական եւ նահանգային երեսփոխաններ, կաթողիկէ եւ բողոքական Եկեղեցիի ներկայացուցիչներ, կարգ մը հիւպատոսարաններու աշխատակիցներ, Ֆրանքֆուրթի հրեայ համայնքը, գիտնականներ, արուեստագէտներ եւ բնականաբար Գերմանիոյ տարբեր անկիւններէն եւ նոյնիսկ արտասահմանէն Ֆրանքֆուրթ փութացած հայեր : Բնականաբար չէր պակսեր Հայաստանեայց Եկեղեցին Գերմանիոյ վերատեսուչ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի առաջնորդութեամբ :

Աչքառու էր բանախօսներու փաղանգը . երեսփոխան Տոքթ. Շփերլինկ (ԷՍ - Փէ - Տէ) կատարեց բացումը : Իրեն յաջորդեց գերման Խորհրդարանի փոխ - նախագահ Տ. Ռենաթէ Շմիտթ նոյն կուսակցութենէն . ան օրերս իր կուսակցութեան Պավարիոյ նախագահը ընտրուեցաւ : Տ. Շմիտթին ներկայութիւնը գերմանահայ իրականութեան մէջ աննախընթաց դէպք մըն էր : Բայց ան ոչ թէ միայն իր ներկայութեամբ այլ նաեւ պատմական իրականութիւնը առանց բառերը ծամծմելու ներկայացնելով արդարացուց «աննախընթաց» որակումը : Ներկայ էր նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Մոսկուայի մշտական ներկայացուցիչը՝ Ֆելիքս Մամիկոնեան : Ան եղեռնեան անցուդարձերը կապեց մեր օրերու տագնապներուն՝ Սումգայիթին, Բաքուին, Արցախին եւ առհասարակ Հայաստանի ճգնաժամային կացութեան (Ապրիլ 25 Թուակիր Ֆրանքֆուրթեր Ռունտշաու օրաթերթը անդրադառնալով Պաուլսքիրխէի հանդիսութիւններուն, կը տպէր տեսակցութիւն մը Ֆ. Մամիկոնեանի հետ) : Պօխումի համալսարանէն Փրոֆ. Նօլթէ իր խորաթափանց բանախօսութեան մէջ կը ծեծէր յուշահամայնքի «Erinnerungsgemeinschaft» գաղափարը : Աւելի ժողովրդական էր Ռալֆ Ճորտանօ, ան զօրաւոր գոյներով կը գծէր Հայոց գողգոթային պատկերը, կը քարոզէր հայեւհրեայ համերաշխութիւնը եւ կը ներկայացնէր պահանջներ գերման կառավարութեան հասցէին . «Որքա՞ն ատեն դեռ երկրորդական դիրքերու վրայ պիտի ձգէք իրականութիւնը, բարոյականութիւնը եւ մարդկային իրաւունքներու վերականգնումը՝ յանուն "պետական շահերու"» : Հեսընի Հայ մշակութային միութեան ատենապետ Արթին Աքյիւզ կ'ամփոփէր արծարծուած միտքերը : Երեկոյթին իրենց կատարումներով կը մասնակցէին Արա Մալիքեան (ջութակ), Քարլ Տէյվիս (դաշնակ) եւ Լուիզա Պօղապալեան, բոլորն ալ շատ բարձր մակարդակի վրայ :

Վերոյիշեալ ձեռնարկը գերմանահայ գաղութի Ապրիլ 24-ի կապակցութեամբ կազմակերպած լաւագոյն ձեռնարկներէն մէկն էր, եթէ ոչ լաւագոյնը : Այս առընչութեամբ, հարկ է շեշտել որ կազմակերպիչներն էին՝ Հէսընի հայ մշակութային Միութիւնը, գերմանեւխորհրդային համագործակցութեան Միութիւնը, եւ ի մասնաւորի անոնց զօրավիգ, բայց եւ մանաւանդ գլխաւոր մղիչ ուժը՝ Պօխումի Սփիւռքի հետազօտութեան կեդրոնը, որու տարած աշխատանքը պէտք է առանձնապէս գնահատել :

Քանի մը երանգներ աւելցնելու համար այս ապրիլեան խճանկարին, նշենք որ գերման հեռատեսիլը բաւական երկար լռութենէ մը վերջ Ապրիլ 23 եւ24ին երկու հաղորդումներով կ'անդրադառնար Գեռաշէնի ողբալի կացութեան, այս անգամ իրենց սեփական թղթակիցներու վկայակոչումներով : Ռուհրի շրջանի կարգ մը համալսարաններուն (Պօխում, Էսըն, Քէօլն եւայլն) մէջ դասախօսութիւններ տալու համար Գերմանիա կը գտնուի Փրոֆ. Վահագն Տատրեան :

Ր. Ք.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.-Ը ԿԸ ՄԵԾԱՐԷ ԻՐ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ Ս. ՍԱՆՃԵԱՆԻՆ

Շատ չէ թիւը անոնց՝ որոնք, կամովին, իրենց շարունակական աջակցութիւնը կը բերեն հայկական կազմակերպութիւններու, առանց ակնկալելու որեւէ նիւթական կամ բարոյական վարձատրութիւն : Լաւ կ'ըլլայ եթէ, երբեմն գոնէ, առիթ տրուի ժողովուրդին՝ գնահատելու այս նուիրեալներէն մէկը կամ միւսը :

Ատոր կը ձգտէր Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի վարչութեան ձեռնարկը, Կիրակի, Ապրիլ 28-ի կէսօրին, քաղաքին մեծ պանդոկներէն մէկուն մէջ : Աւելի քան հարիւր հրաւիրեալներ պատուեցին անձնաւորութիւն մը, վարիչ մը՝ որ, միշտ իր կնոջ աջակցութեամբ, երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր, թերեւս աւելի, կը ծառայէ Լիոնի հայութեան : Ոչ միայն Լիոնի հայութեան : Օրուան մեծարեալներն էին Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սանճեան :

Պր. Սանճեան, վերջերս միայն, փափաքեցաւ «ազատիլ» Բարեգործականի Լիոնի մասնաճիւղին նախագահի պատասխանատուութենէն, առանց սակայն հեռանալու միութենէն : Կը մնայ պատուոյ նախագահ : Իրեն յաջորդեց Տիկին Էմմա Տօնիկեան :

Նոր նախագահուհին, ֆրանսերէն ելոյթով մը, ընդգծելէ վերջ իր նախորդին կատարած հսկայ աշխատանքը, ամուր հիմերու վրայ դնելու համար մասնաճիւղը, ըսաւ որ եթէ ինքը ընդունած է շարունակելու պարտականութիւնը, դրդուած է ատոր՝ գլխաւորաբար տեսնելով գոյութիւնը, միութեան շարքերուն մէջ, առողջ երիտասարդութեան մը՝ որ արժանի է քաջալերանքի :

Հանդիսավարը, Ստեփան Պօտոյեան, հրաւիրեց յետոյ Միութեան հարաւային Ֆրանսայի ժիր վարիչ՝ Անդրանիկ Քէշիշեանը՝ որ խօսեցաւ հայերէն : Պր. Քէշիշեան յիշեց Սանճեան ամոլին ազգանուէր գործունէութենէն դրուագներ, մանաւանդ՝ Լիոնի մէջ ներկայանալի հաւաքատեղի մը ունենալու աշխատանքը : Հաւաքատեղին, էմիլ Զոլա փողոց թիւ 12, գնուեցաւ Պր. Ալեք Մանուկեանի նիւթական նպաստին շնորհիւ, բայց նորոգումները ու կահաւորումը արդիւնքն են մասնաճիւղին նախագահին եւ իր աշխատակիցներուն յամառ ջանքերուն, դրամական մասնակցութեանը :

Խօսք առին նաեւ Կղեմէս Վարդապետ Մալճեան, ժողովրդապետ կաթողիկէ համայնքին՝ որուն կը պատկանի Սանճեան ընտանիքը եւ Պր. Քէպապճեան, նախագահ՝ Ֆրանսայի շրջանային վարչութեան : Անոնք ալ դրուատեցին Սանճեան ամոլին օգտակար գործունէութիւնը : Շրջանային նախագահը հաղորդեց ներկաներուն Պր. Ալեք Մանուկեանի եւ Միութեան ընդհանուր նախագահուհի Տիկին Լուիզ Սիմոնի գնահատական զգացումները :

Նորվան Եպիսկոպոս ընդգծեց որ Սեդրակ Սանճեան, թշնամի խտրականութեան, չէ վարանած նաեւ բերելու իր օգնութիւնը Հայ Առաքելական Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ ձեռնարկներուն : Եպիսկոպոսին առաջարկին վրայ, Լիոնի Արք. կարտինալ Տըքուրթրէ շնորհած է Պր. Սանճեանի ռբքոնէսանս տիոսէզէն շքանշանը :

Ոգեկոչուեցաւ հանգուցեալ Նափոլէոն Պիւլլիւքեանի յիշատակը : Պր. Պիւլլիւքեան եղած էր պահ մը մասնաճիւղին եւ շրջանային վարչութեան նախագահ : Ներկաներուն մէջն էր անոր հիմնած «Աւթրա» հաստատութեան այժմու տնօրէն - նախագահը, Պատրիկ Պաղտասարեան :

Ի վերջոյ, խօսեցան, յաջորդաբար, մեծարեալները : Սեդրակ Սանճեան տուաւ անունները բացակայ զանազան անձնաւորութիւններու՝ որոնք ղրկած էին իրենց շնորհաւորութիւնները : Յիշեց թէ ի՛նչ առիթով որոշած էր մտնել, 1982-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչական կազմին մէջ : Իր հանդիպումը նախագահ Ալեք Մանուկեանի հետ հրապուրիչ եղած էր : Եւ՝ վճռական : Տիկին Սանճեան ակնարկեց իրենց յիսուն տարիներու միասնական կեանքին՝ ուր, ընտանեկան հոգերու կարգին, տեղ գտած է նաեւ, անշուշտ, ուրիշներու օգտակար ըլլալու ջանքը :

Տիկին Հերմինէ Քէշիշեան, ինչպէս ուրիշ անգամներ, չմերժեց իր տաղանդը ի սպաս դնելու իր հայրենակիցներու հաճոյքին : Հրաւիրուեցաւ երգելու : Արժանացաւ ծափահարութիւններու իր կրկնակի ելոյթներով : Երգեցին, ուրիշներ ալ պարեցին :

Ամբողջ կէսօրէ վերջը, երգ, նուագ, պար, ընտանեկան նկարներու ցուցադրութիւն ստեղծեցին, սեղաններուն շուրջ, ճաշի ընթացքին, մտերիմ, ջերմ մթնոլորտ մը : Ուշ էր իրիկունը, երբ հրաւիրեալները, ակամայ, հրաժեշտ առին :

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

են Արծուաշէն, փակած են Զոդ – Վարդենիս ճամբան: Տագնապալի է Շահումեանի շրջանը, ուր կուտակուած է մեծ քանակութեամբ զօրք եւ օմոնականներ (ազերի յատուկ ջոկատ): Բնակչութիւնը խուճապի մատնուած է:

***

Մայիս 8–ի ցերեկն ու իրիկունը Ֆրանսական հեռատեսիլը (5, առաջին, Բ. եւ երրորդ) լայն տեղ տուին Հայաստանեան լուրերու եւ տպաւորիչ կարգ մը նկարներ ալ ցոյց տուին Թէ – էՖ – 1–էն, ուր կարելի էր տեսնել խորհ. ծանր հրետանին, հրասայլերը, Թռանները, մինչ խորհ. պաշտպանութեան Նախարարութեան փոխ–նախարար՝ կոչեղով կը հերքէր թէ նման զէնքեր օգտագործուած ըլլան:

«Հինգ»ի լրատուութեան յայտագրին հիւրն էր Անրի Վերնէօյլ, որ անգամ մը եւս ճաղկեց Հայերու դէմ տարուած բիրտ քաղաքականութիւնը:

Մայիս 9–ի օրաթերթերը նուազ տեղ կու տային Հայաստանի: Օրինակ Լիպերասիօն եւ Իւմանիթէ չէին իսկ անդրադառնար: Լայն արձագանգ կու տար Լը Մոնտ: Կ'արձագանգէր տեղական պատասխանատուի մը՝ Վարդան Պաշիկեանի պատասխաններուն Ա – էՖ – Փէ–ի թղթակիցին. ան կ'ըսէր թէ 13 հոգի, որոնց մէջ 11 հայ ոստիկան, որոնք հանրակառքով Ոսկեպար կ'երթային սպաննուած են: Ասոնք կախում ունին, կը ճշդէ Լը Մոնտ, Հայաստանի Ներքին Նախարարութենէն եւ խորհ. օրէնքներու համապատասխան ուժեր են: Թերթը կը հրատարակէ նաեւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքին՝ Թորգոմ Արք.ի յայտարարութիւնը, ուր ան կը շեշտէ թէ կատարուած ջարդը կը յիշեցնէ 1915–ի դէպքերու սկիզբը: Մամուլի ասուլիսի մը նախաձեռնած էր Պատրիարքը Մայիս 7–ին եւ Մոնտի տեղւոյն թղթակիցը դիտել կու տայ որ «ընդհանրապէս շատ հաւասարակշռուած», Թորգոմ Արք. ամբաստանած է խորհ. իշխանութիւնները իրենց «բարեացակամութեան» եւ «յանցագործ կրաւորականութեան» համար: Որքան գիտենք խորհ. իշխանութիւնները բնաւ «կրաւորական» չեն, բայց լրատուութենէն այնպէս կը թուի որ Թորգոմ Պատրիարք կը կարծէ որ Ազրպէյճանի ներքին ուժերն են յարձակողները:

Քոթիտիէն տը Փարի, Մայիս 9–ին, հրատարակած էր Փիէր Վեռլիւիզի մէկ շատ դիպուկ գրութիւնը, ուր ան կը նկարագրէ «ծուղակը» եւ կը վերլուծէ կացութիւնը: Լրատուութեան բաժնին մէջ ալ (խորագրուած՝ բանակին թռանները մաքրութիւն ըրին), կը նկարագրէ թէ ինչ բիրտ ձեւով կը միջամտէ: Ոսկեպարի յարձակման մանրամասնութիւնները եւ տեղւոյն –Նոյեմբերեանի– ոստիկանութեան պետը՝ Տիգրան Սարգսեանի յայտարարութիւնները կատարուածին պատկերը կու տան: Ոսկեպարի յարձակումը եղած է 9 հրասայլով, ծանր հրետանիով, 6 թռաններով:

Ֆիկառօ, թէ լաւ լրատուութեամբ (շնորհիւ մանաւանդ իր թղթակցին, որ Հայաստան է) եւ թէ խմբագրականով մը (զոր ստորագրած է Ժաք Ժաքէ–Ֆրանսիյոն) հարազատօրէն կու տայ քաղաքական պատկերը: «Հայաստանի դատը» կը գրէ, «օրինաւոր է ինչպէս օրինաւոր են դատերը Պատմութեան զոհ բոլոր ժողովուրդներուն՝ հրեայ, պաղեստինցի, քիւրտ եւ ուրիշներ: ... Երբ անողոք ճակատագիր մը կը ցնցէ Հայաստանի հողը, աշխարհ իրար կ'անցնի մեղմացնելու համար իր ժողովուրդին տառապանքները: Կարելի՞ է լռել, երբ այս նոյն ժողովուրդը կը ջարդուի յանուն Պետութեան մը շահուն, որ անպայման մերը չէ»: (Նոյն թերթին նամականիի բաժնին մէջ հատուած մը կայ հայ ընթերցողէ մը Ապրիլ 24–ի մասին):

Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտը կարճ ձեւով կ'արձագանգէր Ազրպէյճանի նախագահ եւ կուսակցապետ՝ Մութալիբովի յայտարարութեան: Համայնավար ղեկավարին համար ոչ մէկ խօսակցութիւն կարելի է ունենալ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի հետ. ժամ առաջ պէտք է զինաթափել միլիսները (ոստիկան): Այս խօսքերը կը բացատրուին անով որ Ազրպէյճան որեւէ քաղաքական լուծումի կողմնակից չէ: Հայաստան բոլոր փաստաթուղթերը յանձնած է Գորբաչովի, բանակցութեան համար, բայց որովհետեւ նպատակայարմար չէ նկատուած, Մոսկուա դիմեց այս միջոցին:

ՑՈՅՑԸ

Փարիզի Խորհրդային դեսպանատան առջեւ, ցոյց մը տեղի ունեցաւ Չորեքշաբթի, Մայիս 8–ին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Հակառակ տօնական օր ըլլալուն, քանի մը հազար հոգի համախմբուած էին, պաստառներով ուր կը դատապարտուէր՝ «մարդասպան Գորբաչովը»: Ցոյցէն նկարներ սփռեցին հեռատեսիլի կայանները նոյն իրիկունը:

Ցոյց մըն ալ նախատեսուած է Էլիզէի առջեւ, Շաբաթ օր, ժամը 15·30–ին:

Բողոքի նման ցոյցեր տեղի կ'ունենան ամէն կողմ: Մոսկուայի Կարմիր հրապարակին վրայ, օրինակ, «Յուշամատեան» (Մեմորիալ) եւ «Ժողովրդական Ռուսաստան» շարժումի ներկայացուցիչները հաւաքուած են եւ պահանջած որ Կրեմլինը դադրեցնէ իր յարձակումը Հայերու դէմ:

***

Հինգշաբթի իրիկուն (Մայիս 9) Երեւանէն մեր առած լուրերուն համաձայն համեմատական հանդարտութիւն մը կը տիրէր, բայց մթնոլորտը շատ լարուած կը մնար, մանաւանդ յուզումը շատ մեծ էր ժողովուրդին մօտ, քանի 104–ի հասած էր առեւանգուած Հայերու թիւը եւ ցուցակն ալ պատրաստուած էր: Այս պատանդները, ինչպէս բսինք արդէն, «զինեալ աւազակներ» չեն ինչպէս կը փորձէ համոզել Մոսկուա, այլ օրինաւոր միլիսներու անդամներ, բժիշկներ, խորհուրդներու անդամներ, նոյնիսկ պատասխանատու անձեր որոնք բանակցութիւններու համար ներկայացած են եւ վար դրուած ու փոխադրուած այլուր: Ամէնէն մտահոգիչը այս «այլուրն» է: Վախ կայ որ ուրիշ տեղ չըլլայ քան՝ Ազրպէյճան: Հայաստանի իշխանութիւնները անունները, արհեստները ճշդած են ու յանձնած համապատասխան ցուցակները Մոսկուայի:

Շուրնուխէն (Գորիսի շրջան), օրինակ, միլիսի (ոստիկանութիւն) եւ ՔԱ - Կէ - Պէ–ի 16 անդամներ են որոնք զինաթափ եղած են, ինչ որ բաւական «հետաքրքրական» երեւոյթ է: Եւ կարենալ պատկերացնելու համար թէ ինչ կը կատարուի, տանք օրինակ մը: Միշտ Գորիսի շրջանի գիւղերէն՝ Քուրդղուլախի մէջ զինուորները կը հրկիզեն կառք մը ու երբ քանի մը հոգի կը փորձեն մօտենալ տեսնելու համար թէ ի՞նչ պատահեցաւ, ուղղակի կրակ կը բացուի իրենց վրայ եւ 3 հոգի կը վիրաւորուի:

Հինգշաբթի իրիկուն մեզի ճշդեցին նաեւ թէ Արծուաշէնը ինկած չէ: Նոյն օրը նաեւ ժամը 9-ին, ապա ժամը 15–ին բանակցութեան ժամադրութիւն կար, զէնքերը յանձնելու համար եւ ժամը 15-ին զինուորները ներկայացած, ապա՝ մեկնած են:

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան անգամ մը եւս հեռաձայնով խօսած է ՔԱ.Կէ.Պէ-ի պետին՝ Կրիուչկովի հետ, խիստ ոճով, եւ կրկնած թէ անմիջապէս պէտք է դադրեցնել յարձակումները: Արտակարգ խրավիճակի ժամանակաւոր խորհուրդը իր նիստի ընթացքին, զոր կը վարէր Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր կը շեշտուի թէ Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի արիւնալի տեղահանութիւններուն զուգահեռ, խորհրդային բանակը կը շարունակէ յարձակումը (ակրեսիան) Հայաստանի դէմ բռնութեան եւ ուժերի ենթարկելով Գորիսի, Իջեւանի, Նոյեմբերեանի խումբ մը գիւղեր եւ պետականօրէն կազմակերպուած այս բարբարոսութիւնները կատարողներուն պատասխանատուութեան հարցը պէտք է միջազգային հանրութեան քննութեան առարկայ դառնայ: Նոյն օրը, Մայիս 9, Աշոտ Մանուչարեան մամուլի ասուլիս մը տուած է, ուր կը յայտնէ թէ բոլոր պատանդները տարուած են Ազրպէյճան եւ յանձնուած տեղական մարմիններու տնօրինութեան:

Նոյեմբերեանի շրջանը տեղի ունեցած է միլիսի 10 անդամներուն եւ անոնց մէկ վարորդին թաղումը: Ասոնցմէ չորսը սպաներ էին, չորսը ենթասպայ, երկուքն ալ՝ շարքային: Ասոնք են Մոսկուայի «աւազակները» ... :

Մարտունիի շրջանի Նորաշէն գիւղի մօտ Ազրպէյճանցիներ 6 Հայեր պատանդ բռնած են: Շահումեանի շրջանի Հայ Բորիս գիւղի մօտ Գիւուրգալիլարի կողմէ կուտակումներ կան: Բուզլուխ, Մանաշիդ, Ղարաչինար, Երքէճ հայաբնակ գիւղերու կիներն ու երախաները տեղափոխուած են Վերինշէն եւ Կիւլիստան:

ՄԱՅԻՍ 10

Արեւմտեան մամուլը միշտ լայն տեղ կու տայ Հայաստանի այս ողբերգական դէպքերուն եւ ընդհանուր ձեւով նպաստաւոր է Հայաստանի, իր արտայայտութիւններուն մէջ: Մայիս 10-ի «Մոնտ»ի մէջ, օրինակ, կար նախ Փլանթիւի ծաղրանկարը, ապա Տոմինիք Տոմպր իր թղթակցութեան մէջ բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ Գորբաչով Բաքուն ընտրած է Երեւանի դէմ, ազերի ոստիկանները, կը գրէ, կը միջամտեն հայկական հողամասի վրայ խորհրդային բանակի կողքին կեդրոնական իշխանութեան օրհնութեամբ: Էլէնա Պոննէր յայտարարած է՝ «Ամօթալի կերպով կը վարուինք»: Իրեն համար Գորբաչով - Ելցին համաձայնութիւնը առատ կը թողու կեդրոնը ինչ կը վերաբերի ազգութեանց զսպումին: Երեւափոխան՝ Հայր Կլեալ Իակունինի համար երկու կարելիութիւններ կան. - կամ բանակը Գորբաչովի հակակշռէն դուրս է եւ այդ պարագային պէտք է հրաժարի, կամ ներկայ ջարդերուն պատասխանատու է:

«Քոթիտիէն տը Փարի» լայն տեղ կու տայ, Հովին ալ ծաղրանկար մը ունի (ներշնչուած Ալժերիոյ պատերազմէն), որ կը ներկայացնէ տեղահան հայութիւն մը, դագաղներ շալկած և զոր կը խորագրէ

LA VALISE ET LE CERCUEIL

«Ֆիկառօ» կը շարունակէ շատ լաւ մօտեցում ցոյց տալ եւ նկարով մըն ալ ցոյց կու տայ տեղահան Հայերը:

«Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ»ը կը գրէ թէ արդէն 48 Հայ սպաննուած է, 91 պատանդ կայ (Մանիս 9-ի իրիկունն էր որ 104-ի հասաւ) ու կը հրատարակէ հայ երիտասարդներու նկար մը, անոնք կապանէն ուսամբարձ իրենց մէկ ընկերոջ դագաղը կը փոխադրեն: Մայիս 8 - 9-ի «Թրիպիւն տը Ժընեւ»ը նաեւ լայն տեղ կու տայ, ինք ալ անդրադառնալով որ Կրեմլինը իր ընտրութիւնը ըրած է Կովկասի երկու Հանրապետութիւններու միջեւ՝ Ազրպէյճան կը մնայ համայնավար եւ հաւատարիմ Գորբաչովի:

Ոչ Մայիս 9-ին, ոչ ալ 10-ին «Լիպերասիօն» տող մը յատկացուցած էր Հայաստանի, ինչ որ առնուազն զարմանալի է այս թերթին համար:

Կարմիր բանակի պաշտօնաթերթը՝ Կարմիր Աստղ կը սպառնայ Հայերուն՝ համապատասխան ծանր միջոցառումներու դիմել, եթէ անոնք շարունակեն «աւազակային» իրենց արարքները: Ըսել կ'ուզեն, անկասկա՛ծ, հանդիստ կեցէք որ ազատ - համարձակ ջարդենք ձեզ ... :

***

Փաթրիք Տէվէճեան, երեսփոխան եւ քաղաքապետ Անթոնիի, հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ուր իր վրդովումը կը յայտնէ Գորբաչովի վարած քաղաքականութեան դէմ, որ Սումգայիթի պոկրոմներու մեթոտները կը գործածէ արգելք հանդիսանալու համար Հայաստանի անկախութեան գործընթացին: Կ'ըսէ նաեւ թէ քանի մը օրէն Հայաստան կ'երթայ ցոյց տալու իր համախոհութիւնը եւ ի հարկին կրելու բնակչութեան հետ այն ճակատագիրը զոր իրեն վերապահած է իր նոր բայց յաւիտենական ողբերգութիւնը:

Օ - Սէ - Ա–ն (Հայաստանի հետ համագործակցութիւն) զեկոյցով մը իր վրդովումը կը յայտնէ ոչ միայն գործուած ջարդերուն համար, այլեւ՝ կը ճաղկէ Միթերանի դիրքը Գորբաչովի ի նպաստ ճիշդ այն օրը, երբ կարմիր բանակը կը սպաննէր եւ կը ջարդէր Հայաստանի մէջ:

Դեռ կան նման բազմաթիւ յայտարարութիւններ, բայց անկարելի է բոլորին արձագանգել:

× Ուրբաթ առտու կը հաղորդուէր թէ նոր 3 հայաբնակ գիւղեր (հաւանաբար Շահումեանի շրջան) յարձակման թիրախ են, բայց Երեւանէն (տեղւոյն ժամով 13) չհաստատեցին այս լուրը, ոչ ալ 9 խորհ. զինուորներու վիրաւորուած ըլլալը: Կացութիւնը կայուն կը նկատուէր:

MANIFESTATION à Marseille

A l'appel des chefs religieux et de toutes les associations arméniennes de la région, le Comité de soutien aux Arméniens d'Arménie et du Karabagh appelle la population marseillaise à apporter son soutien et sa solidarité en participant massivement à la manifestation qui aura lieu

LUNDI 13 MAI

A 17 HEURES

du

VIEUX PORT

QUAI DES BELGES

aux

MOBILES

COMITE DE SOUTIEN
A L'ARMENIE ET AU KARABAGH

Տիկին Աբրահամ Սողոմոնեան,
Օր. Անի Սողոմոնեան,
Տէր եւ Տիկին Թոնի Վրաքաս եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Սողոմոնեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Կի Սողոմոնեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Գամպուրեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Անթուան Ռաժա եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Սիրական Սողոմոնեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Սողոմոնեան եւ աղջիկը,
Տիկին Լինտա Լըքոնթ,
Տիկին Արսինէ Էրաքսան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Պարոյր Թարխանեան եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, քեռայրին, հօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԱԲՐԱՀԱՄ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 30-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Մայիս 6-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Շուազի - Լը - Ռուայի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

4, rue des Longs-Près,
92100 Boulogne-Billancourt

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ», տարազը կղզին վերաբերող օրէնքին մէջ, հակասահմանադրական նկատուեցաւ Սահմանադրական Խորհուրդին կողմէ, որու դիմած էր ընդդիմութիւնը այդ առնչութեամբ: Օրէնքը կը մնայ ինչպէս որ է, բայց 1958-ի Սահմանադրութիւնը կը ճշդէ որ Ֆրանսա մէկ ամբողջական Հանրապետութիւն մըն է, մէկ ժողովուրդով: Պարզ է որ ձախողութիւն մըն է կառավարութեան համար եւ Քորսիքացիներն ալ դժգոհ են:

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ընտրութեան տասնամեակը լայն արձագանգներ կը գտնէ մամուլին մէջ եւ բոլորն ալ հաշուեկշիռի կը դիմեն: Անուրանալի է, որ ընդհ. ձեւով արդիւնքը դրական է, բայց ինչ որ հակասական է ձախ իշխանութեան մը համար, այն է որ ձախի հարցերու մէջ ձախողեցաւ, այսինքն՝ գործազրկութիւն եւ ընկերային անհաւասարութիւններ, քանի որ տնտեսական աջ քաղաքականութիւն մը վարելով է, որ Ֆրանքը ամրապնդուած է եւ դրամահոսութիւնն ալ հազիւ 4% է տարեկան:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը՝ Բեսմերթնիխ, Ուրբաթ օր, Իսրայէլ գնաց, ինչ որ պատմական բնոյթ ունեցող այցելութիւն մըն է: Շամիր կը յուսայ որ Խորհրդային Միութիւնը չափաւորութեան դեր մը կը խաղայ շրջանին մէջ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ հաւաքական նախագահութիւնը արտակարգ նիստէ մը ետք որոշեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել կարգուկանոնը վերահաստատելու համար Խրուաթիոյ մէջ, ուր վերջին օրերու ազգամիջեան բախումները շատ սուր բնոյթ առած էին եւ կրնային քաղաքացիական պատերազմի յանգիլ:

ԹՈՒՐՔ եօթը զինուորականներ սպաննուած են եւ 31 ուրիշներ ալ վիրաւորուած Ջելթիքլի գիւղին մօտ (Պիթլիսի շրջան) Քիւրտերու կողմէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 14

MARDI
14 MAI
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.535 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 66e ANNÉE — No 17.535

ԿԱՐԳԸ ԱՐՑԱԽԻ՞Ն ԵԿԱՒ

ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ԼՈՒՍԱՐԳԵԼԸ Կ'ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԻ

ԽԱԽՈՒՏ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԳԻՒՂԵՐԸ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ «ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»Ի ՀԵՏ

Երկուշաբթի առտու (Մայիս 13) Երեւանէն առած մեր լուրերը –հեռաձայնով– կը հաստատէին, դժբախտաբար, փարիզեան օրաթերթերու տուած տեղեկութիւնները Արցախի մասին, ուր լուսարգելը երկու ժամով երկարաձգուած է եւ կը սկսի իրիկուան ժամը 9–ին:

Երեւանի եւ Ղարաբաղի ու Շահումեանի միջեւ կապը բոլորովին խզուած է: Կիրակիէն Երկուշաբթի հազիւ կարելի եղած էր հեռաձայնային կապ հաստատել Ստեփանակերտի հետ եւ տեղեկանալ թէ տունէ տուն սկսած են անձագրային ըստուգումներ. զօրքը հասած է եւ մթնոլորտը խիստ լարուած կը մնայ Արցախ եւ Շահումեան, երբ հաղորդակցութիւնը խզուած է:

Նախապէս, Շաբաթ օր մեր առած լուրերը կը հաստատէին թէ կացութիւնը անդարտած էր Պառաւաքար (Տաուշի գիւղն, նախապէս՝ Շամշադին), որ 1775 բնակիչ ունի եւ ուր նախորդ օրը՝ Մայիս 10–ին, ծանր յարձակում գործած էին խորհ. զօրքերը (մէկն ալ սպաննուած, 8 ուրիշներ վիրաւորուած): Պատանդ առած էին 4 հոգի, բայց աւելի ուշ վերադարձուցած, պատանդ առնուած էին նաեւ օտար լրագրողներ:

ՑՈՅՑ

X Շաբաթ օր, Մայիս 11–ին, շուրջ 1000 հոգի համախմբուած էին Փարիզի Հայոց Եկեղեցին, ուրկէ ուղղուեցան Էլիզէ, ցոյց մը ընելու համար, գլխաւորաբար բողոքելու նախագահ Միթերանի բռնած դիրքին դէմ: Կային պաստառներ, ուր կարելի էր կարդալ՝ «Ազատ Ֆրանսա, Ազատ Հայաստան», «Գորբաչով՝ մարդասպան, Միթերան մեղսակից», եւլն. եւլն.: Այս առթիւ խօսք առած են Փաթրիք Տէվէճեան, Տոքթ. Ս. Սիմոնեան, Վահէ Մուրատեան (կարդացած է Միթերանի ուղղուած նամակը) Թոփէր Այտապիրեան, Միհրան Անթապլեան, Գեղամ Գեւոնեան եւլն. եւլն.: Նամակը յանձնուած է Էլիզէ: Ցոյցին նախաձեռնած էին խումբ մը միութիւններ:

ՄԱՅԻՍ 13–Ի ՄԱՄՈՒԼ

Մայիս 13–ին ալ, կարգ մը օրաթերթեր բաւական տեղ կու տային Հայաստանի: Ամէնէն հետաքրքրականն էր Լիպերասիոն, որու աշխատակիցը, ինչպէս կը գրենք քիչ անդին, նախորդ օրուան մամուլի արձագանգներու առթիւ Երեւան է եւ տեսակցութիւն մը ունեցած է Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի հետ: Ան վստահ չէ որ զինուորական գործողութիւնները վերջ գտած են, մտահոգ է 104 պատանդներու մասին, թէեւ Կրիուչկով ապահովութիւն տուեր է, որ իրենց կեանքը չէ վտանգուած, բայց, տարուած են Ազրպէյճան եւ ցրուած հոս ու հոն: Ան կը կրկնէ թէ հարց պէտք է տալ՝ «Ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ Պետութեան այս անհարեկչութիւնը, երբ 1500 զինուոր, 40 հրասայլ, 10 թռան կը գրկուին գիւղի մը վրայ (Պառաւաքար) ուր 5 որսորդական հրացան կայ: ...Հեռանկարն էր խուճապի մատնել հայ բնակչութիւնը, որպէսզի կորսնցնէ իր վստահութիւնը իր հիմնարկներուն հանդէպ, անկախութեան գործընթացին մէջ, որու նախաձեռնած ենք: Հայերը միակամ են իրենց կառավարութեան հետ եւ տեղի չեն տար խուճապի»: Հարցումով մը, Պերնար Քոհէն, դիտել կու տայ թէ ըստ ոմանց՝ բնակչութիւնը «յոգնած է» եւ իրենք (իշխանութիւնները) համակերպած են Ղարաբաղի կորուստին ու Լ. Տէր–Պետրոսեան կը պատասխանէ. – «Այո, Մոսկուայի նպատակն է բարոյալքել Հանրապետութիւն մը, որ առանց առճակատման անկախութեան պատրաստուած է: ...Ինչ կը վերաբերի Լ. Ղարաբաղի, ծանօթ եմ, արդարեւ այդ ամբաստանութիւններուն, զոր խերացուցած են կազմակերպութիւններ, ինչպէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կամ ինչ որ կը մնայ Համայնավար Կուսակցութենէն: Մեր դիրքը չէ փոխուած: Հարցը պէտք է լուծել խաղաղ միջոցներով եւ բանակցիլ: Ղարաբաղը կը շարունակուի օգտագործուիլ, որպէս ճնշումի միջոց Հայաստանի վրայ, բայց վճռական կը մնանք մեր առաջարկներուն վրայ»: Լ. Տէր–Պետրոսեան կը հերքէ թէ հայկ. յարձակումներէ 61 Ազերի մեռած ըլլան, կ'ըսէ թէ զինուորական 160 միջադէպերէ 156–ը՝ Ղարաբաղի հայկ. գիւղերու դէմ էին, 4–ը՝ ազերի...:

Ֆիկառօ, կարճ կ'անդրադառնայ, կը յիշէ թէ ԷՌ – Փէ – ԷՌ–ը հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է, ուր Ալէն Ժիւփէ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ եւ կը շեշտէ թէ Ֆրանսա ամէն ինչ պէտք է ընէ, որպէսզի Ապահովութեան Խորհուրդը ձեռնածալ չնստի եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ, որպէսզի այս գզուելի ջարդերը վերջ գտնեն (Երկուշաբթի առտու, չէինք ստացած լրիւ բնագիրը կարենալ հրատարակելու համար):

Քոթիտիէն խիստ ոճ կը գործածէ եւ կը յայտնէ որ 15 օրուան շրջափակումէ մը ետք, Ստեփանակերտ հասած է ուտեստեղէնի կառախումբը, բայց սնունդը փոխարինուած էր քարով եւ աւազով: Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտը կ'արձագանգէ Վազգէն Մանուկեանի մամուլի ասուլիսին, որ յայտնած է թէ լուրջ նոր միջադէպեր չկան: Ըսած է նաեւ թէ Հայաստան սննդեղէնի միայն մէկ փոքր մասը ստացած է կեդրոնէն եւ մտավախութիւն յայտնած թէ Մոսկուայի քաղաքականութեան շարունակութիւնն է ապակայունացնելու համար Հայաստանը:

Իւմանիթէ կարճ կ'անդրադառնար Արցախի ծանր կացութեան:

**

— Հայաստանի Ներքին նախարարը՝ Գալուստ Ղազարեան նշանակուած է նախարարապետին իրաւապահ մարմիններու հարցերու խորհրդական: Ներքին նախարարի այժմու պաշտօնակատարն էր Աշոտ Մանուչարեան, որ այս ձեւով նախարար կը դառնայ:

— Համայնավար Կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի ընդհ. քարտուղարը՝ Ստեփան Պօղոսեան հրաժարած է:

— Ռուսաստանի մտաւորականութեան «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամ Ինէսա Բուրկովա, որ Ստեփանակերտ գտնուած է, դիմում ըրած է վերջ տալու համար գործուած անհարեկչական գործողութիւններուն:

— Արտասահմանի Հայերը բազմաթիւ հեռագրերով, նամակներով դիմումներ կը կատարեն ամէն կողմ: Չենք կրնար մանրամասնօրէն արձագանգել:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՅԻՍ 11

LE MONDE

Կ'արձագանգէր մանրամասնօրէն Պառաւաքարի յարձակումներուն: Կ'աւելցնէր որ խորհ. բանակը կը վստահեցնէ որ կը գործադրէ Գորբաչովի «ուքազը» (հրաման) ապօրինի միլիսներու ապազինման մասին (Յուլիս 1990): Այս վերջինը յայտարարած է թէ համամիտ է այս գործողութիւններուն: Ա. Մանուչարեան, իր կողմէ, յայտարարած է թէ «կազմակերպուած զինեալ խումբ չկայ, որ ապայակոյտ ունենայ եւ չգտնուի Հայաստանի կառավարութեան հակակշռին տակ»: Ըստ իրեն, զինաթափ եղած 5000 «մարտիկներէն» Հայաստանի նոր իշխանութեանց կողմէ, անցեալ Օգոստոսին, 1700–ը ներառուած են սահմանապահ եւ «յատուկ ջոկատ»ներու մէջ, զինեալ պաշտօնական երկու խումբեր, որոնք իր Նախարարութենէն կախում ունին:

LIBERATION

Թերթին աշխատակիցը արդէն իսկ մեկնած էր Հայաստան եւ իր թղթակցութիւնը ամբողջովին նուիրուած է Պառաւաքարի: Հարազատ պատկերը կու տայ կատարուածին, ուրկէ յստակ կը պարզուի թէ ինչ բիրտ յարձակման ենթարկուած է 3000 հոգինոց այս խաղաղ գիւղը, ուր իբրեւ զէնք կան 4–5 որսորդական հրացան, որոնց համար ներխուժած են շուրջ 30 հրասայլ, զօրքերու փոխադրակառքեր, թռաններ, ռոքէթներ, եւլն. եւլն.:

LE PARISIEN

Կարճ հարցազրոյց մը ունի Ժան Քէհայեանի հետ, որ իր վրդովումը կ'արտայայտէ ի տես արեւմտեաններու կրաւորականութեան:

I H T

Նաեւ կը նկարագրէ Պառաւաքարի վրայ կատարուած վայրագ յարձակումը:

LE POINT (Hebdomadaire)

Փիէր Պրիանսոն շատ յաջող վերլուծում մը կը կատարէ, զոր կը խորագրէ՝ «Le test arménien»: Կը գրէ ի մէջ այլոց, ակնարկելով Գորբաչովի կատարած յարձակումին, թէ տարօրինակ պահ է յարձակման մը համար, երբ յստակ չէ թէ ի՞նչ պիտի շահի Գորբաչով: Բացէ ի բաց Ազրպէյճանի կողմն ընտրելով, կը թուի թէ իշխանութիւնը վերջնապէս հայկ. կարծիքին թշնամանքին կ'ենթարկուի: Աւելի անձնական գետնի մը վրայ, յանձին Խորհրդարանի Նախագահ՝ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի, Գորբաչով կը կորսնցնէ թանկագին խօսակից մը, որու հանդարտ եւ իրատես գործունէութիւնը կ'ողջունուէր 1990–ի ամառէն ի վեր բոլոր դէտերուն կողմէ: Խորհ. Միութիւնը չյայտարարուած պատերազմի մը մէջ է Հայաստանի դէմ, ըստ Լ. Տէր–Պետրոսեանի: Այլեւս դժուար պիտի ըլլայ կա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՉ ԵՒՍ Է

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻ

Վերջին պահուն, ցաւով տեղեկացանք թէ Մայիս 12–ի իրիկունը, իր մահկանացուն կնքած է հայագէտ Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, որ ամիսներէ ի վեր հիւանդ էր: 83 տարեկան էր: Մանրամասն կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

ARMENIE

COMMUNIQUE DU P. S.

Le Parti Socialiste condamne fermement l'intervention de l'armée soviétique en Arménie et s'associe au deuil de la communauté arménienne de France. La brutalité des moyens employés pour dissoudre les force d'auto-défense de la République d'Arménie est d'autant plus choquante que celle-ci avait précisément choisi de respecter les formes légales et constitutionnelles pour redéfinir ses rapports avec l'Union soviétique.

Le Parti Socialiste, qui a reçu le 7 Mai Monsieur Babken Ararktzian, vice-président du Parlement arménien, assure les autorités arméniennes démocratiquement élues et notamment le président M. Levon Ter-Petrossian de la solidarité des socialistes français.

Il appelle les responsables soviétiques à mettre fin immédiatement à la répression armée et à engager le dialogue avec les Républiques caucasiennes pour qu'elles puissent réaliser pacifiquement dans le respect du droit, leurs aspirations nationales.

P. GUIDONI
Secrétaire National

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային ուժերու յարձակումներն ու խժդժութիւնները կանոնաւորապէս տեղ գտած են Թուրք մամուլի մայիսեան թիւերու տեղեկատուութեան բաժնին մէջ:

Մայիս 9–ի «Միլլիյէթ»ը կ'արձագանգէ Ազրպէյճանի «Ժողովրդական ճակատ»ի ղեկավարներէն Մէհմէտովի Ամերիկայի մէջ ունեցած կարգ մը արտայայտութիւններուն: Ինչպէս ծանօթ է, «Ժողովրդական ճակատ»ը Ազրպէյճանի համայնավար իշխանութեան գլխաւոր ընդդիմադիր ուժն է ու կը ջանայ երկրին մէջ ժողովրդավար վարչակարգ հաստատել: Մէհմէտով ըսած է թէ Մոսկուա Ազրպէյճանը իր հակակշռին տակ պահելու համար կը հրահրէ Հայաստանի հետ անոր բախումները ու զարկ կու տայ կրօնամոլ տարրերու: Ազերի ղեկավարը պատասխանելով հարցումի մը, ըսած է թէ պատրանք է պանթուրքիզմը եւ թէ Ազրպէյճանի քաղաքական ու աշխարհագրական դիրքը տարբեր է Միջին Ասիայէն: Ան զանգատած է նաեւ որ արեւմտեան շրջանակները չեն ըմբռներ Ազրպէյճանի ընդդիմադիր ճակատին կացութիւնը ու զօրավիգ չեն կանգնիր անոր:

Թերթին յաջորդ օրուան թիւն ալ տեղ կու տայ հեռաձայնի այն խօսակցութեան զոր ունեցած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի խորհրդականը Ալիք Արզումանեան, թերթին թղթակիցին հետ: Ա. Արզումանեան ըսած է թէ Կրեմլինը Ազրպէյճանը գործիք դարձուցած է ճնշելու համար Հայաստանի անկախութեան շարժումը: Ան այս պարագան բացատրած է անով որ Ազրպէյճան շրջանի միակ Հանրապետութիւնն է ուր կը շարունակուի համայնավար վարչակարգը:

ԻՆՉՈՒ ԿԸ ԼՌԷ ՂԱՐԱԲԱՂԸ

ԱՆՏՐԷՅ ՆՈՒՅԿԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍՈՒՄԳԱՅԻԹԵԱՆ ՆԱԽԱՋԳՈՒՇԱՑՈՒՄ

Սումգայիթի ջարդերը տարերային, պատահական վայրագ երեւոյթ չէին, որպէս պատասխան իրենց պատմական հայրենիքին միանալու Ղարաբաղցիներու բարձրաձայն արտայայտած փափաքին: Ամէն բան սառնօրէն ու վարպետութեամբ կազմակերպուած էր: Նախապէս գրի առնուած էին Հայերու անունները ու յանձնուած ջարդարարներուն. նախապէս խլըւած էին Հայերու հեռաձայնները, թաղամասերը բերուած էին վառելանիւթով լեցուն տակառներ, քարեր, կազմակերպուած էր սադրիչ լուրերու ամբողջ ցանց մը, գրգռելու համար յանցագործները որոնք հաւաքուած էին տարբեր վայրերէ:

...Ջարդարարները, ինչպէս յայտնի է, հաճոյք կը զգան իրենց կատարած զազանութիւններէն: Սումգայիթի պարագային մեծ հաճոյք կը զգային տանջելով յատկապէս կիները:

...Զօրամասերի համար պատրաստած էին չարք մը անակնկալներ: Ղարաբաղի շրջափակում, յատուկ ոստիկաններու կողմէ օդակայանի եւ կեանքի ապահովման բոլոր ուղիներու փակում, վարչական հարցակման տարբեր ձեւեր:

Օրինակ. Ազրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց ջնջել Շահումեանի շրջանը ուր կ'ապրին 20 հազար Հայեր (82%) եւ միացնել Կասում - Իսմայիլի շրջանին ուր կ'ապրին մօտ 50 հազար Ազրպէյճանցիներ: Շատ նրբօրէն մտածուած է, չէ՞: Թէ ինչ կը պատահի յետոյ, կարելի է երեւակայել:

Իսկ ի՞նչ կ'ընէր այդ միջոցին մեր կեդրոնական կառավարութիւնը որ կարծես վերջին տարիներուն դէպքերն անգամ չի քննար, մտահոգուած թէ ի՛նչ ընէ որպէսզի ոչ ոք փորձէ նեղել ազգ. փոքրամասնութիւնները:

Ի՞նչ կ'ընէ «ռուսական բանակը» Ազրպէյճանի մէջ. մենք լաւ գիտենք թէ ինչ կ'ընէր երբ կը դրուէր Բաքուն Հայերը ջարդելէ քանի մը օր յետոյ. բոնք թէ ան ազրպէյճանական համայնավար կուսակցութիւնը կը պաշտպանէր ազրպէյճանցի ժողովուրդէն:

«Երբ յաջորդ օրը, լուսաբացին մեզ զրահապատ կառքով քաղաքային Կոմիտէ բերին, ես զարմանքով տեսայ որքա՜ն զինուորներ կային ... կարծես ամբողջ բանակ մը շրջապատած էր շէնքը, մինչ դրացի թաղամասին մէջ մարդիկ կը սպաննէին»:

«Երբ զայն կը սպաննէին, քովէն զրահապատ կառքեր կ'անցնէին. մարդիկ զինուորներուն քով կը վազէին եւ օգնութիւն կը խնդրէին, սակայն անոնք կը պատասխանէին թէ հրամայուած է չխառնուիլ պատահածին...»:

Ցարգելի ընթերցողներ, բստ ձեր խիղճին պատասխանեցէք. կրնա՞ր արդեօք 1915-ին ռուսական բանակը հանդիստ դիտել թէ ինչպէս իր քովը կը մորթեն անզէն ու անպաշտպան կիներ, ծերունիներ, երախաներ: Ես չեմ կրնար երեւակայել: Բայց կրնամ ժամանակակից բանակը երեւակայել եւ նոյնիսկ աւելի անպատիւ դերերով...:

...Կեդրոնական իշխանութիւնը արտակարգ վիճակ հռչակած է Ղարաբաղի մէջ, երկու կողմերը հաշտեցնելու նպատակ հետապնդելով. սակայն մեր միութենական ներքին բանակը ամբողջովին կը ծառայէ միայն մէկ կողմին:

Ազրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ կուսակցութեան Բ. քարտուղար Բ. Պոլեանիչկոն որ ինք զինքը նշանակած է տեղական կազմկոմիտէի նախագահ, յայտարարած է. - "1991-ը հռչակուած է Ղարաբաղի տարի: Այս տարին վերջինը կ'ըլլայ Ազրբէջանի դժուարութիւններուն համար: Ղարաբաղ երկիրը մեր հողն է եւ մենք պարտաւոր ենք զայն գրաւելու մեր երախաներուն համար: Օդակայանը արդէն մերն է: Բայց տակաւին անհրաժեշտ է աւելցնել յատուկ ոստիկաններուն քանակը..."։

Ազրպէյճանի Ներքին Գործերու նախարար Ասադով խոստացած էր որ յատուկ ոստիկաններու թիւը շուտով 600-ի կը հասնի: Այսօր Լեռնային Ղարաբաղը շրջափակած է 10 հազարնոց բանակ. «այնպէս որ մտնել Ղարաբաղ եւ զայն նուաճել միայն թէքնիքի հարց է» յայտարարեց ան:

«ԽՂՃԻ» ԿՈՂՄՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

Երբ մենք հայկական հեռատեսիլէն կը պատմէինք Ստեփանակերտի մեր տխուր արկածներուն մասին, ունկնդիր մը իր ծանօթներէն մէկուն հեռաձայնած է զոչելով. «շուտ ըրէք, բացէ՛ք հեռատեսիլը. Ռուսերը կը խօսին ... անոնք մեր կողմն են...»:

Այո՛, ես «անոնց կողմն եմ», եթէ կարելի է այդքան պարզօրէն որոշել որեւէ դիրքորոշում, նման բարդ պատմական իրադրութեան մէջ: Արդեօ՞ք անոր համար որ ես Հայաստանի մէջ բազմաթիւ բարեկամներ ունիմ: Բայց չէ՞ որ Ազրպէյճանի մէջ եւս ունիմ ընկերներ եւ ծանօթներ: Այս պարագային Հայերու «կողմն եմ», որովհետեւ անոնք զոհեր են. ցեղասպանութեա՛ն զոհեր:

...Երեք տարի է, մենք՝ ռուս մտաւորականներս «դեմոկրատական հանրութեան» կը ներշնչենք թէ խօսքը «ազգերու միջեւ գոյութիւն ունեցող կնճիռներու մասին» է եւ նման դէպքերու պահուն կարեւոր է «վնաս չտալ» «կրակին վրայ իւղ չլեցնել»։ Եւ ի՞նչ պատահեցաւ. օգնեցի՞ն արդեօք մեր գեղեցիկ խօսքերը որ մարդիկ իրարու ձեռք սեղմեն: Աւա՜ղ, հաւասարակշռութիւն մտցնելու մեր ջանքին մէջ երկու կողմերու միջեւ որոնցմէ մէկը կացինն էր, իսկ միւսը անպաշտպան վիզը, մենք միայն աւելի լկտի դարձուցինք զանոնք որոնք յանցագործօրէն կը խաղային երկու ժողովուրդներու ճակատագրին հետ, այն վստահութեամբ որ իրենք անպատիժ կը մնան:

"...Ես ծանօթ եմ բազմաթիւ Ազրբէջանցիներու որոնք հոյակապ մարդիկ են. Ստեփանակերտի մեր դրացիներն էին անոնք: Ցաւով կը մտածեմ որ այս ողբերգութիւններէն ետք ատելութիւնը կը տարածուի ամբողջ ազրբէջանցի ժողովուրդին վրայ" կը գրէ ուրիշ ունկնդիր մը ու կը շարունակէ. "Ես կ'ուզեմ գոռալ" «կեցէ՛ք մարդիկ. հարց տուէք թէ որո՞ւն պէտք է այս թշնամութիւնը: Անհրաժեշտ է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել հրահրողներու նկատմամբ. իսկ եթէ համբերութեամբ սպասենք, յայտնի չէ թէ վաղը ի՞նչ բանի ընդունակ կ'ըլլան անոնք»:

Նամակը գրուած է Ս. Գէորգեանի կողմէ 1988 Մարտին: Այն ժամանակէն մինչեւ այսօր «անոնք» արդէն բաւական շատ բան «ըրած են» եւ պարզ է որ կը պատրաստուին աւելին «ընելու»: Անշուշտ, «հրահրող»ներու հասցէին արդէն բազմաթիւ մեղադրանքներ ըրուած են: Բայց թէ ո՛վքեր կան անոնց ետին եւ կը պաշտպանեն զանոնք, մենք դարձեալ ոչինչ գիտենք:

Սակայն կը զուշակենք որ այդ անծանօթներն են որ մեզի կը ներշնչեն. «մի՛ խառնուիք այս հարցին, մի՛ ունենաք չօչափելի դիրքորոշում, մի՛ մեղադրէք ժողովուրդները, չէ՞ որ չկան «գէշ ժողովուրդներ»: Մի՛ հրահրէք հրդեհը: Այս ամբողջը դեռ ամենածայրայեղը չէր ըլլար, եթէ չըսէին նաեւ մի՛ ըսէք ձեր մտածածը եւ մի՛ գրէք ճշմարիտը...:

Գէշ ժողովուրդներ իսկապէս չեն ըլլար. բայց կ'ըլլան ժողովուրդներ որոնք կամ իրենց կամքով, կամ ուրիշներու թելադրանքով կը դիմեն յանցագործութեան. եւ կ'ըլլան ժողովուրդներ որոնք զոհ կը դառնան այդ յանցագործութեան. բնական է որ այս վերջինները իրաւունք ունենան գործնական պաշտպանութեան: Ամէն ժողովուրդ, ինչպէս կ'ըսուի, արժանի է իր ղեկավարութեան ու ամէն ժողովուրդ պէտք է հաշիւը տայ իր կատարած ցեղասպանութեան:

Մեզ կը խռովէ հետեւեալը. «քանդիչ ուժեր»ու եւ «հրահրողներ»ու կերպարներով կարծես թէ աննկատելի կերպով հանրութեան գիտակցութեան մէջ յայտնուեցան կերպարանափոխուած անձեր: Մամուլով, ելոյթներով, մեզ մօտ խիստ քննադատութեան կ'ենթարկուին ազգային համախմբումը, կազմակերպումը, զոհաբերութեան կարողութիւնը, վասն՝ ազգային արժանապատուութեան, մշակոյթի պաշտպանութեան, ինքնորոշման. այս բոլորը կը քննադատուին աւելի, քան՝ արիւնոտ յանցագործութիւնները: Հրդեհը այդպէս չեն մարեր. այսպէս կը հրահրեն հրդեհը:

Արդարեւ, պէտք է ըսել որ աւելի հրահրեցին. Կովկասի մէջ արիւն կը հոսի. կարելի է ըսել որ շուտով արեան գետեր կը կազմուին: Եւ այդ բոլորին կ'ընկերանան ժողովուրդներու բարեկամութեան մասին մեր բաժակաճառերը:

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ԳՈՐԾԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

– «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի ՎԵՐՋԻՆ ԹԻՒԸ –

Հիմնադրութեան առաջին օրերէն սկսեալ (1700-էն) Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան բոլոր Վարդապետները աշխատած են ու նոյն ընթացքով դեռ կը շարունակեն ծառայել մեր մշակոյթին եւ հետազօտել անոր մշակութային դարաւոր արժէքները, փոխարէն ստանալով հայ եւ օտար մտաւորականութեան գնահատանքը, հետաքրքրութիւնը եւ սատեղծագործական աշխատակցութիւնը՝ Հայագիտութեան զարգացման մեծ գործին համար:

Եթէ նկատի չունենանք ԺԹ. դարու Արեւելեան Հայաստանի մէջ հայկական ճարտարապետութեան եւ մատենագրութեան, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ Հայ Թագաւորութեան մէջ ցոյացած արուեստներու զարգացման վաղ-վերածննդեան շրջանը, որ դժբախտաբար արեւմուտքի կողմէ անհրաժեշտ գնահատանքին չէ արժանացած, Վերածնունդը՝ արեւմտեան հասկացողութեամբ չէ կազմաւորուած Հայաստանի մէջ: Այն բոլոր վաստակ եւ բացասական ուժերը, որոնք Հայաստանի մէջ տիրած են ԺԴ. դարու Բ. կէսէն մինչեւ ԺԷ. դարու առաջին կէսը, գիտակցաբար կամ տարերայնօրէն, պատճառ դարձած են իսկական Վերածննդեան չգոյանալուն: Միայն ԺԷ. դարու Բ. կէսէն յետոյ, շնորհիւ որոշ տնտեսական - առեւտրական կապերու բարեզծման աւելի դիւրին հաղորդակցութեան միջոցներու, հայ մտաւորականութիւնը, մեծ մասամբ կղերականներէ բաղկացած, սկսաւ տեղեկանալ այն հսկայ զարգացումի մասին, որ տեղի ունեցած էր Եւրոպայի մէջ Վերածննդեան դարաշրջանին:

Սակայն, Զարթօնքը բաւական չէր առանց գրական արդիւնքի եւ այդ շրջանին էր որ սկսած էին կազմաւորուիլ անհատ եկեղեցականներ, առանց եւ համադործակցութեան, բայց գիտակից՝ իրենց առաքելութեան:

Այդ Վարդապետներէն մէկն էր Մխիթար Վրդ. Սեբաստացին, որ իր շուրջ հաւաքելով նպատակասլաց եւ խոհեմամիտ աշակերտներ, երկար թափառումներէ յետոյ յաջողեցաւ հաստատուիլ Վենետիկ, կերտելու եւ զարգնելու համար Հայ ազգի թէեւ ուշացած, սակայն Մեծ Վերածնունդը:

Ժամանակի ընթացքին, իր Միաբանութիւնը, հասնելու համար իր ուսումնագիտական նպատակներուն, անհրաժեշտութիւն զգաց «Հայագիտական» լուրջ հրատարակութեան մը եւ Սուրբ Ղազարի Հայկական Ակադեմիայի հովանաւորութեամբ՝ սկսաւ հրատարակել «ԲԱԶՄԱՎԷՊ» հայագիտական պաշտօնաթերթը (1843-էն), որ մօտ մէկուկէս դարէ ի վեր որակաւոր յօդուածներով եւ հայագիտական ուսումնասիրութիւններով կը բաւարարէ իմացական պահանջը հայագիտութեան սիրահարներուն, միաժամանակ իր նիւթերէն հաւաքուած բազմաթիւ գիրքեր հայթայթելով «Հայագիտական Մատենաշար»ին:

«Բազմավէպ»ի վերջին թիւը (1990,3-4), իր ճոխ բովանդակութեամբ, կը սկսի Հայր Սահակ Ճեմճեմեանի՝ «Ս. Ղազարի Տպարանին ծնունդը» (1789 - 1989) յօդուածի շարունակութեամբ (շար. 2 եւ վերջ), ուր կը թուէ արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններու անուններ, որոնք առաջին անգամ հրատարակուած են այդ տպարանի հիմնադրութենէն յետոյ: Վերջաբանին մէջ ան կը գրէ՝ «Մխիթար Աբբահօր վառած ջահին բոցերն են որ կ'արծարծին դարերու ընթացքին...»: Անաճշմարիտ եւ իմաստուն խօսքեր Մեծ Հայու մասին:

Կարապետ Եպիսկոպոս Ամատունի մեծ մասնագէտ մը եղած է անցեալի երեւելի հայ եկեղեցականներու կենսագրութիւններուն: Իր յօդուածաշարքի այս երրորդ մասին մէջ, ան կուտայ տեղեկութիւններ Մովսէս Վարդապետի (յետագային՝ «Մովսէս Գ. Տաթեւացի Կաթողիկոս»ի) բարեկամական յարաբերութիւններու մասին՝ կարմեղական (carmélite), ինչպէս նաեւ Նախիջեւանի «ունիթոր» կոչուած հայ եկեղեցականներու հետ, նպատակադրելով զարգացնել հայ առեւտրականներու կապերը եւրոպական մեծ առեւտրականներու հետ: Յօդուածը հետաքրքրական է հարցի յետագայ զարգացումով եւ կը բաւարարէ հետաքրքրասէր ընթերցողը:

«Որդան Կարմիր կամ Հայկական Կարմիր Ներկ»: Սոյն ուսումնասիրութեամբ՝ Հայր Տաճատ Եարտըմեան ձեռնարկած է շատ դժուար յաղթահարելի գործի մը, քանի որ «Որդան Կարմիր» ներկի պատրաստութեան բաղադրաչափը կորսուած է պատմութեան ընթացքին: Մէջբերուած պատմական վկայութիւններով՝ հեղինակը կը փաստէ թէ անցեալին ի՛նչ մեծարժէք ներկ մը եղած է «Հայկական» այս ներկը որ իր չափազանց հրապուրիչ գոյնով՝ Միջին - Դարուն դրաւած էր բովանդակ Միջին - Արեւելեան շուկան: Փափաքելի է տեսնել հեղինակին այս շատ արժէքաւոր գիտական աշխատութեան շարունակութիւնը եւ եզրակացութիւնը՝ որ կրնայ մեծ լոյս սփռել խաւարի մէջ կորսուած հարցի մասին: Գիտական մեծ նպաստ մըն է կատարուածը՝ Հայ Գործարուեստի պատմութեան համար:

Որդան Կարմիրի մասին վաւերական տեղեկութիւններու այս շարքով, որոշ «եւրոպացի» հեղինակներ՝ դատապարտուած են օր մը իրենց յայտնած սխալ կարծիքները հերքելու:

Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի «Տեղագրութիւն Հայաստանի՝ Ուտի»: Հայկական գիւղերու եւ վանքերու մասին տեղեկութիւններու սոյն հաւաքածոն, արդէն չորրորդ յօդուածն է: Հայաստանի աշխարհագրութեամբ հետաքրքրուողներու համար շատ օգտակար հանրագիտարան մը:

«Մխիթար Աբբահայր եւ Թրանսիլվանիոյ Մխիթարեան Առաքելութեան երրորդ շրջանը, 1737 - 1749»: Շատ հետաքրքրական գրուած մը Կերլայի Հայոց կեանքէն, ուր քաղաքի հայ իշխաններու նոր «Գոլէճ» մը հիմնելու ցանկութեան հակադրուող մութ ուժերու սադրանքներուն՝ բացայայտօրէն կը զոհուի Հայր Թէոդորոս Յովնանեան եւ ի վերջոյ, Մխիթարի վերջին տարիներուն, կը վերադառնայ Ս. Ղազար: Սոյն աշխատութեամբ, Հայր Ղուկաս Ֆոկոլեան մեծ նպաստ մը կը բերէ Հայկական Գաղութներու պատմութիւնը ուսումնասիրողներուն:

«Հայկական Ապագայապաշտութիւնը եւ Հրանդ Նազարեանց»: Գրիգոր Պըլտեանի սոյն յօդուածը, Նազարեանցի որոշ ժամանակ մը ապագայապաշտութեան յարումը կը բնութագրէ, նաեւ անդրադառնալով անոր հարուստ թղթակցութեան:

«Ծիսական Հաղորդակցութեան հարցը ԺԸ. դարուն եւ Հայ կաթոլիկ Պատրիարքութեան կազմութիւնը»: Իտալերէն լեզուով գրուած այս (6-րդ) յօդուածին մէջ, Հայր Մարտիրոս Ապաճեան լուրջ կերպով կ'ուսումնասիրէ Հայ որոշ կղերականներու՝ Հռոմի հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնող սկզբնական փորձերը եւ Հայ Կաթոլիկ Նուիրապետութեան ստեղծումը:

Սուրէն Շտիկեան, «Յովհաննէս Թումանեանի մի բանաստեղծութեան հետքերով» յօդուածով, կը յիշէ երջանկայիշատակ Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի մահուան տխուր առիթով՝ Թիֆլիսի մէջ կայանալիք հոգեհանգստեան համար ստեղծուած անտեղի բանավէճը եւ Յովհաննէս Թումանեանի գրած բանաստեղծութիւնը, որ միայն 44 տարի յետոյ կը հրատարակուի «ՀԱՍԿ»ի մէջ:

Լեւոն Զուգասզեան յարատեւող ար-

ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այսպէս խորագրուած զրոյցի մը հրաւէր ուղղած էր Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը Մայիս 5, Կիրակի, յետմիջօրէին համար։ Փարիզի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը հաւաքուած գրասէրները ողջունելէ ետք մասնակիցները ներկայացուց օրուան զրուցավարը Արփի Թոթոյեան։ Հոն էին գրողներ՝ Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան, Զուլալ Գազանճեան, Գրիգոր Պըլտեան, Մարկ Նշանեան. ծանուցուածներէն Մովսէս Պըզաքեան կը բացակայէր։ Զրոյցին մասնակցելու հրաւիրուած էին նաեւ ընկերակցութեան էլիզ - Գաւուքճեան - Այվազեան գրական մրցանակի դափնեկիրներէն Անի Կարմիրեան եւ Նորա Պարութճեան։

Արփի Թոթոյեան ապա համառօտ նախաբանով մը փորձեց սահմանել «քննադատութիւն» եզրը որ բաւական դժուար պարագրելի հասկացողութիւն մըն էր։ Նշեց թէ ընդհանրապէս անոր մէջ նկատի կ'առնուէին հատոր մը միայն ծանօթացնելու միտող գրութիւններէն մինչեւ քննադատող, վերլուծող եւ յետոյ զայն նոր ստեղծագործութեան մը էատարր դարձնող աշխատանքները։ Յիշեց Յ. Օշականի բնութագրումը, որով ան ուրիշին գործով սնանող մակաբոյծ մը կը նկատէր քննադատը։ Ապա անցաւ Գրիգոր Պըլտեանի «Տրամ» գործին նախաբանով յայտնուած գաղափարին ուր քննադատութեան սահմանները կ'ընդլայնէին մինչեւ ստեղծագործութիւն։ Այս ծաւալուն ու բազմաբնոյթ հանգամանքը կու տար զրոյցին առաջին նիւթը որ սահմանել պիտի ըլլար «քննադատ» եզրը, ու անոր գործը։

Քննադատին ու քննադատութեան սա կամ նա յատկանիշները շեշտող արտայայտութիւններ քննադատութիւնը նկատեցին ժողովուրդի մը, մշակոյթի մը, ժամանակին գերագոյն ատեանը. դարով քննադատին՝ ազնուութիւն համապարփակ զարգացում, առարկայականութիւն ու միւս կողմէ՝ անհատական կեցուածք, իւրայատկութիւն ըլլալու էին զայն վաւեր հաչակող յատկանիշները։

Նիւթը մեր գրականութեան մէջ նկատի առնելու ջանքն ալ կը բախէր հակասական կարծիքներու. Սփիւռքի ներկայ քննադատութեան կալուածին մէջ յիշուեցան Վ. Օշականի, Գր. Պըլտեանի, Մ. Նշանեանի անունները որոնք կը շարունակէին քննադատութեան գործը։ Մինչ յատկապէս Զ. Գազանճեան կը դանդատէր Սփիւռքի մէջ գրական մամուլի մը չգոյութենէն ուր միայն կարելի կ'ըլլար գրական որոշ հոսանքներու ստեղծումը եւ քննադատութիւնը որոշ անհատներու նախաձեռնութիւններով ու պարագայական գրութիւններով բաւարարուելու հարկէն կը փրկուէր։

Զրոյցի ձեւը հաւանօրէն աւելի մատչելի էր նման բազմաթիւ բաղադրիչներով նիւթի մը համար, քան դասախօսութիւնը որ արտայայտուելու դիրքին վրայ կը դնէր միայն դասախօսը, ունկնդիրներու յատկացնելով կրաւորական դեր մը։ Քննադատութեան յատկացուած զրոյցին մասնակցեցան նաեւ ունկնդիրներ, արծարծուած հարցերուն մասին գաղափարներ յայտնելով ու ընդլայնելով զրոյցի շրջանակը։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 28, Կիրակի օր, ժամը 16-ին Նիսի Հայ մշակութային ակումբին կողմէ Թաղապետական Թատրոնին մէջ յիշատակելի երեկոյթ մը սարքուեցաւ։ Ներկայ էին Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան եւ Նիսի Թաղապետութենէն ներկայացուցիչ եւ մշակութային պատուիրակ Տիկին Սոլանժ Ռոտրիկի։

Ներկայացուեցան երկու պիեսներ. Ա. Տատրեանի՝ «Օր. Մարկրիթին թեկնածուները» եւ Ճ. Գորիի «Նիկոդիմոս կ'ամուսնանայ» գործը, հայերէնի թարգմանուած Թ. Սրապեանի ու Գ. Գապաստճեանի կողմէ։

Հանդէսը սկսաւ Հոփսիմէ Պօշնակեանի բացման խօսքով, ուր ան շեշտեց լեզուն պահպանելու կարեւորութիւնը։ Գնահատելի խաղարկութեամբ ներկայացան Մակի Պօշնակեան, Թոնի Տէնէր, Շուշան Գիլինճեան, Ժիլպէռ Կէօչէր, Վարդան Կարապետ, Լիզ Տէնէր։ Երկրորդ պիեսին մէջ խումբին միացան Հ. Պօշնակեան եւ Գ. Գապաստճեան որոնց մասնակցութիւնը վայելքը հասցուց բարձրագոյն կէտին։

Ժողովուրդը ոգեւորուած, ծափահարութիւններով ու կեցցէներով քանիցս բեմ հրաւիրեց դերակատարները։

Յ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԼՈՒՐԵՐ ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ

Թիֆլիսի մէջ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է «Հալարար» Թատրոնին «Ինքնանկար» ներկայացումը, որուն մէջ փորձուած է մեր ժողովուրդին դիմանկարը տալ։

**

«Մաշտոց» ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Գագրայի քաղաքի խորհուրդին գործադիր կոմիտէն որոշած է հայկական դպրոցին բակը գրախանութ բանալ՝ ուր միայն հայերէն գիրքեր պիտի վաճառուին։

**

Նոյն քաղաքին մէջ ստեղծուած է «Համշէն» խումբը որուն նպատակն է մոռացութենէ փրկել Համշէնահայերու երգն ու պարը ու յաջորդ սերունդներու փոխանցել զանոնք։

**

ԵԶՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ

Լեզուական այս խորհուրդը որ տակաւին կը պահէ «Տերմինաբանական Կոմիտէ» անուանումը, հերթական նիստին քննարկած է «արեւելահայերէնի ու արեւմտահայերէնի մերձեցման եւ փոխհարստացման միջոցառումներ»ու հարցը։ Խորհուրդի անդամները գրեթէ միաձայն կարծիք յայտնած են թէ երկու հայերէնները ունին հնչիւնական, բառապաշարի, քերականական կառոյցի սեփական համակարգեր որոնց մերձեցումը եւ ապագայ կարելի միասնութիւնը կրնայ միայն պատմական երկարատեւ գործընթացի արդիւնք ըլլալ։ Արտաքին արհեստական միջամտութիւնները լեզուաշինութեան մէջ փափաքելի արդիւնք չեն տար։

Նկատելով որ երկու տարբերակներու մերձեցման գործընթացին մէջ որոշ արդիւնքներու կրնան յանգեցնել երկու ճիւղերու բառապաշարի, եզրաշինութեան եւ գիտական տառադարձութեան մարզերուն մէջ փոխհամաձայնութեան եւ միասնութեան տանող ջանքերը, Խորհուրդը որոշած է.-

Ա. - 1991 Հոկտեմբերին Երեւանի մէջ այս հարցերուն մասին գիտաժողով կազմակերպել, մասնակցութեամբ՝ Կրթական նախարարութեան, Բարձրագոյն կրթութեան եւ գիտութեան պետական կոմիտէին, Սփիւռքահայութեան հետ Մշակ. Կապի Կոմիտէին եւ «Աճառեան» լեզուի հիմնարկի միացեալ գիտաժողով։ Հրաւիրել նաեւ Սփիւռքի հայագէտները, մամուլի եւ հանրութեան ներկայացուցիչները։

Բ. - Հայաստանի եւ Սփիւռքի մամուլին մէջ յօդուածներ տպագրել, հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի հաղորդումներ կազմակերպել նիւթին մասին։

Գ. - Կազմակերպել Հայաստանի ու Սփիւռքի լեզուագէտներու հայերէնի լեզուաշինութեան մասին փոխադարձ դասախօսութիւններ։

**

ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հայգորգ»ի Գորիսի մասնաճիւղը իր ձեռակերտ, նրբաճաշակ գորգերով համբաւի տիրացած է արտասահմանեան շուկային վրայ։ Անոր յաջողութիւնը տարադրամի աղբիւր հանդիսացած է շրջանին համար։ Նոր արտադրամասեր ալ բացուած են Կապան, Սիսիանի Շաքի գիւղը։ «Հայգորգ»ը ներկայիս ինք կը տնօրինէ ապահոված տարադրամին 70%-ը։ Նախարարներու Խորհուրդն ալ ծրագիրներ կը մշակէ տեղական նախանիւթ ապահովելու գործադրական հիմնարկներուն, որպէսզի տարադրամը խնայուի։

**

ԵՐԳԻՉԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

«Արամ Խաչատրեան» համերգասրահին մէջ Թ. Ալթունեան երգի - պարի համոյթին, «Տաղարան» խումբին, «Զօրավար Անդրանիկ» մանկական խումբին հեռատեսիլ - ձայնասփիւռի էստրատային - սիմֆոնիկ նուագախումբին մասնակցութեամբ նշուած է երգիչ Ռուբէն Մաթեւոսեանի յոբելեանը։ Ողջոյնի խօսք արտասանած են Արամայիս Սահակեան, երգահան Վ. Բալեան, երգիչին գործընկերները։

**

ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՆԳԻՍՏԸ

Նախարարաց Խորհուրդը փոխ վարչապետ Կարէն Սարգսեանի նախագահութեամբ գումարուած ու խորհրդակցած է դպրոցական երախաներու ամառնային հանգիստին մասին։ Մասնակցած են Փոխադրութեան, Կապի, Առեւտուրի նախարարութիւններէն ներկայացուցիչներ։ Երկրին մէջ ճամբարի տարիք ունեցող շուրջ 600 հազար երախաներէն միայն 55 հազարին հանգիստ կազմակերպելու կարելիութիւն կայ, քանի որ աղէտի գօտիի ճամբարներուն մեծ մասը աւերուած է, իսկ մէկ մասին մէջ ալ կ'ապրին Ատրպէյճանէն ներգաղթած ընտանիքներ։

Բացի Հայաստանի պատանիներէն, պիտի հիւրասիրուին Սփիւռքէն (100) եւ Արցախէն (1200 - 1500) երախաներ։

**

«ԿՈՒՄԱՅՐԻ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

«Կումայրի»ն առեւտրա - արդիւնաբերական ընկերակցութիւն է որուն կ'անդամակցին քաղաքին լաւագոյն արտադրատեսակները։ Անոր նպատակն է աղէտի գօտիին մէջ համատեղ գործատուներ հիմնել ու արտասահմանէն գործընկեր գտնել։ Ֆրանսական տասը քաղաքներու մէջ Ապրիլ 26-էն մինչեւ Մայիս 13 Ռիգայի «Զինտարա» եւ Մոսկուայի «Սլավա» ֆիրմաներուն հետ կը ցուցադրուին «Կումայրի»ի արտադրութիւնները։

**

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԳՈՒՍԱՆԻՆ

Գորիսի բարձունքներէն մէկուն վրայ 8,5 մեթր բարձրութեամբ յուշաքարի մը բացումը կատարուած է. չորս սիւներու վրայ հանգչող գմբէթով կառոյցին ճարտարապետն է Սեւադա Զաքարեան։ Յուշաքարը նուիրուած է Գորիսի ծնունդ Գուսան Աշոտին։

**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹՐՈԼԷՅՊԻՒՍՆԵՐ

«Հայաւտօ» արտադրական միաւորման Զարենցաւանի գործատան տնօրէն Համլետ Յարութիւնեանի համաձայն որոշուած է Հայաստանի մէջ թրոլէյպիւսներ շինել։ Պայմանագիր կնքուած է Լվովի նախագիծերու մէկ հիմնարկին հետ որ պիտի ապահովէ անհրաժեշտ սարքաւորումներու գծագրերը։ Հրաւիրուած են նաեւ միութենական նման ձեռնարկութիւններու մասնագէտներ։ Առաջին 5 - 6 փորձնական թրոլէյպիւսները պատրաստ կ'ըլլան տարեվերջին որոնց համար կը գործածուին ներածուած մասեր։

ուսատարան մըն է։ Իր «Ղազարոսի Յարությունը թեման Թորոս Ռոսլինի արվեստում» ուշագրաւ յօդուածով Ռոսլինը կը տեղադրէ իր ճիշդ սահմանագծի՝ բիւզանդական եւ գեղանկարչական անհատականութեան միջեւ։ Ռոսլինը դեռ շատ պիտի զբաղեցնէ հայ եւ օտար արուեստաբանները, որպէս անսպառ աղբիւր մը ԺԳ. դարու հայկական վաղվերածնունդեան։

«Հայ ժողովրդի ծագման վերաբերող քանի մը հարցեր» անգլերէն գրութեամբ, Վարդան Մատթէոսեան կը ջանայ Հայոց ծագման մասին եղած անորոշութիւնները պարզաբանել։ Անոր ձեռնարկած գործը շատ դժուար է, քանի որ արդէն գոյութիւն ունի արմատացած կարծիք մը այդ մասին, որ կրնայ նաեւ ճիշդ եղած ըլլալ։

Յարութիւն Քիւրտեանի սեփականութիւնը հանդիսացող ձեռագիրներու երկար ցուցակը (ձեռագիրները նուիրուած են Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան Մատենադարանին) կը շարունակուի սոյն թիւին մէջ։

Գրախօսականներու բաժնին մէջ նախկին սան մը կը նկարագրէ Հայր Եփրեմ Տէր - Ղազարեանի «Յուշամատեան - 50-ամեակ (1936 - 1986) Հալէպի Մխիթարեան Վարժարանի» մեծադիր հրատարակութիւնը եւ վաստակաւոր կրթական մշակի գործունէութիւնը, վարժարանի պատմականով միասին։ Հայր Եփրեմ Տէր - Ղազարեան ծանօթ անձնաւորութիւն մըն է, որ իր կամքի ուժով կը շարունակէ տակաւին Հալէպի Մխիթարեան Վարժարանի նուիրական գործը, յաճախ աննպաստ պայմաններու տակ։

Այստեղ կ'ուզենք շեշտել ա՛յն, որ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ը պէտք է ձեւաւորել հայկական զարդանկարներով, քանի որ ժամանակակից հայկական զարդարուեստը արդէն հասած է բարձր մակարդակի մը։ Կարելի է նաեւ օգտագործել հայկական գեղեցիկ թռչնագրեր։

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ի սոյն թիւը կը պարունակէ այնպիսի աշխատութիւններ, որոնք այլուր «Տոքթորական Քննաճառեր» պիտի կոչուէին, սակայն չենք ուզեր վաստակաւոր Վարդապետներու համեստութիւնը վիրաւորել անուններ նշելով եւ կը բաւականանանք ճշմարտութիւնը արձանագրելով։

Երկար կեանք եւ բեղուն աշխատանքի տարիներ կը մաղթենք Վենետիկի մեր նուիրեալ Վարդապետներուն, որոնց կատարած որակաւոր գործերը միայն պատիւ կը բերեն մեր ազգային ու մշակութային հարուստ պատմութեան։

Վենետիկի Մխիթարեաններու Հայկական Ակադեմիայի հայագիտական պաշտօնաթերթ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ի տարեկան սակն է 50 $ (յիսուն տոլար)։

ՀԱՅԿ ՏԷՐ - ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ
Լոս - Անճըլըս

(Շար. Ա. էջէն)

մուրջ նետել կրկին Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ: Կը թուի որ Գորբաչովի հոգը չէ:

LES ECHOS (10 mai)

Մայիս 10-ի թիւին մէջ է, որ տնտեսական այս օրաթերթը կը գրադի Հայերով, իր գրութիւնը խորագրելով՝ «Անհամբեր Հայեր»: Արդարեւ թերթը կը խորհի թէ Գորբաչովի հետեւած ուղին միակն է, որ կրնայ օր մը գոհացնել Հայերու բոլորովին արդարացի պահանջները: Ու կ'աւելցնէ թէ, աւա՜ղ, անոնցմէ (իմա՛ Հայերէ) շատեր հասկնալի անհամբերութենէ մը տարուած, տասնամեակներու նուաստացումէ ետք, իրենց վարուելակերպով կրնան վտանգել անկախութեան իրենց բաղձանքները, դրդելով կեդրոնական իշխանութեան միջամտութիւնը: Այդ է զոր, կը թուի որ, հասկցած են Հայաստանի կառավարութեան իրապաշտները, կարգ մը միջոցներ ձեռք առնելով հանդարտեցնելու համար մթնոլորտը:

ՄԱՅԻՍ 12

LE JOURNAL DU DIMANCHE

Անրի Վերնէօյի մէկ տեսակցութիւնը լոյս տեսած է, ուր բեմադիրը, որ Շաբաթ օր հանդիպում ունեցած էր Բաբգէն Արարքցեանի հետ, լաւագոյնս կը պարզէ կատարուածին քաղաքական դրդապատճառները, ու երբ իրեն հարց կը տրուի «ի՞նչ ձեւի գործունէութիւն կը թելադրէք», կը պատասխանէ.— «Ոչ ոք կ'ակնկալէ Ֆրանսայէն, որ "Քլեմանսօ"ն ղրկէ... Գորբաչովի դիրքը խախուտ է, անպայման պէտք ունի միջազգային երաշխիքին: Եթէ չունենայ, այլեւս ոչինչ ունի, որովհետեւ ներսը ժողովրդական չէ: Արդ, Ֆ. Միթերան հոն դընաց իր զօրակցութիւնը տանելու իրեն եւ Գորբաչով հրաշալի նամակ ղրկած է իր իշխանութեան տասնամեակին համար: Այս ամբողջը կը կատարուի փոքր երկիրներու փոքր դատերու հաշւոյն: Ուրեմն պէտք է վճռական մնալ չվաւերացնելով Հայաստանի մէջ իր ըրածը: Պէտք չէ աչք գոցել այն պատրուակով որ աչք գոցեց Ծոցի մէջ...: Մաֆիայի մեթոտներ են»:

LE MONDE

Լարուածութիւնը կը մեղմանայ կը գրէ թերթը, բայց Մոսկուայի իր թղթակիցը կը հաղորդէ որ ձեռնարկումը մը նետուած է Ստեփանակերտի վարչական գլխաւոր շէնքին վրայ, այն պահուն երբ հոն կը գտնուէր Ատրպէջանի համայնավար Կուսակցութեան Բ. քարտուղարը՝ Պոլիանիչկօ, որ սակայն չէ վիրաւորուած (ըլլա մըն է, ինչպէս աւանդութիւն է Խորհ. Միութեան Բ. քարտուղարներուն համար): Արեւմտեան ոչ մէկ լրագրող արտօնութիւն ունի Ստեփանակերտ երթալու:

7 / 7 (TF1)

Անն Սէնքլէրի Մայիս 12-ի հիւրերն էին «Անծանօթները», երեք հիւմորիսթ դերասաններ, որոնցմէ մէկը՝ Լեժիթիմիւս Հայ է մօրը կողմէ եւ Կուստըլուփցի՝ հօրը: Այդ պատճառաւ ալ իրեն վիճակուեցաւ արտայայտուիլ Հայաստանի դէպքերուն առթիւ եւ չըծամծմեց իր վրդովումը, երբ ժողովուրդ մը կը ջարդուի 1896-էն ի վեր.— «Ils en prennent plein la gueule» կ'ըսէր Լեժիթիմիւս պատկերալից ձեւով եւ բռնատէր մը նկատելով Գորբաչովը:

RENCONTRE DE B. ARARKTZIAN
AVEC LE GROUPE D'ETUDES
SUR LA QUESTION ARMENIENNE
DE L'ASSEMBLEE NATIONALE

COMMUNIQUÉ A LA PRESSE

Le groupe d'études sur la question arménienne s'est réuni le mardi 7 mai 1991 sous la présidence de M. René Rouquet, Président. Il a procédé à l'audition de M. Babken Ararktzian, Vice-Président du Conseil suprême d'Arménie.

M. Ararktzian a tout d'abord rappelé qu'avec l'élection démocratique d'un nouveau parlement et, à sa tête, de M. Levon Ter-Petrossian, l'Arménie avait mis fin au règne du parti communiste. Ce parlement a accompli un important travail de réforme. Il a instauré le multipartisme, décidé une redistribution de 80% des terres aux paysans et prévu un référendum relatif à l'indépendance de l'Arménie le 21 septembre prochain.

M. Ararktzian a souligné que la situation en Arménie s'était stabilisée et que le mouvement vers l'indépendance s'effectuait dans le calme et la modération, malgré les souhaits de Moscou. Or, le pouvoir actuel, inquiet de l'évolution, cherche à utiliser des forces extérieures pour déstabiliser l'Arménie et pousser à l'évacuation des Arméniens de divers villages d'Azerbaïdjan. M. Ter-Petrossian a estimé qu'il y avait une «guerre de fait» menée par les forces soviétiques contre l'Arménie et fait appel à l'Organisation des Nations-Unies.

M. Ararktzian a rappelé que les villages attaqués, voire détruits comme Voskepar, ne comptaient que des populations armées de fusils de chasse, ce qui relève de la légitime défense, le souvenir des massacres de Soumgaït et Bakou étant encore très vif. Il a ainsi contesté les raisons avancées par le pouvoir central pour justifier les interventions militaires de ces derniers jours : si'l y a eu dans le passé, en effet, des groupes armés illégaux en Arménie, ce n'est plus le cas aujourd'hui.

En réponse à une question de M. Michel Pezet sur les relations entre les pays baltes, la Russie et l'Arménie, M. Ararktzian a indiqué que toutes les Républiques démocratiques d'URSS avaient fait écho aux appels du Président Ter-Petrossian.

M. Jean-Marie Daillet, fondateur et président de Démocrates sans frontière, dont le secrétariat international est à Genève, a fait état d'un communiqué de la section suisse du mouvement qui souhaite l'envoi d'observateurs de l'ONU dans le Caucase. Il a souhaité, pour sa part, une saisine rapide du Conseil de sécurité et une intervention du Conseil de l'Europe devant lequel M. Gorbatchev a eu l'occasion de s'exprimer.

M. Ararktzian a rappelé que ce dernier avait fait des déclarations en faveur de mouvements d'indépendance respectueux des règles constitutionnelles et législatives. Or, si l'Arménie a refusé de participer au référendum du 17 mars, elle a souhaité organiser un référendum propre sur son indépendance, le 21 septembre prochain, qui respecte ces règles. Il a souhaité la venue d'observateurs internationaux lors de ce référendum.

Le Président Rouquet, a indiqué que le groupe d'études, à l'instar de l'ensemble de la diaspora, ressentait une vive émotion devant les graves événements qui touchent la communauté arménienne du Caucase. Il a déclaré, en remerciant M. Ararktzian de sa visite, qu'il accomplirait toutes les démarches nécessaires à l'organisation rapide d'une mission en Arménie.

**

A l'issue de l'audition, le groupe d'études a souhaité faire la déclaration suivante :

«Des informations de la plus extrême gravité nous parviennent de la région située sur la frontière entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan.

«Le 30 Avril 1991, l'intervention des troupes soviétiques dans les villages de Getachen et de Martounachen a entraîné la mort d'une quarantaine de civils.

«Le 6 mai 1991, les unités spéciales de l'Armée rouge ont entièrement détruit le village de Voskepar, incendié toutes les habitations et ouvert le feu sur la population. Les blessés seraient même privés de toute aide humanitaire. Ces événements tragiques s'ajoutent à la longue liste des persécutions dont le peuple arménien ne cesse d'être victime dans cette région du monde.

«La presse française et internationale s'est faite l'écho de ces drames qui bouleversent l'opinion publique française et tout particulièrement la communauté arménienne.

«Jusqu'à présent, aucune déclaration officielle du Gouvernement d'URSS n'est venue démentir la cruelle réalité des nouvelles qui nous sont parvenues aujourd'hui. Le Président Gorbatchev, dans ses récents propos, tend à confirmer l'existence d'une tragédie humaine dont il rejette la responsabilité sur des minorités nationalistes. Il entend justifier ainsi la présence et la répression des troupes soviétiques.

«Cette attitude laisse malheureusement peu d'espoir quant à une amélioration prochaine de la situation dans cette région.

«Le Parlement arménien a lancé le 6 mai au soir un appel à l'ONU demandant l'envoi d'observateurs en Arménie et au Nagorny Karabagh pour constater «les crimes contre l'humanité» qui y sont perpétrés.

«Le groupe d'études sur la question arménienne ne voulant rester insensible à l'appel lancé par une population innocente et pacifique qui demande l'aide d'une instance internationale reconnue de tous, condamne le recours à la force et son cortège d'horreurs qui ne résolvent aucun problème. Il exprime son soutien actif au Président du Parlement arménien, M. Ter-Petrossian, dans sa recherche d'un règlement politique. Il soutient la décision du Parlement arménien dans son appel à l'ONU pour tenter d'obtenir que le sang ne coule plus jamais en Arménie et qu'il soit mis fin immédiatement à toute tentative de règlement par la force».

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Առ ի գնահատութիւն Խ. Երմազեանի թղթակցութեան նուիրուած «Շնորհք Պատրիարքի ողեկոչման հանդիսութեան»՝ Մարսէյլի Ս. Խաչ Դպրեվանքի կեդրոնական վարչութիւնը 500 Ֆր., Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութեան վարչութիւն 500 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Աբրահամ Աբրահամեանի մահուան առթիւ (Լոչ) Տէր եւ Տիկին Զադեան (Թուէն) 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի:

CROIX ROUGE ARMENIENNE
CENTRE DE VACANCES

SAINTE-HONORINE-DES-PERTES
Situé au bord de la Manche

vacances pour nos compatriotes de tous âges

Les enfants sont acceptés uniquement accompagnés de leurs parents.
Du 7 Juillet au 26 Août
Renseignements et réservations :

Jusqu'au 5 Juillet Tél: 39. 85. 36. 53
à partir du 6 Juillet 16 - 31. 21. 77. 63

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Մայիս 16, ժամը 20.30-ին, Ընկերակցութեան կեդրոնը՝
77, Ռիւ Լա Ֆայէթ, Փարիզ 9րդ:
Կարեւոր օրակարգ:
Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՈՒԽՏԻ ՕՐ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կիրակի, Մայիս 19, տօնն է Հոգեգալստեան: Այս առիթով հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Օրուան երգեցողութիւնը կը ղեկավարէ Ստեփան Սարկաւագ Պօղոսեան:
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30:
Պատարագ ժամը 10:
Մատաղօրհնութիւն ժամը 12:
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Թալիս համայնքի ննջեցելոց հոգիներուն համար:

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. մեծ հաճոյքով կը հրաւիրէ բոլոր հայ մայրերը եւ անդամուհիները՝
ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ
Մայիս 16, ժամը 15-ին, Հինգշաբթի
327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

LA GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy — 75004 Paris
Tél. : 42. 77. 30. 00

présente

Alex BERLIAN
PEINTURES

EXPOSITION
du 16 mai au 8 juin
Ouverture du mardi au samedi de 14 à 18h30
Métro : Saint-Paul — Pont Marie

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VOYAGE EN HOLLANDE

La Section de CLICHY-LA-GARENNE organise un voyage en Hollande les 31 mai, 1er et 2 Juin

Super ambiance assurée

Renseignements et réservations par téléphone :
47. 99. 41. 19 et 42. 70. 00. 91

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Après leur succès en 1989,
BAREGAMOUTIOUN II
REVIENT !

SPECTACLE
de danses, chants et musiques

le Mardi 14 mai à 20 h 30
au Théâtre Municipal de Charenton
107, rue de Paris
(M° Charenton - Ecoles)

UN ENSEMBLE DE 30 JEUNES ARTISTES
DE 8 A 14 ANS
DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE
En collaboration avec
le Théâtre du Jardin de la Jeunesse

— Participation aux frais —

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 15

MERCREDI
15 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.536

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

66e ANNEE — No 17.536

ԱՐՑԱԽ

ՄՏԱՀՈԳ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱԴՐՈՒԹԻ ՇՐՋԱՆԸ

ՆՈՐ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐ ԵՒ ԿՐԱԿՈՑ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ
ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օր, ինչպէս գրեցինք, կացութիւնը չատ մտահոգիչ էր Ղարաբաղ, ի մասնաւորի Հադրութի շրջանը, ուր եօթը գիւղեր՝ Առաքիւլ, Դօլանլար, Քարագլուխ, Արեւշատ, Հին Թաղլար, Խանձաձոր, Ջանգար խորհ. զօրքի յարձակման ենթարկուած էին, կրակոցներ կային ամէն կողմ եւ 70 պատանդներ տարուած էին Ջաբրայիլ (Ազրբէջան):

Երեքշաբթի առաւօտ, Երեւանէն կը տեղեկանայինք որ աւելի հանդարտ է կացութիւնը եւ պատանդներէն մաս մը վերադարձած է (Ֆրանս-Էնֆօ կ'ըսէր թէ միայն 15 պատանդ մնացած է):

Երկուշաբթի իրիկուն միթինկ մը տեղի կ'ունենար Երեւան, ուր հոծ բազմութիւն մը չկար (շուրջ 25.000 հոգի) եւ խօսք կ'առնէր Լ. Տէր-Պետրոսեան: Ազրբէջանէն հրահանգ եկած է Մայիս 15-ին փակել Ստեփանակերտի օդակայանը, այն պատճառաբանութեամբ թէ նորոգութիւններ պիտի կատարուին:

Երեքշաբթի օր, Երեւանի եւ Արցախի միջեւ հեռաձայնային կապը վերահաստատուած էր:

**

ՑՈՅՑԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մայիս 13-ին, հովանաւորութեամբ երեք հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն եւ կազմակերպութեամբ «Հայաստանի եւ Ղարաբաղի Հայերուն նեցուկ Կոմիտէ»ի մը, որուն մէջ համախմբուած են բոլոր հոսանքներն ու միութիւնները, տեղի ունեցաւ ցոյց մը մասնակցութեամբ աւելի քան երկու հազար հոգիի: Թափօրը ճամբայ ելաւ «Վիէօ Փոռ»ի հրապարակէն ժամը 17.30ին եւ կտրեց ամբողջ Քանըպիէռը, հասաւ Մոպիլի հրապարակը:

Մոպիլի հրապարակին վրայ հանրաժողովը բացաւ եւ վարեց Կարօ Ցովսէփեան: Խօսք առին՝ Վանիկ Խըլըյեան, Ռուպէր Աստուրեան (Հ.Հ.Հ.ի անունով), Էմիլ Ցակոբեան որպէս քաղաքապետին ներկայացուցիչը, Միշէլ Փըզէ որպէս Ազգ. Ժողովի «Հայկ. Հարցի Ուսումնասիրութեան Խումբ»ին անդամ, Սիմոն Աբիկեան: Համախմբումը փակեց Ցակոբ Եպիսկ. Վարդանեան եւ հաւաքաբար երգուեցաւ «Հայր Մեր»ը, ինչպէս սովոր է այլեւս Հայաստանի մէջ կատարուող համախմբումներու ընթացքին: Ցոյցէն նկարներ սփռեցին, նոյն իրիկունը, Էֆ-Էր 3 եւ ԷՄ-6 հեռատեսիլի տեղական կայանները: Ցաջորդ օրուան, Մայիս 14ի տեղական թերթերը լայն տեղ տուին: «Լը Մերիտիոնալ» առաջին էջին վրայ գունաւոր նկարով կը խորագրէ «Հայերը, ցոյցերը եւ համակամութիւնը»: «Լը Փրովանսալ» չորս սիւնակի վրայ եւ նկարով մը (3-րդ էջ) կ'ըսէ «Հայաստան՝ 2000 ցուցարարներ Քանըպիէռի վրայ»: Իսկ համայնավար օրաթերթը «Լա Մարսէյէզ» 16-րդ էջին վրայ, անկիւն մը, երկու նախադասութեամբ կը նշէ միայն ցոյցը, որ կ'ըսէ խանդավառ երթեւեկը Քանըպիէռի վրայ:

Նման ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ Լիոն:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԿԱՐՍԸ ՀԱՅԿ. ՀՈՂ Է»

Մեծատառ, հինգ սիւնակի լայնքով հրատարակուած այս խորագիրը կու գայ «Հիւրրիյէթ»ի Մայիս 14-ի թիւէն. խորագիրը ունի վերադիր տող մըն ալ ուր կ'ըսուի. «Հայաստանի Նախագահ Տէր-Պետրոսեանի ամբարտաւանութիւնը»: Թերթը զայրոյթով կ'արձագանգէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի վերոյիշեալ արտայայտութեան որ հրատարակուած է «Արկումէնթի ի Ֆաքթի» թերթին մէջ. այդ յայտարարութիւնը բոլորովին հակառակ կը նկատուի բարի դրացնութեան առաջին քայլերուն որոնք առնուած էին Մոսկուայի Թուրք դեսպանին Երեւան այցելութեամբ:

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը պատասխանելով «Արկումէնթի ի Ֆաքթի»ի թղթակիցին Ղարաբաղի հարցին վերաբերող մէկ հարցումին, ըսած է. «1920–21-ին խորհ. Ռուսաստանը նկատելով որ Եւրոպայի մէջ ընկերվարական յեղափոխութիւններու յաջողութիւնը կարելի չէ, ջանաց լաւ յարաբերութիւններ հաստատել Արեւելքի մահմետական ժողովուրդներուն եւ յատկապէս Թուրքիոյ հետ. ու այս նպատակին սիրոյն բաժան բաժան եղան Հայաստանի հողերը: Կարսի նահանգը տրուեցաւ Թուրքիոյ, իսկ Նախիջեւան ու Ղարաբաղ՝ Ազրբէջանի: Կարսի ու Նախիջեւանի հայ բնակիչները այս վայրերուն նոր տիրակալներուն կողմէ աքսորուեցան ու այդ շրջաններու հայկ. գոյութեան վերջ տրուեցաւ: Ղարաբաղեան ներկայ հարցը այդ ժամանակաշրջանէն արձագանգ մըն է»:

«Հիւրրիյէթ» կ'աւելցնէ թէ Մոսկուայի Թուրք դեսպանը պատասխանած ու ըսած է թէ «Կարսը միշտ թրքական քաղաք մը եղած է ու Թուրքիա Հայաստանի տալիք թիզ մը հող իսկ չունի: Հայաստանի ղեկավարութիւնը այս պարագան պէտք է լաւ հասկնայ ու իր դրացիներուն իրաւունքներուն ու շահերուն հանդէպ յարգանքի հիման վրայ հաստատէ իր վարքագիծը. ատիկա ամէն բանէ առաջ նպաստաւոր կ'ըլլայ Հայաստանի ժողովուրդին: Կը մաղթենք որ ողջամտութիւնն ու խելքը գերակշռեն»:

Թուրք դեսպանը Վոլքան Վուրալ ըսած է թէ խնդրոյ առարկայ թերթին մէջ եւս նոյն պատասխանը պիտի տայ Լ. Տէր-Պետրոսեանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՅԻՍ 13-ին, իրեն դէմ կատարուած մահափորձին տասնամեակին առթիւ, Պապը Ֆաթիմա գնաց (Փորթուկալ) շնորհակալութիւն յայտնելու համար Կոյսին, որ փրկած էր իր կեանքը: 1981, Մայիս 13-ին էր որ Ս. Պետրոս հրապարակին վրայ Ալի Աղճա կը կրակէր Ցովհ. Պօղոս Բ.ի վրայ եւ այսօր կը պարզուի, որ երբ Պապը իր ոճրագործին հետ գլուխ գլխի գաղտնի խօսակցութիւն մը ունեցած է, այս վերջինը զարմանք յայտնած է, որ Պապը չէ սպաննուած, քանի ինք քաջ գիտէր որ պարպած գնդակը մահացու է:

ՄԱՏՈՆԱ, առջի օր ժամանեց Քաննի ուր բացուած է շարժանկարի փառատօնը: Ալեք Քեշիշեանն է հեղինակը ֆիլմին որուն անունն է՝ «Անկողինը Մատոնայի հետ»: Ընդհ. խուճապ կայ Քրուազէթին վրայ կարենալ պահ մը տեսնելու համար Մատոնան –ֆէնոմէնը– որ շրջապատուած է բազմաթիւ թիկնապահներով եւ ոստիկանական ուժերով:

ՓՐՈՖ. ՖՐ. ՖԷՅՏԻ-Ի ՄԱՀԸ

Երէկ, վերջին պահուն էր միայն, երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք, որ կրցանք քանի մը տողով հաղորդել Փրոֆ. Ֆէյտիի մահը:

Հմուտ հայագէտ, բանասէր, ողբացեալը նաեւ ընտանի դէմք մըն էր հայկ. աշխարհին, ի մասնաւորի ֆրանսահայ գաղութին:

Ծնած է Փարիզ, 1908 Ապրիլ 15-ին:

Երկրորդական ուսումը կ'առնէ Վէրսայլ «Լիսէ Օշ»ի մէջ, ուր բախտը կ'ունենայ աշակերտելու լատիներէնի ուսուցիչ Պ. Կրանժէնը տ'Օթըրիվի որ իրեն կը փոխանցէ քերականութեան սէրը: Այլապէս խոր կերպով տպաւորուած Շամփոլիոնի եգիպտական գիրերու գաղտնիքը լուծելու պատմութեամբ, եւ այս մասին միայն երազելով, կ'որոշէ նուիրուիլ արեւելեան հին լեզուներու ուսումնասիրութեան, երբ 16 տարեկանին գաղթական հայ ընտանիք մը կու գայ բնակիլ իրենց մօտ: Երեք ամիս ետք այդ ընտանիքը կը մեկնի քաղաքէն, իրեն ձգելով սակայն հայերէնի քերականութեան գրքոյկ մը՝ Գազանճեանի «Առաջին դասընթացք»ը եւ Տէմիրճիպաշեանի հայ-ֆրանս. փոքր բառարանը: Ասոր օգնութեամբ կը սկսի կարդալ հայերէն գրուած քերականութիւնը, եւ այսպէսով առանձին քայլ կը նետէ հայերէն լեզուի ուսումնասիրութեան մարզէն ներս: Կանոնաւոր այս աշխատանքը կ'ընդմիջուի, հետեւանք նիւթական կացութեան, հինգ տարուան շրջանով մը, որմէ ետք կը յաջողի Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին մէջ ֆրանսերէնի ուսուցիչի պաշտօն մը գտնել եւ միաժամանակ Արեւելեան Լեզուներու վարժարանը կ'արձանագրուի Ֆրէտէրիք Մաքլէրի որպէս աշակերտ, ու կը մտնէ «Էնսթիթիւ Կաթոլիկ», աշակերտելով Հայր Մարիէսի, նոյն ատեն կը հետեւի Մէյէի դասախօսութիւններուն «Էքօլ տէ Օթ զ'Էթիւտ»ի մէջ: Երկու տարի ետք լրացուցած ըլլալով հայերէնի իր ուսումը եւ վկայուած՝ Արեւելեան Լեզուներու վարժարանէն, Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին մէջ պաշտօնի կը կոչուի, ֆրանսերէն լեզուի որպէս ուսուցիչ: Այն հինգ տարիները զորս կ'անցընէ Մխիթարեան Հայրերու մօտ, իրեն մեծապէս կը սատարեն. այնպէս որ առանց իրենց դասընթացքներուն հետեւած ըլլալու, ինքզինքը կը նկատէ անոնց աշակերտը:

1937-ին, Փարիզի մէջ կու տայ իր առաջին երկար դասախօսութիւնը հայերէնով, Հեթում Պատմիչին մասին, ինչ որ զինքը կը ծանօթացնէ տեղւոյն հայ համայնքին եւ կը դառնայ մտերիմ բարեկամը Ա. Չօպանեանի: 1941-ին հակառակ շրջանի պայմաններուն, լիսանսը աւարտած, կը մտնէ «Գիտական Հետազօտութեան Ազգային Կեդրոն»ը, ուրկէ կը հեռանայ միայն 1949-ին,ստանձնելու համար Արեւելեան Լեզուներու վարժարանին հայկ. բաժնին վարչութիւնը: Նկատի առնելով իր վաստակին ամբողջութիւնը, 1973-ին իրեն կը շնորհուի «տոքթէօր տ'էթա էս – Լէթր Է Սիանս Իւմէն» տիտղոսը: Անդամ էր Վենետիկի Ս. Ղազար Ակադեմիային:

Հեղինակ է բազմաթիւ գործերու, որոնց թիւը կարելի չէ ընել կարճ սիւնակի մը մէջ: Յիշենք սակայն՝ «Grammaire de la langue arménienne, dialecte occidental» (1935), «Manuel de langue arménienne» (1948), «Cahiers de grammaire arménienne» (Extraits de la revue "Pazmaveb"): Աշխատակցած է գլխաւորաբար «Բազմավէպ»ի, ուսումնասիրութիւններով եւ վերլուծական յօդուածներով, նաեւ «Յառաջ»ի, «Զուարթնոց»ի եւլն. եւլն.: Իր վերջին լոյս տեսած գրքոյկն էր՝ «Les amulettes de l'Arménie chrétienne» որու մասին երկար գրութեամբ արտայայտուեցաւ Սաթենիկ Կոստանեան «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի մէջ (1986 Դեկտեմբեր):

1983, Նոյեմբեր 6-ին, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ կը տօնուէր իր յոբելեանը, նախաձեռնութեամբ Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց Միութեան, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Տարիներէ ի վեր իր առողջութիւնը քայքայուած էր եւ քանի մը տարի առաջ արդէն առաջին «ահազանգ» մը ունեցած էր Վենետիկ, բայց վերագտած էր իր առողջութիւնը եւ մինչեւ վերջերս պահած մտքի իր արթնութիւնը:

Իր մահով, հայ ժողովուրդը կը կորսնցնէ՝ մէկը Ֆրանսայի այն դէմքերէն, որոնք իրենց միտքն ու սիրտը դրած են հայ լեզուի եւ մշակոյթի ծառայութեան եւ անոնց բերած իրենց թանկագին նպաստը:

**

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Հերմինէ Ֆէյտիի եւ Տէր եւ Տիկին Ժաք Ֆէյտիի: Ցուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ Դ. էջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՇՏՕՆԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄ

Հայ քաղաքական խելօք մը անցեալ շաբթու, խորհրդային զօրքերու միջամտութեան դէմ կազմակերպուած առաջին ցոյցի ընթացքին՝ Ֆրանս-Էնֆօ-էն կը յայտարարէր.–

– Գիտէք որ Ղարաբաղի Հայերը զինուած են: Անշուշտ Սուրբ Հոգիի զօրութեամբ չէ որ այդ զէնքերը հոն հասան: Հոս տեղը չէ ըսելու թէ ինչպէս հոն հասան, սակայն մենք պատրաստ ենք օգնելու Ղարաբաղի Հայերուն...:

Խօսնակը կ'աւելցնէր զգայացունց լուրը.

– Հայկական Սփիւռքը օգնութիւն կը բերէ Հայաստանի...:

«Օգնութիւն» բառը կը հասկնաք թէ ի՞նչ կը նշանակէ այլեւս:

Պահ մը չեմ հաւատար լսածիս: Բայց երբ յայտարարութիւնը կը կրկնուի, ըստիպուած կ'ըլլամ ամօթալի ծիծաղով մը հաստատելու իրականութիւնը: Ջայնասփիւռի բարձրախօսէն շլմորած, յանկարծ իր ոչնչութենէն կարեւորութեան գագաթին հասած «ղեկավարը» տառացիօրէն կը կրկնաբանէ Ազերիներուն յանկերգը, որ արտասահմանեան մատ ու զինամթերք կ'ուզէ տեսնել անցեալ ու ներկայ Արցախեան դէպքերու ետին: Միակ հարցը այն է, որ յայտարարութեան խորքին կան չարդ ու սարսափ, հիմա ո՛չ Ազրբէջանի, այլ Հայաստանի մէջ, ի տես բոլոր Մեծերուն ու անոնց լեռնելեայն ալ մեղսակցութեամբ: Ֆրանսերէն յայտարարութիւնը պարզ է որ ներքին սպառման համար չէ: Հապա՞:

Ի լուր այդ «ղեկավար»ի յայտարարութեան՝ որ մեղմասացութիւն է կոչել անպատասխանատու, հարց կու տամ ես ինծի. ո՞ր չափով այս մանկապատանեկան նուացող յոխորտանքը քաղաքական սխալ մը ըլլալէ աւելի Հայաստանի իշխանութիւնները վարկաբեկելու, հեղինակազրկելու արդէն ի գործ դրուած ծրագրին չի ծառայեր: Ի վերջոյ Հայրենիքի փրկութեա՞ն կարելի է սատարել անխտիր բոլո՛ր միջոցներով:

Ինչ ալ ըլլայ մարդուկիս իմացական չարժէքը – ինչպէս ամէն խմբակցութիւն, կուսակցութիւնն ալ կ'արժէ իր մարդոցմով – կը խոստովանիմ որ կան խօսքեր որոնք կը նշանակեն քաղաքական յանցագործութիւն ու ազգային դաւաճանութիւն:

Կը սպասեմ, որ «կուսակցական ղեկավարիկը» իր մեծաւորէն վարձատրուի արժանանալով պաշտօնի բարձրացման:

Մինչ այդ՝

Ես պիտի աղօթեմ Սուրբ Հոգիին որ իր է՛ն զանտնի ճամբայով խելօքն արժանացնէ ուղեւորութեան մը՝ ի Գետաշէն...:

Գ. Պ.

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ...

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

- Ա. -

1891 :

Այս Թուականը բացառապէս ամուլ եւ անապատային տարի մը եղած է արեւմըտահայ գրականութեան տարեգրութեանց մէջ։ Արդարեւ, մարդ կը չուարի զարմանքէն ի տես գրական աւիշի դրեթէ ամբողջական ցամաքումին - մօտ երկու միլիոն հաշուող հայութեան իմացական կարողութեան արդասիքը կը խտանայ աննշան, գրական արժանիքէ բոլորովին զուրկ երեք հատորներու մէջ... : Առաջինը՝ միամտ Կիրակոս Բարաքեանի «Լոյս եւ Խաւար» 136 էջնոց գրքոյկն է, հրատարակուած Նիւ - Եորք ուր ամերիկահայ այդ գրողը իր նոր հայրենիքին արժանիքներն ու Թերութիւնները կը պարզէ իր հայրենակիցներուն՝ բաղդատելու համար Արեւելքի բարքերուն։ Երկրորդ գիրքը կը պատկանի գրոց - բրոց հոգեւորական Մամբրէ Եպիսկոպոս Մարկոսեանի եւ կը կոչուի «Կեանքն անուած Պատմութիւններ», 242 էջնոց հատոր մը, լոյս տեսած Երուսաղէմի Սուրբ Յակոբայ Վանքին տըպարանէն։ Եւ երրորդը՝ Աւետիս Նազարբէկեանի (ծածկանուն՝ Լեռենց) դըշէն եղած 38 էջնոց «պոէմա» մըն է՝ «Փախստականը», լոյս տեսած Աթէնք («Այս գործն հայ հայրենասէրներուն կը ներշնչէ մեծ, ազնիւ, վեհանձն, անշահախընդիր զգացումներ, փոխադարձ բարեացակամութիւն ազատութեան եւ Հայրենեաց համար» կը գրէ Հ. Արսէն Ղազիկեանի «Հայկական Նոր Մատենագիտութիւնը», արտագրելով 1890 - 1891-ի «Հայաստանէն»)։ Ալ կրնանք երեւակայել ինչ կրնայ ըլլալ նման գործի մը գեղարուեստական արժէքը... : Այսքան - երեք պատահական գիրքեր, կամայական կերպով բուսած Սփիւռքի երեք տարբեր քաղաքներուն մէջ մինչ Պոլիսը, ինքը, քար լռութեան մէջ ընկղմած է։ Անշուշտ Համիտեան բռնութիւնը իր տուրքը առած է Հայերուն հոգեկան կեանքէն, մանաւանդ որ երեք տարիէ ի վեր խիստ գրաքննութիւն ալ հաստատուած էր կայսրութեան մէջ։ Սակայն խորհելու է որ նոյնիսկ տուրքը տալէն ետք՝ հայ միտքը իր ներքին անկախութիւնը կրցեր էր պահել, ինքնիր մէջ ուռճանալ, նուաստացումը, ցաւը, սարսափն ու կեանքի անապահովութիւնը կըրցեր էր ոգիի եւ ստեղծումի փոխել, Փըրոյտեան յայտնի օրէնքներու համաձայն, եւ տասը տարի ետք՝ լոյսին պայթիլ։ Արդարեւ, ինչպէ՞ս պիտի բացատրենք տաղանդի եւ արուեստի յանկարծական պոռթկումը որ 1901-էն մինչեւ 1910՝ հրապարակ կը նետէր մեր գրականութեան քանի մը աննման դէմքերը, գրողներու վերջին սերունդը՝ որ ճակատագրըուած էր արեան մէջ խեղդուիլ 1915-ին... : 1901-ին՝ Վահան Թէքէեանի (24 տարեկան) «Հոգեր» հատորը, 1902-ին, 19 տարեկան Յակոբ Յովհաննէսեանի (ապագայ Քիւֆէճեանը, ապա՝ Օշականը) առաջին պատմուածքը ինչպէս եւ Սիամանթոյին (24 տարեկան) «Դիւցազնօրէն»ը եւ երեք տարի ետք՝ 1905-ին՝ «Հայորդիները»։ 1906-ին լոյս կը տեսնէր Ինտրայի (31 տարեկան) «Ներաշխարհ»ը եւ 22 տարեկան Դանիէլ Վարուժանի «Սարսուռները», 1907-ին Միսաք Մեծարենց (20 տարեկան) կը հրատարակէր երկու քերթողագիրք՝ «Ծիածան»ը եւ «Նոր Տաղեր»ը, ու 29 տարեկան Զապէլ Եսայեանը՝ իր «Շնորհքով Մարդիկ»ը։ 1908-ին հրապարակ կ՚իջնէին Գէորգ Կաւլարենց եւ Արշակ Չոպանեան, մինչ 1909-ին Դանիէլ Վարուժանն է կըրկին, իր այնքան սրտայեղ «Ցեղին Սիրտը» հատորը։ Ու մինչեւ 1910՝ Սուրէն Պարթեւեան, Ռուբէն Սեւակ, Ռուբէն Զարդարեան, Տիգրան Չէօկիւրեան եւլն... : Նոր, երիտասարդ ուժերով, խոստումով, տաղանդով եւ անհատականութեամբ այսքան լիատանմեակ չէր տեսնուած մեր գրականութեան մէջ, անուղղակի արդիւնք՝ մարդկային ազատութեան եւ արժանապատուութեան վրայ բռնացած ճնշումին։

1891-ի ստեղծագործ երեւակայութեան երաշտը չէր բաւեր՝ այդ տարիներուն կը մեռնէին քանի մը տաղանդաւոր մարդիկ - Գաբրիէլ Պէշկէօթիւրեան Խարբերդցի բանաստեղծ՝ որուն «Սրինգը» բանաստեղծութիւնը ու տասնեակ մը այլ բայց նըման քերթուածներ իբրեւ մասունք կը պահուին մեր գրականութեան տարեգրութեանց մէջ։ Յետոյ՝ Պուէտ Խաչատուր Միսաքեան, Վերածնունդի զարթօնքի միտքերէն (զուրգուրալու ենք այս «արտակեղրոն», «խենթ» մտաւորականներուն վրայ, ինչպէս Ստեփան Ոսկան, Պետրոս Թըմէրը, Գալուստ Կոստանդեան, Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Արմենակ Հայկունի, Ինտրա, Զարեհ Աքճալեան եւ դեռ շատեր՝ որոնք որեւէ ձեւով ըմբոստացան մեր ժողովուրդի «միջին» իմաստութեան գերիշխանութեան դէմ՝ յանուն անհատական գաղափարի ազատութեան)։ Նախորդ տարին՝ 1890-ին մեռեր էր Մկրտիչ Ալթոն, Պատուելի Տէրոյենցի աշխատակիցը որ գործակցեր էր Գրիգոր Օտեանին Ազգային Սահմանադրութեան մշակումին մէջ ու ատեն մը եղեր էր Վանի վիլայէթի փոխ - կառավարիչ, յաջորդ տարին՝ պիտի մեռնէին Յակոբ Պարոնեան, Խորէն Արք. Գալֆայեան (Նարպէյ) միջակ բանաստեղծը, այս ալ տարականոն մէկը որ մասնակցեր էր 1878-ի Պերլինի Վեհաժողովին իբրեւ անդամ հայկական պատուիրակութեան, Ռուսիոյ ցարէն եւ օսմանեան Սուլթանէն պատուանշաններ ստացած՝ ու հալածուած իբրեւ լրտես, Պոլսոյ Պատրիարքէն կարգալոյծ հռչակուած եւ ի վերջոյ Թուրք ոստիկանութեան կողմէ Թունաւորուած... : Եւ նաեւ՝ Գաբրիէլ Եպիսկոպոս Այվազովսկի որ անմահացած է մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ իբրեւ անձը որ 1873-ին առաջին անգամ գրի առաւ «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպը Մշոյ Առնիստ գիւղի բնակիչ Կրպոյի բերնէն։

Կարելի՞ է բնութիւնը պատասխանատու գտնել նաեւ դարուն ամէնէն ինքնատիպ, տարականոն մտաւորականին՝ Եղիա Տէմիրճիպաշեանին զարտուղի կենցաղին ու գաղափարներուն համար։ Պոլսոյ էն ծանօթ անունը, էն բեղուն եւ բազմատաղանդ գրիչն է ան այդ տարիներուն, մէկը որ փաստօրէն չէր կրնար սեղմուիլ խանութպաններու, արհեստաւորներու եւ քիթը առօրեայ գործին փակցուցած քաղաքային հայութեան մը պահպանողական բարոյականութեան սահմաններուն մէջ։ Եւ ահա գայթակղութիւնը որ կը պայթէր Գատըգիւղի պէս «անուղ» Թաղին մէջ... (խօսքը կուտանք իր կենսագիրներուն՝ Գեղամ Ֆէնէրճեանին եւ Հրաչեայ Պեպոյեանին)

«1891-ի Զատիկն էր։ Եղիա, ցնցոտիներու մէջ, աղտոտ թիթեղէ տուփ մը ձեռքը, գնաց կայնիլ Ս. Թագաւոր եկեղեցիին դուռը։ Շուտով հանդարտեցուց հոն կեցող խօլը մուրացիկներ, որ կը դժգոհէին ուրիշի մը աւելնալուն եւ անոնց ափը կը սահեցնէր ոսկիները զորս Գատըգիւղի մեծատուները կը ձգէին իր տուփին մէջ։

Կին մը եկեղեցիէն կ՚ելլէր, չկարենալով անոնց մէջ բաժնել իր տասնոցը՝ անով գնեց «սիմիտ» մը, որուն ութը կտորները մէկը տուաւ Եղիայի։ Ասիկա այլեւս չկրցաւ մնալ։

Քիչ մը ետք, խիստ մաքուր հագուած, անիկա կ՚երթար Աբիկ Ունճեանի տունը (Ա. Արփիարեանի «Կարմիր ժամուց»ի Հայրապետ էֆէնտի Քիւրքճեանն է - վ. օ.) որ գինքը թախանձագին իրեն հրաւիրած էր։ Գեղեցիկ պերճախօսութեամբ մը կը խօսի ան սեղանին վրայ, ուր լուռ կ՚ունկնդրեն ամէն անոնք որ պիտի հրաւիրէին զայն իր բրածին տարօրինակութեանը եւ ծանրութեանը վրայ անդրադառնալու»։

Եղիա Տէմիրճիպաշեանը սակայն զոհն է ոչ այնքան օսմանեան բռնատիրութեան որքան արդիականանալու, արեւմտանալու խելայեղ, անձկալի անձայարանքին որ համաճարակի պէս վարակեց մեղ 1850-ական Թուականներէն սկսեալ եւ որուն դէմ անկարելի էր պայքարիլ։ Հայերը կամ

կը հանէին քաղաքակիրթ աշխարհէն՝ կամ ալ կ՚ոչնչանային։ Արեւմտահայերը որոշեցին հանել։ Ու եթէ 1915-ը խնայուէր մեզի՝ շատ հաւանաբար յաջողէինք, 20-րդ դարը իր կիսուն չհասած։ Բայց այդ ընտրութեան անմիջական արդիւնքը եղաւ գէշ - մարսուած, կապկուած ու մակերեսային կերպով կիրարկուած մշակոյթ մը որ երբեմն մինչեւ խեղադարութիւն տարաւ, ուրիշ ատեններ՝ տաղանդի չըրթայազերծման ու արուեստի մեծ իրագործումներու եւ սակայն, աւելի յաճախ՝ ամաթէօր, անվաւեր եւ օտարամոլ մարդերու եւ գործերու տիրակալութեան։

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ 7-ՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Գարուն Մանկանց Երգչախումբի Մարտ 17-ի համերգին («Յառաջ», Ապրիլ 3-ի Թիւ), յաջորդեց Ապրիլ 28-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ, տարեկան հայկերոյթը։ Ծնողքներ, բարեկամներ, համակիրներ, միութիւններու ներկայացուցիչներ բոլորուած հաճելի սեղաններու շուրջ լեցուցած էին Ս. Ջրբաշեան սրահը։

Տիկին Ժիլիէթ Երմագեան, երգչախումբի հիմնադիր - տնօրէնուհին իր ողջոյնի խօսքին մէջ անդրադարձաւ 7 տարիներու զօտեղնդիչ, բայց, նաեւ դժուար աշխատանքին վրայ եւ աւելցուց՝ « հոգեկան մեծ բաւարարութիւն է աշխատիլ մատղաղ հոգիներէն ներս բացուած ակօսներուն մէջ արմատացնել սէրը հանդէպ՝ հայ երգին, հայ խօսքին, հաւաքական կեանքին եւ տոհմային դաստիարակութեան»։ Ապա, շնորհակալութիւն յայտնեց ծնողքներու քաջալերական կեցուածքին համար եւ մասնաւորապէս ընդգծեց երգչախումբի երգի ուսուցիչ՝ Վարդուհի Մինասեանի եւ ընդհանուր վերահսկիչ՝ Մայտա Կարապետեանի ջանքերը։

Մանուկներու ծնողաց կողմէ խօսք առաւ վերապատուելի Յակոբ Չոլաքեան։ Պարզ, բայց սրտագին խօսքերով արտայայտեց երախտագիտական զգացումներ երգչախումբի բոլոր պատասխանատուներուն, բոլոր անոնց որոնք մօտէն կամ հեռուէն կը սատարեն Գարուն երգչախումբի յառաջացման եւ յառաջդիմութեան։ Կ՚ապրինք, ըսաւ, ժամանակաշըրջան մը, ուր դժուար է հարազատօրէն պահել մեր հայկականութիւնը, եւ բոլոր ջանքերը որ կ՚ըլլան այս ուղղութեամբ գնահատելի են եւ յոյժ կարեւոր։ Կառչելով մեր հաւատքին եւ մշակոյթին վըրայ է որ, աւելցուց վերապատուելի Յ. Չոլաքեան, պիտի յաւերժացնենք մեզի լքուած հարուստ ժառանգը։

Ճաշի ընթացքին, զոր վարեց Անի Յովսէփեան, Գարուն Մանկանց Երգչախումբը խմբերգներով եւ նուագով ճոխացուց եւ ստեղծեց ուրախութեան պահեր։ Կըրտսերներու խումբը մեկնաբանեց՝ «Գարուն», «Նուագատուներ» եւ «Փոքրիկ կենդանիները» խմբերգները, իսկ մեծերու խումբը «Զահէլութեան երգ», «Խմենք Հայրենիք» եւ «Կովկասի քաջեր»։ Նաեւ իրենց ձիրքերը ցոյց տուին Գայեանէ Մինասեան եւ Քարոլ Կարապետեան նուագելով դաշնակի վրայ Պեթհովէնէն եւ Խաչատուրեանէն կտորներ։

Ինչպէս միշտ ներկաները իրենց բարոյական քաջալերանքին աւելցուցին նաեւ նիւթական ինքնաբուխ նուէրներ։

Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան իր խօսքին մէջ ըսաւ թէ հպարտ ենք այս մանուկներու խումբով, որոնք կը պատրաստեն մեր ապագան։ Եպիսկոպոսը ջերմօրէն գնահատեց Ժիլիէթ եւ Խաչիկ Երմագեանի ճիգերը, իրենց աջակիցներուն նուիրումը եւ ծնողքներուն ցոյց տուած գիտակցութիւնը ու եզրակացուց՝ «ձեր զոհողութիւնները, նիւթական նուէրները կը դառնան բարոյական արժէքներ, այսինքն՝ մշակոյթ, Հայ խօսք եւ Հայ երգ»։

Հայկերոյթը շարունակուեցաւ միշտ համակրելի մթնոլորտի մը մէջ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՈՐՀ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒԱՆԴ Է

Ա. Անտոնով «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը խորհրդային ընկերութիւնը կը ներկայացնէ որպէս հիւանդ մը որ սակայն կ՚անդրադառնայ այս պարագային։

Հիւանդութեան պատճառներ կը թուէ ան, յիշելով քաղաքացիական պատերազմը, պատերազմին համայնավարական դիւցազներգութիւնը, դրութեան հանդէպ հաւատքի ստալինեան կորուստ եւլն.։

Այսօր, կ՚ըսէ ան, վերակառուցումով ընտրեցինք յառաջընթացի ուղին, որովհետեւ այլ ելք չունէինք։ Մեր ընկերութեան մէջ կեդրոնացնող գերիշխանութեան մը ստեղծած բարոյականը աւելի ազդեցիկ դուրս եկաւ, քան՝ Սահմանադրութեան Թիւ 6 յօդուածը որ կ՚արգելափակէր չուկայի տնտեսութեան անցքը։

Կեդրոնացնող գերիշխանութիւնը կ՚ամփոփուի հետեւեալ տողերով. խորհրդային քաղաքացին վարժուած է որ իրեն համար ամէն բան որոշուած ըլլայ ուրիշի կողմէ. ծնողքները կ՚որոշեն իրենց զաւակներուն տեղ, տնօրէնները՝ իրենց անձնակազմին, նախարարը՝ նախարարութեան եւ կառավարութիւնը՝ ժողովուրդին։ Շնորհն ու շնորհազրկումը կուգան վերէն, համաձայն՝ հզօրներու եւ հիներու փափաքին։ Անշուշտ, աւելորդ է ըսել թէ այս վիճակը կը հակասէ մրցակցութեան ամէն կարգի գաղափարի։ Խորհրդային ընկերութիւնը նոր կ՚անդրադառնայ այս կացութեան։ Այս անդրադարձը պատճառ կ՚ըլլայ որ թշնամանք ստեղծուի կոոպերատիւներու անդամներուն հանդէպ որոնք կը հարստանան օրէ օր, դժգոհութիւնը որ կ՚աճի քաղաքական դէմքերու հանդէպ, որոնք միայն պարապ յոյսեր կը ներշնչեն։

Վերակառուցումին ձեռքբերումներուն մասին խօսելով յիշել միայն պարապ վաճառատուները, ապերախտութիւն կ՚ըլլայ. պէտք չէ մոռնալ թէ ի՛նչ տեսակ ընկերութեան մը մէջ կ՚ապրէր խորհրդային քաղաքացին վեց տարի առաջ։ Այսօր առանց այլեւայլի կրնանք խօսիլ ու գրել այնպիսի բաներու մասին որոնց մըտածումն իսկ երեւակայելի չէր։ Բոլոր յեղափոխութիւնները նոյն հանգրուաններէն կ՚անցնին. տնտեսական ու ընկերային կառոյցներէն առաջ փոփոխութեան կ՚ենթարկուին գաղափարները, խտալները, արժէքի չափանիշները։ Ու այսօր, երբ «անձնական սեփականութիւն», «շուկայ», «բազմակուսակցութիւն», «մարդկային իրաւունքներ»ու նման բառեր գործածութեան մէջ են, խորհրդային ընկերութիւնը անցուցած է առաջին հանգրուանը։

Սակայն ասիկա չի նշանակեր թէ խորհրդային ընկերութիւնը արդէն բուժուած է ամբողջութեամբ։ Ընկերային ամէն խաւերուն մէջ կը գտնուին սերմերը ատատապետական հայրապետութեան մը, որ ամբողջ 70 տարի խորհրդային քաղաքացին ընկերային ապահովութիւն ըրուած է, անոր չէզոքութեան, հպատակութեան փոխարէն։ Այդ քաղաքացին սըրուած է նաեւ խաղաղ կեանք մը, գոյութիւն ունեցող նուիրապետութիւնը չխանգարելու յանձնառութեան փոխարէն։

Այսօր սակայն նոյն հիւանդ վիճակին մէջ է նաեւ կառավարութիւնը։ Պէտք է իրապաշտ մօտեցումով մը վերլուծել կարելի ռազմավարութիւնները, նկատի ունենալով մինչեւ իսկ քաղաքացիներու կարելի հակազդեցութիւնը իշխանութեան սա կամ նա որոշումին հանդէպ։

Աւարտին, Ա. Անտոնով կը յիշէ Մոլիէրի հետեւեալ տողերը. - «Հիւանդին համար կարեւոր է յիշել որ բնութիւնը երբ իր վիճակին ձգուի, կը դարմանէ իրեն պատահածը. բայց բժիշկն ալ պէտք չէ մոռնայ որ գրեթէ բոլոր մարդիկը կը մեռնին իրենց դեղահատներէն եւ ոչ իրենց հիւանդութենէն»։

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹԻՒՆ ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻՆ (*)

Անիի պահպանութեան եւ ուսումնասիրման միջազգային գիտական կեդրոնի ըստեղծման առիթով, այդ կազմակերպութեան նախագահ, պատմական գիտութեանց թեկնածու Լաւրենտի Բարսեղեան հարցազրոյցի մը ընթացքին հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է «Հայաստան» օրաթերթին։

Անիի պահպանութեան ուղղութեամբ առաջին գործնական քայլերը առնուեցան 1990 Ապրիլին Սթրազպուրկ տեղի ունեցած Հայ ճարտարապետութեան եւ մշակութային ժառանգութեան պահպանութեան հարցերուն նուիրուած միջազգային գիտաժողովին։ Որդեգրուեցաւ Անիի պահպանութեան մասին բանաձեւ մը՝ Թուրքիային եւ եւրոպական կառավարութիւններուն ներկայացնելու համար։ Գիտաժողովը դիմեց նաեւ Հայաստանի կառավարութեան՝ Երեւանի մէջ Անիի պահպանութեան եւ ուսումնասիրման միջազգային գիտական կեդրոն ստեղծելու խնդրանքով։ 1990 Հոկտեմբեր 19-ին կառավարութեան որոշումով ստեղծուեցաւ նոր կեդրոնը, իսկ վերջերս Նախարարաց Խորհուրդը ընդունեցաւ նաեւ կազմակերպութեան կանոնագիրը։

Կեդրոնը նպատակ ունի միջազգային օրէնքներու եւ դիւանագիտական կապերու միջոցով ստեղծել Թուրք - եւրոպական - հայկական միացեալ յանձնախումբ մը եւ պարբերաբար քննարկել հայ մշակութային ժառանգութեան պահպանման հարցերը։ Կը նախատեսուի նաեւ մնայուն կապեր հաստատել Իւնէսքօյի եւ միջազգային տարբեր կազմակերպութիւններու հետ։

Մտադրութիւն կայ նաեւ Թուրք մասնագէտներու հետ համատեղ ուսումնասիրել Անիի եւ անոր սահմանակից շրջաններու պահպանուած հայկական յուշարձաններու վիճակը, անհրաժեշտութեան պարագային միջոցներ ձեռք առնել յուշարձաններու գոյութեան սպառնացող վտանգը կանխելու համար։ Այժմ, երբ նոր փոխյարաբերութիւններ ստեղծուած են, կը նախատեսուի Անիի մէջ պեղումներ եւ ուսումնասիրութիւններ կատարել։

Կեդրոնը ուշադրութիւն կը դարձնէ նաեւ մասնագէտներու պատրաստման գործին։ Ան իր բաժանմունքները կ'ունենայ նաեւ Ֆրանսա, Միացեալ - Նահանգներ եւ Թուրքիա։ Դրամական միջոցները կը գոյանան նուիրատուութիւններէ, արուեստական գործունէութենէ, գիտական գրականութեան վաճառքէ, բարեսիրական ձեռնարկներէ (վիճակախաղեր, փառատօներ, համերգներ, տօնավաճառներ, աճուրդներ)։ Այդ գումարները կը յատկացուին արշաւախումբերու ու գիտաժողովներու կազմակերպման, Անիի յուշարձաններու վերականգնման։

(*) Լուրը տուած էինք «Յառաջ»ի Մարտ 28-ի թիւով, էջ 3։

***

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանին ցոյց տրուող օգնութիւնը կը շարունակուի։ Վերջերս Էջմիածնի քաղաքապետարանը, «Գթութիւն», «Կապոյտ Խաչ» եւ «Դեկտեմբեր 7» ընկերութիւնները բեռներ ստացած են Իսի Լէ - Մուլինոյի քաղաքապետութենէն։ Ապրանքներուն ընկերակցող Պենար Պանիկեան՝ քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը, Էջմիածնի քաղաքապետին յանձնած է Անտրէ Սանթինիի ուղերձը, ուր ան կը մաղթէ «չվհատիլ, յիշել որ աշխարհին մէջ կան բարեկամներ, շատ ու շատ համակիրներ եւ որ արդարութիւնն ու Աստուծոյ բարեհաճ կամքն են ի վերջոյ վճռորոշը»։

***

ԾՆՆԴԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՃ

Ամուսնոյն ու երեք զաւակներուն հետ Կումայրիի առժամեայ նեղլիկ տնակի մը մէջ բնակող Արմինէ Աւալեան ծնունդ տուած է երեք փոքրիկներու՝ մէկ մանչ եւ երկու աղջիկ։ Բազմանդամ դարձած ընտանիքին առաջին դրամական օգնութիւնը հասած է իր աշխատած Կարի արտադրական միաւորումէն։ Չէ ուշացած նաեւ տեղական իշխանութիւններուն օգնութիւնը. «Անի» նորակառոյց թաղամասին մէջ ընտանիքին յատկացուած է հինգ սենեակնոց յարկաբաժին մը։

Երկրաշարժէն հիմնովին աւերուած քաղաքի միակ ծննդատունը շարունակեց գործել այլ շէնքի մը մէջ։ Բազում դժուարութիւններու յաղթահարումով այստեղ ծնած են 4500 մանուկներ։ Մինչդեռ, աղէտէն առաջ, ծննդատան մէջ տարեկան կար միայն 3000-էն 3500 ծնունդ։

Ծննդաբերութեան աննախընթաց աճը գլխաւոր բժիշկ՝ Վ. Տօնիկեան կը բացատրէ երկրաշարժին երախաներ կորսնցուցած ընտանիքներու մէջ նոր ծնունդներով եւ ամուսնութիւններով։

***

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՖՈՆՏԻՆ

Մշակոյթի հայկական ֆոնտը համալրուած է 12 կրաֆիք աշխատանքով, որոնց հեղինակը՝ ռումանահայ նկարիչ Հրանդ Աւագեան, Հայրենիքին կտակած էր այդ ստեղծագործութիւնները դեռ քանի մը տարի առաջ։ Կարելի եղաւ զանոնք Հայաստան փոխադրել նկարիչին մահէն յետոյ միայն։ Նուիրատուութեան մէկ մասը կը տրամադրուի Հայաստանի ազգային պատկերասրահին։

***

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներէն՝ տոքթոր Հէլէն Տաքէսեան Երեւանի համալսարանին նուիրած է իր անձնական գրադարանը։ Այս առթիւ, համալսարանի գիտական գրադարանին մէջ կը ստեղծուի յատուկ անկիւն մը՝ տոքթոր Հէլէն Տաքէսեանի անունով։ Համալսարանին մէջ արդէն կը գործեն Ալեք Մանուկեանի եւ Գալուստ Կիւլպէնկեանի անունով բաժիններ։

***

«ԿԻՆ ԵՒ ՏՂԱՄԱՐԴ»

Այս խորագիրը կը կրէ Մօր եւ մանկան առողջութեան պահպանման հայկական գիտահետազօտական կեդրոնին կողմէ լոյս ընծայուող «Երկշաբաթաթերթը», որուն առաջին թիւը հասած է ընթերցողին։ Թերթը կոչուած է պատասխանելու բազում դժուար հարցերու։ Անոր նպատակն է՝ ըլլալ բարի խորհրդատու սիրոյ, ընտանեկան, ծրագրաւորման, ամուսնական ճիշդ յարաբերութիւններու հաստատման, առողջութեան պահպանութեան եւ սննդակարգի, երիտասարդութեան դաստիարակութեան եւ այլ կարեւոր հարցերու մէջ։ Այդ մասին իր մտքերը արտայայտած է Կեդրոնի տնօրէն՝ փրոֆէսէօր Կարլէն Ակունց։ Ողջունելով թերթին ծնունդը, Զօրի Բալայեան կոչ կ'ընէ հայ կնոջ ունենալ առնուազն հինգ զաւակ։

Ա. թիւին մէջ նիւթեր զետեղուած են նաեւ սեռնաբուժութեան օգտակարութեան, սիտայի դէմ պայքարի մասին, կան բժշկական խորհուրդներ յղի կնոջ եւայլն։

«ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԴԻՑԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է այս վերնագիրը կրող գրքոյկ մը, ուր ամփոփուած են Հայոց պատմութեան վաղնջական շրջանի առասպելները, որոնց մասին այսօրուան սերունդը շատ աղօտ պատկերացում մը ունի։

Գիրքի նախաբանին հեղինակը՝ Ե. Կակոսեան, դիմելով ընթերցողին, սրտի խոր վշտով կը բացագանչէ. «Հրաշալի էակ ես դու, ո՛վ արի Հայ։ Բայց դեռ ինչքա՞ն, ինչքա՜ն դու քեզ չճանաչես, ինչքա՞ն դու քեզ մերժես։ Դու ինչքա՞ն դու ապրես ուրիշի կենսագրութեամբ։ Դու երբեւէ ... չես փորձել տեսնել քեզ, քո սկիզբը եւ խորհել, թէ ո՛վ ես դու, որտեղից ես գալիս, ի՛նչ ծագում ունես ... Արարատեան դիցաբանութիւնը քո ծագումի վկայագիրն է եւ վերադարձնում է քեզ, որ միանաս, ձուլես նրան եւ ամբողջացնես էութիւնը քո ... գնա՛ քո յաւերժութեան խորքը, մինչեւ քո առաջին նախնիները...»։

Ժողովածուին մէջ տեղ գտած են բազմաթիւ առասպելներ, Արայի, Արիի, Տիրանի, Լիլիթի, Արփիի, Վահագնի, Թորգոմի եւ Արեգնազի, տիտանեան Խաթունի եւ այլոց մասին։ Առանձնապէս լայն տեղ յատկացուած է Հայկ Նահապետի պատմութեան։

Գիրքը կազմած, մշակած եւ տպագրութեան ներկայացուցած է Արօրդիների Ուխտը։ Լոյս տեսած է տասը հազար օրինակ տպաքանակով։

***

ԿԸ ԿԱՌՈՒՑԱՆԷ «ԱՐԵՒԻԿ»Ը

Ախուրեանի շրջանի Արեւիկ գիւղին մօտակայքը կառուցման ընթացքի մէջ է միաձոյլ կաղապարներ արտադրող տնաշինական գործարան մը, որ կարեւոր դեր կ'ունենայ բնակարանային շինարարութեան ծաւալման մէջ։ «Արեւիկ» խորհրդեւֆրանսական այս ձեռնարկութիւնը, որ այս տարի իսկ կը սկսի արտադրել, հիմնադրած են Հայաստանի թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը եւ «Ս.Օ.Ս. - Արմենի» կազմակերպութիւնը։

Ձեռնարկութեան հանդերձաւորման կը մասնակցի նաեւ մետաղական կաղապարներու արտադրութեան մէջ մասնագիտացած ֆրանսական ընկերութիւն մը, որուն աշխատակիցները կը տեղադրեն յիշեալ կաղապարներու արտադրամասին սարքաւորումները։

Այս տարի «Արեւիկ»ը Ախուրեան քաղաքին մէջ կը կառուցանէ քսան հազար քառակուսի մեթր մակերեսով բնակելի տուն։ Պետական շինարարութեան զուգահեռ, ձեռնարկութիւնը յետագային կը զբաղի անհատական շինարարութեամբ։

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Կ'արժէ մէջբերել այս առթիւ իր աքսորի նօթերէն հատուած մը, Սրբազանին ինքնատիպ ոճով. «Զորս ըզպաննուտ Թուրքեր պատահեցան ինձ ի ճանապարհի եւ մօրուքս շոյելով Իսլամ Հօճայի եւ Իմամի լայըխ գտան, ոչ թէ կեավուր փափազի։ Արեւու շողուն՝ ձեռքիս հովանոցս ինձ բերին. տուի անոնց Գավէզ Ամիրայի պէշլիքներ»։

Աքսորախումբին մէջ գտնուող քէրամէթցի Յակոբ Նիկողոսեան հետեւեալը կը պատմէ Օսմանիէի անցքերէն. «Գետը ջուր առնել գացեր էի. Սրբազանը կը պտըտէր մէջերնին. սոսկալի հրմշտուք մը կար՝ ջուր առնելու համար, եւ երբ պահակ ոստիկանը բարկացաւ, Ստեփանոս Եպիսկոպոս հեգնօրէն սա խօսքն ուղղեց ամբոխին. «Զաւակներս, կամաց կամաց առէք ջուրերնիդ, որովհետեւ գետը կը ցամքի եւ դուք ծարաւ կը մընաք»։ Պահակը զարմացած՝ խօսք առաւ. «Նէ՞ տիէօրսըն, փափազ էֆէնտի, գօճաման նէհիր թիւքէնի՞ր մի»։ Սրբազանը յարեց. «Ալթը եիւզ սէնէլիք էմին օլան էրմէնի միլլէթի պիրտէն պիրէ թիւքէնտի օլուր տա՝ պու սու թիւքէնմէ՞զ մի...»։

Աքսորակից վարդապետը Տարօն կը մնայ միջոց մը, իսկ ինք կը քշուի Օսմանիէ – Մէսքենէ – Դամասկոս – Երուսաղէմ (*), հոնկէ ալ Բոր Սայիտ՝ ուր կը բանտարկուի Անգլիացիներէն, աւստրիական դեսպանատունը նամակ գրած, նաեւ նոյն կառավարութենէն ստացած շքանշաններն ալ վրան պահած ըլլալուն։ Հայ Ազատագրութեան դատին հաւատացող այս պատուական հոգեւորականին շուրթերէն աղօթքն անպակաս մնացած է միշտ, անմռունչ տանելով իր տառապանքի ծանրութիւնը՝ ցվերջ պատերազմի։ 1919, Օգոստոս 1-ին ծննդավայր դարձին, անիկա նոր կորովով մը վակժուժեց դարձեալ Նիկոմիդիոյ առաջնորդական պաշտօնը զոր բարձի թողի ըրած էր յակամայս։ Բայց 23 ամիս վերջ իրեն եւս վիճակուեցաւ ակամայ պանդխտութիւն մը դէպի Թրակիա, ամբողջ հօտին հետ, Թուրք եւ Հելլէն կռիւներուն հետեւանօք։

Ներսէս Վարդապետ Թագւորեան. – Ծընած 1863 Ապրիլ 13-ին, բնիկ, վարդապետ ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ 1914 Մայիս 4-ին։ Երբեմնի հոգեւոր պաշտօնեայ Պոլսոյ Համազգային Անկելանոցի, ապա ժամօրհնող իր ծննդավայրին Եկեղեցին։

Բռնագաղթի շրջանին, ընտանիքին անդամներուն եւ ժողովրդեան հետ երբ Ուլու Գըշլա կը հասնի եւ կարաւանը հոնկէ մէկուկէս ժամ հեռաւորութեամբ ճամբայ կ'առնէ, սայլապաններ, հետեւորդ ժանտարմաներու մեղսակցութեամբ, նոր յաւելում կը պահանջեն նախապէս սակարկուած եւ կանխիկ վճարեալ վարձքերու վրայ, կառքերը պարպելու սպառնալիքին տակ։ Անանկ յայտնի անիրաւութեան մը դէմ հէք տարագիրներուն շահը պաշտպանել ժտելու ի պատիժ՝ Ներսէս Վարդապետ՝ հայրենակից Կարապետ Մխալեանի եւ այլոց հետ տեղնուտեղը կը նահատակուի չարաչար՝ ժանտարմա Գոմանտանին եւ իր արբանեակներուն կողմէ, 1915 Օգոստոս 10-ին։ Մերկացեալ դիակները ճամբան կը ձգուին անթաղ, նշմարուելով իրենցմէ վերջ այդ նզովեալ վայրէն անցնող անհամար վտարանդիներէ։

Յառաջ բերենք Գոնիայէն տարագիր Գարեգին Վարդապետի նօթերէն դրուագ մը. «Օսման, Ուլու Գըշլայի հարիւրապետը, ցոյց տուաւ ինձ դաշոյն մը՝ որով իբր թէ Իզմիթի Ներսէս Վարդապետը յարձակում գործեր էր իր վրայ, ինքն ալ սպաններ էր զայն՝ հարկադրուած»։ Թուրք ոճրամէտ մտայնութեան թարգման՝ անբարբառ «խանչէր», ինչպէ՛ս լեզու չունիս՝ զքեզ գործածելու անարժան տէրդ կարկեցնելու համար...։

Եկեղեցին Ս. Աստուածածինը՝ ուր կը պաշտօնավարէին հետեւեալ երէցները, բացի Տ. Ներսէսէ եւ Տ. Կրօնիդէսէ՝ միւսները ձեռնադրուած Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէ։

Ներսէս Ա. Քահանայ Տօպրաշեան (Խաչակիր). - Ծնած 1821 Յուլիս 6-ին, բնիկ, ձեռնադրուած թեմին նախկին առաջնորդ Նիկողայոս Եպիսկոպոս Աղասիեանէ։

(Շար. 233)

(*) 1917 Նոյեմբեր 11-ին նորէ՛ն Դամասկոս պիտի աքսորուէր նորակազմ Սիւնհոդի անդամոց հետ, եթէ Կարապետ Եպիսկոպոս Մազլըմեան խորհուրդ չտար իրեն հիւանդ ձեւանալ - Թէոդիկ։

(Շար. Ա. էջէն)

ՄԱՄՈՒԼ

LE MONDE (14 Mai)

Թէրթին թղթակիցը լայն արձագանգ կու տայ Մոսկուայի Գորկի հրապարակի ցոյցին, զոր կազմակերպած էր Ելցինի դեմոկրատ Ռուսաստանի Շարժումը եւ որ միայն 3000 հոգի կրցեր է համախմբել. Ելցինն իսկ նախընտրած է բացակայիլ: Օդը շատ լաւ էր, կը գրէ, բայց տօնը՝ տխուր: Բացումը կատարած է Աֆանասիեւ եւ յայտնած թէ միթինկը նպատակ ունէր՝ «բաժնելու հայ ժողովուրդի ցաւը եւ դատապարտելու վարչակարգին գործած հրէշային ոճիրները ժողովուրդի մը դէմ, որ վճռած է ազատ ըլլալ»: Շեշտած է թէ «կ'ապրինք, աւելի ճիշդ կը շարունակենք ապրիլ, վարչակարգի մը ներքեւ, որ իր վախճանին հասած է, բայց չուզեր բեմէն քաշուիլ: Այդ պատճառով է որ արիւն կը հոսի եւ մէկը միւսին ետեւէն խեղդուած են անկախութեան եւ ինքնավարութեան ձգտող ժողովուրդներու իղձերը»: Շաբաթ, ռուս երեսփոխան, որ Հայաստան գացած էր (պատուիրակութեան չորս անդամներէն մէկը) հերքած է Իզվեստիա-ի մեկնաբանութիւնը Ոսկեպարի վայրաչուներու վերաբերեալ, որոնք «ատիպուեր են» կրակել...:

Խօսք առած է նաեւ Ղարաբաղի յատուկ յանձնախումբի նախագահը՝ Սուրէն Զոլեան, որ շատ բուռն ոճ մը գործածած է.— «Գիտենք թէ որոնք են յանցագործները: Զօր. Շատալինն է, նախարարներ Պուկօ եւ Եազով եւ անշուշտ՝ Գորբաչով: Գորբաչով քաղաքական ոճրագործ մըն է, բայց նաեւ պատերազմական ոճրագործ մը: Եթէ կը սխալիմ, թող Արդարադատութիւնը դատի քաշէ զիս, այն ամբաստանութեամբ որ վիրաւորած եմ նախագահին արժանաւորութիւնը եւ պատիւը»: Յետոյ, կիրքերը լարուեր են, ներկայ բազմաթիւ Հայեր չեն կրցած հանդուրժել Ազերիի մը յայտարարութեանց, ծերուկ Հայ մը բռունցք մը տեղացուցած է, մինչ ընդհ. շփոթութեան մէջ, Հայուհի մը միքրօն ձեռք առած ու ամբողջ ատելութիւնը թափած է Ազրբէջանցիներու հասցէին: Ի վերջոյ, Լ. Պոնոմարեւ հրաւիրած է հարիւր հազարաւորներ նոր հանրաժողովի մը Կիրակի օր, ժամը 19-ին:

LIBERATION

Պերնար Քոհէն կը շարունակէ իր թղթակցութիւնները: Այս անգամ Ծաղկաձոր է, Մարտունաշէնէն տեղահանուած Հայու մը կը հանդիպի ու ան կը պատմէ կարծես 1915-ի պատմութիւններէն մէկը, բայց՝ ո՛չ, 1991 Մայիս է: «Հինգ օր մեզ սարսափի տակ պահեցին: Թալանի տուին տուները, գրաւեցին թրաքթէօր եւ կառքերը, պոկեցին կիներու մատանիներն ու օղերը, քարուքանդ ըրին գերեզմանատունը»:

LE QUOTIDIEN DE PARIS

Միայն կ'արձագանգէ ընկերվարականներու մէկ նոր յայտարարութեան, ուր յանուն կուսակցութեան Փիէր Կիտոնի լուրջ մտահոգութիւն յայտնած է եւ շեշտած թէ ժամն է որ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ ընկերվարական միւս կուսակցութիւնները բսեն թէ ո՛ւր կը գտնուի սահմանը, ուրկէ կրնանք խոր մտավախութիւններ ունենալ պերեստրոյկայի յեղաշրջման մասին: Փ. Կիտոնի հասկցուցած է նաեւ թէ Ֆ. Միթերան կրնայ արտայայտուիլ այդ մասին այս օրերուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նկարչական ցուցահանդէսի բացում, Յունիս 1, ժամը 18.30-ին, Շաբաթ օր՝
Տիկին Ալին Էքմէքճեանի
327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

***

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան
տարեկան դաշտահանդէսը՝
Կիրակի, Յունիս 2-ին:

Տիկին Ֆրէտէրիք Ֆէյտի,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Ֆէյտի,
Օր. Մարի-Լուիզ Ֆէյտի,
Տիկին Ֆրանչեսքա Ֆեսլիքճեան եւ Մէթր Ալտօ տէ Ֆիլիփփի եւ զաւակները,
Այմերիք, Տիէ, Պոլօ, Մաթերն, Մօնթօ, Սքիլուսկի, Քեհեյեան Խուպէսէրեան եւ Նալպանտեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻ

Docteur d'Etat es Lettres
et Sciences Humaines
Professeur honoraire
à l'Institut national des Langues et
Civilisations Orientales
Membre de l'Académie arménienne
Saint-Lazare

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 11-ին, Փարիզ 15-րդ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Մայիս, 15, ժամը 10.30-ին Eglise Saint-Lambert de Vaugirard
Place Gerbert, Paris 15ème
եւ մարմինը կը փոխադրուի
Aunay sous Auneau (Eure et Loire) գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:
263, rue Lecourbe, 75015 Paris

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ
ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ
ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեանս կեդրոնական վարչութիւնը այս տարի որոշած է իր ընդհանուր ժողովը գումարել Փարիզի մէջ, Իսի-լէ-Մուլինոյի Թաղամասի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Ընդհանուր ժողովի յայտագիրը հետեւեալն է.—

Շաբաթ, Մայիս 18

– ժամը 16-էն սկսեալ հաւաքուիլ սրահին մէջ:
– ժամը 20.30ին ընդհանուր ժողով հետեւեալ օրակարգով.—
1.— Բացում
2.— Միութեան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան տեղեկատուութիւններու ընթերցում եւ վաւերացում.
3.— Նոր առաջադրանքներ
4.— Միութեան կեդրոնական վարչութեան ընտրութիւնը:

Կիրակի, Մայիս 19

Ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ հանգուցեալ հիմնադիր վանահայրերու, խնամակալներու, ուսուցիչներու, բարերարներու եւ բոլոր ծառայողներու հոգիներուն:
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ
– Ժամը 13-ին սիրոյ ճաշ:

Երկուշաբթի, Մայիս 20

Մեկնում. նախքան մեկնումը, բոլոր փափաքողները կրնան նոյն սրահին մէջ հաւաքուիլ եւ իրարմէ հրաժեշտ առնել:
Տարեկան այս հանդիպումին կարեւորութիւնը կ'ընդգծենք եւ կոչ կ'ընենք մեր բոլոր անդամներուն, ընտրութեան մասնակցիլ պարտադիր անհրաժեշտութեամբ:

Կապ պահել՝

Մարսէյլ.—
Գառնիկ Թուրաչ 91 – 93 – 06 – 65
Խաչիկ Երլմազեան 91 – 87 – 43 – 71
Փարիզ.—
Նշան Գայան 48 – 93 – 79 – 34
30 – 21 – 15 – 15

Ատենապետ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ
Ատենադպիր՝
ԳԱՌՆԻԿ ԹՈՒՐԱՉ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան, տըպարանատէր Աոլէն Թելեանի մօր (Պոլիս) մահուան առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տաթեւ վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 1500 Ֆր. Օր. Արաքսի Աքեխվէ իր ննջեցելոց յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Տիկին Արփինէ Մուրատեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իր ամուսնոյն Լեւոն Մուրատեանի մահուան առթիւ:

Un Dîner-Croisière
DE 3 HEURES
SUR LA SEINE
est organisé par le CBAF de Chaville
le Samedi 25 mai
départ de l'EVASION à 20h30 précises
Un autre bateau sera au quai pour les jeunes à partir de 22 heures.
Adresse :
NAUTIC CROISIERE
Port de Billancourt
Quai du Point du Jour
92100 BOULOGNE
(près de la station FINA)
Réservation pour le dîner-croisière :
30. 64. 75. 33 / 47. 50. 64. 37

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
RENCONTRE
avec
GARBIS APRIKIAN
de retour de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE
Vendredi 17 mai à 20 h 45
MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կիրակի, Մայիս 19, տօնն է Հոգեգալստեան: Այս առիթով հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Օրուան երգեցողութիւնը կը ղեկավարէ Ստեփան Սարկաւագ Պօղոսեան:
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30:
Պատարագ ժամը 10:
Մատաղօրհնութիւն ժամը 12:
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Թագիս համայն ննջեցելոց հոգիներուն համար:

LA GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy — 75004 Paris
Tél. : 42. 77. 30. 00
présente
Alex BERLIAN
PEINTURES
EXPOSITION
du 16 mai au 8 juin
Ouverture du mardi au samedi de 14 à 18h30
Métro : Saint-Paul — Pont Marie

CROIX ROUGE ARMENIENNE
CENTRE DE VACANCES
SAINTE-HONORINE-DES-PERTES
Situé au bord de la Manche
vacances pour nos compatriotes de tous âges
Les enfants sont acceptés uniquement accompagnés de leurs parents.
Du 7 Juillet au 26 Août
Renseignements et réservations :
Jusqu'au 5 Juillet Tél: 39. 85. 36. 53
à partir du 6 Juillet 16 - 31. 21. 77. 63

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

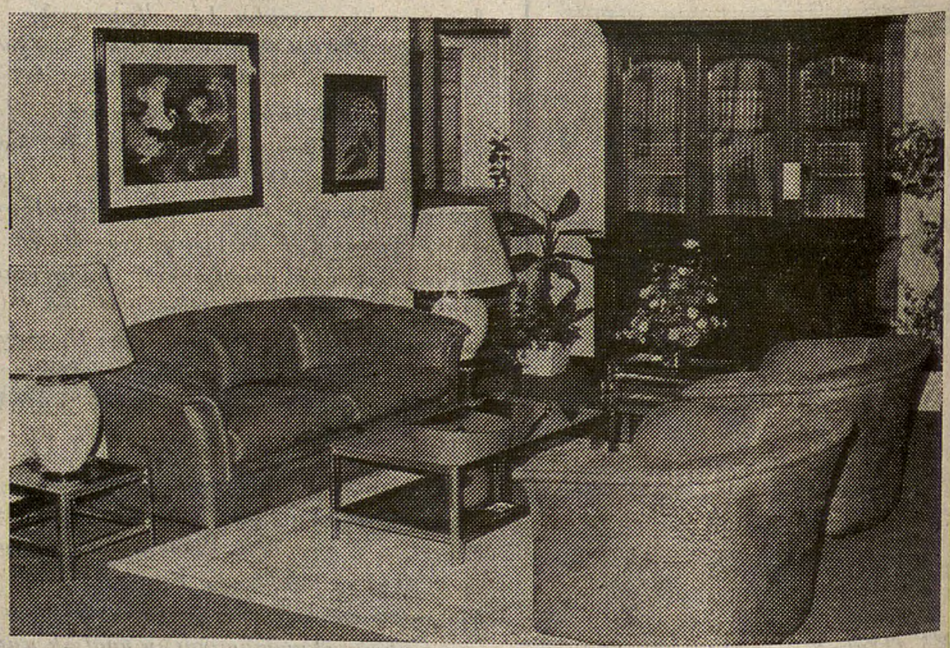

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 16

JEUDI
16 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 36. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4.00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.537 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.537

ՀԱՂՐՈՒԹԻ ՇՐՋԱՆ

ԹԱԼԱՆ, ԿՈՂՈՊՈՒՏ, ՎԱՅՐԱԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԴԵՌ 12 ՊԱՏԱՆԴ

ԽԻՍՏ ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Հաղրութի շրջանը որոշ հանդարտութիւն կը տիրէր Չորեքշաբթի առտու (Մայիս 15) Երեւանէն առած մեր լուրերուն համաձայն, բայց մինչ այդ մեծ աւեր գործուած էր խնդրոյ առարկայ գիւղերը՝ թալան, կողոպուտ, ամէն տեսակի վայրագութիւն: Տարուած 70 պատանդներէն դեռ վար դրուած էին 12 անձ, որոնք, ինչպէս գրեցինք օրին փոխադրուած էին Զաքրայիլ:

Այս գործողութեանց մասին, ԱրմԷն փրէս հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տար Մայիս 14 թուականով·

Խորհ· Միութեան ՔԱ–ԿԷ–ՊԷ–ի խորհուրդի որոշումով ներքին գործերու Նախարարութեան ներքին զօրքերու եւ պաշտպանութեան Նախարարութեան ըստորաբաժանումները, որոնք տեղաւորուած են Արցախ եւ շուրջը, պէտք է մարզը ծայրայեղականներէն եւ յարձակում գործողներէն մաքրելու գործողութիւններ կատարեն: Խորհուրդի հետ համաձայնութեամբ գործողութեան պէտք է մասնակցին Ազրբէջանի 1000 ՕՄՈՆ–ականներ (յատուկ ջոկատ): Զօրքերու ըստորաբաժնումները եւ ՕՄՈՆ–ը կ'ենթարկուին Ազրբէջանի ներքին Նախարարութեան: Գործողութիւնը կը գլխաւորէ Ազրբէջանի ներքին նախարարը՝ Ազատով: Արցախ ժամանած է Խորհ· Միութեան պաշտպանութեան, ներքին Նախարարութիւններու, ՊԱԿ–ի (ՔԱ–ԿԷ–ՊԷ) բարձրաստիճան սպաներու երբեակը, որ կը գործէ մարզի համապատասխան կառոյցներէն անկախ: Ըստ իր որոշումին նման երբեակներ ստեղծուած են եւ կը գործեն բոլոր շրջանները: Այդ պաշտօնատար անձերը հանդէս եկան ծածկանուններով, պաշտօններն ու զինուորական կոչումները պայմանական են: Բոլոր իրաւունքներն ունին եղած հարցերը լուծելու համար: Հաղրութի շրջանը ինքնութեան ստուգումները կը կատարէ միայն ՕՄՈՆ–ը, արդէն տեղահան եղած են Բինխադլու եւ Դոլանլար գիւղերու բնակչութիւնները: Զօրքը շրջապատած է գիւղերը, երաշխաւորելով ՕՄՈՆ–ականներու ապահովութիւնը: Արտակարգ վիճակի մարզային եւ շրջանային պատասխանատու զինուորականները փաստօրէն հնարաւորութիւն չունին մասնակցելու որեւէ միջոցառումի: Գործողութեան ծրագրին համաձայն, ազրբէջանաբնակ գիւղերը ստուգման ենթակայ չեն: Այս գործողութիւններուն իր հաւանութիւնը տուած է նաեւ Խորհ· Միութեան փոխնախագահ՝ Եանայեւ:

Χ Վազգէն Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է օտար լրագրողներուն համար եւ չէշտած թէ փաստօրէն Մոսկուա կ'ուզէ հաշուեյարդարը տեսնել հայ ժողովուրդին: Նախարարապետը հաշուեկշիռը ներկայացուցած է Մայիսի առաջին տասնօրեակի դէպքերուն:

Χ Մայիս 11–ի գիշերը զինուորական համազգեստով եւ ինքնագործ զէնքերով անձեր խուժած են «Խորհ· Ղարաբաղ» թերթի խմբագրութեան շէնքը եւ թալանի տուած խմբագրութեան որոշ սենեակներ:

ΧԹԱՍ–ի համաձայն Ազրբէջանի Գերագոյն Խորհուրդի փոխ–Նախագահ՝ Կաբայեւ հրաւէր կարդացած է հայ ղեկավարներուն բանակցութեանց նստելու, քաղաքական լուծում մը գտնելու համար: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, բացած է թէ «Հայկ· կողմը պէտք է հրաժարի Լ· Ղարաբաղի վրայ հողային իր յաւակնութիւններէն»: Հետաքրքրական է թէ ի՞նչ կը մնայ բանակցելիք···:

***

ՄԱՄՈՒԼ

LE MONDE

Ակամայ յապաղումով կ'արձագանգենք Փաթրիք Տօնապետեանի յօդուածին լոյս տեսած Մոնտի Մայիս 11–ի թիւին մէջ: Ամփոփ, այլ տեղին այս գրութեամբ, որու խմբագրութիւնը փակցուցած է բաւական ձախող «բարեսիրական» բնոյթի խորագիր մը՝ «Aidons-les!», Փաթրիք Տօնապետեան կը պարզէ վերջին դէպքերը, յետադարձ ակնարկով մը Ղարաբաղի պատմութեան: Կը չէշտէ որ հարկ է դատապարտել եւ դադրեցնել խորհ· բարբարոսութիւնը:

***

COMMUNIQUE
DU GROUPE U. D. F.
A L'ASSEMBLEE NATIONALE

Mardi 7 Mai 1991

«Les députés du Groupe U. D. F. expriment leur vive inquiétude devant les attaques perpetrées contre les Arméniens de la région du Haut-Karabagh.

Ils adressent à la communauté arménienne vivant en France un message de sympathie et de soutien dans ces heures difficiles.

Fermement attachés au respect du principe du droit des peuples à disposer d'eux-mêmes, les députés U. D. F. lancent au Président de la République un appel solennel pour qu'il demande au Président Gorbatchev de mettre fin aux massacres d'Arméniens opérés par les autorités d'Azerbaïdjan avec l'accord au moins tacite du Gouvernement soviétique».

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԻՆԻ ՄԱՆՏԵԼԱ, Նելսըն Մանտելայի կինը եւ երբեմնի «ազգին մայրը» 6 տարի արգելափակման դատապարտուեցաւ, բայց 71 տոլար երաշխաւորագինի փոխարէն ազատ ձգուեցաւ: 1985–էն սկսեալ է մանաւանդ, որ վերադառնալով Սովեթօ, բաւական զայթակղեցուցիչ կեանք կը վարէ, 15 սենեակնոց «փոքրիկ» պալատի մը շինութեամբ, շրջապատուած երիտասարդ արգոյմով, հիմնելով նաեւ Մանտելա Եուղոյթըտ Ֆութպոլ Քլըպ մը, որու անդամները աւելի լակոտներ են քան մարզիկներ: 1989–ին 14 տարու պատանիի մը հետեւանքով, իր բնակարանին մէջ, վերջին հարուածն է, որու համար կը դատուէր այսօր: Ամուսինը միշտ զօրավիգ է իր կնոջ, որ վերաքննութեան դիմեց:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, Յունիս 5–ին Օսլօ կ'երթայ ստանալու համար խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակը եւ արտասանելու համապատասխան ճառը: Անցեալ տարի չէր կրցած երթալ, բայց հիմա որ Կովկասն ալ կը «խաղաղեցնէ», աւելի հանդամանօրէն կրնայ խօսիլ, անշուշտ, խաղաղութեան մասին···:

ՌՈՔԱՐԻ մեկնումը անմիջական կը նկատուէր Չորեքշաբթի օր եւ արդէն աթոռին թեկնածուներու անունները գիրար կը հրմշտկէին Էտիթ Քրէսոնէն սկսեալ:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ նախագահը Պուշ, ըստ Թրք· «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին Մայիս 15–ի թիւով կատարած տեղեկատուութեան, մերժած է Դամասկոսի ներկայ դեսպան Ե· Ճէրէճեանը Մոսկուայի դեսպան նշանակելու արտաքին Նախարարութեան առաջարկը: Թերթը կ'ըսէ թէ Մոսկուա թէեւ պաշտօնական կեցուածք մը արտայայտած չէր այս մասին, սակայն «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» թերթը քննադատած էր Ճէրէճեանի թեկնածութիւնը, հարց տալով թէ Ուաշինկթըն մտածա՞ծ է, թէ նման որոշում մը ի՛նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Հայերու եւ Ազերիներու փոխյարաբերութեան:

ԿԱՐՍԻ կուսակալն ալ խիստ հակազդեցութիւն ունեցած է Հայաստանի Նա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՐՈՖ. ՖՐ. ՖԷՅՏԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՑԱՒ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ· –

Մխիթարեան Միաբանութիւնը
և Սուրբ Ղազարի Հայկական Ակադեմիան
սրտի խորունկ ցաւով կը սգան մահը՝
բազմավաստակ շատ սիրելի փրոֆեսոր

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻԻ,

որ աւելի քան վաթսունամեակ մը բեղուն՝
նուիրեց իր կեանքը համակ
մեր Մեծասքանչ Լեզուին ու
փառապանծ մշակոյթին
անխոնջ ուսումնասիրութեան,
Եւրոպայի գիտական ամպիոններէն
հռչակելով
Մեսրոպաշունչ բարբառին ոսկեղէն
փայլը:

Պատի՛ւ ու յարգանք Փրոֆ· Ֆրէտէրիք
Ֆէյտիին,
որ սիրեց ու պաշտեց մեր լեզուն՝
Հայու պէս եւ Հայէ մը աւելի՝
որպէս բարբառ մայրենի:
Ալիշանի հաւատքով համբուրեց
աղօթք դարձած երկաթագիր
գիրքերը մեր·
պեղեց քերականն ամբողջ
մեր պաշտելի Գրաբարին
եւ Արեւմտահայ Աշխարհաբարին:
Վարպետօրէն Ֆրանսերէնի թարգմանեց
հերոսապատում երգերն հայրենաշունչ
խիզախ Սասունցի Դաւիթին
ու Ծապլվարեան Նամականին
երգիծարան Օտեանին:

Պեղեց ու պրպտեց, գիտնականի աչքերով
խորհրդաւոր գաղտնիքներն
Հայ Հմայիլներուն
Սուրբ Ղազարի Ձեռագրատան,
ու սերտեց անոնց թաքուն եւ հրաշագեղ
հարիւրաւոր աղօթքներն օրհնեալ:

Քրիստոսի արքայութեան լոյսին մէջ
թող հանգչի խաղաղութեամբ
մեր մշակոյթին հուրքով պայծառացած

Մեսրոպեան խունկով օծուն
անմահ Ֆէյտիին,
վաստակաւոր անդամ Ս· Ղազարու
Հայկական Ակադեմիային:

«Յառաջ»ի Պատուարժան
Խմբագրութեան միջոցով՝
Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան Հայրերու·
խորունկ ցաւակցութիւնը,
աղօթախառն զգացումներով,
թող հասնի Վենետիկէն՝
համայն Հայութեան,
մանաւանդ իր ընտանիքի
սիրելի անդամներուն,
այրի Տիկնոջ, զաւակին ու հարսին:

Հ· ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ· ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Առաջնորդ
Մխիթարեան Միաբանութեան

Նախագահ
Ս· Ղազարի Հայկական Ակադեմիայի

1991, Մայիս 13
Վենետիկ – Ս· Ղազար

«Խորունկ ցաւով իմացանք մեծագոյն գիտնականի, հայագէտի՝ Փրոֆ· Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի մահուան լուրը: Ֆէյտիի յիշատակը միշտ անստուեր կը մնայ մեր ժողովուրդի յիշողութեան մատեանում, կը մնայ իբրեւ Հայութեան ազնուագոյն բարեկամի եւ մեծ մարդասէրի:

Մենք գլուխ ենք խոնարհում նրա չըխամրող յիշատակի առաջ»:

Սփիւռքահայութեան հետ
Մշակութային Կապի Կոմիտէի
Նախագահ՝

ՀՐԱՉԻԿ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ԱՐԾԻՒ ԱԽՈՅԵԱՆ

Հաւասար արդիւնքէ մը վերջ, Հ·Մ·Ը·Մ·–Արծիւ եւ Անտում (2), երկրորդ խաղին, վերստին մրցած են երկու ժամ: Արդիւնք՝ 1 – 1· Արծիւ շահած է, յաջող ազատ հարուածներու տարբերութեամբ՝ 5 – 4· Հ·Մ·Ը·Մ· այս տարուան ախոյեանն է ուրեմն Փրովանսի Փրոմոսիոն տ'Օնէօր Բ· դասակարգին մէջ:

Ուրիշ արդիւնքներ· –

Վալանս Հ· Մ· – Սէն Ռաֆայէլ 0–0–, Հ·Մ·Ը·Մ· Լիոն–Տէսին – Սէյսինէ 3–1, Հ·Մ·Ը·Մ· (2) – Վիլֆրանշ (2) 5 – 2, Հ·Մ·Ը·Մ· ախոյեան է եւ կը բարձրանայ: Վիէն Հ·Մ· – Փոն–Շառայ 1 – 0· Վիէն առաջին է, Փոն Շառայի հետ:

ԿՈՓՇԱՄԱՐՏ

«Փետուր»ներու միջեւ, Գիգորով (Պուլկարիա) պարտուած է քառորդ եզրափակիչին:

Վ· Մ·

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. – Որքան կրցանք արձագանգ հանդիսացանք հայաթնակ գիւղերու եւ Հայաստանի ապրած ողբերգական օրերուն, ժամանակագրական կարգով: Ստորեւ, Երեւանէն ստացուած ամբողջական ժամանակագրութիւն մը, որ աւելի յստակ պատկեր մը կը պարզէ:

*

16 ԱՊՐԻԼ. – Արդէն մէկ ամիս է խորհ. ներքին գործերի Նախարարութեան ներքին զօրքերի ստորաբաժանումները շրջափակման մէջ են պահում Ադրբեջանի Խանլարի շրջանի Գետաշէն եւ Մարտունաշէն գիւղերը:

16 ԱՊՐԻԼ. – Բաքու: Ադրբեջանի ՊԱԿ-ի, ներքին գործերի Նախարարութեան եւ դատախազութեան մասնակցութեամբ խորհրդակցութիւնում Մութալիբովն առաջարկում է հայրենակ Շահումեանի շրջանից, Գետաշէն եւ Մարտունաշէն գիւղերից բռնի տեղահանել հայ ազգաբնակչութեանը, եթէ նրանք չենթարկուեն Ադրբեջանի Սահմանադրութեանը:

Խորհրդակցութեան արդիւնքներով հեռագրեր են ուղարկւում Եազովին, Պուգոյին, Կրիուչկովին:

18 ԱՊՐԻԼ, ԼՂԻՄ. – Տեղի ունեցաւ խորհ. ներքին զօրքերի ԼՂԻՄ յատուկ շրջանի պարէտութեան անձնակազմի ընդհանուր ժողովը: Գորբաչովի, Լ. Տէր-Պետրոսեանի, Մութալիբովի, Կրիուչկովի անուններով յայտարարութիւն է ընդունւած՝ Լեռնային Ղարաբաղի պրոբլեմին քաղաքական լուծում տալու պահանջով:

19 ԱՊՐԻԼ. – Գետաշէնից եւ Մարտունաշէնից դուրս են բերուած ԼՂԻՄ յատուկ շրջանի պարէտին ենթարկուող խորհ. ներքին զօրքերի ստորաբաժանումները, փոխարէնը Գեանջայից այդ գիւղերն են ուղարկուել խորհ. ներքին զօրքերի Բաքուի գնդի ստորաբաժանումները:

Նոյն օրը ադրբեջանական օմոն-ը սկսեց Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի գնդակոծութիւնը:

22 ԱՊՐԻԼ. – Լ. Տէր-Պետրոսեանը նամակ է ուղարկել Մ. Գորբաչովին եւ երկրի միւս բարձր ղեկավարներին, որտեղ յայտարարում է, որ Գետաշէնում եւ Մարտունաշէնում սկսուած խոշորամասշտաբ օպերացիան վկայում է հայ բնակչութեանը բռնի տեղահանելու մտադրութեան մասին:

Ինչպէս երկու տարի առաջ, այս անգամ էլ գործողութիւնները ղեկավարում է Եու. Շատալինը, որը միաժամանակ ապակողմնորոշում է ղեկավարութեանը եւ երկրում հասարակական կարծիքը:

23 ԱՊՐԻԼ. – ԼՂԻՄ-ում, Շահումեանի շրջանում, Գետաշէնում եւ Մարտունաշէնում իրադրութիւնը կտրուկ սրուելու կապակցութեամբ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը հրաւիրում է արտահերթ նիստ:

Շահումեանի շրջանի, Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի բնակիչները հեռագիր են ուղարկում խորհ. բարձրագոյն ղեկավարութեանը, յայտնելով, որ իրենք գտնւում են ամուր շրջափակման մէջ, դադարեցուած է ջրի եւ էլեկտրաէներգիայի մատակարարումը:

Պոլիանիչկոյի այցից յետոյ շրջանում իսկական պատերազմ է սկսուել:

25 ԱՊՐԻԼ. – Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը բարձրացնում է խորհ. ժողովրդական պատգամաւորների համագումարի արտահերթ նիստ հրաւիրելու հարցը՝ Արցախում եւ հայ-ադրբեջանական սահմանի երկայնքով սահեղծուած իրադրութիւնը քննելու նպատակով:

29 ԱՊՐԻԼ. – Վերջին չարաթուայ ընթացքում տանկերով եւ զրահամեքենաներով սահմանի ողջ երկայնքով մըշտապէս հրետակոծւում են հայկական բնակավայրերը:

Ժամը 18.30-ին Նախիջեւանի Աւուշ եւ Եաջի գիւղերի կողմից աւտոմատ զէնքով պարբերաբար գնդակոծւում էր Հայաստանի տարածքում գտնուող Խաչիկ գիւղը:

Ժամը 19-ին Ադրբեջանի Ղազախի շրջանի Քեմալլի գիւղի կողմից աւտոմատ զէնքով գնդակոծւում էին հայկական համարանիչներով աւտոմեքենաները:

Ժամը 19.20-ին Ղազախի շրջանի Ն. Ասկիպար գիւղի կողմից 20 րոպէ չարունակ գնդակոծւում էր Հայաստանի Ոսկեպար գիւղը:

Ժամը 19.30-ին Ղազախի շրջանի Խրեմլու գիւղի կողմից, որտեղ տեղակայուած են 4-րդ բանակի զինուորական ստորաբաժանումները, աւտոմատ զէնքերով եւ տանկերից գնդակոծուել է Իջեւանի շրջանի Կիրանց գիւղը:

30 ԱՊՐԻԼ. – Ժամը 1-ին նոյն Խրեմլու գիւղից աւտոմատ զէնքերով ու տանկերից գնդակոծուել են Հայաստանի Ծաղկաւան, Կիրանց, Սարիգիւղ գիւղերը:

Առաւօտից ընթանում էր խորհ. անվտանգութեան Խորհրդի նիստը՝ Գորբաչովի գլխաւորութեամբ:

Նիստի աւարտից յետոյ խորհ. ներքին զօրքերի Բաքուի գնդի ստորաբաժանումները գնդապետ Մաչկովի գլխաւորութեամբ գրաւում են Գետաշէնի վրայ իշխող բարձրունքները եւ գնդակոծում գիւղը:

ԳԵՏԱՇԷՆԻ ՍԻՐՈՂԱԿԱՆ ՌԱԴԻՈԿԱՅԱՆԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Գիւղ ներխուժած զօրքերը սկսել են խաղաղ բնակչութեան ջարդը:

Ժամը 21.– տուեալներով սպաննուած է մէկ տասնեակից աւելի մարդ, կան բազմաթիւ վիրաւորներ, վերցուած են պատանդներ»:

Ռադիոկայանի վերջին հաղորդագրութիւնը.– «Փրկէ՛ք»:

30 ԱՊՐԻԼ. – Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը ընդունում է յայտարարութիւն, որտեղ մեղադրում է Ադրբեջանի եւ երկրի բարձրագոյն ղեկավարութեանը՝

Խորհ. ներքին զօրքերի անմիջական մասնակցութեամբ իր պատմական տարածքներից հայ ժողովրդի բռնի տեղահանութեան քաղաքականութեան համար:

Գերագոյն Խորհուրդը պնդում է խորհ. ժողովրդական պատգամաւորների համագումարի արտահերթ նիստ հրաւիրելու իր պահանջը:

Գերագոյն Խորհուրդը դիմում է աշխարհի ժողովուրդներին, Պետութիւնների պառլամենտներին ու կառավարութիւններին, միութենական Հանրապետութիւնների Գերագոյն Խորհուրդներին՝ հայ ժողովրդի դէմ բռնութիւնները դադարեցնելուն ուղղուած գործնական քայլեր անելու կոչով:

30 ԱՊՐԻԼ. – Գետաշէն եւ Մարտունաշէն գիւղերը գնդակոծւում են բոլոր կողմերից:

Առաւօտեան 7-ին զրահամեքենաները շարժուել են գիւղի վրայ: Զինուորականները կրակ են բացել թնդանօթներից ու գնդացիրներից: Օգտուելով դրանից, Ադրբեջանի օմոն-ը ներխուժել է գիւղը եւ սկսել ջարդը, կան 17 սպանուածներ եւ տասնեակ վիրաւորներ, այդ թւում՝ երախաներ: Զօրքը եւ օմոնականները վերցրել են 50 պատանդներ: Ինքնապաշտպանութեան ժամանակ բնակչութիւնը պատանդ է վերցրել 12-13 զինծառայողների:

1 ՄԱՅԻՍԻ. – Գետաշէնից խնդրում են ուղղաթիռներով ուղարկել բժիշկներ, սնունդ եւ դեղօրայք:

Ժամը 15.35. – Զօրքը եւ օմոն-ականները դուրս են եկել գիւղից: Բազմաթիւ քանդուած տներ կան:

Ադրբեջանի կողմից ներքին զօրքերի ստորաբաժանումները եւ օմոն-ականները գնդակոծում են Հայաստանի սահմանամերձ շրջանները:

Գնդակոծւում են Նոյեմբերեանի, Իջեւանի, Տաուշի շրջանների գիւղերը:

Ժամը 18.15.– Գետաշէնից հաղորդագրութիւն է ստացուել այն մասին, որ ուղղաթիռներին հնարաւորութիւն չի տրւում վայրէջք կատարել գիւղի շրջակայքում:

Տեղի ունեցաւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հեռախօսազրոյցը երկրի պրեզիդենտի հետ: Գորբաչովը խոստացել է իրադրութեան կայունացմանն ուղղուած միջոցառումները վերցնել իր անմիջական հսկողութեան տակ:

2 ՄԱՅԻՍԻ – ԼՂԻՄ-ից, Գետաշէնից, Մարտունաշէնից եւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններից ստացուող տագնապալի լուրերը ոտքի են հանել ամբողջ ժողովրդին: Երեւանում տեղի ունեցաւ բազմահազարանոց հանրահաւաք:

Երեւանում վայրէջք կատարեցին երկու ուղղաթիռներ, որոնք Շահումեանի շրջանից բերեցին զրահամեքենաներով այնտեղ տեղափոխուած վիրաւորներ:

Ադրբեջանական օմոն-ը թռուցիկներ է տարածում այն մասին, իբր գետաշէնցիներն ու մարտունաշէնցիները զինուորներին եւ օմոն-ականներին խնդրում են իրենց դուրս բերել գիւղերից: Դա սադրանք է եւ սուտ:

Մինչդեռ խորհ. ՊԱԿ-ի նախագահ Կրիուչկովը Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ հեռախօսազրոյցի ժամանակ արդէն վկայակոչել է այդ «փաստաթուղթը»:

3 ՄԱՅԻՍԻ. – Վաղ առաւօտից վերսկսել է սահմանամերձ հայկական գիւղերի հրետակոծութիւնը: Իջեւանի, Նոյեմբերեանի շրջանի մի քանի գիւղերից ապահով վայրեր են տեղափոխուել կանայք եւ երախաները:

Գետաշէն թռաւ առաջին ռազմական ուղղաթիռը, սակայն բժիշկներին թոյլ չեն տուել իջնել եւ օգնութիւն ցոյց տալ վիրաւորներին:

Ուղղաթիռը վերադարձին բերել է 22 կանայք եւ երախաներ, ինչպէս նաեւ 2 վիրաւորներ:

Մարտունաշէն գիւղը լրիւ այրւում է: Միայն այդ գիւղում զոհուել է 12 մարդ, անյայտ կորել 20-ը, պատանդ տարուել՝ 7-ը:

Գետաշէնում աւերուած է առնուազն 20 տուն:

Զինուորների եւ օմոն-ականների կրակի տակ հնարաւոր չէ մօտենալ յուշարձանի մօտ երկրորդ օրն ընկած 2 դիակներին:

ՀԵՌԱԳԻՐ ԳԵՏԱՇԷՆԻՑ

SOS SOS SOS

«Մենք՝ Ադրբեջանի Գետաշէն, Մարտունաշէն հայկական գիւղերի բնակիչներս, աղաչում ենք՝ փրկեցէք մեր կեանքը, խորհրդային բանակը ոչնչացնում է մեզ՝ խորհրդային քաղաքացիներիս: Ցամաքից ու օդից հրանօթային կրակ է թափւում, կրակում են գնդացիրներից ու աւտոմատներից, տանկերով մեզ ճզմում են մեր տներում ու բակերում: Երախաներին, կանանց ու ծերերին ադրբեջանական օմոն-ականները պատանդ են վերցնում, ջարդում են նրանց ձեռքերը, ոտքերն ու կողոսկրերը, պատին հարուածելով՝ վնասում են երիկամները, դանակամաշկում են, դանակով ծակծկելով՝ մերկ քշում են փողոցներով: Մենք դիմացել ենք երեք տարի, բայց բանակին չենք կարող դիմադրաւել:

Մեր ամուսինները անկարող են մեզ պաշտպանել որսորդական հրացաններով: Բանակը ոչնչացնում է մեզ՝ պարտադրելով ճանաչել Ադրբեջանի իշխանութիւնը կամ լքել հայրենի գիւղերը: Սակայն փախչել անգամ թոյլ չեն տալիս, կրակում են:

Մեր տներն աւերուած եւ վառուած են, մենք պատսպարուելու տեղ չունենք:

Աշխարհի մարդիկ, փրկեցէք մեզ, գոնէ երախաներին փրկեցէք: Տանկերով կտրուած արտաքին աշխարհից՝ մենք կործանւում ենք:

SOS SOS SOS

փրկեցէք, Գետաշէն»:

3 Մայիսի. – Կրեմլինում տեղի ունեցաւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հանդիպումը Մ. Գորբաչովի հետ:

Մոսկուայում Հայաստանի Հանրապետութեան մշտական ներկայացուցիչ Ֆելիքս Մամիկոնեանին է դանդահարել խորհ. ներքին գործերի նախարարի տեղակալ գեներալ-գնդապետ Շատալինը եւ սպառնացել, որ Հայերը պէտք է դադարեցնեն ազմկել եւ չմոռանան, որ հայկական ատոմակայանը գտնւում է խորհ. ներքին գործերի Նախարարութեան հսկողութեան տակ:

4 ՄԱՅԻՍԻ. – Խորհ. պրեզիդենտ Գորբաչովը ՊԱԿ-ի նախագահ Կրիուչկովի միջոցով հաղորդել է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին.– «Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի բնակչութեան տեղահանման հարցը հանուած է: Ոչ ոք իրաւունք չունի ստիպել այդ գիւղերի բնակիչներին թողնել իրենց բնակավայրերը»:

Երեւանի «Էրեբունի» օդանաւակայանում վայրէջք են կատարել 18 ռազմական ուղղաթիռներ՝ նուազագոյնը 400 դեսանտայիններով (*):

Օրուայ ընթացքում Լ. Տէր-Պետրոսեանը երկու հեռախօսազրոյց է ունեցել Ռուսիոյ Գերագոյն Խորհրդի նախագահ Բ. Ելցինի հետ: Վերջինս հաւաստիացրել է, որ ուշադրութեան կենտրոնում է պահելու Հայաստանում եւ Ադրբեջանում տեղի ունեցող իրադարձութիւնները: Որոշուել է Մայիսի 5-ին Հայաստան եւ Ադրբեջան գործուղել Ռուսաստանի պատգամաւորների 4 հոգինոց յանձնախումբ Ֆ. Շելով – Կովեդեայեւի գլխաւորութեամբ: Ռ. Խասբուլատովը ադրբեջանական կողմին համոզել է թոյլ տալ խմբի մուտքը Գետաշէն:

Ժամը 15. – Մոսկուայում տեղի է ունեցել Լ. Տէր-Պետրոսեանի մամլոյ ասուլիսը, որին մասնակցել են աշխարհի գրեթէ բոլոր մեծ գործակալութիւններն բազմաթիւ թղթակիցներ:

Ժամը 22.08.– Կենտրոնական հեռուստատեսութեան «Ժամանակ» լրատուական ծրագրով ընթերցւում է խորհ. պաշտպանութեան եւ ներքին գործերի Նախարարութիւնների համատեղ յայտարարութիւնը, որտեղ ուղղակի սպառնալիք է հնչում հայ ժողովրդի հասցէին:

5 ՄԱՅԻՍԻ. – Առաւօտեան արտակարգ իրավիճակի հանրապետական ժամանակաւոր Խորհրդի հերթական նիստը վարում էր Լ. Տէր-Պետրոսեանը, որը վերադարձել է Մոսկուայից:

Մինչեւ ժամը 16 «Էրեբունի» օդակայանում վայրէջք են կատարել եւս 4 ռազմական ուղղաթիռներ՝ բերելով դեսանտայիններ եւ տեխնիկա: Երեկոյեան կողմ Հայաստան է ժամանել Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորական յանձնախումբը:

Սահմանամերձ գօտում վիճակը լարուած է, սակայն լուրջ բախումներ չեն եղել

6 ՄԱՅԻՍԻ. – Առաւօտեան ժամը 11ին Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի նստաշրջանը վերսկսում է աշխատանքը:

Միաձայն ընդունւում են չորս փաստաթղթեր. –

ա) Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի դիմումը ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղար Պ. Փերես տը Քուէյարին.

բ) Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի դիմումը ՄԱԿ-ի Մարդու իրաւունքների յանձնաժողովին.

գ) Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի յայտարարութիւնը.

դ) Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի դիմումը հայ ժողովուրդին:

Ժամը 10-ի մօտ զինուորականները վերջնագիր են ներկայացրել Հայաստանի Հանրապետութեան հիւսիս-արեւելեան Նոյեմբերեանի շրջանի Ադրբեջանի սահմանակից Ոսկեպար գիւղի ղեկավարութեանը՝ միլիցիայի աշխատակիցների ունեցած զէնքը յանձնելու պահանջով: Նրանց մերժումից յետոյ սկսուել է գիւղի ռմբակոծութիւնը օդից (ուղղաթիռներից) եւ ցամաքից:

Խորհ. ներքին գործերի Նախարարու-

ԵՂԵՌՆԻ 76-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ՝ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Հայկ. ցեղասպանութեան 76-րդ տարեդարձի ոգեկոչման ձեռնարկներու շրջագիծին մէջ, Երկուշաբթի, Ապրիլ 22-ին, Հալէպի պետական համալսարանի կեդրոնական մատենադարանին մէջ բացումը կատարուեցաւ Հայ ժողովուրդի 3000-ամեայ պատմութեան նուիրուած եզակի ցուցահանդէսի մը, նախաձեռնութեամբ Քրիստափոր Ուսանողական Միութեան:

Ցուցահանդէսին պաշտօնական բացումը կատարեց համալսարանի ընդհ. տնօրէնը՝ Տոքթ. Մուհամմէտ Ալի Հուրիէ, ի ներկայութեան Բերիոյ Թեմի Հայոց առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի, պետ. անձնաւորութեանց եւ համալսարանական հայ թէ օտար երկսեռ երիտասարդութեան մը:

Ցուցահանդէսը կ՚ընդգրկէր նկարներու եւ վաւերագրերու երկար շարք մը՝ պատմական կարեւոր թուականներու հակիրճ ծանօթագրութեամբ (ամբողջովին՝ արաբերէն), սկսած Հայաստանը յիշատակող հնամենի քարտէսներէ եւ Ուրարտուի գոյառումէն մինչեւ 1990 Օգոստոս 23-ի հռչակագիրը:

Առանձինն ներկայացուած էին հայկ. թագաւորական չորս հարստութիւնները (Արտաշէսեան, Արշակունեան, Բագրատունեան եւ Ռուբինեան) գիրերու գիւտն ու Աւարայրի ճակատամարտը, Հայաստանի հզօրացումն ու վերելքը, հասնելով մինչեւ սելճուկեան արշաւանքները, 11-րդ դարուն, յատկանշուած մեր երկրին մասնակի աւերումով:

Ցուցահանդէսին նորագոյն պատմութեան բաժինը կ՚ընդգրկէր Դաւիթ Բէկի շարժումով ծնունդ առած հայկական ազատագրական պայքարը, Պեռլինի վեհաժողովն ու ազգային վերազարթօնքը, երեք կուսակցութեանց գոյառումը: Յատուկ տեղ վերապահուած էր Մեծ Եղեռնին, փաստագրական նիւթերով ճոխացած պատկերներով, որմէ ետք ներկայացուած էր Մայիս 28-ով ծնունդ առած Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը:

Վերջին բաժնով պատկերուած էր Հայութեան տարասփիւռ կեանքը, Արցախեան շարժումն ու աւերիչ երկրաշարժը (1988): Յատուկ բաժնի մը մէջ ցուցադրուած էին արաբերէն լեզուով Հայոց մասին գրուած շուրջ 35 գիրքեր:

Իր տեսակին մէջ աննախընթաց աշխատանք մը, որ քարոզչական բնոյթ կրելով մէկտեղ, պատուաբեր իրագործում մը եղաւ գաղութին համար:

ՄԻՋ-ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍ

Ապրիլ 23-ի իրիկունը, Քառ. Մանկանց Եկեղեցւոյ «Ահարոնեան» հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Եղեռնի ոգեկոչման միջ-համայնական աւանդական յուշահանդէս մը, կազմակերպութեամբ հայ երեք յարանուանութեանց:

Աւելի քան 500 Հայերու ներկայութեան կայացած սոյն հաւաքին յաջորդաբար ելոյթ ունեցան ու խօսական պատգամներ արտասանեցին հայ աւետ. համայնքի պետ՝ Վեր. Պարգեւ Աբարդեան, կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ՝ Պետրոս Արք. Մրէաթեան եւ Բերիոյ Թեմի առաջնորդ՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեան, յատկապէս ժամանած Անթիլիասէն, համապարփակ ուսումնասիրութեան մը ընդմէջէն ներկայացուց 1915-ին ի գործ դրուած ցեղասպանութեան ճիւաղային ծրագիրը, սկսելով 19-րդ դարու թուրքական խմորումներէն ու հասնելով մինչեւ Հայութեան ամբողջական տեղահանումը իր պապենական դարաւոր բնօրրանէն:

Հանդիսութեան գեղարուեստական յայտագիրը համալրեց «Զուարթնոց» երգչախումբը, խմբավարութեամբ՝ Խորէն Մէյխանաճեանի:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ի առաւօտուն, Հալէպի ազգ. գերեզմանատան մատրան առջեւ տեղի ունեցաւ բացօթեայ պատարագ, ի ներկայութեան հազարաւոր հայորդիներու:

Պատարագը մատոյց եւ ոգեշունչ քարոզ մը խօսեցաւ Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեան, թելադրելով հաւատարիմ մնալ մեր նահատակներու զոհողութեան ոգիին, միաժամանակ անեղծ պահելով քրիստոնէական եւ ազգային դարաւոր ու հարազատ մեր ինքնութիւնը:

Յաւարտ պատարագի, թեմակալ առաջնորդ Սուրէն Արք.ի նախագահութեամբ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան յատուկ արարողութիւն, Եղեռնի զոհ՝ մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու հոգիներուն համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՒԱՔ

Նոյն օրը երեկոյեան, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, փակ խորանի դիմաց, կայացաւ Մեծ Եղեռնի 76-ամեակի միացեալ հաւաք-հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հալէպի մշակութային բոլոր միութեանց եւ հովանաւորութեամբ՝ հայ երեք համայնքապետերուն:

Կազմակերպիչ կեդր. յանձնախումբի անունով՝ Յակոբ Միքայէլեանի բացման խօսքէն ետք, յաջորդաբար ելոյթ ունեցան երեք բանախօսներ:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Արաքսի Վիգոյեան, որ Թէքէեան Մշակ. Միութեան (ՌԱԿ) անունով նախ անդրադարձաւ Ապրիլեան սերունդին մեզի թողած կտակին ու այդ կտակին իրականացման համար մեր ժողովուրդին մղած անհաւասար պայքարին:

Գորբաչովեան ազատականութեան ընդմէջէն ծագում առած Արցախի հարցին ակնարկելով, բանախօսուհին մատնանշեց այն յաջորդական յուսախաբութիւնները, զորս ապրեցանք հաւաքաբար, վերջին երեք տարիներուն, Հայրենիքի թէ Սփիւռքի տարածքին: Հուսկ, անդրադառնալով Հայաստանի անկախութեան գործընթացին, ՌԱԿ-ի ներկայացուցչուհին խստօրէն քննադատեց «Երրորդ ուժի բացառման օրէնքով հրապարակ իջած նորելուկ անկախապաշտները», դիտել տալով, թէ առանց տնտեսական հզօրացման՝ անիմաստ է մեր անկախութիւնը:

Տիգրան Ճինպաշեան, Համազգայինի (Հ.Յ.Դ.) անունով, առաջին հերթին անդրադարձաւ ցեղասպանութեան ճանաչման գծով վերջին տասնամեակին Սփիւռքի մէջ տարուած աշխատանքներու տարողութեան: Ան ժամանակը հասած նկատեց, որ Հայաստան եւս, այլեւս թօթափած 70 տարիներու մենատիրական վարչակարգը, տէր կանգնի մեր ժողովուրդի ամբողջական իրաւունքներուն ու պետականօրէն հետապնդէ Հայ Դատի լուծման ուղիները:

Ակնարկելով Թուրքիոյ հետ առեւտրական կապեր հաստատելու Երեւանի ջանքերուն, Տ. Ճինպաշեան դէմ արտայայտուեցաւ որդեգրուած այս քաղաքականութեան, աւելցնելով, թէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը հայ ժողովուրդի իրաւունքներէն զիջում ընելու իրաւասութիւն չունի:

Նոր Սերունդ Մշակ. Միութեան (Հնչակեաններ) ներկայացուցիչը՝ Յակոբ Աղայեան առաւելաբար կանգ առաւ վերջին քանի մը տարիներու եղափոխիչ իրադարձութեանց վրայ, «քաղաքականօրէն շատ տհաս» որակելով հայրենի ժողովուրդը ու ցաւ յայտնելով, թէ Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնները «չեն ուզեր օգտուիլ հայ ազգ. երեք կուսակցութեանց հարիւրամեայ փորձառութենէն»... (ո՞ւր է այդ փորձառութիւնը – Լ. Շ.):

Յ. Աղայեան շեշտելէ ետք, թէ Հայաստանն ու Հայ Դատը ոեւէ մէկուն սեփականութիւնը չէ, փութկոտ արտայայտութեամբ մը «այպանելի, օրինազանց եւ ստրկական» որակեց Թուրքիոյ հետ առեւտրական ու այլ ձեւի բոլոր մերձեցումները, մասնաւորաբար ընդգծելով՝ թէ «կը մերժենք Հայաստանի անջատումը խորհ. Միութենէն»:

Ողջոյնի ելոյթով մը խօսք առաւ նաեւ հիւրաբար Հալէպ գտնուող Պուլկարահայ արձակագիր՝ Սեւտա Սեւան: Ան ներկաներուն ուշադրութեան յանձնեց այն իրողութիւնը, թէ անընդհատ միասնականութիւն կը հոլովենք, բայց տակաւ կը հեռանանք անկէ: Տիկին Սեւան ըսաւ, թէ ճիշդ է, որ անկեղծ չեն կրնար ըլլալ Թուրքիոյ կողմէ մեզի երկարած «բարեկամական» ձեռքերը, այսուհանդերձ, ընդգծեց ան, անհրաժեշտ է հասկացողութիւն ցուցաբերել Հայաստանի նորակազմ կառավարութեան ջանքերուն ու մտահան չընել՝ թէ «այսօր Կարմիր բանակ չկայ, որ պաշտպանէ մեր սահմանները»:

Պուլկարահայ արձակագրուհին եզրափակեց իր խօսքերը ըսելով, թէ սին են մեծ Պետութեանց վրայ դրուած յոյսերը ու միայն «մենք ենք մեր ուժը, մենք ենք մեր սարերը»:

Առաջնորդ Սուրէն Արք. փակման իր խօսքին մէջ ի՛նք եւս շեշտեց, թէ հեշտ է քննադատելը, դժուար է սակայն՝ տագնապին դիմաց կանգնիլն ու ծառայելը:

Կը հաւատամ, ըսաւ ան, թէ միասնականութեան շնորհիւ պիտի կարենանք իրականացնել մեր ձգտումները ու հասնիլ մեր երազներուն:

⁂

Անշուշտ, կարելի է դեռ երկարօրէն խորհրդածել ցեղասպանութիւն մը ոգեկոչելու համար քով-քովի եկած ու բա՛րձր քաղաքականութեամբ յատկանշուող մեր կուսակցութեանց ապրիլեան «պատգամներուն» մասին, յամենալով յատկապէս նորակազմ կառավարութիւն մը հեռակայ կարգով հրապարակաւ անտեղօրէն խծբծելու անօրինակ արշաւին վրայ:

Ո՞ւր մնացին ժողովուրդը գօտեպնդող, երիտասարդութիւնը խթանող, անոր հայեացքը հայրենիքին սեւեռող, զայն նորահաստատ պետականութեան շուրջ համախմբող տիրական ձայները:

Բայց ոչինչ: Հայն է դարձեալ, իր անփոփոխ բարքերով, հնամաշ քէներով ու զգացապաշտ գործելաձեւով: Հայը, այլանդակուա՛ծ Հայը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Հալէպ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՋԱՆԱՁԱՆ, ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ...

«Արարատ»ի հին խաղացող եւ նախկին մարզիչ Ժագ Սուփրիկեան պայմանաւորուած է Հալէպ մեկնելու եւ մարզելու տեղւոյն Հ.Մ.Ը.Մ.ը՝ որ կը մասնակցի Սուրիոյ ախոյենութեան:

● Սիմֆէրոպոլի մէջ (Ուկրանիա) ըսկըսած է գործել «Լոյս» կանանց ֆութպոլի ակումբը՝ որ կը վայելէ տեղւոյն Հայ Մշակ. Միութեան հովանաւորութիւնը: Առաջին անգամն է որ կը տեղեկանանք գոյութեան, խորհ. Սփիւռքին մէջ, հայ մարզական ակումբի մը...

● Ֆրանսայի ազգային խումբին եւ Օլ. Մարսէյլի անդամ Պէրնար Փարտօ գործողութեան ենթարկուած է ծունկէն եւ Օգոստոսին միայն պիտի կրնայ վերստին խաղալ, եթէ ամէն ինչ լաւ անցնի: Փարտօ հայածին է մօրը կողմէ:

● Փասքալ Պետրոսեան (Քաննի ակումբէն) ընտրուած է մասնակցելու Ֆրանսայի ֆատէ ազգային կազմին՝ որ Մայիս 8-էն սկսեալ պիտի խաղայ Զուիցերիոյ մէջ, Եւրոպայի պատանեկան ախոյենութեան աւարտական փուլը: Կը մասնակցին 16 տարեկանէն վար խաղացողներ:

● Ստեփանակերտի երկու ակումբները, «Երազանք» եւ «Արցախ» կը մասնակցին Հայաստանի բարձրագոյն դասակարգի առաջնութեան՝ որուն յաղթականը պիտի մտնէ յառաջիկայ տարի միութենական ախոյենութեան 3-րդ դասակարգին մէջ: Երկու ակումբներն ալ իրենց մրցումները կ՚անցընեն Հայաստանի մարզադաշտերուն վրայ, Ստեփանակերտի մարզադաշտը դրաւման տակ է բանակին կողմէ:

● Ֆրանսայի ազգային կազմին նախկին խմբապետ Ժան Ճորքայէֆ՝ որ կը մարզէ, երեք տարիէ ի վեր, Լիոն – Տէսինի Հ.Մ.Ը.Մ.ը, մտադիր է, մրցաշրջանին վերջաւորութեան լքել այդ պաշտօնը:

● Երեւանի «Արարատ»ին պատանեկան խումբը մասնակցած է Սոխումի մէջ, Աֆղանիստան զոհուած մարտիկ Միքայէլեանի յիշատակին կազմակերպուած մրցաշարքի մը եւ շահած է առաջնութիւնը:

● ՄԻՇԷԼ ՏԷՐ-ԶԱՔԱՐԵԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄՈՆՓԸԼԻԷ

Միշէլ Տէր-Զաքարեան, պաշտպանող, 28 տարեկան, յաջողած է պայմանագրուիլ տարի մը եւս մնալու Մոնփըլիէի ակումբին մէջ: Հայ մարզիկը՝ որ քանի մը շաբաթներ առաջ վիրաւորուած էր խաղի ընթացքին, ներկայիս ապաքինման մէջ է:

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

● ՀԱՏԻՍ ԿՐՆԱՅ ՄՆԱԼ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ՄԷՋ

Հատիսի մրցումները, Խորհ. Միութեան բարձրագոյն դասակարգի իգական ախոյենութեան մէջ, վերջացած են ներկայ մրցաշրջանին որ յաջող չեղաւ հայկական ակումբին համար: Զարմանալի չէ այդ, երբ նկատի առնենք երկրին դժուարութիւնները, անորոշ վիճակը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

…թեան գործերի հսկողութեան տակ է վերցուել 1989 թ.ին փակուած հայկական ատոմակայանը:

Ժամը 17. – Լ. Տէր-Պետրոսեանը յայտարարութիւն է անում մամուլի համար:

Խորհ. զինուած ուժերի 4-րդ բանակի Ադրբէջանի տարածքում տեղակայուած ստորաբաժանումները հիմնայատակ աւերել են Հայաստանի Նոյեմբերեանի շրջանի Ոսկեպար գիւղը: Աւերուած են բոլոր տները, հրկիզուած յարակից այգիները եւ անտառները: Կան տասնեակ սպանուածներ: Ուղղաթիռներից գնդակոծուել են նաեւ Հայաստանի հարաւում գտնուող Գորիսի շրջանի մի քանի գիւղեր:

Անդրկովկասի զինուորական օկրուգի (ընտրաշրջան) հրամանատար գեներալ – գնդապետ Պատրիկեւը գեներալ – լեյտենանտ Պիշչեւի միջոցով հաղորդել է Հայաստանի ներքին գործերի նախարարի պաշտօնակատար Ա. Մանուչարեանին, որ ռազմական այդ օպերացիան իրականացրել է ոչ թէ խորհրդային բանակը, այլ խորհ. ներքին գործերի նախարարութեան ներքին զօրքերի Ադրբէջանի իշխանութիւններին ենթարկուող ստորաբաժանումները:

Ամբողջ օրուայ ընթացքում մինչեւ ժամը 24, 17 ուղղաթիռներով Երեւան են տեղափոխուել դեսանտայիններ եւ ռազմական տեխնիկա:

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախարարների Խորհրդի որոշմամբ Նախարարների Խորհրդին առընթեր զինուորական վերատեսչութիւնների աշխատանքի կոորդինացման կոմիտէն վերակազմաւորուել է Հայաստանի Հանրապետութեան Նախարարների Խորհրդին առընթեր պաշտպանութեան կոմիտէի:

7 ՄԱՅԻՍԻ. – Առաւօտեան տագնապալի լուրեր են ստացուել Հայաստանի հարաւ – արեւելեան Գորիսի շրջանից:

Զինուորական ստորաբաժանումները լցուել են շրջանի գրեթէ բոլոր սահմանամերձ գիւղերը: Կոռնիձոր գիւղից 11 միլիցիոներներ պատանդ են վերցուած: Շրջանի հեռուստակայանից նոյնպէս աշխատակիցներ են անյայտացել:

Արկերով կրակել են Արամուս գիւղի անասնապահական ֆերմայի վրայ, պատճառաբանելով, իբր այնտեղ է գտնւում հայ ֆրոնտայինների շտաբը:

Իջեւանում եւ Տաւուշում համեմատաբար խաղաղ է, բայց ուղղաթիռները շարունակ թռչում են:

Կրասնոսելսկի (Կարմիր) շրջանի Արծուաշէն գիւղի շրջակայքում նկատւում է մօտ 700 զինուորականների կուտակում:

Նոյեմբերեանի շրջանի Ոսկեպար գիւղը մնում է պաշարուած: Յայտնի դարձաւ, որ անցած օրը Ոսկեպարում զոհուել է 28 մարդ:

Ժամը 12.30. – Յայտնի դարձաւ, որ ռազմական ակտիւ գործողութիւններ են սկսուել Իջեւանի շրջանի Կիրանց գիւղի դէմ:

Ժամը 13. – Տեղի ունեցաւ Գերագոյն Խորհրդի նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մամլոյ ասուլիսը օտարերկրեայ թղթակիցների հետ: Մասնակցում էր նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախարարների Խորհրդին առընթեր յատուկ տնտեսական ծրագրերի կոմիտէի նախագահի տեղակալ Ֆիլարէտ Բերիկեանը:

Ներկայ էին թղթակիցներ Միացեալ – Նահանգներից, Գանատայից, Ֆրանսայից, Դանիայից, Պուլկարիայից:

Ասուլիսից յետոյ՝ ժամը 15-ին թղթակիցները (թւով 5 հոգի) ուղղաթիռով մեկնեցին Նոյեմբերեանի շրջան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԼՐԱՏՈՒԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

(*) Վայրաչու:

(Շար. Ա. էջէն)

խագահին «Կարսը հայկ. հող է» արտայայտութեան. կուսակալը յայտնած է թէ նոր պեղումներով անգամ մը եւս աշխարհի ուշադրութեան պիտի յանձնուի հայկական սարսափը ու միջազգային մամուլէն լրագրողներ պիտի հրաւիրուին հետեւելու համար պեղումներուն:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 13)

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Կառավարութեան կարգադրութեամբ 20 հազարկան ռուբլի դրամական օգնութիւն պիտի տրուի այն ընտանիքներուն որոնց մէկ անդամը զոհուած է խորհ. զօրքերու վերջին յարձակումներուն ընթացքին:

**

ՊԱՊԻՆ ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի կացութեան ծանօթանալու նպատակով, խումբով մը տեղւոյն վրայ հասած է Պապին նուիրակը՝ Ֆրանչէսքօ Արք.: Զինքը ընդունած են Լ. Տէր-Պետրոսեան, Վազգէն Մանուկեան ու Վազգէն Ա.: Ֆրանչէսքօ Արք. ըսած է թէ Վատիկանի մէջ քաջածանօթ են Հայաստանի վիճակին ու Պապը հաւատացեալներու առջեւ աղօթած է որպէսզի Հայաստանի հողին վրայ խաղաղութիւնը վերահաստատուի: Պապին նուիրակը այցելած է Եղեռնի յուշարձանը ու ծաղկեպսակ զետեղած:

**

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ուկրանիոյ Գերագոյն Խորհուրդի պատուիրակութիւն մը հասած է Հայաստան, տեղւոյն վրայ ծանօթանալու համար ռազմական գործողութիւններու հետեւանքներուն: Յանձնախումբին պետը Վալերի Զերեափ յայտնած է որ իրենք ծանօթանալէ ետք իրադրութեան, համապատասխան եզրակացութեամբ հանդէս կու գան Ուկրանիոյ Գերագոյն Խորհուրդին մէջ:

**

ՀԱՅԵՒՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

Վրաստանի Հանրապետութեան նախագահ Զ. Գամսախուրդիան հանդիպում ունեցած է Վրաստանի հայ հանրութեան ներկայացուցիչներու հետ. ան յայտարարած է թէ ամէն քայլի կը դիմէ երկու ժողովուրդներուն յետագայ մերձեցումին համար: Գամսախուրդիա մեղադրած է Մոսկուան որ սադրիչ միջոցներով կը փորձէ սեպ խրել հայ եւ վրացի ժողովուրդներուն միջեւ:

**

ՆՌԱԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

Երեւանցի կռփամարտիկ Իսրայէլ Յակոբկոխեան Շուէտի մէջ երրորդ անգամ նուաճած է Եւրոպայի ախոյեանի կոչումը. Կէօթէպուրկ քաղաքին մէջ ան հանդէս եկած է խորհրդային խումբին որպէս մասնակից: Անոր հանդիպումը Մայիս 12-ի երեկոյեան սփռուած է Մոսկուայի հեռատեսիլէն:

**

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԽԱՂԵՐԸ

Երեւանի ֆութպոլի խումբը Մայիս 3ին Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած է «ԲԿՄԱ»ի հետ. Հայ մարզիկները որպէս սուգի նշան Գետաշէնի ու Մարտունաշէնի մէջ խորհ. բանակի ու ազրպէջանցի օմոնականներու կողմէ զոհուած հայրենակիցներու, սեւ թեւկապերով դաշտ իջած են: Խաղը աւարտած է «ԲԿՄԱ»ի յաղթանակով (2 – 1):

Յաջորդ խաղին (Մայիս 6) «Արարատ» Հրազդան մարզադաշտին վրայ խաղացած է Վլադիկավկազի «Սպարտակ»ին հետ, ու յաղթանակած (2 – 0): Վերջին խաղին, Մոսկուայի «Տորպեդո»յին դէմ պայքարը վերջացաւ 0 – 0 արդիւնքով ու փէնալթիի հարուածներու միակ առաւելութեամբ յաղթանակը տարաւ Մոսկուայի խումբը դուրս ձգելով «Արարատ»ը խորհ. Բաժակէն (5 – 4):

«Արարատ» 3-րդ է դասաւորման մէջ, ուրիշ երկու մրցակիցներու հետ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՆԹՐԷՕՅ – ՊԵԼԷ. – Լուսիկ-Վահէ Հէքիմեան 1000 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ա. Տէր-Զաքարեան 500 Ֆր.:

ՍԻՄԻԱՆ. – Պ. Ֆրանկիւլեան 200 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Գ. Տէվէճեան 200 Ֆր.:

ԼՈՇ. – Իր ամուսնոյն թարմ յիշատակին Տիկին Ա. Աբրահամեան 1000 Ֆր.:

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՒԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեանս կեդրոնական վարչութիւնը այս տարի որոշած է իր ընդհանուր ժողովը գումարել Փարիզի մէջ, Իսի-լէ-Մուլինոյի Թաղամասի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Ընդհանուր ժողովի յայտագիրը հետեւեալն է.–

Շաբաթ, Մայիս 18

– Ժամը 16-էն սկսեալ հաւաքուիլ սրահին մէջ:
– Ժամը 20.30ին ընդհանուր ժողով հետեւեալ օրակարգով.–
1.– Բացում
2.– Միութեան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան տեղեկատուութիւններու ընթերցում եւ վաւերացում.
3.– Նոր առաջադրանքներ
4.– Միութեան կեդրոնական վարչութեան ընտրութիւնը:

Կիրակի, Մայիս 19

Ժամը 10-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ հանգուցեալ հիմնադիր վանահայրերու, խնամակալներու, ուսուցիչներու, բարերարներու եւ բոլոր ծառայողներու հոգիներուն:
Պատարագը կը մատուցանէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ
– Ժամը 13-ին սիրոյ ճաշ:

Երկուշաբթի, Մայիս 20

Մեկնում. նախքան մեկնումը, բոլոր փափաքողները կրնան նոյն սրահին մէջ հաւաքուիլ եւ իրարմէ հրաժեշտ առնել:

Տարեկան այս հանդիպումին կարեւորութիւնը կ'ընդգծենք եւ կոչ կ'ընենք մեր բոլոր անդամներուն, ընտրութեան մասնակցիլ պարտադիր անհրաժեշտութեամբ:

Կապ պահել՝

Մարսէյլ.–
Գառնիկ Թուրաչ 91 – 93 – 06 – 65
Խաչիկ Երլմազեան 91 – 87 – 43 – 71
Փարիզ.–
Նշան Գայան 48 – 93 – 79 – 34
30 – 21 – 15 – 15

Ատենապետ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ
Ատենադպիր՝
ԳԱՌՆԻԿ ԹՈՒՐԱՉ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կիրակի, Մայիս 19, տօնն է Հոգեգալստեան: Այս առիթով հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Օրուան երգեցողութիւնը կը ղեկավարէ Ստեփան Սարկաւագ Պօղոսեան:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	8.30:
Պատարագ ժամը	10:
Մատաղօրհնութիւն ժամը	12:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի թաղիս համայն ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Un Dîner-Croisière
DE 3 HEURES
SUR LA SEINE

est organisé par le CBAF de Chaville le Samedi 25 mai départ de l'EVASION à 20h30 précises
Un autre bateau sera au quai pour les jeunes à partir de 22 heures.

Adresse :
NAUTIC CROISIERE
Port de Billancourt
Quai du Point du Jour
92100 BOULOGNE
(près de la station FINA)

Réservation pour le diner-croisière :
30. 64. 75. 33 / 47. 50. 64. 37

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

RENCONTRE
avec
GARBIS APRIKIAN
de retour de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE

Vendredi 17 mai à 20 h 45

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կիրակի, Յունիս 2
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ
Մասնակցութեամբ, ընկերուհի՝
ՄԱՏԼԷՆ ԻԻԼԻԻՊԷՅԵԱՆԻ
Espace Arménien
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Մանրամասնութիւններ՝ յետագային:

LE RETOUR DE
« BAREKAMOUTIOUN »
D'EREVAN

40 jeunes artistes, chanteurs danseurs, musiciens

AU THEATRE DU JARDIN
Jardin d'Acclimatation, 75016 Paris
— Métro Sablons —

DERNIERES REPRESENTATIONS:

- Vendredi 17 mai à 20 h 30
- Samedi 18 mai à 14 h 30 et 20 h 30
- Dimanche 19 mai à 15h
- Lundi 20 mai à 15h

Réservations :
40 - 67 - 97 - 86 (tarifs de groupe)
40 - 67 - 93 - 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէն Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Յակոբ Հիսայեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեան, Վեքսլըր ընտանիք 500-ական Ֆր., Տիկին Դաւիթեան 400 Ֆր., Սարգիսեան ընտանիք, Գիւրիւեան ընտանիք 300-ական Ֆր., Օհնոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Պապիկեան, Գաժարի ընտանիք 250-ական Ֆր., Ֆրէնչ ճիւլըրի Քօ., Որբերեան ընտանիք 50-ական Տոլար, Տիկին Գէօլէեան, Օր. Տէր-Գրիգորեան, Տիկին Թարտիէօ, Ժերմանօ ընտանիք 200-ական Ֆր., Տիկին Շեռոյեան, Օր. Իւսթատ, Տիկին Ծառուկեան 100-ական Ֆր.:

**

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Զատկուան առիթով.– Տիկին Մարալ Սանոսեան 300 Ֆր., Այրի Տիկին Սօնա Թուրեան 200 Ֆր., Այրի Տիկին Զարուհի Սիրապեան 1000 Ֆր., Օր. Մոնիք Պէօրէք 250 Ֆր., Տիկին Գալայճեան, Տիկին Աճէմեան 200-ական Ֆր., Տիկին Գեղանոյշ Բէքմէզեան 100 Ֆր., Պ. Ժիրայր Բէհլիվան, Պ. Ասրուշան Կիւլէսէրեան 500-ական Ֆր., Տիկին Եռանդիկ Բապուճեան, Տիկին Հայկուհի Քէչէճի 100-ական Ֆր., Պ. Քրիս Նեռէլեան 500 Ֆր., Օր. Հորտավերտեան եւ Մանուշակ Սամուէլեան 200 Ֆր., Պ. Կարապետ Արտիս 500 Ֆր., Տիկին Վիօլէթ Ճիճերեան 200 Ֆր.:

Տիկին Քինարեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ Պ. Քինարեանի մահուան առիթով:

SAISON 90/91
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

CYCLE MUSIQUE DE CHAMBRE

Vendredi 24 Mai à 20h30

QUATUOR CHILINGIRIAN
Haydn - Mozart - Bazil - Beethoven

PRIX DES PLACES
Loges/Orchestre 200 F - Balcon Ier 150 F -Balcon IIe 120 F
Etudiants, C.V. 60 F
CARTE FIDELITE / QUATRA/ABONNEMENT : 1000-700-500-250 F
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA :
3, rue des Saints-pères - 75006 Paris ·Tél. 42.60.74.78

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 17

VENDREDI
17 MAI
1991

ՅԱՌԱՋ

LE NUMERO : 4,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.538 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.538

ԱՐՑԱԽ

ՎԱՅՐԱԳ ԽՈՒԺՈՒՄ ԲՈԼՈՐ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՁԱՒՐԵՐ, ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԱՅՐԵՐՈՒ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄ

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ «ԽԻՍՏ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ» Կ'ՈՐԱԿԷ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի առաւօտ (Մայիս 16) Երեւանէն մեր առած լուրերը շատ ծանր բնոյթ ունին : Կացութիւնը ժամէ ժամ վատթարացած է եւ այլեւս Ղարաբաղի բոլոր գիւղերն են, որոնք կ'ենթարկուին խուզարկութեան, թալանի եւ այրերու տեղափոխութեան դէպի Ազրբէջան : Ազրբէջանի նախագահ — կուսակցապետը Ա· Մութալիբով, յայտարարած է Մայիս 14-ին օտար մամուլին (Բաքու)· — «Ինքնութեան ստուգման լայնածաւալ գործողութիւն մը ծայր տուած է երկու օր է : Հայ աւազակները կրնան թռանները վրայ կրակել» կ'աւելցնէ արդարացնելու համար այն արգելքը որ դրուած է օտար թղթակիցներուն շրջանը (Արցախ) երթալու : Տեղահանութեան մասին, ազերի պարագլուխը չի վարանիր ըսելու թէ «այդ տեղահանութիւնները կը կատարուին, եթէ հայկ· գիւղերը վերածուին դիմադրութեան բերդերու ազերի ժողովուրդին դէմ» ու դեռ ապահովութիւն ալ կու տայ որ «ոչինչ կը կատարուի անոնց դէմ, որոնք կը փափաքին յարգել ազրբէջանական օրէնքները» : Ըստ իրեն «Լ· Ղարաբաղի Հայերու 70%-ը կ'ուզեն ազատագրուիլ զինեալ հայկ· աւազակախումբերէն» եւ դեռ կ'ըսէ Մութալիբով, Բաքու բանակցութեան սեղան կը նստի միայն այն ատեն երբ «այդ խումբերը մէջտեղէն վերնան» :

Ինչ որ կը գործուի այսօր գիւղ առ գիւղ ահաւոր է : Մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը մեծ է, մանաւանդ 16 տարեկանէն վեր այրերու տեղահանութիւնը հանրակառքերով :

Աւելի յստակ պատկեր մը տալու համար, ստորեւ կու տանք Արմէնփրէսի մէկ հաղորդումը Մայիս 15-էն : Կը մնայ այլեւս նոյն պատկերը բազմապատկել :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՅԻՍ 15-ԻՆ

ԲԵՐԴԱՁՈՐ

Այսօր, առաւօտեան ժամը 5-ին, ներքին զօրքերու զինուորներու աջակցութեամբ, Ազրբէջանի ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի մարմիններու եւ ներքին Նախարարութեան նախաձեռնութեամբ, շրջափակուած է Բերդաձորի ենթաշրջանը, Ասկերանի շրջանի Բաղարա, Դաշբուլաղ հայկական գիւղերը անձնագրային դրութեան ստուգման պատրուակի տակ : 16 տարեկանէն վեր այրերը հանրակառքերով հեռացուած են մարզի տարածքէն եւ տեղափոխուած Լաչին : Գիւղը մնացած են կիները եւ երախաները : Կրակ բացած են եւ ըսպաննուած է Անուշաւան Գրիգորեանը : Թալանի տուած են տուները : Ըստ առաջին տուեալներու, երեք գիւղերէն ձերբակալուած են 108 հոգի : Կիներն ու երախաները ծեծելով պարտադրած են ստորագրել դիմում մը Ազրբէջանի կառավարութեան որ զիրենք Հայաստան տեղափոխեն :

**

Այսօր, առաւօտեան ժամը 5-ին, խուզարկութիւններ կատարուած են Ստեփանակերտի «Ինձորի այգի» թաղամասը, ըստ առաջին տեղեկութեանց, անծանօթ ուղղութեամբ տարուած են 17 տարեկանէն սկսեալ 27 երիտասարդներ :

**

Մինչ, այս առաւօտ Ջաբրայիլի շրջանէն Հադրութի շրջանը ներխուժելով ազրբէջանական ՕՄՈՆ-ականները Դոլանլարի եւ Առաքիլի բնակիչներէն պահանջած են հեռանալ իրենց բնակավայրերէն ստորագրութիւն տալով, որ իրենք կամովին կը ձգեն գիւղերը եւ կը տեղափոխուին Հայաստան : Հադրութի շրջանի հայ միլիսները փորձած են Ջիլան եւ Բինխատլու գիւղերը մտնել, ՕՄՈՆ-ականները կրակ բացած են, ձերբակալած են ոստիկանապետի տեղակալ՝ Վիլեն Վերդեան :

Այսօր առաւօտեան կրկին Միրբաշիրի շրջկեդրոնի եւ ազրբէջանական ՕՄՈՆ-ականներու նախաձեռնութեամբ շրջապատուած է Մարտակերտի շրջանի Սէյսուլան, Եարըմջան, Կարմրաւան, Լենինաւան, Տալիշ, Գերաւան գիւղերը : Մարտակերտի շրջանի ոստիկաններէն խլուած են 5 ատրճանակ : Անձնագրային ստուգումները կը կատարուին գազանութիւններով եւ թալանով : Ձերբակալուած են բազմաթիւ անձեր : Նոյն վիճակին մէջ է Ճարտար գիւղը :

ԳՈՐԻՍ

Այս գիշեր Ազրբէջանի տարածքէն աւազակային յարձակում է կատարուած շրջանի Հարթաշէն գիւղի անասնապահական ագարակներու վրայ : Սպաննուած են ագարակի աշխատողներ՝ Թանիա Յարութիւնեան, Շաւարշ Խաչատրեան և Միսանիկ Աղասեան :

Չորեքշաբթի օր, Մայիս 15-ին, Նախարարաց Խորհուրդի ընթացքին, արտաքին նախարար Ռոլան Տիւմա «խիստ ծանրակշիռ» որակած է Հայերու կացութիւնը : Պաշտօնական դիմումներու ձեռնարկած է Խորհ· Միութեան կառավարութեան մօտ այդ առընչութեամբ, յայտնեց կառավարութեան բանբերը՝ Լուի Լը Փենսէք :

**

Ղարաբաղի եւ սահմանակից շրջաններու այս վերջին օրերու դէպքերուն առ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՎՐԱՍՏԱՆ... ՈՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ· — Ստորեւ, «Քուրիէ էնթէրնասիոնալ»ի Մայիս 16-ի թիւէն Վիտալի Տրետիակովի շեշտ ախտորոշումը որ հրատարակուած է Մոսկուայի «Նեզավիսիմայա գազետա»յին մէջ, որ 150 հազար տպաքանակով անկախ թերթ մըն է եւ որուն գլխաւոր խմբագիրն է գրութեան հեղինակը :

**

Կրկին կը յայտնուի կոտտացող հարցումը· այս երկրին մէջ ո՞վ կու տայ որոշումները : Գետաշէն ու Մարտունաշէն հայկ· գիւղերուն վրայ ազերի ՕՄՈՆ-ականներուն եւ Խորհ· Միութեան ներքին Նախարարութեան ուժերուն միած պատժիչ գործողութիւնը կարելի է որ հայ մարտիկները «չէզոքացնել»ու կարծեցեալ գերագոյն շահերէ ներշնչուած ըլլայ· սակայն ինչո՞ւ ամբողջ երկրէն գաղտնի կը պահուի ատիկա : Եւ ինչո՞ւ ճիշդ տօներու նախօրեակին : Այս հարցումներուն պատասխանը յստակ կը թուի :

Սակայն ո՞վ կը ստանձնէ ա՛յս տարողութեամբ զինուորական գործողութեան մը պատասխանատուութիւնը :

Ի՞նչ դեր խաղացած է Խորհ· Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը : Ան երկրին մէջ զինեալ ուժերու գործողութիւնները կասեցնելու դի՞րքը միայն ունի :

Վրաստանի մէջ աղէտալի երկրաշարժ մը պատահեցաւ : Ազրբէջանի մէջ բախումներու հետեւանքով տասնեակներով զոհեր կան : Ու Հայաստանի եւ Ազրբէջանի միջեւ պատերազմի մը սպառնալիքը կը չէչտուի : Այսուհանդերձ, Խորհ· Միութեան նախագահը կը բարձրանայ Լենինի դամբարանին պատուանդանը, որուն առջեւէն կը տողանցէ Մայիս 1-ի տօնակատարութեան խեղճ ու կրակ մըրնացորդացը : Երկրին ուղղուած ոչ մէկ խօսք, ոչ մէկ յուզում, ոչ մէկ մտահոգութեան նշոյլ : Երկրին պաշտօնաթերթերուն առաջին էջին վրայ Մայիս մէկեան խանդավառութիւնը ու խորհրդային ներքին Նախարարութեան ջոկատներու հրամանատարութեան ամբողջ հանրապետութեան ուղղուած ազդարարութիւնը տեղ գրաւեցին :

Մինչ այդ Գորբաչով կը լռէ, Լուկիանով կը լռէ, լուռ է նաեւ Ելցին :

Այո՛, Գորբաչով նոր նոր առաջին ճակատամարտ մը շահեցաւ Կուսակցութեան շարքերէն ներս, կեդրոնական Կոմիտէի համագումարին ընթացքին : Պակսեցաւ պատճառներէն մէկը որ ամէն պահու զինքը հրաժարելու կրնար պարտադրել : Որպէսզի այս կայուն վիճակը պահպանէ, հաւանական է որ Գորբաչով ըստիպուած ըլլայ կրկին զէնքերը գործի դնելու, այլ կնճիռի մը մէջ :

Քանի քանի անգամ, ազգ· կնճիռներու եւ զանոնք հարթելու կոչուած կառավարական զինեալ ուժերու ձախաւեր գործունէութեան առջեւ Գորբաչով խուսափեցաւ իր պատասխանատուութենէն :

Այս բոլորը յաւիտենապէս չեն կրնար շարունակուիլ : Կա՛մ Գորբաչով վերջապէս կ'որոշէ յանցաւորները պատժել ու այդ քայլին մէջ նաեւ կ'ընդունի այս կարգի նախկին պատահարներու իր «մասնակցութիւն»ը, կամ կրկին կը մերժէ պատիժ մը նոր սպառնալիքը եւ վերջնապէս կը վարկաբեկէ իր անձը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ԷՏԻԹ ՔՐԷՍՈՆ

Շշուկները մարմին առին եւ ինչպէս կը սպասուէր, Չորեքշաբթի օր, Մայիս 15-ին, նախարարապետ՝ Միշէլ Ռոքար իր հրաժարականը տուաւ եւ Ֆ· Միթերան անոր աթոռին նշանակեց Տիկին Էտիթ Քրէսոն, քանիցս նախարար, ոչ միշտ յաջող (մանաւանդ՝ գիւղատնտեսութեան), որմէ կը սպասուի նոր զարկ տալ եւ պատրաստ ըլլալ 1993-ի Եւրոպային :

57 տարեկան, Էտիթ Քրէսոն «հաւատարիմ» մըն է Միթերանի եւ կ'ակնկալուի որ ընկերվարական վարչակարգի «երկաթէ տիկին»ը ըլլայ, որ նոր շունչ բերելէ զատ, պարտի ընկերվարական Կուսակցութիւնը առաջնորդել երեսփոխանական ընտրութեանց յաղթանակին :

Ծնած Ֆրանսայի բարձր քաղքենիութեան պատկանող ընտանիքի մը ծոցը, անգլիացի ընկեր մը ապահոված է իր կրթութիւնը, շրջանաւարտ է առեւտրական բարձր ուսումներու Վարժարանէն (HEC) : Խառնուածքի տէր, ծանօթ է նաեւ որպէս շատ «յարձակողական» անձ մը եւ շատ սիրուած չէ Ճափոնցիներէն, որոնց տնտեսական տիրապետութենէն կ'ուզէ փրկել Ֆրանսան : 1988-ին եւրոպական հարցերու նախարար էր, բայց 1990 Հոկտեմբերին դուռը քաշեց գնաց, երբ խանգարուեցան իր ծրագրերը :

Չորեքշաբթի իրիկուն, նախագահ Միթերան յայտարարութիւն մը ըրաւ, ուր իր գնահատանքը արտայայտեց Միշէլ Ռոքարի նկատմամբ, որ երեք տարի վճռական բաժին մը ունեցաւ Ֆրանսական քաղաքականութեան ընթացքին մէջ, ձեռք ձգեց օգտակար արդիւնքներ եւ, շեշտեց՝ «վստահ եմ, որ երբ օրը գայ, պիտի գիտնայ այլ ծառայութիւններ մատուցանել երկրին», ինչ որ կը մեկնաբանուի որպէս իր յաջորդը ներկայացնելու ձեւ մը : Տիկին Էտիթ Քրէսոնի համար, նախագահը ըսաւ թէ ան եղաւ յաջորդաբար հողագործութեան, ճարտարարուեստի, արտաքին առեւտուրի եւ եւրոպական հարցերու նախարար եւ ցոյց տուաւ ձեռնհասութիւն եւ նկարագիր : Միթերան, որ միշտ կը մնայ ֆլորանթէն մը, հոս ալ ցոյց տուաւ ի՛ր նկարագիրը, ընտրելով անձ մը որ «գէշ մարդ» է թէ Ռոքարի եւ թէ Լորան Ֆապիուսի հետ :

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՔ ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

Խոր ցաւով իմացանք թէ յետ կարճատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Տոքթ· Փաթրիք Խուպէսէրեան, 45 տարեկանին : Համակ կեանք ու եռանդ, Փաթրիք Խուպէսէրեան մէկն էր Ֆրանսահայ բժիշկներու սիրելի դէմքերէն, որ նաեւ Հայաստանի երկրաշարժէն ետք, որպէս անդամ Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (ԻՒՄԱՖ) ռահվիրան եղաւ Կումայրիի հիւանդանոցի մը շինութեան :

Փայլուն շրջանաւարտ Պրիւսէլի բժշկական Համալսարանէն, մասնագէտ ջղային հիւանդութեանց, շրջան մը ապրած է Պելժիա, ուր հիմնադիրներէն եղած է Պելժահայ Բժիշկներու Միութեան (GMAB) :

Իր կանխահաս մահը, ոչ միայն կորուստ մըն է իր հարազատ ընտանիքին համար, այլեւս Ֆրանսահայ բժիշկներու եւ ընդհանրապէս մեր գաղութին, որ այնքան կարիքն ունի նման ազնիւ անձերու :

Մեր ցաւակցութիւնները իր վշտահար մօր՝ Տիկին Ցակոր Խուպէսէրեանի, եղբօրը՝ Ֆիլիփին, Տիկին Շ· Վահանեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն :

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ...

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բ.

Սակայն բանութեա՞ն վերագրելու է գրական կեանքին տամուկ, անուղղութիւն վիճակը: Մասամբ միայն: Արեւմըտահայերը երբեք կանոնաւոր երկրորդական վարժարան չունեցան օսմանեան կայսրութեան մէջ եւ 1790-ին էր միայն որ կառավարութիւնը միլլէթներուն արտօնեց համայնքային նախակրթարաններ բանալ: Ճիշդ է որ Կոլոտ Պատրիարք 1715-ին Սկիւտարի Վանքին մէջ վարժարան մը կը հաստատէր եւ որ 1741-ին Գում Գաբու փոխադրուեցաւ իբր վարիչ ունենալով կեսարացի նշանաւոր Պաղտասար Դպիրը որ իր ժամանակի ամէնէն զարգացած Հայն ըլլալու համբաւը ունէր, սակայն հոն գլխաւորաբար կրօնական ուսում կու տային: Բացառութիւն էր միայն Զմիւռնիոյ «Մեսրոպեան» վարժարանը, բացուած 1799-ին, օրուան չափանիշերով չքեղ, արդիական եւ լաւագոյն ուսումնարանը կայսրութեան մէջ եւ ուր կ'աւանդուէին հայերէնէն զատ՝ յունարէն, թրքերէն, իտալերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն, փիլիսոփայութիւն, պատմութիւն, ճարտասանութիւն, դիցաբանութիւն, պեղագրութիւն, երկրաչափութիւն եւայլն: «Մեսրոպեան»ը բաց մնաց մինչեւ 1922, տալով ազգին 1500 շրջանաւարտներ: Երկու այլ մայր վարժարաններ՝ Գր. Փէշտիմալճեանի Ուսմնարանը, բացուած 1824-ին եւ Խասգիւղի «Ներսէսեան» վարժարանը, 1836-ին հիմնուած շնորհիւ Նեվրուզեան եւ Ճէզայիրլեան ամիրաներու՝ քանի մը տարիէն գոցուեցան՝ բողոքականութեան հակումներու կասկածով: Սակայն ազգային երկրորդական վարժարանի հարցը 1860-էն սկսեալ օրակարգի նիւթ էր, ինչպէս Արշակ Ալպոյաճեան կը շեշտէ (Պոլսահայ Երկրորդական Վարժարանք, Թէոդիկ, Ամէնուն Տարեցոյցը, 1926) եւ առաջին արդիւնքը՝ 1876-ին Ստեփան Փափազեանի ճիգն էր հիմնելու Ազգային Կեդրոնական Վարժարան մը որ սակայն չբացաւ իր դուռները դրամի չգոյութեան պատճառով ու պէտք եղաւ սպասել մինչեւ 1886՝ որ բացուէր ան, Մինաս Չերազի տնօրէնութեամբ: Բայց արդէն 1878-էն ի վեր Սկիւտարի «Պէրպէրեան» վարժարանն էր որ կը գործէր, հիմնուած Ռեթէոս Պէրպէրեանի կողմէ: Այս ուշացումը շատ սուղի նստաւ Արեւմտահայերուն որոնց միջտ պակսեցան կրթական ասպարէզի մէջ արհեստագէտ համալսարանական ուսուցիչներ: Ինչպէ՞ս չափսոսալ որ երբ 1843-էն մինչեւ 1848 պոլսահայ ամիրաներն ու էսնաֆները 33 աշխոյժ եւ ուսումնատենչ երիտասարդներ եւրոպական համալսարանները ղրկեցին՝ ատոնցմէ եւ ոչ մէկ հատը, դեղի խսկ համար՝ կրթական ասպարէզ չընտրեց, եւ ոչ ոք պատմագիտութեան, գրականութեան, լեզուագիտութեան, փիլիսոփայութեան, տեսական ու ընկերային այլ ճիւղերու հետեւեցաւ, այլ ընտրեցին «գործնական» ասպարէզներ —բժշկութիւն, ճարտարապետութիւն, ատամնաբուժութիւն, տնտեսագիտութիւն, քիմիագիտութիւն, դեղագործութիւն եւայլն: Այս պատճառն «չէրչի» կրնա՞ն ըլլալ մարդիկ...: Բարեբախտաբար որ Վենետիկի Մխիթարեանները 1836-ին կը հիմնէին, Եղուարդ Ռափայէլեան - Ղահրամանեանի միջոցաւ, «Ռափայէլեան» վարժարանը որ պիտի առնէր յետագային Մուրատ - Ռափայէլեան անունը եւ ուր արեւմտահայ սերունդներ բարձր կրթանք ստացան լեզուաբանութեան, բանասիրութեան ու մարդկային այլ գիտութիւններու մէջ (կ'արժէ յիշել անոնց շրջանաւարտներէն ամէնէն ականաւորները - Տէրենց, Յ. Հիսարեան, Յ. Ոսկան, Ս. Հէքիմեան, Ս. Պատկանեան, Մ. Պէշիկթաշլեան, Դ. Վարուժան, Ա. Արփիարեան, Մ. Մամուրեան եւայլք):

Ամէն պարագայի մէջ, 1850-էն սկըսեալ արեւմտահայ վերածնունդը շատ բան կը պարտի թէ՛ Մխիթարեաններու դպրոցներէն ելած ուսանողութեան եւ թէ ալ 1843-էն սկսեալ Եւրոպա ղրկուած այդ գործնապաշտ բայց հայրենեաց սիրով բռնկած երիտասարդութեան - Գ. Աղաթոն, Գ. Օթեմարաճեան, Կ. Իւթիւճեան, Ս. Ոսկան, Ն. Ռուսինեան, Ն. եւ Ս. Պալեանները, Ս. Սէրվէրեան, Գ. Տատեան, Յ. Թիւյսիւզեան, Մ. Միհէնտեսեան եւայլք— որ իր վկայականներուն հետ ետ Պոլիս բերաւ 1789-ի ու մանաւանդ 1848-ի Յեղափոխութեանց վարակիչ խռէալները: Արեւելահայերը աւելի խելացի ու բախտաւոր դուրս եկան այս հարցին մէջ, իրենց երիտասարդները քաջալերելով որ ընկերային գիտութիւններու եւ «հիւմանիթէ» որակուած ճիւղերու հետեւին՝ թէ՛ հայ վարժարաններու մէջ (Կալկաթայի Մարդասիրական Ճեմարանը, բացուած 1821-ին, Մոսկուայի «Լազարեան» Ճեմարանը, բացուած 1815-ին, Թիֆլիսի «Ներսիսեան» վարժարանը, բացուած 1824-ին եւ Էջմիածնի «Գէորգեան» Ճեմարանը՝ 1875-ին) եւ թէ ալ, 1830-էն սկսեալ, Լիթոնիոյ Դորպատ քաղաքի համալսարանը: Եւ այս համալսարաններէն ելած սերունդն էր (Խ. Աբովեան, Ս. Նազարեան, Գ. Դոդըխեան, Ռ. եւ Ք. Պատկանեանները, Պ. Սիմոնեան, Ս. Շահազիզ, Գ. Արծրունի, Մ. Սալլանդեան, Յ. Յովհաննէսեան եւ շատ շատեր) որ մեծ մասով իրագործեց արեւելահայ մտաւորական զարթօնքը: Անկասկած Արեւելահայոց ճեմարանները շատ վճռական դեր մը խաղացին այդ սերունդին պատրաստութեան մէջ ինչպէս եւ ցարական Ռուսիոյ մտաւորական կլիման:

Սակայն օսմանեան բռնատիրութիւնը իր բուն աւերը գաւառի Հայութեան մէջ էր որ գործեց, տարկացնելով ու կոտրելով Հայուն ոգին: 1880-ական Թուականներու քաղաքական կուսակցութիւններու բուն գործը՝ այդ ոգին վերահաստատել էր, բուն յեղափոխութիւնը Հայոց բարոյական կորովը վերահաստատելն էր, աւելի քան վարչակարգ տապալել: Եթէ Երուանդ Օտեան քիչ մը բարոյական գգայարանք ու նկարագիր ունենար՝ ծաղրի առարկայ չէր դարձներ ոչ գիւղացին ոչ ալ յեղափոխական կամ ընկերվար գործիչը որոնք իրար յեցած՝ կը ջանային քիչ մը մարդավայել կեանք ստեղծել Հայուն համար այդ դժոխքին մէջ որ գաւառն էր 1890-ական Թուականներուն: Ահա տեսարան մը այդ ահաւոր կեանքէն, քաղուած 1891-ի «Դրօշակ»ներէն (Թիւ 2, Սեպտեմբեր). -

«Թղթակցութիւն Ալաշկերտից

Թեմը կոչուած քիւրտ, երեւելի աւազակապետ՝ աշնանէ սկսեալ ցարդ ինկած հայ գիւղեր, իւր տաս ընկերօքն հանդերձ մի առ մի ստակ կը ժողվէ, շատ խստութիւն եւ բռնութիւն բանեցնելով խեղճ ժողովրդեան վրայ եւ այսպիսով իւրաքանչիւր գիւղին՝ 10, 20, 30 արծաթ առնելով, կը թողնի կ'երթայ մի այլ տեղ: Մեր գիւղի մէջ միայն 50-60ի չափ անասուններ գողցան, 150ի չափ սայլից առաւել արմտի այրեցին. ամէն գիւղի առ հասարակ միեւնոյն չափով եւ ոչ նուազ վնասներ հասցուցին: Ղազի գիւղի մի երիտասարդ սպանեցին, խար գիւղ մի մարդու դաշոյնի 25 հարուածով վիրաւորեցին...:

Նամակ Խնուսից

Խնուսի արեւելեան ծայրը գտնուող Կօպալ գիւղին մէջ Հասանանցի Քիւրտ մը օր-ցերեկով մտնելով գիւղացիի տուն մը, տան պառաւը հակառակելուն Քիւրտը հրացանի կոթով վայր կը գլորէ անոր. մինչ երիտասարդ տղան կ'ուզէ օգնութեան հասնել, Քիւրտը գնդակահար կ'ընէ, փշրելով անոր գանկը: Սպանեալ դիակը գայմագամին բերուեցաւ, բայց ո՞ւմ ինչ, Հայ մը հաւ մը: Քիւրտերը Եփլիս գիւղէն մի Հայ մեռցնելով եզները կը տանին: Արօս գիւղի մէջ եղջուրեամբ նոյնը կը կատարուի: Կառավարութենէն խրախուսեալ Քրտեր ամէն օր այսպիսի անզբութիւններ կ'ընեն անիմանալի չարչարանաց զոհ տալով Հայերը: Արդարեւ, այս տարի շատ անզթութիւններ կատարուեցին. սպանեցին մարդիկ, յայտնապէս վառեցին հազարաւոր բարդեր, ոռաններ, խոտերու դէզեր, տներուն բոնի առեւանգեցին քանի՛-քանի հայ կանայք, հարսներ, եւ օրիորդներ... դրանից ոմանք անդարձ մնացին, այլ իրենց հաւատն ու պատիւը պաշտպանելով արիւնաթաթախ եւ ուշաթափ մնացին լեռներու ու ձորերու մէջ մինչեւ ազգականաց զիրենք գըտնելը»:

Էջերով ու տարիներով եւ մինչեւ այսօր զանազան կերպերով կը շարունակուի այս խժդուժ պատմութիւնը ու մարդ կը զարմանայ ինչպէ՞ս այս ազգը դեռ կը տոկայ ու փայլուն ապագայի ծրագիրներ կը յղանայ, կը ստեղծագործէ եւ կը պայքարի յանուն մարդկութեան մեծ խտէալներուն: Առանց ինքնագովութեան հիւանդագին վիճակներու մէջ իյնալու, մարդ կը ստիպուի պահ մը կանգ առնել ու հարց տալ - ի՞նչ է գաղտնիքը այս տոկունութեան եւ մինչեւ ե՞րբ պիտի տանինք այսքան տառապանք: Կ'երեւի թէ տոկունութիւնն ու տառապանքը զիրար կը պայմանաւորեն: Ու դեռ կարելի է խօսիլ հաւատքի, հողի, լեզուի ու ոգիի մասին: Տեղ մը սակայն խելքն ու իմացականութիւնը վճռապէս կը միջամտեն: Հարիւր տարի առաջ կար այդ խելքը - սակայն ո՞ւր էր, ի՞նչպէս արտայայտութիւն գտաւ: Ու հիմա որ նոյնքան ու հաւանաբար աւելի մեծ է վտանգը, ո՞րն է խելացի որոշումը: Կ'ըսեն թէ ճակատագրական պահերու, խելացի ազգ մը մէկ մարդու պէս կը մտածէ: Որքա՛ն հեռու ենք ատկէ, Սփիւռք եւ Հայաստան: Եւ այս հեռաւորութեան զգացումը 1920-էն առաջ ալ կար, գոյութիւն ունէր 1950-ին ալ, եւ փաստօրէն համայնավարութեան տարիները ալ աւելի հեռացուցին մեզ: Ինչպէ՞ս, ե՞րբ պիտի սկսինք մօտենալ նորէն: Ու հարց կը ծագի թէ վերջին 70 տարիներու տառապանքէն ի՞նչ սորվեցան Հայաստանի ղեկավարները: Ջի բաւեր Հայաստանցի ըլլալ ու յաւակնիլ թէ, ոտքին տակի հողը, աւանդութեանց, առասպելական մեր իմաստութեան եւ աննման մշակոյթի, անցեալի շօշափելի ներկայութիւնը իրենց կու տայ հայկականութեան որակ մը որ կը պակսի մեզի, Սփիւռքահայերուս, - ո՞ւր է փաստը ատոր: Ո՞ւր է խելքը, հասունութիւնը, ուղղամտութիւնը՝ որ Հայաստանի Հայութիւնը ժառանգած պիտի ըլլար մեր անցեալէն: Զկայ, ըստ երեւոյթին, որովհետեւ եթէ ըլլար՝ կը զգայինք զայն Սփիւռքի հանդէպ իրենց վերաբերումին մէջ, որ շահագործումէ զատ ուրիշ բան չէ եղած, մինչեւ հիմա: Ո՞ւր է սփիւռքեան հարցերու նախարարը դահլիճին մէջ, ո՞ւր է արեւմտահայ մշակոյթի՝ պետական համալսարանի մէջ, ի՞նչ ծրագիրներ կան Սփիւռքի նիւթական ու բարոյական աւանդը պահպանելու, գոնէ թուղթի վրայ քանի որ այս ճգնաժամային օրերուն անկարելի է այդ մասին քայլ առնել: Սակայն հոդ չէ -մենք Սփիւռքցիներս, նոյնքան յանցաւոր ենք այս օտարացման ու փոխադարձ անտեսումին համար: Սակայն եկած է ժամը փոխելու այս կացութիւնը, դրական միջոցներ խորհելու՝ երկու «ժողովուրդները» իրար մօտեցնելու ու մեր միջեւ բացուած խրամատները սիրով ու հայկական մաքուր հայրենասիրութեամբ լեցնելու: Ատկէ ետքն է որ կու գայ դժուար մասը, այսինքն՝ ինչպէս մօտեցնել ու հաշտեցնել երկու մշակոյթները - լեզուները, կեանքի ու արուեստի զգայնութիւնները, աշխարհահայեացքները, խառնուածքները: Բան մը՝ որ ժամանակի կը կարօտի: Ունի՞նք այդ ժամանակը...: Գաղտնիք չէ որ այդ ժամանակը միշտ պակսած է մեզի ու դէպքերը չեն սպասած մեր որոշումներուն: 1891-ին ալ յոռետեսներ, յուսահատներ եւ դիւահարներ կային - եւ պատճառներ ալ կային այդպէս զգալու: Այսօր ալ կան, երկու հարիւր տարի առաջ ալ կային, 1894-ի ահռելի ջարդերուն նախօրեակին: Եւ այսօր, աւելի դժուար չէ Հայ ապրիլը՝ քան էր 1891-ին, Պոլսոյ կամ Զմիւռնիոյ մէջ: Անոնք ապրեցան ու դիմացան եւ պատճառ չկայ որ մենք ալ չկրնանք նոյնքան ընել, առնուազն:

Իրենց պարզագոյն ձեւին մէջ, քանի մը շատ ջինջ հարցեր կը դրուին գիտակից Հայուն առջին -ճանչնալ իր ժողովուրդին խառնուածքը եւ էութիւնը, անվերապահ վստահութիւն ունենալ ատոնց վրայ, տէրը մնալ ջիղերուն ՝եւ խելք գործածել: Նորութիւն չեն անկասկած այս մտածումները, սակայն լաւ է որ երբեմն երբեմն կրկնուին, պարզապէս յիշեցումի ձեւով, ինչպէս մարդ երբեմն մաքով կ'ըսէ իր ծննդեան թուականը, կամ պարզ աղօթք մը:

ՌՈՒՍԻԱՆ ՌՈՒՍ ԳՐԱԳԷՏԻՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Վիաչեսլաւ Փիէցուխ ռուս գրող մըն է որ իր մէկ գործին մէջ վերջերս կը գըրէր.- «Մեր գրականութիւնը դժգոհ քաղաքացիները դաստիարակելէ ուրիշ բան չէ ըրած»: Իր վերջին հատորին՝ «Ես եւ միւսները»ուն նախաբանին մէջ կը գրէ. «ոչ անտուն մէկն էի, ոչ ալ ցուրտէն կամ անօթութենէ տառապող. չհալածուեցայ, գրաքննութիւնը խնայեց ինծի. կարճ խօսքով, կեանքը շփացուցած էր զիս... անշուշտ, այն չափով որ ատիկա կարելի է մեզ մօտ, Ռուսիոյ մէջ»:

Ան չի ժխտեր թէ գրականութիւնը շատ տառապած է իր երկրին մէջ, բայց ինք բացառութիւն մըն է ըսելով. կը հաւատայ որ կեանքը կախում ունի բացառաբար իրմէ. ինչ որ ալ ըլլայ տիրող վարչաձեւը, ան չի կրնար նեղութիւն պատճառել իրեն: «Ես ազատ էի Բրեժնեւի շրջանին ալ, Անդրոպովի շրջանին ալ. կը գրէի ուզածս, իսկ անոնք ազատ էին գըրածս հրատարակելու կամ չհրատարակելու» կ'ըսէ, աւելցնելով որ այսուհանդերձ «անմեղ» բաներ լոյս տեսած են իրմէ:

Փիէցուխ խօսելով երկրին ներկայ կացութեան մասին, մտահոգութիւն կը յայտնէ. այո՛, երկրին կացութիւնը մըտահոգիչ է, սակայն մարդիկ աշխատելու փափաքը չունին միշտ. մինչդեռ ամէնէն պատշաճը, իր կարծիքով, այն կ'ըլլայ որ մարդ իրաւունք պաշտպանէ իր աշխատութեան սեղանէն: Համայնավար կ'որակէ այն որ չաշխատիր եւ կ'ուտէ:

Ռուս գրագէտը ինքզինքը կը նկատէ պահպանողական. աւանդապաշտ: Կը պաշտպանէ այն գաղափարները զորս կը քարոզէին Հայրերը. կ'ըսէ թէ Ռուսիան մշակութային մեծ զօրութեամբ երկիր մըն է: Միայն, պէտք եղածէն աւելի թիւ մը կը ներկայացնեն գրագէտները: Ժամանակակից գրականութիւնը հրաշալի անուններ ունի. իսկ միայն Թուղթ մրոտողները դադրած են գրելէ: Պարբերականներու մէջ նամակագրութիւններ չկան այլեւս. գրել սիրողները զբաղում գտած են վերջապէս. մտած են քաղաքականութեան աշխարհը ու հոն ճամբայ կը կտրեն:

Առանց շուկայի տնտեսութեան չենք կրնար ապրիլ, կ'ըսէ ան. իսկ մարդը չի կրնար խարազանի սպառնալիքին տակ աշխատիլ. ոչ մէկ վարչաձեւ կրնայ այս իրողութենէն բան մը փոխել: Միայն մըցակցութիւնը կրնայ կացութիւնը փըրկել:

Շատ հետաքրքրական պիտի ըլլայ տեսնել թէ ռուս մուժիկը կրնայ վերստեղծել իր հոգեւոր աշխարհը ու կրնայ ոտք յարմարցնել նոր պայմաններու: Անոր փաստը տրուած է անցեալին. Ռուսիա յեղափոխութենէն առաջ տպարանի բարձրորակ արուեստի մը տէր էր: Մեքենական կառոյցներու մէջ աշխարհի երկրորդն էր:

Փիէցուխ այս բոլորին մասին վէպ մը գրած է որուն խորագիրն է «Կախարդուած երկիրը». անով ջանացած է պատասխան մը տալ «ինչո՞ւ այսքան աղքատ ենք» հարցումին: «Կ'ուզէի նոր բան մը յայտնաբերել, բայց ամէնէն հասարակ եզրակացութիւններուն յանգեցայ» կ'ըսէ ան: Գալով կախարդողներուն, անհաւատալի կը թուի, բայց յանցաւորը երկրին պատմութիւնն է ու աշխարհագրութիւնը ըստ վիպագիրին:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ

«ՀԱՅ ՄՏՔԻ ՄՇԱԿՆԵՐ»

Այլ բաներու կարգին, հայերէն լեզուով գիրք հրատարակող ալ դրեթէ չմնաց Պուէնոս Այրէսի մէջ։ Եթէ տարեկան տասնեակ մը սպանալեզու լաւ հրատարակութիւններ ըլլային, գոնէ այրած սրտի մխիթարանք կարելի էր զգալ։ Բայց այդ ալ պերճանք մը կը թուի ըլլալ պերոնի մշակոյթին մէջ սուզուած այս գաղութին համար. նախընտրելի է արձանագրել միայն ու անցնիլ։

Որպէսզի «գրեթէ» գրէինք, հարկ եղաւ որ անցեալ տարուան վերջաւորութեան, վաստակաւոր ուսուցիչ եւ հրապարակագիր Պետրոս Հաճեան հրապարակ հանէր իր «Հայ մտքի մշակներ» շարքի Բ. հատորը, որ կ՚ընդգրկէ Ժ.–ԺԳ. դարերու 19 դէմքեր, սկսելով «անանուն բայց անուանի ճարտարապետներ»էն ու հասնելով մինչեւ Թորոս Ռոսլին։ Շարքի առաջին հատորը լոյս տեսած էր 1987-ին։

Հետեւելով նախապէս որդեգրուած կաղապարին, գիրքը հրատարակուած է հայերէնով ու սպաներէնով, թէ՛ միեւնոյն կողքի տակ եւ թէ անջատ–անջատ հատորներով։ Հայերէնը (160 էջ) կ՚ընդգրկէ, հեղինակի նախաբանէն զատ, ժամանակագրութիւն մը։

Պ. Հաճեանի այս աշխատանքը, միջին ընթերցողին ուղղուած, փորձած է սահուն ու մատչելի ոճով ներկայացնել նիւթը, գտնելով ու համադրելով մասնագիտական մեծ թիւով աղբիւրներու տուեալները։ Միայն տեղեկատուութեամբ չի գոհանար հեղինակը, այլեւ կ՚աշխատի վեր հանել ազգային ու հոգեկան այն մթնոլորտը որ յատուկ էր այդ դարերուն, նաեւ այժմէական զուգահեռներու մատնանշումով։ Օգտակար աշխատութիւն, ըստ ամենայնի, քանի որ արեւմտահայերէնով այսպիսի խիտ ու հանրամատչելի գիրքեր չունինք։

Սպաներէն թարգմանութիւնը, զոր նախորդ հատորին պէս կատարած է Վարդան Մաթթէոսեան, 144 էջերով կը ներկայացնէ բնագրին «սպանացած» տարբերակը, ուր բառացիութիւնը պահպանուած է այնքանով, որ վնաս մը չէր հասցնէր լեզուի ոգիին. այսպէս, հայերէնին յատուկ հրապարակախօսական ոճը նուազագոյնի իջած է։ Թարգմանիչը աւելցուցած է բազմաթիւ ծանօթագրութիւններ եւ չորս յաւելուածներ (նիւթին շուրջ սպաներէն աղբիւրներ, թերթերու մէջ ցրուած թարգմանութիւններու ցանկ, բոլոր դէմքերուն վերաբերող անգլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն եւ գերմաներէն թարգմանութիւններ, բնագրին մէջ յիշատակուած հետազօտողներու կենսագրութիւններ)։

Կ՚արժէ նշել, որ առաջին հատորը արժանացած էր Հայ Թէ արժանթինցի գրագէտներու եւ գրասէրներու միահամուռ գրուատանքին, ու արագօրէն սպառած։ Զոյգ բնագիրները, իրենց ներքին արժանիքներով եւ յատկանիշներով, խիստ յարմար են ծանօթացումի գործին համար։

Յուսանք, որ Պետրոս Հաճեան շարունակէ այս օգտաշատ աշխատանքը, հասցնելով զայն մինչեւ մեր օրերը։ Ան անհրաժեշտութիւն մըն է ուսուցիչին, ուսանողին, ընդհանրապէս՝ գրասէր մարդուն։

Շարքի առաջին գիրքին պէս, ներկայ հրատարակութիւնն ալ կատարած է «Արմէնկրաֆ» հրատարակչականը եւ ծախքերը նորէն հոգացած է Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ ու ծանօթ բարերար Եդուարդ Սեֆէրեան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ Եղեռնի նահատակներու յուշարձանին առջեւ, Ապրիլ 23-ի գիշերը տեղի ունեցած է հսկումի արարողութիւն մը։ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ուսանողական Միութեան եւ Լիբանանի Երիտասարդաց Միութեան կազմակերպութեամբ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր, բանախօսած է Կարօ Յովհաննէսեան։ Մօտ երկու ժամ տեւած հանդիսութեան ներկայ եղած է երեք հազար հոգի։

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յակոբ Տէր–Մելքոնեան» թատերասրահին մէջ, Ապրիլ 24–ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի նահատակներուն ոգեկոչման միացեալ հաւաքը, որուն ընթացքին խօսք առած են երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչները՝ Սեպուհ Աւետիքեան (Ռ.Ա.Կ.), Ահարոն Շխըրտըմեան (Ս.Դ.Հ.Կ.) եւ Սարգիս Կիրակոսեան (Հ.Յ.Դ.)։ Փակման խօսքով հանդէս եկած է թեմի առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան, իսկ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը «պահպանիչ»ով փակած է հանդիսութիւնը։

**

ԶԱՀԼԷԻ հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցիին հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 20-ի երեկոյեան տեղի ունեցած է Ապրիլեան յուշահանդէս՝ հովանաւորութեամբ Յովհաննէս-Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան Կաթողիկոս – Պատրիարքի։ Ս. Խաչ երգչախումբին կողմէ գործադրուած յայտագրին զուգընթաց բանախօսութիւններով հանդէս եկած են Գէորգ Վրդ. Եղիայեան (արաբերէն) եւ Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յ. Տէր–Մելքոնեան» հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 23-ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Եղեռնի ոգեկոչման հանդիսութիւն մը՝ կազմակերպութեամբ Պուրճ Համուտի Հայ Կաթողիկէ Միութեան մշակութային յանձնախումբին։ Բանախօսութեամբ հանդէս եկած է Հ. Յ. Դաշնակցութենէն Յովիկ Պերթիզլեան, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր։ Փակման խօսքը կատարած է Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան։

**

ՕԹԹԱՈՒԱ.— Գանատայի Խորհրդարանի բարձունքին վրայ, Ապրիլ 24–ին, 2500 հոգի մասնակցած է քաղաքական հաւաքի մը, որու ընթացքին խօսք առած են գանատական երեք գլխաւոր կուսակցութիւններէն ութ երեսփոխաններ։ Հայ Դատի Յանձնախումբի խօսքը անգլերէնով եւ ֆրանսերէնով փոխանցած է Արթի Յակոբեան։ Խօսք առած է նաեւ Հ. Յ. Դ. Գանատայի կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ Վազգէն Էհրամճեան։ Հաւաքէն ետք ցուցարարները ուղղուած են Թրքական դեսպանատուն, ուր խօսք առած են Հ.Յ.Դ. Գանատայի Երիտասարդական Միութեան ներկայացուցիչները։ Այնուհետեւ ցոյց կատարուած է նաեւ խորհրդային դեսպանատան առջեւ, դատապարտելու համար Գետաշէնի վրայ կատարուած յարձակումը։

Թորոնթոյի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 21–ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի ոգեկոչման հանդիսութիւն՝ կազմակերպուած հայ երեք կուսակցութեանց կողմէ։ Հանդիսավարին բացման խօսքէն ետք կարդացուած են Գանատայի վարչապետին, Նորթ Եորքի ու Սքարպորոյի քաղաքապետներու այս առթիւ յղած գրութիւնները։ Յաջորդաբար խօսք առած են գանատական երեք կուսակցութիւններու ներկայացուցիչ երեսփոխաններ, Ս.Դ.Հ. Կուսակցութեան կողմէ Յամիկ Րիզէյեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ Յակոբ Ճամպազեան եւ Ռ. Ա. Կուսակցութեան կողմէ Պարգեւ Խոճայեան։ Օրուան բանախօսը՝ Նիւ Ճըրզիի Ռոճըրս համալսարանի դասախօս տոքթ. Ըրուինկ Լուիս Հօրսուից անդրադարձած է Հայոց ցեղասպանութեան եւ անոր հետեւանքներուն։

**

ՄՈՆՐԷԱԼ. – Գանատահայոց Առաջնորդութեան հովանաւորութեամբ, Ապրիլ 21–ին տեղի ունեցած է քայլարշաւ մը։ Հ.Բ.Ը.Միութեան «Ա. Մանուկեան» կեդրոնին առջեւ արտասանուած ճառերէն ետք, 200 հոգինոց թափօրը առաջնորդուած է դէպի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի, ուր կատարուած է եկեղեցական արարողութիւն։

Նոյն իրիկունը, Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է վիճաբանական հանդիպում մը՝ «Հայաստան պէ՞տք է տնտեսական յարաբերութիւններ մշակէ Թուրքիոյ հետ» հարցին շուրջ։ Նիւթին թեր ու դէմ տեսակէտները պաշտպանած են Պէյրութի «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագիր Պարոյր Աղպաշեան ու Հայաստանի «Ազգ» եռօրեայի օգնական խմբագիր Յովիկ Խօրտէքեան։

ՀԱՄԻԼԹԸՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 21–ին, տեղի ունեցած է Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչումը՝ կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Գանատահայ Երիտասարդաց Միութեան «Արարատ» մասնաճիւղին։ Բանախօսութեամբ հանդէպ եկած է Արամ Այվազեան։

ՎԱՆՔՈՒՎԸՐԻ Հայ Կեդրոնի «Լազարեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 21–ին ոգեկոչուած է Ապրիլեան Եղեռնը։ Բանախօսած է Գրիգոր Ջէյթունլեան (Հ. Յ. Դ.), որմէ ետք ցուցադրուած է տեսերիզ մը։ Հանդիսութեան աւարտին Նարեկ Վրդ. Ալեէմեզեան կատարած է փակման խօսքը։

ՈՒԻՆՏԸՐԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ Ապրիլ 21–ին տեղի ունեցած Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչման հանդիսութեան բանախօսած է Վեր. Վահան Թութիկեան։

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան մշակութային կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 28–ին, տեղի ունեցած է Զօր. Անդրանիկի 125–ամեակին նուիրուած հանդիսութիւն մը։ Բացման խօսքը կատարած է տոքթ. Յարութիւն Արզումանեան։ Անդրանիկի կեանքին ու գործունէութեան յաջորդական դրուագներուն մասին կատարուած են ընթերցումներ, եղած են զօրավարին նուիրուած արտասանութիւններ։

**

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Հ.Մ.Մ. «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 21–ի երեկոյեան տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ անոր հետեւանքները» նիւթին շուրջ։ Բանախօսած է Վիգէն Բաղումեան, որ Եղեռնի նահատակներու ոգեկոչման Նոր Ջուղայի յանձնախումբին հրաւէրով Թեհրանէն ժամանած է։

**

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին պարտէզին մէջ, Ապրիլ 20–ին, բազմահարիւր Հայերու ներկայութեամբ համերգով հանդէս եկած է զբօսնելու հոն ժամանած Հայաստանցի հիւրերու խումբը։ Նուագախումբին հետ ելոյթ ունեցած է «Արցախի սոխակ» Թամար Յարութիւնեան եւ այլ մենակատարներ։

**

ՊՈԼՍՈՅ Հայոց Պատրիարքարան այցելութիւն մը տուած են, Ապրիլ 26–ին, Խորհ. Միութեան Անգարայի աւագ դեսպան Ա. Չերնիշեւ, Պոլսոյ աւագ հիւպատոս Կ. Փավլուշիս եւ այլ դիւանագէտ մը։ Շուրջ մէկուկէս ժամ տեւած տեսակցութեան մասնակցած են նաեւ Մեսրոպ Եպիսկ. Մութաֆեան, Վահան Եպիսկ. Թոփալեան (Ամմանէն) եւ Կարպիս Ուզուրլեան։ Դեսպանը Գարեգին Պատրիարքին տեղեկութիւններ տուած է Թուրքեւխորհրդային եւ Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու մասին։

**

ՊՈԼՍԱՀԱՅ բառարանագէտ, յայտնի «Պալեան ընտանիք» աշխատութեան հեղինակ Բարսեղ Թուղլաճեան անդամ ընտրուած է Միջազգային ապահովութեան եւ խաղաղութեան Խորհրդարանի, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փալերմոյի մէջ։ Այս առթիւ Թուղլաճեանին տրուած է նաեւ դիւանագիտական միջազգային անցագիր մը։ Յիշեալ Խորհրդարանը, որուն կ՚անդամակցին բազմաթիւ երկիրներու նախագահներ, նախարարներ, դեսպաններ եւայլն, հիմնուած է 1975–ին եւ ճանաչում գտած է ՄԱԿ–ի կողմէ։ Թուղլաճեան այս Խորհրդարանէն ներս կարգուած է նաեւ որպէս Թուրքիոյ մասնախումբի խրատու դեսպան։ Որոշումը պաշտօնապէս հաղորդուած է Թուրքիոյ վարչապետին։

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Կէս դար անընդհատ Աստուծոյ Տան ծառայող 94 տարու այս անկար պաշտօնէին եւս կը վիճակուի ճանչնալ չիօթակի դառնութիւնները, մինչեւ Գոնիա՝ ուր քիչ մը ատեն պարագաներովը մնալէ վերջ՝ ոստիկաններու սախպման տակ վերստին կը քշուի եւ Էրէյլի - Պօզանթի գիծով կը հասնի Պօղոսի Առաքելոյն հայրենիքը՝ Տարսոն։ Իզմիթի «մէպուս» Օննիկ Իհսանի բարեխօսութեամբ զաւկին՝ Եավէրի հետ հայրենադարձութեան շնորհին հագի՛ւ արժանացած, 1915 տարւոյ աշնան կը դարձնի Գոնիա եւ հո՛ն կը հանգչի ի Տէր, իր զաւամ կազմը ճանապարհի նեղութեանց եւ ոստիկաններէ մեծարեալ ցականքներու տոկալու այլեւս անատակ գոլով։ Օծում եւ թաղում կը կատարուին տեղւոյն ազգային գերեզմանատան մէջ 1915 Սեպտեմբեր 24-ին ձեռամբ Հրանդ Վարդապետ Յովսափեանի եւ ի ներկայութեան տեղացի 1 եւ վտարանդի 8 քահանաներու։

Ոսկի Քահանայ Պիպիեան (Խաչակիր)․․

Ծնած 1858 Հոկտեմբեր 8-ին, բնիկ։ Նախնական կրթութիւնը ստանալէ վերջ կուգայ Պոլիս եւ 1870-ին կը մտնէ Փէնէբի Կարապետ Փանոսեան վարժարանը (որուն բացումը կատարեցին Խրիմեան, Վարժապետեան եւ Նար Պէյ Եպիսկոպոսունք), երեք տարի վերջ ալ Արմաշու Դեւոնդեանց կրթարանը։ Հոնկէ ընթացաւարտ ելլելուն՝ ծննդավայրին մէջ առեւտուրով կը զբաղի, մինչեւ քահանայ ձեռնադրուիլը 1894 Յունուար 23-ին, Յովակիմեան Սրբազանէ։ Կը կարգուի գործակատար Արմաշու վանահայրութեան, զոր կը վարէ 18 տարի անընդհատ։

Քահանայագործութեան 21-րդ տարին կը պայթի Աղէտը։ Շրջակայ գիւղօրէք պարպուած էին մեծ մասամբ, երբ կարգը կուգար Նիկոմիդիացիներուն, որոնք գոյքերնին ծախելու իսկ ժամանակ չունեցած, նաեւ տոմսագինի համար աղտոտ շահաշահութեանց ենթակայ՝ ճամբայ կը հանուին երկաթուղիով։ Հակառակ իր հիւանդագին վիճակին, Տ. Ոսկի եւս 13 անդամներէ բաղկացած ընտանիքովը կը լեցուի անասունի փոխադրութեան յատուկ վակոն մը, ընդհանուր տեղահանութեան երրորդ օրը։ Մէքճէի կայարանը հասնելուն, կը գտնէ Հայկասեր անուն զաւակը որ երեք ամիս առաջ 32 հայրենակիցներու հետ Իզնիկ քշուած էր «քաղաքական յանցանօք» զոր Հայ Երիտասարդութեան վերագրել՝ մենաշնորհն էր օրուան կառավարութեան։ Տեղւոյն կաշառակուրծ ոստիկանապետը Տէր Հօր հետ համաձայնելով, այդ 33 հոգիները կը մաքրէ իրենց «յեղափոխութենէն», խառնելով զանոնք գաղթականական հոսանքին։ Շոգեկառքը կանգ կ՚առնէ Գարաման. եւ ահա ոստիկաններ բիրերով եւ հայհոյութիւններով վակոններէն կը պարպեն գիրենք եւ կը տանին մերձակայ դաշտ մը, միացնելով նախապէս հոն լեցուող տարագիրներու որոնք զրկանքի եւ բացօթեայ կեանքի դժնդակութեանց անվարժ՝ օրական 10 - 20 զոհեր կուտային։

(Շար. 234)

(Շար. Ա. էջէն)

Թիւ, Գիւրագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Տէր–Պետրոսեան մամուլին համար հետեւեալ յայտարարութիւնըըրած է Մայիս 15–ին:

«Լեռնային Ղարաբաղի, Ադրբեջանին սահմանակից Հայաստանի շրջանների հայ բնակչութեանը սպառնացող վտանգի մասին Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարութեան նախազգուշացումները, ինչպէս նաեւ արիւնահեղութիւն թոյլ չտալու վերաբերեալ կենտրոնի հաւաստիացումները ոչ մի ազդեցութիւն չունեցան:

Ադրբեջանի Գետաշէն եւ Մարտունաշէն գիւղերի հայ բնակչութեան ջարդերից ու բռնի տեղահանութիւնից, Հայաստանի սահմանային շրջաններում խորհրդային բանակի լայնամասշտապ պատժիչ գործողութիւններից յետոյ թւում է, թէ եկել է ռէգիոնում իրադրութիւնը կայունացնելու ուղղութեամբ գործնական քայլեր ձեռնարկելու պահը: Սակայն կարճատեւ դադարից յետոյ, սկսած ս. թ. Մայիսի 13–ից, նմանատիպ գործողութիւնները վերսկսուեցին ԼՂԻՄ–ի ամբողջ տարածքում:

Անձնագրային ռէժիմի ստուգման պատրուակով խորհրդային բանակը եւ Ադրբեջանի ներքին գործերի Նախարարութեան ՕՄՈՆ–ը խոշորածաւալ օպերացիա է իրականացնում: Հայկական գիւղերի գրեթէ բոլոր տղամարդկանց կալանում եւ տեղափոխում են Ադրբեջանի տարածք, իսկ տարեցներին, կանանց եւ երախաների ենթարկում բռնութիւնների ու ծաղրուծանակի: Կատարւում են կողոպուտներ, բռնաբարութիւններ, խախտւում բնակիչների սպանութիւններ: Ամէնուրեք հայ բնակչութեանը վերջնագրեր են ներկայացնում թողնել բնակութեան վայրերը, հակառակ դէպքում սպառնալով հաշուեյարդար տեսնել:

Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը բազմիցս դիմել է կենտրոնական իշխանութիւններին կոնկրետ, միանգամայն իրագործելի առաջարկութեամբ, որի ընդունումը կարող է անյապաղ կասեցնել ԼՂԻՄ–ի հայ բնակչութեան բռնի տեղահանութեան հրէշաւոր ծրագրի իրագործումը:

Դրա համար անհրաժեշտ է վճռականօրէն արգելել Ադրբեջանի ՕՄՈՆ–ի մասնակցութիւնը անձնագրային ռէժիմի ստուգման գործողութիւններին, դրա իրագործումը յանձնարարելով ԼՂԻՄ–ի յատուկ շրջանի պարէտին, որը բաւականաչափ միջոցներ ու հեղինակութիւն ունի իրադրութեան վրայ լիարժէք հսկողութիւն հաստատելու եւ խաղաղ բնակչութեան անվտանգութիւնն ապահովելու համար:

Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը դիմում է բոլոր երկիրների բարձր ղեկավարներին, պառլամենտներին, ինչպէս նաեւ բարի կամքի տէր մարդկանց՝ օգտագործել խորհ. ղեկավարութեան վրայ ներազդելու հնարաւոր ամէն միջոց, որպէսզի թոյլ չըտրուի Լեռնային Ղարաբաղի Հայութեան ցեղասպանութիւն»:

**

ՄԱՄՈՒԼ

LE MONDE

LA PEUR DES ARMENIENS SOVIETIQUES

Թերթին Մոսկուայի թղթակիցը՝ Տոմինիք Տոմպր Հայաստան գացած է եւ կը նկարագրէ Արաւուս գիւղի (Գորիս) բնակչութեան հոգեվիճակը: Ինչ որ կը պատմէ, իրականին մէջ ոչինչ է բաղդատմամբ այն գիւղերուն բնակիչներուն, որոնք օրերէ ի վեր թալանի, կողոպուտի, չարչարանքի, հալածանքի ենթակայ են: Լրագրողն ալ կը գրէ, թէ զինուորական գետնի վրայ մեծ բան չկայ, քանի որ զոհ չկայ, բայց ամբողջ մթնոլորտ մըն է, զոր կը պարզէ: Հանդիպած է Գորիսի շրջանային Խորհուրդի նախագահին՝ Ռոպէր Ալեքսանեանի, որ կը յայտնէ թէ ոչ մէկ կապ կայ Ղարաբաղի հետ...:

L'EXPPRESS (16-22 Mai)

UNE REPRESSION POUR L'EXEMPLE

Շաբաթաթերթը թղթակից ղրկած էր եւ Իւրաիւլա Կօթին է, որ կը նկարագրէ կացութիւնը, կը բացատրէ դրդապատճառները, Մութալիբովի տրուած «նուէր»ը իր դիրքին համար: Լ. Տէր–Պետրոսեան կ'ըսէ իրեն թէ «Գորբաչով ոչ ադրբեջանամէտ է, ոչ ալ հակահայ, խորհրդայնամէտ է եւ հականկախապաշտ: Լաւ, այսօր, Հայաստանի գլխուն իջաւ, վաղը կ'իջնէ անկախութեան ուրիշ թեկնածուի մը վրայ»: Իւ. Կօթին կ'աւելցնէ. – «Եթէ, այլեւս, օրինաւորութեան յարգանքը հալածանքի դուռ կը բանայ, կը նշանակէ թէ կործանարար վարմունքը կողմ փոխած է եւ այս է, զոր Լ. Տէր–Պետրոսեան պիտի բացատրէ Ֆ. Միթերանի, որ զինք պիտի ընդունի Մայիս 22–ին, Փարիզ»:

LES NOUVELLES DE MOSCOU (12 mai)

«Արինը, ե՞րբ պիտի դադրի հոսելէ», հսկայ խորագիր մը շաբաթաթերթին առաջին էջի նկարի մը վրայ, որ կը ներկայացնէ Գետաշէնի իր տնակին առջեւ հայ կին մը ու չուրջը՝ զօրքը: Թերթին թղթակիցը՝ Վ. Խմէլիաննենկօ մանրամասն կը նկարագրէ Գետաշէնցիներու ապրած ողբերգութիւնը: Ի հարկին, կ'անդրադառնանք առանձին:

Տիկին Յակոբ Խուպէսէրեան,
Պ. Ֆիլիփ Խուպէսէրեան,
Տիկին Շառլ Վահանեան,
Տէր եւ Տիկին Արիս Նալպանտեան,
Տէր եւ Տիկին Կի Նալպանտեան,
Տիկին Վահրամ Քեհեայեան,
Պ. Քերովբէ Գույումճեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գույումճեան եւ զաւակները,
Պ. Արա Գույումճեան,
Տէր եւ Տիկին Լուտվիկ Գույումճեան եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Ֆէյտի,
Տոքթ. Ալէն Քեհեայեան,
Օր. Փասքալ Նալպանտեան,
Տէր և Տիկին Տաւիտ Պարէր և զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Մաթիէօ Նալպանտեան,
Օր. Լորիկ Սալբի
ինչպէս նաեւ Խուպէսէրեան, Նալպանտեան, Գույումճեան, Ալեքսանեան, Ծօլօլեան, Կարապետեան, Աւետիսեան եւ Վահանեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, եղբօր, եղբօր զաւկին, զարմիկին եւ ազգականին

ՏՈՔԹ. ՓԱԹՐԻՔ ԼՈՒՏՎԻԿ ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ–ի

Ex-Assistant à l'Hôpital Universitaire Brugmann
Ancien Chargé d'Enseignement de Neurologie à l'Université de Bruxelles
Membre de la Société Française de Neurologie
Membre Titulaire de la Société Belge de Neurologie

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 15–ին, 45 տարեկանին:

Կ'ողեկոչեն հօրը՝

ՏՈՔԹ. ՅԱԿՈԲ ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ–ի

յիշատակը (մեռած՝ 1977–ին):

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մայիս 21, ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի՝
Monchauvet (Yvelines)
գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

16, rue Théodore de Banville,
75017 Paris

141-143, ave. Wagram, 75017 Paris

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Արփինէ Մուրատեանի իր ամուսնոյն՝ Լեւոն Մուրատեանի *մահուան առթիւ եւ սոյն առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրէ Հայաստան ձայնասփիւռին:*

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կիրակի, Մայիս 19, տօնն է Հոգեգալստեան: Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Օրուան երգեցողութիւնը կը ղեկավարէ Ստեփան Սարկաւագ Պօղոսեան:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30:
Պատարագ ժամը 10:
Մատաղօրհնութիւն ժամը 12:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Թաղիս համայն ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique
Serpotz - Tarkmantchatz
au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop
7, 8 et 9 JUIN
de 10 heures à 18 heures

— PROGRAMME —

Vendredi 7 Juin
— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE
— 21 heures : Conférence «L'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian *Prof. à l'Université d'Alep (Syrie) Diplômée de l'Université d'Erevan Diplômée de la Sorbonne.*

Samedi 8 Juin
— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin
— 10 heures : Messe solennelle
— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames
— 15 heures : Tirage de la Tombola.

Un Dîner-Croisière

DE 3 HEURES
SUR LA SEINE

est organisé par le CBAF de Chaville le Samedi 25 mai départ de l'EVASION à 20h30 précises
Un autre bateau sera au quai pour les jeunes à partir de 22 heures.

Adresse :
NAUTIC CROISIERE
Port de Billancourt
Quai du Point du Jour
92100 BOULOGNE
(près de la station FINA)

Réservation pour le diner-croisière :
30. 64. 75. 33 / 47. 50. 64. 37

LA LIBRAIRIE BOGHOSSIAN

présente

L'ART ARMENIEN

1. ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
ARMENIAN ICONOGRAPHY
Auteur et Editeur :
Sarkis BOGHOSSIAN 1.350 FF.
2. LES ARTS ARMENIENS
Auteurs : J. M. THIERRY, P. DONABEDIAN
Ed. Citadelles 1987 940 FF.
3. L'ART ARMENIEN
Sirarpie DER-NERSESSIAN
Ed. Flammarion 150 FF.
4. L'ARMENIE ET L'ART DE L'ESTAMPE
Richard A. CHAHINE
Beyrouth 1982 330 FF.

En vente sur place et par correspondance + 30 FF. frais de port par ouvrage

Je désire recevoir le(s) livre(s) suivant(s) :
....
....
....
+ frais de port FF. .... soit ....
Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....
CP : .... Ville : ....

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Ժամին Խաչիկեան – Տըլաքրուա էտի Պետրոսեանի *յիշատակին 500 Ֆր.:*

Պ. Ժոզէֆ Պագըրճեան Հնազանդ Յովակիմեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. եւ* Պերճուհի Փափազեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր.:*

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկեան Զարուհի Ֆերմանի *յիշատակին 200 Ֆր.:*

Եկեղեցւոյ պայծառութեան.– Տիկին Մարի Զարգարեանճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 2·500–ական Ֆր., Օր. Մաքրուհի Գրիգորեան, Տիկին Քլօթիլտ Կիմիչեան, Տիկին Ռօզա Տօնիկեան 200–ական Ֆր., Պ. Միսաք Կիւլպէնկեան 2·000 Ֆր., Պ. Վահրամ Սիւրմէնեան 1·500 Ֆր., Պ. Ջիւան Կոփոյեան 100 Տոլար:

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
(ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

A MONTMORENCY (95)
44-50, avenue Charles de Gaulle

Dimanche 2 Juin à partir de 11 heures

Entrée gratuite — Parking

Toutes mesures de protection ont été prévues en cas de mauvais temps.
Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48 - 78 - 02 - 99 ou à la Maison de retraite de Montmorency : 39 - 83 - 20 - 67

Départ Gare du Nord à partir de 10 heures, tous les quarts d'heure, jusqu'à 18 heures, descendre à Enghien, prendre l'autobus n° 6 jusqu'à l'arrêt Rue de Groslay

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 18 19

SAMEDI-DIMANCHE
18-19 MAI
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4.00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.539 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.539

«ՄԵՆՔ Կ'ԱՄՉՆԱՆՔ ԱՅՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀԱՄԱՐ...»

Մայիս 8-ին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է «Ժողովրդավար Ռուսաստան» շարժումին հանրութեան հետ հանդիպումը որ նուիրուած էր Գետաշէնի, Ղարաբաղի եւ Հայաստանի ու Ատրպէյճանի սահմանամերձ շրջաններու կացութեան: Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան Ս. Զոլեան եւ «Խորհրդային Ղարաբաղ» թերթի Մոսկուայի թղթակից Արսէն Մելիք-Շահնազարեան ներկայացուցած են խնդրոյ առարկայ շրջաններու իրադրութիւնը: Այդ հանդիպումին որոշուած է Մայիս 11-ին՝ անկախ մամուլի օրը միթինկ մը կազմակերպել Մոսկուայի մշակոյթի ու հանգիստի զբօսայգիին մէջ: Հոն ամէնէն ցնցող հետեւեալ ելոյթը ունեցած է Սախարովի այրին՝ Էլենա Պոնէր.

«Մենք՝ ռուս մտաւորականներս, երեք տարիէ ի վեր մեր ձեռքերը կը լուանք. ո՞ւր էիք դուք երբ տեղի ունեցաւ Սումկայիթը: Ո՞ւր էիք բռնի տեղահանութիւններուն ընթացքին: 1988-ին երբ Ս. Հիւսէյն քիմիական զէնքով թունաւորեց Քիւրտերը, ատիկա միջազգային քննարկումի առարկայ չդարձաւ, որովհետեւ չկայ քրտական պետութիւն: Այսօր Հայաստանը չի կրնար ՄԱԿ-ին դիմել որովհետեւ ան ՄԱԿ-ի համար անկախ պետութեան կարգավիճակ չունի: Այսօր Ս. Հիւսէյնը միջազգային մակարդակով կը դատապարտուի, իսկ Գորպաչովը՝ ոչ: Մենք՝ ռուս մտաւորականներս, պարտաւոր ենք վերջապէս մտածելու Հայաստանի մասին: Ինչո՞ւ այս ամբողջ երեք տարուան ընթացքին մենք կը վախնայինք կողմերէն մէկը վիրաւորելու: Ինչո՞ւ կը վախնաք դուք: Ինչո՞ւ ես չեմ վախնար: Դուք պարտաւոր էիք պատմելու թէ ի՛նչ կը կատարուէր 1988 Փետրուարէն ի վեր: Դաւաճանելով Հայաստանին, մենք նախ դաւաճանեցինք Ռուսաստանցիներուն: Մերձպալթեան երկիրները միշտ նայած են դէպի Արեւմուտք, Ուկրանիան՝ նոյնպէս եւ այլախոհներն ալ ատիկա լաւ գիտեն: Մոլդովան Մոլդովա է, Միջին Ասիան ու Ատրպէյճանը միշտ ալ խոցելի էին իրենց ծանր հիմնահարցերով եւ ամէնէն առաջ ահաւոր աղքատութեամբ ուր հասցուցած են մեր վարչաձեւն ու տեղական աւատապետները: Եւ միայն Հայաստանը միշտ նայած է Ռուսիային: Ռուսաստանի միակ եղբայրը հայ ժողովուրդն է, մինչ մենք զայն կը սպաննենք:

Մէկ, երկու կամ երեք տարի յետոյ մենք այս պատերազմը կ'արժեւորենք այնպէս ինչպէս եղաւ Աֆղանիստանինը: Իսկ մամուլը կը հաղորդէ միայն «հաւասարակշիռ ճշմարտութիւն»: Սակայն հաւասարակշիռ ճշմարտութիւնը հաւասարակշիռ սուտ է: Ժամանակ մը ետք մենք կ'ամչնանք այս պատերազմին համար, ինչպէս կ'ամչնանք Աֆղանիստանի համար: Աֆղանիստանի մէջ, այնուհանդերձ, կային աշխարհի բժիշկները: ...Իսկ ո՞ւր են ռուս բժիշկները, ո՞ւր է ռուս մտաւորականութիւնը:

Կ'ըսեն թէ Ռուսաստանցիներուն կարելի չէ Անդրկովկաս ծառայելու երթալ. ինչ յիմարութիւն: Երիտասարդները պէտք է երթան պաշտպանելու այն մարդիկը որոնք ճնշումի կ'ենթարկուին: Ո՞ւր են անոնք: Ինչքա՞ն կարելի է վախնալ: Եթէ դուք չվախնայիք, արիւն չէր թափուէր»:

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի, Մայիս 21-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Մայիս 22, Չորեքշաբթի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԻՇՏ ՁՈՀԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐ

ՃԱՐԱՀԱՏ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐ ԿԸ ԽՈՒԺԵՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ՝

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ՝

ՀԱՄԼԷԹ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԵՒ ՌԱՖԱՅԷԼ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

Այլեւս կարելի իսկ չէ բառ գտնել որակելու համար հայաբնակ գիւղերու ապրած ողբերգութիւնը, օրերէ ի վեր: Ուրբաթ առաւօտ (Մայիս 17) Երեւանէն կը հաստատէին որ Հադրութի գիւղերը պարպած բնակչութիւնը խուռներամ կուտակուած է Գորիսի (Հայաստան) սահմանին վրայ, որպէսզի ներս մտնէ: Մթնոլորտը միշտ խիստ լարուած է եւ տրուած խոստումներն ալ միայն խաբերայութիւն են. օրինակ, երբ ապահովութիւն կը կը տրուի որ այլեւս արտակարգ վիճակի խորհ. ուժերն են որոնք պիտի կատարեն ինքնութեան ստուգումները, ընդհակառակն ատոնք իրենց բոլոր իրաւասութիւնները կը փոխանցեն ՕՄՈՆ-ականներուն (ազերի յատուկ ջոկատներ) եւ միայն ու միայն Ատրպէյճանցիք են այլեւս որ անորակելի վայրագութեամբ կը վարուին բնակչութեան հետ: Առաւելաբար Հադրութի շրջանէն է որ Հայերը սարսափահար փախած են: Ահաւասիկ Հադրութի շրջանի պարպուած եւ թալանի տրուած գիւղերը. —

Ջիլան, Բինիաթլու, Պետրոսաշէն, Արփագեադուկ (*ուր չորս դիակ գտնուած է*): *Նոյն շրջանի հետեւեալ գիւղերն ալ յարձակման ենթարկուած են. —* Առաքիւլ, Մեծ Թաղլար, Հին Թաղլար, Ազոխ, Խանձաձոր, Ծամձոր, Դոլանլար, Տումի, Դրախտիկ, Բանազուր, Սարիշէն:

Թալանի տրուած եւ այր մարդոց ձերբակալութիւն կատարուած միւս գիւղերն են, Մայիս 15-ի տուեալներով. —

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆ. —

Կարմրաւան (11 *այր տարուած*), Արծուաշէն (9), Թալիշ (2), Գերաւան (20), Հաթերք, Զափար:

ԱՍԿԵՐԱՆ. —

Բադարա (8), Արցախաշէն (30-40), Ստեփանակերտ (27), Քեաթուկ, Նորագիւղ:

ՄԱՐՏՈՒՆԻԻ ՇՐՋԱՆ. —

Գիշի, Մարտունի, Բերդաշէն, Եմիշճան, Սպիտակաշէն, Սօս, Մաճկալաշէն (*ընդհ. ձեւով՝* 35 *հոգի*):

ՇՈՒՇԻԻ ՇՐՋԱՆ

Բերդաձոր, Եղձահող, Մեծ Շէն, Կիրով, *ուր սպաննուած էր Անուշաւան Գրիգորեան* (38 *տարեկան*), *կան երեք վիրաւոր, պատանդ վերցուած են* 108 *հոգի*:

**

Հինգշաբթի (Մայիս 17) Գերագոյն Խորհուրդը արտակարգ նստաշրջան գումարած է եւ անմիջապէս դիմում մը հեռագրած ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար՝ Փ. տէ Քուէյառի, խնդրելով որ դէտերու պատուիրակութիւն մը ղրկուի Ղարաբաղ, ականատես ըլլալու համար դէպքերուն: Նիստը կը շարունակուէր Ուրբաթ, Մայիս 17-ին:

**

Ստեփանակերտի մէջ, ձերբակալուած են Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդի երկու երեսփոխաններ՝ Համլէթ Գրիգորեան եւ Ռաֆայէլ Գաբրիէլեան:

**

Յարձակումները այնպիսի վայրագութիւն մը առած են, որ օրինակ Քեաթուկ (Ասկերանի շրջան) Ազերիները խուժած են երեք հրասայլերով, 9 բեռնատար զինուորական կառքերով եւ «գնդակահարած» են բոլոր անասունները...:

**

Արցախի Գ. Խ.ի գործադիր մարմինը կոչ ըրած է ՄԱԿ-ի, աշխարհի բոլոր Խորհրդարաններուն, որպէսզի փրկեն շրջանի Հայերը ցեղասպանութեան սպառնալիքէն եւ իրենց քաղաքական ապաստան շնորհեն:

(Շար.ը Դ. էջ)

Ֆ. ՖԷՅՏԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆԸ

Այսօր վշտով ստացանք հեռագիրը, որ գուժում էր մահը մեծ հայագէտ եւ հայ ժողովրդի անզուգական բարեկամ Փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի: Նրա վախճանումը մեծ կորուստ է հանդիսանում հայագիտութեան եւ հայ ժողովրդի համար: Նրա գիտական վաստակը մնալու է յաւերժ յիշատակութեան արժանի երախտապարտ մեր ժողովրդի պատմութեան մէջ: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը եւ համայն մեր Եկեղեցին սուգի մէջ են: Մենք աղօթում ենք Նրա պայծառ հոգու խաղաղութեան համար յաւերժական լուսոյ աշխարհում:

Մեր խորին ցաւակցութիւնները հանգուցեալի հարազատներին եւ Ֆրանսայի մեր զաւակներին:

Կիրակի, Մայիսի 19-ին հանդիսաւոր պատարագի արարողութիւն կատարուելու է Սուրբ Էջմիածնի Մայր Տաճարում:

Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻՆԵՐՈՎ

Էտիթ Քրէսոնի կառավարութիւնը մեծ նորութիւն մը չբերաւ, ինչ որ կը հաստատէ թէ հարցը քաղաքականութիւն փոխելու չէր վերաբերեր, այլ՝ նախարարապետ փոխելու: Եթէ Ռոքարի հետ կը հեռացուին նաեւ քանի մը «ռոքարտիէններ» (Էվէն, Շերէք, Պէսոն) եւ քանի մը նորեր կու գան, ինչպէս՝ Ժ-Լ. Պիանքօ՝ ընկերային հարցերու եւ համարկումի նախարար, Տիկին Օպրի (Տըլորի աղջիկը) աշխատանքի եւ պատրաստութեան, Տոմինիք Շթրաուս-Քահն՝ ճարտարարուեստի, Տիկին Ֆրէտէրիք Պրըտէն՝ երիտասարդութեան եւ մարզականի, ծանր հրբետանին կը մնայ: Աւելին, Պերեկովուայի տնտեսութեան եւ ելմտական Նախարարութիւնը կը վերածուի տեսակ մը գերնախարարութեան, քանի որ իրեն կը յանձնուի նաեւ կարգ մը այլ Նախարարութիւններու հովանաւորութիւնը՝ պիտաճէ, ճարտարարուեստ, արտաքին առեւտուր, առեւտուր եւ արհեստաւորութիւն, Թղթատար եւ հեռահաղորդակցութիւն, որոնց գլուխ նշանակուած անձերը միայն՝ պատուիրակ նախարարներ են Պերեկովուայի մօտ: Պարզ է որ կը նշանակէ թէ Ֆրանսայի տնտեսական քաղաքականութիւնը չի փոխուիր: Մնացող նախարարներէն ոմանք պաշտօն կը փոխեն, ինչպէս Ժ. Մ. Ռօշ, որ արտաքին առեւտուրէն կ'անցնի Թղթատարին, Քիէժման՝ արդարադատութենէն՝ հաղորդակցութիւն, Սուասոն աշխատանքէն՝ հանրային պաշտօնատարութիւն եւ Քաթրին Թասքա հաղորդակցութենէն՝ Ֆրանսախօսութիւն: Դեռ կայ Քիլէսը որ Թղթատարէն կ'անցնի Էքիփմանին եւ Ճէք Լանկ որ մշակոյթի նախարարի իր պաշտօնին կ'աւելցնէ կառավարութեան բանբերի դերը: Փիէր Մօրուա մերժած էր որեւէ աթոռ, ինչ որ շատ յուսախաբ ըրաւ անհամբեր Լ. Ֆապիուսը, որ աչք ունի անո՛ր աթոռին ու դեռ պէտք է համբերէ...:

Ֆրանսացիները ընդհանրապէս լաւ ընդունած են կնոջ մը նշանակումը Մատինեոն:

ՄԱՀ ԳԵՂԱՄ ՍԵՒԱՆԻ

«Հայրենիքի Ձայն»ի Մայիս 15-ի թիւէն կ'իմանանք գրականագէտ Գեղամ Սեւանի մահը որ պատահած է Մայիս 8-ին:

Ծնած էր 1926-ին Պոլիս, ուսանած վիեննական Մխիթարեան հայրերու լիսէն, Զահրատի, Զ. Որբունիի ու Ռ. Հատտէճեանի հետ: 1949-ին փոխադրուած էր Պէյրութ ու անկէ 1962-ին՝ Հայաստան: Գրական վաստակը կը կազմեն Պոլսոյ ու Պէյրութի մէջ արեւմտահայերէնով գրի առնուած արձակները — «Ագռաւները թառեցան», «Սեւ ծովը նոյնն է միշտ», «Բիւրեղեայ գդեակ», «Ծիծեռնակները ցածէն անցան»: Երեւան հաստատուելէ ետք, 1968-ին պաշտպանած է «Վազգէն Շուշանեան»ի գործին մասին աւարտաճառ մը: Հրատարակած է «Սփիւռքահայ պատմուածք»ը երկու հատորով, Յ. Մնձուրիի մասին մենագրութիւն մը: Դոկտորական աւարտաճառին եւս նիւթը «Սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան ուրուագիծ»ն էր: Ինք հաստատած ու մինչեւ մահը ղեկավարած է Սփիւռքահայ գրականութեան բաժինը, գրականութեան Հիմնարկին մէջ:

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԸ
ՆՈՐ ԱՌՕՐԵԱՆ
ԻՐ ԳՈՅՆԶԳՈՅՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐՈՎ

Հայ գաղթականներուն Մարսէյլ հաստատուելէն հազիւ չորս տարի ետք, ոմանք առեւտրական ասպարէզին մէջ նետուեցան, շատ շատեր ալ տուն տեղ չինեցին, նոյնիսկ ունեցան... վարձակալ: Իսկ ազգային տեսակէտով, նորահաս առաջնորդ Պալաքեան Սրբազանի շնորհիւ ալ տէր դարձան եկեղեցիներու, դպրոցներու, մանաւանդ էջմիածնատիպ փառահեղ տաճարի մը: Արդարեւ, առանց Պալաքեանի միջնորդութեան, պըւխելաբնակ Վահան Խորասանճեանի մտքէն իսկ չէր կրնար անցնիլ հեռաւոր Մարսէյլի մէջ, գալ կատարելագործելու իր բարեբարութիւնը: Այս երկուքին Սկիւտարի մէջ ունեցած վաղեմի բարեկամութեան շնորհիւ էր որ իրագործուեցաւ Մարսէյլի Հայութեան համար նման պատուաբեր կոթող մը:

Դարձեալ Պալաքեանի կազմակերպչական անդուլ աշխատանքին պատճառաւ, այս գաղթականութիւնը օժտուեցաւ նաեւ Ազգային Սահմանադրութեան հիման վրայ կանոնագիրով մը,— անդրանիկ փորձը արտասահմանեան նոր կեանքին մէջ—, ընտրեց Մարսէյլի Թաղերէն եւ շրջանի քաղաքներէն երեսփոխաններ, թեմական ժողով եւ առաջնորդ: Այսպէս, անհայրենիք ժողովուրդ մը, «իր ներբանին» հետ փոխադրած էր նաեւ իր հոգեւոր ու մտաւոր հայրենիքը օտարութեան մէջ եւ կը տենչար, թէկուզ վտարանդի, կատարեալ երջանկութեան:

Բնականաբար, Մարսէյլ հասնող մաս մը Հայեր ալ կը պատրաստուէին Ամերիկա մեկնելու, իրենց ազգականներուն կամ հայրենակիցներուն միանալու համար: Մեծ թիւով ամուրի կիներ եւ երիտասարդ աղջիկներ, պատկերներու փոխանակութեամբ, ամուսնանալու համաձայնութիւն տալէ ետք, անձկութեամբ կը սպասէին Նոր Աշխարհի վրայ ոտք կոխելու արտօնութեան: Մի՛ ըսէք որ շատ անգամ Ամերիկայէն եկած դեղանի տալարճիին եւ այստեղէն գացած դեռափթիթ հարսնցուին պատկերները այնքան ալ համապատասխան չէին բուն իրականութեան:

Այս ֆիզիքական մանրամասնութիւնը մէկդի, ապագայ տիկիններուն եւ շատ մը այրերուն համար, Ամերիկա երթալը իսկական մղձաւանջ մըն էր: Անոնք, իրենց աչքերուն անխծեալ դրախոմային պատճառաւ, մեզի ծանօթ հայ պանդոկներուն մէջ, ամիսներով ծայրը ծայրին կ՚ապրէին, իրենց տոլարճիներուն ճամբած դրամներով: Դեղեր կ՚առնէին, շաբաթը անգամ մը բժիշկին կ՚երթային եւ սրտատրոփ կը սպասէին ամերիկեան խստապահանջ հիւպատոսին պօն կամ նօպօն վճիռը լսելու: Եւ մերժումը ստանալէ ետք, տուն դառնալով, կը գոչէին զայրութեամբ.

— Աս շան տօքթօրը կինէ նօպօն կոխեց թուղթիս վրայ:

Բարեյաջող դիպուածով մը, աչքի առջեւ ունինք այդ նշանաւոր նեղ ու երկար քարտերէն երկու հատը, իրենց հետեւեալ բաժիններով. Bon, en traitement, trachoma cicatrisé եւ Refusé: Մէկը պատկանած է Խարբերդի Քեսերիկ գիւղէն, Սարգիս Տէր–Սարգիսեանի, վերի պօն մասին վրայ մարսէյլցի այն ատենուան յայտնի ակնաբոյժ Տը Ռոքա Սեռայի երջանկաբեր կնիքով: Իսկ միւսը պատկանած Մինաս Ալեքսանեանի, ծննդավայրը անյայտ, կը կրէ Refuséին վրայ նաւային ընկերութեան աղէտաբեր կնիքը, եւ դժուար չէ այլեւս երեւակայել առաջինին հրճուանքին հետ երկրորդին դառնաղէտ վիշտը:

Եւ նման հարցերով կը ծաւալէր նամակագրութիւն մը Արեւելքէն դէպի Միջերկրական եւ ապա ալ դէպի Ատլանտեանի ցանկալի ափերը: Իսկ, գրեթէ բոլոր նամակներն ալ հետեւեալ կաղապարեալ բանաձեւը ունէին: «Նախ եւ առաջ կու գամ ձերին անգին կենաց ողջութիւնը հարցնել, յուսալով որ ողջ եւ առողջ էք: Իսկ եթէ կը բարեհաճիք զմեզ ալ հարցնել, փառք Տիրոջը, մինչ գրութիւնս, որեւէ մարմնական ցաւ մը չունինք, միայն ձեր կարօտովը կը տանջուինք: Աստուած տեսութեան արժանի արասցէ, ամէն»:

Կենցաղագիտական այս նախաբանը անփոփոխ էր ամէն պարագաներուն ալ, ըլլային անոնք երկու եղբայր, զաւակ եւ ծնողք, տէր եւ ծառայ, բարեկամ, հայրենակից... Անպայման այս ընկալեալ նախադասութենէն ետք, կը սկսէր նկարագրութիւնը իրենց լուրերուն, ինչպէս Մկըրին ամուսնութիւնը, Զարդարին ծննդաբերութիւնը, դրացիին կովուն կամ գիւղին անկար Մարքին մահը, եւայլն: Ահաւասիկ շատ գունագեղ օրինակ մը:

Նամակի մը սկիզբը գրուած է. «Մեծապատիւ Պարոն Յովհաննէս Աւետիսեան», եւ իսկոյն տող մը վար՝ «Սիրելի զաւակս»: Շատ պարզ է որ մօր մը նամակն է իր զաւկին, բայց մեր գրագիրը ի՞նչպէս ձերբազատուէր իր շռնդալից կաղապարէն: Այս ատանացի մայրիկը, 1914 Յունուար 6–ին կը գրէր Մարսէյլ գտնըւող իր տղուն: Ընթերցողները չելլեն գրաշարը կամ խմբագիրը մեղադրեն: «Գրած էիր թէ հոս գաք, շատ լաւ կ՚ընէք թէ որ գալու ըլլաք (նկատեցիք որ մեր գաւառացի մայրիկը միշտ ազնըւականներու յատուկ՝ յոգնակի ձեւը կը գործածէ իր զաւկին հետ), քանզի թէ՝ սփրիչութիւնը հոս լաւ կը շահի, եւ արդէն այս օրերուս մեր առած լուրերն խիստ ուրախալի եւ նպաստաւոր մեզ Հայերուս, կարծենք լսած ըլլալու էք հայկական խնդրոյն լուծուած ըլլալուն ուրախալի լուրը»: Վերջին նախադասութիւնը ստորագծուելու արժանի:

Արդէն իսկ 1914–ին, Աղէտէն տարի մը առաջ, նման վճռական հաստատումի մը պատասխանատուն՝ կամ այն ատենուան լաւատես մամուլն է, կամ մեր գաւառացի միամիտ մայրիկը, կամ ամենագէտ նամակագիրը, ու թերեւս աւելի ճիշդ, մէկը առ միւսին զարկ:

Նման «բարի աւետիս»ի մը վերլուծումը ներկայի մասնագէտ պատմաբաններու թնճուկաւոր ուղեղին յանձնելէ ետք, վերադառնանք մեր վաղեմի Մարսէյլին:

Վերեւ յիշուած նամակագրական ճիգաւորեալ ցանցին զուգընթաց՝ հայ գաղթականներուն մտահոգութիւններէն մէկն էր առաջին առթիւ երթալ լուսանկարիչի մը մօտ, իրենց պատկերները քաշել տալ եւ իսկոյն ղրկել հոս–հոն, ազգական բարեկամներուն: Մասնաւորապէս յիշատակութեան արժանի է, Մարսէյլի հայ նկարիչներուն նահապետ, Խարբերդցի Մանուկը, որ աւա՛ղ, ինքը, իր աշխատանոցով եւ արխիւով զոհ գընաց 1945, Մայիս 26–ի ամերիկեան ռմբակոծութեան, Քանըպիէռի վերը գըտնուած իր յարկաբաժինով, Քափիթոլ սինեմայի կողքին: Մանուկի արխիւով Մարսէյլի Հայութեան պատմութիւնը խօսեցնող անսպառ գանձ մը անհետացաւ: Այս առթիւ, ես ալ իմ պզտիկ ցաւս լամ: Երբ 1937–ին Գարեգին Եպիսկ. Խաչատուրեան մեկնեցաւ Փարիզ, Սէն Շառլ կայարանին մէջ, ողջերթի պահուն, Մանուկին քաշած խմբանկարին ծայրը ես ալ կամ, փոքրաւորը Տէր Մեսրոպ Աւետեանին: Որքա՜ն պիտի ուզէի այդ օրերու գլուխս տեսնել:

Իրականին մէջ, խիստ զգալի էր այդ տարիներուն, գրեթէ ամէն տեղ, պատկեր քաշուող մեր հայրենակիցներուն դէմքերէն ծորող անժպիտ արտայայտութիւնները, նոյնիսկ տղոց քով: Այս երեւոյթը պէտք չէ բնաւ վերագրել դըժբախտութեան կամ անձկութեան, այլ գրաւական մը նկատել անոնց լրջութեան եւ ծանրաբարոյ կեցուածքին: Նոյնիսկ այն ատենուան նոր հարս–փեսի պատկերներուն մէջ ալ չէք գտներ գոյզն իսկ ժըպիտ, իբրեւ թէ՝ անոնք քով քովի կեցող իրարու անծանօթներ եղած ըլլային: Հագուագիւտօրէն, եւ շատ անգամ ալ նկարիչին պնդումին վրայ, հարսը հազիւ հազ ձեռքը դրած կ՚ըլլար իր կողակիցի ուսին, առանց իսկ նայուածքը անոր դարձնելու: Մեր գիւղացի Քերովբէին կինը՝ Զառացի (Սեբաստիա) Վարդանոյշը, մեզի ղրկած իր հարսանեկան պատկերին մէջ երկու ձեռքովը էրկանը թեւը մտնելը՝ մայրիկս շա՛տ անպատկառ կը համարէր:

— Ինչնկ ուժով մը բռներ է էրիկը, գիտես քի ձեռքէն առնող փախչող կայ:

Փակագիծի մէջ ըսենք որ 1880–ին պեղումներու ընթացքին, Զառայի մէջ էր որ գտնուեցաւ Անահիտ դիցուհիին պղինձէ գլուխը, որ հիմա զարդն է Լոնտոնի թանգարանին:

Գալով երիտասարդներու նկարներուն, ըլլային անոնք բարեկամ, ազգական, հայրենակից, միշտ կը տեսնուէին մէկը միւսի ուսին վրայ դրուած ձեռքով, որ իրենց համար ապացոյց մըն էր հաւատարմութեան եւ մտերմութեան: Ճակատնին միւռոնով օծուած Արեւելքէն ժամանող հայ տղաքը չէին կրնար մէկ օրէն միւսը Եւրոպայի «անբնական» նիստ ու կացէն վարակուիլ: Անոնց էութիւնը միշտ համակուած կը մնար ցեղային հընամենի ամօթխածութեամբ մը:

Հիմնուելով իսկ այս բնածին հոգեբանութեան վրայ, Մարսէյլի մէջ ուրիշ սահմռկեցուցիչ պարագայի մըն ալ գոյութիւնը հարկ է դիտել տալ մեր ընթերցողներուն: Այլեւս մեզի ծանօթ մեծ քառակուսիին նեղ փողոցներուն մէջ, մեր երիտասարդները, ամէն տասը–քսան քայլին, կը հանդիպէին, իրենց դրան շեմերուն վրայ ամենայն պարզութեամբ սըրունքները երկարող տիկիններու, ընդհանրապէս դիրուկ տեսակէն, մազերնուն պիկուտիներ շարած, երեսնին՝ ճերմակ, վարդագոյն եւ կարմիր ներկերով ծեփուած, եւ աչքերնին ալ թանձր սեւ մատիտով ստորագծուած:

Այս շա՛տ դիւրութեամբ հիւրընկալ տիկինները յաճախ իրենց ժամանակը կ՚անցընէին հիւսելով, կարկտելով, նոյնիսկ բանջարեղէն մաքրելով: Բայց, երբ դիւրահաճ անցորդի մը հետ անոնց բանակցութիւնը իր լրումին կը հասնէր, ամէն բան կը հաւաքէին եւ իսկոյն երկաթ ձողերով պատսպարուող պատուհանին փեղկերն ալ արագօրէն կը ծալուէին: Այս անսպասելի երեւոյթը այնքան անախորժ էր մեր տղոց համար որ անոնք ինքնաբերաբար առաջին մէկ օրէն դիրք որոշեցին եւ անոնք կ՚անցնէին կը դառնային մայթերուն վրայէն բացարձակապէս անտեսելով անոնց գոյութիւնը:

Այս տիկիններուն աւելի փառաւոր տեսակները, յետագային, Օփերայի մայթերուն վրայ երթեւեկող՝ Հայ կօշկակարներուն առկոյին մէջ դարձան «չանթալը ոստիկաններ»: Որքա՜ն պատրաստաբան արտայայտութիւն: Այդ հայ կօշկակարներուն բանակին զինուորները, 15, Ռիւ տը Թեռիւսի եօթը յարկանոց հսկայ եւ խարխուլ շէնքին մէջ, իրարու հետ կը խօսէին՝ մեզի նման հասարակ մահկանացուներուն բոլորովին անհասկընալի բառացանկով մը: Հազա՛ր ափսոս, լեզուական այս հնարագիտութիւնն ալ խոյացաւ անդառնալիօրէն դէպի Վիէօփոռի ալիքները:

Արեւելքի մէջ, մեր մանկութենէն ըսկըսեալ, բարոյական տեսակէտով, կասկածելի նկատուած էին շպարուող կիները, եւ բնականաբար, ես ալ այդ մտայնութեամբ սնած՝ երբ վեց տարեկանին, օր մը, մեր անձնուէր Տիկին Նուարդին ընդունելութեան սրահին մէջ, սէտիրի մը անկիւնը բարի մը նստած՝ զարմանքով տեսայ որ անոր ընկերուհի Օր. Ագնիւը, մեկնելէ առաջ, բացաւ ձեռքի պայուսակը, տուփ մը հանեց եւ ամէնուս առջեւ սկսաւ փոքրիկ հայելիին մէջ նայելով՝ իր դէմքը պճնել: Անոր երթալէն ետք, կամացուկ մը մօտենալով Տիկին Նուարդին՝ ըսի.

— Այդ ի՛նչ չամչցած աղջիկ է:

— Ինչո՞ւ, հարցուց ան:

— Երեսը պօյա փուտրա քսեց:

Եւ այդ օրուընէ սկսեալ, Ագնիւին անունը մնաց «Չամչցած աղջիկը», մինչեւ անոր մահը, ամբողջ յիսուն տարի: Ինքն ալ հաճոյքով ինքզինքը այսպէս կը կոչէր, ապագային, իր ամուսինն ալ, յետոյ տղան ալ... ժողովրդական առածը ի զուր չէ ըսեր. «Անունդ ելլալուն, աչքդ ելլար»:

Մեր հայ ծառայական երիտասարդները, կիրակի եւ տօնական օրերուն, իրենց Ռիւ տէ Տոմինիքէն «պողոտային» վրայ, դոռոզ–դոռոզ կը ճեմէին բնականաբար իրենց նորաձեւ հագուստները ցուցադրելու նպատակով: Մէկ մայթէն միւսը զիրար կը բարեւէին գոհունակութեամբ, «քարեր ալ կը նետէին» իրարու եւ կցկտուր վէճեր կը յարուցանէին՝ կուսակցական, հայրենակցական, յարանուանական... մեր պճնուճազարդ տղաքը կը կրէին մաս–մաքուր շապիկ, իրենց ձեռքով արդուկուած, յաճախ ճերմակ, ունէին գունագեղ փողկապներ, կուրծքի գրպանէն դուրս թափած թաշկինակ, ինքնահոս գրիչով մը բռնուած, գրել գիտնան կամ ոչ, դրօց–բրօցներուն ձեռքը թերթ եւ գիրք, ժամացոյց մը թեւերնուն կամ շղթայով փորերնուն վրայ կախուած, պայմանաւ որ գոնէ մէկը ժամը հարցնէր... իսկ Զատկուան շաբաթը, անոնք՝ գունաւոր հաւկիթներով բեռնաւոր՝ հաւկթախաղի մրցումին անձնատուր, փողոցէ փողոց կը շրջէին եւ վերջապէս կ՚երթային Ճօշկունին անուանի ճաշարանը, ուր, նման տօներուն, ասեղ ձգելու տեղ չէր մնար:

Գալով սփորի մարզին, ինչպէս որ այսօրուան հայածին երիտասարդները կը խանդավառուին Մոնփըլիէի խումբի Տէր-Զաքարեանի Փութպոլի մէջ տարած քաջագործութիւններով, այնպէս ալ 1930-ի տարիներուն, մենք ալ հպարտ էինք Արմենակ Երեւանեանով, առաջին արհեստավարժ հայ մարզիկը Օլէմփիք տը Մարսէյլի, Պօմոնաբնակ Ատանացի Կարապետ Քահանային տղան, որուն պատկերը յաճախ կ՚երեւէր ֆրանսական թերթերուն մէջ: Ճշդե՞լ արդեօք որ ան՝ «Յառաջ»ի երբեմնի խմբագիր եւ աշխատակից՝ Ժիրայր Միրիճեանի կնոջ մօրեղբայրն էր:

Դարձեալ զարմանահրաշ երեւոյթ մը մեր այսօրուան երիտասարդներուն պատմելիք: Այդ տարիներուն, հայկական հարսանիքներու ժամանակ, (անտարակոյս դարձեալ նոյնը ըլլալու էր Վալանսի, Լիոնի եւ Փարիզի մէջ), հարսն ու փեսան երբ սրահ մուտք գործէին, հարսնեւորները խմբովին ոտքի ելլելով, լա՛ւ իմացէք, կ՚երգէին, Վարդանանց պատերազմի զոհերուն նուիրուած՝ Սրուանձտեանցի «Աւարայրի Նահատակք» ողբագին երգը.

Թէ հայրենեաց պսակադիր
Գողթի քնարք լռել են,
Երկնից թող գան անմահ հոգիք
Հայոց քաջերը պսակեն:

Եւ այս սրտաճմլիկ բառերուն արտացոլման ժամանակ, ամէնուն աչքերէն կը տեղային սրտայորդ արցունքներ, որը կը յիշէր իր լքած տուն տեղը, որը՝ անապատին մէջ զոհուած քոյրը, որը՝ եղբայրը, որը՝ մայրը... Նորապսակ զոյգն ալ անդիմադրելիօրէն կ՚արտասուէր: Եւ այս վշտեր ամոքող արցունքէն ետք է որ ծայր կու տային չալղըճիներուն եղանակները:

Իսկ այս ազգային յուզիչ երգին ընտրութիւնն ալ հաւանաբար անոր համար որ հայ քաջերը պսակելու խօսք կայ, ի՞նչ փոյթ որ քաջերու ոսկորներուն պըսակումն է անմահ հոգիներու միջնորդութեամբ... Նոյնը չէ եւս պարագան մեր կղերականներու այն սովորութեան որով նշանտուքի ժամանակ Քրիստոսի խաչելութեան նուիրուած շարականը կ՚երգեն (ընկալեալ «Մաշտոց»ին մէջ իսկ անտեսուած), պարզապէս անոր համար որ ան կը սկսի «Նշանաւ» բառով, որ ո՛չ մէկ առընչութիւն ունի զոյգի մը միացումին հետ:

Գալով նոր գաղութին ընկերական կեանքին, հազիւ մէկ երկու տարի չանցած, Մարսէյլի մէջ սկսան ծաղկիլ եւս հայրենակցական միութիւններ, տասը, քսան հատ, անցեալի հայկական աշխարհը ներկայացնող (Վասպուրական, Բարձր Հայք, Սալնոյ ձոր, Տուրուբերան) քաղաքներ ալ, նոյնիսկ գիւղեր: Դեռ անոնց համագումարներն ալ տեղի կ՚ունենային: Տարի մը, Ֆրանսայի համախարբերդցիներու համագումարը գիտէ՞ք ո՛ւր գոյացած էր... Կառտանի մէջ, եւ այդ տարին, Վալանսէն ալ իբրեւ պատգամաւոր՝ ներկայ եղած է Խարբերդի Հապուսի գիւղէն, մայրիկիս արդար գընահատանքով «մեր իփէկի պէս փեսայ» Նշան Թէպոյեանը, «Յառաջ»ի տղաներէն:

Երեւակայել պահ մը որ այսօրուան մեր անշուք կարծած Կառտանին մէջ որքա՛ն նուիրեալ Խարբերդցիներ կան եղեր, ընդունելու համար իրենց այդ նեղլիկ տուներուն մէջ, Ֆրանսայէն հիւր պատգամաւորներ եւ զանոնք կերակրել իրենց համբաւաւոր չիյ դըյմայով... Յիշատակենք միայն իբրեւ նմոյշ, երեք ազգայիններ անցեալի Կառտանէն, Գէորգ Գէորգեան, Փէթէնեան, Նափոլէոն Սարգըսեան, իւրաքանչիւրը տարբեր հոսանքներու պատկանող:

Մեր այս բոլոր հայրենակցական միութիւններուն հանդէսներու խաղացանկին

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻՆ

Մանկական ուրախ ճիչերով, վազվզուքով, աշխոյժ ճեմապարտէզի մը տպաւորութիւնը կը պարզէր Փարիզի ՀԲԸՄ-եան Ա. Մանուկեան մշակութային կեդրոնը Մայիս 12, Կիրակի կէսօրէն: Այս տպաւորութիւնը կը զօրացնէր սրահին պատերուն վրայ զետեղուած 52 պաստառներու ցուցահանդէսը: Անձկէ ցոլացող գոյներու ճոխ խնճոյքը ամէնուն ուշադրութիւնն ու քայլերը կը հրաւիրէր դէպի սրահին պատերը:

Ցանուցուած հանդէսը կ'ուշանար ու հանդը ժամանակ կը գտնէր վայելելու Դպրոցասէրի փոքրիկներուն մեծ արուեստը. հոն կային գծանկարներ, fusains, ջրաներկեր: Ամէն մէկը խանդավառութեան պահու մը վաւերաթուղթն էր որ կը վկայէր իւրաքանչիւր «արուեստագէտ»ի ճաշակին, ստեղծագործութեան ու ինքնատիպութեան մասին: Ամէն մէկ պաստառ զարմանքի ու հիացումի բացագանչութիւններու պատճառ կ'ըլլար ու մարդ կը տարուէր մտածելու թէ որքա՛ն հարուստ էր երախաներուն ներաշխարհը. որքա՛ն գոյն ու ինչ արեւներ կային հոն: Մինչդեռ իրենք, բոլորովին անտարբեր մեծերու հիացումին կամ զարմանքին, ուրախ զբօսարթ կը վազվզէին ներս-դուրս:

Հանդէսը սկսաւ վարժարանին տնօրէն Կ. Տաքէսեանի ողջոյնի խօսքով. ան ըսաւ թէ աշակերտական այդ ցուցահանդէսը ձօնուած էր 1915-ի զոհերու յիշատակին: Յիշատակ, որ յատկապէս այս օրերուն ոչ ոքի միտքը կը լքէր երբ կ'ապրէինք վախը, թէ եթէ չարգիլուի դէպքերու ընթացքը, կրնայ պատահածը կրկնուիլ: Դէպքերով հարուստ աշխարհին մէջ երբ մեր ձայնը չէր լսուեր ու մեծերը լուռ կը մնային անգամ մը եւս մեր ցաւին դէմ, անցեալի դասը կը թելադրէր ըլլալ կազմակերպուած, ապագային հաւատքով լեցուն:

Ապա անդրադառնալով աշակերտական ցուցահանդէսին, Կ. Տաքէսեան բացատրեց թէ վերջին երկու տարուան աշխատանքին փոքր մէկ մասն է ներկայացուածը որ կը փաստէ արուեստի դասերուն տրուած կարեւորութիւնը: Ցուցահանդէսը Փարիզէն ետք, մինչեւ Յուլիս պիտի շրջէր հայաշատ զանազան թաղամասեր, ինչպէս Ալֆորվիլ, Իսի եւլն.:

Ապա սկսաւ ապրիլեան հանդէսը որուն համար ընտրուած էջերը կը բնորոշէին մեր դարաւոր պայքարը, սուգը բայց նաեւ ապագայի հաւատքը. այսպէս, պատմութեան գիրքը սկսանք թղթատել Վարդանանց օրերէն երբ Մ. Մկրօղլու, Թ. Հաթէմօղլու, Յ. Մահտեսեան, Ա. Սէթբառեակը յաջորդական բաժիններու ընթերցումով ներկայացուց կրօնքի պատերազմը: Ուշագրաւ էր դպրոցաւէրցիներու գիտակից, լուրջ արտայայտութիւնը որ ապացոյցը կու տար խնամուած աշխատանքի մը ու պատանիներուն կողմէ նիւթին տիրապետութեան: Մտիկ ընելով անոնց ընթերցումը, Վարդանանցի պարտութենէն ու յաջողութենէն աւելի, մարդ կը տարուէր սկամայ մտածելու Հայ'. դպրոցի մերօրեայ «պատերազմ»ին մասին...: Ձուլումի, համարկումի, մակարդակի, Հայ մնալու-չմնալու, սխալի-ճիշդի բոլոր վէճերը կը ցնդէին այն հայերէնին ներկայութեան որ կ'արտաբերուէր չորս պատանիներու շրթունքէն: Տառամսումները, վախերը կը փարատէին փաստին առջեւ ու կը դառնային անզօր, անիմաստ:

Նոյն տպաւորութիւնը շարունակուեցաւ նաեւ յետագայ արտասանութիւններով, երբ Ս. Աւետիսեան ու Կ. Մաճառեան Թէքէեանէն, Ա. Սրճագեւեց' Վարուժանէն, Զ. Յակոբեան Գ. Սարեանէն, Ս. Տագլըեան Թումանեանէն էջեր կը բանային: Այս բաժինը կը փակուէր Թէքէեանի «Խորհուրդ Վարդանանց»ով զոր արտասանեց ամբողջ խումբը:

Անկախ անկէ որ ապրիլեան յուշահանդէս մըն էր երեկոյթը, ներկայացուած կտորներով ուժգնօրէն կը շեշտուէր զուգահեռը որ կար անցեալին ու մեր օրերու իրականութեան միջեւ. կարելի՞ էր, օրինակ, միայն որպէս անցեալի մը արձագանգը լսել Թէքէեանի «Եւ այդ ազգը մերինն է, եւ կը սպաննեն զայն ահա...» տողը, երբ ամէնուն մտքին մէջ էր Մարտունաշէնի, Գետաշէնի Հայութեան պայքարին արձագանգը:

Արտասանութիւններու այս բաժինը վստահաբար աւելի դիւրամատչելի պիտի ըլլար ներկաներուն եթէ դասական այս էջերուն ծանրութիւնը բարեխառնըւած ըլլար աւելի նոր, այժմէական կտորներով:

Հանդէսին երկրորդ մասը յատկացուած էր երգին, երաժշտութեան. Ալֆորվիլի վարժարանէն խմբակ մը փափաք յայտնած էր մասնակցելու երեկոյթին ու Վարուժան Թաւշանճեանի դաշնակին ընկերակցութեամբ, Մկրտիչ Պասմայի ղեկավարութեամբ երգեցին «Հօյ Նազան»ը, «Ղարաբաղի եղնիկ»ը, «Արփա – Սեւան»ը, «Զէյթունցիներ»ը, «Զարթիր լաօ»ն:

Գիրին, երգին ու նկարչութեան հաճելի ներդաշնակութեամբ պատրաստուած երեկոյթը ապրիլեան նշումէն անդին, հպարտութեամբ ու նաեւ հարցականներով ողողեց միտքերը. հարցականներ, որոնց որպէս պատասխանող, հայկական վարժարանը կը գտնուէր այս անգամ արժանաւորութեան դիրքին վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ հայ կեանքը կը վերակենդանանայ. Սոֆիայի մէջ սկսած է գործել ՀՄԸՄ-ը, որու հիմնադիր ժողովին, Կարօ Կէմճեանի բացման խօսքէն ետք, զեկուցում մը կարդացած է Փրոֆ. Պօղիկ Մեսրոպ, ընելով սկաուտական շարժումին ու ՀՄԸՄ-ի պատմականը: Ընտրուած է ինը հոգինոց վարչութիւն եւ երեք հոգինոց վերստուգիչ յանձնախումբ մը:

**

ՓԼՈՎՏԻՒԻ «ՀՕՄ»ը որ հիմնուած էր տարեսկիզբին, արդէն որոշ գործունէութիւն ցոյց տուած է շրջանին մէջ: Ցուցնաստանի «ՀՕՄ»ի մասնաճիւղերէն ըստացուած սննդամթերքը կը բաշխուի աշակերտութեան ու տարեցներու: Մարտ 3-ին ալ կազմակերպուած է թէյասեղան մը որուն ընթացքին կատարուած աճուրդէն ձեռք ձգուած է կոկիկ գումար մը որ յատկացուած է տեղւոյն հայկական դպրոցին:

**

ՊՈՒՐԿԱԶԻ (Պուլկարիա) հայկական հին դպրոցին մէջ Մարտ 21-ին «Երեւան» կազմակերպութեան կիներու բաժինը տօնած է գարնանամուտը: Պատանիներու արտասանութիւններէն, երգերէն ու նուագէն ետք երեկոյթը աւարտած է թէյասեղանով մը:

**

ՌՈՒՍԷԻ (Պուլկարիա) «Երեւան» ակումբին մէջ Մարտ 10-ին Հայուհիներ տօնած են կիներու միջազգային օրը: Գրական – գեղարուեստական բաժին մը ներկայացուցած են Անժելա Զաքըրեանի սաները: Լեւոն Փեհլիվանեան եւ Կարօ Յակոբեան հանդէս եկած են կատակերգութիւններով:

**

ՎԱՌՆԱՅԻ մէջ Մարտ 23-ին հիմնուած է Հայ կիներու անկախ Միութիւն: «Երեւան» ակումբին մէջ որ վերակոչուած է Հայոց տուն, գումարուած է հիմնադիր ժողովը, ղեկավարութեամբ Տոքթ. Զապէլ Պէյլէրեանի: Ընտրուած է եօթը անդամներէ բաղկացած վարչութիւն մը:

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ «Պայքար»ի շէնքին մէջ, Ապրիլ 26-ին, տեղի ունեցած է Զօր. Անդրանիկի նուիրուած ոգեկոչումի երեկոյթ մը: Բանախօսութեամբ հանդէս եկած է «Արմինիըն Միրըր – Սփէքթէյթըր» շաբաթաթերթի խմբագիր Արայ Գալայճեան:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Մասիս» ակումբի սրահին մէջ, Ապրիլ 14-ին Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան Տխրունի ուսանողական – երիտասարդական Միութեան կազմակերպութեամբ դասախօսական ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է՝ նուիրուած Եղեռնի 76-ամեակին: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Բիւզանդ Տաքէսեան, դասախօսած է Հայկազեան գոլէճէն վերջերս շրջանաւարտ՝ Մարօ Շորճեան:

**

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Ս. Խաչ եկեղեցիին ներքնասրահին մէջ, Ապրիլ 21-ին հանդիսութեամբ նշուած է Եղեռնի զոհերու յիշատակը: Համազգային մշակութային Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղի ատենապետուհի Մարի Սիմոնեանի հանդիսավարած ցերեկոյթին խօսք առած են Ուաշինկթընի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Ջանդու Արմենեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութենէն՝ Նորայր Պահլաւունի: Ձեռնարկին ներկայ գտնուած են Եղեռնէն վերապրող 20 հոգի:

**

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ յուշարձանին առջեւ զետեղուած հսկայ զոյգ վրաններու տակ, Ապրիլ 24-ին, բազմահազար ներկաներ հետեւած են հոգեհանգստեան արարողութեան եւ ապա քաղաքական ելոյթներուն: Խօսք առած են օրուան հանդիսավար Բարսեղ Գարթալեան, Կլէնտէյլի քաղաքապետութեան Խորհուրդի անդամ Լէրի Զարեան, Մոնթեպելլոյի քաղաքապետ Արթ Փայան, Փասատինայի քաղաքապետական Խորհուրդի տնօրէն Պիլ Բարարեան, Գալիֆորնիոյ ընդհ. դատախազ Տէն Լանկրէն եւ ուրիշներ:

**

ՍԻՏՆԻԻ մէջ Ապրիլեան Եղեռնը ոգեկոչուած է ազգային երեք կուսակցութեանց կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 21-ին, օփերայի համերգային սրահին մէջ, ներկայութեամբ մօտ 1500 հոգիի: Գեղարուեստական յայտագրին զուգընթաց ելոյթ ունեցած են երեք կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները, Նիւ Սաութ Ուէլզ նահանգի դատախազ Մայքըլ Ֆըրցին, իսկ փակման խօսքով հանդէս եկած է Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի Հայոց առաջնորդ Աղան Եպիսկ. Պալեօզեան:

**

ՊՈՍԹԸՆԻ հայ եկեղեցիներու եւ կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ, Ապրիլ 24-ին տեղի ունեցած են եկեղեցական արարողութիւններ, իսկ երեկոյեան՝ քայլարշաւ ու քաղաքական հաւաք: Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս եկեղեցիէն շուրջ երկու հազար Հայեր քալած են դէպի Ս. Յակոբ Եկեղեցի, որուն շրջափակին մէջ գտնուող յուշարձանին շուրջ կատարուած է ծաղկեպսակներու զետեղում: Քայլարշաւը շարունակուած է մինչեւ Ուաթըրթաունի քաղաքապետութեան հրապարակը, ուր տեղի ունեցած հանրահաւաքին ելոյթ ունեցած են Հ. Յ. Դաշնակցութենէն՝ Սիրան Թամաքեան-Հապէշեան, Մեսաչուսեցէն ամերիկեան Ծերակոյտի անդամ՝ Ճոն Քէրի եւ Ռ. Ա. Կուսակցութենէն՝ Արայ Գալայճեան:

-ընկալեալ բանախօսութիւններէն դատմաս կը կազմէին Խեչոյին թուղը, Դդումի վաճառականը, Պաշտօնն խոմբալ է, եւ նման շարք մը կատակերգութիւններ: Անոնց հաւաքոյթներու մթնոլորտին մէջ, այլեւս կրնաք երեւակայել վարագոյրին երբ բացուիլը... Ու վերջապէս, երբ ան սկըսէր դողդղալ, այս անգամ ալ, չուանին յաճախակի հանդոյցները, մէյ մը առաջ մէյ մը ետ՝ արգելք կ'ըլլային անոր երթեւեկին: Ամբոխը կը ծիծաղէր, կը լըսուէր յուսահատական ծափեր: Հանդիսականներուն բողոքի մոլտոցը մեղմացնելու համար, համարձակ կազմակերպիչ մը, թեւերը սոթտած բեմ կու գար յայտարարելու իր «մաքուր» հայերէնով. «Քիչ մըն ալ սպասեցէք, հիմա փերտէն պիտի բացուի, ամէնքդ ալ պօլ պօլ պիտի խնդաք»:

Շատ յաճախ, յուշատօներու առթիւ, Վարդանանք, Մայր Հայաստան, Անիի աւերակներ– կենդանի պատկերներու համար ոգի ի բռին պատրաստութիւններ կը տեսնուէին, ազդիէն անդիէն յարմարցուած հագուստներ կը ճարէին, եւ այս բոլոր ջանքը միայն մէկ վայրկեանի համար: Այդ պատկառազդու ակնթարթէն ետք, հանդիսականներուն եւ կազմակերպիչներուն բաղձանքով, կրկին վարագոյրը նոյն մտավախութեամբ կը բացուէր: Բայց այս անգամ Մայր Հայաստանը մարմնաւորող աղջկան թագը արդէն գըլխէն վար իջնելով՝ ձեռքն էր, կամ Ղեւոնդ Երէցին ալ բեմին մէջտեղէն արդէն ծայրը տեղափոխուած էր, վեր բարձրացուցած խաչն ու սուրն ալ գետինը փըռուած... Այս տեսարանին առջեւ, վայրկեան մը առաջուան յուզումը ծիծաղի կը փոխանակուէր եւ ամէնէն վերջը, ձեռքերով փակուած վարագոյրը կու գար կիրքերը հանդարտեցնելու:

Շատ պարզ է, Մարսէյլի ամենակարեւոր հանդէսները տեղի կ'ունենային այժմ բոլորովին մոռցուած, Սալ Շափի մէջ, 84, Ռիւ Շափ, ֆրանսական կաթոլիկէ վարժարանի մը սեփականութիւնը: Միշտ Տիկին Նուարդի դրդումով, ես ալ ընկերացած եմ ծնողքիս, 1928-ի գարնան, զանազան հաւաքոյթներուն: Եւ յիշողութեանս մէջ կան միշտ այն հայ տիկինները, որոնք Կարմիր Խաչի բազպանները թեւերնուն՝ հանդիսականները ընդունելու նպատակով, կը շրջէին սրահին մէջ:

Փարիզէն ետք, Վահրամ Փափազեանն ալ, որուն քոյրը Մարսէյլ կը բնակէր, եկած էր այս սրահին մէջ Օթէլլօ խաղալու, բայց վերջին պահուն, մերժեր էր բեմ ելլել, հանդիսականներուն փոքր թիւը իր համբաւին անհանդուրժելի համարելով, եւ այս՝ էրզրումցի Օննիկ Ճգնաւորեանի պատմածին համաձայն, որ անդամ էր կազմակերպիչ յանձնախումբին:

Յաջորդաբար, այս սրահին մէջ երեւցած են Շահխաթունի, Մարութեան, Զարիֆեան, Արմենակ Շահմուրատեան, Ղազարեան (Ղազօ), որուն պիտի հանդիպինք յետագոյին Պօմոնի մէջ: Իսկ այդ տարիներուն, երգչուհի Հայկանոյշ Թորոսեանն ալ իր վառվռուն սեւ աչքերով եւ իր թաւշային ձայնի ելեւէջներով վըտարանդի փխրուն հոգիներ խանդավառող՝ դարձած էր արդէն Հայ երիտասարդներուն գօգըլիւշ-խտոլը (բաւական է տեսնել անոր պատկերը 1928-29 Թէոդիկներուն մէջ): Այդ համակրանքն ալ հասած էր այն աստիճանի, որ անգամ մը, սրահին մէջէն, մեր վերեւը ճանչցած այն ամօթխած համակրողներէն մէկը, չկարողանալով զսպել իր յուզումը, հետեւեալ արտայայտութիւնը ուղղած էր մեր ազգային Հայկանոյշին.

– Քեզ գրկող պազնոյը ալ տէ՞րտ կ'ունենայ:

Նման ինքնաբուխ ցոյցէն աւելի քան կէս դար ետք, – որ մեզի հասաւ ողբացեալ Պերճուհի Թադէոսեանի բերնէն –, այս օրերու եւրոպական բեմի աստղերուն վրայ այնքան տարօրինակ եւ նոյնիսկ անպատկառ արտայայտութիւններ կը լսուին, որ այն ատենուան վառուած – տաղուած Հայու սրտէ մը ժայթքո՛ղ այս ծիրանագոյն լավային կտորը՝ միամտութիւն բուրող վեհերոտ կանչ մը կը թուի ըլլալ, ժամանակուան հայկական հրապարակէն լուսազարդուած երկնակամարին վրայ:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

1991, Մայիս 7, Փարիզ

(Շար. Ա. էջէն)

ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 16-ի մեր թիւով, հրատարակած էինք Հայաստանի եւ հայաքնակ գիւղերու իրադարձութեանց ժամանակագրութիւնը, պատրաստուած Գերագոյն խորհուրդի լրատուութեան կեդրոնին կողմէ: Ստորեւ՝ նոր ստացուած շարունակութիւնը:

***

ՄԱՅԻՍ 9. – *Գիշերը համեմատաբար խաղաղ է անցել:*

Լարուածութիւնը պահպանւում է միայն Հայաստանի Կրասնոսելսկի շրջանի Արծուաշէն գիւղում, Լեռնային Ղարաբաղում եւ հիւսիսային Արցախի Շահումեանի շրջանում: Նախորդ օրը ժամը 22-ին Հայաստանի տարածքում բոլոր ռազմական գործողութիւնները դադարեցուած են:

Ադրբեջանի տարածքում տեղակայուած 4-րդ բանակի եւ խորհ. ներքին գործերի Նախարարութեան ներքին զօրքերի ստորաբաժանումներ կան միայն Հայաստանի Վարդենիսի շրջանի Ջողուանի շրջակայքում:

Ժամը 11-ին *տեղի ունեցաւ Հայաստանի ներքին գործերի նախարարի պաշտօնակատար Աշոտ Մանուչարեանի մամլոյ ասուլիսը, որին մասնակցում էին 30-ի չափ օտարերկրեայ լրագրողներ:*

Ա. Մանուչարեանը հրապարակեց մի քանի ճշգրտուած թւեր.

Մայիսի 1-ից 8 Հայաստանի տարածքում կենտրոնի կողմից կազմակերպուած ագրեսիայի հետեւանքով զոհուել է 24 մարդ, որից 14-ը միլիցայի աշխատակիցներ:

Վիրաւորուել է 21 մարդ: 104 մարդ, որոնց գերակշռող մեծամասնութիւնը իրաւապահ մարմինների աշխատակիցներ են, պատանդ են վերցուած:

Ռազմական օպերացիայի ընթացքում բռնագրաւուել է 166 միաւոր զէնք, որից 124-ը միլիցիայի աշխատակիցների ծառայողական զէնքը, 42-ը՝ որսորդական հրացաններ:

Երեւանում այս պահին կան շուրջ 2000 դեսանտայիններ:

Հայաստանի քաղաքացիներին ետ վերադարձնելուն ուղղուած ղեկավարութեան ներդրած ջանքերի արդիւնքում խորհ. դատախազութիւնից եւ ՊԱԿ-ից հաւաստիացրել են, որ համապատասխան ստուգումներից յետոյ բոլոր պատանդներն ազատ կ՚արձակուեն:

Այսօր օտարերկրեայ թղթակիցների մի խումբ եղաւ Արծուաշէնում, որտեղից զինուորականները փոքր ինչ ետ են քաշուել:

Հանրապետութեան առանձին շրջաններում յուզումներ են սկսուել՝ պատանդների ճակատագրի անորոշութեան կապակցութեամբ:

ՄԱՅԻՍ 10. – *Առաւօտեան տագնապալի լուրեր ստացուեցին Տաւուշի շրջանից:*

Տանկերով ու զրահամեքենաներով շրջապատուած է շրջանի Պառաւաքար գիւղը:

Գնդակոծւում են գիւղի շրջակայքի անտառներն ու այգիները:

Ըստ Խորհ. Միութեան ՊԱԿ-ի նախագահ Կրիւչկովի յայտարարութեան, սահմանակից Ադրբեջանի տարածքով անցնող զօրաշարասեան վրայ կրակ է բացուել, որի հետեւանքով վիրաւորուել են 9 բանակայիններ:

Տաւուշի շրջանի ղեկավարութիւնից 4 հոգի գնացել են բանակցութիւնների՝ պարզելու պատահարի հանգամանքները, որոնցից երեքին կալանել են, մէկին ուղարկել գիւղի զէնքերը հաւաքելու պահանջով:

Մինչեւ ժամը 19 վիճակը նոյնն է:

Այսօր յայտնի դարձաւ, որ Հայաստանի եւ Նախիջեւանի սահմանի պահպանութիւնը յանձնուել է ՊԱԿ-ի զօրքերի, իսկ հայ-ադրբեջանական ամբողջ սահմանը՝ խորհրդային բանակի տնօրինութեանը: Նշուած տեղամասերից հանւում են խորհ. ներքին գործերի Նախարարութեան ներքին գործերի ստորաբաժանումները:

Խորհ. Միութեան ՊԱԿ-ի նախագահ Կրիւչկովը խոստացել է 5-10 հոգինոց խմբերով ազատ արձակել բոլոր հայ պատանդներին:

Հանրապետութեան միւս սահմանամերձ շրջաններում, ԼՂԻՄ-ում եւ Շահումեանի շրջանում յարաբերական անդորր է:

Ստեփանակերտ – Երեւան թռիչքներն արգելուած են, բացառութեամբ այն դէպքերի, երբ Հայաստան են տեղափոխւում գետաշէնցի բռնագաղթուածները:

Կրիւչկովի յայտարարութեամբ Մայիսի 8-ի դրութեամբ Գետաշէնում մնացել է 100 մարդ, սակայն յաջորդ օրը վարչապետ Վ. Մանուկեանը յայտարարեց, որ մինչեւ վերջին մարդը տեղահանուել է:

Պելժիայի եւ ամերիկայի լրագրողներին, որ առաւօտեան մեկնել էին Տաւուշի շրջան, զինուորականներն սկզբում կալանել էին, յետոյ ազատ արձակել:

Պատգամաւորական խմբեր ու պատուիրակութիւններ են ժամանում Ուկրանիայից, Էստոնիայից, Մոսկուայից, Լենինգրադից:

Երեւան է ժամանել Հռոմի Պապի նուիրակ Ֆրանչեսկօ Կոլասուոննօն:

ՄԱՅԻՍ 11. – *Գիշերը համեմատաբար խաղաղ է անցել:*

Երէկ երեկոյեան ժամը 20.05-ին Տաւուշի շրջանի ղեկավարութեան բանակցութիւնների գնացած չորս ներկայացուցիչներ, որոնք պատանդ էին վերցուած զինուորների կողմից, ազատ են արձակուել:

Այն բանից առաջ, երբ շրջան են ժամանել Մոսկուայի եւ Լենինգրադի պատգամաւորները:

Յայտնի դարձան «Պառաւաքար» օպերացիայի որոշ մանրամասներ: Դրան մասնակցել են 50 տանկ եւ զրահամեքենայ, 10 ուղղաթիռներ, 1200-ի չափ զինուորներ: Օպերացիան ղեկավարել է Խորհ. Միութեան ներքին գործերի Նախարարութեան քրէական հետախուզութեան զօրքերի հրամանատար գեներալ-լեյտենանտ Անդրէեւը: Արդիւնքում առգրաւուել է չորս որսորդական հրացան:

Երէկ պատանդ են վերցուել երեք հոգի եւ փոխանակուել վեց որսորդական հրացանների հետ:

Կրասնոսելսկի շրջանի Արծուաշէն գիւղ գնալու համար կազմւում են աւտօշարասիւներ, որոնց ուղեկցում են զինուորականները:

Գիւղի դրանցում չունեցող անձանց մուտքն արգելուած է: Օտարերկրեայ թղթակիցներ են մեկնել Տաւուշի, Նոյեմբերեանի եւ Կրասնոսելսկի շրջաններ:

Ժամը 11-ին *Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունեց Ուկրանիայի Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորական խմբին՝ Վալերի Ջերեսպի գլխաւորութեամբ:*

Նոյեմբերեանի շրջանի Ոսկեպար գիւղի շրջակայքում տանկեր են երեւացել:

Առաւօտեան ժամը 9.30ին կատարուած օպերացիայի արդիւնքում ոչնչացուել են շրջանի հակակարկտային թնդանօթները: Պայթեցուել է աւտօճանապարհը:

ՄԱՅԻՍ 12. – *Սահմանամերձ շրջաններում գիշերը խաղաղ է անցել, միջադէպեր չեն եղել: Ընդհանուր իրավիճակում նախորդ օրուայ համեմատ փոփոխութիւն չկայ:*

Ժամը 11-ին *Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի մշտական յանձնաժողովների անդամ պատգամաւորները մեկնեցին Հանրապետութեան բոլոր շրջանները:*

Ժամը 11-ին *տեղի ունեցաւ Նախարարների Խորհրդի նախագահ Վ. Մանուկեանի մամլոյ ասուլիսը օտարերկրեայ թղթակիցների համար:*

Օտարերկրեայ թղթակիցների մի խումբ մեկնել է Նոյեմբերեանի շրջան: 104 պատանդների ճակատագիրը, հակառակ մոսկովեան ղեկավարների հաւաստիացումների, անյայտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նկարչական ցուցահանդէսի բացում, Յունիս 1, ժամը 18.30-ին, Շաբաթ օր՝

Տիկին Ալին Լըմէքճեանի

327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

***

Կազմակերպ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի ճաշը՝ Կիրակի, Յունիս 23

Hôtel Sevan — Pertuis

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Եղիս Մինթանճեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Լը Ֆոր – Մինթանճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ-ի

մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – *Այտա Եղիազարեան* 200 *Ֆր:*

ՓԱՐԻԶ. – *Տիկին Մ. Յովհաննէսեան* 200 *Ֆր.:*

U.G.A.B. - VIENNE

CONFERENCE

en langue française

«LES COMMUNAUTES ARMENIENNES D'EUROPE DE L'EST»

par Sahag SUKIASYAN

(*Professeur d'Histoire et de géographie*)

le Vendredi 24 mai à 20 h 30

Salle Abovian — 1, quai Pajot à Vienne

— Entrée libre —

Samedi 25 Mai à 20 h 30

Eglise Saint Julien Le Pauvre

1, rue Saint Julien Le Pauvre — Paris 5e

M° : St Michel

Astrig DEDEYAN

SOPRANO

CHANTAL PERRIER - LAYEC

CLAVECIN

Sophie KOCH — Jérôme THIBAUX

mezzo-soprano — hautbois

Bach — Haendel — Purcell —

Vivaldi — Pergolesi — Sayat-Nova

Chants populaires arméniens

Prix des places : 120-80-50 Frs. Etudiant

Réservation : 47. 50. 46. 93

Billets en vente sur place le jour même.

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Պերսիկի Ֆաուսթի (*Կունօ*) *ներկայացումներուն իր մասնակցութիւնը բերելու հրաւիրուած է Երեւանի Օփերայի երգիչ՝ Բարսեղ Թումանեան* (*Մայիս* 23, 28, 30 *եւ Յունիս* 1 *եւ*5) *Մեֆիսթոյի դերով:*

APPEL

à une manifestation - veillée le Samedi 18 Mai de 20 heures jusqu'à l'aube sur le parvis de Notre-Dame de Paris.

Objectifs : faire condamner, faire cesser par tous les moyens les agressions, déportations et tueries anti-arméniennes. Demander l'intervention de sa Sainteté le Pape, de Perez de Cuellar à l'ONU, du Conseil de l'Europe, de la France, de François Mitterrand, des ONG et de tous les hommes de bonne volonté.

GROUPE DE CENT ARMENIENS

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique

Serpotz - Tarkmantchatz

au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop

7, 8 et 9 JUIN

de 10 heures à 18 heures

— PROGRAMME —

Vendredi 7 Juin

— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE

— 21 heures : Conférence «l'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian *Prof. à l'Université d'Alep (Syrie) Diplômée de l'Université d'Erevan Diplômée de la Sorbonne.*

Samedi 8 Juin

— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin

— 10 heures : Messe solennelle

— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames

— 15 heures : Tirage de la Tombola.

Un Dîner-Croisière

DE 3 HEURES

SUR LA SEINE

est organisé par le CBAF de Chaville le Samedi 25 mai départ de l'EVASION à 20h30 précises. Un autre bateau sera au quai pour les jeunes à partir de 22 heures.

Adresse :

NAUTIC CROISIERE

Port de Billancourt

Quai du Point du Jour

92100 BOULOGNE

(près de la station FINA)

Réservation pour le dîner-croisière : 30. 64. 75. 33 / 47. 50. 64. 37

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935

SIRET : 51027317 A R.C. Paris

SAISON 90/91

DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - 18e ANNÉE

CYCLE MUSIQUE DE CHAMBRE

Vendredi 24 Mai à 20h30

QUATUOR CHILINGIRIAN

J. HAYDN	Quotuor en Do Majeur op. 54 N° 2
W. A. MOZART	Quatuor en Ré Mineur K.421
L. BAZIL	Quatuor N° 5 (Première Audition)
L .V .BEETHOVEN	Quatuor N° 14 en Do Mineur op. 131

PRIX DES PLACES

Loges/Orchestre 200 F - Balcon Ier 150 F -Balcon IIe 120 F

Etudiants, C.V. 60 F

CARTE FIDELITE / QUATRA/ABONNEMENT : 1000-700-500-250 F

Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA :

3, rue des Saints-pères - 75006 Paris Tél. 42.60.74.78

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 22
MERCREDI
22 MAI
1991

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.540 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.540

ՀԱՅԱԲՆԱԿ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԲՌՆԱԳԱՂԹԸ

ՈՉ ՄԷԿ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

1000 ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԳՈՐԻՍ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԱԾ

500 ՊԱՏԱՆԴ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Երեքշաբթի առաւօտ (Մայիս 21) Երեւանէն մեր առած լուրերը, հեռաձայնով, կը հաստատէին թէ ոչինչ փոխուած է, ոչ մէկ կարգադրութիւն եղած է եւ Մոսկուա կը շարունակէ լուռ մնալ եղած բռնի գործումներուն եւ պահանջներուն:

Մայիս 21ին, ուրեմն, պարզուած պատկերը սա է.. Շուրջ 1000 գաղթական, տեղահանուած Հադրութի 14 գիւղերէն, խմբուած են Գորիսի սահմանամերձ երկու գիւղերը՝ Խնձորեսկ եւ Տեղ: Անոնց համար տեսակ մը ջամբարներ կարգադրուած են եւ իրենց կը տրուի բժշկական խնամք եւ դարմանում: Անոնք բոլորն ալ կ'ուզեն վերադառնալ իրենց գիւղերը: Ոմանք կը խոստովանին թէ զէնքի եւ չարչարանքի սպառնալիքի տակ ստորագրած են դիմումներ, ուր կը յայտնեն թէ կ'ուզեն Հայաստան գաղթել: Գ. Խ.ի փոխ-նախագահը՝ Բաբգէն Արարքցեան, որ Գորիս կը գտնուէր եւ Երեւան վերադարձած էր Երեքշաբթի առտու, կը յայտնէր մեզի թէ այդ գաղթականներու նկարագրութիւնները ահաւոր են, սարսափելի մանրամասնութիւններ կուտան: Մանրամասնութիւններ որոնք, անկասկած ծանօթ են մասնաւորաբար Ապրիլեան սերունդին:

Երեսփոխանական պատուիրակութիւն մը որու մաս կը կազմեն վարչապետի Ա. տեղակալ Գէորգ Վարդանեան, Կարէն Սարտարեան, Վազգէն Սարգսեան եւ Սարգիս Մուրատեան Գորիս գացած են Ուրբաթ (Մայիս 17) օր: Արմէնփրէս հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տար Արցախի Մայիս 17-ի վիճակին մասին: Ձերբակալուածներու թիւը 300-ը կ'անցնի եւ բոլորը փոխադրուած են Ազրպէյճանի բանտերը: Մարտունիի շրջանը 70 կը նկատուի ձերբակալուածներու թիւը, անոնց մէջ՝ Քաղգործկոմի նախագահը, շրջանի դատախազը եւ այլ պատասխանատուներ: Մարտակերտի շրջանը ձերբակալուած են շուրջ 20 հոգի:

**

Մայիս 21-ի տուեալներով, բռնագաղթը կը շարունակուէր, հակառակ նախապէս տրուած խոստումներուն եւ միշտ Ազերիներու կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Հինգշաբթի, Մայիս 16-ին Լուկիանովի յայտարարութիւնը (տե՛ս. «Մոնտ»ի արձագանգը) ինչպէս արդէն Մոսկուայի բոլոր յայտարարութիւնները, կը ծառայեն միայն մարդ խաբելու: Հադրութի երկու այլ գիւղերն են՝ Ազրուլաղ եւ Էդիլլու, որոնք բռնի տեղահանութեան ենթարկուած են: Մոսկուայի եղած բոլոր դիմումները եւ պահանջները անպատասխան կը մնան: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը երկու դիմում կատարած էր, մէկը՝ Խորհ. Միութեան նախագահին եւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին, միւսը՝ բոլոր Հանրապետութեանց, ինքնավար Հանրապետութեանց եւ ինքնավար մարզերու ղեկավարներուն, հրաւիրելով զիրենք որ պատուիրակութիւններ ղրկեն տեղւոյն վրայ հաստատելու համար ինչ որ կը կատարուի: Առաջին դիմումին մէջ, կը պահանջուէր անյապաղ դադրեցնել բռնագաղթի գործողութիւնները, վերադարձնել այն 500 անձերը (բժիշկ, ոստիկան, շրջաններու պատասխանատուներ եւլն. եւլն.) որոնք ձերբակալուած ու Ազրպէյճանի բանտերը փոխադրուած են: Հարկ է ազատ արձակել կամ թոյլ տալ որ այլ Հանրապետութեանց ներկայացուցիչներ հաստատեն իրենց վիճակը:

**

Երկուշաբթի օր, Մայիս 20-ին, Մոսկուա կը գտնուէին վարչապետ Վազգէն Մանուկեան եւ նախագահի տեղակալ՝ Գագիկ Յարութիւնեան, մասնակցելու համար տնտեսական ծրագրի քննարկման ժողովին: Այս առթիւ, Վազգէն Մանուկեան կրցած է 10 վայրկեան խօսիլ Գորպաչովի հետ եւ պարզած ամբողջ կացութիւնը ու յանձնած 500 բանտարկեալներու ցանկը: Ի՞նչ ըսած է Գորպաչով. պարզապէս որ դէմ է բռնագաղթի...: Յետոյ առիթ եղած է խօսելու նաեւ Պաշտպանութեան նախարար զօր. Եազովի հետ, ան ալ նմանօրինակ բան մը ըսած է, այն տպաւորութիւնը թողլով նաեւ խօսակիցներուն վրայ, որ տեսակ մը դերերու բաշխում կայ խորհրդային ղեկավարներու մօտ, ով ի՞նչ պիտի ըսէ կամ ի՞նչ ձեւով պիտի մօտենայ հարցին: Կը պարզուի նաեւ որ Արցախի գիւղերու տեղահանուած Հայերու վերադարձի հարցը յանկարծ կը կապուի տարի մը առաջ Հայաստանէն մեկնած Ազերիներու հարցին, ինչ որ, ըսուած է իրենց ոչ մէկ կապ ունի: Մնաց որ նման «սակարկութիւններու» պարագային, պէտք չէ մոռնալ Ազրպէյճանէն հեռացած աւելի քան 200 հազար Հայերը...:

Նախորդ օրը, Մոսկուայի Մանէժի հրապարակը շուրջ 80 հազար հոգիի ներկայութեան նոր ցոյց մը տեղի ունեցած է, ուր կրկին խօսք առած է ռուս երեսփոխան՝ Շաբադ, որ նկարագրած է Ոսկեպարի պարզած ողբերգական պատկերը եւ բուռն կերպով արտայայտուած կեդրոնի դէմ: Շեշտուած է նաեւ թէ առաջին անգամ ըլլալով 73 տարիէ ի վեր, «Պրաւդա»ն ճշմարտութիւնը կը գրէ (Պրաւդա ճշմարտութիւն կը նշանակէ): Արդարեւ թերթը մանրամասնօրէն նկարագրած է ինչ որ կատարուած է, մանաւանդ Ոսկեպարի բոլոր իրադարձութիւնները:

**

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲՈՂՈՔ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Իբրեւ հետեւանք նախորդ օրուան (Չորեքշաբթի, Մայիս 15) Ռոլան Տիւմայի արտայայտած մտահոգութեան ի լոյս Հայաստանի «խիստ ծանրակշիռ կացութեան», Մայիս 16-ին, Ֆրանսայի Մոսկուայի դեսպանը՝ Պր. Տիֆուրք դիմում մը կատարած է խորհրդային Արտաքին փոխ-նախարարին մօտ՝ «յայտնելու համար ֆրանսական իշխանութեանց մտահոգութիւնը ի տես Հայաստանի կացութեան»: Դեսպանը տեղեկութիւններ ուզած է խորհրդային կառավարութեան մտադրութեանց եւ ճշգրիտ նպատակներուն եւ օգտագործուած համապատասխան միջոցներուն մասին:

Եւրոպական Խորհրդարանն ալ, նոյն օրը (Մայիս 16) դիմած է Խորհրդային Միութեան որպէսզի դադրեցնէ բոլոր զինուորական գործողութիւնները հայկական գիւղերու դէմ:

Միւս կողմէ, եւրոպական Խորհրդարանը հասարակաց բանաձեւ մը քուէարկած է, ուր իր մտահոգութիւնը կ'արտայայտէ եւ Մոսկուայի ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ մարդկային իրաւանց դէմ գործուած բռնութեանց առթիւ:

Ցոյցեր տեղի կ'ունենան քիչ մը ամէն կողմ՝ Փարիզ, Պրիւսէլ, Լոնտոն եւայլն, եւայլն:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՆԱԽԱԳԱՀ Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ ԶԻՆՔԸ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Փարիզ ժամանեց Երկուշաբթի, Մայիս 20-ին, ընկերակցութեամբ իր անձնական խորհրդական Ալիք Արզումանեանի ու վարչապետի Ա. տեղակալ Հրանդ Բագրատեանի: Նախագահին այս հանդիպումին գլխաւոր դրդապատճառն է այն ժամադրութիւնը զոր Ֆրանսայի նախագահը տուած է իրեն Մայիս 22-ի համար: Այս կարեւոր տեսակցութեան կողքին Լ. Տէր-Պետրոսեան հանդիպումներ պիտի ունենայ նաեւ Ազգ. Ժողովի նախագահ՝ Լօրան Ֆապիուսի, ընկերվարական Կուսակցութեան քարտուղար Փ. Մորուայի, ինչպէս նաեւ պետական ու քաղաքական զանազան այլ անձնաւորութիւններու հետ:

Ռուասիի օդակայանին պաշտօնական անձնաւորութեանց վերապահուած սրահներէն մէկուն մէջ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը դիմաւորուեցաւ երեք յարանուանութեանց պետերուն՝ Գիւտ Արք. Նազգաշեանի, Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեանի եւ վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեանի, հայ ազգ. կուսակցութիւններու, ՀԲԸՄ-եան, Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան, ՍՕՍ - Արմէնիի, Ազնաւուր փուր լ'Արմէնիի, Հայ մամուլի, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ վարչութեան, հայկ. այլ կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներու կողմէ: Շուրջ երկու-երեք տասնեակ անձերու կոկիկ բազմութիւն մը ուր ներկայացուած էին համայնքի բոլոր հոսանքները: Ըստ երեւոյթին ընդունելութեան կազմակերպիչ յանձնախումբը չէր իսկ նախատեսած որ իր կամ գաղութին անունով մէկը պէտք է բարի գալուստի քանի մը խօսք արտասանէ եւ երբ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ինք խօսք առաւ, այն տպաւորութիւնը ծագեցաւ թէ ինք է որ բարի գալուստ կը մաղթէ մեզի...: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց համայնքի ներկայացուցիչներուն եւ շեշտեց թէ «դժուարին օրեր ենք ապրում ու այս օրերը պահանջում են համախմբել մեր ուժերը»: Ան շարունակեց թէ թէեւ կիսապաշտօնական բնոյթ ունէր իր այցելութիւնը, բայց եւ այնպէս, իրեն համար կարեւոր էր նաեւ համայնքին հետ հանդիպումը: Ըսաւ թէ իր այցելութիւնը յաջողած պիտի նկատէր եթէ յաջողէր ուժերու փափաքելի համախմբումը: Այս ներկաներուն ծանօթացուց փոքր պատուիրակութեան երկու անդամները, աւելցնելով որ երրորդ անդամ կը նկատէ ՀՀՇ-ի նախագահ Վանօ Սիրադեղեանը որ քանի մը օր առաջ հասած էր Փարիզ: Խօսելով Ֆ. Միթերանի հետ հանդիպումին մասին, Լ. Տէր-Պետրոսեան ըսաւ թէ Ֆրանսայի նախագահէն մեծ միջամտութիւն խնդրելու իրաւունք չունինք Հայաստանի ու Ղարաբաղի մէջ պատահածներուն համար, սակայն կան մարդկային իրաւանց ոտնահարման ակնյայտ փաստեր որոնց վրայ պէտք է ուշադրութիւն հրաւիրել:

Իրեն պատասխան խօսքով հանդէս եկաւ Գիւտ Արք., ապահովութիւն տալով որ ամբողջ գաղութը զօրավիգ էր Հայաստանի իշխանութեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս գոհունակութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Ֆրանսա կ'այցելէ Մայիս 20-էն մինչեւ Մայիս 26:

Նախագահ Տէր-Պետրոսեանի այցելութիւնը քաղաքական հանգամանք ունի: Ան Փարիզ կ'այցելէ կանխաւ պատրաստուած ծրագրով մը՝ հանդիպումներ ունենալու համար Ֆրանսայի պետական եւ քաղաքական անձնաւորութիւններու հետ:

Պարոն Նախագահին Փարիզ գտնուած միջոցին, երկու առիթներով կարելիութիւն պիտի ընծայուի անոր՝ հանդիպելու մեր համայնքին. —

ա. — Շաբաթ, Մայիս 25-ին, առաւօտեան ժամը ճիշդ 11-ին, նախագահը ներկայ պիտի գտնուի Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցին, ուր տեղի պիտի ունենան մասնաւոր հոգեհանգիստ Սարտարապատի հերոսներուն համար եւ գոհաբանական մաղթանք՝ 1918, Մայիս 28-ի Հայ Պետականութեան հռչակման տարեդարձին առիթով:

բ. — Նոյնպէս Շաբաթ, Մայիս 25-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, Էնթէր Քոնթինանթալ Պանդոկի սրահներուն մէջ, 3, ռիւ տը Քասթիկլիոն, Փարիզ 1, հանդիպում տեղի պիտի ունենայ հայ համայնքի կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Բոլոր ընկերակցութիւններն ալ սիրով հրաւիրուած են մասնակցելու այս հանդիպման:

Այս առնչութեամբ կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի կանխաւ վերապահել իրենց մասնակցութիւնը՝ հեռաձայնելով 45. 20. 03. 18 թիւին:

Անկախաբար հաստատութիւններու եւ ընկերակցութիւններու ներկայացուցիչներու մասնակցութենէն, այս հանդիպման ժողովուրդին մասնակցութեան համար ալ տրամադրելի պիտի մնայ շուրջ 300 տեղ: Առ այդ, ժողովուրդէն անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ երեկոյթի սոյն հանդիպման, անոնք եւս պարտին կանխաւ վերապահել իրենց տեղերը, նոյնպէս հեռաձայնելով՝ 45. 20. 03. 18 թիւին:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՄԱՐԱԿԱՑ ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴԸ

Ադրբեջանի ընդդիմադիր թեւին կը պատկանի «Ազգ. մուսավաթ» կուսակցութիւնը: Այս ծանօթացումը կը նշանակէ որ ան երկրին իշխանութեան կողմէ հալածանքի ենթակայ է որպէս հակահամայնավար ու անկախական հակումի տէր: Այդ կուսակցութեան քարտուղար Նիյազի Իպրահիմովի հետ հեռաձայնի զրոյց մը հրատարակուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Ապրիլ 27ի թիւին մէջ:

Այդ զրոյցին ընթացքին Լաուրա Պաղտասարեան կը հարցնէ թէ յիշեալ կուսակցութիւնը ի՞նչպէս կ'արժեւորէ երկրին ղեկավարութեան քայլերը միութենական պայմանագիրը ստորագրելու ուղղութեամբ. Իպրահիմով կը պատասխանէ թէ Մութալիբով այն մարդն է որ կ'աշխատի Գորբաչովի թելադրանքով ու անոր շահերուն անմիջական արտայայտիչն է Ադրբեջանի մէջ. Ան յաջողած է պառակտել ժողովրդական շարժումը, դիմելով ամէն տեսակ միջոցի: Այս «ամէն միջոց» բացատրութիւնը կը ներփակէ մինչեւ իսկ տեղական մաֆիային զօրավիգ կանգնելու արարքը:

Իպրահիմովի տուեալներով Ադրբեջանցի ժողովուրդին 15–20% համեմատութիւնը միայն մասնակցած է հանրաքուէին ու ան կասկած չունի որ ազերի ղեկավարութիւնը կը ստորագրէ միութենական պայմանագիրը: Այդ հաւանականութեան առջեւ, իրենց նման ժողովրդավար հակումով կազմակերպութիւններու վիճակի նոյնիսկ թերեւս գաղտնի գործունէութիւն ծաւալելու պարտաւորութիւնը:

Իսկ եթէ պատահի որ Ադրբեջանի ընտրութիւնները տեղի ունենան բազմակուսակցական ու ժողովրդավարական բակրզրունքով եւ օրինակ յիշեալ կուսակցութիւնը գործի գլուխ անցնի, ի՞նչ կ'ըլլայ հետեւելի ուղղութիւնը. Իպրահիմով կը պատասխանէ. «անկախութեան հռչակագիր, տնտեսական յարաբերութիւններու զարգացում ոչ միայն խորհրդային Հանրապետութիւններու, այլեւ արտասահմանի երկիրներու հետ եւ սեփական ստացուածքի սկզբունքի կիրարկում»:

Գալով Արցախի հարցին, ազերի ընդդիմախօսը նախապայման կը նկատէ Կովկասի երեք Հանրապետութիւններուն ազատ ու ինքնիշխան վիճակը, որովհետեւ երեքն ալ հողային պահանջներ ունին իրարմէ, ու այդ հարցերը, այդ կարգին նաեւ Ղարաբաղինը կարելի է լուծել միայն բանակցութիւններու սեղանին վրայ: Այս պարագան ան կը նկատէ կովկասեան տան կառուցման նախապայմանը: Իպրահիմով յստակօրէն կը յայտնէ. «Ղարաբաղի հարցը պէտք չէ ըլլայ ոչ Ռուսաստանի եւ ոչ ալ ռուս մտաւորականութեան գործը: Ատիկա նախ եւ առաջ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի գործն է եւ ուրիշ ոչ ոքի»:

Նոյն զրոյցին շարունակութիւնը կարելի է նկատել նոյն թերթին Մայիս 8–ի թիւին մէջ հրատարակուած հարց – պատասխանը նոյն անձերուն միջեւ. այդ թուականին արդէն սկսած էին Գետաշէն ու Մարտունաշէնի ծանօթ դէպքերը. Իպրահիմով համաձայն է՛ Լ. Տէր–Պետրոսեանի բնութագրումին որ կատարուածը «պետական ահաբեկչութիւն» է: Կը կրկնէ թէ Մութալիբով հլու – հնազանդ խաղալիկն է Գորբաչովի ու անոր խմբակին: Առանց Մոսկուայի թոյլտուութեան ան ինքնագլուխ ոչ մէկ բանի կը ձեռնարկէ ոչ միայն Հայաստանի նկատմամբ, այլեւ իր երկրին մէջ:

«Համաձա՞յն էք որ Գորբաչով – Մութալիբով գործարքը կը հետապնդէ ամրապնդել Մութալիբովի դիրքը Ադրբեջանի օրէ օր զօրացող ժողովրդավար թեւին նկատմամբ ու ահաբեկել անկախութեան ճամբան բռնած Հայաստանը» հարցումին Իպրահիմով կը պատասխանէ. «Քաղաքական ծրագիրը պարզ է՝ ահա համայնավար Ադրբեջանը որ կը մնայ խորհ. Միութեան կազմին մէջ ու ատոր համար կը ստանայ ու պիտի ստանայ կեդրոնին աջակցութիւնը. եւ ահա Հայաստանը որ չի ստորագրեր պայմանագիրը ու կը պատժուի այդ պատճառով»: Իպրահիմով կ'աւելցնէ թէ վաղը եթէ Ադրբեջան եւս Միութենէն անջատուելու վարքագիծը ընտրէ, ոչ ոք կրնայ ապահովութիւն տալ որ նոյն ահաբեկչութեան թիրախ չըլլար:

Մեկնելով այս հաւատքէն, ան հարկաւոր կը նկատէ միասնական շարժում մը, քանի որ «բոլորս մէկ հակառակորդ ունինք»: Այս շարժումին առաջին քայլը պէտք է ըլլայ ըստ իրեն, իրադարձութիւններու մասին խորհ. եւ միջազգային հանրութեան ճիշդ կարծիք կազմելը: Իպրահիմով կը խօսի նաեւ իր կուսակցութեան յայտարարութեան մասին որ պիտի վերաբերի հայ – ադրբեջանական ընդհարումներուն:

Իպրահիմովի, յատկապէս Ղարաբաղի մասին, կարծիքը տարբեր չէ Հայաստանի ղեկավարներուն արտայայտածէն. զանազան առիթներով թէ՛ Լ. Տէր–Պետրոսեան, թէ՛ Վ. Մանուկեան ըսած են թէ Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար պէտք է բացառել Մոսկուայի միջամտութիւնը, որովհետեւ հարցը կը վերաբերի դրացի երկու Հանրապետութիւններու:

Ինչ որ կը վերաբերի մեզի, կարծիքի կամ արտայայտութեան այս նոյնութիւնը չեշտելէ ետք, անշուշտ կարելի չէ անպայման արդար լուծում ակնկալել, նոյնիսկ Ադրբեջանի մէջ յիշեալ կուսակցութեան իշխանութիւն դառնալու հաւանականութեան առջեւ: Բնական երեւոյթ է որ քաղաքական դէմք մը բան մը ըսէ երբ ընդդիմադիր դիրքի վրայ է, եւ ուրիշ բան, երբ իշխանութեան գլուխ անցած է: Մնաց որ տասնամեակներու փորձառութիւն մը կը յուշէ որոշ վերապահութեամբ վերաբերիլ Ադրբեջանի նոյնիսկ ընդդիմադիր դէմքերուն:

Սակայն, արդեօք, Գորբաչով ի՞նչ տարբերակ պատրաստած է Մութալիբովի իշխանութեան ժողովրդավար ուժերով փոխարինուելու ենթադրութեան մը առջեւ. ենթադրութիւն որ հոգ չէ թէ բաւական տկար կը թուի այսօր ու հեռու է մտատանջութիւն պատճառելէ Մոսկուայի:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

«ԴԱՐԱՎԵՐՋԻ ՍԱՐՍՈՒՌՆԵՐ»

Արմանտ – Թեհրան 1989

Իրանահայ ընթերցողը ու նաեւ բարձրորակ բանաստեղծութիւնը որպէս հոգեկան վայելք որոնողները երկար սպասեցին բանաստեղծ Արմանի «Դարավերջի Սարսուռներ» երկի լոյս աշխարհ գալուն: Նախապէս, առանձին գրքով, եւ որպէս հրատարակութիւն թիւ 11 Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակի տպագրուել եւ 1982–ին Իրանում վերհրատարակուել էր Արմանի «Շքեղ մերկութեամբ» բանաստեղծութիւնների ժողովածուն որը, հակառակ ժամանակի աննպաստ պայմանների, արձագանգ էր գտել նաեւ Երեւանի ռադիո–հաղորդումների մէջ եւ ընդհանրապէս Սփիւռքի գրական հասարակութեան շրջաններում:

Այժմ, Սուրբ Ներսէս Շնորհալի գրական Ֆոնդի 1987–ի Օգոստոսի մրցանակաբաշխութեան արդիւնքով Ա. մրցանակի արժանացած երկը՝ «Դարավերջի Սարսուռներ» խորագրով, լոյս է տեսել հեղինակի սեփական միջոցներով, հասոյթը 1988, Դեկ. 7–ի աղէտից տուժածներին յատկացուելու միտումով:

Ներկայիս մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ Արմանի եւս մի գործը՝ «Մատեան սիրոյ եւ խորհուրդի» վերտառութեամբ, որպէս երրորդ օղակը նրա բանաստեղծութիւնների երկարամեայ շղթայի:

Անշուշտ աւելորդ է ընթերցողին ներկայացնել աւելի քան կէս դարուան գրական ստեղծագործութեան անցեալ ունեցող բանաստեղծը: Նաեւ, նպատակ չունեմ վերլուծական մօտեցումով քննել եւ մասնագիտական գրախօսութեամբ ներկայացնել Արմանի «Դարավերջի Սարսուռներ»ը, գիտակցելով այն բանին, որ նման լուրջ աշխատանք վեր է իմ համեստ ուժերից: Ուստի, առանց գրախօսութեան միտումի, պիտի փորձեմ տալ պարզապէս այն տպաւորութիւնը, որ ունեցել եմ –որպէս սովորական մի ընթերցող, որ նաեւ մասնաւոր հետաքրքրութիւնն ունի մեր օրերի հայ բանաստեղծութեան նկատմամբ– կարդալով Արմանի յիշեալ գրքի մէջ տեղ գտած տաղերը:

Շուրջ 70 բանաստեղծութիւններից կազմուած այս գիրքը սկսում էք կարդալ մեծ դիւրութեամբ եւ շուտով հասնում էք երրորդ բաժնին, որ ունի իր ենթախորագիրը՝ Սիրտ, Սիրտ, Սիրտ, եւ որը բացւում է Թենիսընի խօսքերով՝ «օր չիրիկնացաւ՝ առանց մի սիրտ կոտրուելու»: Սակայն պէտք չէր որ հասնէիք մինչեւ երրորդ բաժինը որպէսզի նկատէիք որ այս գիրքը ո՛չ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի սրտի պատմութիւն, բանաստեղծի սրտի՝ լիքը՝ թէ՛ սիրով եւ թէ՛ ցաւով՝ աշխարհի ցաւով:

Եթէ Մուշեղ Իշխանը իր «Տաղարանք» երկի հէնց երրորդ բանաստեղծութեան վերջում աղաղակում է «Աշխարհի ցաւով հիւանդ է հոգիս» (Աշխարհի Ցաւով, Օգոստոս 1964), Արմանը երբեք չի աղաղակում նոյն տառապանքի համար, թէեւ շատ յաճախ ենք հանդիպում այդ ցաւը արտայայտող մրմուռին եւ մղկըտոցներին: Թւում է թէ Արմանը գտել է այդ խորը ցաւի դարմանը եւ իր սիրտը լցրել դրանով՝ աշխարհածաւալ ու ամենապարփակ սիրով, որին հանդիպում ենք ամէնուրեք: Առաջին բանաստեղծութեան մէջ բանաստեղծը աղերսում է մի ճար, աշխարհի համար՝

Որ ուռճանայ ու մնայ
Երկնահաս սէրն այս: (Երգ Իմ):

Ու այս երկնահաս սէրը տեսնում ենք գրեթէ ամէն տեղ, ամէնքէ նկատմամբ, բացի մէկի՝ մութէ, բայց այդ մասին յետո՛յ...

Որքան խորանում ենք գրքի ընթերցման մէջ, մեր աչքի առջեւ սփռւում է բանաստեղծի սիրտը որի ծալքերի մէջ բանաստեղծը որոնում է բաներ, խօսքեր, անցեալի քաղցր յուշե՛ր իր անցեալ կեանքի, իր ներկայի ու իր երազների մէջ:

Ահա թէ ինչպէս իր երգերի մէջ նա որոնում է «մտքի կատարը»՝

– Ո՞ւր ես, յայտնուիր,
Ով աստուածակիր
Դու բան, դու բարբառ
Անգոյ գոյական,
Չգրուած պատգամ:

. . . . .

Բայց գիտեմ դու կաս, –
Գուցէ եւ թողուած
Սրտիս մատեանում,
Իմ հոգու հոգում,
Աչքերում մանկան...
(Ո՞ւր ես, յայտնուիր)

Հետեւելով նրա որոնումներին, մենք եւս այցելում ենք բանաստեղծի յուշերի աշխարհը, երբ նա ափսոսանքով հարց է տալիս՝

– Ո՞ւր մնացին, ո՞ւր, բուրմունքով լեցուն
Ակացիաների փողոցը նեղլիկ,
տրոփը սրտիս,
Եւ ժամադրութիւնը այն իմ առաջին,
Անվերջ կարկաչող առուակիդ ափին՝
Ուռիքդ լացող, վտակներդ ջինջ:
(Թեհրա՛ն, օ՛ Թեհրա՛ն)

Ու իր յուշերի մէջ որոնող բանաստեղծը չէր կարող չհանդիպել իր վշտերի թողած անջինջ սպիներին եւ չասել՝

Եկել է յանկարծ նա գաղտագողի,
Ու բոյն է դրել այստեղ՝ կրծքիս տակ,
Եւ որոշել է չգնալ բնաւ
Ու դեռ խորանալ:
Չէ՞ր կարող միթէ բախտի պէս լինէր,
Ցաւն այս անանց,
Ու հազիւ եկած, թողնէր–հեռանա՛ր,
Եւ կամ էլ բախտը լինէր նրա պէս, –
Գար ու չգնար,
Չգնար բնաւ:
(Այս ցաւն անանց)

Ու մինչ բանաստեղծը որոնում է իր անցեալի տխուր յուշերի մէջ, նա զգում է նաեւ ապագայի ներկայութիւնը եւ ըզգուշացնում՝

Ոսկորներիդ մէջ կը զգաս
Քայլքը նրա աննշմար,
Ու սպիտակ իր թոյնի՝
Ներգործումը արեանդ մէջ...

. . . . .

Տարիքը...
Օ՛, բարիքն այդ ոչ բարով:
(Տարիքը)

Անցեալի եւ ապագայի միացման կէտ՝ ներկան, յայտնւում է բանաստեղծի որոնումների ընթացքին, թէ՛ որպէս անցեալ եւ թէ՛ որպէս ներկայ՝

Անցեալդ՝ յաւէ՛տ ներկայ,
Անցեալդ՝ յաւէ՛տ անհետ:
(Անցեալը)

Եւ ո՞ր ներկան է որ մեզ չի պարտադրում խորհել վաղուան՝ ապագայի մասին եւ ո՞վ է, որ չի տեսնում ապագայի առաջնորդած ճամբի վախճանը՝ մահը: Սակայն բանաստեղծը փիլիսոփայօրէն է նայում մահուան աչքերի մէջ եւ ասում՝

... Կը գաս անվարան, երբոր կանչես ինձ,
Հրովը շնչիս ես կը տաքացնեմ
ոսկորներդ սառն,
Ու կը յանձնեմ քեզ կանթեղը հոգուս
Որպէսզի տեսնես ճամբան քո մթին՝
Քո սրտի պէս սեւ:

. . . . .

Դու կը սարսափես, ապա գայրագին՝
Կանթեղը հոգուս կը զարկես քարին...
Ու շուրջդ յանկարծ կը տիրէ խաւար,
Դու կը մոլորուես...

. . . . .

Ու կը վայես դու, ով սեւահոգի,
Ձոհիդ վրայ, որ լոյս սփռեց ճամբիդ,
Բայց աւա՜ղ, արդէն շատ ուշ կը լինի...
(Մահուան հետ)

Սակայն բանաստեղծը երբեք չի վհատում այլ, իր անսահման համբերութեամբ (ես Հայ եմ, գիտե՞ս, համբերութիւն է միւս անունս – «Առք Սպասման»), շարունակում է բացել իր սիրտը եւ նրա ծալքերում որոնել իր կորցրածներին եւ յաճախ չի գտնում՝

Ընկերներն իմ բարի ու անկեղծ,
Սեւաչ, գանգրահեր գրող, բանաստեղծ,
Աղաւնիներն ա՜յն իմ ձիւնաթոյր,
Որ մի մութ գիշեր կատուն յօշոտեց
կտուրի թառին,
Եւ արցունքներն իմ, արցունքներն իմ...
(Թեհրա՜ն, Օ՛, Թեհրա՜ն)

Երկնահաս սիրով լեցուն բանաստեղծի սիրտը մնում է գրքի հիմնական առանցքը, եւ կ'ասէք բուն առեղծուածը, թէ՛ ընթերցողի եւ թէ՛ բանաստեղծի համար: Բարութեամբ ու սիրով վարարուած սիրտը մնում է մի հանելուկ եւ բանաստեղծը աղերսում է՝

Սիրտ իմ դանդաղիր,
Հանդարտիր մի քիչ,
Հասնեմ, թող հասնե՜մ
Ես թռիչքիդ խեւ.
Ու հասկանամ քեզ:
(Այնքան մօտ ես ինձ)

Բանաստեղծի դերզգայուն սիրտը տառապած է աշխարհի ցաւով, ամէնքի ցաւով՝

. . . . .

Սիրտ իմ խենթ,
Որ սիւքի մեղմ համբոյրից
Սարսռացիր փշաքաղ,

Ու խալուեցիր աչքերիս մէջ
Դու ցողի պէս շողշողուն…

(*Սիրտ իմ խեւա*)

Ինչպէս տեսնեց այս գրութեան բուկլրում, բանաստեղծը «երկնահաս սիրոյ» մէջ է գտնում իր տանջուած սրտի ամոքիչ դեղը եւ ասում՝

Շաղէք սէր, յորդ ամոքիչ
Ջարիքների այս հողին:

(*Երազներ իմ*)

Որ էլ չմնայ ոչ մի սիրտ խոպան,
փուշը դառնայ նուշ,եւ վարդ ու ռեհան:

(*Անվերնագիր – էջ 93*)

Այսպէս, տեսնում ենք, որ բանաստեղծը միշտ սիրուց դրդուած է գրում, երբ ասում է «Եկ մոռանանք ինչ որ մաղձ էր, կերք հրկիզում» (Իմ վարդ լեզու), երբ ուզում է որ մարդու վրայ ոչ մի պատասխան չանէինք «Այլ՝ Սէրը, Սէրը, օ՛ Սէրը միայն…

Ու չկտրէինք, ուղղելու համար
խռնարհ ուռին այն,
Այլ՝ կտրէինք մեզ.
Ես ասում եմ՝ մե՛զ,
ու ապրէինք հեզ՝
Մենք մարդու նման: (*Կտրենք Մեզ*):

Անհուն սիրով լեցուն է Արմանի սիրտը երբ խօսում է իր մօր, իր ազգի, իր հայրենիքի, լուսնի (Ձեմ հաւատում որ՝ քար է սիրտը քո, – Ո՞վ է յօրինել առասպելն այդ սին…«Իմ մունջ լուսին»), *աշխարհի, մարդու, կենդանի եւ անկենդան իրերի մասին: Ու նա հարց է տալիս՝*

Կարող ես միթէ ,սիրտ իմ
Չար լինել,
Երբ խնայում ես կարիճին անգամ,
Բայց մարդուն, այո, մարդուն անգամ
Չես կարող ներել…

(*Կարող ես միթէ*)

Այսպէսով չներելու ահարկու դատավճիռը իջնում է մի անէութեան վրայ, լոյսի չգոյութիւնից յայտ եկող մութի վրայ, որը ո՛չ կենդանի էակ է եւ ո՛չ էլ անկենդան իր, այլ պարզապէս մի դրոյթ, որը չկա՛յ, թէեւ կարծում ենք թէ կա՛յ: Այս, «չզջիկի թեւով» եկող անցանկալի այցելուն, ատելի է քանզի՝

Գալիս ես նորից դու գաղտագողի,
Անխղճմ, եւ նո՛յն քաքերով մրոտ,
Ու կոխոտում ես ծիլ ու ծաղիկը
Իմ սրտի, հոգու:

Երկնահաս սիրով լեցուած սրտի մէջ միայն մութը տեղ չունի եւ չէր կարող ունենալ՝

- Ո՛վ մութ, ների՛ր ինձ,
Եթէ իմ հոգու փեղկերը քո դիմաց
Մնացին միշտ փակ,
Զի դու, դու… թո՛ւրք ես…

(*Մութը*)

Դժուար է, հայ բանաստեղծի համար, աւելի ճշգրիտ բնորոշում տալ այն զգացումի համար, որ ունենում ենք մթութեան դէմ, լինենք մանուկ թէ՛ չափահաս, դեռատի թէ՛ ծերունի: Արմանը գտել է գաղտնիքը եւ փոխանցում է մեզ, ամենահարազատ եւ դիւրըմբռնելի կերպով:

Նպատակ չունեմ անդրադառնալու «Դարավերջի Սարսուռներ»ի լրիւ բովանդակութեան, որտեղ կան յուզիչ խօսքեր ասուած «Ով Բարբարոս, դուր» դըրխի տակ, իմաստուն խօսքեր կան բազմաթիւ տողերի մէջ, մասնաւորաբար «Խենթը» եւ «Սոկրատէսի Մահը» եւ հեգնական խօսքեր, նաեւ մեր դարի մասին ուր «…Լինել բարի, ասես համարեա անկարելի է». (*Լինել Բարի*): *Կծու հեգնանք կայ «Վէրքերս եմ գրում» բանաստեղծութեան մէջ ուր շունը հարց է տալիս* «ո՞ւր է ապա ձեր մարդկութիւնը, ո՞ւր», *եւ իր տիրոջ հասկացնում որ* «…Կեանքը չունի փայլ,, երբ սէրն էք թողնում զոհ գնայ կրքին»:

Թէեւ նպատակս էր տալ պարզ մի ընթերցողի անկեղծ տպաւորութիւնները Արմանի «Դարավերջի Սարսուռներ»ի շուրջ, թւում է թէ նախապէս գծուած սահմանները հարկ եղածին պէս չյարգեցի, բայց եթէ տողերիս ընթերցողը ինչ որ չափով ծանօթացաւ բանաստեղծի ստեղծագործութեան, որուն պիտի խրախուսեմ կարդալ եւ վայելել այդ աշխատութիւնը ծայրից ծայր եւ սպասել Արմանի յաջորդ գրքի լոյս աշխարհ գալուն, մօտ օրերիս:

Վստահ եմ որ ընթերցող հասարակութիւնը սիրով է ընդառաջել «Դարավերջի Սարսուռներ»ը եւ նոյնպէս իր ընդունելութեամբ «Մատեան սիրոյ եւ խորհուրդի»ն եւս յաջողութեան կ՚արժանանայ:

ԵՐ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Փարիզ 1991

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

1991–ը օծման 60–ամեակի տարին է Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ: Այս ծիրին մէջ, Կիրակի, Մայիս 12ին, տեղի ունեցաւ առաջին տօնախմբութիւնը հանդիսաւոր բացումովը Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի կիսանդրիին, զետեղուած եկեղեցւոյ բակը, Նահատակաց Յուշարձանին մօտ, նախագահութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց՝ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի:

Եկեղեցին լեցուած էր բարեպաշտ բայց մանաւանդ երախտագէտ բազմութեամբ մը ,որ եկած էր յարգելու յիշատակը եւ արդիւնաշատ գործունէութիւնը Հարաւային Ֆրանսայի թեմի անմոռանալի Առաջնորդին որուն նախաձեռնութեանց եւ ճիգերուն պսակումը եղաւ Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցւոյ կառուցումը, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի արուարձաններու եկեղեցիներու շինութիւնը եւ թեմական կառոյցին ստեղծումը:

Երկար տարիներու չարամիտ հարուածներէ, սին պայքարներէ, կամայ անտեսումներէ յետոյ Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ յաջորդական վարչութեանց կողմէ, ինչ որ կ՚ըլլայ այսօր, այսինքն վերադնահատումը, վերահաստատումը Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի եկեղեցական բարձր կոչումին, Առաջնորդի գիտակից առաքելութեան, գաղութանուէր եւ շինարար գործունէութեան պատիւ կը բերէ այժմեան վարչութեան որ գիտցաւ վերջապէս թօթափել անցեալի ժանգը: Այս ուղղութեամբ մէթր Ժաք Վարժապետեանի, եկեղեցւոյ վարչութեան փոխնախագահ, խօսքը կիսանդրիին առջեւ այսպէս խօսուն է եւ պերճախօս. – «…Սիրելի Սրբազան, եղան մարդիկ ինչ ինչ նպատակներով մղուած, ուզեցին քանդել ձեր գործը: Հարուածեցին ձեր գլխուն: Սուտեր, սխալ փրոյցներ, զրըպարտութիւններ տարածայնեցին եւ ուզեցին պղտորել ժողովուրդին միտքն ու սիրտը: Մեր Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան մէջ գտնուեցան չար աշխատանք կատարողներ, որոնք շարունակեցին ձեր վախճանումէն վերջ ալ: Մինչեւ իսկ, այս եկեղեցւոյ ձեր տուած օծման անունը փոխեցին: Ձեր անունն ալ ջնջեցին: Բայց, դուք, սիրելի Սրբազան ունեցաք անսահման ներողամտութիւն անոնց հանդէպ: Այսօր, Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ձեր յիշատակը և պատմական գործունէութիւնը վերահաստատած է, սրբագրելով բոլոր անիրաւութիւնները. եւ ձեր օծած Մարսէյլի Մայր Եկեղեցին վերագտած է, օրինական գետնի վրայ ալ, իր իսկական անունը, օծման անունը որ է միմիայն "Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի"»:

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը մատոյց Գիւտ Արք. Նագգաշեան եւ երգեցողութիւնը կատարեց Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Նըլմազեանի: «Հայր Մեր»էն առաջ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան, հակիրճ խօսքերով, ըսաւ թէ 60–ամեակի այս առաջին տօնախմբութիւնը նուիրուած է երախտաշատ Առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի յիշատակին, եւ ուրախութիւն յայտնեց որ այս տօնախմբութիւնը կը կատարուի ներկայութեամբ Գիւտ Արք. Նագգաշեանի: Կաթողիկոսական Պատուիրակը իր քարոզին մէջ խորհրդանշական որակեց այս տարեդարձը որ կը զուգադիպի ըստ 2րդ Ծաղկազարդի կիրակիին եւ Տէր–Զօրի անապատին մէջ Նահատակաց Մատուռի մը օծման շրջանին, Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան ըլլալով ուխտաւոր մը հայ եկեղեցւոյ եւ նահատակներու ձայնը յաւերժացնող մը: Յետոյ, գովքը հիւսեց երջանկայիշատակ Եպիսկոպոսին չեշտելով թէ ան իր խոհուն մտքով, լեցուն հաւատքով, Աստուածոյսիրով զինուած օրինակ է մեզի յանձնառութեան, ծառայութեան, հաւատարիմ մնալու մեր հաւատքին, ծաղկեցնելու հայ մարդու եւ հայ քրիստոնեայի մեր կեանքը:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ մատաղօրհնութիւնը, ապա թափօր կազմած Նախկին ռազմիկներու և դիմադրականներու դրօշակակիրները, եկեղեցական դասը եւ ժողովուրդը ուղղուեցան դէպի Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի կիսանդրիին ուր կատարուեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն: Կիսանդրին քօղազերծեց Վարուժան Պօզաճեան, եկեղեցւոյ Վարչութեան Նախագահը, որ յանձն առած է կիսանդրիին իրագործման ծախքերը: Վերի տողերուն մէջ մեր ըրած մէջբերումէն զատ, Ժաք Վարժապետեանի ճառը մեծարանք մըն է Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանին որպէս ամբասիր եկեղեցական, որպէս շինարար եւ կազմակերպիչ, որպէս գործիչ, որպէս մտաւորական: Ժաք Վարժապետեան վերյիշեց Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի խօսքերը Եկեղեցւոյ օծման առթիւ. – «… Մեր մեծագործ նախնեաց քաղաքական եւ մտաւորական բոլոր արժէքներն ու հոգին միշտ պահեցինք եւ անոր համար ալ կրցանք ապրիլ եւ չմեռնիլ եւ պիտի չմեռնինք ցորչափ անվթար պահենք մեր բարեյիշատակ հայրերու մեծ հոգին քաղաքական մտաւորական ամբողջ ժառանգականութեամբ: Բաւ է յոյսով եւ հաւատքով ապրինք, ինչպէս ապրեցան մեր պապերը ու հայրերը, հարիւրաւոր տարիներ, իրենց հոգեկան կանթեղին մէջ մշտավառ պահելով վերածնող Հայութեան եւ փրկութ հայրենիքին յոյսն ու հաւատքը»:

Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի կիսանդրին գործն է քանդակագործ Թորոս Ռասքելեմեանի, արուեստագէտի ծածկանունով՝ Թորոս: Արուեստագէտին համար դէմքին նմանութիւնը կարեւոր չէ, այլ մարդուն գործն ու նկարագիրն է որ պատուանդանի վրայ կը դրուի: Եւ այս իմաստով, պէտք է ըսել որ դէմքին գիծերուն մէջ կան յատուկ չեշտեր, հոգեւորականի մը չունչ, ինչպէս նաեւ տառապող ժողովուրդի մը արտայայտութիւնը: Թորոսին տաղանդին կը պատկանին նաեւ Վահան Խորասանճեանի կիսանդրին եւ Նահատակաց Յուշարձանը որոնք կը գտնուին Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ բակը:

Այս տօնախմբութիւնը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը մշակութային կեդրոնի սրահին մէջ, պատրաստուած Տիկնանց Մարմնի կողմէ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լրատու տեղեկատու

Նորա Արմանիի ու Ժիրայր Փափազեանի «Արարատեան ուղեւորութիւն»ը հրաւիրուած է Ավինեոնի փառատօնին որ տեղի կ՚ունենայ ամէն տարի Յուլիս ամսուան ընթացքին: Գործը որ հայ բանաստեղծութեան ծաղկաքաղ մըն է, նախ անգլերէնով ներկայացուած է Լոնտոնի, Թորոնթոյի, Մոնրէալի, Սան Ֆրանսիսքոյի, Նիւ Եորքի, Մանչէսթըրի, Լոս Անճըլըսի, Տիթրոյթի, Շիքակոյի, Սիտնիի մէջ.իսկ Փարիզի Հայութիւնը առիթը ունեցած էր զայն դիտելու «Քաթրա»յի անցեալ շրջանի ծրագրով:

Ավինեոնի մէջ պիտի տրուի 25 ներկայացում:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՄԱՆԿԱՐ
ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ Հ. Յ. Դ.Ի
Հեղինակ՝ Յ. Գեղարդ
Տպարան Մշակ, Քալիֆորնիա, 1991:

ԵՂԵՌՆԻՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ապրիլ 24–ին, Ռումանիոյ Խորհրդարանին երկու ատեաններուն՝ Ծերակոյտին եւ Երեսփոխաններու ժողովի միացեալ նիստին ընթացքին, որ գումարուած էր նոր Սահմանադրութիւնն արծարծելու համար, Պ. Վարուժան Ոսկանեան, Ռումանիոյ Հայոց Միութեան նախագահը եւ այս միութեան ներկայացուցիչը իբրեւ երեսփոխան՝ Խորհրդարանին մէջ, ճառախօսեց վերակոչելով Հայոց ցեղասպանութիւնը ուսմէն հասարակայնութեան վերյիշեցնելու նպատակով: Ստորեւ թարգմանաբար կ՚արտատպենք այդ ճառը. –

«Այս օրերուն, ապշահար վկաներն ենք ազգային էութիւն մը ոչնչացնելու փորձին. քիւրտ ժողովուրդին դէմ գործադրուող ցեղասպանութեան: Պատմութիւնը արձանագրեց, երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ժամանակ, հրեայ ժողովուրդին դէմ սանձազերծուած եղեռնը: Սակայն, հարկաւոր կը սեպենք յիշել նաեւ այս դարուն առաջին ցեղասպանութիւնը, ան որ, Անատոլուի իր ծննդավայրին մէջ, հանդիսացաւ հայ ժողովուրդին բնաջնջումը:

Այսօր, Ապրիլ 24, օրն է երբ աշխարհի բոլոր Հայերը եւ բոլոր անոնք որոնք գանոնք կը յարգեն կ՚ոգեկոչեն 1915–ին օսմանեան Կայսրութեան մէջ տեղի ունեցած ջարդերուն աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն զոհերը: Քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ սպաննուած, մահացու սինաշարերով տարագրուած, այս մարդիկ կը իրենց ծննդեան հողէն անջատուեցան եւ ողբերգական ճակատագրի մը ենթարկուեցան: Քիչեր լսեցին այն ատեն անոնց ճիչերը եւ անոնց մահը այնքան անտարբերութեան մէջ մնաց որ այսօր իսկ անոնց չիրիմներն անյայտ կը մնան: Փըրկուածներու հետեւորդները այժմ աշխարհի բոլոր միջօրեականներուն վրայ կը գտնուին: Ամէն տեղ, անոնք արժանապատիւ կեանք մը կ՚ապրին, այնպէս ինչպէս արժանի են բոլոր անոնք որոնք տառապանքի մէջէն կ՚անցնին: Ռումանիան եղաւ մին այն առաջին երկիրներէն, որոնք իրենց գիրկն ընդունեցին, սփոփելու համար տարագիր Հայերը: Ինծի համար անասելի հպարտութիւն մըն է որ հնարաւորութիւնն ունիմ, այս Խորհրդարանին կամարին տակ, այս երկրին մէջ բնակող Հայերուն խոր երախտապարտութիւնը յայտնելու ռումանացի ասպընջական ժողովուրդին՝ այս նոր հայրենիքին համար, ուր մենք կը պահանջենք միայն անոր բարգաւաճման նպաստելու իրաւունքը:

Հարկաւոր է այդ մարտիրոսներուն յիշատակը մեծարել այնպէս ինչպէս կը վայելէ եւ ինչպէս կը պահանջեն միջազգային իրաւունքի կանոնները:. Եւրոպայի Խորհրդարանը, 1986, Յունիս 18–ի իր որոշումով, ընդունեց որ 1915–ին Օսմանեան Կայսրութեան մէջ տեղի ունեցած դէպքերը կը հանդիսանան ցեղասպանութիւն մը՝ ըստ 1948, Դեկտեմբեր 9–ին ՄԱԿ–ի Ընդհանուր Ժողովին որդեգրած համաձայնութեան տուած իմաստին, եւ պահանջեց Թուրքիայէն որ եւրոպական Հասարակապետութեան մէջ մտնելու համար նման դիրք մը որդեգրէ: Կը կարծենք, նոյնպէս, որ միջազգային իրաւունքին ժողովրդավարացման այս հեռանկարին մարդասիրական լոյսին տակ, ուսմէն Պետութիւնը կրնայ պաշտօնապէս ճանչնալ հայ ժողովուրդին դէմ ուղղուած ցեղասպանութիւնը:

Հայ մտաւորական մը կ՚ըսէր թէ՝ «Միայն այն ժողովուրդը արցունք կը թափէ, որ այլեւս թափելիք արիւն չունի»: Այդ մարտիրոսներուն համար պէտք չէ ողբանք առաջին հերթին, այլ, ողջ պահելով նմաններուն յիշողութիւնը, անկախ այն ազգէն որմէ սերած են, մտածենք պատմութեան ողբերգութեան եւ անհեթեթութեան մասին: Թո՛ղ այս օրը ամբողջ մարդկութեան համար առիթ մը ըլլայ հասկնալու թէ՝ այսպիսի արարքներ պէտք չէ կրկնուին, թէ՝ ոչ ոք, ոչ մէկ տեղ, պէտք է տառապի իր այն միակ յանցանքին համար, որ կու գայ իր ծագումէն:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ՄԱՄՈՒԼ

LE MONDE (18 Mai)

Երկու գրութիւններով կ'անդրադառնայ Հայերու դէմ գործուած վայրագութեանց: Լրատուութեան բաժնին մէջ, գործակալութիւններէն քաղած իր լուրերը կը վերաբերին Մոսկուայի կարգադրութիւններուն ըստ որոնց Մայիս 16-էն՝ «Ղարաբաղի հայ կամաւորներու զինաթափումը փոխանցուած է դաշնակցային իշխանութեանց»: Այս յայտարարութիւնը կատարած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Անատոլի Լուկիանով: Ոգեկոչելով լարուած վիճակը, ան ճշդած է Գերագոյն Խորհուրդի բեմէն, որ այդ փոխանցումը տեղի ունեցած էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի դիմումին վրայ եւ թէ.- «Այս առաւօտուընէ բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին միայն Խորհրդային Միութեան Ներքին Նախարարութեան հմամանով»: Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտնած է որ փորձած էր, նախորդ օրը, հեռաձայնել Գորբաչովի որ «զբաղած» էր եւ այն ատեն խօսած էր ՔԱ-Կէ-Պէ-ի պետին՝ Կրիուչկովի հետ, որ խոստացած էր Ղարաբաղի ամբողջ հակակշիռը յանձնել զօրավար Ժուկովի, որ ամբողջական իրաւասութիւններ ունի շրջանին մէջ:

**

Այս լրատուութեան կողքին կայ թերթին թղթակիցին՝ Տոմինիք Տորմի մէկ նոր գրութիւնը գլխաւորաբար նուիրուած Ներքին Նախարար Աշոտ Մանուչարեանի հետ տեսակցութեան, ու սկիզբէն կ'արձագանգէ անոր բացատրութեան.- «Մոսկուա կ'ուզէ պատժել Հայաստանը այն ձեւին համար որով իր անկախութիւնն ուզեց եւ պատիժը այնպէս պէտք է ըլլայ որ օրինակ ծառայէ միւս Հանրապետութիւններուն»: Աշոտ Մանուչարեան յոգնած կ'երեւայ, կը գրէ Տորմ, բայց ոչ՝ յուսալքուած: 48 ժամ է չէ քնացած: 36 տարեկանին դեռ ուսանողի կը նմանի, չի սիրեր ճոռոմաբանութիւնները, բայց, չի վարանիր ըսելէ թէ ինչ որ կը կատարուի երկու օր է Ղարաբաղ «սկսած է նմանիլ, անկասկած, 1915ի ցեղասպանութեան»: Թղթակիցը լաւ կը վերլուծէ կացութիւնը ու եզրակացութիւնը որքան ալ դառն համ մը ունենայ, իրատես է: Ան կ'ըսէ.- «Իրականութիւնը այն է որ ոչ ոք, այսօր, ի վիճակի է օգնութեան հասնելու Լեռնային Ղարաբաղի Հայերուն, ուր շատ ծանրակշիռ կեղեքումներ կը գործուին»:

LE QUOTIDIEN DE PARIS (18/19 Mai)

Կ'արձագանգէ լրագրողի մը թղթակցութեան: Ան մաս կազմած է թղթակիցներու խումբի մը, զոր Բաքուի կառավարութիւնը հրաւիրեր է «լուսաբանելու» համար: Մեզի կը մնայ շնորհակալ ըլլալ Պ. Մութալիբովի այս հրաւէրին համար, որ իր ակնկալածէն ճիշդ հակառակ արդիւնք մը տուած է, քանի Փաօլօ Մեսանա (ԱՖՓ) այնպիսի նկարագրութիւն մը կ'ընէ, որու խորհրդածութիւններ ալ կը կցէ, որ ցոյց կուտայ թէ «կերցնել - խմցնելը» չի բաւեր, դեռ կան մարդիկ որոնք չեն վաճառուիր եւ կրնան ճշմարտութիւնը տեսնել, մանաւանդ երբ իրենց կ'արգիլուի ճշմարտութիւնը տեսնել, թոյլ չտալով որ Ղարաբաղ երթան...:

LES NOUVELLES DE MOSCOU

Նշած էինք Մայիս 17-ի մեր թիւով թէ «Մոսկովեան Լուրեր»ու վերջին թիւը (Մայիս 12) էջ մը յատկացուցած էր Գետաշէնի վայրագութիւններուն. այդ էջին մէջ կը պատմուէին շաբաթաթերթին սեփական թղթակից Վլ. Եմելիանէնկոյի ականատեսի վկայութիւնները:

Ան ամփոփ գիծերով կուտայ Գետաշէնի հայութեան իր հողին վրայ մնալու վճռակամութիւնը որ Ազրպէյճանի ղեկավարութեան կողմէ պատժուած էր զանազան միջոցառումներով. սննդամթերք գրկուած չէր, երկու ամիսէ ի վեր չէին վճարուած թոշակները. յետոյ փակուած էին ճամբաները, խզուած էր ելեկտրականութիւնը, ջուրը եւ ձայնասփիւռը: Արտաքին աշխարհի հետ միակ կապը Երեւանէն հասնող ինքնաթիռներն էին, իսկ ապահովութեան միակ երաշխիքը կը հանդիսանային խորհրդային Ներքին Նախարարութեան միաւորները մինչեւ Ապրիլ 15:

«Մայիս 1-ի օրը հասայ Շահումեան, կը գրէ Եմելիանէնկօ. քաղաքը խուճապահար սպասումի մը մէջ անդամալուծուած էր. յետոյ կարմիր աստղով ինքնաթիռներ երեւցան երկինքին վրայ ու սկսան ծուխոտ ու գարշահոտ փամփուշտներ արձակել: Նոյն օրը Գետաշէնի հետ կապը հաստատուեցաւ. 30 քմ.նոց ճամբան կտրելու համար 16 ժամ պէտք եղաւ երեք հրասայլներու համար:

Գետաշէն մեզ դիմաւորեց հրդեհներու ծուխով ու հրասայլերով: Այս վերջինները շրջափակած էին գիւղը: Հիւանդանոցին դիմացը, եկողները շրջապատուեցան ապահովութեան ուժերով. արիւնի մէջ թաթաւուն դիակներ կային գետինը. ոմանց ականջները կտրուած էին ու դէմքերը կտրատուած: Գրեթէ բոլորն ալ իրենց կոկորդին վրայ դանակի վէրքեր ունէին:

Առաջին ցնցումէն ետք Ներքին Նախարարութեան զինուորները սկսան հաւաքել մեռեալներն ու վիրաւորները, սակայն շուտով յայտնի դարձաւ որ երեք կառքը պիտի չբաւէր: Պէտք եղաւ հոն ձգել շատ մը վիրաւորներ որոնք օգնութիւն կ'աղաղակէին: Ապահովութեան ուժերը չարտօնեցին որ բժիշկները մօտենան անոնց: «Անոնք ներքին նախարարութեան ջոկատներ չէին» խոստովանեցան աւելի ետք Տաշքէնդի զինուորներն ու սպաները: Յետոյ Մարտունաշէն հրաձգութեան թիրախ դարձաւ ու քանի մը ժամ ետք երբ կը թռչէինք շրջանին վրայ, տեսանք քանդուած բնակարանները, որոնցմէ տակաւին ծուխ կը բարձրանար նոյնիսկ տեղատարափ անձրեւէ մը ետք:

Ներքին Նախարարութեան ուժերը 53 հոգի ձերբակալեցին ու պատանդ վերցուցին. անոնցմէ մէկը զրկեցին Գետաշէն ըսելու համար թէ եթէ չհամաձայնին լքելու իրենց գիւղը, պատանդները պիտի սպաննուին: Գետաշէնցիները այս սպառնալիքով հնազանդեցան «երեսները գետնի՛ն» հրամանին, մինչ ներքին նախարարութեան մարդիկը կը պարէին անոնց կռնակներուն վրայ:

750 հոգի ստորագրեցին պարտադրուած թուղթը, որմէ ետք 38 պատանդ վերադարձաւ, բայց պաշարումը կը շարունակուէր: Ազրպէյճանցիները կը պահանջէին որ միւսները ազատ չարձակուին մինչեւ որ գիւղը բոլորովին պարպուի:

Երբ Գետաշէնի առաջին զոհերը բերուեցան, Շահումեանցիները շատ աւելի գէշ բաներու կը սպասէին. հրաձգութիւններ եղան շրջակայ գիւղերու հետ. սակայն մարդիկ վարժուած էին այս բոլորին ու ոչ ոք ուշադրութիւն ըրաւ: Անօթութիւնն ալ վախ չէր պատճառեր այլեւս. այնքան ատեն որ ներքին զօրքերը հոն են, միշտ կարելի է գնելիք բան գտնել. կարեւորը այն չէ որ գիները տարապայման են. 50 ռուբլի է կարագին քիլօն, բրինձը 15, սպակէթթին 10 ռուբլի կ'արժէ, իսկ թիթեղ մը պէնզին 30 - 40 ռուբլի:

Շահումեանցիները Գետաշէնէն աւելի վատթար բեմադրութեան մը կը սպասեն եթէ ներքին ջոկատները մեկնին. «Եթէ մեկնին անոնք, կ'ըսէ Քնարիկ Ալեքսանեան, մահուան կը սպասենք հոս»»:

LE POINT (20/26 Mai)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՐՈՅԹԸ

«Վիշտ ու ամօթ» Վէրնէօյի մէկ ժապաւէնին, կամ Ազնաւուրի մէկ երգին խորագիրը կրնար ըլլալ. անոնք երկուքն ալ 350 հազարնոց հայ գաղութին դառնութիւնը կը բաժնեն:

Երկու շաբաթ առաջ խորհրդային զօրքը յարձակեցաւ հայկական սահմանամերձ գիւղերու վրայ, նոյն օրերուն Ֆրանսուա Միթերան Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունենալէ ետք Գորբաչովի հետ առանց վերապահութեան կը յայտարարէր.- «Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր պիտի շարունակեմ ի նպաստ արտայայտուիլ որ օգնենք Գորբաչովի ու վերակառուցումին»:

Իսկ Վէրնէօյ կ'ըսէր.- «Պէտք չէ աչք փակենք Հայաստանի պատահարներուն դէմ, այն պատճառաբանութեամբ որ Գորբաչով աչք փակեց Կոլֆի մէջ մեր ըրածին»: Իսկ Ազնաւուրի համար Բ. ցեղասպանութիւն մըն է կատարուածը որուն ձեռնարկած են Ռուսերը: «Գորբաչով նպաստեց կոտրելու եւ իր երկրէն փախցնելու ժողովուրդ մը, հակառակ որ ան առաջինը եղած էր հետեւելու անոր»:

Քրիստիան Մակարեան կը գրէ ապա թէ Ֆրանսահայութիւնը «Գորբաչով՝ ոճրագործ - Միթերան՝ մեղսակի՛ց» գոչեց ցոյցերու ընթացքին եւ ուրեմն երկար մեղրալուսնէ մը ետք տագնապի շրջան մը սկսած է նախագահին ու ծագումով Հայերու միջեւ: Մինչդեռ Ֆ. Միթերան արեւմուտքի առաջին ղեկավարն էր որ պաշտօնապէս ճանչցաւ 1915-ի ցեղասպանութիւնը:

«Լը Փուէն»ի աշխատակիցը կը յիշէ Տիկին Միթերանի Հայաստան այցելութիւնը երկրաշարժէն ետք, զայն պսակումը նկատելով Կ. Տըֆէնի, Ժ. Ֆրանչէսքիի, Շ. Հէրնիւի, Լ. Մէրմազի, Ժ. Ֆիլիուի կողմէ ձեռնարկուած փրանքեւհայ շփումներու երկար շարքին:

Միթերանի Մոսկուայի կեցուածքը քանդած է այս ջանքը ու Հայերը հարց կուտան թէ ինչու իրենք նուազ իրաւունքներ պիտի ունենային «միջամտութեան իրաւունք» վայելելու, քան՝ 1915-ի իրենց ջարդարար Քիւրտերը:

Գ. Մակարեան գրութիւնը կ'աւարտէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի յառաջիկայ հանդիպումով զոր պիտի ունենայ Ֆրանսայի նախագահին հետ: Հանդիպում որ Հայաստանին առիթ պիտի տայ ճեղքելու այն ծայրայեղ մեկուսացումը ուր զինք մղած է Մոսկուան, զէնքի ուժով:

THE EUROPEAN
(Մայիս 17 / 19)

Այս շաբաթաթերթը առաջին էջին վրայ հրատարակած է խորհրդային հրասայլերու եւ զինուորներու սպառնալիքին տակ գետնին վրայ երկարած հայ պատանդներու նկար մը Ոսկեպար գիւղէն: Յետոյ երրորդ էջին մէջ Փիթըր Քոնրատ նոյն վայրէն թղթակցութեամբ մը կը նկարագրէ կատարուած խժդժութիւնները որոնց հետեւանքով 14 հայ ապահովութեան պաշտօնեաներ սպաննուած էին: Թղթակիցը կ'ըսէ թէ խորհրդային ուժերը որոնք ձեռք ձեռքի կը գործեն ազերի ղեկավար Այազ Մութալիբովի հետ, կը գանգատին հայ կեռիլլաներէ: Փիթըր Քոնրատ ապա տեղ կուտայ կատարուածին մասին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մեկնաբանութեան, Ազերիներու հայ գիւղերը պարպելու բռնացումներուն, խաղաղ բնակչութեան ենթարկուած սարսափին, տրուած զոհերուն, հրասայլերով քանդուած տաճարներուն, եւլն.: Թղթակցութիւնը կ'աւարտի ոսկեպարցի 73-ամեայ հովիւի մը անդրադարձով. Կամսար Կիւլնազարեան որ մասնակից մըն է Բ. աշխարհամարտին, դիտելէ ետք խորհրդային զօրքին վայրագութիւնը, ըսած է.- «Ես կռուեցայ Բ. աշխարհամարտին: Գերմանական բանակն անգամ այսպիսի բան չըրաւ»:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

73-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Չորեքշաբթի, Մայիս 22, Յիշատակ է Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարտարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, երեկոյեան ժամը 6-ին, կը կատարուի յատուկ հոգեհանգիստ հերոսամարտի մեր նահատակներուն համար:

**

73-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

Երեքշաբթի, Մայիս 28, Տօն է Սրբոց Կուսանացն Գայիանեանց եւ տարեդարձ Հայ Պետականութեան Հռչակման՝ 1918 Մայիս 28:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի՝ Հայաստանի Անկախութեան հռչակման տարեդարձին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES
Tél. : 78. 49. 42. 97

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, Մայիս 25
ժամը 20.30-ին

Կը դասախօսէ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

«Ակնարկ հայ երաժշտութեան վրայ» նիւթին շուրջ:

Դասախօսութենէն վերջ ընդունելութիւն ի պատիւ Պ. Ափրիկեանի:

— Մուտքը ազատ է —

ՓՐՈՖ. ՖՐ. ՖԷՅՏԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՓԱՐԻԶ. - Ռոզի Ալեքսեան անհուն կսկիծով կը սգայ սքանչելի մարդու, հայասէր ուսուցչապետին՝ Ֆր. Ֆէյտիի մահը. խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տիկին Ֆէյտիի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

**

Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան խորապէս ազդուած փրոֆ. Ֆէյտիի մահէն, իր յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

**

Նոյն առթիւ, Արմենուհի Գեւոնեան 100 փրանք կը նուիրէ:

U.G.A.B. - VIENNE

CONFERENCE

en langue française

«LES COMMUNAUTES ARMENIENNES D'EUROPE DE L'EST»

par Sahag SUKIASYAN
(*Professeur d'Histoire et de géographie*)

le Vendredi 24 mai à 20 h 30
Salle Abovian — 1, quai Pajot à Vienne

— Entrée libre —

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, Մայիս 26, Կիրակի օր, ժամը 16.30-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ աշակերտութեան
եւ
ՏԱՐՕՆ երգչախումբին

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՔ ՎԱԼԷՍԱ Իսրայէլ այցելեց եւ Հրեաներուն սիրտը առնելու համար, Լեհաստանի եւ լեհ ժողովուրդին կողմէ ներողութիւն խնդրեց յանուն այն Լեհերուն, որոնք Հրեաները հալածած են:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԸ պիտի կարենան ազատօրէն ելլել Խորհրդային Միութենէն 1993 Յունուար 1-էն սկսեալ, առանց խորհրդային արտօնութեան անհրաժեշտութեան իրենց անցագրին վրայ: Անհրաժեշտ կը մնան սակայն մուտքի վիզա եւ հրաւէր ունենալ այն երկրին համար որ պիտի այցելեն:

ԹՈՒՐՔ մամուլը զայրոյթով կը հաղորդէ Արեւմուտքի քրտական քաղաքականութեան. կ'ըսուի թէ քիւրտ ապաստանեալներու կատարուած օժանդակութեան մեծագոյն մասը Թուրքիա կատարած ըլլալով հանդերձ այսօր կ'ամբաստանուի որպէս անգութ ու Արեւմուտքը կը պատրաստուի Թուրքիոյ ընդունիլ տալու քրտական պետութիւն մը, մինչեւ իսկ խօսելով քրտական ներկայացուցչական դրասենեակներու բացումին մասին: Վճռականօրէն կը շեշտուի թէ Թուրքիա խաղի պիտի չգայ այս հարցին մէջ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 23
JEUDI
23 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.541
Fondateur SCHAVARCHE MISSAKIAN
66e ANNEE — No 17.541

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԱՍԻ մէջ է որ մահափորձի մը զոհ գնաց Հնդկաստանի նախկին վարչապետը՝ Ռաժիւ Կանտի, որ իր քուէն կու տար, քանի ընտրական շրջան է երկրին մէջ եւ ըստ հարցախոյզերու իր կուսակցութիւնը (Քոնկրէ) պիտի յաղթէր: Ռումբ մըն է որ սպաննեց նախկին վարչապետը եւ իրեն հետ 12 հոգի: 1984-ին է որ կը յաջորդէր իր մօր՝ Ինտիրա Կանտիի, ան ալ սպաննուած իր թիկնապահին կողմէ: Կառավարութիւնը արտակարգ վիճակ հռչակեց երկրին մէջ եւ ընտրութիւններն ալ Յունիսին յետաձգեց: Արիւնալի միջադէպեր տեղի ունեցան սակայն եւ 3 մեռեալ կայ: Ութ օրուան ազգային սուգ յայտարարուած է ամբողջ երկրին մէջ: Ռաժիւ Կանտի 46 տարեկան էր, ամուսնացած էր Իտալուհիի մը հետ եւ հայր էր երկու զաւկի: Չորեքշաբթի դեռ ոչ ոք տէր եղած էր ահաբեկչական այս արարքին, բայց ընդհանրապէս կասկածները անջատողական Թամուլներուն կը վերաբերին: Ամէն կողմէ դատապարտուեցաւ այս զազրելի ոճիրը: Ֆրանսայի քաղաքական բոլոր դէմքերը իրենց վրդովումը յայտնեցին: Այս սպանութիւնը չի կրնար նոր պատճառ մը չըլլալ, որ անիծեալ չորակուի այս ընտանիքը:

ԱԲԲԱՅ ՓԻԷՐ Կիրակի իրիկուն (Մայիս 19) միացաւ այն 54 հացադուլ ընողներուն, որոնք Փարիզի Ս. Ժոզէֆ Եկեղեցին են 25 օր է: Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ասոնց թիւ - գլխաւորաբար քիւրտ եւ թուրք - 200 է եւ այս ձեւով է որ կը բողոքեն գաղթականաց գրասենեակին (ՕՖՓՐԱ) դէմ որ կը մերժէ իրենց քաղաքական ապաստանեալի կանոնագիր շնորհել: 1990-ին ՕՖՓՐԱն կը մեղադրուէր որ իր դանդաղութեամբ թոյլ կու տար որ «անցնի» տնտեսական բնոյթ ունեցող գաղթ մը եւ իրեն միջոցներ տրուեցան, որպէսզի հինգ տարուան հնութիւն ունեցող թղթածրարներ քննուին: Մինչ այդ, ինչպէս օրէնքը կը տնօրինէ, թեկնածուները կը վայելէին «առժամեայ» ապաստանեալի կանոնագիր, երբ ՕՖՓՐԱն գործի անցաւ 80 հազար թղթածրարներուն 90%-ը մերժեց եւ այս է այս հացադուլին պատճառը, որ տեղ տեղ (օրինակ՝ Պորտօ) 54 օր է կը տեւէ եւ աջի իրիկուն ասոնք - 17 հոգի - մերժեցին հիւանդանոց փոխադրուիլ: Համարկումի նոր նախարարը՝ Ժ. Լ. Պիանքօ «հաշտարար» մը նշանակեց:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ մենատէրը՝ Մենժիսթու ճամպրուկները եւ ընտանիքը ժողվեց եւ Զիմպապուէ ապաստանեցաւ, Նայրոպիէն անցնելով եւ երկրին ղեկը ձգելով հանրապետութեան փոխ - նախագահին՝ զօր. Քիտանէի: «Կարմիր Նեկիւսը» 1977-էն ի վեր երկրին գլուխն էր եւ իր մեկնումը պէտք է թոյլ տայ որ բանակցութեամբ կարգադրութիւն մը գտնուի կեդրոնական իշխանութեան եւ Էրիթրեայի եւ Թիկրէյի ապստամբներուն հետ: Մնաց որ երկիրը ամբողջ սովի եւ ահաւոր թշուառութեան մէջ է: Արդէն երբ Մենժիսթու իշխանութեան գլուխ անցաւ, այդ ըրաւ արիւնահեղութեամբ եւ հազարաւոր ընդդիմադիրներու մահով:

ՄԻԹԵՐԱՆ միացաւ ընկերվարականներուն, որոնք Մայիս 21-ին, իրենց կեդրոնատեղիին մէջ (ռիւ տը Սոլֆերինօ) կը տօնէին իր իշխանութեան գլուխ անցնելուն տասնամեակը:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՅԻՍ 15 / 20)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հադրութի բոլոր գիւղերը թալանուած են օմոնականներու եւ շրջակայ ադրբեջանական գիւղերէ հասած խուժանին կողմէ. ականատեսներու վկայութեամբ Ծամձոր գիւղին մէջ այդ թալանը կը ղեկավարուէր Ջեբրայիլի շրջանի ներքին գործերու բաժնի պետ՝ Ռաշիտ Տատաշօղլու Մամետովի կողմէ:

Մայիս 19-ին Մարտունիի Նորաշէն գիւղը նախապէս բանտարկուած վեց հոգի փոխանակուած են մէկ ադրբեջանցիի հետ:

Մայիս 19 - 20-ի գիշերը Մարտակերտի Ումուտլու ադրբեջանական գիւղէն յարձակում գործուած է Ծաղիկ գիւղի հովիւներուն վրայ ու սպաննուած է 23-ամեայ Բաջիկ Սարգսեան, ծանր վիրաւորուած՝ Արտաշ Ադամեան: Հայկական գիւղերէ մեծ թիւով անասուններու գողութիւնը կը շարունակուի:

Մայիս 19-ին Գետաշէնէն պատանդ առնուած վեց հոգին վերադարձուցած են Տաուշի սահմանին մօտ եւ յանձնած հայկական իշխանութիւններու:

Յատուկ շրջանի հրամանատարը հրահանգած է հսկողութեան տակ պահել Հադրութի հայկական գիւղերը:

ԻՋԵՒԱՆ. - Խաշթառակ գիւղին մօտ զինուորական ինքնաթիռներով վայրաշուներ իջած ու պայթեցուցած են հակակարկտային երկու հրանօթ:

Կիրանց գիւղը հրասայլերով շրջապատուած է. մայրուղին քանդուած է եւ փակուած. հեռաձայնի կապը խզուած է:

ՏԱՈՒՇ. - Ադրբեջանցիներ կրակած են Պառաւաքար գիւղին մօտ, դաշտը աշխատողներու վրայ, վիրաւոր չկայ:

ԳՈՐԻՍ. - Մայիս 20 - 21-ի գիշերը Քուպաթլըի շրջանին կողմէ չորս ժամ գնդակոծուած է Գորիս - Կապան ճամբան. հայ մը վիրաւորուած է:

ԿԱՊԱՆ. - Ադրբեջանի Զանգելանի շրջանէն հրետանիով կրակած են Կապանի ձայնասփիւռի կայանին վրայ:

ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ. - Ոսկեպար գիւղին մօտ քանդուած ու քարակոյտով փակուած է Նոյեմբերեան - Իջեւան մայրուղին:

***

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Ստեփան Պօղոսեան հրաժարած է Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Ա. քարտուղարի պաշտօնէն եւ Բիւրոյի անդամութենէն: Կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար Արամ Սարգսեան լիազօրուած է առժամապէս ղեկավարելու աշխատանքը:

***

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Աւարտելէ ետք Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին լիակատար նիստը, մամուլի ասուլիս մը սարքուած է նիստի արդիւնքներուն ու Ղարաբաղի իրադարձութեան մասին: Նշուած է որ Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութիւնը յայտնի ջանքեր կը գործադրէ Ղարաբաղի Հայութեան բռնագաղթը կասեցնելու ուղղութեամբ: Այդ նպատակով յառաջիկայ օրերուն Մոսկուայի մէջ բանակցութիւններ պիտի տարուին Ադրբեջանի Համայնավար Կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ:

***

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Հայաստանի ներքին նախարարութիւնը հերքում մը ուղարկած է խորհ. Հանրապետութիւններու Գերագոյն Խորհուրդներուն, ներքին Նախարարութիւններուն, դատախազութիւններուն ու ապահովութեան կոմիտէներուն, «Պրաւդա» թերթի Մայիս 12 - 13-ին հրատարակած անհիմն տեղեկութիւններուն մասին. յիշեալ թերթը գրած է թէ Խորհ. Միութեան նախագահին անօրինական զինեալ ուժերը զինաթափելու հրամանագիրը կատարելու ձեռնարկած խորհ. բանակի զինուորներուն վրայ յարձակում գործուած է, անոնք սպաննուած ու պատանդ տարուած են հայ զինեալներու կողմէ:

***

ԿԱՐԷՆ ԵՈՒԶԲԱՇԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Լենինգրադի քաղաքային Խորհուրդի նստաշրջանին ելոյթ ունեցած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան, պատմական գիտութիւններու տոքթ. Կարէն Եուզբաշեան. ան պատմած է Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն մէջ ծաւալած ողբերգական իրադարձութեանց մասին:

***

ՌՈՒՍ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՔԸ

Ռուս մտաւորականութեան «Ղարաբաղ» Կոմիտէն Ռուսաստանի Խորհրդարանի անդամներուն ուղղուած դիմումով մը պարզած է կեդրոնի հակահայ քաղաքականութեան հետեւանքները, եւ ուսումնասիրելով հայ - ադրբեջանական բախումներու իրավիճակը, այն եզրակացութեան յանգած է որ կեդրոնը ներկայիս արուեստականօրէն կ'ընդլայնէ զանոնք ու կ'օգտագործէ քաղաքական կեղտոտ նպատակներով: Ըսուած է որ եթէ այս գործելակերպին վերջ չտրուի, կոմիտէն կատարուածը կ'արժեւորէ որպէս չյայտարարուած պատերազմ հայ ժողովուրդին դէմ: Դիմումը ստորագրած են «Ղարաբաղ» Կոմիտէին 25 անդամները:

***

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄ

Մայիս 13-ին, Տաուշի մէջ հայ երեսփոխաններու ինքնաշարժին վրայ զինուորական ուղղաթիռներու գործած յարձակումին առիթով Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը հրապարակած է Մայիս 15 թուակիր որոշումը ուր կատարուածը կը նկատուի կեդրոնի կողմէ սանձազերծուած պետական ահաբեկչութեան արտայայտութիւն: Նախագահութիւնը կ'որոշէ խորհ. պաշտպանութեան Նախարարութենէն պահանջել որ վերջ տրուի նման աւազակային գործողութիւններու ու կը դիմէ Հայաստանի դատախազութեան, քրէական արարքի հետապնդում պահանջելով:

***

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Նախագահ Վ. Համբարձումեանի ղեկավարութեան տակ գումարուած է տարեկան հաշուետու ժողով: Նախագահը ներկայացուցած է անցեալ տարուան գործունէութիւնը, հայ գիտնականներու յաջողութիւնները, թերացումները, նաեւ հարցերը: Հանդէս եկած են ակադեմականներ՝ Վլադիմիր Բարխուդարեան, Գրիգոր Գուրզադեան, Դաւիթ Սեդրակեան, Գէորգ Ջահուկեան եւ թղթակից անդամներ՝ Ս. Կապուտիկեան, Ա. Մկրտչեան, Ռ. Ղազարեան, Ս. Յովհաննիսեան:

***

ԴԻՄՈՒՄ՝ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ

ԼՂԻՄ-ի Հայութեան իրաւունքներուն պաշտպան ընկերակցութիւնը դիմած է խորհրդային բոլոր Խորհուրդներուն, երեսփոխաններուն ու ժողովուրդներուն, պարզելով երեք տարիէ ի վեր կիրարկուած շրջափակումին հետեւանքները, գործադրուած բռնութիւնը, վայրագութիւնը, Ոսկեպար գիւղի խաղաղ բնակչու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԵՐԻ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՑՈՅՑԸ ԿԱՊԱԾ Է ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ»

«Թէրճիւման»ի Մայիս 21-ի թիւին մէջ հրատարակուած է Բաքուէն ղրկուած տեսակցութիւն մը որ կատարուած է Ազերբէջանի նախագահ Ա. Մութալիպովի հետ: Ան ըսելէ ետք թէ Լեռնային Ղարաբաղի Հայերը եւ Ազերիները բարի դրացնութեան մթնոլորտի մը մէջ ապրած ու ոչ մէկ անհամաձայնութիւն ունեցած են, Հայաստանի ղեկավարութիւնը կ'ամբաստանէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ թշնամանք հրահրելու յանցանքով. ան կը գանգատի հայ զինեալներէ որոնց նիւթապէս զօրավիգ է Հայաստան եւ որոնք Ղարաբաղի ազերի գիւղերուն վրայ յարձակումներ գործելով կը սպաննեն խաղաղ բնակիչներ: Մութալիպով կը շեշտէ թէ Հայաստանի հանրապետութիւնը որ կը ջանայ ահաբեկչութեան միջոցով իր նպատակին հասնիլ, ստիպուած է ընդունիլ թէ Լեռնային Ղարաբաղը ադրբեջանական հող է:

Ազերի ղեկավարը ժամավաճառութիւն կը նկատէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ որեւէ հանդիպում, ապա կ'աւելցնէ. «Ոչ ոք կրնայ մեզի սորվեցնել թէ ինչպէս պէտք է վարուինք մեր հայրենակիցներուն հետ: Ադրբեջանի հանրապետութիւնը Սահմանադրութիւն մը ունի ու ամէն անոնք որոնք չեն հաւնիր անոր, ապրելու այլ վայր կը գտնեն. ոչ ոք կը բռնադատենք Ադրբեջանի մէջ մնալու»: Ան կը պահանջէ նաեւ որ եթէ Հայաստան հաշտութեան փափաք ունի, նախ անվաւեր հռչակէ իր Գերագոյն Խորհուրդին այն որոշումը որով Լեռնային Ղարաբաղի շրջանը հայկական տարածք նկատուեցաւ: Այս պահանջքը կը բացատրուի անով որ «բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու պարտաւորութեան տակ գտնուողը ադրբեջանական կողմը չէ»:

Պատասխանելով հարցումի մը, Մութալիպով կ'ըսէ որ Թուրքիոյ նախագահին Բաքու այցելութեան ընթացքին Ղարաբաղի հարցը շատ անուղղակի կերպով խօսակցութեան նիւթ եղած է. եւ սակայն շնորհակալութիւն կը յայտնէ Թուրքիոյ ու Իրանի որոնք Ղարաբաղի հարցին ծագումին առաջին օրէն իրենց զօրավիգ կանգնած են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի փոխ նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի հետ մեր առաջին տեսակցութիւնը (Մայիս 4) թելադրուած էր Մարտունաշէնի ու Գետաշէնի ծանրակշիռ դէպքերէն որոնք տեղի կ'ունենային իր Փարիզ ժամանած օրերուն իսկ:

Սակայն նոր Պետութեան մը կազմութեան հետամուտ Հայաստանը ունէր ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան, տնտեսական մարզի այլ հարցեր եւս. երկրորդ զրոյց մը նպատակ ունէր շօշափելու անոնց գլխաւորներէն մէկ-երկուքը:

⁂

Հ.– Արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան ճակատներուն վրայ բարդ խնդիրներու դէմ յանդիման է ձեր իշխանութիւնը. առաջին մարզին մէջ ամէնէն խնդրայարոյց նիւթը ապահովաբար հայ-թրքական փոխ-յարաբերութիւններու ոլորտն է:

Ի՞նչ կ'ըսէք այս մասին դուք՝ Գերագոյն խորհուրդի փոխ - նախագահը:

Պ.– Թուրքիայի հարցում պէտք է հիմք ընդունել պետական քաղաքականութիւնը: Հայաստան այսօր ուզում է տնտեսական պատուհաններ բացել: Թուրքիայի հետ տնտեսական փոխ-շահաւէտ յարաբերութիւններ կարելի է մշակել: Պէտք չէ ներկայի հանգրուանին դնել քաղաքական հարցերը: Պիտի չմոռացուեն ատոնք: Ինչպէս ծանօթ է, 1915 թուի ցեղասպանութիւնը նշուեց մեր Անկախութեան հռչակագրում: Այս տարի Ապրիլի 24-ը նշուեց որպէս 1915-ի Եղեռնի զոհերի յիշատակի օր, հռչակուեց ոչ-աշխատանքային: Անդրադառնալով այս ամէնքին, պէտք է ասել որ մեր նպատակը այսօր Հայաստանի կայութիւնը փակուղուց վերածել է խաչմերուկի:

Թուրքիայի հետ տնտեսական յարաբերութիւնները վերանայելու հարցը մի օր պէտք է դուրս գար: Այս իշխանութիւնը արեց այդ քայլը: Այն պատնէշը որ ստեղծուել էր մեր հարաւային սահմանների վրայ, ստիպում էր մեզ միակողմանի քաղաքական յարաբերութիւն վարել, որի սլաքը ուղղուել էր միայն դէպի հիւսիս:

Հ.– Իսկ ի՞նչ կ'ըսէք Սփիւռքի հակազդեցութեան մասին:

Պ.– Հայաստանը վարում է իր պետական քաղաքականութիւնը. դա չի պարտաւորեցնում: Հարկ է զատորոշել այս մէկը ու այն քաղաքականութիւնը որը վարում են զանազան կազմակերպութիւններ ու յատկապէս Սփիւռքը որը բռնի ձեւով զրկուել է իր հայրենիքից եւ այսօր ապրում է աշխարհի տարբեր ծագերում. պէտք է անպայմանօրէն անդրադառնալ որ 70 տարուան հարցադրումներից չպէտք է հրաժարուել:

Հ.– Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէկ ճակատն ալ վրացականն է: Ի՞նչ կ'ըսէք այս մասին:

Պ.– Վրաստան եւ Հայաստան դարեր ի վեր միշտ ունեցել են բարեկամական յարաբերութիւններ. Կովկասի երկու քրիստոնեայ Հանրապետութիւններն էլ ընտրել են անկախութեան ճանապարհը: Սակայն, ինչպէս շատ յաճախ լինում է հարեւան պետութիւնների միջեւ, կան նուրբ հարցեր որոնք այս կամ այն ձեւով ազդում են նրանց յարաբերութիւնների վրայ:

Վրաստանի այսօրուայ իշխանութիւնները վարում են բաւականին կոշտ ազգ. քաղաքականութիւն որը որոշ չափով անդրադառնում է նաեւ Վրաստանի հայկական շրջանների –ինչպէս Ջաւախքի, որի բնակչութեան աւելի քան 90 տոկոսը հայ է– վրայ. օրինակ, երբ հոն նշանակուեցին վրացի կառավարիչներ, բնական է այդ քայլը չընդունուեց հայ բնակչութեան կողմից: Եղել են դէպքեր երբ փակուել են Վրաստանի ու Հայաստանի միջեւ ճանապարհները, բայց միեւնոյն ժամանակ, այսօր, Հայաստանի իշխանութիւնը լայն կապեր ունի Վրաստանի հետ եւ փորձեր են արւում այս կնճռոտ հարցերը քաղաքական ձեւերով լուծելու:

Երկու ժողովուրդների կապերը այնքան հնուց են գալիս որ Վրաստանի այսօրուայ իշխանութիւնների սա կամ նա գործելակերպը չպէտք է ազդի մեր փոխյարաբերութիւններին. կառավարութիւնները կը գան ու կը գնան, իսկ մեր ժողովուրդների կապերը աւելի մնայուն են:

Այսօր պէտք է փնտռել այն ընդհանուրը որ կայ մեր երկու ժողովուրդների միջեւ եւ ոչ թէ շեշտը դնել տարբերութիւնների վրայ:

Հ.– Նշանակուած վրացի կառավարիչներուն առիթով Ջաւախքի Հայութեան գայրոյթէն ետք փոփոխութիւն մը կատարուեցա՞ւ:

Պ.– Արդէն պէտք է փոխուած լինեն Ջաւախքի այդ վրացի կառավարիչները:

Բացի այս հարցերից, ի հարկէ Հայաստանը շահագրգռուած է Վրաստանի ճանապարհների օգտագործմով. սակայն պէտք է ասել որ Վրաստան էլ ունի Հայաստանի առնչուած ի'ր հետաքրքրութիւնները: Ցեռոյ, մասնաւորապէս այս ընթացքում Հայաստան նաեւ ըՍփիւռքի օգնութեամբ մտնում է ժամանակակից տեխնիկայի շրջանը եւ Վրաստան շատ շահագրգռուած է ինք էլ օգտագործելու այդ տեխնիկան: Կան նաեւ բազում այլ պարագաներ:

Հ.– Դառնալով ներքին ճակատին, քաղաքական բեմին վրայ կը նշմարուի գըլխաւորաբար երեք բաղկացուցիչներով –համայնավարներ, դաշնակցականներ, ԱԻՄ-ականներ– ընդդիմութիւն. ի՞նչպէս կ'արժեւորէք զայն:

Պ.– Այսօր Հայաստանում ընդունուել է բազմակուսակցութեան օրէնքը ու բոլոր քաղաքական կազմակերպութիւններն ու կուսակցութիւնները իրաւունք ունեն պաշտօնապէս սկսել իրենց աշխատանքը: Սա շատ կարեւոր քայլ է ժողովրդավար պետութիւն կառուցելու ճանապարհին: Երկիրը այսպիսով հրաժարուելով ամբողջատիրական համակարգից, ստեղծում է ժողովրդավար, բազմակուսակցական համակարգ:

Բազմակուսակցութիւնը ենթադրում է եւ ընդդիմութիւն, որը այսօր գոյութիւն ունի Հայաստանում եւ որը ժողովրդավարութեան միակ երաշխիքն է:

Այս ընդդիմութիւնը արտայայտւում է ե'ւ Գերագոյն Խորհրդում, ե'ւ բազմաթիւ ժողովներում, հանրահաւաքներում, ցոյցերում: Սակայն պէտք է նշեմ որ այս ընդդիմութեան բնոյթը վերաբերւում է միայն մասնաւոր հարցերի. եւ այսօր Հայաստանում չկայ ընդդիմադիր մի այնպիսի կազմակերպութիւն որ ներկայացնի Հայաստանի տնտեսական ու քաղաքական յետագայ զարգացման վերաբերեալ համապարփակ մի ծրագիր. մի բան որը ցանկալի կը լինէր իշխանութեան եւ ՀՀՇ-ի համար, որովհետեւ հնարաւոր կը լինէր համեմատել. ծրագիր որ տեղ կը տար քննարկումների եւ մի զուցէ եւ որոշ սրբագրումների:

Յուսով ենք որ այդ կազմակերպութիւնները այս օրէնքի ընդունման հետ աւելի կը հզօրանան եւ հնարաւորութիւն կ'ունենան մասնաւոր հարցերից անցնելու աւելի ծրագրային հարցերի, ուր ընդդիմութիւնը իր աւելի վճռական խօսքը կարող է ասել ընդհանուր ծրագրերի սրբագրումի, վերափոխումների վերաբերեալ:

Այնուամենայնիւ, տռ այսօր ամէնէն կազմակերպուած ուժը շնայած որ մնում է համայնավար կուսակցութիւնը, սակայն նա էլ չի կարող ներկայացնել համապարփակ ծրագիր, որովհետեւ կառչած է հին գաղափարախօսութեան որ այսօր սնանկ է:

Հ.– Իսկ ի՞նչ եղաւ ընդդիմութեան դիրքը Սեպ. 21-ի հանրաքուէի որոշումին հանդէպ:

Պ.– Ինչպէս գիտէք, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը որոշել է հանրաքուէ անցկացնել Սեպ.ի 21-ին, որպէսզի իմանալով ժողովրդի կարծիքը, իրականացնի իր յետագայ ծրագրերը:

Հանրաքուէի անցկացումը որոշուած է համաձայն՝ միջազգային եւ խորհրդային բոլոր օրէնքների. դա շատ կարեւոր է, որովհետեւ եթէ մի Հանրապետութիւն ուզում է դուրս գալ Խորհ. Միութեան կազմից, այստեղ պէտք է հաշուի առնել երկու կարեւոր հանգամանք.

ա – Խորհ. Միութիւնը բնականաբար ցանկանալով պահպանել կայսրութիւնը, չի ուզի կորցնել անգամ ամենափոքր Հանրապետութիւնը:

բ – Միջազգային հանրութիւնը իր կազմի մէջ կ'ընդունի որեւէ պետութիւն, եթէ պահպանուեն այն բոլոր օրէնքները որոնք ինքը ընդունել է: Ուստի շատ կարեւոր է յարգել այս օրէնքները: Մինչդեռ ընդդիմութիւնը հաշուի չառնելով այս հանգամանքները, պահանջ էր ներկայացնում հանրաքուէն անցկացնել Ապրիլի մօտ ժամկէտներում, խախտելով օրէնքները: Սա անընդունելի կը լինէր:

Պէտք է ասել որ ոչ միայն ընդդիմութիւնը, այլեւ ՀՀՇ-ի մի մասն էլ առաջարկում էր հանրաքուէն անցկացնել Ապրիլ – Մայիս ամիսներին. բայց ի վերջոյ Գերագոյն Խորհուրդը ընդունեց հանրաքուէի որոշումը եւ պատահական չէ որ –երբ այդ որոշումը համապատասխանում է միջազգային օրէնքներին– արդէն բազմաթիւ երկիրներ եւ միջազգային կազմակերպութիւններ իրենց համաձայնութիւնն են տուել իրենց դիտորդները ուղարկելու Սեպ. 21-ին:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ՓՈՓՈԽԱԿԱՆ ԵՆ

Ամերիկայի քաղաքացիական պատերազմը ցոյց տուած էր որ միասնութիւնը նախամեծար է քան անջատումը, ինչ որ ալ ըլլան քայքայումին առաջնորդող ճընշումները: Սակայն արդեօ՞ք այս եզրակացութիւնը վաւեր է ու արդարացի նաեւ այլ երկիրներու համար:

Ամէնքը տարբեր պարագաներու տակ, սակայն միաժամանակ տարանջատումի անդունդին եզերքը հասած են Իրաք, Եուկոսլաւիա եւ Խորհ. Միութիւն: Այս կացութիւնը արեւմտեան մայրաքաղաքներու մէջ անընդունելի կը նկատուի: Այսուհանդերձ, հազուադէպ մեկնաբաններ սկսած են ըսել որ նախկին կանոնները փոխուած են ու այսօր որոշ պարագաներու տակ անջատումը նախընտրելի է:

Այս տագնապները եթէ ոչ ուրիշ բան, առնուազն առաւելութիւնը ունին խնդրականացնելու «հողային ամբողջականութեան» սկզբունքը որ Բ. աշխարհամարտէն ի վեր յարգուած էր կառավարութիւններու կողմէ, որովհետեւ պատճառ կ'ըլլար պատերազմներէ խուսափելու եւ ուրիշներու վերաբերող հարցերուն մէջ պատասխանատուութիւն չստանձնելու:

Չլմարտի տարիներուն ատիկա անշեղելի հրամայական էր. ոչ ոք կ'ուզէր հիւլէական վտանգ մը աչք առնել Սերպիոյ եւ Խրուաթիայի անհամաձայնութեան, կամ նոյնիսկ Հունգարիոյ յեղափոխութեան նեցուկ կանգնելու համար:

Այսօր Սի – Այ – էյ-ի տեղեկագիր մը ուր կ'ըսուի թէ Եուկոսլավ երկու Հանրապետութիւնները մօտ ատենէն պիտի դադրին դաշնակցութեան մաս կազմելէ, Ուաշինկթընի եւ եւրոպական մայրաքաղաքներուն մէջ վէճերու պատճառ դարձած է որդեգրելի ուղղութեան մասին: Սի – Այ – էյ-ի կարծիքը այն է որ պէտք է դէպքերը ձգել իրենց ընթացքին եւ չարժեր որ Միացեալ – Նահանգները իրենց ուժը վատնեն ազգի մը կառուցումի ձախողած ծրագիրը փրկել փորձելով: Սակայն արտաքին Նախարարութիւնը կը շարունակէ պաշտպանել այն թէզը որ Ամերիկա պէտք է արգիլէ ըլլայ Եուկոսլավիոյ մասնատումին ու անոր պատճառելիք արիւնահեղութեան:

Խորհ. Միութեան ամերիկացի որոշ մասնագէտներ եւս անհամաձայն են երբ հարցը կը վերաբերի խորհ. կայսրութեան մէջ յետագայ պատահելիքներուն: Ամերիկացի բարձրաստիճան պաշտօնատար մը պատասխանելով այն հարցումին թէ տասը տարի ետք Խորհ. Միութիւնը քանի՞ Հանրապետութենէ կը բաղկանայ, կ'ըսէ թէ հազիւ չորս կ'ըլլայ այդ թիւը: Ուրիշ մը նախատեսած է թէ 13 հատը կը մնան, որովհետեւ միայն Պալթեան Հանրապետութիւնները Մոսկուայի հետ իրենց կապերը պիտի խզեն:

Ներկայիս, այլ պետութեան մը գործերուն միջամտելէ հրաժարելու հին չափանիշները արդէն կը խախտին ամերիկացի զինուորներու Իրաքի հիւսիսակողմը, Քիւրտերու ապահովութեան գօտիին մէջ կարգադրուած ճամբով: Այս միջամտութիւնը միջազգային համայնքը կը դնէ հարցականներու առջեւ որոնք անհրաժեշտ կը դարձնեն միջազգային յարաբերութիւններու նոր անդրադարձ մը:

Մինչեւ այսօր միայն Ֆրանսա փորձեց մտաւորական հիմերու վրայ հաստատել անհրաժեշտ այս փրկութիւնը: Սատամ Հիւսէյնի բարբարոսութիւնները «միջամտութեան իրաւունք» մը ստեղծեցին որոնք Ֆրանսան մղեցին զօրավիգ կանգնելու ՄԱԿ-ի թիւ 688 բանաձեւին: Այս բանաձեւը կ'արտօնէր Քիւրտերու փրկութեան գործողութեան մը ձեռնարկել արեւմտեան երկիրներու կողմէ, հակառակ Իրաքի առարկութիւններուն:

Ֆրանսայի արտաքին նախարար Ռ. Տիւմա յայտնած էր որ այդ բանաձեւին գործադրութիւնը յոյս կը ներշնչէր որ միջազգային հանրութիւնը նման այլ պարագաներու եւս կարենար միջամտել:

Այս ամբողջը չի նշանակեր անշուշտ թէ սահմանները պիտի կորսնցնեն իրենց կարեւորութիւնը այս նոր շրջանին մէջ: Ամերիկայի մղած պատերազմը Քուէյթի սահմաններուն պահպանումին համար էր:

Միջազգային հանրութիւնը ամենամեծ ուշադրութեամբ պէտք է վերաբերի հաւանական այն սպառնալիքներուն ու կնճիռներուն հետ որոնք կրնան յարուցուիլ ինքնորոշման պահանջներուն կողմէ: Դիւանագէտներն ու մասնագէտները կը վճարուին իրական աշխարհին սկզբունքները որոշելու եւ զանոնք փոփոխական կացութիւններուն պատշաճեցնելու համար:

Միասնութիւն՝ ընդհանուր առմամբ աւելի լաւին իմաստը ունի, սակայն այսուհանդերձ, այլեւս պէտք չէ այդ սկզբունքին մէջ տեսնել անխախտ յատկանիշ մը:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ Մայիս 5-ին բանախօսած է Պրուսէլէն Արբակ Մխիթարեան, նիւթ ունենալով «Ամէնօրեայ կեանքը Հին Եգիպտոսի մէջ»: Դասախօսը ներկաներուն բացատրած է նաեւ Պելժիոյ անցեալի եւ ներկայի իրավիճակը:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Համազգայինի Յ. Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ Գոլըճեան նախակրթարանին աշակերտները Մայիս 2-ին ցուցադրած են իրենց կերպարուեստի գործերը: Վարժարանին տնօրէնը Մարգար Շարապխանեան բացատրութիւններ տուած է ցուցահանդէսի նպատակներուն մասին ու շնորհակալութիւն յայտնած ուսուցչուհի Փարիս Մաքեանի: Աւելի քան հազար գործեր ցուցադրուած են:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ Մայիս 1-ի երեկոյեան տեղի ունեցած է ներկայացումը Յակոբ Խաչիկեանի ու Ժան Իվ Սուսիի «Լօն Լէթէ սան գ'օպ» գիրքին. խօսած է Գարբիէլ Պասմաճեան ապա երկու հեղինակները պատասխանած են ներկաներու հարցումներուն:

**

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅԻ Մարի Մանուկեան վարժարանին մէջ Ապրիլ 12ին ութ դպրոցներու մասնակցութեամբ նշուած է ՀԲԸՄ-եան 85-ամեակը: Աշակերտական արտասանութիւններէ, երգերէ ու նուագի բաժինէ մը ետք դասախօսած է Ենովք Պալիկեան բացատրելով ՀԲԸՄ-եան նպատակը:

**

ՇԻՔԱԿՕՅԻ Համազգայինը հրաւիրած է արտասանող Մարի-Ռոզ Աբուսեֆեանը որ արտասանական երեկոյթ մը սարքէ. Ապրիլ 7-ին ան նախ արտասանած է Մ. Զարիֆեանի «Խենթը» ու ապա Կ. Զարեանի «Տարագրի հարսը»: Արուեստագիտուհին արտասանութիւններէն առաջ ամփոփ գիծերով ներկայացուցած է երկու բանաստեղծները:

**

ՈՒԱԹԸՐՎԼԻԹԻ Ս. Պետրոս եկեղեցիին մէջ Ապրիլ 21-ին Նահատակաց ոգեկոչում կատարուած է Նիւ Եորքի «Գր. եւ Գլարա Զօհրապ տեղեկատու կեդրոն»ին տնօրէն Արամ Արքունի դասախօսութեամբ. տեղի ունեցած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը, հայերէն ու անգլերէն բաժիններով:

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ Ապրիլ 24ին երեկոյթով մը որուն նախաձեռնած էին Թէքէեան Մշակ. Միութիւնը եւ ՌԱԿ-ի մասնաճիւղը, նշուած է 1915-ը: Միշիկընի Համալսարանի դասախօսներէն տոքթ. Ֆլորենս Մազեան անդրադարձած է «Ինչո՞ւ ցեղասպանութիւնը» խորագրուած իր գիրքին, որուն նիւթն է Հայերու եւ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը: Նոյն համալսարանի հայ լեզուի ու գրականութեան բաժնի վարիչ տոքթ. Գէորգ Պարտաքճեան խօսած է 1915-ի պարագաներուն մասին ու եզրակացուցած որ հայ ժողովուրդը պէտք է իր վէրքերէն անդին նայի ու պատրաստ գտնուի եթէ ցեղասպանութիւն մը կրկին պատահի: Երրորդ խօսք առնողը տոքթ. Ռոնըլտ Սինի արտայայտուած է Հայաստանի ներկայ քաղաքականութեան մասին: Երեք դասախօսները ապա պատասխանած են ներկաներու հարցումներուն:

**

ՀՌՈՄԻ Լեւոնեան վարժարանին մէջ, Մայիս 9-ին նշուած է Մովսէս Խորենացիի ծննդեան 1500-ամեակը: Նախ վարժարանին երգչախումբը երգած է, ապա իտալերէնով դասախօսած է Հ. Լեւոն Զէքիեան: Խորենացիէ իտալերէնի թարգմանուած էջերու ընթերցումէն ետք, երգչախումբը փակած է երեկոյթը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է ժառանգաւորացի տեսուչը Տէր Մանուէլ Պաթագեան:

**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ Մայիս 7, Երեքշաբթի երեկոյեան ներկայացուած է եղանակին առաջին հայերէն թատերախաղը՝ «Պահուըտուք»ը: Տիրէք Պանֆիլտի հայերէնի թարգմանուած գործը բեմադրած է Վահան Սվաճեան, դեր ստանձնած են Ա. Ըշըլթման, Ս. Աճէմօղլու, Շ. Թիւրքէր, Յ. Գարակէօզեան, Ս. Ճնտոյեան – Այվազ:

**

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան սրահին մէջ Մայիս 6-ին նշուած է Կոմիտասի ծննդեան 122-ամեակը: Օրուան բանախօսը Պերճ Շիկահեր ներկայացուցած է երաժիշտ վարդապետին կատարած աշխատանքը, իսկ երգչուհի Ալիս Մանուկեան Վարուժան Ասլանեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ ներկայացուցած է կոմիտասեան երգեր:

**

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ Դպրեվանքի աւանդական օրը տօնուած է Մայիս 5-ին, Կիրակի օր. նախ ներկայ աշակերտութենէն խումբ մը տնօրէն Հայկ Նշանի առաջնորդութեամբ այցելած է Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեանի ու Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանի շիրիմները, ապա հանդիսաւոր պատարագ ու հոգեհանգիստ կատարուած է Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին: Աշխարհիկ հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է վարժարանին սրահը ուր խուռներամ բազմութիւն մը խմբուած է ճաշի սեղաններու շուրջ: Շրջանաւարտներ ու ներկայի սաներ երգ, պար ու արտասանութիւններով ստեղծած են խանդավառ մթնոլորտ մը:

**

ՊՈԼՍՈՅ Քէնթէր Թատրոնի սրահին մէջ Ապրիլ 29, Երկուշաբթի երեկոյեան Կոմիտաս – Սահակեան միացեալ երգչախումբը համերգ մը սարքած է ղեկավարութեամբ Հայկ Օհանեանի: Յայտագիրը որ բաղկացած էր Կոմիտասի, Եկմալեանի, Ալթունեանի, Գարամանուկեանի, Զուխաճեանի երգերէն, մեծ խանդավառութիւն պատճառած է: Երգչախումբին ընկերացած է դաշնակահարուհի Մարի Պարսամեան:

**

ՊՈԼՍՈՅ Մայր Եկեղեցիի նմէջ Ապրիլ 28, Կիրակի օր Գարեգին Պատրիարքի նախագահած պատարագով նշուած է Կեդրոնականի 105-րդ տարեդարձը: Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի հիմնած այս ուսումնարանը որ արժանաւոր բազմաթիւ շրջանաւարտներ տուած է Հայութեան, յաջորդ դասաշրջանին կը վերածուի երկսեռ վարժարանի: Պատարագէն ետք հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է հիմնադիր Պատրիարքին շիրիմին վրայ: Տարեդարձի նշումը աւարտած է սիրոյ սեղանով մը:

**

ՊՈԼՍՈՅ Նարեկեան սրահին մէջ Ապրիլ 28, Կիրակի տեղի ունեցած է երաժիշտ Ժիրայր Արսլանեանցի աշակերտական երաժշտահանդէսը: Դաշնակի, ջութակի, կիթառի ու երգի ճիւղերուն հետեւող պատանիներ հանդէս եկած են յաջողութեամբ, արժանանալով ներկայ բազմութեան գնահատանքին:

**

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ Ապրիլ 27-ի երեկոյեան համերգ մը տուած է Սայեաթ Նովա մանկական երգչախումբը: 70 պատանիներէ բաղկացած այս խումբը կը մարզուի Գէորգ Դաւիթեանի կողմէ. դաշնակով կ'ընկերանայ Տարօն Էրմէն: Երգի բաժինէն զատ, նաեւ արտասանութիւններով հանդէս եկած են բազմաթիւ պատանիներ մեծ ոգեւորութիւն ու հիացում պատճառելով:

**

ԱԹԷՆՔԻ քաղաքապետարանին մշակ. կեդրոնի մէկ սրահին մէջ Մայիս 2-ին տեղի ունեցած է Հայկ. ճարտարապետութեան նուիրուած երեկոյթ մը որուն որպէս դասախօս հրաւիրուած էր Իտալիայէն նիւթին մասնագէտ Ալփակօ Նովելլօ: Ան խօսած է միջնադարեան հայկ. վանքերու մասին: Այս առիթով կազմակերպուած է նաեւ ցուցահանդէս մը որուն բացումը կատարած է մշակոյթի Նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը:

**

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ Նուպարեան Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ Ապրիլ 11-ին նշուած է ՀԲԸՄ-եան հիմնադրութեան 85-ամեակը: Գահիրէի մասնաճիւղին ատենապետ Ն. Տէօվլէթեանի բացման խօսքէն ետք Կիպրոսէն ուսուցչուհի Սօսի Պետիկեան դասախօսած է ՀԲԸՄ-եան անցեալին ու նպատակներուն մասին: Յայտագրին Բ. մասին մէջ ելոյթ ունեցած է Միութեան 22 հոգինոց «Կռունկ» երգչախումբը: Զայն ղեկավարած է Հայկ Սարգիսեան:

**

ՀԱԼԷՊԻ Լեւոն Շանթ Թատերախումբը Մարտի երկրորդ կիսուն Զաւարեան սրահին մէջ ներկայացուցած է Մ. Պէշիկթաշլեանի «Միքրոնեզիա» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Գրիգոր Քէլէշեանի: Դերերը կատարած են Մովսէս Կէնտիմեան, Յակոբ Մանուկեան, Լեւոն Պապիկեան, Օննիկ Առաքելեան եւ Կարինէ Թումանեան:

**

ՀԱԼԷՊԻ Համազգայինի Սարդարապատ պարախումբը Ապրիլի 5-14 ելոյթներ ունեցած է, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Սարդարապատի 38 երիտասարդ – երիտասարդուհիներու եւ 18 կրտսերներու խումբերը կ'աշխատին պարուսոյց Նորիկ Մեհրապեանի ղեկավարութեան տակ: Ապրիլեան ելոյթները բաղկացած էին հայկ. ժողովրդական պարերէ ու գեղջկական հարսնիքի ներկայացումէ մը:

**

ՊՈԼՍՈՅ «Քէնթէր» Թատրոնին մէջ Մայիս 3, Ուրբաթ իրիկուն սարքուած է պալէի ներկայացում մը. Սպենդիարեանի, Եղիազարեանի, Խաչատրեանի, Յարութիւնեանի պալէի երաժշտութիւններէն առնուած երաժշտական համադրութեամբ մը զոր կատարած է Արա Խուպէսէրեան, ներկայացուած է արդիական պալէ մը: Գործին յղացումը կը պատկանի Թատրոնի ծանօթ արուեստագէտ Արթօ Պէրպէրեանի: Անոր գործին հերոսուհին յունական դիցաբանութեան «Կախա» չաստուածուհին է որուն անունով կոչուած է ներկայացումը:

**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 30, Երեքշաբթի երեկոյեան տեղի ունեցած է սաուլիս մը համալսարանի դասախօս Արման Մանուկեանի հանդիսավարութեամբ. ասուլիսին մասնակցած են առեւտրական Ա. Էլակէօզ, գրագէտ Մ. Մարկոսեան, հնագէտ Ր. Փորթաքալ, ուսուցչուհի Յ. Ճինկէօզ: Իւրաքանչիւրը պատասխանելով հանդիսավարին հարցումներուն, արտայայտուած են իրենց ասպարէզին վերաբերող հարցերուն մասին:

**

ՊՈԼՍՈՅ Մայր Եկեղեցիին մէջ կազմուած է յանձնախումբ մը օժանդակելու համար Իրաքէն գաղթած 58 հայ պատըսպարեալներուն: Անոնք նախ ապաստան գտած էին Սիլոփիի ու Շըրնաքի մէջ, ապա փոխադրուած Կեսարիոյ մօտերը գաղթակայան մը: Անկէ բերուած են Պոլիս ու տեղաւորուած Մայր Եկեղեցիին յարակից բաժիններուն մէջ: Գաղթականները կը բաղկանան 12 ընտանիքներէ որոնք ունին 2-12 տարեկանի միջեւ 14 երախաներ: Կազմուած յանձնախումբը օժանդակութեան կոչ ուղղած է Պոլիսի Հայութեան:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Տ. Ոսկիի անձանձիր գործունէութիւնը կ'սկսի հոդ. մեռելները մէկ կողմէն կառքերով կը փոխադրէ եկեղեցին եւ քանիցս առարկայ կը դառնայ ոստիկաններու խաբանումին, հոգեւոր պաշտաման կիբարկմանը պահուն: Օգոստոս 11-ին տարագիրներու այդ խառնաղանձն ամբողջ կը քշուի Էրէյլի, վասնզի նոյն օր Գարամանի բնիկներուն եկած էր կարգը դաշտ հանուելու: Գոնիայէն հոդ կը բերուին Ստեփանոս Արքեպիսկոպոս եւ Գարեգին Վարդապետ իրենց պարագաներով, եւ բազմութեան թիւը կը բարձրանայ 60 հազարի, մինչ ոստիկաններ կը շարունակեն իրենց չահատակութիւնը սաստկացնել, դրամ կորզելով աջէն ձախէն, ի գին վերաններ լարելու թոյլտուութեան: Օգոստոս 21-ին Էրէյլի կը ժամանէ Գոնիայի կուսակալ Ճէմալ: Խօսեցանք Յովակիմեան սրբազանի կենսագրութեան մէջ այն այցելութեան մասին զոր տուած էր ան՝ աքսորակից վարդապետին հետ: Միասին էր նաեւ Տ. Ոսկի որ զարկ կուտար աքսորակից իր եղբայրներուն աղաչանքին, ժողովրդեան ամենաթշուառ վիճակը պարզած ատենին: Արդարակորով կուսակալը միակն, ափսոս, իր անթիւ պաշտօնակիցներու շարքին՝ որոնք Հայութիւնը փճացնելու համար Բեհեդդինեպի հետ դաշնակցած էին կարծես - Հրահանգներ կուտայ տեղւոյն «գայմագամ»ին հիւանդաց խնամք, ողքատաց կերակուր եւ ճամբորդներու դիւրութիւն ընծայելու մասին: Մեկնումի պահուն, սապէս կը խօսի ան իր հիւրերուն. «Մովու փոթորիկ մըն է այս, որ շատ չանցած պիտի դադրի. ուստի դուք մէքին եղէք որ ձեր ժողովուրդն ալ այնպէս ըլլայ»: Կուսակալը մեկնած էր յաջորդ օր, երբ խարազանները կը սկսէին շաչել աւելի ուժգնօրէն: Սրբազանին եւ Հայր Սուրբին քաշածները պատմեցինք քիչ առաջ: Գալով Տէր Հօր, վտանգը նախատեսելով՝ խոհեմութիւն կը սեպէ ծուարիլ եւ հայասէր կայարանապետ Բանտէլլիախի շընորհիւ կը յաջողի չոգեկառք մտնել, անցնելու Պօզանթի: Հոնկէ 72 կառք մէկ անգամէն կը թաւալին դէպի յառաջ, մինչեւ որ կը ժամանեն Տարսոն, ուր Տ. Ոսկի երեսունութը քահանաներու կը հանդիպի՝ զանազան կողմերէ վտարանդի, խուշտանդ, անմօրուս եւ անսքեմ: Ցետոյ, կառավարիչին ներկայանալով՝ պաշտօն կը ստանձնէ քաղաքային անձերէ կազմուած «Գաղթականաց Յանձնախումբ»ին օժանդակելու, կատարելով առօրեայ բաշխումը չքաւորներու հացին որ 1000-էն մինչեւ 6000-ի բարձրացում ունեցած է: Սեպտեմբեր 21-ին բախտը կ'ունենայ հայրենադարձ ըլլալու՝ պոլսեցնակ «մէպուս» Օննիկ Իհսանի դիմումներուն շընորհիւ:

Պօզանթի կը կորսնցնէ երկամեայ թոռը, բլուրի մը կուշտին թաղուած՝ վեց նահատակ զինուորներու արընթեր: Ուրիշ տեղերու անապահով վիճակը նկատի առնելով՝ Տ. Ոսկի կ'որոշէ ընտանեօք Գոնիա մնալ ցվերջ, մանաւանդ որ ծընընդավայրէն լուր առած էր թէ տեղացի Թուրքեր Հայոց տուները դարտկելէ ետք հրդեհեր էին ամբողջովին: Զինադադարէն յետոյ կը վերադառնայ Նիկոմիդիա, մինչեւ 1921 Յունիսի վերջ: 1927 Փետրուար 20-ին վախճանած է Պոլիս:

(Շար. 235)

RENCONTRE avec le Président L. TER-PETROSSIAN

COMMUNIQUE

A l'occasion de sa visite en France, Monsieur Levon TER-PETROSSIAN, *Président du Conseil Suprême de la République d'Arménie* rencontrera les représentants des institutions et organisations arméniennes le Samedi 25 Mai dans les salons de l'Hôtel Inter-Continental 3, rue de Castiglione — Paris 1er à 20 heures précises.

Toutes les institutions et organisations sont cordialement invitées à participer à cette rencontre.

Elles sont priées de confirmer leur présence en téléphonant au numéro suivant : 45. 20. 03. 18

Dans la limite des places disponibles, cette rencontre est ouverte au public. Réservation obligatoire au même numéro: 45. 20. 03. 18.

COMITE D'ORGANISATION

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section d'Arnouville, Villiers-le-Bel, Gonesse

vous invite à une

CONFERENCE - DEBAT

ayant pour thème

LA CROIX BLEUE
DEPUIS SA FONDATION
A NOS JOURS
(Bilan et action en Arménie)

avec la participation du Conseil d'Administration.

Prise de parole :
Mme HELENE MERDJANIAN

VENEZ NOMBREUX

Vendredi 24 Mai à 21 heures
Salle de l'Eglise Catholique Arménienne
69, ave. Henri Barbusse, ARNOUVILLE

(Շար. Ա. էջէն)

թեան վրայ գործուած յարձակումները. Դիմումը կոչ ուղղած է ձայն բարձրացնելու՝ Հայաստանի ու Ատրպէյճանի հայկական շրջաններուն ենթարկուած յարձակումներուն դէմ: Դիմումը ստորագրուած են զանազան ազգութիւններով 10 հազար հոգի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՎԵՐՋԻՆԸ՝ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վալանսի Հ. Մ.-ին վերջին մրցումը պարտութիւն մը եղած է իր իսկ համակիրներուն առջեւ. յաղթուած է Օլ. Մարսէյլի պահեստի կազմէն՝ 0 - 1: Իրաւ է որ Մարսէյլի խումբը՝ ուր կը խաղան երկու «եան»եր, Պօղոսեան եւ Թաթարեան, անհրաժեշտ պէտքը ունէր յաղթելու, մնալու համար այս դասակարգին մէջ: Կրընոպլը, յաղթելով Անտոմի՝ 2 - 0, կը ստանայ խրախուսանք վերելքի:

Հ. Մ.-ին վերջնական դիրքը դասաւորումին վրայ՝ չորրորդ, բարելաւում մըն է անցեալ տարուան հետ բաղդատմամբ. 1990-ին 7-րդ էր:

Յիշենք որ Վալանսի Հ. Մ.-ը 4-րդ անգամն էր որ կը պայքարէր Ֆրանսայի ախոյեանութեան 3-րդ դասակարգին մէջ: Մնալ չորս մրցաշրջան այս համեմատաբար բարձր մակարդակին վրայ, ինքնին յաջողութիւն մըն է արդէն հայ վարիչներուն յարատեւ աշխատանքին եւ զոհողութիւններուն:

Վ. Մ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Օր. Ատրինէ Սիմիթեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին Կիրակի Մայիս 26, իր սիրեցեալ մօր՝

ԶԱՐՈՒՀԻ ՍԻՄԻԹԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տէր - Արթինեան)

եւ անմոռանալի եղբայրներուն՝

ԿԱՐԱՊԵՏ եւ ԲԱՐՈՒՆԱԿ ՍԻՄԻԹԵԱՆԻ

մահուան 15-րդ տարելիցներուն առթիւ, ինչպէս նաեւ Սիմիթեան եւ Տէր - Արթինեան գերդաստաններուն համայն ննջեցելոց:

Այս առթիւ Օր. Սիմիթեան իր սիրելիներուն յիշատակին 3000 Ֆր. նուիրած է Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ, 1000 Ֆր. Սէն Թ՛Անթուանի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ եւ 1000 Ֆր. Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ներկայիս կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Սարդարապատի համար նախատեսուած հոգեհանգիստը որ տեղի պիտի ունենար Չորեքշաբթի, Մայիս 22, երեկոյեան ժամը 6-ին՝ յետաձգուած է Շաբաթ օրուան, Մայիս 25-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին:

***

Ի գիտութիւն կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Շաբաթ օր, Մայիս 25, առաւօտեան ժամը ճիշդ 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մասնաւոր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ի յիշատակ Աշխարհազօրացն եւ Զօրավարացն Հայոց որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց: Նոյն առեն Գոհաբանական մաղթանք պիտի կատարուի՝ Հայ պետականութեան - 1918 Մայիս 28 - հռչակման տարեդարձին առթիւ:

Սոյն արօթքներուն ներկայ պիտի ըլլայ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը խուռներամ ներկայ գտնուիլ յարգանքի եւ յիշատակի այս աղօթքներուն, իր ալ ձայնը բարձրացնելով մեր Հայրենիքի խաղաղութեան եւ բարգաւաճման աղերսով:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ժիրայր Գարաճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետոյեան 5000 ֆրանք կը նուիրեն Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին (առանայ «Յառաջ»էն):

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique Serpotz - Tarkmantchatz

au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop
7, 8 et 9 JUIN
de 10 heures à 18 heures

— PROGRAMME —

Vendredi 7 Juin
— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE
— 21 heures : Conférence «l'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian *Prof. à l'Université d'Alep* (Syrie) *Diplômée de l'Université d'Erevan Diplômée de la Sorbonne.*

Samedi 8 Juin
— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin
— 10 heures : Messe solennelle
— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames
— 15 heures : Tirage de la Tombola.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Եգիս Մինթանճեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Լը Ֆոր - Մինթանճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինթանճեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ-Ի

մահուան առթիւ:

ՎԱԼԱՆՍ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ընտրողական մարմնի, եւ հոգաբարձութեան նստաշրջանը լրացած ըլլալով, կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի հաւատացեալները, ընտրելու համար ընտրողական մարմին մը, նոր նստաշրջանի համար, որ տեղի պիտի ունենայ Ս. Սահակ Եկեղեցին, Յունիս 7, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 20·30–ին:

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.- Բարոյական զեկուցում
Բ.- Նիւթական հաշուետուութիւն
Գ.- Ընտրութիւն ընտրողական մարմնի.

Այն թեկնածուները, որոնք կը փափաքին ընտրողական մարմնի մաս կազմել, կրնան իրենց դիմումնագիր նամակը ղրկել քարտուղարութեան հետեւեալ հասցէին, մինչեւ 1991 Մայիս 25 թուականը.

Հասցէ.-
PASAYAN Ara
18, rue d'Arménie — 26000 VALENCE

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ

Ա.- Վճարած ըլլալ իւզագին մոմագինը Եկեղեցիիս.
Բ.- Ամբողջացուցած ըլլալ 21 տարեկանը:
Գ.- Հաստատուած ըլլալ Վալանս կամ շրջանը, առնուազն հինգ տարի:

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՂ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

Ա.- Վճարած ըլլալ իւզագին մոմագինը Եկեղեցիիս.
Բ.- Ամբողջացուցած ըլլալ 21 տարեկանը:
Գ.- Հաստատուած ըլլալ Վալանս կամ շրջանը, առնուազն երկու տարի:

Վստահելով ձեր ներկայութեան, եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտնէ իր կանխայայտ շնորհակալութիւնը:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, Մայիս 26, Կիրակի օր, ժամը 16·30-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ աշակերտութեան
եւ
ՏԱՐՕՆ երգչախումբին

Մուտքը ազատ է:

Samedi 25 Mai à 20 h 30

Eglise Saint Julien Le Pauvre
1, rue Saint Julien Le Pauvre — Paris 5e
M° : St Michel

Astrig DEDEYAN
SOPRANO

CHANTAL PERRIER - LAYEC
CLAVECIN

Sophie KOCH mezzo-soprano — Jérôme THIBAUX hautbois

Bach — Haendel — Purcell — Vivaldi — Pergolesi — Sayat-Nova
Chants populaires arméniens

Prix des places : 120-80-50 Frs. Etudiants
Réservation : 47. 50. 46. 93
Billets en vente sur place le jour même.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES
Tél. : 78. 49. 42. 97

Դ Ա Ս Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
Շաբաթ, Մայիս 25
ժամը 20·30–ին

Կը դասախօսէ՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ
«Ակնարկ հայ երաժշտութեան վրայ» նիւթին շուրջ:

Դասախօսութենէն վերջ ընդունելութիւն ի պատիւ Պ. Ափրիկեանի:

— Մուտքը ազատ է —

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
6-ՐԴ ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 26-ին, ժամը 15-ին
Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ
12-14, rue Saint Bazile — 13001 Marseille

Մուտքը ազատ է:

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
(ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

A MONTMORENCY (95)
44-50, avenue Charles de Gaulle

Dimanche 2 Juin à partir de 11 heures

Entrée gratuite — Parking

Toutes mesures de protection ont été prévues en cas de mauvais temps.
Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48 - 78 - 02 - 99
ou à la Maison de retraite de Montmorency : 39 - 83 - 20 - 67

Départ Gare du Nord à partir de 10 heures, tous les quarts d'heure, jusqu'à 18 heures, descendre à Enghien, prendre l'autobus n° 6 jusqu'à l'arrêt Rue de Groslay

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 24
VENDREDI
24 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.542 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.542

ՄԱՄՈՒԼ

LE JOURNAL DE GENEVE (15 Mai)

Արման Գասպար ստորագրած է Բարդէն Արարքցեանի ժընեւ տուած մամուլի ասուլիսին թղթակցութիւնը, ուր կ'արձանագրէ Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահին տուած լուսաբանութեանց վերջին դէպքերու առթիւ։ Ան կը բացատրէ որ Հայաստանը չէ որ մերժած է ապագինուած 5 քիլոմեթրնոց գօտիի մը ստեղծումը հայ - ազրպէյճանական սահմանին երկայնքին, այլ իր իսկ առաջարկն էր որու կցուած էին սակայն երկու նախապայմաններ՝ գօտիին տարածումը Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ պաշտպանելու համար տեղւոյն բնակչութիւնը եւ ցամաքային ազատ երթեւեկի վերահաստատում Լաչինի ճամբով, միակը որ Հայաստանը կը միացնէ Ղարաբաղի։

LA LIBRE BELGIQUE (17 Mai)

Բորիս Թումանով ստորագրուած է այն թղթակցութիւնը որ լոյս տեսած է կաթոլիկ օրաթերթին մէջ, ուր «ուտելիք եւ խմելիք» կայ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք։ Օրինակ զանազան խորհրդածութիւններէ ետք, ուր կ'ըսէ թէ «ոստիկանական առարկայօրէն անհրաժեշտ գործողութիւն մը խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար տեսակ մը պատժական արշաւանքի վերածուեցաւ», իր եզրակացութեան մէջ ալ, Հայաստանի Մոսկուայի մնայուն ներկայացուցիչին կը վերագրէ յայտարարութիւն մը, ուր ան կոչ կ'ընէ քաղաքական կարգադրութեան մը ճշդելով թէ «Հայաստան այլեւս հողային յաւակնութիւն չունի Ղարաբաղի վրայ»։ Դէտերն ալ յապաղած գտեր են այս գիջումը . . . ։

LE FIGARO (21 Mai)

Թերթին թղթակիցը, որ շրջան մը Երեւան էր, Բաքու գացած է եւ կ'արձանագրէ Մութալիբովի յայտարարութեանց եւ ընդդիմութեան մը, որու պետերուն մէկ մասը բանտն է։ Մութալիբով ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս՝ «իրապաշտ կեդրոնական մը»։ Գալով ընդդիմադիր Իզա Գամբարովի՝ «Ոչինչ պատահած կ'ըլլար եթէ Հայերը խառնակութիւն բրած չըլլային ազրպէյճանական այս հողամասին վրայ» . . . ։ «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը, հոս, միայն կ'արձանագրէ չէզոք դիրք պահելով, մինչ չէր վարաներ կարծիք յայտնելու, երբ Հայաստան էր դէպքերու սկիզբը (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 8 / 9 – 10 / 11)։

L'EXPRESS (23/29 Mai)

Ժաք Ռընար կը ստորագրէ կարճ թղթակցութիւն մը (Իւրիխիլա Կօթիէի հետ, Երեւան) ուր արձանագրելով հանդերձ տեղահան բնակչութեան մը ողբերգութեան, խռնուած Խնձորեակ (Գորիս) «հետաքրքրական» ձեւ մը ունի այդ լուրերը տալու։ «Էքսփրէսի յատուկ թղթակցուհին», կը գրէ ակնարկելով Իւրիխիլա Կօթիէ - Քիւրքճեանի, «Խնձորեակի սահմանին դուռը տեսած է, Մայիս 20-ին, աւելի քան հազար ծերեր, կիներ եւ մանուկներ, որոնք հինգ օր է կը սպասեն որ դուռը բացուի, ապաստան մը տրուի իրենց։ Կարելի է խնդրոյ առարկայ ընել ճշգրտութիւնը նկարագրութիւններու, որոնք կը վերաբերին ազերի միլիսներու օգնութեամբ, խորհրդային ուժերու բրտութեան հայկական գիւղերու մէջ։ Չհաւատալ որ սխալ թուղթերու վրայ ստորագրութիւններ կը կորզուին, որոնք յետագային դէպի Հայաստան գաղթելու դիմումներու կը վերածուին։ Կը մնան սակայն այս մարդիկը, զորս Հայաստա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՏԻԹ ՔՐԷՍՈՆԻ ընդհ. քաղաքականութեան նուիրուած առաջին յայտարարութիւնը Ազգ. Ժողովին առջեւ մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց, ոչ միայն ընդդիմութեան մօտ, այլեւ՝ մեծամասնութեան, որոնք հասարակ տեղիք նախադասութիւններու հաւաքածոյ մը նկատեցին։ Ամէն կողմէ, ի զուր կը փնտռուի Միթերանի աւետած «նոր զարկը» եւ իր ելոյթին տրուած որակումները՝ «քաթալոկ ա լա Բրէվէր», «տափակ եւ սնամէջ ճառ», «խօսքեր, խօսքեր», «Մաթինեոն պազար» եւայլն, եւայլն, գաղափար կուտան եւ նոր նախարարապետը կրնայ անդրադառնալ թէ այնքան ալ դիւրին գործ չէ եւ չի բաւեր պալատի տարազներ գործածել (La bourse? J'en ai rien à cirer) երկիր մը կառավարելու համար։ Ամբողջ ելոյթին մէջ միայն ընդհանուր մտադրութիւններ պարզեց աշխատանքի, տնտեսութեան վերաբերեալ, Ֆրանսայի աճին, որպէսզի 93-ի Եւրոպային պատրաստ ըլլայ, առանց ճշդելու թէ որո՞նք են գործածուելիք միջոցները։ «Լիպերասիոն» խիստ դիտել կուտայ թէ իր հաշւոյն առաւ Ռոքարի բոլոր ծրագրերը, առանց անունը տալու։ Ռոքար, կը գրէ թերթին աշխատակիցը մտահոգութիւնն ունէր «անմերտան» ըլլալու, խոկ Քրէսոն յաջողեցաւ միայն տափակ ըլլալ։

ՌԱԺԻՒ ԿԱՆՏԻԻ այրին միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Քոնկրէի կուսակցութեան գլուխը եւ եթէ ընտրութիւնները մեծամասնութիւն ապահովեն, կրնար նախարարապետ ալ ըլլալ, եթէ իտալացի իր ծագումը խոչընդոտ մը չըլլար։ Երկիրը շուարած վիճակի մէջ է, միջադէպեր եւ բախումներ կան միշտ։ Սպաննուած նախկին վարչապետին յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ օր։ Հնդկաստան անջատողական շարժումներով պառակտուած դաշնակցութիւն մըն է, որ 850 միլիոն բնակիչ ունի։ 630 միլիոնը հնդիկ կրօնքին կը պատկանին, 89-ը՝ մահմետական, 15-ը՝ սիխ, 18-ը՝ քրիստոնեայ եւ 6 միլիոն ալ պուտտայական։ Հինտիէն եւ անգլերէնէն զատ 14 լեզուներ կան պաշտօնապէս ճանչցուած։

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ, Դամասկոսի մէջ, եղբայրութեան, գործակցութեան եւ համակարգութեան դաշինք մը ստորագրեցին, որ ձեւով մը կը նուիրագործէ սուրիական ազդեցութիւնը Լիբանանի վրայ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 54-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԽԱՂԵՐԸ

«Արարատ», Մայիս 14-ին, հակառակորդի դաշտին վրայ 1 – 1 արդիւնք ձեռք ձգեց Մետալուրգի (Զապորոժիէ) հետ։

Ապա Մոսկուայի մէջ, 0-ի դէմ մէկ կէտով պարտուեցաւ Դինամօյէն, Մայիս 18-ին, արձանագրելով շրջանիս իր 4-րդ պարտութիւնը։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 22

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ԱՊԱ՝ Ռ. ՏԻՒՄԱ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի քաղաքական հանդիպումներու շարքը սկսաւ Չորեքշաբթի, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահ Ֆրանսուա Միթերանի ընդունելութեամբ։

Ժամը 17-ին, Էլիզէի մուտքին Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ու իր խորհրդականը Ալիք Արզումանեան դիմաւորուեցան Ֆրանսայի նախագահին մէկ խորհրդականին կողմէ։ Իրենց կ'ընկերանային Քրիստիան Տէր - Ստեփանեան ու որպէս թարգման՝ Փաթրիք Տօնապետեան ու Գիլեր Մուրատեան։ Հանդիպումը տեւեց շուրջ ժամ մը, որուն ընթացքին շօշափուեցան Խորհրդային Միութեան, Հանրապետութիւններու եւ այս կարգին Հայաստանի յետագայ օրինավիճակը, արտաքին աշխարհի պետութիւններու հետ յարաբերութեան հարցերը։

Հանդիպումէն ելքին, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան պատասխանելով հեռատեսիլի ու մամուլի թղթակիցներու հարցումներուն, ըսաւ թէ՝ եկած էր Ֆրանսայի նախագահին ըսելու թէ Հայաստան ժողովրդավար ընթացքով ու խորհրդային օրէնքներու յարգանքի շրջանակին մէջ վճռած է դիմել դէպի անկախութիւն։ Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէով նոր օրինավիճակ մը պիտի ունենայ խորհրդային հանրապետութիւններու ամբողջութեան մէջ։ Այս նոր օրինավիճակը Հայաստանի պիտի թոյլատրէ արտասահմանեան երկիրներու հետ ուղղակի յարաբերութիւններ հաստատելու ու այս առումով շատ կարեւոր կը նկատուի Ֆրանսացի ժողովուրդին նեցուկը։ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան աւարտեց իր խօսքը, ըսելով թէ նախագահ Միթերանի հետ հանդիպումը այս նեցուկին վկայութիւնը կը նկատէր ինք։

Օրուան Բ. հանդիպումը տեղի ունեցաւ Արտաքին նախարարութեան մէջ, ուր Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունուեցաւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Ռոլան Տիւմայի կողմէ։ Երեք քառորդ ժամ տեւած տեսակցութեան ներկայ գտնուեցաւ նաեւ վարչապետի Ա. տեղակալ՝ Հրանդ Բագրատեան։ Հոս եւս երկու կողմերը առիթ ունեցան Խորհրդային Միութեան ու հանրապետութիւններու քաղաքական իրավիճակին մասին կարծիք փոխանակելու. խօսակցութիւնը ընդգրկեց նաեւ ֆրանքօհայ տնտեսական համագործակցութեան ներկայ կացութիւնը ու այդ մարզը յառաջիկային աւելի ընդլայնելու կարելիութիւնները։

⁂

Այս հանդիպումները, մանաւանդ առաջինը, անկասկած մեծ նշանակութիւն ունին եթէ ոչ քաղաքական գետնի վրայ, գոնէ՝ վարկի։ Շեշտենք թէ նախագահ Միթերան պետական առաջին ղեկավարն է, որ կ'ընդունի Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը, եւ ասիկա կարեւոր է, մէկէ աւելի պատճառներով, մանաւանդ այս օրերուն։ Ֆ. Միթերանի այս քայլը, որոշ չափով կը մեղմացնէ այն վիրաւորանքը զոր զգաց ֆրանսահայ գաղութը, ի լուր Գորպաչովի նկատմամբ Ֆրանսայի Նախագահին ջերմ արտայայտութեան, այն պահուն երբ Հայերուն արիւնը կը հոսեցնէր։

Նաեւ արհամարհելի չէ Ռոլան Տիւմայի կողմէ եղած ընդունելութիւնը։ Այսու - հանդերձ, չենք խորհիր որ մեծ անկնկալութիւններ կարելի է ունենալ։ Պէտք է իրապաշտ ըլլանք - եթէ կրնանք - եւ երբեք չմոռնանք որ Պետութիւնները բարեկամներ չունին, այլ՝ շահեր։

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Չորեքշաբթի, Մայիս 23-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան Փարիզի մէջ հանդիպում մը ունեցաւ Ֆրանսացի մտաւորականներու հետ։ Ներկայ էին մասնաւորապէս «Ընկերվարութիւն եւ Բարբարոսութիւն» շարժման անդամներ, Մարդկային Իրաւանց, Հելսինքիի Համաձայնագրի Պաշտպանութեան եւ Սոլիտարնոշքի մօտիկ մտաւորականներ ու յանձնառու գրողներ, որոնք ոչ հեռաւոր անցեալին իրենց հեղինակութիւնն ու բարոյական կշիռը ի գործ դրին միջազգային մամուլին մէջ նեցուկ դառնալով Ղարաբաղեան Շարժման եւ ապա դատապարտեցին Սումգայիթի ու Կիրովապատի ջարդերը։

Հանդիպումին նախաձեռնարկ Փրոֆ. Կարպիս Գորթեան բարի գալուստ մաղթեց նախագահին։ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան իր խօսքին մէջ ընդգծեց ոչ քաղաքագէտ, այլ մարդասէր մտաւորականներու դերն ու կարեւորութիւնը քաղաքական կեանքի, մասնաւորապէս խորհրդային կեանքի հոլովոյթին մէջ։ «Եղել եմ մտաւորական աշխատաւոր. այսօր պարտքի բերմամբ նետուել եմ քաղաքական ասպարէզ, սակայն ես պրոֆեսիոնալ քաղաքագէտ չեմ համարում ես ինձ։ Պրոֆեսիոնալ քաղաքագէտներ ի հարկէ կը ծնուեն Հայաստանում։ Քաղաքականութեան մէջ յաղթանակում է ցինիզմը, անբարոյականութիւնը։ Դուք էք, որ մաքրում էք ասպարէզը բարոյականը մտցնելով բարեբախտաբար քաղաքականութեան մէջ»։ Նախագահը ընդգծեց որ Խորհ. Միութեան այլախոհ շարժումներու արմատաւորման մէջ դեր ունին արեւմտեան մտաւորականութիւնն ու ասոր ցուցաբերած համակամութիւնը։ Իր շնորհակալութեան խօսքի աւարտին Նախագահը հաստատեց. «Մենք պէտք ունինք ձեր այդ սկզբունքային վերաբերման, քանի որ Խորհ. Միութեան մէջ անբարոյական քաղաքական արարքները շարունակուելու են»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ՝ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. - Քաղաքական մարզէն անդին, ի՞նչ նորութիւններու մասին կարելի է խօսիլ Հայաստանի ներքին կեանքին վերաբերեալ:

Պ. - Ամենակարեւորը հողի սեփականութեան օրէնքն է որ ընդունուեց եւ որի հիման վրայ շատ կարճ ժամկէտում հողը բաժանուեց գիւղացիներին: Հայաստանում այսօր կայ 450 հազար հէքթար վարելահող, որից 100 հազարը մնաց որպէս պահեստային հող, որպէսզի մօտակայ տարիներին նորաստեղծ ընտանիքների յանձնուի. միւս 350 հազարից մէկուկէս ամսում 200 հազարը բաժանուեց գիւղացիներին եւ այսօր դարձել է գիւղացի ընտանիքների սեփականութիւնը:

Մնացեալ 150 հազարը նորից մեծամասնութեամբ բաժանուած է, սակայն որոշ դէպքերում մի քանի ընտանիքների, որոնք ցանկութիւն են յայտնել միասին աշխատելու:

Պէտք է ասել որ այսքան կարճ ժամկէտում կատարել հողաբաժանումները, հեշտ չէր. ճիշդ է, եղան վրիպանութիւններ, բայց ընդհանուր ձեւով գործը անցաւ արդարացի, քանի որ այնպիսի սկզբունքներ ընտրուած էին որ ժողովուրդը հասկացաւ որ հնարաւոր չափով բացառուած էին անարդարութիւնները, անօրինականութիւնները:

Հ. - Ի՞նչ կ՚ընեն հող ստացողներ հիմա:

Պ. - Այսօր արդէն Հայաստանում այս ընտանիքները առաւօտից մինչեւ ուշ երեկոյ աշխատում են իրենց հողամասերում. օրինակի համար, եթէ խաղողի այգիները առաջ մէկ ամսում էին բացում, հիմա մէկ շաբաթ էլ չտեւեց:

Հ. - Ի՞նչեր են հողի բաշխումէն մօտ ապագային համար ակնկալուած արդիւնքները:

Պ. - Յուսով ենք որ այս հողաբաշխումը մօտակայ ժամանակում կը լուծի պարէնային հարցը, քանի որ առաջներում հողի միայն 6%-ն էր գտնւում մասնաւոր սեփականատիրոջ ձեռքը որը ապահովում էր Հայաստանում արտադրուող պարէնի մօտ 30%-ը. այսօր երբ հողի գրեթէ 100 տոկոսը բաշխուած է, արդարացի են մեր յոյսերը:

Ի հարկէ ամբողջ պարէնը ներսից չի կարելի ապահովել, բայց կարգ մը սննդամթերքներ այնքան կ՚արտադրուեն որ կարող կ՚ըլլանք փոխանակել. օրինակ՝ խաղողը, ծիրանը հնարաւոր է փոխանակել ցորենով:

Սրանք առաջին քայլերն են տնտեսական փոփոխութիւնների. այսօր, Հայաստանում արդէն մասնաւոր սեփականութեան են վաճառւում խանութները, փոքր ձեռնարկութիւնները. մօտիկ ապագայում նախատեսւում է մասնաւորների վաճառել մինչեւ 500 աշխատող ունեցող ձեռնարկութիւնները:

Այս քայլերը ժողովուրդը ընդունում է մեծ գոհունակութեամբ. օրինակի համար նշեմ որ երբ աճուրդով վաճառուեցին առաջին 11 խանութները, բազմաթիւ ցանկացողներ կային եւ այդ խանութները վաճառուեցին բաւական բարձր գներով:

Հ. - Իսկ թեկնածու գնորդները ուրկէ՞ կը ճարեն այդ գումարները:

Պ. - Որոշ դէպքերում դրամատունները վարկ են տալիս. իսկ եթէ խանութը կամ ձեռնարկութիւնը առնում են հէնց այդ խանութում կամ ձեռնարկութիւնում աշխատողները, 30 տոկոս զեղչ է կատարւում:

Հ. - Տնտեսական այս նորութիւններուն մէջ ի՞նչ դեր կ՚ակնկալէք որ կատարէ Սփիւռքը:

Պ. - Մինչեւ հիմա Սփիւռքի հետ կապերը իրագործւում էին հիմնականում միայն մշակոյթի ասպարէզում եւ այն էլ խօսակից ունենալով միայն որոշ կազմակերպութիւններ: Այսօր պէտք է ստեղծել հնարաւորութիւնները որ ընդլայնուի այս կապերի ոլորտը եւ ընդգրկի ամբողջ Սփիւռքը: Զանտեսելով մշակոյթի կապերի կարեւորութիւնը, յատկապէս պէտք է հիմնուել տնտեսականի վրայ եւ զարգացնել այդ կապերը:

Արդէն, յատկապէս երկրաշարժից յետոյ, Սփիւռքում եղան մեծ նախաձեռնութիւններ Հայաստանի օգնելու համար եւ մեծ օժանդակութիւն ցոյց տրուեց Հայաստանի երկրաշարժի հետեւանքները վերացնելու, մարդկանց այդ դժուար վիճակից փրկելու համար: Բնականաբար, այդ օժանդակութիւնը շատ կարեւոր էր եւ այսօր էլ ունի իր իմաստը, քանի որ երկրաշարժի հետեւանքները շատ հեռու են վերացուած լինելուց:

Սակայն այսօր Հայաստանը կարիք ունի տնտեսական խոշոր վերափոխումների. հարկաւոր են նոր, ժամանակակից տեխնիկայով գործարաններ, աշխատանոցներ եւ շատ կարեւոր է որ խուսափելով միջոցների փոշիացումից, հնարաւորութիւններ ստեղծուեն Սփիւռքում որոնք կեդրոնացուած աշխատանք տանեն Հայաստանի համար եւ որպէսզի հնարաւոր լինի խոշոր ծրագրերի իրագործումը: Այս տեսակէտից հարկ է նշել որ - առանց մոռանալու միւսներին - օրինակ Մ.Օ.Մ. - Ամէնին կապանում կառուցում է ժամանակակից մի գործարան, որ Ազնաւուրի կազմակերպութիւնը ընդամէնը մէկուկէս տարում կառուցեց մանկական սնունդի (վեց ամսականից երկուսուկէս տարեկան) գործարան որը կարող է տարեկան 42 միլիոն բաժին սնունդ արտադրել: Հայաստանի կարիքը երեսուն միլիոն է, հետեւաբար աւելի քան 10 միլիոնը կարող ենք արտահանել:

Հ. - Իսկ ո՞ւրկէ պիտի հայթայթուի այդ գործատան նախանիւթը:

Պ. - Ամբողջութեամբ Հայաստանից. միայն տուփերը պէտք է բերուեն դրսից: Այսօր արդէն երկու տարուայ տուփի պահանջքը ապահովուած է: Այսպիսի նախաձեռնութիւններ կարծում ենք աւելի պէտք է ընդլայնուեն եւ յուսով ենք Մայիսի վերջի Երեւանում կայանալիք գործարար մարդկանց հաւաքը կը նպաստի նման նախաձեռնութիւնների բազմացումին: Նրանք կառավարութեան հետ պէտք է մշակեն այն առաջնահերթ տնտեսական ծրագրերը որոնք այսօր անհրաժեշտ են Հայաստանին:

**

Հոս մեր զրոյցը աւարտած պիտի նըկատուէր եթէ հասած չըլլային վերջին օրերուն Ղարաբաղի սահմանամերձ գիւղերու ծանրակշիռ պատահարներուն լուրերը. այս մասին Բաբգէն Արարքցեանի հետեւեալ արտայայտութիւնով կը փակուի հարցազրոյցի այս էջը.-

«Եթէ Հայաստանի սահմանների վրայ վիճակը համեմատաբար հանդիստ է, ապա չափազանց լարուել է վիճակը Ղարաբաղում: Վերջին մի քանի օրում խորհրդային բանակը, ներքին զօրքերը, Ադրբեջանի օմոնը ներխուժում են Ղարաբաղի հայաբնակ գիւղերը, պատրուակ ընդունելով անձնագրային ռեժիմի ստուգումը. կատարում են խուզարկութիւններ, բարոյական եւ ֆիզիքական մեծ ճնշում են գործադրում տեղի բնակչութեանը, ձերբակալում են տղամարդկանց եւ երիտասարդների, պարտադրում են նրանց դիմումներ գրել որ նրանց տեղափոխեն Հայաստան: Այսինքն՝ Ադրբեջանի իշխանութիւնները օգտուելով Մոսկուայի հովանաւորութիւնից, այս անգամ փորձում են նոյն քաղաքականութիւնը Ղարաբաղում կիրառել, ինչ նրանք օրինակ օգտագործեցին Գետաշէնում ու Մարտունաշէնում:

Այս դէպքերը զուգորդւում են նաեւ ահաբեկչութիւններով Հայաստանի տարածքի վրայ. Մայիսի 15-ին Գորիսի շրջանում սպանուել էին երեք հովիւներ եւ մեծ թւով ոչխարներ տարուել էին Ադրբեջան:

Անընդունելի է Ադրբեջանի օմոնի մասնակցութիւնը Ղարաբաղի անձնագրային ստուգումներին եւ եթէ դրա իսկ անհրաժեշտութիւնը կայ, ապա դա լիովին հընարաւորութիւն ունի կատարել Ղարաբաղի պարէտը: Մինչդեռ օմոնը օգտագործելով այդ պատրուակը դիմում է ամէն ձեւի անօրինականութիւնների: Հետեւաբար սա նոյն ծրագրուած քաղաքականութեան շարունակութիւնն է որի նպատակն է բռնի տեղահանել այս անգամ արդէն Ղարաբաղի հայ բնակչութիւնը: Սակայն Ղարաբաղի ժողովուրդը կառչած է իր հողին, ունի ամուր արմատներ եւ կը դիմադրի:

Այստեղ իր խօսքը ունի ասելու նաեւ Սփիւռքը որ իր ձայնը պէտք է բարձրացնի ի պաշտպանութիւն Ղարաբաղի ժողովուրդին»:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ՖՐԱՆՍԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԵՆՍԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կենսաբանները 1989-ին օգնութեան ձեռք մեկնեցին Հայաստանին, ստեղծելով «Ֆրանքօ-Հայկական կենսաբաններու Միութիւն»: 1988-ին առաջինն ըլլալով Երեւան ժամանեց Գ. Գուլումճեան որ ծանօթանալով տարբեր կեդրոններու հետ, հաստատեց հետաքրքրութիւններ գտաւ Ժ. Յակոբեանի աշխատանոցին հետ ու պատրաստուեցաւ արդիւնաւէտ ծրագիր մը: 1990-ին Հայաստան մեկնեցան խումբ մը գիտնականներ՝ Տ. Պօլան (որ Միութեան նախագահն է), Ա. Դաւիթեան, Ա. Յովհաննէսեան, Ս. Ֆէրմանճեան, Ա. Գառնիկեան, Ժ. Պ. Վարդանեան: Այս անգամ հարցերը աւելի լայն բնոյթ կը կրէին, ընդգրկելով ուսումնական եւ կազմակերպչական մարզերը եւս: Ու այսօր Փարիզ եկած են աշխատելու խումբ մը երիտասարդներ, զանազան պայմանագրերով: Օրինակ, անոնցմէ Կարէն Յակոբեան աւարտած է Երեւանի համալսարանը, դոկտորական աւարտաճառը պաշտպանած է Մոսկուա եւ հոս կ՚աշխատի Թոքերու քաղցկեղի բջիջային եւ մոլեքիւլային մարզին մէջ: Այս քայլով գործնապէս կը կիրարկուին Փարիզի եւ Երեւանի կենսաքիմիական մարզի գործակցութեան 1988-ի ծրագրերը:

Հոս կը գտնուի նաեւ երիտասարդ բժիշկ Վարդան Աթաբեկեան որ կ՚աշխատի քաղցկեղի ժառանգականութեան պրպտումներու մէջ ու միեւնոյն ատեն կը խորացնէ իր գիտական ու կիրառական հետաքրքրութիւնները:

Հայաստանէն 1989-ին Փրոֆ. Ժ. Պինեոնի հրաւէրով Փարիզ հասաւ Փրոֆ. Ժ. Յակոբեան որով գիտական եւ ուսումնական կապերը աւելի հաստատուն դարձան: Այսօր հայ գիտնականը Փարիզ է կրկին ու կը պատրաստէ Հայաստանի կենսաբաններուն համար դասախօսական ու կիրառական մեթոտիներ:

«Ֆրանքօ-Հայկական Միութիւնը» կարելիութիւն կը ստեղծէ ախտաճանաչումի շարք մը նորագոյն մեթոտներ իրականացնելու: Համատեղ կ՚ուսումնասիրուին Հայաստանի կողմէ առաջարկուած գիտական նոր միտքեր որոնց արդիական սարքաւորումներով իրագործումը միշտ չէ որ կարելի կ՚ըլլայ տեղւոյն վրայ:

Այս աշնան ֆրանսահայ կենսաբանները ուսումնական եւ գիտական կարեւոր ծրագրերով կը մեկնին Հայաստան, իրենց հետ տանելով արդիական սարքաւորումներ. անոնք Գիտութիւններու Ակադեմիայի հիմնարկներուն եւ համալսարանին մէջ կը ցուցադրեն մոլեքիւլային կենսաբանութեան ամէնէն արդիական մեթոտները:

Հայաստանի այս տագնապալի շրջանին երբ ամէն ոք իր կարողութեան չափով կ՚օգնէ հայրենիքին, մեծ նշանակութիւն ունի ֆրանսահայ կենսաբաններու կատարած գործը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՐԱՖՖԻ 1835 - 1888

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ–ՆԻՍ

ՆԻՍ («Յառաջ»). – Թուլս Արամազդը որակուած Աւ. Ահարոնեանի կը վերագրուի սա պատասխանը. – «Մէկ ու միակ աթոռի մը ցանկութիւնը միայն ունեցած եմ կեանքիս մէջ: Րաֆֆիի աթոռն է ատիկա»: Երբ ոմանք կը մտածէին եւ կ՚ըսէին, թէ ան կը ցանկար դառնալ անպայման նորանկախ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ:

Երկուշաբթի, Մայիս 13-ին, Պարսամեան համալիրի սրահներէն մէկուն մէջ հաւաքուած ունկնդիրները, հաւանաբար, համանման տրամադրութիւն մը ունեցան, – գիտակցական թէ ստակցական լարերով, երանի եղած ըլլայի բաղձանքով, – երբ լսեցին մեծ վիպասանին քանի մը ցայտուն գիծերը մատնանշող Տիկին Եղիսաբէթ Թաշճեանի դասախօսութիւնը, մարգարէական արտայայտութիւն ցոլացնող տեսանող-տեսաբան վիպագիրին դիմանկարին դէմ յանդիման:

Ծարտ. Տ. Հաճեան, նախագահ, ներկայացուց իր գլխաւորած յանձնախումբին մօտաւոր օրերու ծրագիր – աշխատանքները. ապա՝ հրաւիրեց երեկոյթը վարելու՝ Ժ. Միրիճեան:

Գրաւոր դասախօսութեան ընթացքին նկատելի դարձաւ ձգտումը Տիկին Ե. Թաշճեանի, Րաֆֆիի կենսագրութիւնը «միջոց» դարձնել լուսարձակի տակ դընելու համար ժամանակաշրջան եւ միջավայր, ամէն մէկը իր իւրայատուկ, մասնայատուկ ստորոգելիներով: Ուրեմն՝ ԺԹ. դարու երկրորդ կէսը, Հայաստանի եւ Հայութեան ստուար մասին վիճակուած անլուր սարսափներով, դժխեմ վիճակով, եւ ինչու ոչ՝ օրուան յուսատու անկնկալութիւններով: Ուրեմն՝ Փայաջուկ, Սալմաստ, Պարսկահայաստան, գիւղ-գիւղացի, ճորտ-ճորտատէր յարաբերութիւններ, Թիֆլիս, այլ միջավայր՝ քաղքենի, մարդ-հոգեվաճառ յարակցութեամբ եւ, այնուհետեւ, Արեւմտեան Հայաստան, բոլորն իր այդքան ծանօթ ղոյավիճակով: Վիպագիրը իր մտարիպարները՝ իրաւ թէ մտացածին, իրական շրջանակի մը մէջ զետեղած է: Այսպէս, Տաճկահայաստանը գիրքերու եւ քարտէսներու վրայ յենլով չէ, որ պատկերացուցած է, քանի դեռ 1857-ին առիթն է ստեղծած այցելելու, դիտելու, ուսումնասիրելու Վարագ, Աղթամար, Վան, Մուշ: Այսպէս՝ Դաւիթ Բէկ պատմական վէպը գրելու համար, հերոսին մասին արձանագրուած վաւերագրական տեղեկութիւնները բաւարար չհամարելով, գացած է Սիւնեաց աշխարհը, ուր հաւաքած է բազմաթիւ աւանդութիւններ, եւ մելիքներու սերունդներէն քանի մը ծերունիներու բերնէն քաղած է վկայութիւններ: Պարսկահայերու կեանքը քանդակած է նաեւ իր Թաւրիզ, Խոյ, Ուրմիա ճամբորդութիւններու միջոցով:

Դասախօսութեան միւս առանձնայատկութիւնը այն եղաւ, որ յաճախ կատարուած մէջբերումներու ճամբով, մեր

ՏԷՐ ԶՕՐԻ Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

Մայիս 4, Շաբաթ երեկոյեան կատարուեցաւ Նահատակքի արարողութիւնը որուն ընթացքին Գարեգին Բ. բացումը կատարեց նորակառոյց յուշահամալիրին մատուռին:

Յաջորդ օրը, առաւօտեան կանուխ ժամերէն Սուրիոյ եւ Լիբանանի զանազան շրջաններէն աւելի քան հինգ հազար Հայեր հասան Տէր Զօր, ներկայ գտնուելու եկեղեցիին օծման արարողութեան:

Պատարագը մատուցանեց Գարեգին Բ. մասնակցութեամբ Վազգէն Ա.ի պատուիրակութեան եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան թեմակալ առաջնորդներու: Պաշտօնական հիւրերու շարքին էր Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ՝ Հ. Սիմոնեան որ կը գլխաւորէր պատուիրակութիւն մը:

Պատարագէն ետք թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Նահատակաց Յուշարձան ուր Բերիոյ թեմի առաջնորդ Սուրէն Արք. անդրադարձաւ յուշահամալիրի մը նուիրականութեան: Իրմէ ետք խօսք առաւ Վազգէն Ա.ի ներկայացուցիչ Գիւտ Արք., որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին գրաւոր պատգամը փոխանցեց ներկայ բազմութեան: Ան Հայերու ցեղասպանութիւնը «համամարդկային ողբերգութիւն» նկատելով այդ օրը կը համարէր համայն հայութեան համար խոկումի օր եւ Սփիւռքի ու Հայրենիքի կապերու ամրապնդումին կարեւոր ազդակ:

Հուսկ, Գարեգին Բ. տուաւ իր հայրապետական պատգամը, շեշտելով «Ով որ կը հաւատայ նահատակներու կտակին, ով որ կը հաւատայ հայութեան ազատ եւ անկախ ապրելու իրաւունքին՝ հարկ է որ նահատակութիւնը իբրեւ կեանք ապրի ի՛ր կեանքին մէջ»: Իր խօսքին աւարտին Գարեգին Բ. հրաւիրեց ներկաները մասնակցելու ուխտի արարողութեան, ու բոլորը արտասանեցին «Ուխտ առաջի նահատակաց ի Տէր Զօր»ը որ կը վերջանար հետեւեալ խօսքերով. - «Կ'ուխտենք Տէր Զօրը միշտ կեանքով տոկցուն պահել մեր ապրումներուն մէջ եւ որպէս վկայութիւն մեր այս ուխտին ահա կը կանգնենք այս գեղակերտ եկեղեցին նահատակաց, որպէս համբոյր երկնի եւ երկրի, որպէս դաշինք անխախտ ընդմէջ Աստուծոյ եւ հայութեան, անբեկանելի ուխտ սիրոյ, հաւատարմութեան եւ որպէս աչք մշտարթուն եւ պայծառատես՝ բացուած դէպի ապագայ»:

Հանդիսութիւնը փակուեցաւ ուխտաւորներու կողմէ միաբերան երգուած «Կիլիկիա» եւ «Սարտարապատ»ով:

***

Տէր Զօրի մէջ վերապրողներ որպէս աղօթքի տուն, հիմնած էին Ս. Հռիփսիմէ կոչուած եկեղեցի մը եւ դպրոց: Եկեղեցին օծուած էր 1931-ին, ձեռամբ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի: Իսկ 1936-ին անոր կողքին կառուցուած էր յուշարձան մը ուր ամփոփուած էին նահատակներու աճիւնները: Ներկայիս միայն քանի հայ ընտանիք մնացած է քաղաքին մէջ:

Ս. Նահատակաց նորօծ տաճարին հիմնադրութիւնը կատարուած էր 1985-ին, ցեղասպանութեան եօթանասունամեակին:

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ – ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

— Վերջին ազդ —

Վենետիկի Համալսարանին հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 1 – 30: Արձանագրութիւնները կը շարունակուին մինչեւ Յունիս 30: Դասերը տեղի կ'ունենան հինգ մակարդակներու վրայ, օրական հինգ ժամ: Մակարդակները կը սկսին բնաւ չգիտցողներէն եւ կ'ընդգրկեն մինչեւ զարգացածները: Քննութիւնները տեղի կ'ունենան Օգոստոս 24-ին: Ժամանումի օրերն են Օգոստոս 1–2, մեկնումի օրերն են Օգոստոս 25–30: Դասերէն դուրս կը կատարուին բանախօսութիւններ, կլոր սեղաններ, այցելութիւններ Վենետիկի եւ շրջակայքի տեսարժան վայրերուն:

Դասախօսական կազմը պիտի բաղկանայ հետեւեալ անձերէն. – Փարիզէն՝ Մ. Ադամեան, Յ. Գէորգեան, Մ. Մանուկեան, Պ. Մանօք, Ռ. Նաճարեան, Մ. Նշանեան, Ա. Շէն, Կ. Տաքէսեան, Ա. Քերովբեան, Աթէնքէն՝ Մ. Քիւրքճեան, Հալէպէն՝ Ա. Գույումճեան, Մոսկուայէն՝ Ա. Ալիքեան, Վենետիկէն՝ Հ. Լ. Զէքիեան: Իբր բանախօս–դասախօս իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ դասընթացքին՝ ծանօթ գրող եւ բանաստեղծ Վահէ Օշական, իբր գլխաւոր նիւթ ունենալով սփիւռքահայ կեանքի հոգերը եւ մանաւանդ գրական–մտաւորական հարցադրումները: Այս առիթով կը ծանուցանենք նաեւ որ Մ. Նշանեանի դասաւանդութեան նիւթը պիտի ըլլայ բարձրագոյն մակարդակի գրականութեան համար՝ «Աւանդավէպը Մովսէս Խորենացիէն Յ. Օշական»:

Դասընթացքի արձանագրութեան սակն է՝ իտալական 580.000 լիրէտ, որուն 250.000-ը պէտք է կանխաւ վճարուի: Կեցութեան ծախքն է՝ զոյգ սենեակի մէջ ամսական 110.000 լիրէտ, առանձին սենեակի մէջ՝ 200.000 լիրէտ: Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

Corso intensivo lingua armena —
Università di Venezia —
S. Polo 2035 — 30125 Venezia (ITALIA),

եւ կամ հեռաձայնել հետեւեալ համարին՝ (41) 52·07·737, Յունիս ամսուան ընթացքին հետեւեալ օրերուն եւ ժամերուն. Յունիս 7, 8, 17, ժամը՝ 15-21 (Իտալիոյ ժամով): Կը խնդրուի լաւ ստուգել երկիրներու միջեւ ժամերու տարբերութիւնը:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՊԻՈՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Համազգայինին գրական յանձնախումբը Ապրիլ 26-ին գրական – գեղարուեստական երեկոյթ մը նուիրած է «Հայկ. կոտորածները նախեղեռնեան եւ յետեղեռնեան գրականութեան մէջ» նիւթին: Փառքուհի Խաչիկեանի բացման խօսքէն ետք ելոյթ ունեցած են արձակագիր Պօղոս Գուբելեան եւ Արմէն Տօնոյեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են թաւջութակահարուհի Կ. Գաբրիէլեան, դաշնակահարներ՝ Գ. Սարգսեան, Ն. Ռումեան–Պայրամեան, Գ. Գիլզանեան, երգչուհիներ՝ Ա. Սօսիկեան, Վ. Սեւդայեան: Արտասանած են Ա. Յովհաննիսեան, Ս. Սիմոնեան եւ Գ. Փաթանեան Սիամանթոյէ, Վարուժանէ, Զարդարեանէ եւ Շիրազէ տողեր:

***

ՊՈԼՍԷՆ հայ բառարանագէտ Բարսեղ Թուղլաճեան որ վերջերս Միջազգային պահպանութեան եւ խաղաղութեան խորհուրդին անդամ ընտրուած էր, Լոնտոնի Համալսարանին կիրառական գիտութեանց Հիմնարկին կողմէ արժանացած է Գիտութեան տքթէօրի տիտղոսին: Այս տարուան ընթացքին հեղինակին կարգ մը հայագիտական գործերը թրքերէնով ու անգլերէնով պիտի հրատարակուին, ինչպէս՝ «Պոլսահայ եկեղեցիներ»ը, «Նրմոյշներ հայ գրականութենէ»ն, «Տատեան ընտանիք»ը եւլն.:

***

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ Մայիս 9-ին մեծ ոգեւորութեամբ նշուած է Համբարձման տօնը: Ներկայ եղած են նաեւ Իրաքէն գաղթած 58 Հայերը: Հիւանդանոցին մատրան մէջ պատարագ կատարուած է ապա հիւանդանոցի յարկաբաժիններու խաչահանդիստ: Կէսօրին բոլոր ներկաները մասնակցած են սիրոյ սեղանին:

***

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ Մայիս 10-ին տեղի ունեցած է նկարչական երեկոյթ մը, որուն մասնակցած են վեց նկարիչներ. Մաըլէն Թէքիրտաղլեան, Ժանին Փափազեան, Վերժին Շապճը, Ասպետ Էրմէն, Արթին Տէմիրճի եւ Համբարձում Տէմիրճիօղլու: Անոնք տեղւոյն վրայ մէյ մէկ պաստառ նկարած են Հայկ. Երաժշտութեան ընկերակցութեամբ. երեկոյթը աւարտած է քոքթէյլով մը:

արտակարգ մեծ վիպագիրը ներկայացաւ իր խոկ «բերան»ով: Ասիկա յաջող եղանակ մըն է փոխանցելու համար խոհ, դատում, տեսիլք, հասնելով հանդանակներու: Ստոյգ է, որ Րաֆֆի համապարփակ տարազով եւ խորունկէն դիտուած աչքերով յաջողած է ի յայտ բերել մեր ժողովուրդին քաղաքական – ընկերային անտաժէտ երեւոյթները: Յառաջամարտիկի դիրք բռնել ընկերային եւ անոր տիրապետող քաղաքական հակասութիւններով լի շրջապատի մը մէջ:

Ան է, որ ըսած է. – «Ժողովուրդը ինքը մի մեծ դպրոց է, որին պէտք է կրթել, որին պէտք է ուղղութիւն տալ, որի մէջ պէտք է զարգացնել առողջ մտքեր, բարձր գաղափարներ...»: Նուիրական առաջադրութիւն մը, հետեւաբար:

Անհրաժեշտ տողերով, դասախօսուհին աշխատեցաւ եւ յաջողեցաւ բացայայտել զանոնք: Եւ ունկնդիրներուն աչքին առջեւ պարզուեցաւ առաքեալ մը, ընդմէջ գրագէտի: Ան որ գիտէ նշդրակել, այսինքն վէրքը կտրել՝ բանալ: Ան որ գիտէ բուժումի եղանակը սահմանել եւ «հիւանդին» (իմա՝ Հայութիւնը իր քաղաքական ցաւերով եւ ընկերային վէրքերով) ապաքինումի ուղղութիւնը սահմանագծել:

Այս ճամբով, ան բառին իրական իմաստովը ախտաճանաչ – առաջնորդ մը եղաւ, որու ցոյց տուող աշխատանքի գիծերն ու եղանակները, բանաձեւած հանդանակները համազգային տարողութիւն զգեցան: Ուղեցոյց դարձան յաջորդող սերունդներու: Հաստատումներով եւ հեռանկարներով: Այժմ եւս ուսանելի:

Դասախօսութեան աւարտին՝ միտքերու փոխանակում: Հարցում – պատասխան: Կարծիքներ, տեսակէտներ, մանրամասնութիւններու թուարկում: Ներկաները գիւրութեամբ չբաժնուեցան սրահէն: Ապացոյց այն իրողութեան, թէ այսօրինակ դասախօսութիւնները կը մնան միշտ գրաւիչ եւ շահեկան գիտակից տարրին համար:

Ափսո՛ս բացականերուն:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Կրօնիդէս Քահանայ Նալպանտեան. – Եղերաբախտ այս երէցը կը պատկանի Սեբաստիոյ քահանայից դասուն, եւ հոն կենսագրած ենք զինք համառօտակի: 1912-ին Մարզուանէն Նիկոմիդիա գալով, կրօնուսոյց կը կարգուի քաղաքին ազգային վարժարանին եւ կը բոլորէ ուսուցչական արդիւնաւոր շրջան մը:

Իր երեք զաւակներուն հետ խառնուելով ժողովրդեան հօծ զանգուածին՝ կը ժամանէ Պօզանթի: Ոստիկաններ - կարծես հոտ առած թէ լուսամիտ քահանայ մը կը գտնուի մէջերնին - կը գտնեն իր թաքստոցը, ծեծուփետով քշելով աւելի յառաջ՝ մինչեւ Մէսքէնէ, ուր՝ յեղափոխականի ամբաստանութիւն մըն ալ ծանրացնելով վրան՝ կը տանին կապել զինք սիւնի մը:

Եւ մինչ Ամենակալին սիրովը վառուած հոգեւորականին իր հուսկ բանքը կը վերընծայէր երկնապիչ, դահիճներուն տապարը կը շողայ արեւին տակ եւ անխնայ կ'իջնէ իր մարմինին վրայ, կտոր - կտոր ընելով զայն:

Սուքիաս Քահանայ Գէորգեան. - Ծնած 1854 Օգոստոս 4-ին եւ ձեռնադրուած 1894 Յունուար 16-ին:

Տարագրութենէն առաջ կաթուածահար, ի վիճակի չէր նոյնիսկ յոտին կանգնելու: Անողոք ոստիկանութիւնը չուշանար զինքն ալ նետել վակոն, քաշկռտելով: Զուգուր Հիսար հասնելուն, կայարանի պաշտօնեան իր որդին ըլլալով՝ կը յաջողի ընտանեօք վար դնել ծերունազարդ եւ անդամալոյծ հայրիկը որ երկու տարի վերջ կը վախճանի հոն, մարմինն ամփոփուելով խակի Շէհիրի գերեզմանոցը:

Վահան Քահանայ Նաւասարդեան. - Ծնած 1856 Փետրուար 11-ին: Օծակից Տ. Սուքիասի:

Առաջին կարաւանին խառնուելով՝ ընտանեօք կը հասնի Գոնիա, ուր երկու օր մնալէ վերջ, բիրի հարուածներու տակ ճամբայ կը հանուի դէպի Էրէյլի եւ կը ստիպուի կայարան Թողուլ հինգ հակ զգեստեղէն ու կարասի, այն հաւաստումով թէ քանի մը օրէն ետեւնուն պիտի ղրկուէին առանք...:

Իր կարգակիցներուն նման, Տ. Վահան Էրէյլիի մէջ ալ նշաւակ կը դառնայ Թուրք ոստիկաններու բրտութեանց, այնպէս որ շատեր կը հարկադրուին մէկդի նետել սքեմ ու փակեղ, մօրուքնին վարսել եւ աշխարհականանալ: Տ. Վահան երբ կը տեսնէ թէ բացարձակապէս անհնար է չոգեկառքով մեկնիլ Պօզանթի, յանկարծ միտքը կուգայ «Ռաքօցցի տէ Քէչմառք»ի աճիւններուն առնեօք Նիկոմիդիոյ գերեզմանէն փոխադրութեան առթիւ՝ Աւստրիական կառավարութենէն ստացած շնորհակալութեան գիրը - բարեբախտաբար ծոցի գրպանը - զոր խելոյն տաճկերէնի թարգմանելով կը ներկայացնէ «գայմագամ»ին որ (ի յարգանս նոյն պետութեան՝ Թուրքիոյ հետ զինակցութեան) Ագսէրայ մեկնելու իր փափաքը կը գոհացնէ: Նոյն կայանը 2 շաբաթ կը մնայ: Բողոքականաց քարոզիչ Պատուելի Սարգիս եւ Տօքթոր Համբարձում Ապահունի խորհուրդ կուտան իրեն՝ ապահովութեան համար հաստատուիլ Կէլվէրի կոչուած մօտակայ յոյն գիւղը: Կ'անցնին 9 ամիսներ: Ոստիկանութիւնը դաղթական Հայերը վայրագօրէն կը սկսի քշել վերստին դէպի Ագսէրայ եւ շրջակայ թրքաբնակ գիւղեր: Անմոռանալի է անունը Կէլվէրիի երեւելիներէն Մայ օղլու Բավլօս ազնուասիրտ Յոյնին, որ ջանացած է մեղմել տարագրելոց չարչարանքները: Տ. Վահան եւս կը փոխադրուի տաճկընոց մը ուր վեց ամիս կ'ապրի, ըսպառնալիքի տակ կրօնափոխութեան յաճախակի առաջարկներ պժգանօք ունկընդրելով: Բավլօս կը փութայ բարեխօսել կառավարութեան մօտ՝ զանի քրիստոնեայ գիւղ մը փոխադրելու համար: Իր ազդեցիկ դիմումները յաջողութեամբ կը պսակուին եւ Տէր Հայրը կ'արտօնուի հաստատուիլ Կէնէտալը, նոյն գիւղին «Այի Եօրկիս» նորաշէն Եկեղեցւոյն մէջ թոյլատրուելով Բաբա Անաստասի հետ քահանայագործել՝ որպէս բուրվառակիր եւ աջօթասաց, որով բախտը կ'ունենայ չզրկուելու իր հոգեւոր մխիթարութենէն: Զինադադարէն յետոյ կը վերադառնայ Նիկոմիդիա մինչեւ 1921 Յունիսի վերջ, առաջնորդական փոխանորդի պաշտօնով: Տ. Վահան ակարացած վիճակի մէջ Պոլիս պանդխտելուն առթիւ՝ առարկայ կը դառնայ Քահանայից Միութեան խնամքին:

Յովակիմ Քահանայ Քէօմիւրճեան. - Ծնած 1865 Հոկտեմբեր 28-ին, ընիկ, ձեռնադրուած 1913 Օգոստոս 25-ին: Երբեմնի երաժշտութեան ուսուցիչ Նիկոմիդիա եւ Տարտանէլ:

Հազիւ երկու տարի քահանայագործող այս նորընծայ երէցը առաջին կարաւանով կը տարագրուի Պօզանթի - Տարսոն գիծով Օսմանիէ, հոնկէ ալ բազում տանջանօք մինչեւ Րաքքա, իր հոգեւոր պարտականութիւնը կատարելու եւ ժողովուրդը մխիթարելու միշտ նախանձայոյզ:

(Շար. 236)

(Շար. Ա. էջէն)

տանի Հանրապետութիւնը արամարանօրէն կը մերժէ ընդունիլ, չքաջալերելու համար, կատարուած խորդութեան առջեւ, չարունակութիւնը Ղարաբաղի պարպումի նման ձեռնարկին: Շարաթ, Մայիս 18-ին, սահմանադրութեանց, ազերի երեսփոխան մը՝ Տուրժումշուտ Նուրիեւ կը բացագանչէր ներկայ արեւմտեան դիւանա - գէտներուն եւ լրագրողներուն. - «Ի մօտոյ, Տէր - Պետրոսեան ծնրադիր պիտի դիմէ որ Միութեան նոր ուխտը ստորագրելու իրաւունքն ունենայ...»:

LES NOUVELLES DE MOSCOU (19 Mai)

«Խարդախուած խաղաթուղթերը» խորագրուած գրութեան մէջ, Տասխանա Եախլակովա գիտուկ վերլուծում մը կ՚ընէ վերջին դէպքերուն: Կ՚անդրադառնանք տանձին:

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն Ե Ա Ն Հ Ե Ռ Ա Տ Ի Պ Փ Ա Ր Ի Զ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՅԻՍ 19 / 20)

Ա Ր Ց Ա Խ Ի Կ Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը

Մայիս 17-ին հետեւեալ կացութիւնը կը պարզուէր Արցախի շրջաններուն մէջ.

ԱՍԿԵՐԱՆ

Օմոն-ականները յարձակած են Բալուջա գիւղի անասնապահական ֆերմային վրայ ու փորձած են անասունները քշել դէպի Խոջալու: Բալուջեցիները սեփական ուժերով պայքարած են ինքնիշխատ զէնքերով զինուած հրոսակներու դէմ ու անասունները վերադարձուցած ագարակները:

ՇՈՒՇԻ

Մայիս 16-ի երեկոյեան երկուքուկէս ժամ գնդակոծուած է Քարինտակ գիւղը: Ազրբէջանցիները գնդակոծութիւնը դադրեցուցած են արտակարգ վիճակի շրջանի հրամանատարութեան միջամտութեան վրայ:

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Բերդաձորի Կիրով գիւղէն զրահակառքերով Ստեփանակերտ տեղափոխուած են 70 կին ու մանուկ: Շրջանէն 40 այրեր կը պահուին տակաւին Լաչինի եւ Շուշիի բանտերը: Օմոն-ականները ներխուժած են նաեւ քաղաքին հեռաձայնի կեդրոնը, պահակը ձերբակալած ու հրկիզած գործիքները:

**

ԼԱՏՎԻԱՅԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լատվիայի Գերագոյն Խորհուրդը հրապարակած է յայտարարութիւն մը, ուր կ՚ըսուի թէ մտահոգութեամբ ու տագնապով կը հետեւի Հայաստանի ու Ազրբէջանի մէջ կատարուած բռնութեան ու կը դատապարտէ զինեալ ուժերու օգտագործումը որ կը նպաստէ Ղարաբաղի հայ ժողովուրդին ցեղասպանութեան: Լատվիայի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը կոչ ուղղած է Մոսկուայի որ անյապաղ դադրեցնէ հայ ժողովուրդին վրայ կատարուած յարձակումները:

**

ՀՀՇ-Ի ԴԻՄՈՒՄԸ

Հայոց Համազգային Շարժումին վարչութիւնը դիմումով մը խօսք ուղղած է Արցախի Հայութեան, հայ ժողովուրդին: Դիմումը անդրադառնալով հայ ժողովուրդին ու անոր հայրենիքին դէմ ուղղուած անցեալի պատմական յարձակումներուն, կը կեդրոնանայ ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութեան վրայ: Արցախի վերջին պատահարները կը նկատուին Հայութիւնը սարկական հաւատարմութեան մղելու անցեալի փորձ: Որպէսզի չյաջողի Հայութիւնը իր երկրէն արտաքսելու նոր քայլը, ՀՀՇ-ի դիմումը անհրաժեշտ նախապայման կը նկատէ որ Արցախի Հայութիւնը ամուր կառչած մնայ իր հողին, յաղթահարելով խուճապ ու զրկանքներ: Ապա հաւատք կը յայտնուի «դարերով իր ազատութիւնն ու հողը սեփական ուժերով պահպանած Արցախահայութեան՝ հայրենիքը ամէն գնով պաշտպանելու վճռականութեան» հանդէպ:

**

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՊԱՀԱՆՋՔԸ

Լենինգրադի Խորհուրդին 8-րդ նստաշրջանը դիմում ընդունած է, ուղղուած՝ Ռուսաստանի երեսփոխաններու համագումարին: Դիմումը վճռականօրէն կը դատապարտէ քաղաքական հարցերու համար բանակի ուժերու օգտագործումը: Նստաշրջանը նաեւ որոշած է Հայաստան ղրկել խումբ մը երեսփոխաններ:

Խորհուրդէն խումբ մը երեսփոխաններ լրագրողներուն կոչ ուղղած են ճեղքելու Հայաստանի ու ԼՂԻՄ-ի դէպքերուն շուրջ տիրող լրատուական շրջափակումը: Անոնք կոչ ուղղած են նաեւ քաղաքին մտաւորականութեան, ռուս ուղղափառ Եկեղեցիին, մահմետական հոգեւորականութեան որ դադրեցնել տան մարդասպանութիւնները:

**

ԼՈՒՐԵՐ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԷՆ

Կապանի մէջ բացուած է «Հայ շինական» Միութեան մասնաճիւղը. ան միաւորելով քաղաքացիներու եւ կազմակերպութիւններու ջանքերը, կը շէնցնէ շրջանի լքուած գիւղերը: «Հայ շինական»ը կը գործակցի Սփիւռքէն կազմակերպութիւններու հետ:

**

Գորիսի երիտասարդ ստեղծագործողներուն նախաձեռնութեամբ հիմնուած է «Երկունք» արուեստի միութիւնը որ նպատակ ունի զարկ տալու քաղաքին մշակութային զարգացման:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

1918, ՄԱՅԻՍ 28

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Ներկայացուցիչներու ժողովի Շրջանային Խորհուրդը ներկայիս կը տեղեկացնէ թէ՝ Երեքշաբթի, Մայիս 28, կէսօրէ ետք ժամը 16-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երմադեանի:

Յետ պատարագի ժամը 18-ին տեղի կ՚ունենայ մասնաւոր ընդունելութիւն Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ, կրօնական, պետական, տեղական իշխանութիւններու եւ գաղութահայ կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section d'Arnouville, Villiers-le-Bel, Gonesse

vous invite à une

CONFERENCE - DEBAT

ayant pour thème

LA CROIX BLEUE
DEPUIS SA FONDATION
A NOS JOURS
(Bilan et action en Arménie)

avec la participation du Conseil d'Administration.

Prise de parole :
Mme HELENE MERDJANIAN

VENEZ NOMBREUX

Vendredi 24 Mai à 21 heures
Salle de l'Eglise Catholique Arménienne
69, ave. Henri Barbusse, ARNOUVILLE

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Nous avons le plaisir de vous informer de notre PROGRAMMATION MAI-JUIN 1991

MAI

Vendredi 24 — 21h PIANO-BAR JEUNES TALENTS

Samedi 25 — 15h
AUDITION ANNUELLE
des élèves de musique
—1ère partie—

Samedi 25 — 20h30
Soirée D'HOMMAGE
au R. P. KOMITAS

Dimanche 26 — 15h
AUDITION DE MUSIQUE
—2ème partie—

JUIN

Samedi 15 — 20h30 GALA MCA 90
Salle des Fêtes, rue Voltaire

Pour tous renseignements, merci de nous consulter.
9, rue de Madrid - 94140 Alfortville
Tél. : (1) 43. 76. 55. 89

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Վրժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ծիրայր Գարանեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի. - Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան անդամներ՝ Եդուարդ Պատուականեան 1000 Ֆր., Յակոբ Գույումճեան, Ժագ Գուսինեան, Տիկին Արուսեակ Տէմիր, Սարգիս Վարդանեան, Սիմոն Ալըճը, Մերուժան Յովակիմեան, Սարգիս Մուրատեան, Նուրհան Իբէքճի, Անտրէ Թիւթիւնճեան, Տիկին Մարալ Սանոսեան եւ Ժան Պօղոսեան 200-ական Ֆր.: Նոյն առթիւ Պարէտ Բամպուքճեան 200 Ֆր., Ժիրայր Շնորհքեան 300 Ֆր.:

Ինչպէս նաեւ Տիկին Մարիամ Գարանեան եւ զաւակները նուիրած են 2500 Ֆր. Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Վրժարանին: 2500 Ֆր. Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցիին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ծիրայր Գարանեանի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տոքթ. Փաթրիք Խուպէսէրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի, Սոնա, Ժոէլ, Գեղամ եւ Զատիկ Փանոսեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Ս.Օ.Ս. - Արմէնիի եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Գեղամ Կանանեան հետեւեալ նուիրատուութիւնները ըրած են. - 5000 Ֆր. Մարսէյլի Համազգային վարժարանին, 1500 Ֆր. Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Ամէնօրեայ վարժարանին, 500 Ֆր. «Յառաջ»ին եւ 500 Ֆր. «Կամք»ին:

ՎԱԼԱՆՍ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ընտրողական մարմնի, եւ հոգաբարձութեան նստաշրջանը լրացած ըլլալով, կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի հաւատացեալները, ընտրելու համար ընտրողական մարմին մը, նոր նստաշրջանի համար, որ տեղի պիտի ունենայ Ս. Սահակ Եկեղեցին, Յունիս 7, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 20.30-ին:

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.- Բարոյական զեկուցում
Բ.- Նիւթական հաշուետուութիւն
Գ.- Ընտրութիւն ընտրողական մարմնի

Այն թեկնածուները, որոնք կը փափաքին ընտրողական մարմնի մաս կազմել, կրնան իրենց դիմումնագիր նամակը ղրկել քարտուղարութեան հետեւեալ հասցէին, մինչեւ 1991 Մայիս 25 թուականը

հասցէ.-
PASAYAN Ara
18, rue d'Arménie — 26000 VALENCE

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ

Ա.- Վճարած ըլլալ խղճմտանքի մոմագինը Եկեղեցիիս.
Բ.- Ամբողջացուցած ըլլալ 21 տարեկանը:
Գ.- Հաստատուած ըլլալ Վալանսի կամ շրջանը, առնուազն հինգ տարի:

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՂ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

Ա.- Վճարած ըլլալ խղճմտանքի մոմագինը Եկեղեցիիս.
Բ.- Ամբողջացուցած ըլլալ 21 տարեկանը:
Գ.- Հաստատուած ըլլալ Վալանսի կամ շրջանը, առնուազն երկու տարի:

Վստահելով ձեր ներկայութեան, եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտնէ իր կանխայայտ շնորհակալութիւնը:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique Serpotz - Tarkmantchatz

au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop

7, 8 et 9 JUIN

de 10 heures à 18 heures

— PROGRAMME —

Vendredi 7 Juin
— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE
— 21 heures : Conférence «l'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian
Prof. à l'Université d'Alep (Syrie)
Diplômée de l'Université d'Erevan
Diplômée de la Sorbonne.

Samedi 8 Juin
— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin
— 10 heures : Messe solennelle
— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames
— 15 heures : Tirage de la Tombola.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

6-ՐԴ ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 26-ին, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ
12-14, rue Saint Bazile — 13001 Marseille

Մուտքը ազատ է:

ԵԱՆ՚Ց ԱԿՈՒՄԲ

Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓՉԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՕՓՉԵԱՆԻ-ի

ԱՐՏԱԳԵՐՍ

մոնոդրամը

Հինգշաբթի, Մայիս 31, ժամը 20.30ին
5, ave. Reille — Paris 14e

Երեկոյթը կը փակուի ընթրիքով մը:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել. -
45 89 20 48

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 25-26

SAMEDI-DIMANCHE
25-26 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.543 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 66e ANNEE — No 17.543

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՅԻՍ 20 / 21)

ԼԱՏՎԻԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Մայիս 18-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեան հանդիպած է Լատվիայի Գերագոյն Խորհուրդի պատուիրակութեան որ գլխաւորուած էր Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահ Դայնիս Իվանսի կողմէ: Ան տեսակցութենէն ետք յայտնած է որ իր երկրին Գերագոյն Խորհուրդը քննարկութեան առարկայ կը դարձնէ Հայաստանի եւ Արցախի մէջ ստեղծուած իրավիճակը: Պատուիրակութիւնը մեկնած է Գորիս:

***

Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մայիս 28-ի պատմական օրը այս տարի կը նշուի նաեւ զանազան քաղաքներէ ու շրջաններէ Երեւան հասած մարզիկներու եւ մարզասէրներու վազքով: Հինգ քմ.նոց մրցուղին պիտի անցնի Նալբանդեան, Սայեաթ-Նովա փողոցներէն, «Մաշտոց» պողոտայէն ու պիտի աւարտի «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ: Հոնկէ խումբը պիտի մեկնի 20 քմ. եւ քմ. 195 մեթր վազքերու համար: Այս ձեռնարկը կը հովանաւորէ Առողջապահական նախարարութիւնը որ 5 հազար ռուբլիի մրցանակ ալ սահմանած է:

***

ԿՐՕՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 18-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Վազգէն Ա.ը, Պոլսոյ Պատրիարք Գարեգին Արք. Գազանճեանը, Իրանի Հայոց հարաւային թեմի առաջնորդ Կորիւն Արք. Պապայեանը, Իրաքի Հայոց առաջնորդ Աւագ Եպիսկ. Ասատուրեանը. անոնց ընկերացած են Գարեգին Եպիսկ. Ներսիսեան ու Մեսրոպ Եպիսկ. Մութաֆեան: Վազգէն Ա.ի գլխաւորութեամբ բոլոր եկեղեցականներն ալ պատրաստակամութիւն յայտնած են սատար կանգնելու Հայաստանի իշխանութեան ապա պարզած են իրենց գաղութներու իրավիճակը: Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը ըսած է թէ ուրախ է հանդիպելով արեւելեան թեմերու առաջնորդներուն որոնց երկիրներուն հետ Հայաստան կը ձգտի բարի դրացնութեան կապեր հաստատելու:

***

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻՆ

Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը դիմած է ռուս վտարանդի գրող Սոլժենիցինին, պարզելով երեք տարիէ ի վեր շարունակուող հակահայ արարքները, Միութիւնը կոչ ուղղած է անոր որ ձայնը բարձրացնէ որպէս գրող ու մարդասէր, ի պաշտպանութիւն ճնշուածներու եւ անարգուածներու:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 23

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հինգշաբթի, Մայիս 23-ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը շարունակեց քաղաքական իր հանդիպումները, որոնց առաջինը տեղի ունեցաւ Սահմանադրական Խորհուրդը, ուր Արդարադատութեան նախկին նախարար՝ Ռոպէր Պատէնթէր ընդունեցաւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը: Աւելի ուշ Ազգ. Ժողովի նախագահ Լօրան Ֆապիուսի հետ է, որ տեղի կ'ունենար տեսակցութիւն մը, հուսկ՝ Ազգ. Ժողովի Արտաքին յարաբերութեանց նախագահ՝ Վօյէլի:

Կէս օրէ վերջ, ժամը 15.30-ին, ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Փիէր Մորուա փարիզեան իր բնակարանին մէջ կ'ընդունէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը, որ իր ողջոյնի խօսքը կ'ըսէր ընկերվարական կուսակցութեան հանդէպ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէր անոր բռնած դիրքին նկատմամբ:

Այս հանդիպումէն ետք, ժամը 17-ին, Փարիզի քաղաքապետը եւ էՌ-Փէ-էՌ-ի նախագահ՝ Ժաք Շիրաքն է որ կ'ընդունէր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը, որու հետ շուրջ ժամ մը շահեկան խօսակցութիւն մը կ'ունենար եւ որու ընթացքին Ֆրանսայի նախկին վարչապետը շատ բուռն կերպով կ'արտայայտուէր այն Գորբաչովի մասին, որ վարկած է Արեւմուտքը: Ըստ իրեն Ֆրանսական կառավարութիւնը շատ աւելի վճռական դիրք պէտք է բռնէ:

ՃԱՇ

Մայիս 23-ի իրիկունը, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն է, որ ճաշ մը կուտար ի պատիւ Ֆրանսայի քաղաքական կարգ մը դէմքերու, Փարիզի Ինթէրքոնթինանթալ պանդոկի մէկ սրահին մէջ եւ որու կը մասնակցէին նաեւ գաղութի կարգ մը անդամներ:

Ներկայ ֆրանսացի անձնաւորութեանց կարգին յիշենք՝ Տիկին Սիմոնն Վէյլ, Պ. Ժուանէ, Ֆ. Լէոթար, նախարար՝ Պ. Քուշնէր, մէթր Իվ Ժուֆա, Ռ. Քացընաւ, Ռ. Վիկուռու, Իվ Թերնոն, Անտրէ Սանթինի, Ռընէ Ռուքէ եւայլն, եւայլն:

Ճաշի սկիզբին, հայերէն քանի մը խօսքով, Պր. Վահէ Ճազմատարեան կ'ողջունէր նախագահին ներկայութիւնը Փարիզ եւ կը հրաւիրէր ներկաները որ յոտնկայս բաժակ բարձրացնեն անոր ի պատիւ. Նոյնիմաստ խօսքեր կ'արտասանէր, այս անգամ ֆրանսերէն, Գեղամ Գեւոնեան, որմէ ետք ելոյթ կ'ունենար փրոֆ. Ժան Փիէռ Մահէ, հին ծանօթ մը Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, որու հետ աշխատած է, անցեալին, Երեւանի Մատենադարանը:

Փրոֆէսէօր Մահէ նախ շնորհակալութիւն կը յայտնէր ներկաներուն, որոնք եկած էին շրջապատելու Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը, զոր Ֆ. Միթերան ընդունած էր որպէս ընտրեալը եւ օրինաւոր ներկայացուցիչը ինքնիշխան ժողովուրդի մը: Յիշելէ ետք թէ շատեր կը ճանչնային նախագահ Տէր-Պետրոսեանը, որ եկած էր Փարիզ, հագիւ ազատ արձակուած կամայական արգելափակումէ մը ետք, կ'անդրադառնար իր անձնական ծանօթութեան, ինք՝ որ ինչպէս իր բոլոր պաշտօնակիցները, կը ճանչնային եւ կը գնահատէին արեւելագէտը, Մատենադարանի գիտական քարտուղարը եւ անոր աշխատանքները: Այս առթիւ Ժան Փիէռ Մահէ հրապարակաւ կ'ուզէր շնորհակալութիւն յայտնել բոլոր անձնաւորութիւններուն, որոնք զօրավիգ եղած էին բողոքի այն արշաւանքին, որու ձեռնարկած էր Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէնը, բոլոր քաղաքապետներուն, որոնք ստանձնած էին Ղարաբաղ Կոմիտէի բանտարկուած անդամներուն հովանաւորութիւնը, Մարդկային իրաւանց Լիկային, Մարդկային իրաւանց Միջազգային Դաշնակցութեան եւայլն, եւայլն: Ոգեկոչելով Հայաստանի եւ Ղարաբաղի տխուր դէպքերը, խորհրդային բանակի յարձակումները հայկական եւ հայաբնակ գիւղերու վրայ, բնակչութեան տեղահանումը, կը շեշտէր թէ ինչ որ կը կատարուի կը յիշեցնէր մեթոտներ, որոնց անողոք փորձառութիւնն ունի հայ ժողովուրդը, անցեալէն: Աւելի վրդովեցուցիչ կը նկատէր, որ այդ բիրտ արարքներու հրահանգը տուող իշխանութիւնը, փոխանակ քօղարկելու, բացէ ի բաց կը պահանջէր անոնց պատասխանատուութիւնը, արդարացնելով թէ օրինաւոր գործողութիւն մըն է խռովարար ապստամբներու դէմ: Հայերը ապստամբներ չեն, կը շարունակէր Ժ. Փ. Մահէ, այլ՝ ազգ մը որ ազատօրէն ընտրած է հաստատելու իր ինքնիշխանութիւնը զուտ ժողովրդավար ճամբաներով, օրինաւորութեան եւ մարդկային իրաւանց յարգանքի շրջագծին մէջ. Ղարաբաղի Հայերը իրենց տունն են - իրենց տունն եղած են միշտ - հողամասի մը վրայ, որ Հայաստանէն բաժնուած է միայն, բոլորովին արուեստական տեսակ մը նեղուցով, որ տեղ տեղ միայն 5 քիլոմեթր լայնք ունի: Մեզի կը մնայ, կ'եզրակացնէր Ժ. Փ. Մահէ, որքան որ կրնանք դուրսէն, ծանօթացնել եւ զօրավիգ ըլլալ այն ժողովրդավար կառավարութեան, զոր Հայաստանն ունի շնորհիւ իր նախագահ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ իր շարժումին:

Ճաշի աւարտին, համակրանքի հակիրճ արտայայտութիւններ ունեցան կարգ մը ֆրանսացի անձնաւորութիւններ: Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեան ողջունելով անոնց ներկայութիւնը, հրաւիրեց նախարարապետին ներկայացուցիչը՝ Պ. Ժուանէ, որ խօսք առնէ: Ան, անմիջապէս շեշտեց, թէ խօսողը՝ բարեկամն է, ոչ՝ նախարարապետին ներկայացուցիչը: Հարկ է, ըսաւ, պայքարիլ 21-րդ դարու այս վերջին հանգրուանին, կառուցանել ժողովրդավարութիւնը: Իրեն յաջորդեց՝ Ֆ. Լէոթար, որ շեշտեց թէ երեք զգացումներ ունի Հայերուն հանդէպ՝ հիացում, եղբայրութիւն եւ յոյս, վասնզի քաջ, հպարտ ժողովուրդ մըն է, որ յուսահատութեան դրօշմը կը կրէ: Մաղթեց որ ֆրանսական կառավարութիւնը միջամտէ, որպէսզի միջազգային օժանդակութիւն ըլլայ հայ ժողովուրդին համար: Եւրոպական Խորհրդարանի անդամ՝ Տիկին Սիմոնն Վէյլ, յայտնեց թէ Լէոթարի արտայայտած երեք զգացումներուն վրայ, կ'ուզէ աւելցնել երախտագիտութեան ըզգացում մը: «Պատմութիւնը, կ'ընդունինք ինչպէս որ է, շնորհիւ ձեզի, Պարոն Նախագահ, շարունակեց Սիմոնն Վէյլ, սկսած ենք մտայնութիւն փոխել: Կը մաղթենք որ պատմութիւնը անշարժացած չմնայ»:

Պերնար Քուշնէր նախագահը ողջունեց յանուն Ֆրանսայի կառավարութեան, անոր տարած պայքարին, անոր քաջութեան համար, նաեւ՝ «ձեր ժողովուրդը, ըսաւ նախարարը, երբ ցոյց կ'ընէ, իրաւացի է, քանի որ դէպքերը դէշ ընթացքի մէջ են: ...Ձեր կողքին եղած ենք դժբախտ օրերուն, ձեր կողքին ենք այսօր ալ մղելու համար լրատուութեան պայքարը: Պատկերը կարեւոր է, ան է որ կ'ազդէ, բայց այսօր, Լ. Ղարաբաղ չենք կրնար մտնել: ...Կը մաղթեմ, Պ. Նախագահ, որ միայն դժուար օրերուն ձեր կողքին չըլլանք, այլեւ՝ վաղը՝ երջանկութեան եւ անկախութեան օրերուն»:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, որ արտայայտուեցաւ հայերէն (ֆրանսերէնի կը թարգմանէր Ժ.-Փ. Մահէ հատուած առ հատուած): Ան ուզեց հրաւիրել ֆրանսացի անձնաւորութեանց ուշադրութիւնը գլխաւորաբար երեք կէտերու վրայ: Նախ այն լուրջ իրադարձութեանց որոնք տեղի կ'ունենան Խորհ. Միութեան մէջ եւ արուեստական չեն: Վարչակարգը չի կրնար շարունակուիլ: Ապա՝ Խորհ. Միութեան ժողովուրդները այլեւս քաղաքական գիտակցութիւնն ունին թէ կրնան իրենց ճակատագիրը ստանձնել, հայ ժողովուրդն ալ ներառեալ, որ պէտք է իր ուժերուն վրայ կռթնի: Հայաստանի մեծագոյն յեղափոխութիւնն է, որ տեղի ունեցաւ այս վերջին երեք տարիներուն: Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի համար, հայ ժողովուրդը այլեւս այն տաքարիւն, ռոմանթիք ժողովուրդը չէ, այսօր սառն կը մտածէ, պատմութենէն դասեր քաղած է (երանի թէ...): Լ. Տէր-Պետրոսեան շեշտեց նաեւ թէ Հայաստան Ֆրանսայէն չի պահանջեր միջամտել Խորհ. Միութեան ներքին գործերուն, այլ միայն մարդկային իրաւանց բռնաբարումներուն համար միջամտել: Ինչ կը վերաբերի հայ ժողովուրդին, ան՝ գիտակից է որ իրաւունքն ունի ազատ ու անկախ ըլլալու, այդ առնչութեամբ վճռական է, բայց համբերատար: Կրնանք, շեշտեց Նախագահը, երբեմն թաքթիք նահանջներ ընել, ներքին հաշիւներ նկատի առնել, բայց չենք հրաժարիր անկախութեան ձգտումէն, այդ մեր իրաւունքն է եւ կը պահանջենք որ այդ իրաւունքը յարգուի:

Կէս գիշերին վերջ կը գտնէր այս հաւաքոյթը:

***

Լը Մոնտ (Մայիս 24) առաջին թերթն էր որ կ'անդրադառնար Լ. Տէր-Պետրոսեանի Ֆրանսա այցելութեան եւ ունեցած զանազան տեսակցութեանց:

Քոթիտիէն (Մայիս 24) կարճ արձագանգ մը կուտար, շեշտելով թէ երկշոտ գործակցութիւն մը տեղ կը գտնէ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի այցելութեան առթիւ, աւելցնելով թէ ֆրանսական կողմը կը ճշդէ որ Ֆրանսայի Նախագահին հետ տեսակցութիւնը կ'արձանագրուի ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին պաշտօնական շրջագծին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ 100 միլիառ տոլարի օժանդակութիւն կ'ուզէ Արեւմուտքէն, ճարտարարուեստականացած երկիրներու վեհաժողովէն առաջ (Յուլիսին՝ Լոնտոն):

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ երկու մահափորձի թիրախ առնուած են երկու զօրավարներ որոնք հրամանատարները եղած էին հարաւ-արեւելեան շրջաններու ուր ինչպէս ծանօթ է մշտական պայքար կը մղուի քիւրտ զինեալներու հետ: Մահափորձերէն մէկը կատարուած է Անգարայի, միւսը Ատանայի մէջ: Զօրավարներէն մէկը սպաննուած է, երկրորդը ծանր վիրաւոր հիւանդանոց փոխադրուած: Արարքներուն պատասխանատուութիւնը ստանձնած է Տէվ-Եօլ կազմակերպութիւնը:

Ռ. ԿԱՆՏԻԻ այրին մերժեց գլուխն անցնիլ Քոնկրէսի Կուսակցութեան, ուր զինքն ընտրեցին միաձայնութեամբ: Ուրբաթ օր, Ֆրանսայի կողմէ, նախարար Ժոսփէն կը մասնակցէր յուղարկաւորութեան:

ՍՐՏԻ ԽՕՍՔԵՐ

ՓՐՈՖ. ՖՐ. ՖԷՅՏԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Օրերս խռովայոյզ այս թաւալումին մէջ ծանր էր լսել մահուան բօթը փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի։

Ծանչցայ զինք 1972-ի աշնան, երբ Փարիզ եկած էի ուսումս շարունակելու Սորպոնի համալսարանին մէջ։ Այնքա՜ն ազնիւ ու տաք էր իր ընդունելութիւնը։ Նստեցանք երկար, խօսեցանք քիչ մը ամէն նիւթի շուրջ։ Հետաքրքրուած էր պարսկահայ գաղութի կեանքով, քանի մը տարի առաջ այցելած ըլլալով Նոր Ջուղա, ուր դասախօսութիւն մը տուած էր հայ մշակոյթի եւ հայկական քաղաքակրթութեան բերած նպաստին մասին։ Գաղութը իր հիացումը յայտնած էր Ֆրանսացի հայագէտին հմտութեան նկատմամբ։ Այնքա՜ն գեղեցիկ ու անոյշ կը հնչէին Մեծարենցին բառերը իր շրթներուն վրայ։

Ու հիմա դէմ առ դէմ նստած կը զրուցէինք։ Իրեն կը յայտնէի փափաքս տոքթորայի պատրաստելու։ Աւարտաճառի նիւթեր կ'առաջարկէր՝ Պարոյր Սեւակ, Պետրոս Դուրեան, Սայաթ Նովա...։ Ի վերջոյ, կը համաձայնէր Խաչատուր Աբովեանի հետ, թելադրելով շեշտել անոր դերը արեւելահայ գրական վերածնունդին մէջ։

Այնուհետեւ, հինգ տարի, ուսուցիչ-աշակերտ մեր հանդիպումները յաճախակի դարձան։ Հայագէտ իր կինը՝ Հերմինէն, հարազատի վերաբերում կը ցուցաբերէր իր ամուսնոյն աշակերտին նկատմամբ։ Քանի մը անգամ նոյնիսկ հիւրընկալեց ճաշով. «Ղարիբ տղայ ես, եկուր՝ երբ որ ուզես», կ'ըսէր ան։

Փրոֆէսօր Ֆէյտիի հետ մեր հանդիպումները տեղի կ'ունենային իր տան աշխատասենեակը, որուն չորս պատերը կը զարդարէին գրադարաններու մէջ խոնուած գիրքերը, որոնց մէջ՝ ստուար քանակութիւն մը՝ հայկական հրատարակութիւններու։ Կը ճանչնար մեր լեզուին ամենայետին գաղտնիքները։ Այնքա՜ն մանրազննական վերլուծումը կ'ընէր հայերէնի բայական համակարգին։ Յաճախ կը խօսէր իր կատարած մէկ հետազօտութեան՝ քրիստոնեայ Հայաստանի հմայլներու մասին։ Կ'ըսէր թէ գործը գրեթէ պատրաստ էր։ Կը նկատէի, որ անոր հրատարակութիւնը բազմածախս պիտի ըլլար։ Գրական մրցանակներու ֆոնտերը չէին կրնար գոհացնել պահանջը։ Կը մնար Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւնը։ Օր մըն ալ յայտնեց, թէ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը դրական պատասխան տուած էր, յանձն առնելով հրատարակութիւնը՝ Վենետիկի Մխիթարեաններու տպագրութեամբ։

Ուրախ էր փրոֆէսօրը։ Ուրախ էի նաեւ ես, որովհետեւ յիշեալ գործէն քանի մը հատուածներու ծանօթացած ըլլալով, կը զգայի թէ կոթողական աշխատանք մը տարուած էր օտար գիտնականի մը կողմէ, որ տարիներ միտք ու սիրտ մաշեցնելով իրագործած էր այնքան կարեւոր գործ մը, որ իր յատուկ տեղը պիտի ունենար մեր մշակոյթի պատմութեան գանձարանին մէջ։

Սիրելի ուսուցչիս մահուան առիթով գրի առնուած սա քանի մը անկապ տողերը ոչ մէկ յաւակնութիւն ունին մեծ հայագէտին կեանքի ուղին գծելու, այլ պարզապէս սրտի խօսքեր են՝ յուզումի մը անմիջական արտայայտութեան իբրեւ հետեւանք արձանագրուած։ Յետագային, Հայաստանի թէ Սփիւռքի մասնագէտներ հաւանաբար անդրադառնան հայագէտին վաստակին։

Մինչ այդ, հարկ է նկատել, որ հայ ժողովուրդի բարեկամներ՝ Ֆրանսացի հայագէտներ Մաքլէրի, Մէյէի աշակերտած եւ անոնց վաստակին ժառանգորդ փրոֆ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտիի մահով կը կորսնցնենք իսկական բարեկամ մը եւս, որ իր կեանքի տասնեակ տարիները ի սպաս դրաւ պեղելու հայ գրականութիւնն ու մշակոյթը եւ լոյս աշխարհ բերելու թաքուն մնացած անթիւ գանձեր։

Յարգանք իր յիշատակին։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Լոս - Անճըլըս
Մայիս 15

ԺԱՆ ՔԷՀԱՅԵԱՆԻ ՄԱՄԼՈՅ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Մայիս 15-ին, Փրովանս Ալփ Քոթ տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդի սրահներուն մէջ ծանօթ գրագէտ, լրագրող, Մարսէյլ-Փրովանսի Մամուլի Ակումբին նախագահ՝ Ժան Քէհայեան հրաւիրած էր տեղական մամուլը զեկուցանելու համար իր հիմնած «Հայաստանի Որբերու Համակարգութիւն» հիմնարկի կատարած օգնութեան գործողութիւնը (Մարտ 21-էն 29) Հայաստան։

Իր կողքին ունէր Շրջանային Խորհուրդի նախագահը՝ Ժան - Կլօտ Կոտէն։ Այս վերջինը վերյիշեց որ երկրաշարժի վաղորդայնին իսկ Շրջանային Խորհուրդը 500 հազար Ֆր.ի նպաստ մը քուէարկած էր եւ յանձնած ԷՍ - Օ - ԷՍ - Արմէնիի եւ թէ միշտ, աւելցուց, մեծ ուշադրութեամբ քննած է հայկական գաղութէն եկած բոլոր թղթածրարները ի նպաստ հայ մշակոյթի պահպանման եւ հայ լեզուի ուսուցման։ Այսպէս, շարունակեց Ժան-Կլօտ Կոտէն, «ընդառաջեցի Ժան Քէհայեանի խնդրանքին, որուն հանդէպ ունիմ մեծ համակրանք եւ համարում, եւ քաջ գիտեմ իր ձեռնարկած աշխատանքներու լրջութիւնը եւ իր նուիրումը Հայաստանի համար»։

Ժան Քէհայեան նախ ընդհանուր վերլուծում մը բրաւ Խորհրդային Միութեան այսօրուան քաղաքական եւ տնտեսական քայքայուած կացութեան, խօսեցաւ Հայաստանի ծանր վիճակի մասին, ծանրացաւ վերջին օրերու դէպքերուն վրայ, որոնք յոռեգոյնը կասկածիլ կուտան եւ յայտարարեց որ արեւմտեան աշխարհը պէտք է միջոցները գտնէ վերջ դնելու համար Մոսկուայի ճնշումին, որուն նպատակն է սուղ վճարել տալ Հայաստանին իր անկախութեան ձգտումները։ Ապա, բացատրեց թէ ինչպէս տեղւոյն վրայ կատարուած է 70 թոն ուտեստեղէնի բաշխումը։ Ըսաւ թէ խմբական աշխատանքի մը արդիւնքն է։ Եւ լրագրողներուն յանձնուած մամուլի թղթածրարին մէջ որպէս փաստ կային նամակներ՝ Գթութեան Հայկական Բարեգործական Միութեան նամակը ուղղուած Ժան - Կլօտ Կոտէնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մանկական ֆոնտի նամակը՝ «Հայաստանի մանկական ֆոնտը իր շնորհակալական ջերմ խօսքերը կը բերէ ձեր մեծ մարդասիրական գործունէութեան համար։ Դուք օգնեցիք նորածին եւ փոքրիկ այն երեխաներուն, որոնք մեծ կարիք ունէին ուղարկուած սնունդին։ Կաթի փոշին ստացանք Պր. Ժան Քէհայեանի կողմէ, որը կը բաժնուի աղէտի գօտիի մանուկներու հիւանդանոցներուն մէջ եւ Արցախի երեխաներուն»։

Ժան Քէհայեան յայտնեց թէ կատարուած օգնութեան գործողութեան պիւտճէն բարձրացած է 400 հազար Ֆրանքի, որուն 350 հազարը տուած է Շրջանային Խորհուրդը։ Մարսէյլէն եւ Փարիզէն մեկնած են 12 հոգի. եւ միայն պիւտճէին հարիւրէն 3-ը յատկացուած ձեռնարկի մատակարարման ծախքերուն։ Բոլորն ալ վճարած են իրենց երթեւեկի ծախքերը եւ տեղւոյն վրայ ճարած եւ լուծած կեցութեան հարցերը։ Ժան Քէհայեան մասնաւորապէս շեշտեց Տէր եւ Տիկին Ֆերոհ Կրասեանի ճիգերը, որոնք կարի մեքենաներ նուիրած են «Ընտանիք» Միութեան դպրոցին, Կումայրի եւ 15 օր տեղւոյն վրայ կեցած եւ կարի դասեր տուած երեխաներուն։

Յաջորդ ճամբորդութիւնը նախատեսուած է Յուլիսին։ Միշտ ուտեստեղէններ բեռնատար կառքերով, բայց այս անգամ նաեւ իրենց հետ պիտի տանին «էքոկրաֆ»ի մեքենայ մը եւ պիտի ընկերանան բժիշկներ։

Հարցումներէն յետոյ, Ժան - Կլօտ Կոտէն փակեց մամլոյ ասուլիսը ըսելով թէ Ժան Քէհայեան ծանօթ անձնաւորութիւն մըն է Մարսէյլի մէջ եւ վստահութիւն ունի իր վրայ։ Պատրաստ է շարունակելու Հայաստանի օգնութեան այս գործողութիւնը։ Շնորհակալութիւն յայտնեց Ժան Քէհայեանին կազմակերպած ըլլալու համար մամլոյ ասուլիսը եւ ըսաւ թէ հարիւրէն հարիւր կը բաժնէ իր քաղաքական վերլուծումը Հայաստանի մասին։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՆՈՍՏՐԱՏԱՄՈՒՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓԱՊՈՒՂԻՒՆ ՄԷՋ

Քանի որ ամէն մարդ չէր կրնար Ապրիլ 23-ի երեկոյեան Փլոշչատ Սվերտլովա կայանին նրբանցքներուն մէջ գտնուիլ, ամէն մարդ չունի այսօր անհաւատալի փոքր գրքոյկը որ կը ծախուէր 5 ռուբլիի. ան խորագրուած էր «Աստղազարդ երկինքին առեղծուածը»։ Հոն կը բացատրուէր թէ ծանրագոյն պատահարներ մեզի կը սպասէին ու վերապրողները միայն 2003 թուականէն ետք երջանիկ օրեր պիտի ունենային։ Գրքոյկին հեղինակը համեստ է ու իր նախաբանին մէջ որոշ համարձակութեամբ մը կը գուշակէ մօտաւոր ու հեռաւոր ապագան մինչեւ աշխարհի վախճանը զոր Նոստրատամուս կը նախատեսէ 3797 թուականին...։

Ահա օրինակներ Քորսունի նախատեսութիւններէն.

- 1991-ի ամրան մահամերձ կայսրութեան կարգ մը շրջաններուն մէջ արտակարգ վիճակ պիտի հռչակուի. պիտի սաստկանայ մաֆիայի ու ոճրային արարքներու դէմ տարուած պայքարը։

- 1993-ին շատ հաւանական է զինուորական պետական հարուած մը որ պիտի վտանգէ ժողովրդավարութիւնն ու արտայայտութեան ազատութիւնը։

- 1996-ին ընդհանուր բարելաւում մը յուսալի է։ Հեռատեսիլին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին Գորպաչովի մեկնումէն ետք։

Հեղինակը կը նախատեսէ նաեւ որ հաւանօրէն Նովկորոտ մայրաքաղաքը պիտի ըլլայ Ռուսաստանի։ 1994-էն ետք հողի կքումներ պիտի ըլլան Մոսկուայի հիւսիս - արեւմտեան ու հարաւ արեւելեան վայրերուն մէջ։ 1992-ին հիւլէական կեդրոնի մը մէջ նոր պայթում մը տեղի պիտի ունենայ, բայց ո՛չ Չեռնոբիլի չափ ծանր հետեւանքներով։ Ելցին պիտի հեռանայ քաղաքական բեմէն, սակայն միայն Գորպաչովի ընկերակցութեամբ։ Ամէնէն կարեւորը այն է որ կ'ըսուի թէ «համայնավար, հակաքրիստոնեայ ծառաներու սատանական իշխանութիւնը վերջ պիտի գտնէ 1991 Մայիս - Յունիս ամիսներուն»։ Փաստը կու տայ Նոստրատամուսէն որ ԺԶ. դարուն գրած էր թէ խորհրդային իշխանութիւնը «այդ հրէշայնութիւնը» պիտի տեւէր 73 տարի ու եօթը ամիս։

Քորսունի գործը որ կը ցոլացնէ նախնական հակահամայնավար տրամադրութիւն, հրատարակուած է Մինսկի մէջ, վատորակ մամուլի թուղթի վրայ տասը հազար տպաքանակով։ Դժուար չէ կռահել Քորսունի նպատակը. միակն է ան. ծախել արդի ճաշակով արտադրութիւն մը։ Ան կը ջանայ պարզապէս հրահրել կիրքերը ու խուճապի մատնել ընթերցողները։ Ի՞նչպէս կարելի է ձեռնածալ սպասել 1992-ին պատահելիք աղէտի մը. խնդրոյ առարկայ թաղամասերու բնակիչները պէտք չէ՞ որ տեղափոխուին ապահով վայրեր։

Մարդոց հոգեբանութիւնը դիւրաւ կ'ազդուի գիրքի մը, ժապաւէնի մը կամ ներկայացումի մը քննադատականէն որ լոյս կը տեսնէ մամուլին մէջ. սակայն դիւրին է անդրադառնալ թէ վերոյիշեալ հատորը լեցուն է միայն սուտերով։ «Եօթանասունըերեք տարուան ու եօթը ամսուան մղձաւանջ»ը ինչպէս կը գրէ գիրքը, կ'աւարտի Յունիս 7-ին։

Եթէ տակաւին իրականանայ նոյնիսկ Յունիս 17-ին, 24-ին կամ 30-ին, ես պատրաստ եմ վկաներու ներկայութեան ուտելու այս յօդուածը. ո՞վ պիտի պատասխան տայ սակայն հազարաւոր օրինակներով տպուած այս սուտերուն համար որոնք կը մոլորեցնեն մարդիկը։

Սակայն ինչո՞ւ զարմանալ. այլ դարք, այլ բարք։

Վ. ԱՐՍԷՆԻԵՒ

(Իզվեստիա)

քաղուած՝
«Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ»էն

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Հաղորդագրութենէ մը կ'իմանանք, որ Վենետիկի Մխիթարեաններու Հայկական Ակադեմիայի եւ Լոս - Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին կողմէ կազմակերպուած Հայագիտութեան Դասախօսներու ցանկին մաս պիտի կազմեն. - Բողմէկ Շիրինեան, Ծիածան (Ճիա) Այվազեան, Վեհանոյշ Թէքեան, Վահէ Պէրպէրեան, Յակոբ Այնթապլեան, Հայկ Տէր-Ղեւոնդեան, Ոսկան Մխիթարեան, Կարօ Մոմճեան, Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան, Մաշտոց Վրդ. Զուլճեան, Վահան Վրդ. Օհանեան, Տաճատ Վրդ. Եարտըմեան, որ նաեւ վարիչն է Հայագիտական դասընթացքներուն։

Այս եզակի դասընթացքները տեղի պիտի ունենան Օգոստոս 1 - 30-ին, Լոս - Անճըլըսի United Armenian Congregational Church-ի համալիրին մէջ։

«Փորձառու եւ իրենց նիւթերում մասնագէտ այս դասախօսները՝ կը մատնանշեն որակաւոր բնոյթը կատարուելիք ուսումներուն, որ այս առաջին տարուան համար ծրագրեցինք 50 - 60 աշակերտների համար», ըսաւ դասընթացքներուն վարիչ՝ Տաճատ Վրդ. Եարտըմեան եւ Գործավարը՝ Լոս - Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին։

Արձանագրութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ 1991 Յունիս 30։ 17 տարեկանէն վեր աշակերտներ արձանագրուած են արդէն՝ New York-էն, Sacramento-էն, Long Beach-էն եւ Los Angeles-էն։ Զանազան վարժարաններու ուսուցիչ - ուսուցչուհիներ ալ մաս կը կազմեն արձանագրութիւններուն։

Հայագիտական այս առաջին տարուան դասընթացքներուն ուսումնաթոշակը (բոլոր մէկ ամսուան համար) միայն 500 տոլար է (ճաշը ներառեալ)։

«Շնորհիւ հովանաւորող բարեկամների՝ ուսումնաթոշակներ հայթայթեցինք արդէն ութ հայ աշակերտների» յայտարարեց Հայր Եարտըմեան։

Դասընթացքները ունին երեք տարուան տեւողութիւն (մէկական ամիսով). իւր ուսումնական ծրագիրին մաս կը կազմեն Հայ ժողովուրդի իմացական եւ նիւթական մշակոյթի գրեթէ բոլոր կալուածները. Դասական, Հայերէն, Արեւմտահայերէն, Գրականութիւն (հին ու նոր), Հայ ինքնութեան պատմութիւն, ինչպէս նաեւ Հայ Արուեստներու, Գաղութներու, Վաճառականութեան, Թատրոնի, Բժշկագիտութեան, Հայ Եկեղեցւոյ, Վանականութեան, Հոգեկանութեան, Եկեղեցական Կանոնագրութեան եւ այլ նիւթերու պատմութիւն։

«Հայագիտութեան ուսումներու այս ծրագիրը՝ եզական կարելիութիւններ պիտի ընձեռէ թեկնածուներու իմացական հետաքրքրութիւնները սրելու, ուսումնագիտական նոր փնտռտուքներ կատարելու եւ խոր հմտութիւն ամբարելու» հաստատեց Հայր Եարտըմեան։

Ինչպէս ծանօթ է, ուսումնագիտական նման աշխատանքներու բարձր որակը միշտ կարեւոր պայմանը նկատուած է Վենետիկի Մխիթարեաններու Հայկական Ակադեմիայի երկա՜ր տարիներու գիտական աւանդութեան։

1715-ին, Իտալիոյ Վենետիկ քաղաքին մէջ կայք հաստատած Մխիթարեան Միաբանութիւնը, իր ստեղծագործական անհամեմատելի աշխատանքներով, հրատարակութիւններով, Հայագիտական եւ Արեւելագիտական հեղինակաւոր վարկով, գիտական ընդարձակ հետաքրքրութիւններ ստեղծելով Եւրոպական աշխարհին մէջ, 1810-ին պաշտօնապէս ճանչցուեցաւ իբր Հայագիտութեան եւ Արեւելագիտութեան Ակադեմիա։

Այսօր, անիկա ո՛չ միայն դեռ կանգուն է ուսումնագիտական իր արժանաւոր բարձրութեան վրայ, այլ նաեւ դարձած է միջազգային Հայագիտութեան ուշադրութեան առինքնող կեդրոնը։

Լոս - Անճըլըսի Մխիթարեան Հայագիտական արձանագրութիւններու ժամկէտն է Յունիս 30, 1991։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ եւ արձանագրութեան դիմումնագիրներ կարելի է ստանալ Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի Կլէնտէյլի Գրասենեակէն.

Հեռաձայն. - (818) 546 - 1967։

ԳՈՂԱՒՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՈՅԹԻ Ա. Մանուկեան վարժարանին մէջ Մայիս 3-ին դասախօսած է Մոսկուայի ակադեմական Ա. Միհրանեան, Հայաստանի քաղաքական ներկայ վիճակին մասին: Դասախօսութիւնը կազմակերպուած էր Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Միչիկընի համալսարանի Հայկական Ուսմանց ամպիոնին կողմէ: Անդրանիկ Միհրանեան ծնած է Երեւան. ներկայիս խորհրդատուի պաշտօն կը վարէ Մոսկուայի միջազգային քաղաքականութեան մարզին մէջ: Ան դասախօսութեան ընթացքին վերլուծելէ ետք Հայաստանի ներկայ քաղաքականութիւնը, ըսած է թէ Ղարաբաղի ողբերգութիւնը անլուծելի հարց է ու վախ յայտնած է որ Հայերը ստիպուած ըլլան լքել զայն եւ չկարենան պահել նաեւ Զանգեզուրը: Անդրանիկ Միհրանեան Հայաստանի որոշ խմբակներուն անժամանակ փութկոտութիւնը մեղադրած է երկիրը ողբերգութեան մը առաջնորդելու հաւանականութիւն նկատելով. վտանգաւոր նկատած է նաեւ Պարոյր Հայրիկեանի կատարեալ անկախութեան պահանջը զայն անխոհեմ որակելով:

***

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Մանկական Թանգարանին մէջ Ապրիլ 16-ին միօրեայ գիտաժողով մը սեւեռած է Հայաստանի երախաներուն նկարչութեան արուեստին: Նոյն թանգարանին մէջ Յունիսին բացումը պիտի կատարուի անոնց գործերու առաջին ցուցահանդէսին: Հոն ներկայ գտնուած են Հայաստանի Գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնի հիմնադիր - տնօրէնը Հենրիկ Իգիթեան, արուեստանոցի տնօրէն Յամիկ Յակոբեան, ուսուցիչներ Կարէն Աստուրեան, Ստեփան Վերանեան, Սամուէլ Պաղտասարեան ու Գայեայէ Միրզոյեան: Հայ մանուկներու նկարչական արուեստը մեծ հիացում պատճառած է գիտաժողովին մասնակից ամերիկացի մասնագէտներուն:

***

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅԻ «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանին 10-րդ տարեդարձին առթիւ Ապրիլ 13-ին ունեցած է թատերական երեկոյթ մը որուն ընթացքին աշակերտներ ներկայացուցած են Յ. Պարոնեանի գործերէն ընտրուած շարք մը: Ներկայացումը որ ձօնուած է նաեւ երգիծաբանին մահուան հարիւրամեակին, կազմուած էր «Ատոնին տեսարաններ»էն, «Մեծապատիւ մուրացկաններ»էն, «Արեւելեան ատամնաբոյժ»էն ու «Պաղտասար Աղբար»էն առնուած հատուածներով:

***

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅԻ մէջ յաջորդական ձեռնարկներով նշուած է Հ. Բ. Ը. Միութեան 85 եւ Հ. Ե. Ը.-ի 60-ամեակը: Առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է Ապրիլ 12-ին Մարի Մանուկեան վարժարանին մէջ ուր ներկայ եղած են հայկական դպրոցներու տնօրէններ, ուսուցիչներ, աշակերտութիւն: Բանախօսած է Քալիֆորնիայի Շրջ. Յանձնաժողովին ատենապետ՝ Ենովք Պալիկեան: Ապրիլ 14-ի Բ. ձեռնարկին Հ. Բ. Ը. Միութեան Արեւմտեան Ամերիկայի վարիչ տնօրէն Բարսեղ Գարթալեան պատմական ակնարկ մը ետք ներկայացուցած է տեղի ունենալիք ձեռնարկներուն ծրագրերը: Ապա դասախօսած է կրկին Ե. Պալիկեան: Յայտագրին Բ. մասին մէջ բանախօսած է Հ. Ե. Ը.-ի կեդրոնական վարչութեան ատենապետ տոքթ. Միհրան Սիմոնեան, ապա կատարուած է հիւրասիրութիւն:

***

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր տաճարին Գավուքճեան սրահին մէջ Ապրիլ 5-ին մեծարանքի երեկոյ մը տեղի ունեցած է մշակութային ու հանրային գործիչ Բերկրուհի Սվաճեանի յիսուն տարուան վաստակը նշելու համար: Ողջոյնի խօսքերէ, յարգանքի արտայայտութիւններէ ետք խօսք առած է Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ Լուիզ Սիմոն Մանուկեան, ապա Բարխուդարեանէ ու Խաչատրեանէ կտորներ նուագած է դաշնակահար՝ Շահան Արծրունի: Մեծարեալին վաստակին մասին արտայայտուած է նաեւ Երուանդ Ազատեան: Ապա Վազգէն Ա.ի կողմէ Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպի շքանշանը յանձնուած է Բերկրուհի Սվաճեանի ու իր խօսքով փակուած է երեկոյթ - ճաշը:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՉԻՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Գորիսի մանր ելեկտրական շարժիչներու գործատան տնօրէնը վերջերս գտնուած է Չինաստան, արտաքին շուկայ գտնելու մտադրութեամբ: Նախնական համաձայնութիւն գոյացած է «Սինչիդայ» հաստատութեան հետ, որուն համաձայն չինական կողմը առաջնակարգ սարքաւորումներ պիտի հայթայթէ Գորիսի գործատան: Անոր տնօրէնը Սիլանեան նշած է թէ իրենց արտադրատեսակները ներկայացուած են Փեքինի միջազգային ցուցահանդէսին եւ գնահատուած են չինացի մասնագէտներու կողմէ:

***

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋՔԸ

Ապրիլ 22-ին խորհրդային Գիտութիւններու ակադեմիայի ընտրողներու գիտաժողովին որուն աւելի քան 45 գիտական հիմնարկներու ներկայացուցիչներ կը մասնակցէին, Ռուսաստանի «Ղարաբաղ» կոմիտէի անդամ Անդրէյ Սուլկին զեկուցում մը ներկայացուցած է Ղարաբաղ տիրող կացութեան մասին. գիտաժողովը ապա ընդունած է բանաձեւ որով վրդովում յայտնած է Հայ բնակչութեան տեղահանութեան մասին ու պահանջած է անյապաղ վերջ տալ ժողովրդագրական վիճակը փոխելու քաղաքականութեան: Գիտաժողովը պահանջած է նաեւ որ Ղարաբաղի մէջ վերականգնուի խորհրդային իշխանութիւնը:

***

ՅՈՒՇԱՔԱՐ ԻՆԿԱԾ ԱՐՑԱԽՑԻՆԵՐՈՒՆ

Գորիսի Գոլատակ թաղամասին մէջ բացուեցաւ «Արցախի Նահատակներու Յիշատակին» ձօնուած յուշաքարը: Զայն գծած էր քաղաքին գլխաւոր ճարտարապետը Ս. Զաքարեան եւ կառուցած է վարպետ Հ. Սարգսեան:

***

ՍԻՏՆԷՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԵՐԸ

Հայաստանի պարի պետական համոյթի պարուսոյց Ալպեր Կիլիքեան հրաւիրուած է Սիտնէյի հայ գաղութին կողմէ, որպէսզի կազմակերպէ հայկական ժողովրդական պարախումբ: Ան երեքուկէս ամիս մնացած է Աւստրալիա ու երկու խումբ պատրաստած. մեծերու եւ փոքրերու: Այս խումբերը քաղաքին լաւագոյն թատերասրահներէն մէկուն մէջ բեմ բարձրացած են 2000 հանդիսականներու ներկայութեան:

***

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ

Ռատիոֆիզիքական չափումներու խորհրդային գիտահետազօտութեան հիմնարկի տնօրէն Պարիս Հերունիի «Առաջին ռատիօ - օփթիք հեռադիտակը» աշխատութիւնը լաւագոյն գործը նկատուած է 1989-ին Անգլիոյ Եորքի համալսարանին միջազգային վեցերորդ գիտաժողովին: Նոյն գիտաժողովին եօթներորդ տարուան բացման առիթով հայ գիտնականը ստացած է մրցանակին շնորհագիրը: Պարիս Հերունի խորհրդային առաջին գիտնականն է որ արժանացած է այս մրցանակին:

***

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ԶԵԼԱՆՏԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ

Մայիս 14-ին Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունած է Նոր Զելանտայի Մոսկուայի դեսպանը Ճերըլտ Մաքկին. անոր պարզելով Հայաստանի սահմաններու երկայնքին ձեռնարկուած հակահայ գործողութիւններու մանրամասնութիւնները, շեշտած է թէ բոլոր ողջամիտ մարդոց ու պետութիւններու պարտքն է Մոսկուան զգուշացնել այս քաղաքականութեան հետեւանքներուն մասին: Դեսպանը նշած է որ իր այցը նպատակ ունի ծանօթանալու Հայաստանի քաղաքական իրավիճակին ու տնտեսական կացութեան, նախապայմաններ ստեղծելու համար տնտեսական համագործակցութեան մը:

Նոյն օրը Ճերըլտ Մաքկին հանդիպում ունեցած է նաեւ վարչապետի Ա. տեղակալ, տնտեսական Կոմիտէի նախագահ՝ Հրանդ Բագրատեանի հետ: Այս վերջինս պարզած է յատկապէս երկրին տնտեսական կացութիւնը, առնուած նոր քայլերը - հողի բաշխում, փոքր ձեռնարկութիւններու սեփականացում - :

***

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ

Էջմիածնի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պոզապալեան Ապրիլին Ժընեւի մէջ հանդիպումներ ունեցած էր եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդին ներկայացուցիչներուն հետ, ճշդելու համար Էջմիածնի տրուելիք օժանդակութեան մանրամասնութիւնները: Մէկ միլիոն տոլարի յատկացումով մը մօտերս Սպիտակի մէջ կը կառուցուի հայկական ոճով տաճար մը եւ 250 հազար տոլար յաւելեալ օգնութիւն կը կատարուի Էջմիածնի, Գէորգեան Ճեմարանի շէնքը նորոգելու համար:

Ներսէս Արք. հանդիպում ունեցած է նաեւ զուիցերական Աստուածաշնչային ընկերութեան, Մայր Աթոռը նոր տպարանով մը օժտելու հարցը շօշափելով:

***

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՔԷՆԹԸՐՊԸՐԻԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

Քէնթըրպըրիի նոր արքեպիսկոպոս տոքթոր Ճորճ Քարիի գահակալութեան հանդիսութիւններուն հայ եկեղեցւոյ կողմէ մասնակցած են Երուսաղէմի Պատրիարք՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Էջմիածնի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պոզապալեան, որպէս Վազգէն Ա.ի, Տաթեւ Եպիսկ. Սարգիսեան որպէս Կիլիկիոյ աթոռին ներկայացուցիչ, ինչպէս նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդը՝ Եղիշէ Եպիսկոպոս Կիզիրեան: Քէնթըրպըրիի նոր արքեպիսկոպոսը սիրով ընդունած է հայ եկեղեցւոյ պատուիրակութիւնը ու ընդառաջելով եղած հրաւէրին, փափաք յայտնած պատեհ առիթով մը Հայաստան այցելելու:

***

ՍՓԻՒՌՔԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐՈՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մայիս 15 - 29 տեղի կ'ունենար Սփիւռքի թատրոններու փառատօն: Այս առիթով Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ սարքուած մամուլի ասուլիսին Թատերական գործիչներու միութեան նախագահ՝ Խորէն Աբրահամեան բարի գալուստ մաղթելով հիւրերուն, նշած է թէ ծանր ժամանակներու մէջ կատարուած այս թատերահանդէսը հայ ազգային ոգիի յարատեւութիւնն ու արուեստին անընկճելի յատկանիշը կը ցոլացնէ:

Սփիւռքի թատրոններու ղեկավարներ՝ Հրանդ Մարգարեան (Նիւ - Եորք), Ժան Նշանեան, Ժիրայր Փափազեան (Լոս - Անճըլըս), Արբի Յովհաննիսեան, Ժիրայր Զոլաքեան (Փարիզ), Լուսինէ Յովհաննիսեան (Թեհրան), Յովհ. Գազմաճեան (Հալէպ), ինչպէս նաեւ դերասանուհիներ՝ Նորա Արմանի, Շաքէ Թուխմանեան, պատմած են իրենց խումբերու աշխատանքներու ծրագրերուն մասին:

***

ՕԴԱՅԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ

Մայիս 13-ին խորհրդային վայրաշուներ երեք ուղղաթիռներով ցածէն թռիչք կատարած են Տաուշի շրջանին վրայ, փորձելով սարսափի մատնել բնակչութիւնը: Անոնցմէ մէկը նաեւ կրակած է ինքնաշարժի մը վրայ ուր կը գտնուէին հայ երեսփոխաններ՝ Եդուարդ Եգորեան, Խաչատուր Բեգլիրճեան, Հայկ Զաքարեան եւ Մոսկուայի իրաւաբան մը: Անոնք հրաշքով չեն վիրաւորուած: Մութը իջնելուն յարձակողները հեռացած են Ղազախի ուղղութեամբ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՈԴԻԿ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ

Այդ վերջին աքսորավայրին մէջ, ապրուստի, կացութեան եւ մաքրութեան տարրական պայմաններէն գլխովին զուրկ, Տ. Յովակիմ շատերու պէս ուր ուրեմն կը վարակուի ժանտատենդէ եւ կը վախճանի 1916 Փետրուար 2-ին: Խակէ Շէհիրէն տարագիր Արմենակ Քահանայ Բէշիկ-եան կը կատարէ տարարախոս իր կարգակիցին անչուք թաղումը:

Ձինադադարէն յետոյ, երբ Նիկոմիդիոյ Հայութեան բեկորներ կը դառնան Հայրենիք - Իթթիհատի նոր տպագրութեան՝ «Միլլի» ուժերու առթած անհանգստութենէն երկու ամսոյ չափ առաջ - կ'ունենան նորընծայ երէց մըն ալ՝ յանձին

Թովմաս Քահանայ Շիգկայեանի. - Ծնած 1895 Մարտ 2-ին եւ ձեռնադրուած աքսորադարձ Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսէն 1920 Ապրիլ 5-ին:

Տեղւոյն Աւետարանական Հայոց հովիւն էր

վերապատուելի Մատթէոս Հովիւեան. - Ծնած 1867-ին Հազարի գիւղը (Քէմախ): 14 տարեկանին կ'աշակերտի Կարնոյ Ամերիկեան Վարժարանին, այնուհետեւ կը մտնէ Պարտիզակի Բարձրագոյն Վարժարանը, շրջանաւարտ ըլլելով հոնկէ 1888-ին, երեք տարի վերջ ալ՝ Մարզուանի Ճեմարանէն: Իբր ուսուցիչ եւ մանուկ քարոզիչ՝ յաջորդաբար գործած իր պաշտօնավայրերը կ'ըլլան Երզա, Կարին, Տրապիզոն, Պրուսա, Պիլէճիք, Պարտիզակ եւ հուսկ ուրեմն Նիկոմիդիա:

Կը տարագրուի մինչեւ Սուլթանիէ, Գոնիայի գիւղերէն՝ անտանելի օդով այդ տաճկընոցը - Չէյթունցիներու, Ատափազարցիներու եւ այլոց մահաշխարհ -, 1 տարիէն աւելի հոգածու գտնուելով անոնց հոգեւոր եւ նիւթական պէտքերուն: Մեծ ջանքերով ընտանիքը Գոնիա ղրկել յաջողելէ վերջ՝ կ'արտօնուի ինք եւս հոն մեկնիլ, բայց ճամբան յարձակում կը կրէ զինեալ աւազակներէ, որոնք կը չարչարեն ու կը կողոպտեն զինք: Այդ դէպքէն սաստիկ ազդուելով, երիցուհւոյն միանալէ երկու օր վերջ կը կնքէ մահկանացուն 1916 Հոկտեմբեր 11-ին: Իր մականունը տառապէս արդարացնող՝ նուիրուած եւ ջերմ հաւատացեալ հովիւ մըն էր:

Զինադադարէն յետոյ Նիկոմիդիոյ քարոզիչ կը կարգուի

Պատուելի Կարապետ Ասատուրեան, 40 տարու, բնիկ Մարզուանի Գոլէճէն ու Ճեմարանէն ուսումնաւարտ, երբեմնի քարոզիչ Պանտըրմայի Աւետարանական Հայոց:

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Կեդրոն համանուն գիւղախումբի (նահիէ), օսմանեան սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ կառավարուած հայ «միւտիր»ով (Յակոբ Տէր - Յակոբեան), որուն մատուցած ծառայութիւնը գնահատուած է կառավարութենէն, Պոլսէն Անատոլու տաժանագին աքսորով մը:

(Շար. 237)

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

1918, ՄԱՅԻՍ 28

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Ներկայացուցիչներու Ժողովի Շրջանային Խորհուրդը ներկայիս կը տեղեկացնէ թէ՝ Երեքշաբթի, Մայիս 28, կէսօրէ ետք ժամը 16-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երմագեանի։

Յետ պատարագի ժամը 18-ին տեղի կ'ունենայ մասնաւոր ընդունելութիւն Ս. Ջրբաշեան սրահին մէջ, կրօնական, պետական, տեղական իշխանութիւններու եւ գաղութահայ կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէտ, Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի»» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Տիրուհի Քէօլէեանէ 200 Ֆր., Արաքսի Պասմաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ներկայութեամբ ընկերուհի՝
ՄԱՏԼԷՆ ԽԻԼԻԽՊԵՑԵԱՆԻ

եւ ընկերուհի՝
ՀԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ - ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ
Նախագահուհի Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի

Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին Ազգային Տան սրահին մէջ
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Յայտագրի վերջաւորութեան տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն։

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի, Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները.- Տէր եւ Տիկին Տօլպաշեանի հոգեհանգստեան առթիւ Պեռպեան ընտանիք 100, Ծնդեան առթիւ Տիկին Արշալոյս Գալպաքեան 100, Տիկին Քիւփէլեան 100 Ֆր., Ժօրժ Շամլըեանի մահուան առթիւ Շամլեան ընտանիք 100, Պր. Ժերար Կիւլեան 100 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Զարթարեանի մահուան առթիւ Տիկին Ազնիւ Խաչիկեան 50 Ֆր., Պր. Գասպար Հազարեան 100, Տէր եւ Տիկին Սինանեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 100 Ֆր., Մուրատ Ասատուրեանի հոգեհանգստեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մէյլէմճեան 100 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VOYAGE EN HOLLANDE

La Section de CLICHY-LA-GARENNE organise un voyage en Hollande les 31 mai, 1er et 2 Juin

Super ambiance assurée

Renseignements et réservations par téléphone :
47. 99. 41. 19 et 42. 70. 00. 91

ՎԱԼԱՆՍ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ընտրողական մարմնի, եւ հոգաբարձութեան նախաշրջանը լրացած ըլլալով, կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջանի հաւատացեալները, ընտրելու համար ընտրողական մարմին մը, նոր նախաշրջանի համար, որ տեղի պիտի ունենայ Ս. Սահակ Եկեղեցին, Յունիս 7, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 20.30-ին։

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա.- Բարոյական զեկուցում
Բ.- Նիւթական հաշուետուութիւն
Գ.- Ընտրութիւն ընտրողական մարմնի.

Այն թեկնածուները, որոնք կը փափաքին ընտրողական մարմնի մաս կազմել, կրնան իրենց դիմումնագիր նամակը ղրկել քարտուղարութեան հետեւեալ հասցէին, մինչեւ 1991 Մայիս 25 թուականը.

Հասցէ.-
PASAYAN Ara
18, rue d'Arménie — 26000 VALENCE

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ

Ա.- Վճարած ըլլալ իրդագին մոմագինը եկեղեցիիս.
Բ.- Ամբողջացուցած ըլլալ 21 տարեկանը։
Գ.- Հաստատուած ըլլալ Վալանս կամ շրջանը, առնուազն հինգ տարի։

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՂ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

Ա.- Վճարած ըլլալ իրդագին մոմագինը եկեղեցիիս.
Բ.- Ամբողջացուցած ըլլալ 21 տարեկանը։
Գ.- Հաստատուած ըլլալ Վալանս կամ շրջանը, առնուազն երկու տարի։

Վստահելով ձեր ներկայութեան, եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտնէ իր կանխայայտ շնորհակալութիւնը։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲ

Հայաստանի
վաստակաւոր արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓՉԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՕՓՉԵԱՆԻ-ի

ԱՐՏԱԳԵՐՍ

մոնոդրամը.

Հինգշաբթի, Մայիս 31, ժամը 20.30-ին
5, ave. Reille — Paris 14e

Երեկոյթը կը փակուի ընթրիքով մը։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել.-
45 89 20 48

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique Serpotz - Tarkmantchatz

au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop
7, 8 et 9 JUIN
de 10 heures à 18 heures

— PROGRAMME —

Vendredi 7 Juin
— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE
— 21 heures : Conférence «l'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian *Prof. à l'Université d'Alep (Syrie) Diplômée de l'Université d'Erevan Diplômée de la Sorbonne.*

Samedi 8 Juin
— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin
— 10 heures : Messe solennelle
— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames
— 15 heures : Tirage de la Tombola.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի ճաշը՝ Կիրակի, Յունիս 23

Hôtel SEVAN — Pertuis

Մանրամասնութիւնները յետագային։

LE COLLEGE
TEBROTZASSERE
est heureux de vous inviter le Dimanche 16 Juin à 20 heures
à une

CROISIERE SUR LA SEINE

à bord du *CHATEAU GAILLARD*
avec

DINER DANSANT

animé par un orchestre TZIGANE

Départ Quai de Grenelle — Paris 15ème. Face à l'Hôtel Nikko
Levée de l'ancre à 21 h. précises

Réponse **rapide** souhaitée
(Tenue de soirée)

Participation aux frais : 400 F. par personne
Réservation au Collège Tebrotzassère
Tél. : (1) 43. 81. 01. 72

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
(ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

A MONTMORENCY (95)
44-50, avenue Charles de Gaulle

Dimanche 2 Juin à partir de 11 heures

Partie artistique :
MASSIS — MARDIK
Chants et poésies interprétés par les élèves du cours NAREG d'Enghien les Bains

Entrée gratuite — Parking

Toutes mesures de protection ont été prévues en cas de mauvais temps. Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48 - 78 - 02 - 99 ou à la Maison de retraite de Montmorency : 39 - 83 - 20 - 67

Départ Gare du Nord à partir de 10 heures, tous les quarts d'heure, jusqu'à 18 heures, descendre à Enghien, prendre l'autobus n° 6 jusqu'à l'arrêt Rue de Groslay

---

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

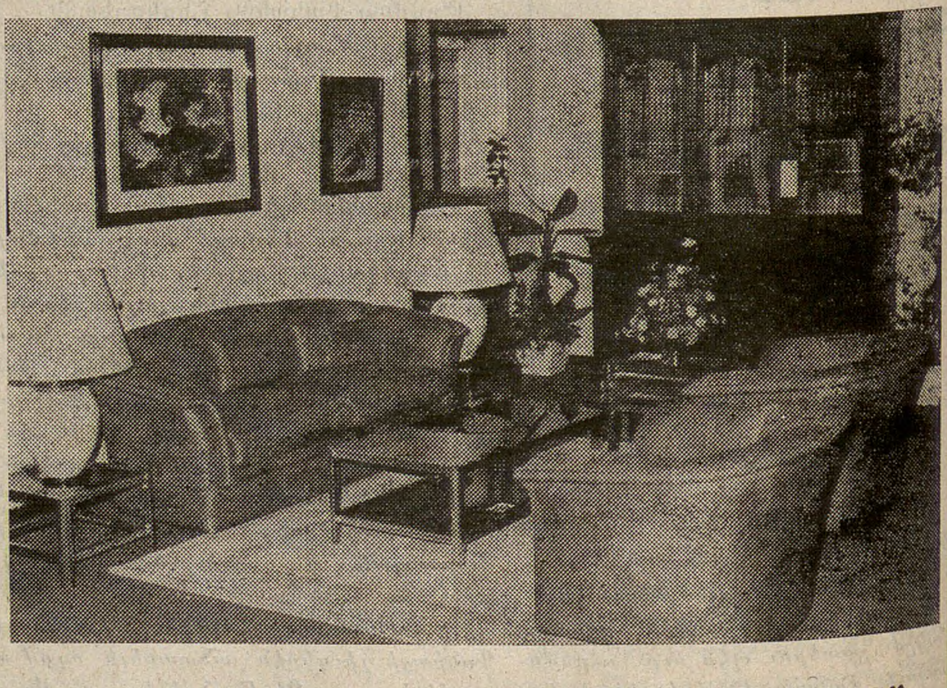

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն”

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 28

MARDI
28 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. - Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամերիկեան առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.544
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
66e ANNÉE — No 17.544

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՈՐՈՇ ԹԻՒՈՎ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

Շաբաթ օր, Մայիս 25-ին, Ռուսաստանի երեսփոխաններու չորրորդ համագումարը բանաձեւ մը քուէարկած է, ուր խիստ կերպով կը դատապարտէ [illegible] Ներքին նախարարութեան ուժերուն մասնակցութիւնը [illegible], բայց այն պարագաներուն, երբ [illegible]: Կոչ կ'ըլլայ նաեւ Խորհրդային Միութեան նախագահին որ անմիջապէս դադրեցնէ տեղահանութիւնները: Բանաձեւին մէջ լուրջ մտահոգութիւն կը յայտնուի Խորհրդային Միութեան օրէնքներուն այս բռնաբարման համար:

X Արցախի մէջ, կացութիւնը միշտ չատ լարուած կը մնայ: Յարձակում կատարուած է Մաճկալաշէն գիւղի վրայ:

X Վերջին շրջանին, հայկական թէ հայրենակ գիւղերէն առնուած 500 պատանդներէն վերադարձուած են 18: Ասոնց մէջ են երեք բժիշկներ՝ Գէորգ Գրիգորեան, Վալերի Խաչատրեան, Սարգիս Յակոբջանեան, ինչպէս նաեւ Պաւլիկ Գասպարեան, Սերգէյ Թերշիկեան, Միխայիլ Զաքարեան, Նիկոլայ Մարկոսեան, Արամայիս Յակոբեան, Աշոտ Աղաջանեան, Եուրիկ Մարկոսեան, Գրիգոր Ջաւախեան, Դանիէլ Զարգարեան, Սէյրան Սէյրանեան, Վաղարշակ Սահակեան, Մարտիկ Սահակեան:

X Հայաստանի Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէին համար կազմուած է հանրապետական յանձնաժողով մը, որու նախագահ ընտրուեցաւ Բաբգէն Արարքցեան, նախագահի տեղակալ ընտրուեցաւ Գէորգ Վարդանեան եւ քարտուղար՝ Լուդվիկ Խաչատրեան:

X Ֆրանսական մամուլը (Իւմանիթէ՝ 3 տող եւ «Լը Մոնտ», քիչ մը աւելի երկար) արձագանգ կը հանդիսանային միջադէպերու, որոնք պատահած էին Հադրութի շրջանը: ԱՖՓ-ի աղբիւրն է ԹԱՍ, ըստ որուն երեք հոգի, որոնց մէջ մէկ զինուոր սպաննուած են Մայիս 23-ին: Միջադէպը պատահած է Հադրութ, ուր չորս զինուորականներ երկու ժամ կռուած են երկուտասնեակ «աւազակներու» դէմ, որոնք կը յարձակէին հայկական գիւղի մը վրայ:

X Երկուշաբթի առտու, մամուլի գործակալութեանց տուած լուրերու համաձայն, հինգ Հայեր սպաննուած են Շահումեանի հայկական Բորիս գիւղը: «Արմէնփրէս»ի թղթակիցն ալ՝ Բալասայեան հաստատած է որ յարձակում գործուած էր Ներքին ուժերու եւ ազերի ՕՄՈՆականներու կողմէ եւ ինքնապաշտպանութեան ընթացքին է որ զոհուած են 5 հայ երիտասարդներ, որոնց յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Երկուշաբթի, Մայիս 27, Երեւան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՆԹ-ԼԱ-ԺՈԼԻԻ մէջ, յաջորդաբար երկու գիշեր չատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են խումբ մը երիտասարդներու (գլխաւորաբար մաղրեպցի) եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: Շաբաթ գիշեր, աւելի քան 100 երիտասարդներ յարձակած են եւ թալանի տուած խանութ, վաճառատուն եւ կրակի տուած տասնեակներով կառքեր: Յաջորդ գիշերը, Մայիս 26-էն 27, երիտասարդները կրկին եկած ու նոյն ձեւով յարձակած ու քարուքանդ ըրած են ամէն ինչ: Այս ամբողջը «կ'արդարացուի» երիտասարդներու գործազրկութեամբ եւ արուարձաններու անմարդկային բնոյթով: Նոր նախարարապետն իսկ, Կիրակի օր, կը բացատրէր թէ երբ երիտասարդներուն գործ չի տրուիր եւ անոնք կ'ապրին թաղամասերու մէջ, որոնք նպաստաւորուած չեն, կը «պայթին»: Նման միջադէպեր Թուլուզ ալ տեղի ունեցած են:

ԱՏՏԻՍ – ԱՊԱՊԱՅԻ փողոցները հասած էին կռիւները, Մայիս 27-ին եւ հաւանական կը նկատուէր որ ապստամբները տէրը դառնան մայրաքաղաքին: Եթովպացի ժողովուրդին յեղափոխական ժողովրդավար ճակատին պատկանող տարրերն են որոնք կը յառաջանան, մենատէր Մենկիսթուի մեկնումէն ի վեր, մինչ նոյն օրը –Մայիս 27– բանակցութիւններ պիտի սկսէին Եթովպիոյ կառավարութեան եւ ապստամբ զանազան շարժումներուն միջեւ, Միացեալ-Նահանգներու նախագահութեան ներքեւ Լոնտոնի մէջ:

ՎԻԷՆՆԱ – ՀՈՆԳ-ՔՈՆԿ գիծը ապահովող Պօյինկ 667 մը, Լաուտա Էոլայնզի պատկանող (կառքի Ֆորմիւլ 1-ի ծանօթ վարորդին) պայթեցաւ, երբ նոր կը բարձրանար Պանքոկի օդակայանէն: 223 ճամբորդներն ալ զոհ գացած են: Ահաբեկչական արարք մը անհաւանական չէր նկատուեր: Վիէննայի օդակայանը, անծանօթ մը հեռաձայնած էր Մայիս 27-ին, յայտնելով թէ ռումբ մը դրուած էր արխալմամբ այդ օդանաւին մէջ, մինչ պէտք է դրուէր ամերիկեան Եունայթըտ էոլայնզի պատկանող մէկ օդանաւին մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահ ընտրուեցաւ, ինչպէս կ'ակնկալուէր Զվիադ Գամսախուրդիա: Իր հինգ մրցակիցները վտանգ մը չէին ներկայացներ: 3,7 միլիոն Վրացի քուէարկումի պէտք է դիմէին: Քուէարկութեան չէր մասնակցեր Օսէթիոյ ինքնավար շրջանը:

ՊՈԼՍՈՅ Պէյօղլու թաղին մէջ հին չէնք մը ծագած հրդեհը ինը հոգիի մահուան պատճառ դարձած է: Փողոցը տեղ տեղ փորուած ըլլալով, հրշէջ կառքերը չեն կրցած մօտենալ հրդեհին վայրը ու բնակիչները մնացած են բոցերուն մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 20 / 21)

ՁՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Տասնեակ հազարաւոր Մոսկուացիներ մասնակցած են Մայիս 20-ին «Ժողովրդավար Ռուսաստան» և «Մեմորիալ» շարժումներուն կազմակերպած հանրահաւաքին, որ սկսած է Ղարաբաղի, Գետաշէնի, Մարտունաշէնի, Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններուն մէջ [illegible] բանակի ուժերուն ու ազերի ՕՄՕՆ-ականներուն [illegible]: [illegible]

Յաջորդ օրը նոյնպէս տեղի ունեցած է հանրահաւաք մը, նուիրուած՝ Սախարովի ծննդեան 70ամեակին ու Հայաստանի եւ Ղարաբաղի վերջին դէպքերուն:

**

ԿՈՉ
ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Արցախի Հայութիւնը արտաքսելու ադրբեջանական տասնամեակներու պետական քաղաքականութիւնը հասած է գագաթնակէտին:

Միութենական զօրքերու ուժերով Մարտունաշէնի ու Գետաշէնի Հայերուն տեղահանութենէն ետք կը շարունակուի արցախահայութեան ցեղասպանութիւնը:

Ստեղծուած իրավիճակին մասին Արցախի Հայերը դիմած են ՄԱԿ-ին եւ արտասահմանեան Պետութիւններուն Խորհրդարաններուն:

Մենք թախանձագին կը խնդրենք ըՍփիւռքահայութենէն որ կարելի բոլոր միջոցները օգտագործուին Լեռնային Ղարաբաղի հայ բնակչութեան կեանքի պաշտպանութեան համար:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Մայիս 24, Ուրբաթ առաւօտ չուրջ 100 հոգինոց բազմութիւն մը լեցուցած էր Փարիզի «Ռաֆայէլ» պանդոկի մէկ սրահը, հետեւելու համար Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահին մամուլի ասուլիսին:

Ասուլիսը բացուեցաւ Փաթրիք Տօնապետեանի ողջոյնի խօսքով. ան կ'ընկերանար Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի որպէս թարգման:

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը ըսաւ թէ կ'ուզէ ներկաներու ուշադրութիւնը հրաւիրել երեք հարցի վրայ. այդ հարցերն էին Հայաստանի մէջ վերջին քանի օրերու պատահարները, Հայաստանի ու Ղարաբաղի ներկայ կացութիւնը ու իր այս այցելութեան նպատակը:

Նախ, խօսելով Հայաստանի վերջին պատահարներուն մասին, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ըսաւ թէ Հայաստան որոշելով Սեպտեմբեր 21-ի հանրաքուէն, փաստացի նախընթաց մը կը ստեղծէր Միութեան մէջ, ցոյց տալով որ անկէ կարելի էր դուրս գալ յարգելով խորհրդային Սահմանադրութիւնը: Աւելցուց թէ իրենց համար սպասելի էին կատարուած բռնութիւնները, ահաբեկումը, քանի որ Մոսկուայի մարտավարութիւնն էր առիկա որ արդէն ի յայտ եկած էր պալթեան երկիրներուն մէջ: Ան շեշտեց թէ կ'ուզէր յստակացնել այն կէտն ալ որ վերջին բախումները յաճախ կը նկատուէին հայեւ-ադրբեջանական բախումի հետեւանք. մինչդեռ առիկա կայսրութեան ճնշումն էր Հայաստանի վրայ որպէսզի ցոյց տրըուէր իշխանութեան անզօրութիւնը եւ ժողովուրդը գրգռուէր իր սեփական իշխանութեան դէմ: Այս ամբողջին մէջ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան բարեբախտութիւն նկատեց այն երեւոյթը որ կարելի եղաւ պատահարներուն միջազգային մեծ արձագանգ տալ ու ի տես առոր Գորբաչով որոշ չափով պարտաւորուեցաւ դադրեցընել ճնշումը: Բաւական մանրամասն խօսելէ ետք պարպուած հայկական գիւղերու, տեղահանուած Հայերու, հայ նոր գաղթականներու մասին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը անդրադարձաւ իր այցելութեան: Ըսաւ թէ ան առընչուած չէր վերջին անցքերուն, որովհետեւ արդէն որոշուած էր ամիս մը առաջ: Այս այցելութիւնը ան նկատեց յայտարար նշան թէ Արեւմուտքը սկսած է գիտակցիլ այն երեւոյթին որ Խորհրդային Միութեան մէջ կան կեդրոնէն զատ այլ ուժեր եւս - հանրապետութիւնները - զորս պէտք էր նկատի առնել: Ու աւելցուց որ արդէն Գորբաչովի յետադայ կարողութիւններուն նկատմամբ կասկածներ նշմարած է Արեւմուտքի մէջ:

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան աւարտեց իր խօսքը ըսելով որ կը հասկնար թէ Արեւմուտքը չէր կրնար միջամտել Խորհրդային Միութեան ներքին գործերուն, այսուհանդերձ կային պարագաներ, ինչպէս՝ մարդու իրաւունքներու ոտնահարում, խաղաղ բնակչութեան սպանութիւն, որոնց կարելի չէր անտարբեր մնալ. ու ինք իր հանդիպումներուն ընթացքին ապահովութիւն ունեցած էր խօսակիցներէն որ նման պատահարներու առջեւ անջատ պիտի չփակէին:

Այս զեկուցումէն ետք ներկայ թղթակիցները բազմաթիւ հարցումներ ուղղեցին Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի որոնց պատասխանեց յաւելեալ տեղեկութիւններով, երբեմն երգիծանքի շեշտով մը համեմուած: Օրինակ, այն հարցումին թէ կեդրոնի կողմէ տնտեսական խտրականութիւն արդէն կը կիրարկուի Հայաստանի. որքա՞ն զգալի է առիկա, Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը պատասխանեց.- «Առանձնապէս ոչ, որովհետեւ ամբողջ միութեան տնտեսութիւնը այնպիսի անիշխանականութեան մը մատնուած է որ անկարելի է զանազանել թէ որքանը պետական քաղաքականութեան հետեւանք է եւ որքանը՝ անիշխանականութիւն»:

Այլ հարցում մը կը վերաբերէր Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն որոնք յատկապէս Սփիւռքի հայութեան որոշ վրդովում կը պատճառեն: «Ինձ համար կարեւոր է այս հարցը, ըսաւ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան. այս հարցի առաջ պէտք է նկատի ունենալ մեր գոյութեան ըմբռնումը: Դարերով հայ ժողովրդի մօտ այն կարծիքը կար թէ Ռուսաստան եւ ապա Խորհրդային Միութիւնը երաշխիք էին Հայուն կեանքի ապահովութեան: Բայց վերջին երեք տարուայ ընթացքին հայ ժողովուրդը նկատեց որ նման երաշխիք գոյութիւն չունէր: Ապացոյց էին Սումգայիթը, Բաքուն, Կիրովաբադը, նոր աքսորները որոնց ընթացքին խորհրդային զօրքը խաղաղ բնակչութիւնը պաշտպանելու պարտականութիւնը չկատարեց:

Բացառուած չէ նաեւ որ խորհրդային զօրքը մի օր լքէ Կովկասը, անկախ մեր կամքից: Մնաց որ պատմութեան մէջ կան նման փաստեր: 1918-ին ռուսական յաղթական զօրքը Արեւմտեան Հայաստանից քաշուեցաւ եւ Հայութիւնը մենակ մնաց թշնամիին դէմ. կարող է վաղն ալ նոյնը պատահել: Ուրեմն պէտք է այսօրուանից պատրաստուել:

Գիտենք որ կարճ ժամանակում արդիական բանակ կամ տնտեսութիւն չենք կարող ստեղծել. կը դիմենք յարաբերութիւնների բարելաւման, բոլոր դրացիների հետ: Ու առիկա ցանկացած պետութեան համար ապահովութեան ամէնէն վստահելի երաշխիքն է:

Կ'ուզեմ ճշդել հետեւեալ պարագաները. մեր հանդիպումներից պարզուեց որ կողմերը տարբեր ըմբռնումներ ունեն անցեալի պատահարների նկատմամբ: 1915-ը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔԷՆ ԺԱՄԱՆԱԾ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՄԲ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՕԾՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐԵՑ ՏԷՐ-ԶՕՐԻ Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

ԵՒ ՏԵՍԱԿՑԵՑԱՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԽՄԲ. - Մայիս 24-ի մեր թիւով հակիրճ արձագանգը տուած էինք Տէր - Զօրի Նահատակաց եկեղեցւոյ Օծման հանդիսութեան: Ստորեւ, Սուրիոյ մեր թղթակցին մանրամասն նկարագրութիւնը, զոր նոր ստացանք:

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»)..

Իրապէս բացառիկ ու իր տեսակին մէջ աննախընթացօրէն պատմական ու եզակի պահեր եղան Սուրիոյ հայութեան համար Մայիս 4 - 8 երկարող օրերը, երբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ., Հայաստանէն եւ Սփիւռքի տարբեր անկիւններէն ժամանած բարձրաստիճան հոգեւորականներու եւ աշխարհական հիւրերու ներկայութեան, հանդիսաւորապէս օծումը կատարեց 1915-ին գործադրուած Հայկական Ցեղասպանութեան ամէնէն արիւնալի դրուագներուն ականատես եղող Տէր - Զօր քաղաքի Ս. Նահատակաց նորաշէն Եկեղեցիին ու բացուած յայտարարեց զայն շրջապատող Եղեռնի դեղակառոյց յուշահամալիրը:

Արդարեւ, ինչպէս ծրագրուած էր արդէն ու նախապէս ալ ծանուցուած սփիւռքահայ մամուլին մէջ, Տանն Կիլիկիոյ Հայրապետին երկրորդ ուխտագնացութիւնն էր, որ կ'իրագործուէր դէպի Տէր Զօր (առաջինը՝ 1985 Մայիս 12-ին), բայց այս անգամ աւելի մեծ տարողութեամբ, յատկանշուած մասնաւորաբար Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի պատգամաւորներուն (Վազգէն Ա. չէր կրցած գալ, յառաջացեալ տարիքի բերումով) եւ կիլիկեան տարածքի կաթողիկոսութեան թեմական բոլոր առաջնորդներուն ներկայութեամբ:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ՀԱԼԷՊ

Տէր Զօր իր այցելութեան նախօրեակին, Ուրբաթ, Մայիս 3-ի յետմիջօրէին էր, որ Գարեգին Բ. կը ժամանէր Հալէպ, ընկերակցութեամբ միաբանական բազմանդամ պատուիրակութեան մը, բաղկացած առաւելաբար թեմական առաջնորդներէ եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը ներկայացնող աշխարհականներէ, որոնց կարգին՝ Լիբանանի Արդարութեան նախարար՝ մէթր Խաչիկ Պապիկեան եւ երեսփոխան տոքթոր Մելքոն Էպլիղաթեան:

Սուրբ Քառասուն Մանկանց Մայր Եկեղեցւոյ մուտքին, Կաթողիկոսը կ'արժանանար ժողովրդային ընդունելութեան: Իր ընկերակիցներով մուտք գործելով եկեղեցի՝ կը կատարէր կանոնական աղօթքը ու կու տար իր անդրանիկ պատգամը՝ կոչ ուղղելով ներկաներուն մեր ժողովուրդի անունին, հաւատքին եւ ազգային արժանապատուութեան վայել կարգապահութեամբ, գերազոյն աստիճանի գիտակցութեամբ ու կամաւոր զոհողութեամբ ներկայ ըլլալ ի Տէր Զօր, վերանորոգել մեր նահատակներուն կտակը ու տէր կանգնիլ անոնց իրաւունքներուն:

Նոյն օրը երեկոյեան եւ յաջորդ առաւօտուն, Կաթողիկոսը Ազգային Առաջնորդարանին մէջ կ'ընդունէր բարեգալստեան այցելութիւնը պետական, դիւանագիտական եւ համայնական ներկայացուցիչներու:

Այս առթիւ, Նախարար Խաչիկ Պապիկեան յայտարարութիւն մը կը կատարէր տեղական արաբական մամուլին, ուր գիտել կու տար թէ՝ «Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին Հալէպ այցելութիւնը կուգայ ամրապնդել Հայ եւ Արաբ ժողովուրդներու պատմական բարեկամութիւնն ու եղբայրական կապերը»:

Շաբաթ երեկոյեան իսկ, Կաթողիկոսին գլխաւորած հոգեւորական դասը կը մեկնէր Տէր - Զօր, ուր կը կատարուէր նախատօնակը եկեղեցւոյ նաւակատիքը:

ՕԾՈՒՄ՝ Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Մայիս 5-ին, Տէր - Զօրը ժամադրավայր դարձած էր հայութեան համար:

Սուրիոյ հայաշատ բոլոր քաղաքներէն, գլխաւորաբար Հալէպէն ու Դամասկոսէն, բայց նաեւ Պէյրութէն, Այնճարէն ու մինչեւ իսկ հեռաւոր գաղութներէն եկած հայորդիներ հաւաքուած էին այնտեղ: Ընդհանուր հաշուեկշիռով մը՝ շուրջ 8.000 Հայեր խռնուած էին եկեղեցւոյ շրջափակը, մուտքի սանդուխներուն վրայ ու փողոցը, ուր տեղադրուած պատկերասփիւռին միջոցաւ կարելի կ'ըլլար հետեւիլ արարողութեանց:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի արենոյշները, արարողութիւններու ամբողջ տեւողութեան կը հսկէին կարգապահութեան, ապահովելով կարգն ու կանոնը:

Ժամը 10-ին, մինչ փրոֆէսօր Խորէն Մեխանճեանի (Էջմիածնայ Մայր Տաճարի խմբավար) ղեկավարած եկեղեցական միացեալ երգչախումբը կը հնչեցնէր «Հրաշափառ»ը, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս դուրս կու գար համալիրի դահլիճէն, պատկառելի թափօրով մը, որուն մաս կը կազմէին Մայր Աթոռի զոյգ պատուիրակները՝ Յուսիկ Արք. Սանթուրեան եւ Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Կիլիկեան թեմերէն՝ Միացեալ - Նահանգներու Արեւելեան ու Արեւմտեան շրջաններու առաջնորդներ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան եւ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, Յունահայոց առաջնորդ՝ Սահակ Արք. Այվազեան, Թեհրանէն՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, Լիբանանէն՝ Արամ Արք. Քէշիշեան, Արտաւազդ Արք. Թրթռեան (Կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ) եւ Վարդան Եպիսկոպոս Տէմիրճեան, Հալէպէն՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, Կիպրոսէն՝ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեան, բոլորն ալ պատարագի եպիսկոպոսական լման զգեստաւորումով:

Տպաւորիչ տեսարան մը, անկասկած, Միատօրհնէքի մեծաշուք արարողութիւնները յիշեցնող փայլքով մը, զոր Սուրիոյ հայութիւնը դժուար թէ տեսած ըլլար նախապէս:

Հոգեւորականաց դասուն եկեղեցի մուտքով՝ կը սկսէր օծման խորհրդանրշական արարողութիւնը, որ կը տեւէր շուրջ մէկ ժամ: Կաթողիկոսը կ'օծէր Խորանը, մինչ եպիսկոպոսները, իւրաքանչիւրը առանձնաբար, կ'օծէին եկեղեցւոյ 16 սիւները: Հուսկ կը կատարուէր աւանդական Անդաստանը, մատրան կեդրոնէն վեր խոյացող յուշասիւնին չորս կողմերուն օրհնութեամբ:

Օծման հանդիսաւոր արարողութեան աւարտին կ'երգուէր՝ «Հաւատամք»ը, որմէ ետք սկիզբ կ'առնէր Պատարագը, զոր կը մատուցանէր Գարեգին Բ. Կաթողիկոս: Հայրապետական այս պատարագին կը հետեւէին եկեղեցւոյ մէջ տեղ գտած պաշտօնական անձեր ալ, ի շարս որոնց՝ Կաթոլիկէ Հայոց առաջնորդ՝ Պետրոս Արք. Մրէաթեան, Սուրիոյ Հայ Աւետարանական համայնքի պետ՝ Վեր. Պարգեւ Աբարդեան, Վենետիկի Մխիթարեան Ուխտէն՝ Հ. Յարութիւն Պզտիկեան, Անարատ Յղութեան միաբանութեան քոյրեր, ըՍփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նորընտիր նախագահ՝ Հրաչիկ Սիմոնեան (որ օր մը առաջ ժամանած էր Երեւանէն), Դամասկոսի մօտ խորհրդային դեսպանութեան Բ. քարտուղար՝ Ռոմէն Գալստեան, պոլսահայ արձակագիր Սեւդա Սեւան, Փրանսաբնակ բարերար՝ Գէորգ Պալըրճեան (Փարիզէն), Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը ներկայացնող պատուիրակութիւն մը՝ Խաչիկ Պապիկեան, Մելքոն Էպլիղաթեան, Ռոկերեան Արզումանեան, Եր. Բամպուքեան, եւլն., եւայլն:

Պատարագէն անմիջապէս ետք, Գարեգին Բ. հոգեւորականներու թափօրով կ'առաջնորդուէր եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գտնուող հայկական տուփակերտ խաչքարին մօտ, ուր անմար կրակին առջեւ կը կատարուէր հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն մը՝ Տէր - Զօրի եւ շրջակայ անապատներուն մէջ ինկած հարիւր հազարաւոր հայ նահատակներուն, ինչպէս նաեւ՝ Արցախի, Գետաշէնի եւ Շահումեանի շրջաններուն մէջ զոհուած նորօրեայ մարտիրոսներու հոգիներուն համար:

Եկեղեցական արարողութեանց աւարտին խօսք կ'առնէր Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, որ կ'ոգեկոչէր Եղեռնի բիւրաւոր նահատակները ու գիտել կու տար, թէ հայասպանութենէն 76 տարիներ ետք՝ Եփրատը ականատես կը դառնար մեռելներէն յառնող ժողովուրդի մը ապրելու տենչը խտացնող գեղատեսիլ կառոյցի մը:

Առաջնորդը յատուկ շնորհակալութիւն կը յայտնէր համալիրին նախագիծը յղացող ու պատրաստող ճարտարապետ՝ Սարգիս Պալմանուկեանին, գործադիր ճարտարագէտներ՝ Կարպիս Թումասեանին եւ Անդրանիկ Մարկոսեանին, Եկեղեցւոյ գլխաւոր բարերար՝ Հայկազուն Գահճեանին եւ հուսկ՝ սուրիահայութեան անունով իր երախտագիտութիւնը կ'արտայայտէր պատկան իշխանութեանց, անոնց տրամադրած օժանդակութեան համար:

Արեւմտեան Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեան կ'ընթերցէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ողջոյնի խօսքը՝ ուղղեալ Տէր Զօր համախմբուած հայորդիներուն:

«Այսօր, Ս. Էջմիածնի մէջ մենք կ'աղօթենք ձեզի հետ՝ մեր նահատակներու հոգիներուն համար ու կը հաւատանք, որ անոնց արդար երազանքները մարմին ու շունչ պիտի ստանան մեր ժողովուրդի ապագայ պատմութեան ճանապարհին» կը գրէր Վազգէն Ա., կոչ ուղղելով հայութեան բոլոր զաւակներուն անխտիր՝ տէր կանգնելու իրենց բաժին ինկած ազգանուէր պարտաւորութեանց, «ամրապնդելով Հայրենիքի եւ Սփիւռքի Հայոց համազգային միութիւնը՝ մեր ինքնիշխան նորահռչակ պետութեան հովանիներքեւ»:

Հուսկ, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս կու տար խորապէս տպաւորիչ պատգամ մը, սկեղծուած մթնոլորտը նկատելով «հազուագիւտ այն պահերէն մին, ուր զգացումն ու մտածումը կը մնան գերիվեր՝ մարդկային լեզուի կարողութեան սահմաններէն»:

Ներկայ հոծ բազմութեան զգացումներուն հարազատ թարգմանը հանդիսանալով, Կաթողիկոսը առաջին հերթին կ'ոգեկոչէր Տէր - Զօրի նահատակները ու խօսքը ուղղելով անոնց կ'ըսէր.-

«Եկած ենք այսօր ձեզի հետ ըլլալու, ձեզ մեծարելու, ձեզմով զօրանալու, ձեր նահատակութեան գաղափարով մեր կեանքի ճամբաները լուսաւորելու: Եկած ենք հանդիսաւորապէս խոստանալու՝ որ այն երազը, տեսիլքը, լինելութեան կամքը, մարդկային արժանապատուութեան վայել ազատութեամբ ու ստեղծագործականօրէն կեա՛նք ապրելու եւ արժեւորելու ձեր ըմբռնումն ու ձգտումը, որոնց համար դուք իբրեւ գին ձեր կեանքերը վճարեցիք, այս բոլորը կը մնան անմե՛ռ, վառօրէն կենդանի եւ ներգործող՝ ապրող ու դեռ ապրելիք սերունդներու կեանքին մէջ:

Մեր այս խոստումին իբրեւ գրաւական, ընդունեցէ՛ք ձեր անունով մկրտուած ու օծուած այս եկեղեցին, ձեր արեամբը ներկուած այս հողին վրայ»:

Անդրադառնալով սփիւռքեան նորագոյն սերունդի կեանքին մէջ ի յայտ եկած դրական տեղաշարժերուն ու հոլովոյթներուն, Գարեգին Բ. կը յայտնէր, որ երախտագիտութիւնը իրազեկ է մօտիկ անցեալի իր պատմութեան ու ըմբռնած՝ որ հողէն ու հայրենի բնակավայրերէն արմատախիլ ըլլալը ողբերգական ու մնայուն երեւոյթ մըն է ազգի մը պատմութեան մէջ:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ գահակալը ապա կ'ողջունէր արաբական աշխարհը, զայն նկատելով «վէրքերու դարմանատուն հայութեան համար», յատկապէս գնահատելով Սուրիոյ ու Լիբանանի անփոխարինելի ու փրկարար դերը՝ վերապրող Հայոց կեանքին մէջ: Այս պատճառով ալ, կը շեշտէր ան, համալիրին մէջ կարեւոր տեղ մը յատկացուած է Հայ - արաբ բարեկամութեան պատին:

Գարեգին Բ. ներկաներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր նաեւ Հայաստանի պատմութեան ներկայ ճակատագրական հանգրուանին վրայ, ողջունելով իր հոգեւոր հայրենակիցներու ազգային ինքնիշխան պետութիւնը: «Այս կենսական ու յուսալից դէպքով, կ'ըսէր ան, Տէր Զօրի նահատակութիւնը ուրիշ իմաստ կ'առնէ, աւելի ներշնչողական ու յուսադրիչ հանգամանք կը զգենու. որովհետեւ նահատակներու տեսիլքն է որ մարմին կը կազմէ եւ ազգովին լիայոյս դառնալու հաւատքով կը ներշնչէ ողջ հայութիւնը: Նահատակներու կտակէն թելադրուած պատգամին գերագոյն արտայայտութիւն պէտք է տալ՝ ամուր, յառաջացնող եւ ապահով պահելու համար հայկական ինքնիշխան եւ ազգընտիր այս պետականութիւնը» կ'եզրակացնէր ան:

Իր պատգամին վերջին բաժնով Հայրապետը միասնականութեան, միաձուլման ու միագաղութի սրտառուչ կոչ մը կ'ուղղէր բոլորին ըսելով.-

«Շա՛տ, շա՛տ ու շա՛տ բնելիքներ ունինք: Հայաստանի ու արտասահմանի իրենց բոլոր զաւակներէն գերագոյն աստիճանի մասնակցութիւն կը սպասեն: Լոզունգներով, խանդավառութեան ալիքներով ու զգացական պոռթկումներով՝ մեր հաւաքական պարտականութիւնը կարելի չէ ի կատար ածել: Զոհողութիւն, անձնական մասնակցութիւն, գործօն աջակցութիւն, միասնական գործունէութիւն ու ծրագրեալ աշխատանք է հարկաւոր՝ հասնելու համար մեր ազգային երազանքներուն: Եւ այս բոլորը կեանքի կը կոչուին միայն ա՛յն ատեն՝ երբ մարդը ճշմարտութեան մարդ է ու Հայը՝ վաւերականօրէն Հայ»:

Ապա, Գարեգին Բ. կը հրաւիրէր ներկաները մասնակցելու ուխտի արարողութեան: Բոլորը անխտիր, չափահասներ, երիտասարդներ ու փոքրեր, իրենց աջ ձեռքերը բարձրացուցած կը մասնակցէին տպաւորիչ ու միանգամայն յուզիչ այս ուխտադրութեան: Ուխտ՝ հաւատարիմ մնալու մեր նահատակներու կտակին, ամբողջն կառչելու եւ պահպանելու ազգային - մշակութային մեր արժէքները ... յարածուն գնացքով առաջ տանելու մեր ժողովուրդի արդար իրաւունքներու հետապնդման գործը:

Աւարտին, միաձայնաբար կ'երգուէր «Կիլիկիա»ն, ապա՝ «Սարդարապատ»ը:

Հանդիսութենէն ետք, Կաթողիկոսն ու Բերիոյ թեմի առաջնորդը այցելութիւն մը կու տային Տէր - Զօրի պետական իշխանութիւններուն, շնորհակալութիւն յայտնելով այս պատմական օծման հանդիսութեան իրենց բերած օժանդակութեան համար:

ԱՅՑ՝ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՊԱՆԹԷՈՆ

Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ Մայիս 6-ը պետականօրէն կը նշուի իբրեւ «Նահատակաց Տօն»: Այդ օրը, կ'ոգեկոչուի յիշատակը արաբական աշխարհի մարտիրոսներուն ու յատկապէս՝ մտաւորական այն ընտրանիին, որ կախաղան հանուեցաւ 1916-ին, Դամասկոսի ու Պէյրութի հրապարակներուն վրայ, Թուրք ջարդարար Ճեմալ Փաշայի հրահանգով:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Տէր Զօրէն իր վերադարձին, Հալէպի մէջ, մասնակից եղաւ արաբ մարտիրոսներու ոգեկոչման պետական միջոցառումներուն՝ իր շքախումբով այցելելով Նահատակաց Պանթէոնը, ուր «Յուշոց» մը արտասանեց ու ապա ծաղկեպսակ մը զետեղեց անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Երեքշաբթի Մայիս 7-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, ընկերակցութեամբ Լիբանանի Արդարութեան նախարար մէթր Խաչիկ Պապիկեանի, երեսփոխան տոքթոր Մելքոն Էպլիղաթեանի, Բերիոյ թեմի ազգային իշխանութիւնը ներկայացնող պատուիրակներու եւ Տէր-Զօրի Նահատակաց Եկեղեցւոյ օծման մասնակից թեմակալ բոլոր առաջնորդներուն, ժամանեց Դամասկոս եւ ընդունուեցաւ Սուրիոյ Հանրապետութեան նախագահ Հաֆէզ էլ Ասատի կողմէ, մայրաքաղաքի նախագահական ապարանքին մէջ:

Աւելի քան կէս ժամ տեւած խօսակցութեանց ընթացքին, Գարեգին Բ., յանուն իր աշխարհով մէկ ցրուած հայութեան՝ իր հանդէպ երախտագիտութիւնը յայտնեց հանդէպ արաբ ազնիւ ժողովուրդին եւ սուրիական ապնջական հայրենիքին, որուն հողին վրայ ջարդերէն վերապրող մեր ժողո...

վուրդը իր նոր կեանքին շունչը առաւ:

Գարեգին Բ. բացատրութիւններ տուաւ նաեւ Տէր-Զօրի մէջ կառուցուած Եկեղեցւոյ յուշահամալիրին մասին ու շնորհակալութիւն յայտնեց պետութեան ընձեռած հոգածու եւ բարեացակամ վերաբերումին համար:

Իր կարգին, նախագահ Ասատ բարձրօրէն գնահատեց սուրիահայութեան ձեռներէց ոգին ու վեր առաւ նահատակներու հանդէպ հայ նորագոյն սերունդներուն կողմէ ցուցաբերուած գովելի կեցուածքը:

Հայրապետին գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնը, նոյնանման առաքելութեամբ նոյն օրը տեսակցեցաւ նաեւ Սուրիոյ տեղեկատուութեան նախարար՝ Մուհամմէտ Սալմանի հետ:

Սուրիական հեռատեսիլը ու մամուլը (առաջին էջերու վրայ) լայնօրէն արձագանգեցին սոյն հանդիպումներուն:

ԲԱՑՈՒՄ ԶԱՐԵՀԵԱՆ ԳԱՆՁԱՏԱՆ

Չորեքշաբթի, Մայիս 8-ին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս բացումը կը կատարէր Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գտնուող նորայարդար «Զարեհեան» Գանձատան», ի ներկայութեան նուիրատու բարերար՝ Գէորգ Պագրճեանի (Փարիզէն):

Անմուտն հինգ դարերու պատմութիւն ունեցող ու նախապէս իբրեւ մատուռ օգտագործուող (մինչեւ 1983) հնամենի այս շէնքը, Պր. Պագրճեանի իշխանական մէկ նուիրատուութեամբ կը վերածուէր թանգարանի, ուր կը ցուցադրուէին 17-20-րդ դարու առաջին քառորդին հայ արհեստաւորներու կողմէ շինուած թանկարժէք սպասներ, ոսկեզօծ սկիհներ ու արծաթեայ կանթեղներ, խաչերու, ձարմանդներու, քշոցներու, նախշազարդ գօտիներու, արծաթապատ Աւետարաններու, հնամենի սրբապատկերներու, պատարագի ոսկեհիւս շուրջառներու, խոյրերու եւ վակասներու երկար շարքով մը համալրուած ու պահպանուած՝ ապակեայ յատուկ ցուցափեղկերու ետին:

Թանգարանին բացման առիթով իր արտասանած խօսքին մէջ, Սուրէն Արք. Գաթարոյեան դիտել կուտար, որ հնաբոյր այս մատուռը անցեալէն մեզի փոխանցուած աւանդ մըն է, զոր այսօր գանձարանի վերածելով՝ առաւել եւս կարժեւորուի մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Առաջնորդը կը յայտնէր, թէ պանծացնելու համար թեմին նախկին երկարամեայ առաջնորդներէն Զարեհ Եպիսկոպոս Փայասլեանի (յետագային՝ Կաթողիկոս) յիշատակը, յարմար նկատուած էր թանգարանը մկրտել «Զարեհեան» անունով: Հուսկ, իր երախտագիտական զգացումները կը փոխանցէր բարերար Գէորգ Պագրճեանի, որուն տրամադրած մեծագումար դրամը հոգիի կը վերածուէր այսպէս, սոյն Թանգարանին գոյացումով:

Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, իր կարգին, սրտի խօսք մը կ'արտասանէր շեշտելով, թէ պէտք է տեսնե՛լ քարին, մարմարին, փայտին կամ պղինձին մէջէն եկող այն հոգեկան ուժը, գաղափարը, մարմին առնող արուեստի գործը, որ կեանքին իմաստն իսկ է ու մեր հոգիին արտայայտութիւնը: Գարեգին Բ. այս առթիւ կ'ոգեկոչէր յատկապէս Հալէպի նախկին առաջնորդներէն՝ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանն ու Բաբգէն Ա. Կաթողիկոս Կիւլէսէրեանը, որոնց ներդրումը մեծ եղած է՝ ցուցադրուած հնաբոյր սպասներու վերծանման ու մէկտեղման մէջ: Հուսկ, իր խօսքը ուղղելով բարերարին կ'ըսէր, թէ «ինչ որ դուք բրիք ձեր այս նուիրատուութեամբ, սովորական իմաստով նուիրատուութիւն մը չէ: Դուք զգացիք ձեր ժողովուրդին մշակութային արժէքները եւ ուզեցիք մանաւանդ՝ այդ արժէքներուն լեզու տալ» ու իր այս խօսքերուն խորհրդանշական իմաստ մը տալով՝ զայն կը պարգեւատրէր Կիլիկեան Մեծ Խաչի Ասպետի շքանշանով:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, Գ. Պագրճեան կ'ըսէր, թէ բացուած այս գանձատունը կուգայ ապացուցել մեր ժողովուրդին կենսունակութիւնը հայ հողէն հեռու:

«Երէկ էր տակաւին, այսինքն իմ կեանքիս արշալոյսին, երբ հազիւ պատանի, տարագրուած Այնթապէն, հասայ Հալէպ, արաբական աշխարհի այս ովասիսը, ուր հանդիպեցայ բազմահազար բախտակիցներու, որոնք յաճախ բոկոտն ու ցնցոտիներու մէջ, արեւէն այրած ու շշմած դէմքերով, պատառ մը հացի ի խնդիր պատրաստ էին ամէ՛ն գործ ընելու: Այդ օրերուն Հալէպը որբերու քաղաք էր: Բայց ահա, հիւրընկալ արաբական այս քաղաքին մէջ, չհաւատալով մեր իսկ վերապրումի հրաշքին, մենք ոտքի կանգնած ենք, զօրացած ու բազմացած» կ'ըսէր ան ու իր խօսքը կ'եզրափակէր հետեւեալ ձեւով.-

«Այսօր, ամէն բանէ աւելի՝ պարտինք կենսագործել մեր միասնականութիւնը: Մեր մեծ մեռելները հողին տակէն այդ կը պատգամեն մեզի յանուն հողին, որ ափ մը մնացած է այսօր ու փոքրանալով աւելի սրբացած: Կ'անցնին բոլոր փառքերը, կ'ընկղմին բոլոր հարստութիւնները անառագաստ նաւերու պէս, բայց կը մնայ հայրենի հողը:

Այս հաւատքով, այս միտքերով օժանդակեցի այս կառոյցին ու մեռելներուս իբրեւ խաչ, ես այս ծառը տնկեցի»:

Աւարտին, Սուրէն Արք. կը յայտնէր, թէ ծերունազարդ բարերարը նորանոր նուիրատուութիւններ կատարած էր Տէր-Զօրի համալիրին, Անթիլիասի Կաթողիկոսութեան եւ սուրիահայ հաստատութեանց:

Սոյն հանդիսութենէն անմիջապէս ետք, ներկաները կ'ուղղուէին եկեղեցւոյ «Ահարոնեան» համերգասրահը, ուր «Զըւարթնոց» երգչախումբը խմբավարութեամբ՝ Խորէն Մեխանէճեանի, հրաժեշտի երգ մը կուտար՝ ի պատիւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԷՆ ՎԵՑ ԱՄԻՍ ՑԵՏՈՅ

1990 Նոյեմբերին հարիւր հազարաւոր դպրոցականներ Ֆրանսայի փողոցներն ինկան ներկայացնելու համար իրենց պահանջները: Շատերը զարմացան տեսնելով որ անոնք կ'արժանանային Պետութեան բարձրագոյն ղեկավարներուն ուշադրութեան, լուսաւորութեան նախարարէն մինչեւ վարչապետը եւ Հանրապետութեան նախագահը:

Բայց ինչո՞ւ այսքան կարեւորութիւն տրուեցաւ այս շարժումներուն: Նախ որովհետեւ որեւէ ժողովրդավարական վարչակարգ չի կրնար այսպիսի զանգուածային եւ յարատեւող շարժում մը անտեսել, երբ մանաւանդ խնդրոյ առարկայ գանգուածը իր երկրին երիտասարդութիւնն է:

Երկրորդ, որովհետեւ շնորհիւ իրենց ցուցաբերած հասունութեան եւ լրջութեան, շարժումին ղեկավարները յաջողեցան ինքզինքնին պարտադրել որպէս ողջ երկրին ուսանողութեան պատասխանատու ներկայացուցիչները իրենց հեղինակութիւնը հիմնելով «շրջանային համադրող յանձնախումբերուն» վրայ (Coordinations académiques): Վերջին բացատրութիւնը այն է որ խորունկ եւ իրական տագնապ մը կը տիրէր -եւ կը տիրէ տակաւին մինչեւ այսօր- Ֆրանսայի դպրոցական կառոյցին մէջ, տարիներէ ի վեր: Ուրեմն այս տագնապին ազդանշաններէն մէկը կարելի էր համարել այն ինչ որ ֆրանսական մամուլը կոչեց «Նոյեմբերեան շարժումները»:

Ի՞նչ էին այս դէպքերուն պատճառները եւ ի՞նչ եղան անոնց արդիւնքն ու հետեւանքը:

Շարժումը ծնունդ առաւ փարիզեան արուարձաններէն, ուր վերջին տարիներս, որոշ երկրորդական վարժարաններէն ներս զգալի կերպով կ'աճէին զաղթողները, գողութեան արարքները եւ նոյնիսկ բռնաբարումներ. մէկ խօսքով այս դպրոցներուն մէջ անապահովութիւնը համատարած զգացում մը կը դառնար թէ՛ աշակերտներուն մէջ եւ թէ ծնողքներուն եւ դասատուներուն մօտ: Ուրեմն բոլորին առաջնահերթ պահանջն էր վերահաստատել ապահովութիւնը այդ դպրոցներուն մէջ: Այդ չէր նշանակեր անշուշտ որ ամբողջ Ֆրանսայի դպրոցները «գազանանոցներու» վերածուած էին: Աշակերտութեան ուղերձը յստակ էր՝ իրենք «չափահասներէն» եւ «պատասխանատուներէն» կը պահանջէին աւելի մեծ խստութիւն մը կրթական հաստատութիւններէն ներս, իրենց ապահովելու համար «յաջողութեան» լաւագոյն պայմաններ: (Այս առաջին կէտը մեծ նորութիւն մը կրնանք սեպել եթէ ի միտի բերենք նախորդ սերունդներուն ինքնավարութեան եւ ինքնապատասխանատուութեան ձգտումները):

Երկրորդ՝ պահանջը կը վերաբերէր «նիւթական» պայմաններուն: Այստեղ ալ շփոթութեան տեղ չկար՝ «Jospin, du pognon» էր ուսանողներուն կարգախօսքը. այսինքն լուսաւորութեան նախարարին միջոցաւ Պետութենէն կը պահանջուէր նիւթական աւելի լայն միջոցներ:

Այս երկու գլխաւոր պահանջներուն իսկոյն գոհացում տրուեցաւ, որոշ զայրոյթ պատճառելով դպրոցներուն այն տեսուչներուն կամ մատակարարներուն մօտ, որոնց բազմաթիւ խնդրանքները այս ուղղութեամբ ապարդիւն մնացած էին տարիներէ ի վեր: Եւ իրօք նախանձելու պատճառները շատ էին...

Հանրապետութեան նախագահին անձնական միջամտութեան շնորհիւ, կառավարութիւնը որոշեց չորս միլիառ Ֆրանքի անմիջական յատկացում մը կատարել, ընթացիկ տարուան Լուսաւորութեան նախարարութեան պիւտճէն դնելով նոյնիսկ պատերազմականէն առաջ:

Այս գումարը պիտի գործածուի ամէնէն վնասուած շէնքերուն նորոգութեան համար(1) եւ մանաւանդ մեծ թիւով պաշտօնեաներ վարձելու համար. յատկապէս հսկիչներ, վերակացուներ եւ սպասարկութեան պաշտօնեաներ: Սոյն գումարին կարեւոր մէկ մասը պիտի ծառայէ նաեւ ընկերային որոշ հարցեր լուծելու համար: Փետրուար 19-ին, վարչապետ Մ. Ռոքարի եւ լուսաւորութեան նախարար Լիոնէլ Ժոսփէնի ստորագրութեամբ հրատարակուեցաւ «երկրորդական վարժարաններուն աշակերտութեան իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու» վերնագիրը կրող հռչակագիրը (2): Այս հռչակագիրին կիրարկութիւնը զգալի կերպով կը փոխէ դպրոցականներուն կեանքը քանի որ ան կը հաստատէ թերթեր հրատարակելու եւ ընկերակցութիւններ հիմնելու ազատութիւնը բոլոր դպրոցներուն մէջ, ինչ որ աննախընթաց դէպք մըն է ֆրանսական դպրոցներուն մէջ: Նոյն սկզբունքներէ մեկնելով մասնաւոր զարկ մը պիտի տրուի «ոչ-ակադեմական» գործունէութեանց՝ մարզանքի, արուեստի, շարժանկարի կամ այլ ակումբներ ստեղծելով «Maison du Lycéen» անուան տակ համախմբելով զանոնք: Այս նորաստեղծ հաստատութիւնը պիտի փոխարինէ տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող «Foyer socio-éducatif»ը եւ պիտի տնօրինուի համագործակցաբար դպրոցին ղեկավարութեան եւ աշակերտներուն կողմէ:

Այս բոլորին կողքին կը ստեղծուի նաեւ «Ընկերային Ֆոնտ» մը, որ պիտի բանի նոյն սկզբունքներով: Նոյեմբերեան շարժումներուն վերջին «նուաճումը» նոյնպէս հսկայ յեղաշրջում մըն է. իւրաքանչիւր շրջանի (3) մէջ կը հաստատուի «Աշակերտներու շրջանային խորհուրդ» մը բաղկացած բոլոր դպրոցներուն ներկայացուցիչներէն (4) որուն կը տրուի խորհրդատուական ձայն դպրոցական կեանքին հետ առնչուող բոլոր խնդիրներուն մէջ:

Վերոյիշեալ բոլոր կարգադրութիւնները պարզ գործնական բնոյթէն անդին դաստիարակչական արժէք մը կը ներկայացնեն. անշուշտ անոնք ազդու միջոց մը կրնան ըլլալ երիտասարդներուն մէջ զարգացնելու համար ժողովրդավարութեան փորձառութիւնը:

Այլ խօսքով՝ կը միտին պատրաստել վաղուան պատասխանատու քաղաքացիները:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

---

(1) «Ապակեդրոնացումի օրէնքին» որդեգրումէն ի վեր այս պարտականութիւնը յանձնուած էր շրջանային խորհուրդներուն: Նոյն օրէնքին համաձայն մանկապարտէզներուն եւ նախակրթարաններուն շէնքերուն պահպանումը կ'իյնայ քաղաքապետութիւններուն, երկրորդական վարժարաններու Ա. շրջանին (քոլէժ) պատկանող շէնքերը կը դրուին ընդհանուր խորհուրդներու հոգատարութեան տակ:

(2) Journal Officiel de la République Française, 19 Février 1991, p. 2490.

(3) Académie.

(4) Իւրաքանչիւր երկրորդական վարժարան կ'ընտրէ իր ներկայացուցիչները, ըստ դպրոցին աշակերտութեան թիւին:

ԼՈՒՐԵՐ՝ ԻՐԱՔԱՀԱՅՈՒԹԵՆԷՆ

(Յատուկ թղթակցութիւն «Ազդակ»ին). -

Իրաքահայութեան վերջին չորս ամիսներու վիճակին մասին, հասկնալի պատճառներով, աղբիւրները ցարդ ժլատ էին: Նոր հասած տեղեկութիւններու հիման՝ կարելի կը դառնայ ամփոփ բայց ամբողջական պատկեր մը կազմել հայկական այս գաղութի ներկայ կացութեան շուրջ:

Այսպէս, իրաքեան մայրաքաղաքի ծանրագոյն ռմբակոծումներու շրջանին, Պաղտատի հայութիւնը մասամբ մեկնած է կեդրոնական թաղերէն ու ապաստանած շրջակայքը, յատկապէս՝ 25 քիլոմեթր հեռու գտնուող հայկական գերեզմանատան եկեղեցին, ուր հսկողութիւնն ու կարգ ու կանոնը պիտի ստանձնուէին Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան նախագահութեան եւ խումբ մը նուիրեալ ազգայիններու կողմէ: Ռմբակոծումներու ընթացքին, քաղաքին մէջ գտնուող հայկական հաստատութիւնները չեն վնասուած, բացի գաղութին հնագոյն եկեղեցի Ս. Աստուածածինէն, որ պետական հաստատութեանց մօտ գտնուելով՝ բաւական վնասուած է: Նոյն այս օրերուն, ռմբակոծումները գաղութէն խլած են քաղաքային մէկ զոհ՝ ատաղձագործ մը (լիբանանահայ), որ սպաննուած է իր արհեստանոցին մէջ:

Գալով զինուորական ծառայութեան մէջ գտնուող հայորդիներու, յարաբերաբար մեծաթիւ զօրակոչեալներէն՝ զոհ գացած են հինգ հայ զինուորներ, մէկ պաղտատցի, երկու մուսուլցի եւ երկու պասրացի - բոլորն ալ՝ նախքան ցամաքային յարձակումը: Արձանագրուած է թիւ մը գերի ինկածներու, որոնք աստիճանաբար կը վերադառնան:

Այլապէս դժուարին կացութիւններ դիմագրաւած է գաղութը՝ նահանջին հետեւող ներքին խլրտումներուն ընթացքին. ասիկա՝ շատ շրջաններու մէջ - բացառելով Պաղտատն ու Մուսուլը: Տեղեկութիւններու հաղորդումը, ինչպէս՝ շրջանէ շրջան տեղափոխումները առհասարակ, չափազանց դժուարացած ըլլալով, շրջաններու կացութեան մասին լուրերը սահմանափակ են: Յայտնի է սակայն, որ Պասրայի գաղութը այս շրջանին մարդկային վնաս չէ կրած, տեղի ունեցած է կողոպուտ՝ տուներու մէջ. կողոպտուած է Պասրայի Հայ Երիտասարդական Միութեան ակումբը, արխիւները՝ ոչնչացուած: Նոյնպէս վնասներ կան Քէրքիւքի մէջ: Իսկ Զախոյի շրջանի քրտախօս հայութիւնը իր մէկ մասով, քրտական նահանջին հետ, քաշուած է լեռները. մնացեալը (շուրջ 2 / 3-ը) գաղթած է դէպի Մուսուլ, Պաղտատ եւայլն:

Այս պատկերը տալով հանդերձ, մեր աղբիւրները կը շեշտեն, որ ըլլայ պատերազմի օրերուն, ըլլայ անկէ ետք՝ ոչ մէկ պահու, ոչ մէկ ուժի կողմէ հայութիւնը իբր այդպիսին չէ ենթարկուած հալածանքի կամ ճնշումի: Ընդհակառակն, ամէնուրեք՝ հայութեան պատկանման փաստը առթած է յարգանքի արտայայտութիւններ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԾՊԻՏ

Ջրաղացի մօտ մի ջահել հարս է գալիս: Նրա ցորենը աղալուց յետոյ ջրաղացպանը հոգոց է հանում.

- Ջէ՛, լաւ չէ, այսօր մեր գիւղում մեծ կռիւ է լինելու:

- Ի՞նչ կռիւ, - զարմանում է հարսը:

- Դէ, տես, հիմա ասելու եմ՝ մնա, իրար մի քիչ սիրենք: Գնալու ես ամուսնուդ ասես, նա էլ գալու է ինձ չանստակ անի: Բարեկամներս էլ նրան են չան թակ տալու: Ձեր բարեկամներն էլ մերոնց վրայ են պրծնելու: Դրանից էլ մեծ կռիւ...

- Դէ, մենք էլ էնպէս կ'անենք որ ոչ ոք չիմանայ, - շիկնում է հարսը:

**

- Հայրիկ, ընկերոջս հիւր եմ բերել:

- Լաւ ես արել, հիւրը մեր աչքի լոյսն է:

- Տանը, յոյս ունեմ, խմիչք կը լինի:

- Քո հէրը մեռա՞ծ է որ տանը խմիչք մնայ:

(Շար. Ա. էջէն)

Հայերը ցեղասպանութիւն կը նկատեն, Թուրքերը այլ տեսակէտ ունին: Ու երկու կողմերը չեն կարող ստիպել իրար, որ տեսակէտները փոխեն. բայց գիտակցելով որ հարեւան երկու ժողովուրդներ ընդհանուր շահեր ունին, կարելի է առեւտրական, տնտեսական փոխ - շահաւէտ յարաբերութիւններ հաստատել: Վստահ եմ որ այս յարաբերութիւնները հիմք կը ծառայեն քաղաքական հարցի եւս լուծումին»:

Այլ հարցում մը կը վերաբերէր Հայեւազերի բախումները կրօնական տարբերութեամբ բացատրելու երեւոյթին: Լեւոն Տէր - Պետրոսեան յստակօրէն չեշտեց թէ այս հարցին մէջ միշտ բացառած է կրօնական ազդակը, եւ թէ խնդիրը Հայերու կողմէ երբեք կրօնական բնոյթ չէ ունեցած: «Հայը որպէս ազգ, երբեք չէ տառապած կրօնական փանաթիզմով. ոչ իսկ հայկական եկեղեցին» բաւ ան, աւելցնելով որ Արեւելքի բոլոր մահմետական երկիրներուն մէջ հայկական գաղութներ կան որոնք համերաշխ կ'ապրին: Ընդհակառակն, յիշեց որ Ազրպէջանի ժողովուրդը Իրանի սահմանին վրայ պատահած միջադէպերուն ընթացքին ցոյց կ'ընէր Խոմէյնիի նկարներով:

Սփիւռքի հայութենէն ակնկալուածին մասին ուղղուած հարցում մըն ալ պատճառ եղաւ որ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան անդրադառնայ Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերու արժեւորումին. իր խօսակից - ները ընդգծած էին Ֆրանսահայութեան կատարած դերը, երկրին տնտեսական, մշակութային ու քաղաքական կեանքին մէջ: Հետաքրքրական էր յատկապէս Նախագահ Միթերանի արտայայտութիւնը թէ Հայաստանի խնդիրները միջազգայնացումի սպառնալիքը կը բերեն, որովհետեւ ամբողջ աշխարհի մէջ կան Հայեր որոնք մեծ ցաւով կ'արձագանգեն Հայաստանի կամ Ղարաբաղի մէջ պատահածներուն ու այդ ցաւը կ'անդրադառնայ հայութեան գտնուած երկիրներուն մէջ:

Հակառակ ներկաներու թիւին կէսին համար սահմանուած, ու հեռատեսիլի տեսագրողներուն լուսարձակներով ալ տարապայմանօրէն տաքցած սրահին անյարմարութեան, նկարելի էր աւելիս երկարելու փափաքը: Սակայն 2 ժամուան հանդիպումը բաւ համարելով Լեւոն Տէր - Պետրոսեան աւարտեց զայն, շնորհակալութեան խօսքերով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

***

Մամուլի այս աստիճան նոյն իրկունր կ'արձագանգէին ձայնասփիւռ եւ հեռատեսիլի զանազան կայաններ: Գալով գրաւոր մամուլին, Շաբաթ առաւօտ (Մայիս 25) «Քոթիտիէն տը Փարի» «Փարիզի խոստումները Պետրոսեանին» կը խորագրէր իր լրատուութիւնը, ուր սկիզբէն կը յայտնէր թէ Ֆրանսա զօրավիգ է Հայաստանի դէպի անկախութիւն իր ճամբուն վրայ: Ապա, թղթակիցը բաւական լայն տեղեկատուութիւնը կը կատարէր վերոյիշեալ աստիճանին: Նոյն իրիկուան «Լը Մոնտ»ը (Մայիս 26 / 27) չատ աւելի լայն տեղ կուտար Սոֆի Շիհապի ստորագրութիւնը կրող իր թղթակցութեան մէջ:

***

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահը Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, ինչպէս նաեւ Հրանտ Բագրատեան եւ Ալեք Արզումանեան Մոսկուայի ճամբով Երեւան վերադարձան Կիրակի, Մայիս 26-ին:

Նախապէս, Ուրբաթ, Մայիս 24-ին, հայ կաթողիկէ առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կասպարեանի առաջնորդութեամբ, Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կ'ընդունուէր Փարիզի Արքեպիսկոպոս՝ ծիրանաւոր Ժան - Մարի Լիւսթիժէի կողմէ: Շուրջ ժամ մը տեւող սիրալիր տեսակցութեան ընթացքին Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կը պարզէր Հայաստանի կացութիւնը եւ ինչ կը վերաբերի Խորհրդային Միութեան հոգեւոր զարթնումին, կը բացատրէր թէ Մոսկուայի համար այդ կատարուելիք պարապ մը լեցնելու համար, որպէսզի վարչակարգը անոր կռթնի, ինչ որ պարագան չէ Հայաստանի համար, քանի հայ ժողովուրդը իր մէջ ունի այդ: Կարդինալը չատ գոհ մնացած է իրեն արուած կարճ եւ յստակ բացատրութիւններէն:

Շաբաթ առաւօտ, Մայիս 25-ին, Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ներկայ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին՝ Կիրակի, Յունիս 2-ին, յետ պատարագի Մարսէյլի Ս. Յակոբ (Պուլվար Օտտօ) Եկեղեցւոյ մէջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Բժիշկ Փաթրիք Խուպէսէրեանի կսկծալի մահուան առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Խուպէսէրեան 250 Ֆր. կը նուիրեն ԻՒՄԱՖ-ին (առանձ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Նարդուհի եւ Վարուժան Քիւփէլեանին, Աննա Քիւփէլեանին, Կուտսուզեան եւ Ութուզեան ընտանիքներուն իրենց հօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆԻ

մահուան առիթով:

ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲ

Հայաստանի
վաստակաւոր արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓՃԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՕՓՃԵԱՆԻ-ի
ԱՐՏԱԳԵՐՍ
(Փառանձեմ Թագուհի)
մոնոդրամը
Ուրբաթ, Մայիս 31, ժամը 20.30-ին
5, ave. Reille — Paris 14e
Երեկոյթը կը փակուի ընթրիքով մը:
Տեղերը ապահովելու համար
Հեռաձայնել. -
45 89 20 48

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՐՑԱՉՐՈՅՑ
ներկայութեամբ ընկերուհի՝
ՄԱՏԼԷՆ ԻՒԼԻՒՊԷՅԵԱՆԻ
եւ ընկերուհի՝
ՀԵԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ - ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ
Նախագահուհի Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի
Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին Ազգային Տան սրահին մէջ
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Ցայտագրի վերջաւորութեան տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Յունիս 3, ժամը 20.30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

Կ'ըլլար Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգեհանգստեան պաշտօնին եւ Գոհաբանական Մաղթանքին, Սարդարապատի եւ Հայ Պետականութեան բաեղծման տարեդարձներուն առթիւ: Նոյն իրիկունը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, ինթէրքոնթինանթալ պանդոկի մէկ սրահին մէջ, տեղի կ'ունենար հանդիպում մը գաղութին հետ: Կ'անդրադառնանք առանձին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ՓՐՈՖ. ՖՐ. ՖԷՅՏԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան եւ Տէր եւ Տիկին Էմիլ Աոլանեան հազարական Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին փրոֆ. Ֆր. Ֆէյտիի թարմ յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Սոնա Քէհեայեանի, զաւակներուն եւ ընտանիքին, իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին ու եղբօր՝ Կարօ Քէհեայեանի մահուան առթիւ: Փոխան ծաղկեպսակի, շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ 100 Ֆր.:

***

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Քէօշկէրեանի իրեն եղբօրորդին՝ Ժան - Փիէռ Դարբինեանի մահուան առթիւ: Փոխան ծաղկեպսակի, շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ 100 Ֆր.:

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames
de la Cathédrale Arménienne
Apostolique
Serpotz - Tarkmantchatz

au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop
7, 8 et 9 JUIN
de 10 heures à 18 heures

— PROGRAMME —

Vendredi 7 Juin
— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE
— 21 heures : Conférence «l'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian
Prof. à l'Université d'Alep (Syrie)
Diplômée de l'Université d'Erevan
Diplômée de la Sorbonne.

Samedi 8 Juin
— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin
— 10 heures : Messe solennelle
— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames
— 15 heures : Tirage de la Tombola.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Նարդուհի եւ Վարուժան Քիւփէլեան իրենց հօր՝ Վարդան Քիւփէլեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն 1000 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

CROIX ROUGE ARMENIENNE
CENTRE DE VACANCES
SAINTE-HONORINE-DES-PERTES
Situé au bord de la Manche

vacances
pour nos compatriotes
de tous âges

Les enfants sont acceptés uniquement accompagnés de leurs parents.
Du 7 Juillet au 26 Août
Renseignements et réservations :
Jusqu'au 5 Juillet Tél: 39. 85. 36. 53
à partir du 6 Juillet 16 - 31. 21. 77. 63

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION "ASTRIG"

Dîner Dansant
Samedi 8 Juin à partir de 20 h 30
au restaurant scolaire
169, rue Jean-Jaurès
95400 Arnouville-les-Gonesse
Chanteur *B E D I K*
Animation disc-jockey

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

VOYAGE EN HOLLANDE

La Section de CLICHY-LA-GARENNE organise un voyage en Hollande
les 31 mai, 1er et 2 Juin
Super ambiance assurée
Renseignements et réservations par téléphone :
47. 99. 41. 19 et 42. 70. 00. 91

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
(ՀԱՅ ԱՌԱՔԱՍԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

A MONTMORENCY (95)
44-50, avenue Charles de Gaulle
Dimanche 2 Juin à partir de 11 heures

Partie artistique :
M A S S I S — M A R D I K
Chants et poésies interprétés par les élèves du cours NAREG d'Enghien les Bains

Entrée gratuite — Parking
Toutes mesures de protection ont été prévues en cas de mauvais temps.
Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48 - 78 - 02 - 99
ou à la Maison de retraite de Montmorency : 39 - 83 - 20 - 67

Départ Gare du Nord à partir de 10 heures, tous les quarts d'heure, jusqu'à 18 heures, descendre à Enghien, prendre l'autobus n° 13 jusqu'à l'arrêt Rue de Groslay

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 29

MERCREDI
29 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKJAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.545 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.545

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

-ՕՏԱՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՈՐԻՍ ԵՒ ՈՍԿԵՊԱՐ

-ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

-ԲԱՔՈՒ 104 ՊԱՏԱՆԴԻ ՑԱՆԿ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

Քանի մը օր առաջ Երեւան ժամանած է Սախարովի յիշատակին նուիրուած Մոսկուայի համագումարին մասնակցողներու պատուիրակութիւն մը, զոր կը ղեկավարէր Մեծն-Բրիտանիոյ լորտերու ժողովի բանբերը՝ Տիկին Քոքս: Այս պատուիրակութիւնը գացած է Խնձորեսկ (Գորիս) եւ այցելած Հադրութի հազար գաղթականներու ճամբարները, եղած է նաեւ Նոյեմբերեանի շրջանը եւ տեսած Ոսկեպար գիւղի վիճակը: Հանդիպում ունեցած է նաեւ, Մայիս 27-ին, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, վարչապետ՝ Վազգէն Մանուկեանի եւ տեսնուած պատանդներու ընտանիքներուն հետ:

· Ազրպէյճանի կառավարութիւնը յայտարարած է թէ 104 պատանդ կայ իր մօտ եւ ներկայացուցած ցանկը, որ կը համապատասխանէ Երեւանի պատրաստած ցանկին, անուն առ անուն: Բաքու, սակայն, կ'առարկէ որ անոնք բանտ են որպէս յանցագործներ:

· Սփիւռքի գործի մարդոց ժողովը, որ բացուեցաւ Շաբաթ օր (Մայիս 25) Երեւան, փակուեցաւ Մայիս 27-ին: Սահմանուած է «Գործարար մարդոց Միջազգային ընկերակցութիւն մը» 27 հոգինոց վարչութեամբ մը, ուր կը համախմբուին աշխարհի բոլոր կողմերէ Հայեր: Անդամավճարն է հազար տոլար, արդէն իսկ 100 հոգի արձանագրուած են, եօթը անձեր ալ 25 հազարական տոլարով դարձած են «հիմնադիրներ»:

Ժողովի փակման առթիւ, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Արմենիա պանդոկի ճաշարանը:

· Երեքշաբթի (Մայիս 28-ին) Երեւանէն մեր առած վերոյիշեալ լուրերէն զատ, կը տեղեկանայինք թէ առաւօտէն իսկ ժողովուրդը կը հաւաքուէր Հանրապետութեան հրապարակը, ուր ոգեւորութեամբ տեղի կ'ունենային Մայիս 28-ի տարեդարձի հանդիսութիւնները: Նախորդ օրը, ինչպէս գրեցինք երէկ, Երեւանի մէջ, Թաղումը կատարուած է Շահումեանի հինգ զոհերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏՏԻՍ-ԱԲԱԲԱ ապստամբներու ձեռքն ինկաւ Երեքշաբթի առտու, Մայիս 28-ին, մինչ նախորդ օրը, Լոնտոնի մէջ, Ամերիկացիք կողմերուն (կառավարութիւն եւ ապստամբ) պարտադրած էին հրադադար մը եւ խաղաղ փոխանցման ծրագիր մը: Վարչապետը, սակայն, կը մերժէր Ամերիկացիներու «կատարուած իրողութիւնը»: Եթովպացի 14.400 Հրեաները 34 ժամուան մէջ Իսրայէլ փոխադրուեցան:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ, Ֆրանսայի մէջ մտահոգիչ աճ մը արձանագրած է Ապրիլին 1,3% համեմատութեամբ, ինչ որ երկու միլիոն 636.700-ի կը բերէ գործազուրկներու թիւը: Այս թիւը, իրականին մէջ կը ներկայացնէ միայն անոնք որոնք արձանագրուած են, աշխատանք կը փնտռեն: Ֆրանսա գէշ դիրքի վրայ է Եւրոպայի մէջ, 9,4%-ով: Աշխատանքի նոր նախարարն ալ՝ Մարթին Օպրի չի վարանիլ յայտարարելու թէ՝ «աւելի դժուար ամիսներ պիտի ունենանք»:

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱՅԻ ընտրութիւնը որպէս նախագահ Վրաստանի պարզ քուէարկութենէ մը աւելի փլէպիսիթի բնոյթ առած է: «Կլոր սեղան - ազատ Վրաստան» ազգայնական շարժումին պարագլուխը ձայներու 86,5-ը ստացաւ: Արձանագրուածներու 83,4%-ը մասնակցած է քուէարկութեան: Միւս թեկնածուներէն՝ Վալերիան Ադվաձէ (ազգային համաձայնութեան Միութիւն) ձայներու 7,6%-ը ստացած է, Ճեմալ Միքէլաձէ (համայնավար անկախ կուսակցութեան ա. քարտուղար) 1,6%, Նոտար Նոտաձէ (Ազգ. Ճակատ) 1,2%, միւսները 1% իսկ չեն ստանար: Իւմանիթէ կը գրէր (Մայիս 28) թէ Գամսախուրդիայի յաղթանակը կասկած չէր վերցներ, ազգայնամոլ եւ օտարատեաց, թունդ հակահամայնավար, իրեն զօրավիգ էին բոլոր մետխաները, միւս թեկնածուները լռութեան մատնուած էին:

ՄԱՆԹ-ԼԱ-ԺՈԼԻԻ խուլիկանութիւնները ողբերգական վախճանի մը յանգեցան, ձերբակալուած 19 տարեկան Մաղրեպցիի մը՝ Այսա Իհիչի մահով: Ան զոհ գնաց սրտի տագնապի մը, դիպահոջ եղած առեն, որովհետեւ շնչարգելութենէ (ասթմ) կը տառապէր, դեղը վերջացած էր եւ ոստիկանները թոյլ տուած չէին ըլլար քրոջը, որ բերած դեղը յանձ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՅԻՍ 22 / 24)

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Մայիս 22-ին Արտակարգ կացութեան ժամանակաւոր խորհուրդը նիստ գումարած է վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի նախագահութեամբ: Բ. Արարքցեան տեղեկատուութիւն կատարած է Գորիսի առժամեայ ճամբարներուն մէջ հանգըրուանած Հադրութցիներու եւ Բերդաձորցիներուն կացութեան ու զանոնք իրենց բնակավայրերը վերադարձնելու ջանքերուն մասին: Ըսած է թէ արդէն չորս գիւղերու մէջ պահակակէտեր դետեղուած են բնակիչներուն ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար: Գերագոյն Խորհուրդի փոխ նախագահը ապա անդրադարձած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորած պատուիրակութեան Փարիզի մէջ կատարած շփումներուն, հանդիպումներուն: Իսկ եւ Գերագոյն Խորհուրդի Բ. փոխ նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան ծանօթացուցած է Ռուսաստանի երեսփոխաններու համագումարին Արցախի հարցին քննարկումը:

***

ՀԱՅ ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ

Հայաստանի վեթերաններու խորհուրդը կոչով մը դիմած է համաշխարհային Ա. եւ Բ. պատերազմներու վեթերաններուն որպէսզի իրենց բողոքի ձայնը բարձրացնեն հակահայ արշաւին առիթով. արշաւ, զոր կը գլխաւորէ երկրին նախագահը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Փարիզի «Էնթէրքոնթինանթալ» պանդոկին սրահը Մայիս 25, Շաբաթ երեկոյեան լեցուած էր շուրջ 700 հոգինոց բազմութեամբ մը որոնք եկած էին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հանդիպելու, անոր խօսքը լսելու եւ նոյն առիթով նաեւ ողջերթ մաղթելու: Այդ բազմութիւնը մասամբ կը բաղկանար համայնքին մէջ ներկայացուցչական հանգամանք ունեցող անձերէ:

Ժամը 21-ին մուտք գործեց նախագահը, շուրջն ունենալով խորհրդականը՝ Ալիք Արզումանեան, Տնտեսութեան նախարարը՝ Հրանդ Բագրատեան ու ՀՀՇ.-ի նախագահը՝ Վանօ Սիրադեղեան: Ներկայ ժողովուրդը յոտնկայս երկարատեւ ծափերով ողջունեց զիրենք. ապա բարի գալուստի խօսք արտասանեցին օրուան խօսնակը՝ Գեղամ Գեւոնեան եւ Գիւտ Արք.:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ուրախութիւն յայտնելով Փարիզի համայնքին հետ այդ հանդիպումին համար, ըսաւ թէ իր արտայայտութիւնը բարեկամական զրոյց մը կը նկատէ որուն ընթացքին նոր ղեկավարութեան 9 ամսուան հաշուետուութիւնը կ'ուզէ ընել:

Ան «մտքի, հոգու, մտածումի յեղափոխութիւն» որակեց ինչ որ կատարուած էր վերջին երեք տարուան ընթացքին Հայաստանի մէջ: Շեշտեց թէ կարելի է նոր իշխանութիւնը քննադատել, հայհոյել անոր, սակայն ոչ ոք իրաւունք ունի կըշտամբելու զայն որ այս 9 ամսուան գործունէութիւնը չառաջնորդուիր միայն եւ միայն ժողովուրդին շահերով: Պարզելէ ետք իրենց առջեւ ներկայացած խնդիրները - Արցախի միացում, քաղաքական այլ հարցեր, ժողովրդավար հասարակարգի ստեղծում եւայլն, - ան անդրադարձաւ եօթը տասնամեակի համայնավար ղեկավարութեան, զոր մեղադրեց միմիայն առկայ կարելիութիւնները օգտագործած չըլլալու յանցանքով: Խօսեցաւ անկախութեան ընթացքին Մոսկուայի հետ յարաբերութիւններու անկիւնադարձին մասին, որուն համար նոր ղեկավարութիւնը երբեմն կը քննադատուէր: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ըսաւ թէ ռուսական կողմնորոշումը որ շարունակուած էր մեր մէջ երեք դար, այսօրուան համար ոչ մէկ բանի երաշխիք էր ու ոչ մէկ օգուտ կ'ունենար նոյնիսկ հրաժարիլ անկախութեան գաղափարէն: Աւանդական դարձած այս կողմնորոշումին լքումը այսօր զարմանք կը պատճառէր Մոսկուայի, երբ հայ ժողովուրդը կը պահանջէր որ ինք նկատի առնուի որպէս քաղաքական ընկերակից ու Հայաստան արդէն բաւական ճամբայ կտրած էր այս ուղղութեամբ:

Հայաստանի նախագահը ապա անդրադարձաւ նաեւ կորսուած կարելիութիւններու. ըսաւ թէ Հայաստան եւս կրկնած էր Խորհրդային Միութեան ժողովրդավար բոլոր շարժումներուն սխալը. այսինքն՝ համայնավար կարգերու դէմ մղուած պայքարը ամբողջ իշխանութիւնը կ'ուզէր խորհուրդներուն փոխանցել, առանց նկատի ունենալու թէ խորհուրդները կենսունակ կառոյցներ չէին այլեւս եւ չէին կրնար նոր իրաւիճակի պահանջները իրականացնել: Այնպէս որ առաջնահերթ էր որ գործադիր իշխանութիւններու վերափոխում կատարուի. «եթէ հարկ լինի, ըսաւ ան, տեղի կ'ունենան նոյնիսկ խորհրդարանի ընտրութիւններ»:

Երկրորդը՝ զինեալ ուժերու պարագան էր. Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յիշեցնելէ ետք ՀԱԲ.-ը զինաթափելու գործողութիւնները ու նոր իշխանութեան գործի գլուխ անցնելու շրջանին ստեղծուած անիշխանական մթնոլորտը, ըսաւ թէ իրենք յապաղած էին աշխարհազօրքի առողջ բոլոր տարրերը անմիջապէս ընդգրկելու քաղաքագօրքի շարքերը որոնց թիւը այսօր 10 հազար պիտի ըլլար:

Երրորդ կարեւոր անյաջողութիւնը Արցախի հարցին կը վերաբերէր. ան ըսաւ թէ չէին կրցած համոզել Արցախցիները որ հրաժարին առճակատումէն ու ընդրեն բանակցութիւններու ուղին. պէտք էր վերականգնել Արցախի մարզային Խորհուրդը: Ապա շեշտեց այն աշխատանքը որ կը կատարուէր Հայաստանի մէջ Արցախին թիկունք կանգնելու համար:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան իր խօսքը աւարտեց Արցախի ենթարկուած վերջին ճնշումին մասին արտայայտուելով. կատարուածը նկատեց Գորբաչովի գիտակցութեամբ պատրաստուած ծրագիր որուն նպատակն էր ժողովուրդը զրկել ու դրդել իր սեփական իշխանութեան դէմ: Ըսաւ թէ մարզին մէջ ընկղմող գիւղացի երիտասարդներու հրաշալի ինքնապաշտպանութիւնը կարող էր երկար ատեն դիմադրել հրոսակներու, բայց կանոնաւոր զօրքին դէմ դնել անկարելի էր: Ան գոհունակութիւն յայտնեց որ առաջին անգամ ըլլալով կարելի եղած էր միջազգային լայն արձագանգ տալ պատահածին, շնորհիւ Սփիւռքի ջանքերուն ու մեր բարեկամներու ընդլայնող շրջանակին:

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին այս ելոյթին յաջորդեց հարցումներու բաժին մը. սրահէն գրաւոր տրուած հարցումները կը խմբուէին Գեղամ Գեւոնեանի ու Արթօ Համբարձումեանի կողմէ ու կը փոխանցուէին համագրողներու որոնք կ'ուղղուէին զանոնք. այսպէս՝ Կ. Քորթեան պատրաստեց ժողովրդավարութեան, անկախութեան գործընթացին, Սահակ Սուքիասեան՝ Արցախի, Ա. Տէր-Մինասեան՝ արտաքին քաղաքականութեան՝ Ժ. Տէտէեան՝ կրօնական, Վ. Ճագմատարեան՝ տնտեսական եւ Փ. Տօնապետեան Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններու մասին հարցումները: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պատասխանեց բոլորին, բացի տնտեսութեան մարզին պատկանողներէն, որոնց մասին բաւական լայն տեղեկութիւն տուաւ Հրանդ Բագրատեան:

Մինչեւ ամենափոքր մանրամասնութիւնը, խնամքով պատրաստուած երեկոյթ մըն էր Մայիս 25-ը որ առիթ տուաւ Հայաստանի նոր պետականութեան իշխանութիւնը ողջունելու, լսելու ուրախութեան քով, կազմակերպչական յաջողութեան մը գոհունակութիւնն ալ զգալու. եւ սակայն՝ հակառակ նոյնիսկ «Հայր Մեր»ով կատարուած փակումին...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՐԴԵՕ՞Ք ԼՔՈՒԱԾ Է ՍՓԻՒՌՔԸ...

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Հայերէնի դասապահներին մէկն է: Օրը Հինգշաբթի, Ապրիլ 18: Ութերորդ դասարանի աշակերտներին կ'առաջարկեմ գրել շարադրութիւն մը: Նիւթը՝ անփոփոխելի՝ Ապրիլ 24: Դէմքերու վրայ կը նշմարեմ ծամածռութիւն մը. «Պարոն, նորից ջարդերի, մեռելների, կոտորածի մասի՞ն ենք գրելու», կը լսեմ ամէն կողմէ: Կացութիւնը փրկելու եւ աւելի դրական երեւոյթ բացատրելու միտումով գրեցի կաւիճով, թէ՝ «ո՛չ, ջարդերու մասին չէ, որ պիտի գրեք, այլ նիւթը պիտի ըլլայ՝ «Մտածումներ Ապրիլ 24-ի նախօրեակին»», այսինքն՝ ի՞նչ մտածումներ ձեզ կը պատեն Ապրիլ 24-ը մօտենալով: Կը շեշտեմ անկեղծ ըլլալ պատասխանատւութիւններուն մէջ: Աշակերտուհի մը ուշադրութեամբ կը յանձնէ համեմատութիւն մը. «Պարոն, չե՞ք կրնար...» Կը պատասխանեմ, թէ ո՛չ, այսպիսով կը պահանջեն անկեղծութիւն, մինչեւ վերջ...

Ու կը գրուին շարադրութիւնները:

Աշակերտի հատուածներ յիշեալ «Մտածումներէն»:

«Ես տխրում եմ այս բանից գրել, բայց զուտ ասացք, որ գրեմ: Երբ Ապրիլ 24-ը մօտենում է, չեմ յիշում մէկուկէս միլիոն նահատակներին, այլ մտածում եմ, թէ ինչպէս եմ անցկացնելու այդ օրը, որ դպրոց չունենք: Ես մտածում եմ որ վերջապէս կարող եմ հեռատեսիլ դիտել եւ տեսնել թէ ինչ է պատահում իմ սիրած soap opera-ների մէջ: Ես յանկարծ եմ զգում, որ շատ չեմ մտածում մեր նահատակների մասին: Ամէն մարդ գրելու է, որ միշտ մտածում է մեր նահատակների մասին, որ լաւ նիւթ սուտ...»:

«Փոքր տարիքի աշակերտները այս օրը նկատում են որպէս մի օր դպրոցից հեռու, նոյնպէս դասից եւ ուսուցիչից: Պատանիները, որոնց մէջ ես էլ, նկատում են որպէս մի օր՝ ընկերոջ տունը գնալու կամ Մոնթէբէլլոյի Յուշարձանը, ընկերների հանդիպելու: Ցաւում եմ որ այդպէս մի բան է եղել, բայց այդ պատահել է անցեալում եւ ես չեմ սիրում անցեալի մասին շատ մտածել»:

«Ամէն անգամ մեր ուսուցիչներից մէկը մեզ բացատրում է, թէ ինչպէս հայ երեխէքին, ծերերին եւ կանանց սպաննեցին: Այս ամէնը անելուց յետոյ ի՞նչպէս է կարող Թուրքը նստել եւ ասել, որ նա մէկուկէս միլիոն Հայի չի սպաննել 76 տարի առաջ: Ապրիլ 24-ի օրը ես ուրախանում եմ, որովհետեւ այդ օրը դպրոց չեմ ունենալու եւ կարող եմ իմ ընկերուհիների հետ դուրս գնալ կամ տունը մնալ եւ soap opera դիտել հեռատեսիլի վրայ»:

«Երբ Ապրիլ 24-ը մօտենում է, ես մտածում եմ 1915-ի ջարդերի մասին: Յիշում եմ այն երեխաները, որ սպաննուեցին իրենց ծնողների աչքեր: Մենք ամէն տարի 10 մղոն քայլում ենք որ յիշենք եւ զգանք, թէ Հայերը ի՞նչպէս են տառապել»:

«Երբ ես հեռատեսիլի վրայ տեսնում եմ թէ ինչպէս Թուրքերը Հայերին նեղացրնում եւ ջարդում էին, սիրտս ուզում է որ Հայերը այնքան շատանան եւ զօրանան, որ գնանք Թուրքերին նոյնն անենք, ինչ որ մեզ արեցին: Կան ծնողներ, որոնք իրար հետ հայերէն չեն խօսում: Ես շատ եմ տխրում եւ բարկանում, երբ յիշում եմ որ մեր պապերը ի՛նչ նեղութիւն են քաշել, որպէսզի Հայը ապրի, իսկ այսօր շատ Հայեր հայերէն չեն խօսում»:

«Երբ Ապրիլ 24-ը մօտենում է, մտածում եմ որ այս տարուայ ցոյցերը ի՞նչպէս են պատրաստուելու: Ես բոլոր ցոյցերին պիտի գնամ ու ձայն տամ իմ Հայ ժողովրդի հետ»:

Կան անշուշտ, աշակերտներ՝ որոնք ոռթկումներ ալ արձանագրած են իրենց շարադրութիւններուն մէջ: Մէկը կը գրէ. - «Ես ուզում եմ Թուրքերին սպաննել իրենց արած գործի համար». ուրիշ մը՝ թէ «այն բանը որ ինձ շատ ջղայնացնում է, այն է՝ որ Թուրքերը չեն ընդունում որ ցեղասպանութիւն են կատարել Ապրիլ 24, 1915 թուին: Ես այնքան եմ ջղայնանում, որ ուզում եմ գնալ ու ամբողջ Թուրքերի գլուխները կտրել ու տեսնել թէ իրենք ի՞նչպէս կը զգան»:

Ահաւասիկ տողեր 14-ամեայ մեր պատանի - պարմանուհիներէն, որպէս արտայայտութիւն Ապրիլ 24-ի նախօրեակին իրենց ունեցած մտածումներուն: Չեմ ուզեր կասկածիլ անոնցմէ իւրաքանչիւրի անկեղծութեան, հակառակ անոր որ առաջին աշակերտուհին մատնանշած էր, թէ «ամէն մարդ գրելու է, որ միշտ մտածում է մեր նահատակների մասին, որ լաւ նիշ ստանայ...», սակայն ի՞նչպէս չմտահոգուիլ պարզուած երեւոյթով: Հաւատալով հանդերձ կարգ մը ոռթկումներու անկեղծութեան, կարելի չէ անտեսել նաեւ այն իրողութիւնը՝ որ Ապրիլ 24-ը այլեւս բան մը չի նշանակեր այսօրուան պատանիներուն համար: Այս կը նշանակէ, թէ երբ դպրոցը կը ջանայ ստեղծել պատշաճ մթնոլորտը, աշակերտներէն մաս մը միայն կ'ապրի քեզի հետ, իսկ ուրիշներ բացակայ են կամ հեռու՝ այդ մթնոլորտէն: Ուրեմն, հարկ է թափանցել տուներու մէջ, նկատելու համար ակնկալուած մթնոլորտին բացակայութիւնը: Այլապէս, ի՞նչպէս բացատրել Ապրիլ 24-ի նման համազգային չափանիշով հարցին մասին այսքան ներհակ մտածումներու եւ զգացումներու գոյութիւնը:

Շուրջ երեք տարի է, որ Ատլանտեանէն Խաղաղական հայկական զարթօնքի շունչ մը կը փչէ, շունչ մը՝ որ կու գայ այնքա՛ն հեռու, բայց եւ այնպէս այնքա՛ն սրտի մօտիկ հայկական լեռնաշխարհէն: Արցախ՝ Հայաստանի միացում, Հայաստանի անկախութեան գործընթաց, երկրաշարժի վէրքի բուժում, Հայրենիքի օգնութիւն եւ այլ հարցեր գրաւած են մեր մամուլի էջերը: Սփիւռքի գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւնները գերմարդկայնօրէն տարուած են հայրենանուէր հարցերով, սակայն այդ բոլորին մէջ մոռցուած է, չըսելու համար լքուած, այն միւսը՝ Սփիւռքը, ներքին եւ մանաւանդ արտաքին ճակատի վրայ:

Անհրաժեշտ է որ մեր կազմակերպութիւնները նոյնքան նախանձախնդրութեամբ եւ նո՛յն աշխուժութեամբ շարունակեն խնամել սփիւռք կոչուած 70-ամեայ այս մանուկը, որուն տոհմիկ եւ քաղաքական դաստիարակութիւն ջամբելը եղած էր՝ անցնող տասնամեակներուն՝ մեր բոլոր կազմակերպութիւններուն առաջնահերթ մտահոգութեան առանցքը:

Ժամանակն է, որ իւրաքանչիւր հայ տուն կամ կազմակերպութիւն ամբողջական հոգածութեամբ նուիրուի այսօրուան սերունդը ամբողջական Հայ մեծցնելու եւ վաղուան համար պատրաստելու անյետաձգելի գործին, որպէսզի պակսի թիւը այն պատանիներուն՝ որոնց համար Ապրիլ 24-ը բան մը չի նշանակեր: Այլապէս, վաղը կրնայ ուշ ըլլալ:

Հայրենիքին վերակագնումը անհրաժեշտ է, սակայն, չմոռնալ որ նոյնքան կարեւոր է Սփիւռքի կազմակերպեալ գոյութիւնը, եւ այս՝ Հայրենիքի վերակագնումին համար իսկ

ՄԱՄՈՒԼ

ԽԱՐԴԱԽՈՒԱԾ ԽԱՂԱԹՈՒՂԹԵՐ

ՄԵԾ ԽԱՂԸ

«Մոսկովեան Լուրեր»ու Մայիս 19-ի թիւին մէջ երկու գրութիւն հրատարակուած է, առնչուած՝ Հայաստանի վերջին պատահարներուն: Առաջինին մէջ Տատիանա Եախլակովա նախ կ'անդրադառնայ հայեւազերի պատերազմին տարօրինակ բնոյթին: Ատիկա նախ կու գայ գործողութեան միակողմանի հանգամանքէն. Տ. Եախլակովա կը գրէ թէ խորհրդային ներքին զօրքերը նախագահին հրամանագրէն մեկնելով զինաթափման գործունէութեան ձեռնարկած են. սակայն իրարու հակադրուող երկու կողմերէն միայն մէկը թիրախ է այս գործունէութեան, ինչ որ ենթադրել կու տայ որ միւս կողմը զինուած չէ. այս եզրակացութիւնը առնուազն վտանգաւոր կը նկատէ յօդուածագիրը:

Ուրիշ տարօրինակութիւն մը այն է թէ ներքին այդ զօրքերը որոնք բանակած են ազրպէջանական հողին վրայ, չեն կրնար չէզոք նկատուիլ ու այս պարագան չեն ալ ծածկեր նոյնիսկ լրագրողներու ներկայութեան:

Երրորդ տարօրինակութիւն որպէս, կը նշուի գործողութիւններու նկարագիրը: Ամէն տեղ բեմադրութիւնը նոյնն է. Նախ թռանիներ կը սաւառնին գիւղի մը վրայ ընդհանրապէս գիշեր ատեն. գիւղ որ շրջապատուած է արդէն ու անոր իշխանութիւնը հրաման ստացած է զէնքերը յանձնելու: Զէնքապանդելու պարագային... արտայայտութիւններու ընտրութեան համար ոչ իսկ նեղութիւն կը քաշուի. ուղղակի սպառնալիք կ'ըլլայ գիւղը ազերի քաղաքացորքին ձեռքը տալու:

Ոզջմտութիւնը կը թելադրէ որ այս գործողութիւններու թիրախ «մարդասպաններ»ը ոճրագործներու նման չկենան գիւղերուն մէջ, սպասելով որ ձերբակալուին: Ուրեմն ինչո՞ւ այսքան ճոխ պատերազմական կազմած. որո՞նց համար են բազմաթիւ այս թնդանօթները: Անոնք հետեւցնելու կը մղեն թէ սահմանային այս գործողութիւնները ամենափոքր չափով առնչուած են զինեալ աւազակութեան դէմ լուրջ պայքարի մը: Ուրեմն, ինչո՞ւ:

Ի՞նչպէս կը դարմանուին այս գործողութիւններու մարդկային կորուստները: Հայաստան արդէն Շատալինի եւ Պուկոյի բողոք յայտնած է: Սակայն այնպէս կը թուի որ իշխանութիւնները կանուխ պիտի չառնեն մարդկային կորուստներու առջեւ: Պառաւաքար գիւղին մէջ զէնքերու յանձնումէն ետք երբ զօրքը մեկնելու կը պատրաստուէր, տեսանք որ բազմաթիւ թնդանօթներով հինգ անգամ կրակ բացուեցաւ տուներու վրայ: Որոշ չափով, սթափելու պատմութիւն մը. սակայն երկրին համար ի՞նչ կ'արժէ այս սթափումը: Ասկէ զատ, Պառաւաքար գիւղէն ամէնը որսի վեց հրացան գրաւուեցաւ: Գործողութիւնը կը ղեկավարուէր զօրավարի մը կողմէ...:

Հայաստանի Ներքին նախարարութեան համաձայն, 166 զէնք ձեռք անցած էր որոնց 124-ը հայ քաղաքացորքին օրինաւոր զէնքերն էին իսկ 42-ը որսորդական հրացաններ: Զինուորականները բսին թէ արուեստական մահու գործիքներ ձեռք անցուցած էին, բայց ցոյց չտուին զանոնք: Այն երեւոյթը որ Հայաստանի մէջ արտակարգ վիճակ հռչակուած չըլլալով հանդերձ քաղաքացորքը կը զինաթափուի, մտածելու կը մղէ. եթէ Հայաստանի Ներքին նախարարութիւնը աւելի սորպաս է քան կեդրոնականը, ատիկա ուրեմն կը նշանակէ թէ կեդրոնը պայքար կը մղէ իր հարազատ կառոյցներուն դէմ: Եւ կամ քաղաքացորքերը, ինչպէս գիւղացիները զիրենք կը կոչեն, մարդասպաննե՞ր են:

..Ապօրինի ուժերը զինաթափելէ ետք, Հայաստանի իշխանութիւնը սահմանամերձ շրջաններու բնակչութեան պաշտպանութիւնը վստահեցաւ քաղաքացորքին: Խորհրդային Ներքին ուժերն ալ հայեւազերի գիւղերու մօտերը դիրք պիտի գրաւէին: Անոնց օրինավիճակով, ամէն տեղափոխութիւն տեղի պէտք է ունենար հանրապետական իշխանութիւններու համաձայնութեամբ: Մինչդեռ անոնք Մայիս 1 – 2-ի գիշերը գաղտնօրէն հեռացան նախ Ոսկեպարէն, ապա յաջորդ օրն ալ Գորիսի շրջանէն:

Երբ երկու օր ետք «զէնք գրաւելու» գործողութիւնները Ոսկեպարի մէջ 13 զոհեր տուին, հասկցուեցաւ որ Ներքին նախարարութեան ուժերու այդ վայրէն հեռանալը պատահական բան չէր: Ներկայիս Հայաստանի մէջ քննութիւն կը կատարուի այս գործողութեան բոլոր զաղտնի ծալքերը լուսարանելու համար: Ձեռք անցած է փաստաթուղթ մը ուր գործողութիւնը կը սահմանուի որպէս «շրջանակ»ի գործողութիւն: Դժբախտաբար կարելի չէ այդ «շրջանակ»ին տրամաբանութիւնը կռահել:

Հայերը սահմանային այս գործողութիւնները կ'առնչեն «9 առաւել 1» կոչուած համաձայնագրին զոր ստորագրած են ինը հանրապետութիւն ու կեդրոնը: Անոնք կ'ըսեն թէ Ղարաբաղի ճակատագիրը վճռուած է «փոխադարձ զիջում»ներու շրջանակին մէջ: Եթէ ճիշդ է ատիկա, պատահարները տրամաբանական կը դառնան: Նոյն կարծիքը կը բաժնէ Հայաստանի Անկախ պետականութեան հաստատման Կոմիտէի նախագահ՝ Եդուարդ Եկորեան, ան կ'ըսէ թէ եթէ փոխադարձ զիջումներու վարկածը ճիշդ է, յաջորդաբար նման պատահարներ պիտի ծագին Շահումեանի մէջ եւս. յաջորդական երկու, երեք գործողութիւններով տեղահանութեան պէտք չի մնար. ժողովուրդը արդէն ինք խոյս կու տայ: Սակայն կեդրոնական իշխանութիւնները չէ՞ն մտածեր թէ Հայաստանի համբերութիւնն ալ սահման ունի: Կացութիւնը կրնայ վրիպիլ մեր Գերագոյն Խորհուրդին հակակշիռէն եթէ Ատրպէջանի Հայերուն Հայաստանի Հայերէն զատ օգնել ուզող չգտնուի:

Անդրադառնալէ ետք Եկորեանի խօսքերուն, Տ. Եախլակովա կ'ըսէ թէ քաղաքական կարեւոր խաղերը միշտ խարդախուած խաղաթուղթերով կը խաղցուին:

Ելլին պէտք ունի Ռուսաստանին, Մութալիբով՝ Ատրպէջանին, Գորբաչով՝ Միութեան: Միամտութիւն պիտի ըլլայ կարծել թէ խաղացողներէն ամէն մէկը ծանօթ չէ միւսներուն ունեցած խաղաքարտին:

Սակայն յաղթանակը անպայման չի պատկանիր անոր որ խաղաքարտերու փոխանակումին թնդանօթներով կը մասնակցի:

ԵՐԵՔ ՀԱՄԵՐԳ ԼՈՒԴՎԻԿ ԲԱՂԻԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Լուդվիկ Բաղիլի (15 – 04 – 1931 – 18 – 08 – 1990) յիշատակին Միւնխենում երեք համերգ տեղի ունեցաւ:

Օսքար Ֆոն Միլլեր վարժարանը, ուր Լ. Բաղիլը տարիներ ջութակի իբրեւ ուսուցիչ էր պաշտօնավարել, 1991 Մարտ 14-ին, դպրոցական մի համերգի ընթացքին իր յարգանքի հաւաստիքը մատուցեց:

Համերգի սկիզբին դպրոցի տնօրէնը անդրադարձաւ Լ. Բաղիլի կեանքին եւ նամանաւանդ դպրոցի երաժշտական կեանքում ունեցած իր դերին: Նախ եւ առաջ վարժարանի երգչախումբը հայերէնով երգեց Սիլվա Կապուտիկեանի մանկական ոտանաւորներից մէկը («Ես չաքար եմ, չաքար»), որը Լուդվիկ Բաղիլը եղանակաւորել էր երկձայն երգչախմբի համար: Վարժարանի նուագախումբը ապա մեկնաբանեց «Ուսմունք Հայ Երաժշտութեան» շարքից մի քանի հատուածներ, որոնք միջնադարեան հայ հոգեւոր երաժշտութեան լարային մշակումներն են: Սրանց յաջորդեց վերջաւորութեան միայնակ ջութակի համար յօրինուած «Լոյս եւ ստուեր» կտորը, որը, առաջին անգամ լինելով, մեկնաբանեց իր աշակերտուհի Ինգեբորգ Դրայերը:

Լուդվիկ Բաղիլի ստեղծագործութիւններին կից երգչախումբը երգեց Բելա Բարթոքից եւ Գ. Ֆ. Թելեմանից, իսկ նուագախումբը մեկնաբանեց Լ. Ֆ. Գեթհովենից մի քանի կտորներ:

Ապրիլ 15-ին՝ Լուդվիկ Բաղիլի ծննդեան 60-ամեակին, բենեդիկտեան, Ս. Բոնիֆաց Եկեղեցում եղաւ ունեցաւ թաղման թակահարուհի Իրմինգարդ Զէէմաննը, որ նախ եւ առաջ Ե. Ս. Բախի Սիւիթ թիւ 1 դէ - դուրը նուագեց եւ ապա Լուդվիկ Բաղիլի Immagini եւ Astrazioni Meditative թիւ 1-ը եւ վերջաւորութեան՝ Բախի Սիւիթ թիւ 3 ցէ - դուրը: Առաջին կտորից յետոյ Բաւարիոյ պետական գրադարանի երաժշտական բաժնի տնօրէնը՝ Ռոբերթ Միւնստեր անդրադարձաւ Լ. Բաղիլի կեանքին, հայ երաժշտութեան բերած իր նպաստին եւ իր ստեղծագործութիւնների իւրայատկութիւններին, շեշտելով նամանաւանդ սրանց հոգեւոր տարածքը: Ռ. Միւնստերը ընդգծեց մանաւորապէս Լ. Բաղիլի դասաւանդական կարողութիւնները, որոնցից երկար տարիներ օգտուեցին շատ աշակերտ – աշակերտուհիներ – որոնց շարքում նաեւ իր զաւակները:

Բողոքական Լեթարէ Եկեղեցում տեղի ունեցաւ Մայիս 16-ին երրորդ համերգը, որը պատրաստել էին Վերներ Ֆոն Զիմենս վարժարանի երգչախումբը եւ նուագախումբը: Այս դպրոցում էլ Լուդվիկ Բաղիլը նմանապէս տարիներ ջութակ է դասաւանդել օգնելով նաեւ նուագախումբի կազմաւորմանը, որը մեկնաբանեց «Ուսմունք Հայ Երաժշտութեան» թիւ 3-ը: Ապա երգչախումբը երգեց «Կարդ Ռոմանոսի» շարականներից երեքը, որոնք Լ. Բաղիլը դաշնաւորել էր երգչախմբի համար: Գրաբար բնագրով երգչախումբը երգեց «Յօդեա յիս մշտակաւ», «Այսօր կանգնեցաւ աւագան մկրտութեան» եւ «Այս խորհուրդ լցաւ» շարականները: Ռոմանոսի շարականներին յաջորդեցին միայնակ թաւջութակի համար գրուած Astrazioni Meditative թիւ 1 եւ 2-ը, որոնք նուագեց 12-րդ դասարանի աշակեր-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՈՒԽՏԻ ՕՐԸ

Այս տարի եւս Մայիս 19-ին մեծ շուքով տօնուեցաւ եկեղեցիին օծման տարեդարձը, նախագահութեամբ Յակոբ Եպիսկ.ի, որ պատարագեց ու քարոզեց: Պատարագի երգեցողութիւնները կատարուեցան Ստեփան Սրկ. Պօղոսեանի կողմէ: Յաւարտ պատարագի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի ունեցաւ եկեղեցւոյ բարերարներուն հոգիներուն: Ապա ներկաները բոլորուեցան օժանդակ մարմնի տիկիններուն կողմէ պատրաստուած սիրոյ սեղանին շուրջ, որուն կը նախագահէր Լեւոն Մալքեան. վարիչն էր Կարպիս Սայապալեան: Ան ներկայացուց Հարաւային Ֆրանսայի ներկայացուցիչները: Ժողովին առենապետ տոքթ. Խազինճեանը որ խօսք առաւ, անդրադարձաւ Մարսէյլ հասած առաջին գաղթականութեան պայմաններուն ու Հայաստանի ներկայ տագնապներուն: Ապա, եղան մեներգներ Մարի Փանոսեանի, Ստեփան Սրկ.ի կողմէ: Երգեց նաեւ Հեղինէ Կարապետեան: Արտասանեցին Ովսաննա Գալուստեան, Հերմինէ Պօղոսեան: Մակար Քհնյ.ի «Կիլիկիա» երգէն ետք, վերջին խօսքը արտասանեց Յակոբ Եպիսկ. Ան շեշտեց հաւատքի զօրութիւնը որ Հայութեան ընկերացած էր պատմութեան կանուխ շրջաններէն:

ՄԱԿԱՐ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Հ.Բ.Ը.Մ.Ի ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Մարսէյլի Հայ Բարեգործական Միութեան Տիկնանց մասնաճիւղը Մայիս 16ին իր շքեղ սրահին մէջ տօնեց Մայրերու Նուիրական Օրը: Ներկայ էին անդամուհիներ, հիւրեր եւ տիկնանց զանազան միութիւններ:

Հաւաքոյթին կը նախագահէր Միութեան ցկեանս պատուոյ նախագահուհի Տիկին Էլիզ Զրրաչեան:

Ներկայ էր նաեւ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

Տիկին Զրրաչեան բացումը կատարեց հաւաքոյթին, ողջունեց ներկաները, խօսեցաւ մայրերու մասին, գովքը հիւսեց մեր անզուգական հայ մայրերուն, իր խօսքը եզրափակեց ըսելով թէ մեր բոլորին սիրտերը կը բաբախեն Հայաստանի ներկայ աննպաստ կացութեան համար. Հայաստանցի մայրերուն մաղթեց ուժ եւ կարողութիւն, տոկալու համար այս տխուր իրադարձութիւններուն:

Հրաւիրուեցաւ Յակոբ Եպիսկ. իր խօսքը ըսելու: Ան եւս ծանրացաւ հայ մօր դերին վրայ, որ դարերու ընթացքին իր բարոյական եւ իմացական օժանդակութիւնը բերած է հայեցի դաստիարակութեան համար:

Մարսէյլի Հ.Բ.Ը.Մ.ի նորակազմ միութիւնը թէեւ կը պատկանի երկրորդ սերունդին, բայց բոլորն ալ հայախօս, ազգասէր, իրենց պարտականութիւններուն գիտակից, նուիրեալ զարգացած տիկիններ են: Իրենց նախագահուհին է Տիկին Նիթուշ Մելքոնեան:

Հաւաքոյթին փայլը աւելցուց Մայր եկեղեցւոյ անդամուհիներէն Տիկին Եւա Արթինեան իր հայաշունչ յուզիչ երգերով:

Յետոյ շնորհալի Օր. Սապին Սիլոյեան, պարեց հայկական պարեր, խլելով բուռն ծափահարութիւններ:

Օրուան մայրերն էին, Տիկին Անահիտ Ստեփանեանը, Տիկին Սիւզի Քարաճեանը եւ Տիկին Արաքսի Պապանեանը, առ ի գնահատութիւն իրենց երկարամեայ գործունէութեան:

Տիկին Պապանեան շնորհակալութիւն յայտնեց ի պատիւ իրենց եղած յարգանքին: Նորանոր յաջողութիւններ մաղթեց նորակազմ վարչութեան որպէսզի իր սկըսած գործը լրումին հասցնէ:

Ընդունելութիւնը անթերի էր եւ տիկինները իրարմէ բաժնուեցան ուրախ տրամադրութիւններով:

ԱՐԱՔՍԻ ՊԱՊԱՆԵԱՆ

...տուհի Քարին Մալերը: Իսկ վերջաւորութեան նոյն վարժարանի երաժշտութեան ուսուցիչ - ուսուցչուհիները միանմարար մեկնաբանեցին Փրանկիսկոս Ասսիզացիի (1181 - 1226) «Cantico di Frate Sole» բանաստեղծութեան վրայ յօրինուած երկը -երգի, բառնի, ջութակի, թաւջութակի եւ երգէոնի համար-, որը պատկանում է անտարակոյս յետպատերազմեան հոգեւոր երաժշտութեան ամէնից ուշագրաւ ստեղծագործութիւններու շարքին:

Մեկնաբանուող կտորներին միջանկեալ պատկերաներից մէկը արտասանեց Զարեհ Երախանի գերմաներէնի թարգմանուած բանաստեղծութիւնները:

Թ.Դ.Թ.Ա.Կ.Ի.Ց

ԳՈՂԳՈԹԱՅԷ ԳՈՂԳՈԹԱ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ «Արմէնիա» թատերասրահին մէջ Ապրիլ 12-ին ներկայացուած է Հ.Յ.Դ. Արմէնիա Երիտասարդական Միութեան պատրաստել տըւած տեսերիզը որ հայեացք մըն է հայկական հարցին, արժանթինեան ափերէն: «Յիշողութիւն» բաժնին մէջ տեղ տըրուած է Եղեռնէն վերապրողներու վկայութիւններուն. կը տրուին նաեւ Հ.Յ.Դ.ի երիտասարդական ու պատանեկան ճիւղերու գործունէութիւնները: Տեղական մամուլը անդրադարձած է անոր:

**

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Հ.Օ.Մ.-ը առաջին անգամ ըլլալով, Ապրիլ 5 - 22 մասնակցած է Գիրքի միջազգային ցուցահանդէսին: Յատուկ ցուցափեղկի մը մէջ ներկայացուած են հայերէն հատորներ. իսկ Ապրիլ 7-ին տեղի ունեցած է հանդէս մը որու ընթացքին նախ Տիքօ Քէչիպաշեան ներկայացուցած է Հ.Օ.Մ.-ի անցեալը, ապա Սերխիօ Կնեազեան խօսած է հայ երաժշտութեան մասին. Հանդէսը փակուած է Հ.Օ.Մ.-ի «Նայիրի» պարախումբին Սասունի ու Զանգեզուրի պարերով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան վարչական ժողովը իբրեւ հետեւանք կատարուած պաշտօններու փոփոխութիւններուն, ունի հետեւեալ կազմը.-

Պր. Վարուժան Պօղաճեան (պատուակալ ատենապետ)
Պր. Դաւիթ Պանոսեան (ատենապետ)
Պր. Յակոբ Վարժապետեան (փոխ - ատենապետ)
Պր. Կարապետ Սայապալեան (ատենադպիր)
Պր. Պետրոս Մաշոյեան (փոխ - ատենադպիր)
Պր. Ժիրայր Տէր - Պօղոսեան (գանձապահ)
Պր. Ժորժ Գէորգեան (փոխ - գանձապահ)
Պր. Ժիրայր Միհրանեան (խորհրդական)
Պր. Արթադին Յակոբեան (խորհրդական)

ԴԻՒԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ՃՊԻՏ

Մարաշցի վարժապետ մը Զէյթուն կ'երթայ: Առաջին դասը խնայողութեան մասին է: Բոլոր Զէյթունցիք ներկայ են:

Վարժապետը կ'ըսէ.

- Քանի որ մեր այսօրուան դասը բերանացի է, ես սա լամպը կը մարեմ որ քարիւղը խնայած ըլլաք:

Լամպը կը մարէ ու կը սկսի դասը:

Դասի աւարտին կ'ըսէ.

- Հիմա կրնաք վառել լամպ, դասը լըմընցաւ:

Զէյթունցի մը յանկարծ կը պոռայ ու կ'ըսէ.

- Վարժապետ, քիչ մը սպասէ, տաբատս հագնիմ, հաներ էի որ չմաշի...:

**

Վանեցի աղջիկ մը իր սիրած տղուն կ'ըսէ.

- Դուն փողոցը սպասէ, եթէ տունը մարդ չըլլայ, պատուհանէն դրամ կը նետեմ փողոց, այն ատեն վեր կ'ելլես:

Աղջիկը տուն կ'ելլէ ու մէկը չի գտներ: Պատուհանէն դրամ կը նետէ փողոցը: Տղան չելլեր, կ'ուշանայ: Աղջիկը կը ստիպուի երկրորդ անգամ մըն ալ դրամ նետել, ապա երրորդ մըն ալ ... ի զուր, տղան չի գար:

Աղջիկը ստիպուած վար կ'իջնէ: Ինչ տեսնէ աղէկ, տղան գինք մոռցած, իր նետած դրամները կը փնտռէ...:

- Ծօ, վանեցի, - կ'ըսէ աղջիկը, - Վանեցիին խա՞ղ կը խաղաս. ես դրամը թելով կապած էի...:

**

Մարաշցի կին մը ձեռագործն առած դուրս ելլելու պահուն ամուսնին կ'ըսէ.

- Մարդ, ես հինգ վայրկեան դրացիին կ'երթամ կոր, ամէն կէս ժամ մէյ մը կերակուրը խառնէ...:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Նիկոմիդիոյ ծոցին մէջ, բլուրի մը վերեւ, գեղեցկադիր եւ օդաւէտ աւան՝ հաճախ հայաբնակ, հայախօս եւ ուսումնատենչ ժողովուրդով որ Ազգին տուած է բազմաթիւ եկեղեցականներ եւ գրական ու կրթական վաստակաւորներ: Բնակչութիւն երկու հազար տուն, 1915 Օգոստոս 4-ին մէկ անգամէն տեղահան, իջնելով Սէյմէն, հոնկէ՝ Նիկոմիդիոյ կայարանը, քահանայից դասուն հետ, հեռաւոր վայրեր աքսորուելու: Ծանապարհի զոհերու շարքին է բանաստեղծ Մելքոն Յովսէփեան: Իսկ ուսուցիչներ Արմենակ Տէր-Յակոբեան, Մ. Ծալեան եւ Յակոբ Ալոճեան (Ռոզմերի) Պոնիա եւ Էսկի Շէհիր տարագիր - վերապրող:

(Ժողովրդեան մէկ մասին տարբեր տարագրութիւնը նկարագրուած է քիչ մը անդին՝ Հարէլեան Վարդապետի կենսագրութեան մէջ):

Աղէտալի տարին՝ Պարտիզակի տխրանուն «միւտիր»ն էր Ալի Շուուրի որ Պոլսոյ Կեդրոնական Բանտի տնօրէն Իպրահիմ խայրիի հետ դաշնակցած ու հարըստահարած է տեղւոյն Օվաճըղի եւ շըրջակայ հայ գիւղօրէից եկեղեցականներն ու ծանօթ անձերը: Շուուրի յետոյ Գաւաթէմօնի գացած է՝ գործակցելու կուսակալ Աթըֆի:

Գիւղէս քանի վայրկեան հեռու՝ դէպի հիւսիս՝ բարձունքի մը վրայ է «Ս. Մինաս» ուխտատեղին, ուր պատարագ կը մատուցուէր Ս. Աստուածածնայ տօնէ-րուն: Կը կոչուի նաեւ «Սօխմխար» որ աղաւաղումն է «Սողոտ Փունար»ի:

Եկեղեցիները Ս. Յակոբ եւ Ս. Թադէոս՝ ուր կը պաշտօնավարէին բոլորն ալ ընկ հետեւեալ երէցները, բացի առաջին երկուքէն՝ միւս հինգը ձեռնադրուած Ստեփանոս Արք. Յովակիմեանէ:

Կարապետ Ա. Քահանայ Մխալեան. - Ծնած 1828 Յունուար 2-ին եւ ձեռնադրըուած Ներսէս Արք. Վարժապետեանէ 1866 Մարտ 21-ին: Օժտեալ զօրաւոր յիշողութեամբ եւ պերճախօս ձիրքով, գիրի առած էր իր ծննդավայրին ընդարձակ պատմութիւնը:

87 տարիներու բեռին տակ կքուն այս ալեւորին եւս կը վիճակուի բռնել դժպհի ուղին տարագրութեան, լի նեղութիւններով, տառապանքներով եւ ոստիկանական հալածանքներով - բոլորն ալ այլեւս ըմբռնելի՝ առանց մեկնաբանութեան: Կը հասնի մինչեւ Օսմանիէ, ուրկէ վերստին կը քշուի Մէսքէնէ եւ հոն կը վախճանի հեւասպառ հոգեվարքով մը, անչքօրէն թաղուելով հայրենակիցներու ձեռամբ:

Օսմանիէէն Իսլահիէ հասնելուն, Մէրտէկէօզի Յովհաննէս Քահանան հանդիպած է իրեն: Այս վերջինը կը պատմէ մեզ հետեւեալը. «Լուսահոգին լալով սա խօսքերը կը կրկնէր. - Իսահակ՝ հօրը կը հարցնէր. ահա հուր եւ ահա փայտ, ո՞ւր է ոչխար ողջակէզ: Նմանապէս, սա ընդարձակ դաշտին վրայ սփռուած խեղճ ժողովուրդը տեսնելով՝ կ'ըսեմ. Տէ՛ր, ահա մեր ելքը Հրէից ելքին կը նմանի, բայց ո՞ւր է երկնային մանանան եւ Մովսէսը...»:

Ներսէս Ա. Քահանայ Ղազարոսեան. - Ծնած 1847 Փետրուար 1-ին եւ ձեռնադըրուած Մատթէոս Արք. Իզմիրլեանէ 1883 Մարտ 27-ին:

Իր առաջին աքսորավայրը կ'ըլլայ Էսկի Շէհիր, ուր կաշեհիւս խարազաններու տեսքէն վախնալով՝ կ'անցնի Էրէյլի: Հոն ալ կառավարական պաշտօնէից բրտութիւնները կը կրկնուին. իր գոյքերը վար կը դրուին եւ ամբողջ ընտանեօք հետիոտն կը քշեն զինք Պօզանթի - Տարսոն, անտի եւս Հալէպ՝ ուրուն շրջակաները կ'անցունէ Տ. Ներսէս աքսորականի առաջին ձմեռը: Յաջորդ տարի Մարտին կը ղրկուի Ելտա ուր կը մնայ երկու տարի, իրայնոց հետ չքոտի կեանք մը բոլորելու դատապարտուած. այնուհետեւ Դամասկոս, մինչեւ փրկութեան եւ վերադարձի օրը՝ 1919 Մայիս 26-ին: Ծամբան ոստիկաններ ուզած են զրօնուլ իր ալեծածան երկայն մօրուքին հետ, փունջ - փունջ անգթաբար յապաւելով անկէ. սակայն մեծ մասը մընացած է տակաւին: 1921 Յունիսի վերջերը կ'ապաստանի Պոլիս, քահանայագործելով Գարթալ: Վախճանած անդ 1926 Դեկտեմբեր 5-ին:

Բարթողիմէոս Քահանայ Մխալեան. - Ծնած 1869 Մայիս 1-ին եւ ձեռնադրուած 1908 Մարտ 9-ին; Որդի Տ. Կարապետի:

Էսկի Շէհիրէն անդին, ճամբու նեղութիւններէն եւ ոստիկաններու հալածանքէն խորապէս ազդուած՝ կը մատնուի սրտաբեկ ջախջախ հիւծախտի, եւ այն ինչ Հալէպ հասած՝ կը փոխի առ Աստուած: Տեղւոյն քահանաները կարգն ու օծումը կատարելով՝ մարմինը կ'ամփոփեն ազգային գերեզմանոցը:

Փիլիպոս Քահանայ Աբրահամեան. - Ծնած 1865 Օգոստոս 8-ին: Օծակից Տ. Բարթողիմէոսի. քաջ երաժշտապէտ:

Ինքնին զգուշաւոր եւ երկչոտ բնաւորութեամբ, չար բախտէն ուշադրութեան առարկայ կը դառնայ միշտ ոստիկաններու՝ որոնք քանիցս կը դանակոծեն զինք: Իսլահիէ հասնելուն՝ այլեւս ընկճուած տուայտանքէ եւ սրտադողէ՝ կ'իյնայ անկողին: Հոդ ալ կը նեղեն զինք եւ չեն թողուր որ հանգիստ անցնին հոգեվարքի վայրկեանները: Տ. Փիլիպոս վրանէն դուրս քաշուելով մահաստուեր ծեծի վերջին բաժինն ալ կ'ընդունի՝ մինչեւ անշարժացումը չարակոչնճ մարմինին, զոր անչքօրէն կ'ամփոփէ Տ. Ներսէս:

(Շար. 238)

(Շար. Ա. էջէն)

նէ, պարզ է որ նման դէպք մը, այլեւս մոռցնել կու տայ ինչ որ տասնեակներով երիտասարդներ բրած են 48 ժամուան ընթացքին արուարձանին մէջ: Երեքշաբթի առտու լուռ տողանցք մը կ'ոգեկոչէր երիտասարդին յիշատակը, մինչ քննութիւն բացուած էր մահուան բուն պարագաները ճշդելու համար:

ՍԱՔՐԷ-ՔէՕՐԻ Մայր Եկեղեցւոյ դէմ ահաբեկչական արարք մը կատարուած է Մայիս 28-ի վաղ առաւօտեան: Պայթումը շատ փոքր վնասներ հասցուցած է:

ԷՌ- ԷՆԹէՌԻ բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով, Մայիս 29-ի եւ 30-ի համար նախատեսուած գործադուլի չարժումը կը մնայ: Ընկերութիւնը բազմաթիւ Թռիչքներ պարտի ջնջել: Միւս կողմէ, Էռ-Ֆրանսի տնօրէնը որոշած է կիբարկել խստակեցութեան ծրագիրը, այլ խօսքով աշխատավարձքի ոչ մէկ յաւելում պէտք է նախատեսուի: Այս պատճառաւ, գործադուլ որոշուած է Յունիս 6-ի համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ Թաղապետական ընտրութիւններուն, աջը զգալի նուաճում մը արձանագրեց, ընկերվարականներն ալ կը յառաջդիմեն, մինչ Ատոլֆօ Սուարէսի դեմոկրատ եւ ընկերային կեդրոնը (Սէ - Տէ - էՍ) այնպիսի պարտութիւն մը կրեց, որ նախագահը իր հրաժարականը տուաւ, յայտարարելով.- «պէտք է ամբողջութեամբ ստանձնեմ այս արդիւնքին պատասխանատուութիւնը»:

ԱՆԹԷՆ 2 հեռատեսիլի կայանին կայութիւնը «աղէտալի» որակեց Էռվէ Պուրժ, տնօրէնը, ներկայացնելով 1990-ի հաշուեկշիռը, որ 744 միլիոն Ֆր.ի բաց մը կ'արձանագրէ, ինչ որ կրկինէն աւելի է բաղդատմամբ 1989-ի:

ԹԵՆԻՍԻ Ֆրանսայի միջազգային մրցաշարքը (Ռոլան Կառոսի հարթավայրին) սկսաւ Մայիս 27-ին: Առաջին օրը Աղասի յաղթեց Ռոսէի (Զուիցերիա), մինչ Պուլկարիան ներկայացնող Մ. Մալէեւա (հայ մօրը կողմէ) կը պարտուէր, կիներու շարքին, Գերմանուհի Կոաֆէ: Ֆիկառօ, որ Մայիս 28-ին իր առաջին էջին վրայ Աղասիի նկարը կը հրատարակէր, կը ճշդէր նկարին տակ՝ «Ամերիկացի Անտրէ Աղասի աւելի տպաւորեց իր Թափթփած հագուածքով քան իր խաղին որակով»: Մք. Ընրօ դուրս մնաց մրցաշարքէն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

- ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Երեւանցի Արմէն Գէորգեան քանի մը շաբաթներէ ի վեր կը մարզուի փարիզեան շրջանին մէջ, Մասիի ակումբին հովանաւորութեամբ:

Շաբաթ, Մայիս 25-ին, Վիլէօրպանի մէջ, մրցում մը կատարուած է ամերիկացի Ռոքի Մարթինէզի դէմ եւ յաղթած է կէտերու առաւելութեամբ: Գէորգեան կը պայքարի դեր Թեթեւ (68,5 քկրմ.) դասակարգին մէջ:

***

ԿՈԼՖ

- ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Առաջին անգամն է որ կը հանդիպինք հայ անուան մը այս մարզաձեւին մէջ: Միքայէլ Կարապետեան մասնակցած է Ֆրանսայի խումբին մէջ (սիրողական), Սկովտիոյ հետ կատարուած մրցման: Արդիւնք՝ հաւասարութիւն:

Վ. Մ.

***

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Մանչըսթըրի մէջ ծանրաբարձութեան երիտասարդական համաշխարհային ախոյեանութեան յաղթանակը տարած է երեւանցի Եդուարդ Դարբինեան, 60 քիլօ դասակարգին: 20-ամեայ հայ մարզիկը ձեռք ձգած է 280 քիլօ արդիւնք (125 եւ 155):

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՍԱՆԵՐԸ

Հոլանտայի մէջ տեղի ունեցած պատանեկան մրցումներու աւանդական մրցաշարքին մասնակցած են Երեւանի «Արարատ»ի սաները եւ ութ խումբերու մէջ գրաւած են 4-րդ տեղը, յաղթելով Հոլանտայի եւ Պելժիոյ խումբերուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մարիձա Հարէլեան, Շաւարշ Հարէլեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Լուիզ Փիոլա, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հարէլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Վազգէն Զինարլի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմէն Թաշճեան եւ զաւակները, Տիկին Անահիտ Հարէլեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն Թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 2, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՐԷԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առԹիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԵԱՆ՝Ց ԱԿՈՒՄԲ

Հայաստանի վաստակաւոր արտիստուհի ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓՋԵԱՆ կը ներկայացնէ՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՕՓՋԵԱՆԻ-ի

ԱՐՏԱԳԵՐՍ

(փառանձեմ Թագուհի)

մոնոտրամը

Ուրբաթ, Մայիս 31, ժամը 20.30-ին

5, ave. Reille — Paris 14e

Երեկոյթը կը փակուի ընթրիքով մը: Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել.-

45 89 20 48

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ներկայութեամբ ընկերուհի՝

ՄԱՍԼԷՆ ԻՒԼԻԻՊԷՅԵԱՆԻ

եւ ընկերուհի՝

ՀԷԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ - ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ

Նախագահուհի Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի

Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին Ազգային Տան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Ցայտագրի վերջաւորութեան տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, նաեւ համակիրները Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

45, rue de la Défense - Issy-les-Moulineaux

Շաբաթ, Յունիս 1, ժամը 16-ին:

Այս ժողովի ընթացքին հաճելի եւ բացառիկ անակնկալ մը տեղի պիտի ունենայ:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Յունիս 3, ժամը 20.30-ին

CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սիմոն Պայրամեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիի եւ տոքթ. փաթրիք խուպէսէրեանի մահուան առթիւ:

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique
Serpotz - Tarkmantchatz

au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop
7, 8 et 9 JUIN
de 10 heures à 18 heures

— PROGRAMME —

Vendredi 7 Juin
— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE
— 21 heures : Conférence «l'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian
Prof. à l'Université d'Alep (Syrie)
Diplômée de l'Université d'Erevan
Diplômée de la Sorbonne.

Samedi 8 Juin
— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin
— 10 heures : Messe solennelle
— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames
— 15 heures : Tirage de la Tombola.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին՝ Կիրակի, Յունիս 2-ին, յետ պատարագի Մարսէյլի Ս. Յակոբ (Պուլվար Օտօ) Եկեղեցւոյ մէջ:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԻՆ

Յունիս 2, Կիրակի օր, Տօն է կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի, Թայիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագիչը այս առթիւ նաեւ, ի ժամ պատարագի, Դպրութեան եւ Սարկաւագութեան աստիճան պիտի շնորհէ Դ. Գաւուս մի քանի արժանաւոր դպիրներուն խարտաւիրակութեամբ Մովսէս Աւագ Քահանայ Գալէնտէրեանի:

Յաւարտ եկեղեցական արարողութեան, տեղի կ'ունենայ պաշտօնական պատուասիրութիւն եկեղեցւոյս կից սրահին մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեան 8.30:

Պատարագ 9.30:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Տիւզեանի իրենց զաւկին Ռիշարի մահուան առթիւ, Գույումճեանի ընտանիքին իրենց քրոջ՝ Մարի Քիշիշեանի մահուան առթիւ եւ Ուստուլիկեան ընտանիքին իրենց մօր՝ Նուէլ Ուստուլիկեանի մահուան առթիւ:

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

(ՀԱՅ ԱԳՐԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

A MONTMORENCY (95)
44-50, avenue Charles de Gaulle

Dimanche 2 Juin à partir de 11 heures

Partie artistique :

MASSIS — MARDIK

Chants et poésies interprétés par les élèves du cours NAREG d'Enghien les Bains

Entrée gratuite — Parking

Toutes mesures de protection ont été prévues en cas de mauvais temps. Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48 - 78 - 02 - 99 ou à la Maison de retraite de Montmorency : 39 - 83 - 20 - 67

Départ Gare du Nord à partir de 10 heures, tous les quarts d'heure, jusqu'à 18 heures, descendre à Enghien, prendre l'autobus n° 13 jusqu'à l'arrêt Rue de Groslay

LE COLLEGE
TEBROTZASSERE
est heureux de vous inviter le Dimanche 16 Juin à 20 heures
à une

CROISIERE SUR LA SEINE

à bord du *CHATEAU GAILLARD*
avec

DINER DANSANT

animé par un orchestre TZIGANE

Départ Quai de Grenelle — Paris 15ème, Face à l'Hôtel Nikko
Levée de l'ancre à 21 h. précises

Réponse rapide souhaitée — Participation aux frais : 400 F. par personne

(Tenue de soirée) — Réservation au Collège Tebrotzassère

Tél. : (1) 43. 81. 01. 72

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 — SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30

JEUDI
30 MAI
1991

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.546 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.546

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՆ ՀԱԿԱՀԱՅ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

«Իքլիլինէ Տօղրու» շաբաթաթերթին Մայիս 12-ի թիւին մէջ, նոր հրատարակուած գիրքի մը առիթով կը խօսուի Թուրք Ազգ. Լրահաւաք գործակալութեան հայկ. գործողութիւններուն մասին: Գիրքին հեղինակը (Մէհմէտ Էյմիւր) կը պատմէ թէ Հիրամ Աղաս որ մէկ կըցորդն է յիշեալ գործակալութեան, կը հրաւիրուի զօր. Էվրէնի կողմէ. ԱՍԱԼԱ-յի գործունէութեան շրջանն է. Թերթերը կը պահանջէին որ սպաննուած Թուրք դիւանագէտներուն վրէժը լուծուի: Էվրէն կ'ուզէ որ Աղաս անօրինական կազմակերպութիւն մը հիմնէ ու հակահայ գործողութիւններու ձեռնարկէ: Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ գիրքին հեղինակը անձամբ մասնակցած է հակահայ գործողութիւններու:

1984-ին Աղաս կը տեղեկանայ, թէ Իսրայէլցիներու խումբ մը Լիբանան կ'երթայ. միջնորդներու շնորհիւ կ'ըսուի անոնց թէ կ'ուզեն մաս կազմել այդ խումբին, որպէսզի լիբանանեան բանակավայրերուն մէջ ձեռք անցընեն Յակոբ Յակոբեանը ու Թուրքիա տանին: Իսրայէլ կ'ընդունի թրքական առաջարկը, ինչպէս նաեւ զէնքի ու անձնաթուղթի հայթայթումը: Կիպրոսի գրաւումին մաս կազմած ինը անձեր կը մեկնին Լիբանան, սակայն Յակոբ Յակոբեան բանակավայրին մէջ չի գտնուիր. աւելիս տեսնելով, ինը հոգինոց խումբը կը սպաննէ բանակավայրին բոլոր Հայերը: Գիրքին հեղինակին համաձայն 1984 – 87 շրջանին հակահայ բազմաթիւ դէպքեր պատահած են սակայն մամուլը չէ արձագանգած անոնց:

Մ. Էյմիւրի յուշերը կը հրատարակուին նաեւ «Միլլիյէթ» օրաթերթին մէջ:

**

Նոյն շաբաթաթերթին յաջորդ թիւն ալ յօդուածով մը կը նշէ քրտական առաջին թերթին հրատարակութեան 93-ամեակը: Թերթը որ կը կոչուի «Քիւրտիստան», 1898, Ապրիլ 22-ին սկսած է լոյս տեսնել Գահիրէի մէջ. չորս տարուան ընթացքին 31 թիւ հրատարակուած է, յաջորդաբար Ժընեւի, կրկին Գահիրէի, ապա Լոնտոնի ու կրկին Ժընեւի մէջ:

Յօդուածագիրը կը գրէ ի միջի այլոց թէ քաղաքական հակումով թերթ մըն էր «Քիւրտիստան» որուն նպատակն էր Քիւրտերը արթնցնել ու դաստիարակել: Թերթին խմբագրութիւնը հակադրուելով Ապտիւլ Համիտի վարած հակահայ քաղաքականութեան, կը խօսի Քիւրտիստանի ենթարկուած կեղեքումներուն ու հայեւքիւրտ յարաբերութիւններուն մասին: Թերթը կ'ազդարարէ Քիւրտերը որ կայսրութեան հակահայ քաղաքականութեան գործիք չըլլան:

«Իքլիլինէ Տօղրու»ի յօդուածագիրը արձանագրելով քրտական նիւթերու հետազօտող Մ. Վան Պրուինէսսընի գրածներուն, կ'ըսէ թէ ԺԹ. դարու առաջին կէսերուն ծայր տուած ազգային - ազատագրական շարժումը կը սկսի դէպի Արեւելք տանիլ ուր Հայերու պատմական հայրենիքը կը վերածուի. ատոր դէմ օսմանեան միջոցառումը կ'ըլլայ «ծօ» ըսել, Հայոց դէմ հանել «լօ» բոլոր Քիւրտերը. յետոյ 1891-ին կը հիմնուին «Համիտիյէ» ջոկատները որոնք Քիւրտերէ կը բաղկանային: Առոր նպատակը թէ՛ Հայերու շարժումը ճնշել, եւ թէ Քիւրտերը աւելի մօտիկ հսկողութեան ենթարկելով պատմական հոսանքէն հեռու պահել էր:

ԵՐԵՒԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Մայիս 28-ը տօնուած է Երեւան ուրախ - զուարթ մթնոլորտի մը մէջ եւ հեռատեսիլը ամբողջ օրը ուղղակի սփռած է ժողովրդական խրախճանքներու տեսարաններ: Իրիկուան ժամը 19-ին, Հանրապետութեան հրապարակին վրայ խօսք առած է նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան:

**

Մեծն - Բրիտանիոյ Լորտերու Ժողովի անդամ Տիկին Քոքսի գլխաւորած պատուիրակութիւնը (բաղկացած 13 անդամներէ եւ 4 թարգմաններէ, որոնց մէջ՝ Տիկին Պոնէրի տղան) որ պէտք է վերադարձած ըլլար Երկուշաբթի, երկարաձգած է իր այցելութիւնը եւ Երեքշաբթի, անգամ մը եւս Գորիս գացած:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԿՈՉ «ՀԱՅՐ ՄԵՐ»Ը

Մայիս 25, Շաբաթ երեկոյեան Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին հանդիպումը Փարիզի հայ գաղութին ներկայացուցիչներուն հետ, աւարտեցաւ "Հայր Մեր"ով: Ճիշդ է որ այս երեւոյթը սովորութիւն դարձած է Հայաստանի մէջ ուր հոգեւոր կեանքը, կրօնքը կարելի ամէնէն եռանդոտ թափով եօթը տասնամեակի լռելու պարտաւորութեան վրէժը կը լուծեն, շատ յաճախ շփոթելով աշխարհականին ու հոգեւորին սահմանները:

Սակայն Փարիզի "Էնթէրքոնթինանթալ" պանդոկին սրահը այդ իրիկուն ոչ մէկ տուեալ ունէր սահմանները շփոթելու նման արարք մը արդարացնելու համար: Արեւմուտքի հայութիւնը այսօր չէ որ պիտի տատանի երկնքին ու երկրին միջեւ, երբ սկիզբէն ի վեր տէր եղած է ժամանակակից աշխարհի *լայիք* դիրքորոշումին:

Այդ երեկոյթը կազմակերպուած էր ընելու համար հայութեան դարաւոր կարօտին՝ պետականութեան իրականացումը. եօթը հարիւր հոգի փութացած էր հոն, աչքովը տեսնելու եւ ականջովը լսելու համար մեր պետականութեան բարձրագոյն մակարդակի մէկ ներկայացուցիչը. ան խօսեցաւ այդ ըմբռնումին պարտադրանքներուն, պահանջներուն ու անով վերջապէս ազգերու իրաւահաւասար անդամ ըլլալու իրականութեան մասին:

Նոյն օրը Փարիզի Եկեղեցին ոգեկոչած էր Սարդարապատի հերոսներուն յիշատակը ու արարողութիւնը աւարտած էր "Սարդարապատ" երգին մեղեդիով. իսկ երեկոյեան, աշխարհի մուտքի մեր նշումը կը կնքուէր "Հայր Մեր"ով:

Ի՞նչպէս պէտք է մեկնաբանել երեւոյթը. ժամանակը չէ՞ հասած տակաւին կրօնական համայնքի ու պետականութեան տէր ազգի իրավիճակներուն սահմանագիծը որոշելու եւ ընտրելու մեզի արժանին:

Զմտածուեցա՞ւ բնաւ թէ այդ «Հայր Մեր»ը հայկական նոր պետականութեան հանդէպ արհամարհանք պիտի նշանակէր...:

Թ. ԱՐՓԻ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 22/24)

ԼՎՈՎԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՖՈՆՏԻՆ ԲՈՂՈՔԸ

Ուկրանիոյ մշակ. ֆոնտի Լվովի մարզային բաժանումի վարչութեան նիստին մասնակիցները խոր վրդովում յայտնած են հայ բնակչութեան դէմ Ազերիներու եւ կանոնաւոր զօրքին պատժիչ գործողութեան համար: Հակահայ բռնութիւնները, աճարեկումը դասուած են Ի. դարու ցեղասպանութեան վատթարագոյն օրինակներու շարքին: Նիստին ընթացքին նշուած է թէ կայսրութիւնը պատմականօրէն դատապարտուած է:

**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՔՈՆԿՐԷՍԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Մայիս 22-ին Գերագոյն Խորհուրդի փոխ-նախագահը՝ Բ. Արարքցեան ընդունած է ամերիկացի պատուիրակութիւն մը որ Հայաստան այցելած է Ռ. Սարոյեանի նուիրուած դրոշմանիշին ներկայացման առիթով: Պատուիրակութեան անդամներէն Ճէյմս Պելինկթըն որ ամերիկեան Քոնկրէսի գրադարանին տնօրէնն է, ըսած է թէ նպատակ ունի գործնական կապեր հաստատելու Մատենադարանին հետ, Քոնկրէսին մէջ Մատենադարանի ձեռագիր գանձերու ցուցահանդէս մը կազմակերպելու համար:

**

ԴԻՄՈՒՄ՝ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԻՆ

Ռուսաստանի ընկերային-ժողովրդավար Կուսակցութեան նախագահութիւնը դիմում ուղղած է ժողովրդավար միջազգայնականին, ուր նշուած է հայ ժողովուրդին ներկայի ողբերգութիւնը: Պախարակուած են բանակ չունեցող Հանրապետութեան բնակչութեան դէմ թընդանօթներու եւ հրասայլերու գործած աւերը, առնուած պատանդները եւն.: Դիմումը պահանջած է նաեւ որ ժողովրդավար միջազգայնականը ազդեցութիւն բանեցնէ «այդ ամօթալի պատերազմ»ը դադրեցնելու համար:

**

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ գաղափարաբաններէն Ալ. Ցիփքօ «Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցին հետ հանդիպումի մը ընթացքին ըսած է թէ Թուրքիա այսուհետեւ կարեւոր դեր պիտի ստանձնէ ոչ միայն Միջին - Արեւելքի, այլեւ Խորհրդային Միութեան մէջ: Ան բացատրած է թէ «խորհրդային Միութիւնը Սլաւներու եւ Թուրքերու երկիրն է եւ այդպէս ալ պիտի մնայ»: Այս հաստատումին ան որպէս փաստ ցոյց կուտայ այն պարագան որ Հայերն ու Վրացիները անկախութեան հետամուտ են, մինչդեռ Թուրքերը կը մնան:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ նախընտրութիւն տուին ֆրանսական Թէ - Ժէ - Վէ.ին Թեքսասի երեք քաղաքներու ճեպընթացին համար: Մրցակիցը գերմանական էր: Ֆրանսայի համար շատ կարեւոր յաջողութիւն մըն է:

ՄԻՒՐՈՅԻ մէջ է, այս անգամ ալ, որ Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի (Մայիս 28-էն 29) կարասիի մեծ վաճառատուներ թալանի եւ կրակի տրուած են, բայց կ'ըսուի թէ պէտք չէ բաղդատութիւններ ընել, այս մէկը զուտ կողոպուտի հարց է, եւ ոչ թէ երիտասարդներու, որոնք «կը բողոքեն» ընկերութեան դէմ:

ԷՏԻԹ ՔՐԷՍՈՆ Մանթ - Լա - Ժոլի գնաց, Երեքշաբթի իրիկուն, ցաւակցական այցելութիւն մը տալու Այսա Իհիչի ծնողքին եւ վստահեցնելու թէ արդարութիւնը կը կատարուի հանդարտօրէն: Մաղրեպցի երիտասարդին ծնողքը եւ քաղաքապետը կը պնդեն, որ իր մահը հետեւանք է անուշադրութեան, երբ դիպահող էր:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՆՇԱՆ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆ
– ՎԷՆՍԱՆ ՀԱԹԱՅԵԱՆ –

Ցաւով իմացանք, որ յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Նշան Հայթայեան (Վէնսան Հաթայեան), 75 տարեկանին:

Ողբացեալը մօտ 15 տարի է քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, փարիզեան արուարձանի թէ Վառի նահանգի Պորմ - Լէ - Միմոզայի իր բնակավայրերը:

Երկար տարիներ հանրօգուտ գործունէութիւն ունեցած է գաղութին մէջ, ըլլալով արարար որպէս անդամ Աղքատախնամի վարչութեան, ուր իր վարչական եւ ֆինանսական ձեռնհասութիւնը դրած է հանգստեան տուներու (Մոնմորանսի եւ Սէն - Ռաֆայէլ) տրամադրութեան տակ: Արդարեւ, Նշան Հայթայեան տնօրէն էր Պէ-Էն-Փէ-ի Փարիզի դրամատուներու (Վոլթէր, Լըվալուա), նախքան հանգստեան կոչուիլը: Եղած է նաեւ վարչական անդամ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալ մարմնին:

Մասնակցած է Բ. աշխարհամարտին (հետեւակազօրքի 60-րդ զօրաբաժին, որ քաջաբար կռուած է Սոմի վրայ) եւ արժանացած պատերազմական խաչի: Միշտ հետաքրքրուած ու իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է հայկական ընկերային թէ մշակութային կեանքին: «Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ, իր ձեռակերտ մէկ շատ ինքնատիպ գործը, զոր ղրկած էր թերթիս խմբագրութեան, անակնկալ մըն էր, զոր, այսօր, յուզումով կը յիշենք:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սեսիլ Հայթայեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Մ. ՄԱՐԻՆՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ 66 տարեկանին մահացած է բեմադիր, թատերագիր, մանկավարժ Մարատ Մարինոսեան: Ան երկար տարիներ աշխատած է Լենինականի ու Երեւանի թատրոններուն մէջ, ապա եղած է հայկ. հեռատեսիլի հիմնադիրներէն մէկը: Ան հասցուցած է բազմաթիւ սաներ որոնք արդիւնաւէտ աշխատանք կը կատարեն թատերական մարզին մէջ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՆՍՏՈՅԳ ԱՊԱԳԱՆ

Ծոցային Պարսից Ծոցի պատերազմը հազիւ աւարտած, Մեծ Պետութիւնները կը ձեռնարկեն լուծել տարիներով անտեսուած այդ ալեկոծեալ շրջանին կնճռոտ հարցերը, որոնց շարքին կռուախնձոր Երուսաղէմի քաղաքին ապագան: Եւ այս հարցին հետ, ինքնաբերաբար հայկական Սուրբ վայրերու ճակատագիրն ալ դրուի անտարակոյս միջազգային ժողովականներուն առջեւ:

Ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհը մտահոգող այս առեղծուածին մէջ, Լատինները՝ քաղաքական տեսակէտով, իրենց կողքին պիտի ունենան Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի Պետութիւնները, մանաւանդ Ֆրանսան, Fille ainée de l'Eglise, և գլխաւորաբար Վատիկանի թէ՛ քաղաքական թէ՛ հոգեւոր պաշտպանութիւնը:

Օրթոտոքսները, Պոլսոյ տիեզերական յոյն պատրիարքին հոգեւոր իշխանութենէն զօրացուած՝ նոյնպէս պիտի ունենան քաղաքականապէս Յունաստանը, Պալքանեան Պետութիւնները եւ ա՛լ առաւել խորհրդային կառավարութիւնը:

Իսկ Սուրբ տեղեաց մէկ երրորդին տիրական Հայերը՝ էջմիածնի հոգեւոր իշխանութենէն զատ, պաշտօնապէս ո՞ր ազգի քաղաքական հովանաւորութիւնը պիտի վայելեն, մինչ Հայաստանի՞ կառավարութեան կամ սովետական Պետութեան...

Տեղին է այստեղ լուսաբանել թէ՝ ի՞նչպէս Հայերու նման սահմանաւոր Պետութիւն չունեցող ժողովուրդ մը՝ յաջողած է տէր դառնալ այս սրբազան վայրերուն, ներկայի հզօր ազգերուն ախորժակը արթնցնելու աստիճան:

Այս խիստ կարեւոր եւ հետաքրքրական նիւթին շուրջ, մեր փաստարկութեան աշխատանքը դիւրացնելու եւ զայն աւելի խօսուն դարձնելու համար, կը ստիպուինք դիմել ծանօթ Iconographie arménienne հատորին 509-էն 524 թիւերուն:

Երուսաղէմի մէջ հայ կրօնաւորներուն հաստատման գլխաւոր փաստաթուղթը, 1480-էն առաջ, Գերմանիոյ Լիպցէք քաղաքը տպուած անծանօթ հեղինակի մը գիրքին՝ Ժընեւի մէջ 1885-ին մագաղաթի վրայ ին ֆոլիօ 90 հատ միայն վերատպուած օրինակներէն մէկն է, թիւ 521, որ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Հայերուն Սուրբ Տեղեաց գրաւումը, «Prologus Arminensis in mappam terræ sanctæ», փայտեայ նախնական, դեռ ոչ կապարեայ տառերով տպագրուած հազուագիւտ մատեան մը, (incunable), հաւանաբար Հայերու մասին օտարներու կողմէ տպուած առաջին գիրքը, որմէ միայն տասը օրինակ գոյութիւն ունի աշխարհի վրայ, եւ արժանի ֆրանսերէնի կամ անգլերէնի թարգմանութեան, ի փառս ամբողջ հայութեան:

Այս էական ճշդումէն ետք, դառնանք մեր նկարներուն: Ամսթերտամի մէջ, պղինձի վրայ փորագրուած պատկեր մը, թիւ 515, 1677-ին, ցոյց կուտայ Երուսաղէմի Հայոց Եկեղեցին, դրան առջեւն ալ խմբուած Հայեր եւ վեղարաւոր կրօնաւորներ, իսկ անոր պարտէզին մէջ կը ներկայացուի այն ձիթենին, որուն կապուած էր Յիսուս, հոլանտերէն տեղեկութեան համեմատ:

Ուրիշ փորագրութիւն մըն ալ, թիւ 510, 1680-ին Փարիզի մէջ պատրաստուած, ուր Բեթղեհէմի ընդհ. տեսարանէն մասնաւորաբար կը յիշատակուի Հայոց վանքը: Այստեղ կ'ակնարկուի նաեւ ֆրանսացի ճամբորդի մը, Baron des Hayes de Courmenin 1621-ին Երուսաղէմ կը դրկուի «որպէսզի հայ վանականներուն կողմէ գրաւուած վայրերը վերադարձնել տայ Ֆրանսացի Գորտըլիէ կրօնաւորներուն:

Այս անգամ ալ, Գերմանիոյ Օկսպուրկ քաղաքին մէջ, 1725-ին ուրիշ պատկեր մը, թիւ 509, հաճելի յօրինումով եւ նրբին փորագրութեամբ լայնածաւալ գործ մը՝ Երուսաղէմը բարձրէն դիտուած, ուր մասնաւորաբար շրջափակուած է նաեւ Հայոց վանքը: Հոս ալ կը յիշատակուի ուրիշ ազնուական ֆրանսացի միսիոնար մը՝ Baron de Boislecompte, որ կը յայտարարէ. «Հայերը՝ ըլլալով Բարձրագոյն Դրան բոլոր Թուրքերէն ամէնէն ջերմեռանդ հաւատացեալները եւ մեծահարուստները, ամէն ջանք թափեցին Պոլսոյ մէջ գտնելու հզօր նեցուկներ եւ անոնցմէ պաշտպանուած՝ յաջողեցան գրաւել Երուսաղէմի միւս կրօնաւորներուն հողերը»:

Հետաքրքրութեան արժանի է նաեւ 1644-ին Փարիզի մէջ փորագրուած պատկեր մը, թիւ 513, այն ատենուան Երուսաղէմի հայ պատրիարքը ներկայացընող, իր վերարկուով, փիլոնով, սկըրնատիպ վեղարով եւ հովուական գաւազանով, բարձունքի մը վրայ պտըտած պահուն: Հաւանաբար, Գրիգոր Մարգարեան Գանձակեցի Պարոն Տէր Պատրիարքն է (1615 - 1647), որուն աքեմին նկարագրութիւնն ալ նշուած է ֆրանսերէնով:

Իբրեւ ժողովրդական նկարի նմոյշ՝ փայտի վրայ փորագրութիւն մըն ալ ռուսերէն լեզուով երկար բացատրութեամբ Մոսկուայի մէջ տպուած 1899-ին, թիւ 511, ուր ներկայացուած է 1859, Մայիս 9-ին Աղեքսանդր Բ. ցարին եւ ցարուհիին այցելութիւնը Երուսաղէմ եւ անոնց ընդունուիլը Հայոց Պատրիարք Իզմիրցի Յովհաննէս Մովսէսեանի կողմէ: Առաջին կարգին կը տեսնուի հեծեալ արքայական ամոլը իր փառահեղ շքախումբով եւ խորքին ալ, Հայոց վանքի մեծ դարպասէն ընդառաջող պատրիարքական թափօրը զգեստաւորուած:

Դարձեալ ռուսական գործ մը, երեւցած կրկին Մոսկուայի մէջ, 1864-ին, այս անգամ ալ վիմագրութիւն մը, թիւ 512, ուր ռուսերէնով կը ցուցադրուի հայկական վանքին մուտքի գլխաւոր դուռը:

Տարբեր վիմագրութիւն մըն ալ Լոնտոնի մէջ իրագործուած 1860-ին, թիւ 514, ուր անգլիացի ճամբորդ մը ներկայացուցած է Հայերուն կողմէ իրեն տրամադրուած կամարաձեւ սենեակը, աջին ալ գծելով երկարամօրուք հայ վանական մը, իր սրածայր փակեղով:

Եւ արդէն, այս քանի մը օրինակները, բոլորն ալ, հարկ է ճշդել, օտար արուեստագէտներու գործեր, բաւական են պատկերազարդելու Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հաստատումը Երուսաղէմի սրբազան հողերուն վրայ, բացառիկ մենաշնորհ մը միջազգային արժէքով զինքը դասող՝ միւս քոյր Եկեղեցիներու կողքին՝ հաւասար աստիճանով:

Այս պատմական կուռ եղելութենէն ետք, ի՞նչպէս կրնանք մեր ազգային յուզումը զսպել եւ չյիշել երախտութեամբ մեր անցեալ դարերու հնարագէտ հայ վաճառականներուն, ջերմեռանդ ուխտաւորներուն, Պոլսոյ բանիմաց ամիրաներուն եւ պատկառազդու եկեղեցականներուն յարատեւ գործունէութիւնը: Այսպէս, անոնց օսմանեան Պետութեան վեհապետներուն եւ գերադաս իշխանաւորներուն մօտ յամառ միջնորդութեան շնորհիւ, կրօնքի ուղիով, յաջողեցաւ Հայերուն Երուսաղէմի մէջ ոտք դնել եւ մնալ մինչեւ այսօր:

Այս ընդհանուր հաստատումէն ետք, մեր մասնագէտ հայ պատմաբաններուն կը վիճակի նման բացառիկ առիթ մը օգտագործելով՝ ձեռնհասօրէն տալ նկարագրութիւնը վերոյիշեալ ազգանուէր իրականութեան բոլոր զարմանազան մանրամասնութիւններուն: Սակայն, անդրպելի օրինակ մը միայն: Ակնցի նշանաւոր Սեղբոս ամիրա Երեւանեանց, 1727-ին, Պոլիսէն Երուսաղէմ իր ուխտագնացութեան առթիւ, իբրեւ ընծայ՝ իր հետ կը տանի Յովհաննէս Կոլոտի միջոցով Սուլթանէն ստացած Ս. Յակոբը նորոգելու հրամանագիրը, աջ ու ձախին ծախսելով 28.439 դահեկան, առասպելական գումար մը մեր օրերու սակերուն համեմատութեամբ:

Արդարեւ, Պոլսոյ մեր անցեալի համայնքային ղեկավարները, մինչեւ 1908ի «ազատամիտ» Սահմանադրութիւնը —վերջին ապացոյցն ալ Գաւրգիլի Ունճեան եղբայրներուն նիւթական տիրութիւնը Արմաշի վրայ—, այդ ղեկավարները՝ այնպէս մը պահպանեցին անհայրենիք հայ ժողովուրդին հաստատումը Երուսաղէմի մէջ, որ ան կրնայ նոյնիսկ այս օրերուն աշխարհի ամենազօր Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն ալ նախանձը գրգռել, անոնք որ բուռ մը սուրբ հողի կարօտ կը քաշեն...

Մեր վանքին այս բացառիկ վիճակը, միջազգային օրէնսդրութեան տեսակէտով իսկ, հազուագիւտ երեւոյթ մը, յառաջիկայի խորագէտ ժողովականներուն ուղեղը չարչրկող: Եւ այս թնճուկաւոր պայմաններու հեռանկարին մեր աչքերը սեւեռած՝ կասկածանքով դիմաւորելու ենք հայկական Երուսաղէմի հոգեւոր եւ քաղաքական ճակատագրովը զբաղողներուն գալիք որոշումները...

Արդէն, Հայոց նորընտիր Պատրիարք՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանի հայերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն յայտարարութիւնները վանքին աղէտալի կացութիւնը պատկերացնող՝ չափազանց յոռետես են, ընթերցողները սարսռացնելու աստիճան: Եւ ան՝ այս ողբերգական վիճակը եւ աւարառութիւնը կը վերագրէ նախորդ վարիչներուն արծաթասէր մոլեռանդութեան...:

Բնականաբար, այս օրերու հայ եկեղեցւոյ իշխաններուն քմահաճոյքին յագուրդ տուող սատափագոյն Գարարի մարմարէ ծաւալուն գուռերուն մէջ լոգանք առնողներէն (*) հնարաւոր պիտի չըլլար պահանջել օրինակը 1720 տարիներուն, Շղթայակիր Գրիգոր Վրդ. Պատրիարք Շիրվանցիին, որ իր վզին անցուց երկաթէ շղթայ եւ ուսին առաւ ոչխարենի երկաթագամ քուրձ, մինչեւ այն օրը՝ երբ յաջողեցաւ ազատել իր ընչաքաղց եւ նենգաւոր նախորդներուն կողմէ գրաւ դրուած դարաւոր վանքին կալուածները ու պարտէզները՝ Պոլիս, Հալէպ, Դամասկոս, Երուսաղէմ, Յոպպէ, Դամլա, եւլն. եւլն.:

Երանաշնորհ Մեսրոպ Եպիսկ. Նշանեան, 1931-ին, իր հրատարակած Տիգրան Սաւալանեանցի «Պատմութիւն Երուսաղէմի» երկհատոր աշխատասիրութեան մէջ, կը հաւաստէ, էջ 691, որ առաքինազարդ Շղթայակիրին «սոյն երկաթագամ ոչխարենին կը պահուի Ս. Յակոբի Գանձարանին մէջ»:

Եւ այսօր, եթէ այդ չնաշխարհիկ քարերէ զուրկ անբախտ ոչխարենին դեռ հանգիստ մը փտած է իր առաջուան տեղը, այսինքն այդ տենչալի համբաւաւոր Գանձարանին մէջ, թերեւս նորահաս Պատրիարքին համար, այդ փշոտ վերարկուն, նման ահեղագոչ կացութեան մը առջեւ, ներշնչումի յարմարագոյն աղբիւրը հանդիսանայ անոր յառաջիկայ անզերծ գործունէութեան:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(*) Հա՞րկ է ճշդել որ Պապը եւ կարդինալներ կ'իջեւանին առաջնորդարաններու մէջ:

Իտալահայ նամականի

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ ՓՐՈՖ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

Միլանոյի հայութիւնը Մայիս 9, Հինգշաբթի երեկոյեան վերստին ապրեցաւ նշանակալի օր մը: Մեծարանքի հաւաքոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ Հայ Տունի հիւրընկալ սրահներուն մէջ, ի պատիւ գաղութիս ծանօթ եւ յարգարժան անդամներէն, ճարտարագէտ Տոքթոր փրոֆ. Յարութիւն Գազանճեանի, որուն յանձնուեցաւ Եւրոպական Արժանիքի վկայականը եւ արծաթեայ շքանշանը, Լիւքսամպուրկ հաստատուած Եւրոպական Արժանիքի Հիմնարկին կողմէ, «Առ ի վըկայութիւն իր ցուցաբերած ջանքերուն ի նպաստ Եւրոպայի ժողովուրդներուն միութեան, խաղաղութեան, ազատութեան եւ եղբայրութեան մէջ»:

Հայ Տան սրահը լեցուն էր հայ եւ մանաւանդ օտար հիւրերով որոնք փութացած էին իրենց յարգանքի բաժինը բերելու մեծարեալին: Ներկաներուն մէջ մասնաւորաբար կը նշմարուէին. - Իշխան դոկտ. Վիլհէլմ Ֆօն Հօհէնցոլլէրն, տնօրէն՝ Արուեստի եւ գծագրութեան միջազգային վարժարանին (International College of Art and Design) որուն ճարտարապետական գծագրութեան ամպիոնի դասախօսն է փրոֆէսէօր Յ. Գազանճեան. Կոմս Սալվատոր Լէշշէ տի Թէսանօ, որպէս ներկայացուցիչ Եւրոպական Արժանիքի Հիմնարկին. ներկայ էին նաեւ վարժարանի ուսուցչական կազմէն դասախօսներ: Այս պարագան նկատի ունենալով ամբողջ հանդիսութիւնը ընթացաւ իտալերէն լեզուով:

Հանդիսութեան տանտէրը կը կազմէր դոկտոր Գազանճեանի ամփոփ դասախօսութիւնը ճարտարապետական հետաքրքրական նիւթի մը մասին որ կը շօշափէր Անիի կաթողիկէին առնչութիւնը գոթական արուեստին հետ:

Օրուան հանդիսավար, Հայ Տան վարչական անդամ Տոքթոր Օննիկ Բամպակեան ձեռնհասօրէն վարեց հանդիսութիւնը: Բեմ հրաւիրեց Պր. Հրանդ Բամպակեանը որ մեծարեալը ներկայացնող նախաբանին մէջ նշեց որ այսօր իրեն տրուած է դժուարին եւ նոյն ժամանակ պատուաբեր պարտականութիւնը ներկայացնելու շատ սիրելի բարեկամ մը, յանձին ճարտարագէտ տոքթ. փրոֆէսէօր Յարութիւն Գազանճեանի: Դժուարին պարտականութիւն մը իսկապէս, որովհետեւ պէտք է ներկայացնել անձնաւորութիւն մը, այլ մանաւանդ բարեկամ մը որ կը խրտչի ցուցամոլութենէ. համեստութեան մարմնացում մը որու մէջ կը կերտուի իր մեծութիւնը որպէս մարդ, որպէս գիտնական եւ մտաւորական: Պիտի ջանամ ամփոփ գիծերով ներկայացնելու իր կենսագրականը, աւելի հեղինակաւոր ներկաներու թողելով համապատասխանօրէն զայն ծանօթացնելու պարտականութիւնը:

Յարութիւն Գազանճեան ծնած է Թիֆլիս, 1909 Սեպտեմբեր 18-ին: Յաճախած է Իշխանուհի Արղութեանի մանկապարտէզը. յետոյ տարի մը եղած է Գորկանովի վարժարանը: Յաջորդաբար երկու տարի անցուցած է առանց ուսումի, որովհետեւ տեղական համայնավար իշխանութիւնները արգելք հանդիսացած են իր ուսման շարունակութեան: Վերջապէս 1921-22 շրջանին արտօնուած է շարունակելու իր ուսումը յաճախելով պետական դպրոցի 2-րդ Կիմնազիայի դասարանը:

Յաջողելով դուրս ելլել Խորհրդային Միութենէն, մօրը հետ հաստատուած է Վենետիկ, յաճախած է Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը եւ զայն յաջողութեամբ աւարտել է. յետոյ արձանագրուած է Հռոմի համալսարանի ճարտարապետութեան բաժինին: 1933-ին աւարտած է բարձրագոյն նիշերով, որպէս դոկտոր - ճարտարագէտ: Իր ցուցաբերած գիտական բարձր պատրաստութեան համար անմիջապէս որպէս օժանդակ դասախօս հրաւիրուած է փրոֆ. Չիգոլէթթիի կողմէ տեղագրութեան (topographie) եւ երկրաբաշխութեան (geodesie) ամպիոնը, ուր մնացած է մինչեւ 1945: Այդ ժամանակաշրջանին կատարած է Ֆորօ Ռոմանոյի, Բալաթինոյի, Ֆորօ Իմբէրիալէի, Տոմուս Աուրէայի եւ մօտակայ շրջաններու վերականգնումի չափագրութիւնները. նոյնպէս՝ Ֆրասգաթիի շրջանի չափագրութիւնը Մօնթէ Բորցիոյի Աստղադիտարանին կառուցման համար, իսկ օժանդակած է փրոֆէսէօր Աքուիլինայի Վատիկանի աստղադիտարանին կառուցման վերաբերեալ չափագրութիւններուն, ստանալով յիշեալ գիտականին անվերապահ գնահատանքը: Յաջորդաբար հարթաչափական ճշգրիտ հաշուարկումի աշխատանքներ կատարած է Բէնաքիէրէի ջրուղիին համար: Շինարարական ասպարէզին մէջ ղեկավարած է Իլլիրիօ վարժարանի, քափուչիններու ընդհանուր վարչատան, Բարիոլի Վիլլի Ֆէրէթթիի, հայկական Լեւոնեան վարժարանի, Վիլլա Պատօկլիոյի եւ պելժիական ակադեմիայի շինութիւնները:

Գործի պատճառաւ Միլանօ փոխադրուելով 1945-ին, տեղւոյն Փոլիթէքնիք համալսարանին մէջ եղած է օժանդակ դասախօս փրոֆէսէօր Գասինիսի տեղագրութեան եւ երկրաբաշխութեան ամպիոնին ուր պաշտօնավարած է մինչեւ 1970. որմէ յետոյ անցած է Արուեստի եւ Գծագրութեան Միջազգային Վարժարանը ուր կը գործէ մինչեւ այսօր որպէս վարիչ

ճարտարարուեստական գծագրութեան (industrial design) ամպիոնին: Միլանոյի մէջ ալ ունեցած է շինարարական կարեւոր գործունէութիւն մը:

Ինչ կը վերաբերի հայ մշակութային գործունէութեան, փրոֆ. Գազանճեան եղած է Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան հիմնադիրներէն, վարչական անդամ 1965-ին. ապա եղած է անդամ Միլանոյի Հայ Մշակոյթի ուսումնասիրութեան եւ վաւերագրումի կեդրոնի: Մասնակցած է հետազօտական եւ վաւերագրական առաջին արշաւախումբին դէպի Մայր Հայրենիք միասնաբար փրոֆ. Ալպակօ Նովէլլոյի եւ տոքթ. Արմէն Մանուկեանի: Մասնակցած է հայ արուեստի եւ ճարտարապետութեան նուիրուած բոլոր գիտաժողովներուն, կարդալով ուսումնասիրական զեկուցումներ Զուարթնոցի, հայկական գմբէթին եւ Վաղարշապատի Սուրբ Հռիփսիմէի հակաշարժական կառոյցման մասին: Պր. Բամպակեան եզրակացուց իր խօսքը մէջբերելով հայկական պատարագէն հատուած մը ուր կ'ըսուի «Արժան եւ իրաւ» որ թարգմանի իտալերէն «In verità è meritevole»: Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան եւ իմ կողմէ ընդունէ, բաւ ջերմագոյն մաղթանքներ արեւշատութեան եւ առողջութեան որպէսզի ուրախութեամբ կրես արժանեաց չքանշանը որուն խիկայէս արժանի ես»:

Օրուան յատուկ դասախօսութենէն առաջ բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկին Շաքէ Գէորգեան որ խոր ապրումով կարդաց Դանիէլ Վարուժանի «Անիի աւերակներուն մէջ» բանաստեղծութենէն հատուածներ իտալերէնի թարգմանուած Հ. Մեսրոպ Ճանաշեանէ, արժանանալով գնահատական ծափահարութիւններու:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ փրոֆէսօր Յարութիւն Գազանճեան որ (իտալերէն) սկսաւ իր դասախօսութիւնը: Նախ, քան բուն նիւթին անցնիլը, յարգելի փրոֆէսօրը ուզեց իրաւ գիտնականի համեստութեան տուրքը տալ, շեշտելով որ իրեն եղած այսօրուան պատիւը եւ տրուած չքանշանը կը պատկանին նաեւ իր ազգին, հայութեան, որ դարերու ընթացքին հանդիսացած է կամուրջ մը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ եւ պայքարած է հաւաքականութեան գետին մը ստեղծելու համար ըլլայ մշակութային, թէ գեղարուեստական եւ առեւտրական մարզերուն մէջ: Անա այս նկատումներէն թելադրուած՝ ցանկացած է որ չքանշանի յանձնումի արարողութիւնը կատարուի Հայ Տունի երդիքին տակ, եւ իր բանախօսութեան նիւթն ալ ըրած էր՝ հետաքրքրական հարցական մը թէ «Անիի Կաթողիկէին եւ Գոթական ճարտարապետութեան մէջ առընչութիւններ կա՞ն արդեօք»: Նկատելով որ իր ունկնդիրները մեծ մասամբ մասնագէտներ չեն, տոքթ. Գազանճեան իր դասախօսութիւնը կատարեց դիւրահասկնալի ոճով, խուսափելով արհեստագիտական բացատրութիւններէ, եւ զայն համեմելով լուսապատկերային ցուցադրութեամբ բաղդատական նկարներով: Նկատի ունենալով դասախօսութեան նիւթին շահեկանութիւնը, զայն յաջորդաբար պիտի ներկայացնենք «Յառաջ»ի ընթերցողներուն: Դասախօսութեան աւարտին երկար ծափահարութիւններ:

Օրուան հանդիսավարը յաջորդաբար բեմ հրաւիրեց միջազգային վարժարանին վերատեսուչը փրոֆէսօր Տոքթոր Վիլհելմ Ֆոն Հօհէնցօլլէրնը որ որպէս մեծարեալի անմիջական գործակիցը, իր փառաշուք արտաքինէն բխող հռետորական հարուստ ոճով սկսաւ իր ուղերձը:

Նախ ընելով պատմականը Արուեստի եւ գծագրութեան (design) գոլէճի հիմնարկութեան, թուելով իր բախտորոշ հանդիպումը փրոֆ. Գազանճեանի հետ, տալով իր անվերապահ գնահատանքը անոր գիտական եւ մանաւանդ մարդկային արժանիքներուն:

«Այս գիշեր, ըսաւ, ես կ'ուզեմ խօսիլ վկայելու Մարդու մը մասին, Մարդուն որուն հանդէպ կը տածեմ որդիական սէր մը, որ իր արմատները կ'երկարէ երկար տարիներու գործակցութեան եւ փոխադարձ վստահութեան մէջ, հաստատուած հանդէպ իր ստեղծած վարկին համար: Այսօր երբ անօրինութեան գրասենեակս կը մտնեմ, գրասեղանիս վրայ կը գտնեմ դասախօսներու գրաւոր դիմումներ, որոնք պատիւ կը համարեն դասաւանդելու մեր վարժարանին մէջ որ համալսարանական աստիճան կը կրէ: «Պապա Յարութիւն»ը, ինչպէս մտերմաբար զինք կը կանչեմ, իր ազնուական պարզունակ զգացումներով ինչքա՞ն «պարգեւներ» ըրած է, ինծի ծանօթացնելով հայ մշակոյթը, անոր գեղեցիկ բայց դժուար լեզուն, իր ժողովուրդին ցեղասպանութիւնը, նոյն ժամանակ փոխանցելով իր մեծ խոհականութիւնը: Եւրոպական արժանիքի արծաթեայ չքանշանը որ այսօր արժանիօրէն կը փայլի իր կուրծքին վրայ, պատիւ կը բերէ անշուշտ իրեն, բայց մանաւանդ իրեն պէս այդպիսի Մեծ Հայու մը որ պատիւ կը բերէ ամբողջ եւրոպական հասարակութեան»: Խանդավառ ծափերով ընդունուեցաւ իշխան Հօհէնցօլլէրնի սրտաբուխ ուղերձը:

Յաջորդաբար բեմ հրաւիրուեցաւ Եւրոպական Արժանիքի Միջազգային Հիմնարկի փոխ-նախագահ կոմս տոքթ. Սալվատոր Լէշշէ Տի Թէսանօ. ան իր ուրախութիւնը յայտնեց որ հիմնարկի նախագահ եւ Եւրոպայի ծերակուտական Ֆրանսուա Վիզինի եւ նոյն հիմնարկի պատուոյ նախագահ՝ Լիւքսամպուրկի Դքսութեան վարչապետ Ժագ Սան-Թէրի կողմէ պաշտօնապէս լիազօրուած է զինք ներկայացնելու ճարտարագէտ տոքթ. Յարութիւն Գազանճեանի պարգեւատրման հանդիսութեան: Խօսքը ուղղելով հայ հասարակութեան՝ «Սիրելի բարեկամներ, ազնուական Հայաստանի զաւակներ, գերեւս աւելորդ է ձեզի ներկայացնել Յարութիւն Գազանճեանը զոր տարիներէ ի վեր կը ճանչնաք եւ զայն կը գնահատէք: Դուք վարժուած էք անոր մէջ տեսնելու մեծարժէք ճարտարապետ մը, նշանաւոր մաթեմաթիկոս մը որ գիտէ, հետազօտութեամբ մտահոգուած, թիւերու գիտութիւնը համեմատել քննութեան եւ ուսումնասիրութեան ենթակայ երեւոյթներու ապացուցման: Դուք վարժուած էք իր մէջ տեսնելու դասախօսը որ կը ձգտի զարգացնելու եւ կազմաւորելու միտքն ու գիտակցութիւնը երիտասարդ սերունդներուն որոնք մարդկութեան ապագան պիտի հանդիսանան, սակայն ձեր մէջ շատ քիչեր միայն գիտեն որ Գազանճեանի մեծ համեստութեան ներքեւ թաքնուած է մէկը այն իրական հանճարներէն որոնք պատիւ կը բերեն ազնուական Հայաստանին, ձեզ հիւրընկալող Իտալիոյ, Եւրոպային որ պիտի միանայ, համայն աշխարհին եւ մարդկային ցեղին»: Եւ այս ըսելով, կոմս Լէշշէ տի Թէսանօ, Յարութիւն Գազանճեանի կուրծքին դրոշմեց Եւրոպական Արժանիքի արծաթեայ չքանշանը, ներկայ հասարակութեան խանդավառ ու երկարատեւ ծափահարութիւններով:

Հանդէսի փակումը վիճակուած էր երիտասարդ երգչախումբին որ օտար բազմաթիւ հիւրերուն ի պատիւ ներդաշնակօրէն երգեց Շուպէրթի «Թմբին» (Lindenbaum) նախ հայերէն բառերով եւ ապա գերմաներէն մեներգով, ղեկավարութեամբ Հրանդ Բամպակեանի:

Ընդունելութիւնը վերջացաւ հիւրասիրութեամբ, կատարուած Հայ Տունի կողմէ եւ ներկաները գոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ մեկնեցան ջերմօրէն շնորհաւորելով մեծարեալը որ պատիւ եւ վարկ կը բերէ իտալահայ համայնքին:

Հ. Բ.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Մայիս 17–էն 19, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը գումարեց պատգամաւորական ժողով, Մարսէյլ, «Էսփաս Սէն Շառլ» սրահին մէջ:

Համագումարի պաշտօնական բացումէն առաջ տեղի ունեցաւ, Ուրբաթ, Մայիս 17, ժամը 19–ին, ընդունելութիւն մը կազմակերպութեամբ Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերուն, որուն մասնակցեցան 21 մասնաճիւղերու պատգամաւորները՝ եկած Ֆրանսայի տարբեր քաղաքներէն, եւ հրաւիրուեցան միութիւններու ներկայացուցիչներ, հայ թէ օտար անձնաւորութիւններ: Նշենք ներկայութիւնները Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, Նշան Ծ. Վրդ. Գարաքէհէյեանի, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանի, Պուշ տիւ Ռոնի երեսփոխաններ՝ Միշէլ Փըզէի եւ Ժանին Էքօշարի, Մարսէյլի քաղաքապետին կցորդ՝ Էլիզ Յակոբեանի, Ժան Քէհայեանի՝ Մարսէյլ – Փրովանսի մամուլի Ակումբին նախագահ եւայլն...:

Քլեմանս Թիւթէլեան յանուն Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերուն բացաւ ընդունելութիւնը, բարի գալուստի խօսքերով:

Էլէն Մերճանեան Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան նախագահուհին շնորհակալութիւն յայտնեց Մարսէյլի մասնաճիւղերուն լաւագոյն պայմաններու մէջ կազմակերպած ըլլալուն համար համագումարը: Ութ տարի յետոյ կը վերադառնանք, ըսաւ, Մարսէյլ, ուր Կապոյտ Խաչը տիրական ներկայութիւն է, ուր կայ գաղութ մը կենսունակ, գաղութ մը որ ունի ազգ. հարազատ դիմագիծ, գաղութ մը որ իր ղանազան եւ այլազան միութիւններով, հաստատութիւններով՝ մշակութային, եկեղեցական, կրթական, ընկերային, քաղաքական, բարեսիրական, մարզական, երիտասարդական... վառ կը պահէ ոգին հայկազեան: Գաղութ մը, որ կը վայելէ մեծ համարում տեղական իշխանութիւններուն կողմէ, որոնք մանաւանդ ճակատագրական օրերուն կը բերեն իրենց աջակցութիւնը:

Այս համագումարին ներկայ եղաւ Հ.Օ.Մ.ի կեդրոնական վարչութեան նախագահուհին՝ Ալիս Մատիլեան: Ողջունեց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 37–րդ Շրջանային Պատգամաւորական Ժողովը, մաղթելով որ ըլլայ համագումար մը կեդրոնացած կազմակերպութեան ընդհանուր շահերուն վրայ, ի մասնաւորի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ծրագիրներուն վրայ, որոնք անկասկած, աւելցուց, պիտի ձգտին բարելաւել Ֆրանսահայ գաղութը եւ Հայրենի ժողովուրդի վիճակը: Ապա, Ալիս Մատիլեան յայտարարեց՝ «Ճակատագրական օրեր կ'ապրի մեր ժողովուրդը Հայաստանի եւ Արցախի մէջ: Հայրենիքի ինքնապաշտպանութեան սրբազան գործը, անմեղ զոհերուն կանչերը, հերոս ֆետայիներուն աճիւնները կու գան մեր մէջ վառ պահելու այն համոզումը թէ մենք եւս մեր բաժինը պէտք է բերենք այս պահանջատիրութեան արդար պայքարին:...Պատրաստ պէտք է ըլլանք մեր կեցուածքով, մեր էութեամբ, մեր մշակած ծրագիրներու ճամբով եւ միշտ զօտեպնդուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսլականով որպէսզի արագօրէն հասնինք հայրենիքի կանչերուն եւ կարիքներուն»:

Ապա, նախագահուհին՝ Հ.Օ.Մ.ի կեդրոնական վարչութեան, բնորոշեց պատգամաւորական ժողովներու իմաստը, օրակարգի վրայ դրուած աշխատանքներու կարեւորութիւնը, ըսելով թէ նման ժողովներ վերանորոգման ուխտի առիթներ են, անդամուհիները նոր յանձնառութեանց մղելու առիթներ: Անդրադառնալով Հ.Օ.Մ.ի համաշխարհային նպատակներուն, շեշտեց՝ «Բարեսիրական կազմակերպութիւն ենք այո, բայց եւ նոյնպէս ազգային կազմակերպութիւն» եւ այդ իմաստով Հ.Օ.Մ.ը իր 157 մասնաճիւղերով պէտք է հասնի հայ ժողովուրդի բոլոր կարիքներուն, ուր որ ալ ըլլայ, Սփիւռքի ամէնէն աննշան վայրէն մինչեւ Գետաշէն, Մարտունաշէն, Շահումեան, Ստեփանակերտ կամ Երեւան ու աւելցուց՝ «ոչ արուեստական կաշկանդումները, շրջափակումները եւ ոչ ալ խորհրդային բանակը իրաւունք ունին արգելք հանդիսանալու մեր նպատակներու իրագործման»:

Յետոյ, Ալիս Մատիլեան ըսաւ թէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Հ.Օ.Մ.ի ընտանիքէն ներս յառաջապահի դեր խաղացած է մանաւանդ Հայաստանի երկրաշարժի առթիւ, առաջին օրէն իսկ Հայաստան ըլլալով, մնայուն ներկայացուցիչ ունենալով, անմիջական օգնութեան հասնելով, դրասենեակ բանալու իրաւունք ստանալով: Իր խօսքի աւարտին, Ալիս Մատիլեան մաղթեց որ այս Պատգամաւորական Ժողովը հոգեպէս ամրապնդէ մասնակցողները, կրկնապէս զօրացնէ անոնց զոհաբերութեան ոգին եւ բոլորը առաջնորդուին մէկ ժողովուրդ, մէկ նպատակ, մէկ պայքար հասկացողութեամբ:

**

Յաջորդական նիստերու ընթացքին օրակարգի գլխաւոր նիւթեր եղան՝ Հայաստանի եւ Արցախի այժմեան վիճակը, կրթական եւ դաստիարակչական հարցերը, Պելֆոնթէնի կայանը եւ փոխ-յարաբերութիւնները երկրէ երկիր, մանաւանդ երիտասարդութեան համար:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Վահրամ Կէօքճեան, մասնակից Կիլիկիոյ ազատագրական պայքարի, հրապարակագիր, պատմագիր, երկարամեայ անդամ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան: Ծնած էր 1894-ին, Սիս, տեսած ու կրած էր 1909-ի Կիլիկիոյ ջարդերը, 1915-ին հայկական գողգոթայի օրերը ապրած էր Հալէպ եւ կորսնցուցած մայր, եղբայր, քոյր եւ շուրջ 80 հարազատներ: Մազապուրծ ազատած էր Իզմիրի աղէտէն: Նախնական կրթութիւնը ստացած էր Սիսի Ազգային Վարժարանը եւ բարձրագոյնը՝ Տարսոնի ամերիկեան Սէյնթ Փոլս գոլէճը: Եղած է Ատանայի «Հայ Ձայն» օրաթերթի օգնական խմբագիր: Իզմիրի աղէտէն ետք ապաստանած է Յունաստան, 1928-ին եղած է Նպաստամատոյց ընկերութեան Սուրիոյ մանչերու որբանոցին տեսուչ, փոխադրուած է Աղեքսանդրիա եւ դարձած Զափահաս որբերու տան տնօրէն: 1929-ին կ'անցնի Ատտիս Ապապա, որպէս տեսուչ տեղւոյն հայկական վարժարանին: 1955-ին Եթովպիայէն, ընտանիքով փոխադրուած է Նիւ - Եորք: Կանուխէն անդամ էր Հ. Բ. Ը. Միութեան: Աշխատակցած է Սելանիկի «Նոր Ալիք»ին, Աթէնքի «Յաղթանակ»ին, Գահիրէի «Արեւ»ին եւ Պոսթընի «Պայքար»ի:

**

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններ նշած են Հոգեգալուստի աւանդական տօնակատարութիւնը: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, Պէյօղլուի Մատենադարանի սրահը եւ քովնտի սենեակները խմբուած է հոծ բազմութիւն մը աւանդական սիրոյ սեղանին շուրջ, որ նախագահած է Շահան Եպիսկոպոս: Օրուան հանդիսավարը եղած է Վաղարշակ Զիլճեան (հոն՝ փակագիծի մէջ, կ'արժէ նշել «Մարմարա» իր թղթակցութեան մէջ կը շեշտէ. - «Պր. Զիլճեան հանդէսը ծայրէն մինչեւ վերջ պիտի վարէր շատ սահուն հայերէնով մը...», ինչ որ կը նշանակէ թէ սահուն հայերէն խօսիլը, արտասովոր երեւոյթ մը դարձած է նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ...): Պէյօղլուի տեղեկագիրը ներկայացուցած է Նշան Պապահան (որու գեղեցիկ հայերէնն ալ ուշադրութիւն գրաւեր է...): Իր տեղեկագիրը կարդացած է նաեւ Էսաեան վարժարանի տնօրէնուհի Տիկին Ս. Նշան, որմէ պարզուած է որ համալսարանական մուտքի քննութեան մասնակցող 32 շրջանաւարտներէն 30-ը յաջողած է: Խօսք առած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան, որ մեծարած է ի մասնաւորի Տիկին Մարկրիթ Պալըքճեանը, որու իշխանական նուէրով նոր զարկ մը տրուած է Պէյօղլուի: Խօսած է նաեւ Տոքթոր Արամ Ֆրնտըք, ապա, հաւաքոյթը փակած է Շահան Եպիսկոպոս: Մէջ ընդ մէջ եղած են երգեր եւ արտասանութիւններ:

**

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 18-ին ճաշ մը տեղի ունեցած է «Նոր Սան» պարբերաթերթին հրատարակութեան առթիւ, ի պատիւ այն երիտասարդներուն, որոնք ստանձնած են թերթին խմբագրութիւնն ու վարչութիւնը: Բացումը կատարած է Տիկին Լուիզ Պաքար, որ կարեւոր հանգրուան մը նկատած է «Նոր Սան»ի վերհրատարակութիւնը: Մկրտիչ Մարկոսեանի հանդիսավարութեամբ բոլոր ներկայ երէց գրողները՝ Զահրատ, Խրախունի, Ռ. Հատտէճեան, Վ. Կոմիկեան, Ի. Սարըասլան եւ ուրիշներ արտայայտուած են: Արտասանութիւններ եւ երգեր աւելի ջերմացուցած են մթնոլորտը:

**

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Սահակեան – Նունեան Վրժ.ի ճաշասրահին մէջ, Մայիս 19-ին, տեղի ունեցած է հանդիսութիւններ: Նախապէս, Ս. Գէորգ տաճարին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցանուած է Հ. Մանուէլ Վրդ. Երկաթեանի կողմէ: Աշխարհական հանդիսութեան խօսնակը եղած է Խաչիկ Սարըըը, ապա, խօսք առած են Սահակեան Սանուց Միութեան նորընտիր ատենապետը՝ Ժիրայր Կարիպկին, տնօրէնուհի՝ Էլիզապէթ Զէքին: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական բաժին մը:

Տիկին Վէնսան Հաթայեան (ծն. Սեսիլ Թափիպեան),
Տիկին Թագուհի Աբրահամեան եւ զաւակները,
Պր. Յակոբ Հաթայեան եւ զաւակները,
Օր. Մարի Հաթայեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Կազէրեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մանուկ Կազէրեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Հէքիմեան եւ զաւակները (Միացեալ - Նահանգներ),
Տիկին Ռոզ Հէքիմեան - Պիւրազովիչ եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Մարգար Մարգարեան,
Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ֆրէժոն եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Գարաօղլանեան, Միքայէլեան (Արժանթին), Տէր - Կարապետեան (Միացեալ - Նահանգներ), Այվազեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն

ՎԷՆՍԱՆ ՀԱԹԱՅԵԱՆԻ

B.N.P.-ի պատուեալ տնօրէն
Հնարիչ
Պատերազմական խաչ 39 - 45

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 27-ին, 75 տարեկանին, յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean Goujon — Paris 8e
Երկուշաբթի, Յունիս 3, ժամը 10.30-ին:

Օրհնութենէ մը ետք, Երեքշաբթի, Յունիս 4, Վիէնի (Իզէռ) Սէն - Մօրիս Մայր տաճարին մէջ, թաղումը կը կատարուի Pont - Evêque-ի (Isère) գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ընտանիքը ցաւակցական այցելութիւն չընդունիր:

84, rue du 22 Septembre,
92400 Courbevoie

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Քոլոմպ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Տիրուհի Քէօլէեանի իր զաւկին Յակոբ Սերոբեանի մահուան առթիւ:

VOYAGE
culturel & humanitaire
EN ARMENIE

du 18 Juillet au 1er Août

accompagnateur :
PASTEUR SAMUEL SAHAGIAN

Lui écrire ou téléphoner :
58, rue Madame, 75006 Paris
Tél. : 45 - 48 - 13 - 50

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Անահիտ Սարաճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան անոր 15-րդ տարեդարձին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը (ԻՍՄԱՖ) շնորհակալութեամբ ստացած է Հայաստանի իր բժշկական եւ մարդասիրական գործունէութեան համար հետեւեալ նուէրները Ժիրայր Գարաճեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ սգակիր ընտանիքին. -

Տիկին Ժիրայր Գարաճեան 2500 Ֆր., Սիմոնեան ընտանիք (Շարանթոն) 2000, Ճիւանեան 2000, Ժէօլէն 2000, Սիմոնեան ընտանիք (Սէն - Մօրիս) 2000, Ֆարրիս Քարէլի անձնակազմ 1700, Ջամփէրլէնի 1500, Բարեկամեան, Մարկրիթ Ոսկեան, Ալպէր Տէրվանեան, Գասմաճեան, Թոնի Յարութիւնեան, Ֆելիքս Անդրէասեան, Կարապետ Տէրվանեան, Յովակիմեան 1000-ական Ֆր., Գայեանէ Տէրվանեան, Միսաքեան, Փէյէ, Ոսկեան, Պայլաք, Վիոլէթ Տէրվանդեան, Տէրվանդեան, Սամուէլեան 500-ական, Գայաճանեան, Շառլ Անդրէասեան 300-ական, Վիվիան Յարութիւնեան 200 Ֆր.:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԻՆ

Յունիս 2, Կիրակի օր, Տօն է Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագիչը այս առթիւ նաեւ, ի ժամ պատարագի, Դպրութեան եւ Սարկաւագութեան աստիճան պիտի շնորհէ Դ. Դասու մի քանի արժանաւոր դպիրներուն խարտափլակութեամբ Մովսէս Աւագ Քահանայ Գալէնտէրեանի:

Յաւարտ եկեղեցական արարողութեան, տեղի կ'ունենայ պատշաճ պատուասիրութիւն եկեղեցւոյս կից սրահին մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեան 8.30:
Պատարագ 9.30:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Էմիլ եւ Ալիս Ասլանեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն ԻՍՄԱՖ-ին (սանիալ «Յառաջ»էն) առքթ. փաթրիք խուպէսէրեանի զաւակին մահուան առթիւ:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ-Ի ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, կազմակերպութեամբ ծնողաց եւ ուսուցչական կազմերուն: Ելոյթ կ'ունենան դպրոցի 110 աշակերտներ եւ պարախումբի 30 անդամ - անդամուհիներ. Յունիս 2-ին, Կիրակի օր, ժամը 15-ին Իսի-ի քաղաքապետարանի սրահին մէջ
25 Ավիւնիւ վիքթոր Քրէսոն

Երգ ու պարով, նուագ ու արտասանութեամբ:

Կը հրաւիրուի կրթասէր հասարակութիւնը ներկայ ըլլալու եւ քաջալերելու աշակերտներն ու պատասխանատուները:

COMMUNIQUE

Le spectacle de l'Ensemble de jeunes artistes «*B A R E K A M O U T I O U N*» d'Erevan organisé par l'Association du 7 Décembre 1988 d'Issy-les-Moulineaux prévu pour le Vendredi 24 Mai 1991 à eu lieu le Mercredi 22 Mai pour des raisons indépendantes de la volonté de l'Association.

POUR LE THEATRE DU JARDIN
Gérard Madilian

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլս Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին՝ Կիրակի, Յունիս 2-ին, յետ պատարագի Մարսէյլի Ս. Յակոբ (Պուլվար Օտօ) Եկեղեցւոյ մէջ:

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique
Serpotz - Tarkmantchatz

au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop
7, 8 et 9 JUIN
de 10 heures à 18 heures

— P R O G R A M M E —

Vendredi 7 Juin
— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE
— 21 heures : Conférence «L'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian
Prof. à l'Université d'Alep (Syrie)
Diplômée de l'Université d'Erevan
Diplômée de la Sorbonne.

Samedi 8 Juin
— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin
— 10 heures : Messe solennelle
— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames
— 15 heures : Tirage de la Tombola.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, նաեւ համակիրները Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45, rue de la Défense - Issy-les-Moulineaux
Շաբաթ, Յունիս 1, ժամը 16-ին:

Այս ժողովի ընթացքին հաճելի եւ բացառիկ անակնկալ մը տեղի պիտի ունենայ:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Յունիս 3, ժամը 20.30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
(ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

A MONTMORENCY (95)
44-50, avenue Charles de Gaulle

Dimanche 2 Juin à partir de 11 heures

Partie artistique :
M A S S I S — M A R D I K
Chants et poésies interprétés par les élèves du cours NAREG d'Enghien les Bains

Entrée gratuite — Parking

Toutes mesures de protection ont été prévues en cas de mauvais temps.
Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48 - 78 - 02 - 99 ou à la Maison de retraite de Montmorency : 39 - 83 - 20 - 67

Départ Gare du Nord à partir de 10 heures, tous les quarts d'heure, jusqu'à 18 heures, descendre à Enghien, prendre l'autobus n° 13 jusqu'à l'arrêt Rue de Groslay

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

En réponse à son télégramme, le Conseil d'administration de la Croix Bleue a reçu la lettre suivante. -

CROIX ROUGE FRANCAISE

Paris, le 16 Mai 1991

Service des Affaires Internationales

Madame la Présidente,

J'ai été particulièrement sensible à votre message du 12 Mai concernant les violences qui se produisent actuellement en Arménie et sur leurs conséquences désastreuses en particulier pour les femmes et les enfants.

Comme vous le savez, la Croix-Rouge Française n'a pas vocation —pas plus que les autres Sociétés nationales de Croix-Rouge— pour intervenir auprès des Gouvernements dans ce type de situation. En revanche, le Comité International de la Croix-Rouge, à Genève, est habilité en vertu de la Convention du 12 août 1949 relative à la protection des personnes civiles en temps de guerre, à proposer ses services aux Parties du conflit.

Je transmets donc immédiatement au CICR copie de votre message.

En vous assurant de toute ma sympathie, je vous prie d'agréer, Madame la Présidente, l'expression de mes pensées les meilleures.

GEORGINA DUFOIX

ԵԱՆ'Ց ԱԿՈՒՄԲ

Հայաստանի
վաստակաւոր արտիստուհի
ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓՉԵԱՆ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՕՓՉԵԱՆԻ-ի

ԱՐՏԱԳԵՐՍ

(Փառանձեմ Թագուհի)
մոնոտրամը

Ուրբաթ, Մայիս 31, ժամը 20.30-ին
5, ave. Reille — Paris 14e
Երեկոյթը կը փակուի ընթրիքով մը:
Տեղերը ապահովելու համար
Հեռաձայնել. -
45 89 20 48

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՐՑԱՋՐՈՅՑ

ներկայութեամբ ընկերուհի՝
ՄԱՏԼԷՆ ԻՒԼԻՒՊԷՅԵԱՆԻ

եւ ընկերուհի՝
ՀԷԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ - ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ
Նախագահուհի Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի

Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին Ազգային Տան սրահին մէջ
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Յայտագրի վերջաւորութեան տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն:

Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
SECTION "ASTRIG"

Dîner Dansant

Samedi 8 Juin à partir de 20 h 30

au restaurant scolaire
169, rue Jean-Jaurès
95400 Arnouville-les-Gonesse

Chanteur B E D I K
Animation disc-jockey

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 31

VENDREDI
31 MAI
1991

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 800 Ֆ. — Վեցամսեայ : 410 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.100 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ.

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.547 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.547

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԹՈՎՊԻԱՆ բնականոն վիճակ մը չյաջողեցաւ գտնել եւ նոր տէրերը սկսան արդէն ժողովուրդին վրայ կրակելով: Ապստամբներու քաղաքական ծրագիրը բաւական անորոշ է: Լոնտոնի մէջ ալ, ուր բանակցութիւններ կան, Էրիթրէյի ժողովուրդին ազատագրութեան ճակատը կը պահանջէ անկախ Էրիթրէյի մը ստեղծումը եւ այդ պատճառով է, որ մերժած է մասնակցիլ նոր իշխանութեան:

ՄԱՐԱՇԻ ու Մուշի մէջ ապահովութեան ուժերու հետ բախումի մը ընթացքին սպաննուած են տասներկու քիւրտ մարտիկներ: Քիւրտ բանուորական կուսակցութեան զինեալ արարքները աւելի սպառնական բնոյթ առած են ու Հարաւ-արեւելեան Անատոլուի 10 քաղաքներուն մէջ 10 ամիս երկարաձգուած է արտակարգ կացութեան վիճակը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Օլէնփիքը չյաջողեցաւ իրագործել իր եւ Ֆրանսացիներուն երազը ձեռք ձգելով ախոյեան ակումբներու Եւրոպայի Բաժակը, հակառակ անոր որ ամբողջ խաղին ընթացքին կը տիրապետէր Պելկրատի «Կարմիր Աստղ»ին: 90 վայրկեաններու ընթացքին, ապա նաեւ երկարաձգումին ոչ ոք կրցաւ մէկ կոլ նշանակել եւ փենալթիներու միջոցաւ է, ի վերջոյ, որ հարկ եղաւ յաղթական մը ընտրել: 3-ի դէմ 5 կէտով Եուկոսլաւները յաջողեցան: Նախագահ Միթերան որ ընդհատած էր Ֆրանքեւգերմանական հանդիպումը Քոհլի հետ, մրցումին հետեւելու համար, համակրանքի հեռագիր մը ղրկեց Մարսէյլի խումբին, առ ի մխիթարութիւն: Մրցումը տեղի ունեցաւ Պառի (Իտալիա) ուր փութացած էին 18 հազար զօրակցող Մարսէյլի խումբին: Անոնց կարգին կարելի է յիշել՝ Միշէլ Ռոքար, Ժ. Լ. Պիանքօ, Ֆ. Պըրոէր (մարզական նախարար), Ա. Շաբանտոն, Ժ. Ք. Կոտէն, Ռ. Վիկուռու, Իվ Մոնթան, Պելմոնտօ եւլն. եւլն.: Պերնար Թափի ցաւ յայտնելով հանդերձ, ըսաւ թէ այս արդիւնքը կը փաստէ որ դրամը չէ որ միշտ կը յաղթէ, տաղանդն ալ իր տեղն ունի, ինչ որ նորութիւն մը կը թուի ըլլալ իրեն համար: Այսուհանդերձ, պարտութիւնն ալ պատճառ եղած է «ուրախալի» խրախճանքներու Քանըպիէրի վրայ, ուր բախումներ եղած են, խանութներ ալ թալանի տրուած: Ամէն կողմ, ջանք կը թափուէր զիրար գերազանցելու համար եւ Իւմանիթէն իսկ չէր վարանած սրբապղծութիւն մը գործել Էնթէրնասիոնալը օգտագործելով այդ մրցումին համար եւ հսկայ տառերով, Ա. էջը տիտղոսելով՝ «c'est la lutte finale...»:

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ բացը գոցելու համար, անտեսութեան նախարարը՝ Փ. Պերէկովուա 17 միլիառ Ֆրանք կը փնտռէ: Պետական ծախքերը բոլոր մրցանիշները կը կոտրեն, մինչ աճը դանդաղած է: Պետութեան մը համար, բազմաթիւ ձեւեր կան դրամ գտնելու համար, կը բաւէ տուրքերը աւելցնել: Օրինակ, Յուլիս 1-էն, Թէ - Վէ - Ա-ի յաւելումներ նախատեսուած են, որոնք պէտք է 2 միլիառ բերեն, մինչ որոշ դեղչեր Թէ - Վէ - Ա-ի միայն 1993 Յունուար 1-ին պիտի կիրարկուին: Պետութիւնը պիտի փորձէ 5 միլիառ Ֆր. խնայողութիւն ընել, աւելի արագացնել գանձումները եւլն., եւլն.:

MAIRIE DE PARIS

23 mai 1991

COMMUNIQUE DE PRESSE

Monsieur Jacques Chirac a reçu, le jeudi 23 mai 1991, Monsieur Levon Ter-Petrossian, Président du Conseil Suprême de la République d'Arménie, qui séjourne à Paris du 20 au 26 mai.

Monsieur Ter-Petrossian a tenu à remercier Monsieur Jacques Chirac pour le soutien public apporté en 1989 au Comité Karabagh, qui luttait alors pour le respect des droits de la minorité arménienne en Azerbaïdjan. Il a aussi évoqué l'aide fournie par la Ville de Paris après le séisme de 1988.

Après avoir rappelé combien Paris était fier de compter en son sein une communauté arménienne particulièrement active et bien intégrée, Monsieur Jacques Chirac s'est fait l'écho de l'émotion de l'opinion publique française devant les affrontements de ces dernières semaines qui ont entraîné la mort de plusieurs dizaines d'Arméniens. Il a exprimé sa vive préoccupation et celle du Rassemblement Pour la République devant la situation extrêmement grave qui prévaut dans le Caucase.

Monsieur Jacques Chirac a souhaité que la France et la Communauté Européenne tirent les conséquences des événements actuels pour ce qui concerne l'aide à l'Union soviétique. Il a par ailleurs réaffirmé le droit à l'autodétermination du peuple arménien, lequel s'exprimera par le référendum du 21 septembre 1991. Monsieur Chirac a tenu à saluer le calme et la détermination avec lesquels le Président Ter-Petrossian conduit ce processus dans le cadre constitutionnel soviétique.

Monsieur Chirac s'est enfin déclaré favorable à l'établissement d'une véritable politique de coopération franco-arménienne dans la tradition d'amitié qui a toujours caractérisé les relations entre les deux peuples.

ՎԻՔԻ մէջ (50 քմ. հիւսիս՝ Պարչելոնայէն) ահաբեկչական արարք մը, հաւանաբար թակարդ-կառքի մը միջոցաւ, շատ ծանր հետեւանքներ ունեցաւ: Պայթումը կատարուած է պահակազօրքի զօրանոցի մը բակը, 9 մեռեալներու մէջ 4 մանուկներ կան, 43 հոգի ալ վիրաւորուած են: Արարքը ստանձնող չէր եղած տակաւին Հինգշաբթի առտու (Մայիս 30), բայց, ԷԹԱ.-ի մատը կը տեսնուէր: Պասք զինուորական խմբակը կ'ուզէ մթնոլորտը վտանգել, որպէսզի Սպանիա չընտրուի յաջորդ ողիմպիականներուն համար:

ՄԱՅԻՍ 31-ին ալ մեթրոյի եւ հանրակառքերու գործադուլ կայ եւ Փարիզի մէջ, 3-ի վրայ մէկ հանրակառք կամ կառախումբ կը նախատեսուէր: Կանխագդեր կան նաեւ երկաթուղիի համար:

ՌՈԼԱՆ ԿԱՐՈՍԻ թէնիսի մրցաշարքին երկրորդ հրջանին Աղասի պարտութեան մատնեց Քորտան (Չեխոսլովաքիա) 6-1, 6-2, 6-2:

ՊԱՊԸ 22 նոր կարդինալներ ստեղծեց, որոնց մէջ մէկ Ռումանացի, մէկ Եուկոսլաւ: Ծիրանաւորի տիտղոսին (աստիճան չէ) արժանացաւ նաեւ Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսը՝ Ռոպէր Եգիսկ. Քոֆֆի, 70 տարեկան, դառնալով Ֆրանսայի 10-րդ կարդինալը:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 22 / 27)

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՈՒԹՀԱՏՈՐԵԱԿԸ

«Նայիրի» հրատարակչութիւնը տպագրութեան նախապատրաստած է Աւետիս Ահարոնեանի երկերուն ութհատորեայ ժողովածուն: Հոն պիտի ընդգրկուին գրողին Սփիւռքի մէջ հրատարակուած տասը հատորեակին բոլոր նիւթերը, ինչպէս նաեւ անկէ դուրս մնացած էջեր:

***

ԼՈՐԻՍ ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սէնֆոնիկ նուագախումբին ղեկավարը ձեռնարկած է Կումայրիի մէջ մշակութային կեդրոնի մը ստեղծումին ուր պիտի գործեն օփերա, սէնֆոնիկ եւ փողային նուագախումբեր, մանուկներու դաստիարակութեան եւ հոգեբուժական կեդրոն: Պիտի հիմնուի նաեւ արուեստի ակադեմիա: Այս նպատակին համար արդէն յատկացուած են կուսակցութեան քաղաքային կոմիտէին, հիւանդանոցին եւ փիլհարմոնիային նախկին շէնքերը: Ծրագիրին կիրարկումը կը կարօտի առնուազն 20 միլիոն ռուբլիի, զոր Լորիս Ճգնաւորեան մտադիր է հանգանակութեամբ ապահովելու: Ան խօսք ուղղելով հայ ժողովուրդին, ի միջի այլոց ըսած է.– «Այսօր կը կառուցենք Կումայրիի մշակ. կեանքը, վաղը՝ Կիրովականը, Սպիտակը, Ստեփանաւանը, Արցախը ու օր մըն ալ ամբողջ մեր մշակոյթը վերակառուցուած կը տեսնենք եւ յաղթական կը քալենք դէպի ԻՍ. դար: Մեր անհատական հարստութեամբ մենք ծառայած ենք ամբողջ աշխարհին, այսօր Աստուծոյ նուիրած անհատական հարստութեամբ պէտք է մեր երկիրը կառուցանենք»: Լ. Ճգնաւորեան Երեւանէն Կումայրի քայլարշաւով մը պիտի բանայ հանգանակութիւնը:

***

ԵՐԿՈՂՄԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Ուկրանիոյ եւ Հայաստանի ներկայացուցիչներու հանդիպումով մը, Կիեւի մէջ ձեռք առնուած են երկու երկիրներու տնտեսական փոխ - յարաբերութիւնները: Հայաստանէն մասնակցած են վարչապետի Ա. տեղակալ Ռուբէն Ջիֆթալարեան, նոյնպէս Ա. տեղակալ ու տնտեսութեան պետական կոմիտէի նախագահ՝ Հրանդ Բագրատեան. իսկ Ուկրանիան կը ներկայացնէին վարչապետի Ա. տեղակալները Ալեքսանտր Տկաչենկօ եւ Վլ. Բուրխովսկին: Կողմերը ճշդած են 1991-ի առաջին եռամսեային կատարուած առաքումներուն ծաւալը ու որոշած բոլոր ջանքերը գործադրել որպէսզի առնուելիքն չափով փակուի մնացած բացը: Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ 1991-ի ընթացքին փոխանակուելիք ապրանքներու մասին:

***

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Մոսկուայի «Ռոսիա» համերգասրահին մէջ երաժշտահանդէսով մը նշուած է երգահանին ծննդեան 70-ամեակը: Արտասահմանէն ու Խորհրդային Միութենէն արուեստագէտներ մասնակցած են յիշատակի այս ոգեկոչումին: Առեւտուրի միջազգային կեդրոնին մէջ ալ տեղի ունեցած է Առնօ Բաբաջանեան հիմնադրամին ներկայացումը որ զօրավիգ պիտի կանգնի տաղանդաւոր պատանիներու:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

● ԷՄՄԻԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ ՉԷ ՏԱԿԱՒԻՆ

Ռոպէր Էմմիեան, 26 տարեկան, կը մնայ Հայաստանի միջազգային մակարդակի միակ մարզիկը: Իրն է միշտ հեռացատքի Եւրոպայի մրցանիշը՝ 8.86 մէթր, 1987-էն ի վեր:

Ձմեռնային հրջանի իր ելոյթները շատ քաջալերական չեղան այս տարի, հակառակ որ սկիզբը լաւ եղած էր, առաջնութիւն մը Լիէվէնի մէջ, Ֆրանսա, 8.07 մէթրով:

Յետոյ, Վոլկոկրատի մէջ, Խորհրդային Միութեան ձմեռնային ախոյեանութեան ընթացքին, 3-րդ միայն (7.81): Այդ պատճառաւ զրկուեցաւ մասնակցելու իրաւունքէն՝ այդ դասակարգի աշխարհի ախոյեանութեան:

Ամառնային եղանակի մրցահանդէսներու շարքը բացուած է արդէն: Էմմիեան ցատքած է վերջերս Գերմանիոյ մէջ անգամ մը 2-րդ 7.40-ով, յետոյ 8-րդ միայն, 7.34-ով: Շատ հեռու ուրեմն իր սովորական արդիւնքներէն, որոնք ընդհանրապէս կ'ըլլային 8 մէթրէն անդին:

Յառաջիկայ մրցումները ցոյց պիտի տան թէ հայ անուանի մարզիկը կարող է թէ ոչ վերագտնել ֆիզիքական լաւագոյն վիճակ մը եւ որակուիլ մասնակցելու Խորհրդային Միութեան կազմին մէջ, աշխարհի ախոյեանութեան, յառաջիկայ Օգոստոսի վերջաւորութեան, Թոքիոյի մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

● Հ. Մ. Ը. Մ. ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին վարչական մարզական կազմին մէջ քանի մը փոփոխութիւններ կը նախատեսուին, յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին ընթացքին:

Մինչ այդ, ակումբը կը կազմակերպէ ֆութպոլի երկօրեայ հանդէս մը, Յունիս 15 եւ 16-ին, Տէսինի մարզադաշտին վրայ: Կը նախատեսուին մրցումներ պատանեկան խումբերու միջեւ, հանդիպում մը Մէնկէցի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի միջեւ եւ ելոյթը՝ Ֆրանսայի Ազգային Խումբին հին խաղացողներէն ոմանց, այն ատենուան իրենց խմբապետ Ժան Ճորքայէֆի առաջնորդութեամբ:

Յուսալի է որ այդ թուականին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի առաջին կազմը յաջողած կ'ըլլայ արդէն փրկել իր տեղը Ռոն - Ալփ լիկի հրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ՝ ուրկէ արտաքսուելու վտանգին տակ գտնուեցաւ ամբողջ մրցաշրջանին: Վերջին երկու մրցումները տեղի կ'ունենան Յունիս 2 եւ 9-ին:

***

● ԳԻՐՔ ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Մ.-ԻՆ ՄԱՍԻՆ

Վալանսի «Հայկական ծագումով Երիտասարդութեան Մարզական Միութեան,» եւ ընդհանրապէս Վալանսի ֆութպոլի հայ ակումբներուն ամբողջ պատմութիւնը կարելի է գտնել կոկիկ, առատօրէն պատկերազարդուած հատորի մը մէջ՝ որ վերջերս լոյս տեսաւ Մէյզիէօյի Էսթ-Լիոնէ (Յակոբ Ալեանաքեան) տպարանէն:

Գիրքը ֆրանսերէն է, 148 էջ: Հեղինակ՝ Ռոժէ Սիրանեան:

Վալանսի քաղաքապետ Ռոտոլֆ Փէս եւ Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահ՝ Ժան Ֆուռնէ - Ֆայար գրած են նախաբաններ՝ ուր դրուատիքը կ'ընեն հայանուն ակումբին եւ անոր վարիչներուն՝ որոնք «ֆութպոլի մէջ գտած են յաւերժածական միջոց մը ապրելու համար իրենց հայկականութիւնը» կը շեշտէ Պր. Ֆուռնէ - Ֆայար:

Վ. Մ.

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿՐՆԱՆՔ ՀԱՅ ՄՆԱԼ...

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Ուսուցչական ասպարէզը ամերիկահայ դպրոցներու մէջ կ'ենթադրէ պատրաստ ըլլալ ամէն կարգի տաք ու պաղ արտայայտութիւններու՝ աշակերտներու կողմէ։ Արտայայտութիւններ՝ որոնք իրենց գիտակից կամ անգիտակից երեսներով, քեզ կը մղեն խորհրդածութիւններու եւ հրապարակ նետուած հարցերուն լուծում մը բերելու փնտռտուքին։

Խօսքը, անշուշտ, կը վերաբերի հայ ուսուցիչին եւ աշակերտները՝ այս պարագային՝ նկատի առնուած են հայերէնի դասապահերու ընթացքին իրենց ունեցած արտայայտութիւններով։ Ուսուցիչ - աշակերտ յարաբերութիւններու եւ յաճախ կատարուող մտքերու փոխանակման շրջագիծէն ներս առիթներ կը ստեղծուին միայնարար որոնելու այն միջոցները, որոնք այս կամ այն ձեւով կրնան օգտակար հանդիսանալ Սփիւռքի մէջ ընդհանրապէս, այս պարագային՝ Ամերիկայի մէջ մասնաւորաբար, նոր սերունդը հայ պահելու համազգային ճիգին։

Յաճախ կը խօսուի հայ մնալու համար գլխաւոր երկու ազդակներու մասին՝ լեզու եւ ոգի. կը նշուին տարբեր բանաձեւումներ՝ լեզու եւ ոգի, լեզու կամ ոգի, միա՛յն լեզու կամ միա՛յն ոգի։ Անձնապէս լեզուի եւ ոգիի չզատումին հաւատացող մը ըլլալով յաճախ աշակերտներուս մէջ կ'արթնցնեմ կրքոտ վիճաբանութիւններ, տիրող որոշ ճշմարտութիւններ յայտնաբերելու համար։ Սակայն, մտածելով որ հասնող սերունդին կարծիքները լսելով պէտք չէ զանոնք պահել դասարանի մը չորս պատերուն մէջ, շարադրութեան նիւթ կը դարձնեմ եւ աշակերտներուն մտածումները կ'ուզեմ ունենալ թուղթի վրայ արձանագրուած։

Երկար ատեն միտքս զբաղեցնող հարց մը եղած է այն՝ որ հսկայ եւ անսահման զոհողութիւններով պահուող մեր ազգային վարժարաններուն մէջ ինչո՞ւ կարելի չըլլար հայախօս եւ ազգային գիտակցութեամբ սերունդներ հասցնել եւ յաճախ հոգեկան անհուն բեկում կը յառաջանայ հայ ուսուցչի ներաշխարհին մէջ՝ ի տես անտարբեր եւ օտարացած հոգեբանութեամբ աշակերտներու։ Եւ նման յուսաբեկումի օրերէն մէկը կը հարցնեմ աշակերտներուս՝ Ի՞նչպէս կրնանք Հայ մնալ...

«Իմ կարծիքովս, - կը գրէ Ալին Մաճառեան, - անձի մը հայկականութիւնը իր սրտէն կը բխի. առաջ կը կարծէի թէ մէկը պէտք չունի լեզուն անպայման խօսելու, որ «Հայ» նկատուի, բայց հիմա կարծիքս փոխուած է։ Անշուշտ թէ հայերէն պէտք է գիտնայ անձը և այդ սրտէն բխած «Հայութիւն»ը եթէ գոյութիւն ունի անձի մը մէջ, արդէն կը նշանակէ թէ լեզուն գիտէ, կը կարդայ եւ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ»։

«Հայ ըլլալը միայն հայերէն գիրք մը ունենալ չէ, այլ սրտով եւ հոգիով հայ կ'ըլլաս։ Հայ ըլլալը հայերէն գիտնալը չէ, եթէ հպարտ չես կամ հայերէն չես խօսիր։ Հայ ըլլալը այն է՝ որ կը կուլաս եւ կը նեղուիս, երբ մէկը ազգիդ մասին գէշ բան ըսէ։ Ա՛յդ է Հայը։ Շատ Հայեր կան այս աշխարհին վրայ, բայց այդ Հայերէն որո՞նք են որ իրապէս Հայ են», կը գրէ Արփի Երէցեան։

Ամերիկա եւ Հայաստան ապրող Հայերու տարբերութեան մասին կը խօսի Լարա Միրզայեան՝ նշելով. «Ամերիկայի նման երկրում ապրող Հայը շատ տարբեր է Հայաստանում ապրող Հայից։ Հայաստանի Հայերը մայր հողի վրայ միշտ հայերէն են խօսում եւ միշտ իրենց Հայ են զգում։ Ամերիկայում Հայ մնալը աւելի դժուար է, որովհետեւ շատ ուրիշ ազգերի հետ խառնուած ենք, ուրիշ լեզուով երգեր եւ ծրագիրներ ենք դիտում հեռատեսիլից»։ Նոյն հարցին անդրադառնալով հանդերձ Լիզ Հովաննեան, հայաստանցի, գրել կուտայ թէ՝ «Իմ կարծիքով, ամենակարեւորը, «Հայի ոգի» ունենալն է։ Եթէ մէկը սրտանց ուզում է Հայ մնալ, իր ապրած տեղը նշանակութիւն չունի։ Եթէ փոքր տարիքից «Հայ»ի զգացումը չես ունեցել եւ մեծանալու ժամանակ Հայերի պատմութեան կամ ներկայի մասին չես լսել, անշուշտ չես կարող Հայ մնալ։ Միայն հայերէն կարդալով եւ «հաց ու պանիր» (1) ձեւով խօսելով չենք կարող Հայ մնալ։ Եւ ամենակարեւորը, միայն հայութեան մասին խօսելով եւ ոչ մի գործ չանելով, ոչ մի բան չի փոխուի Հայերի կեանքում»։

Րաֆֆի Հարուն, Պուրճ Համուտ մեծցած պատանի մը, մատը կը դնէ այլապէս խորունկ վէրքի մը վրայ. «Ջարդերէն ետք, Հայերը սկսան գաղթել Սփիւռքի այլազան շրջանները, ինչպէս՝ Եւրոպա կամ Միջին - Արեւելք։ Անոնք դիմացան ձուլումին դէմ, նոյնիսկ եթէ իրենց հետ ունեցան Հայրենիքէն գիրք մը կամ Աստուածաշունչ մատեան մը միայն (2), բայց հպարտ զգացին Հայ ըլլալնուն համար։ Անոնք շատ երկար չկրցան Հայ մնալ, որովհետեւ իրենց ապրած շրջանները հայկական եկեղեցիներ, դպրոցներ, կազմակերպութիւններ եւայլն չկային։ Երանի՜ այն հին Հայերուն գոնէ Հայրենիքէն միայն մէկ բան ունենալով ուրախ կ'ըլլային, որ Հայ են։ Իսկ հիմակուանննե՞րը, հը՛։ Իրենց ձեռքը դպրոց տուր, միութիւն տուր, կազմակերպութիւն տուր, հոգերնին չէ։ Կ'երթան յիշեալ տեղերը, բայց արդեօք ինչո՞ւ կ'երթան։ Պարզապէս՝ ժամանակ անցընելու»։

Միութենական կեանքի մէջ գոյութիւն ունեցող տխուր երեւոյթի մը կ'ակնարկէ Արմէն Խաչատրեան. «Ես հայկական դպրոց եմ գնում, Հայերի մէջ եմ եւ հայերէն գրել - կարդալ եմ սովորում. մասնակցում եմ հայկական միութեան, նորից՝ Հայերի մէջ եմ, բայց «հայկական» միութիւնում շատերը անգլերէն են խօսում եւ ամերիկեան սովորութիւններ պահում»։

Շահէ Մազմանեան Հայ մնալու միակ գրաւականը կը նկատէ Հայաստան երթալ ապրելու մէջ. «Շատ մը մարդիկ, մանաւանդ ծերեր, կ'ըսեն որ Հայ մնալու համար պէտք է բոլոր Հայերը առնեն իրենց ունեցածը եւ Հայաստան երթան։ Ես այս կարծիքին կը հաւատամ, որովհետեւ երբ օտար ազգի մը մէջ կ'ապրիս եւ յիսուն տարի հոն մնացեր ես ընտանիքով, թերեւս դուն կրնաս քու հայութիւնդ պահել, բայց կը կարծե՞ս, որ քու զաւակդ կրնայ իր հայութիւնը պահել։ Այս հարցումին պատասխանը չեմ ուզեր տալ, որովհետեւ ծնողքէն կախում ունի իր զաւկին հայ մնալը։ Եթէ ծնողքը Հայութիւնը մոռցեր է, արդէն իր զաւկին հոգը չըլլար»։

Այսպիսի տողերու ընթերցումը, անշուշտ, քիչ մը կը ջերմացնէ հայ ուսուցչի սիրտը եւ դրական ապրումներ կ'առթէ անոր. սակայն կը մնայ տողերու ետին թաքնուած այն ցաւալի իրողութիւնը, որ այս տողերը գրողներու եւ տակաւին բոլոր միւսներու առօրեայ խօսակցական լեզուն անգլերէնն է՝ տունը, դպրոցը, Միութեան մէջ եւ այլուր։ Անհրաժեշտ է խօսքը գործի վերածել եւ վերոյիշեալ տողերու ընդմէջէն յայտնաբերուած մտածումները եւ զգացումները գործադրել, նեցուկը ունենալով տան, Միութեան եւ հայկական որեւէ համախմբումի։ Ի վերջոյ, դպրոցը տեսակ մը հայելին է յիշեալ վայրերէ հաւաքուած երախաներու պարզած պատկերին։

Սփիւռքի հեռաւոր այս ափերուն հայերէնախօսութիւնն ու Հայու պատկանելիութիւնը բնական եւ առօրեայ ապրում դարձնելու պարտականութիւնը կը պահանջուի չափահասներէս։ Եւ այս՝ ամէնօրեայ կրկնողութեան գնով, վարժութիւն դարձնելով երախային մէջ։

Այս ձեւով հաւանաբար կարելի կ'ըլլայ դարմանել Շահէի մատնանշած երեւոյթը, թէ՝ «եթէ ծնողքը Հայութիւնը մոռցեր է, արդէն իր զաւկին հոգը չըլլար»։

Ժամանակը չէ՞ դարմանելու այս երեւոյթները։

---

(1) Այս բացատրութիւնը առնուած է «Յառաջ»ի 1945 Մայիս 6-ի թիւի՝ Շաւարշ Միսաքեանի «Վէրքին խորութիւնը» խմբագրականէն, որուն ծանօթացած էր աշակերտուհին անցեալ տարի, հայերէնի դասապահուն։

(2) Ակնարկը կը վերաբերի Սիմոն Վրացեանի «Կեանքի ուղիներով» հատորէն «Մենք Հայ ենք» գրութեան մէջ յիշուած Տէմիշվորայի Հայերուն։

ԿԱՐՄԻՐ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Արեւմտեան Գերմանիոյ նախկին վարչապետը Հ. Շմիտ վերակառուցումին վերջին տարիներուն հաշուեկշիռը կը կատարէ. իր կարծիքով գորբաչովեան յեղաշրջումները դատապարտուած են ձախողելու եւ նոյնիսկ խորհրդային կայսրութեան գոյութիւնը խնդրոյ առարկայ է։ Խորհրդային Միութեան անկումին առնաձայները արդէն զգալի դարձած են Ծայրագոյն Արեւելքի ու նաեւ յատկապէս Եւրոպայի մէջ։ Արեւմտեան Եւրոպայի, ինչպէս Արեւելեանին, նպաստաւոր է վերակառուցումին յաջողութիւնը, սակայն այնքան ատեն որ Խորհրդային Միութիւնը ձեռնհաս ուժերու պակաս ունենայ, արտաքին օժանդակութիւնը անբաւարար պիտի ըլլայ։ Միւս կողմէ, օրակարգի հարց է նոր հաւասարակշռութեան մը անհրաժեշտութիւնը։ Ամերիկեան գերիշխանութեան տակ աշխարհի նոր կարգուսարք մը լուծում չի կրնար ըլլալ կայսրութեան ու եւրոպական համայնքի քաղաքական միութիւնը աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է։

Հ. Շմիտի հաշուեկշիռը հրատարակուած է «Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ»ի Մայիս 23-ի թիւին մէջ։

Գորբաչով Կրեմլինի Ա. տիրակալն էր որ հասկցաւ թէ յիմարութիւն էր պնդել սխալներու վրայ։ Իշխանութեան գլուխ գալէ առաջ իսկ ան նկատեց թէ հսկայ կայսրութեան մէջ մարքս - լենինեան գոյութիւնը, անհատներու պարտադրուած լռութիւնը, տնտեսութեան կեդրոնացուած վարչարարութիւնը եւ սպառազինումի հսկայական թափը վեր էին քաղաքացիներու տնտեսական, ֆիզիքական եւ բարոյական ուժերէն։ Այս նկատումէն ծագեցաւ արտայայտութեան ազատութիւն եւ տնտեսական վերակառուցում մը գործադրելու գաղափարը։ Եւ եթէ վերակառուցումը անհատականին հետ ազգերու եւ ազգութիւններու ազատութիւն բերաւ, ձերբազատեց նաեւ կարգ մը հակումներ որոնք երկար ատեն ճնշուած էին, ինչպէս՝ ազգային ինքնորոշումի իրաւունք կամ մինչեւ իսկ անջատումի փափաք։ Ամերիկայի մէջ մէկուկէս դար առաջ, հարաւային նահանգներու անջատումի պայքարը յանգած էր արիւնալի պատերազմի մը. Խորհրդային Միութեան մէջ եւս նման պատերազմ մը նոյնքան արիւնալի հետեւանք կ'ունենայ։

Ներքին քաղաքականութեան մէջ Գորբաչով աճպարարութեան ընթացքի մը կը հետեւի. տանց զինուորականներու համաձայնութեան, չի կրնար իշխանութիւնը շարունակել։ Մտահոգիչ ըլլալու պատճառն նուազած է անոր շարժումի դաշտը ու որպէս վստահելի նեցուկ միայն ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ն ունի այլեւս։

Կան սպաներ որոնք Փինոշէի վարչաձեւ մը կ'երազեն. դրամատիրական տնտեսութեան մը կապուած զինուորական բռնատիրութիւն մը։ Նման փորձի մը պարագային պիտի չեշտուի տնտեսական ձախողութիւնը ու արտաքին ուժի ցոյցի մը վտանգը պիտի աւելնայ։ Այս կարելիութիւնը գլխաւոր պատճառն է որ Ամերիկացիներ, Եւրոպացիներ ու Ասիացիներ կը մղէ բոլորովին չփճացնելու իրենց ապահովութեան միջոցները, հակառակ անոր զինաթափման համաձայնագրեր կը ստորագրուին Գորբաչովի հետ։

Այսուհանդերձ, խորհրդային իշխանութիւնը արտաքին աշխարհին կուտայ մեծցող տկարութեան մը ու տկարացող սպառնալիքի մը պատկերը։ Ասոր հետեւանքը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ այն է որ Չինաստանի ռազմագիտական կարեւորութիւնը կ'աւելնայ, իսկ Հնդկաստանինը կը պակսի։ Գորբաչովի Ճափոն ու Հիւսիսային Քորէա կատարած այցելութիւնները այս երկու երկիրներուն վարկը նկատելի դարձուց. զարմանալի պիտի չըլլայ նոյնիսկ յառաջիկայ տասնամեակին տեսնել երկու Քորէաներու միացումը։

Շրջանի նիւթական գերհզօր պետութիւնը՝ Ճափոն որ յարաբերաբար մեկուսացած է Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, պէտք է աւելի մեծ ջանք գործադրէ որպէսզի դրացնութեան խելացի յարաբերութիւն պահէ Չինացիներու, Քորէացիներու, Ֆիլիպպինցիներու, Ինտոնէզիացիներու, եւ Մալեզիացիներու հետ։ Մինչեւ հիմա Թոքիոյի ծովային ու օդային ուժը հանդուրժելի էր խորհրդային սպառնալիքին պատճառով։ Այսօր, երբ այդ սպառնալիքը տկարացած է, ճափոնական ծովային ու օդային ուժերը պէտք եղածէն աւելի կարեւոր եւ ուրեմն անբաղձալի կը նկատուին։ Ատիկա էր Ծոցի պատերազմին Ճափոնի բացակայութեան պատճառներէն մէկը։

Գալով Չինաստանի, հակառակ անոր որ 60ական թուականներէն ի վեր բացառուած չէր չինեւխորհրդային պատերազմ մը, այսօր Չինաստան կը նախընտրէ մօտենալ Մոսկուայի, որովհետեւ միակ գերուժ մնացած է Ամերիկան։

Խորհրդային Միութեան տկարացումը ամէնէն աւելի զգալի է Եւրոպայի մէջ. Լեհաստանի, Հունգարիայի, Չեխոսլովաքիայի շնորհուած ազատութիւններէն ետք, յատկապէս Գերմանիաներու վերամիացումով Գորբաչով ապացոյցը տուաւ բարի կամեցողութեան։ Վարշաւայի Ուխտը լուծել ձեւական հարց էր միայն. սակայն խորհրդային հարիւր - հազարաւոր զինուորներու նահանջը սկսած է տակաւին ու ոչ ոք վստահ է թէ տեղի պիտի ունենայ օր մը։

Դժուար է պալթեան հանրապետութիւններու անջատումին հետեւանքները արժեւորել. քաղաքացիական պատերազմ ծագելու պարագային վտանգ կայ որ տարր ազդեցութիւնը երկարի մինչեւ Ֆինլանտիա, Լեհաստան եւ Հունգարիա եւ նաեւ անուղղակի կերպով մինչեւ Պալքանեան երկիրներ ու անկէ մինչեւ Աւստրիա։ Այդ պատերազմը կրնայ զանգուածային արտագաղթի մը դրդապատճառ ըլլալ դէպի Արեւմուտք ու բնականաբար Գերմանիա գլխաւոր թիրախը պիտի ըլլայ դէպի Արեւմուտք դիմողներուն, ինչպէս է այսօր Իսրայէլը խորհրդային հրեայ բնակչութեան համար։

Այս հեռանկարներով, Գերմանիոյ, Արեւելեան Եւրոպայի նոր ժողովրդավարութիւններուն ու Կեդրոնական Եւրոպայի երկիրներուն շահը կը պահանջէ որ խորհրդային վերակառուցումը յաջողի։ Սակայն կայ նաեւ այն իրողութիւնը որ արտաքին աշխարհէն կատարուած ամենամեծ նիւթական օժանդակութիւնն անգամ օգնական պիտի չըլլայ, այնքան ատեն որ Խորհրդային Միութիւնը տէր չըլլայ ձեռնհաս ուժերու։ Խորհրդային կայսրութեան անկումը երկար կրնայ տեւել։ Ճիշդ է որ Հիթլերի ու Ճափոնի զինուորականներու կայսրութիւնները կարճ ժամանակէն տապալեցան, բայց ատիկա եղաւ պատերազմական պարտութեամբ. մինչդեռ այսօր նման հեռանկար գոյութիւն չունի Խորհրդային Միութեան համար։

Ա. աշխարհամարտէն առաջ Օսմանեան կայսրութիւնը արդէն ամբողջականութիւնը կորսնցուցած էր։ Շատեր տակաւին այսօր այդ քայքայումին պարագաներով կը տառապին։ Թուրքերու կեցուածքը Քուրտերու եւ Յոյներու հանդէպ տակաւին թշնամական է. նոյնիսկ հանդէպ՝ Բուլղարներու եւ Հայերու։

Երբ կը մտածենք խորհրդային կայսրութեան ապագային մասին, որոշ զուգահեռներ անկարելի չեն թուիր։ Կարելի է երեւակայել որ անկումը գայ սա կամ նա ձեւով. նոյն ատեն չենք կրնար ապահովութիւնը ունենալ թէ Ամերիկա պիտի կրնայ կարգ ու կանոն մը սահմանել երեւան գալիք կնճիռներուն, որովհետեւ Ամերիկայի համար կարգ մը վտանգներ կան. կրնայ պատահածին դէմ քաղաքական, հոգեբանական կամ տնտեսական տեսակէտէ անզօր մնալ։

Անկասկած, ամերիկացի ժողովուրդը աւելի կենսունակ ուժի տէր է քան Եւրոպայի ժողովուրդները։ Ամերիկացիները միշտ զոհողութեան պատրաստ են երբ իրենց քաղաքական իշխանութիւնը մօտէն կը հետապնդէ նպատակ մը։ Սակայն Ամերիկա առանձին ոչ աշխարհի խաղաղութիւնը, ոչ ալ տնտեսութեան դրական եւ տրամաբանական յեղաշրջում մը կրնայ ապահովել. յետոյ կայ նաեւ այն պարագան որ աշխարհի միատական վերահսկողու - պահապան մը ոչ ոքի համար հաճելի բան է։

Այսօր, քանի որ Խորհրդային Միութիւնը անորոշ ժամանակով մը քաշուած է աշխարհի քաղաքական բեմէն, անհրաժեշտ է նոր հակակշիռ մը հաստատել։ Այս կացութեան մէջ, աշխարհի նոր կարգուսարքը մը ամերիկեան տիրապետութեան տակ, լուծում չի կրնար նկատուիլ։ Եւ ասիկա պատճառներուն ամէնէն անմիջականը չէ անհրաժեշտ նկատելու համար Եւրոպայի համայնքին քաղաքական միութիւնը։

Կովկասեան դէպքերը եւ գերման մամուլը

Գերման մամուլը բաւական յաճախ կերպով անդրադարձաւ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի վերջին դէպքերուն: Ահաւասիկ հատուածներ կարգ մը կարեւոր գրութիւններէ.

Ֆրանքֆուրթեր Ալլկեմայնէ Ցայթունկ. Մայիս 6-ի թիւին մէջ՝ ի մէջ այլոց կը կարդանք. «Սրուած կացութիւնը մանաւանդ բանակին եւ ՔԱ – Կէ – Պէ-ին դուրս կու գայ, քանի որ անոնք Կայսրութեան կործանումը կասեցնելու ուղղութեամբ տարած իրենց ճիգերուն զուգընթաց փաստել կը փորձեն անհնարանդ Հանրապետութիւններու առանց խորհրդային կեդրոնի աջակցութեան գոյատեւելու անկարելիութիւնը: Օրերս Հայաստան իր մորթին վրայ կը զգայ այս ձգտումները, երկիր մը որ ժողովրդավար ընտրութիւններէ դուրս եկած իր հակահամայնավար նախագահին առաջնորդութեամբ մաս կը կազմէ այն վեց Հանրապետութիւններու փաղանգին, որոնք Խորհ. Միութենէն բաժնուիլ կ՚ուզեն: ... Ուշագրաւ է Մոսկուայի միակողմանի դիրքորոշումը ի նպաստ Ազրբէջանի... Բացի Հայերէն նաեւ շատ մը Կովկասցիներ այս բոլորին մէջ կը տեսնեն բաժանել ու իշխելու քաղաքականութեան միջոցով անփրկելին փրկելու միտումը»:

Քանի մը օր վերջ՝ Մայիս 11-ին, նոյնպէս առաջին էջին վրայ կը հանդիպինք նոր մէկ մեկնաբանութեան մը. «(Ղարաբաղի) հարցի ծաւալման մէջ զգալի դեր խաղացին խորհրդային առաջնորդները, որոնք ազգութիւններու տգէտ քաղաքականութեան մը դրոշմը կրող միջնորդութեան ձախող փորձերէն վերջ ամբողջ յանցանքը բեռցուցին Հայերուն վրայ: Հայաստանը անցեալին փաստօրէն ամենահաւատարիմ Հանրապետութիւններէն մէկը եղած է: Բայց անցեալին էր այդ, որուն խախտումին մէջ բոլորովին անմեղ չէ Գորբաչով»:

Ֆրանքֆուրթեր Ռունտշաու. Մայիս 8ի թիւին մէջ կը կարդանք թերթին Մոսկուայի թղթակցուհի Էլֆի Զիկըլի մանրամասն յօղուածը (ան արտատպուած էր նոյն օրուան Հանոֆերշէ Ալլկեմայնէ Ցայթունկին մէջ «Գորբաչով Ազրբէջանի կողքին» ենթախորագիրին տակ): Ան հոն կը մէջբերէ «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»-յէն հետեւեալը. «Զինուորականները կը վստահեցնէին թէ գտած են մեծ քանակութեամբ զէնքեր եւ ձերբակալած դրոշակներ: Բայց մարդ ի՞նչպէս կրնայ գնդացիրի կրակոցով իր մահիճին՝ մէջ սպաննուած 82ամեայ ծերունին դրոշակային կոչել»: Նոյն տեղը կը կարդանք հետաքրքրական մեկնաբանութիւնը դէպքերուն. «Վիլնիուսի եւ Ռիգայի յունուարեան զինուորական գործողութիւնները և ՕՄՈՆի կովկասեան վայրագութիւնները ըստ խորհրդային դէտերու կարծիքին նոյն արմատը ունին: Լիտուայի մէջ ճակատը «անկախ Հանրապետութեան» եւ «ընկերվար խորհրդային Հանրապետութեան» մէջտեղէն կ՚անցնէր, իսկ Կովկասի մէջ ընկերվար Ազրբէջանի եւ Հայաստանի մէջտեղէն: Ազրբէջանի մէջ դեռ կ՚իշխեն համայնավարները, իսկ Հայաստանի մէջ համայնավար կուսակցութիւնը քաղաքական կեանքէն գրեթէ անհետացած է, անոր գոյքերը պետականացուած են եւ երկրին վարիչները Հանրապետութիւնը Խորհ. Միութենէն դուրս հանելու կը ձգտին»:

Նոյն օրուան թիւին մէջ կայ նաեւ չահեկան մեկնաբանութիւն մը «Մոսկովեան Ողիմպոս» խորագրին տակ. «Ազատական արտայայտութիւններ ըստ բաւականի եղան, գործողութիւնները Մոսկուայի կեդրոնի ՕՄՈՆ-ը եւ նման կազմակերպութիւնները կը կատարեն: Այն ինչ որ օրերս Հայաստանի եւ Ազրբէջանի միջեւ կը պատահի եւ այն ինչ որ Յունուարին Լիտուայի եւ Լատվիայի մէջ պատահեցաւ բոլորը նոյն դէպքերն են: «Անխախտելի» Խորհ. Միութեան գաղափարախօսները գինուած են: Միւսները իրենց կողքին բացի փոքր ազգերու մեծամասնութենէն ոչինչ ունին: Եւ նախագահը Մոսկուայի Ողիմպոսի բարձունքէն կ՚արձակէ դատումներ, կարծես ռումբերու, զէնքի դնդակներու եւ մեռնող մարդոց մասին հըլլար խօսքը այլ դեղարուեստական ինչ որ սկզբունքի: Եթէ չենք սխալիր Գորբաչով Ղարաբաղի հարցը հաշտարար միջոցներով եւ ժողովրդավար կերպով (այսինքն ըստ ժողովուրդի կամքին) լուծելու ժամկէտը փախցուցած է ... Գորբաչով ըրաւ նաեւ ուրիշ բան մը եւս. ան կանգնեցաւ անոնց կողքին, որոնք Խորհ. Միութենէն հեռանալ չեն ուզեր, այսինքն՝ Ազրբէջանի համայնավարներու կողքին: ... Իր իսկ ստեղծած քաոսին մէջ իբրեւ գերագոյն «անկողմնակալ» դատաւոր ներկայանալը նոպէլեան խաղաղութեան Մրցանակին արժանացած մէկու մը անվայել կեցուածքն է»:

Ր. Ք.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Լեզապատառ սենեակ է ներխուժում փոքրիկ տղան.

- Մայրիկ, մայրիկ, հայրենիկին ինֆարկտ խփեց...

- Վո՞յ, թաղեմ քեզ, ինչպէս ես ձէնդ գլուխդ գցել, ես էլ կարծեցի լուացքի թոկն է կտրուել:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՔՈՍԹԱՆՑԱՅԻ մէջ քանի մը ամիսներէ ի վեր կը գործէ հայերէնի դասընթացք մը, որուն կը հետեւին շուրջ 25 երիտասարդներ: Հակառակ անոր որ դասագիրք հայթայթելու դժուարութիւններ կան, անոնք արդէն նկատելի յաջողութիւն արձանագրած են ու մասնակցած Փետրուար 14-ին Վարդանանց տօնակատարութեան որ տեղի ունեցած է Փետրուար 14-ին տեղւոյն հայկական եկեղեցիին:

**

ԿԻՊՐՈՍԻ Հայութիւնը ունեցած է Եղեռնի իր յուշարձանը. 1990-ին սկսած կառուցումը աւարտած է ու Նիկոսիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցիին շրջափակին մէջ այսօր կանգնած է մարմարակերտ կոթողը: Զայն յղացած է թեմին առաջնորդ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեան. ճարտարապետական չափագրումն ու յատակագիծը պատրաստուած է Յովհ. Կէվհէրեանի կողմէ: Վեց մեթր բարձրութեամբ յուշարձանին կրանիթէ խաչը քանդակած է Լեւոն Թօքմաճեան:

**

ՓԼՈՎՏԻՒԻ «Արաքս» ընկերութեան հիմնարկութեան Ա. տարեդարձին առթիւ, նախ Զատիկի օրը մինչեւ 8 տարեկան երախաներու նուէրներ բաշխուած են, ապա երեկոյեան 120 հոգիի ներկայութեամբ Մշակոյթի Տան մէջ ճատրակի մրցում ու հետաքրքրական խաղեր կազմակերպուած են: Այդ ընթացքին յայտարարուած է «Արաքս - երիտասարդական»ի հիմնումը: «Արաքս» ընկերութիւնը անկախ ու ոչ - քաղաքական բնոյթ ունի:

**

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ Մայիս 11-ին տեղի ունեցած է ճատրակի պատանեկան մրցումներ: Մասնակցած են 37 աշակերտներ, որոնց ուսուցիչն է Ժիրայր Զաքըր: Իրենց տարիքի խմբաւորումներուն մէջ առաջին հանդիսացած են Պարէտ Պինաթըր, Մուրատ Թէմիզ եւ Սեւան Խօզաճառ:

**

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան մէջ Մայիս 10-ին տեղի ունեցած է միջմիութենական արտասանական մրցում մը, մասնակցութեամբ ինը Սանուց Միութիւններու ներկայացուցիչներուն: Օրուան հանդիսավարը՝ Արէտ Անուշեան բարի գալուստ մաղթելէ ետք ներկայացուցած է ժիւրին ու 16 մասնակիցները: Մրցումին աւարտին յուշատախտակներ նուիրուած են մրցանակաւոր Անի Ներսէսեանի, Թալին Խօզզալյաճրի եւ Մանուէլ Աքճամալյալի: Երեկոյթը՝ աւարտած է քօքթէյլով մը:

**

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ, Ապրիլ 14-ին կատարուած է Բարեգործականի 86-րդ տարեդարձը: Ողջոյնի խօսքը արտասանած է Պ. Թումաճան, որ ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ Հրայր Գափէսեան: Ան ընդգծած է Հ.Բ.Ը.Մ.ի գործունէութիւնը, Հայաստանի նկատմամբ եւ Սփիւռքի մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Փակման խօսքը ըսած է Ալեք Մանուկեան:

**

ԼԻԲԱՆԱՆԻ առաջնորդը Արամ Արք. Տէր-Զօրի տաճարին օծումի արարողութենէն Պէյրութ վերադարձի ճամբուն վրայ այցելութիւն մը տուած է Այնճարի ու Զահլէի Հայութեան: Այնճարի մէջ ան հանդիպումներ ունեցած է թաղականութեան, խնամակալութեան, Յառաջ վարժարանի տնօրէնութեան, ուսուցչական կազմին հետ: Յաջորդ օրը Արամ Արք. այցելած է Զահլէ եւ նոյնպէս հանդիպած համայնքի ներկայացուցիչներուն:

**

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ «Յառաջդիմասէր» ակումբին կազմակերպութեամբ Ս. Լէյլէկեան սրահին մէջ Մարտ 24-ին տօնախմբութեամբ մը նշուած է Մայրերու Օրը: Բանախօսած է Մարիա Հալաճեան, շեշտելով հայ մայրերու նկարագրի տոկունութիւնն ու անոնց զոհաբերութեան ոգին: Երեկոյթը աւարտած է խաղերու բաժինով մը որ ուրախ մթնոլորտ ստեղծած է:

**

ԴԱՀԻՐԷԻ Ազգ. առաջնորդարանի գաւիթին մէջ Ապրիլ 5-ին երաժշտահանդէս մը տուած է «Նանար» խումբը, հայկ. ժողովրդական երգերով: Խումբը ղեկավարած է Անահիտ Սարգիսեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԷՐ – ԶՕՐ ԼՈՅՍ ՀԱՅԱՐ

– Տէր – Զօրի Սրբոց Նահատակաց Եկեղեցւոյ օծման առիթով –

Մայիս 5, 1991

Տպարան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Անթիլիաս – Լիբանան

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՈԴԻԿ

ՊԱՐՏԻԶԱԿ

Բառնաբաս Քահանայ Բաբունեան. - Ծնած 1863 Դեկտեմբեր 27-ին: Օծակից Տ. Բարթողիմէոսի:

Իր կարգակիցներէն քիչ մը աւելի պարգած է դառնութեան բաժակը, քանիցս աքսորի հարուածներու եւ սաստիկ ծեծի ենթարկուելով, բանտէ - բանտ մուտ գործելով, փողոտուելով եւ անսուաղ մնալով Տէր Զօրի ճամբուն վրայ, մինչեւ նահատակութիւնը՝ երիցուհւոյն եւ զաւակաց հետ:

Մանուքիա Քահանայ Կէօնտիւրեան. - Ծնած 1875 Մայիս 18-ին: Օծակից Տ. Բարթողիմէոսի. աշխարհականութեանը՝ վարժապետ:

Տարագրութեանց նախօրեակին, Պարտիզակի առաջնորդական փոխանորդ եւ տեղացի յեղափոխականաց իբր պարագլուխ ամբաստանուելով՝ առարկայ կը դառնայ Իպրահիմ Խալըլի սխրագործութեանց: Կը ձերբակալուի եւ «Ֆալախա»յի հարիւրաւոր հարուածներ կ՚ուտէ ներբաններուն: Յետոյ կը խառնուի տեղահան ժողովրդեան հոսանքին եւ զրկանքի դառն չարաթներէ վերջ՝ կը ժամանէ մինչեւ Ազազ, ուրկէ կ՚ուղարկուի Տէր Զօր: Անգամ մը Պոլիսէն՝ իր հասցէին ղրկուած դրամը տեղւոյն նամակատունէն դանձած երբ տուն կը դառնար, ժանտարմաներ կը յարձակին վրան, կը կողոպտեն ու կը նահատակեն զինք: Իրմէ վերջ, ընտանիքն ողջոյն զոհ գացած է Օգոստոսեան աշխատոր ջարդերուն:

Անանիա Ծ. վարդապետ Հաքէլեան. - Ծնած 1867 Յունուար 23-ին: Օծակից Տ. Բարթողիմէոսի: Երիցուհւոյն մահէն վերջ կուսակրօնութիւն ուխտելով՝ ստացած է վարդապետական աստիճանը 1910-ին: Ձեռնասուն Եղիշէ Արք. Դուրեանի, երբ այս վերջինը դեռ եւս վարդապետ՝ կը բոլորէր հոն ուսուցչական արդիւնաւէտ շրջան մը: Տ. Անանիա վարած է ուսուցչական պաշտօններ ծննդավայրին երկսեռ վարժարաններուն մէջ:

Իպրահիմ Խալըլ տեղւոյն երէցներն ու երեւելի աշխարհականները կեղեքած աւտեն, կ՚որոշէ զինքն ալ պատկեցնել իր լարած սոսկալի «Ֆալախա»յին տակ, սակայն բարեխօսութեան մը շնորհիւ կը զերծուի այդ փշշտացիական պատիժէն: Յատաջ բերենք հիմա հատուածներ իր ինքնակենսագրութենէն, որուն մէջ մասամբ կը պատկերացուի իրեն եւ ժողովրդեան մէկ մասին վայրավատին վիճակը: - «Օգոստոս 4-ին Պարտիզակի հօտ Հայութիւնը բռնի ուժով Սէյմէն կ՚իջնէր: Ծեր, կաթուածահար, խեղանդամ հիւանդներ չորս դին. կը մխիթարեմ զիրենք. հայրենակից երկու ծերունիներ ծով կ՚իյնան ու կը խեղդուին. հարկ էր թաղել զանոնք անշուք կերպով: Այս գործերուն հետեւանօք մեկնումս քանի մը օր յապաղած էր, երբ հրաման կ՚ելլէ թէ զինուորի ընտանիքներ, նաեւ բողոքական եւ կաթոլիկ ազգայիններ ազատ էին տեղերնին դառնալու: Զօրս հարիւր թշուառներու թափօր մը կազմուելով՝ կը լեցնեմ ցականներու մէջ ու կը մեկնինք մեր գիւղին նաւամատոյցը: Նիկոմիդիոյ կառավարիչէն խորհուրդով, Ալի Շուքրիի գործը կ՚ըլլայ խումբ խումբ ցրուել զմեզ Թուրք ու Կիւրտի գիւղեր: Զիս ալ հինգ անդամներով հիւանդ հօրս հետ կը փոխադրեն Հիսարին Գարիէ՝ ուր կ՚ապրիմ իբր ի մեհաստանի, ազգակից հինգ ընտանիքներու դրացնութեանը մէջ եւ 3 տարի չարունակ կը հովուեմ անարգարար լքուն ու բռնադատուած Հայութիւնը որ կը մնար շրջակայ 17 խլամ գիւղօրէից մէջ (Հասար, Թաթար, Ազըլ, Տէօշէմէ, Հաճի Օսման, Համիտէ, Լուֆֆիէ, Չէրքէս, Մարայլը, Խօրճին, Տէյիրմէն Տէրէ, Ալի Մէզար, Ջիւբիւք Պայիր, Պուրկուլու, Գամրանա, Պէյլիկ եւ Սէրվէնթիէ): Յուրախ եւ չքաւորութեան հետեւանօք հիւանդութիւն եւ մահեր յաճախադէպ կը դառնային: Եթէ Պատրիարքարանէն մէկ, իսկ Պայպըլ Հաուզէն 13 անգամ Մր. Փիթի բարեսրտութեամբ նպաստ չընդունէի, չորաբեկ հացի մը կարօտ՝ սովամահ կորուստնիս անխուսափելի էր: Այդ հայասէր Ամերիկացիին փութացած եմ մեր երախտագիտութիւնը յայտնել, դաղտնի թուղթ ղրկելով: Հոգեւոր պարտականութիւն մը կատարել, նշխարհ մը՝ բոկոտն ու գլխաբաց հայուհիներով լերան մը զագաթ կամ ձորի մը եզերք թաղել եւ կամ ցաւ մը ամոքել, ատոնք եղան ահա գերագոյն բաւականութիւնս, անբաժան պահելով զգլանի Մաշթոցս եւ կուրծքի Խաչս, բոլորովին անգէտ սակայն թէ հեռուն՝ իմ կարգակից եղբայրներս - սքեմէ եւ մօրուքէ զուրկ - կը հեծէին անլուր տուայտանքներով: Հասար գիւղի շրջանին եւ Նիկոմիդիոյ մէջ 27 պսակ, 28 մկրտութիւն եւ 54 թաղում կատարած եմ: Պատերազմի վերջընթեր ամսոյն, կառավարիչ Սիրէյա արտօնեց Նիկոմիդիա հաստատուիլս, նկատի առնելով ընտանեացս անսուաղ վիճակը: Տակաւ զարձան նաեւ մեր դաւառի տարագիր Հայութեան բեկորները՝ որոնց ի տես ե՛ւ ուրախ էի եւ վշտահար: Պատրիարքական Տեղապահ Գաբրիէլ Ս. Ճէվահիրճեան Նոյեմբեր 29 պաշտօնագրով կը հաղորդէր, թէ որոշմամբ Խառն Ժողովոյ՝ առաջնորդական փոխանորդ կարգուած էի Նիկոմիդիոյ թեմին, մինչեւ ժամանումը Սեբաստիոս Արքեպիսկոպոսի»:

(Շար. 239)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ալէն Թելեան (Իփլիքճեան) եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունիս 9, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՆԵԿՏԱՐ ԱՔՔԱՐ-Ի

(Ծնեալ՝ Փանոսեան)

մահուան (Պոլիս) քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մնացականեան եւ քոյրը, փոխան ծաղկեպսակի 3000 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի Ականունի մասնաճիւղին Տիկին Տիրուհի Քէօլէեանին մէկ հատիկ սիրելի զաւկին՝ Յակոբ Սերոբեանի կսկծալի մահուան առթիւ (առանց «Յառաջ»էն) եւ նաեւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին :

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Լուսիա Տէրտէրեան իր ամուսնոյն՝ Կարապետ Տէրտէրեանի ծննդեան ութսուներորդ տարեդարձի ուրախ առիթով կը նուիրէ 250 Ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, նաեւ համակիրները Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

45, rue de la Défense - Issy-les-Moulineaux

Շաբաթ, Յունիս 1, ժամը 16-ին :

Այս ժողովի ընթացքին համեստ եւ բացառիկ անակնկալ մը տեղի պիտի ունենայ :

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ականունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Յունիս 3, ժամը 20·30-ին

CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարզական Համահայնութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Մուրատ Ասատուրեանի մահուան առթիւ. Քէնտիրճեան ընտանիք 100 Ֆր., այլ նուէր՝ Տիկին Լուիզ Քիւրքճեան 500 Ֆր. :

LA LIBRAIRIE
BOGHOSSIAN

présente

HISTOIRE II

1.- a) LES 40 JOURS DU MUSA DAGH
F. Werfel - Ed. A. Michel, 1989 — 120 FF.
b) Մուսա Տաղի Քառասուն Օրերը
Ֆր. Վերֆէլ
Հայ. Թարգ. Բ. Փափազեան
3 հատոր, Անթիլիաս, 1984 — 180 FF.

2.- ECLOSION ET DEVELOPPEMENT DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE
Al. Khadissian - Ed. Arméniennes, Athènes, 1989 — 100 FF.

3.- LA REPUBLIQUE D'ARMENIE
A. Ter-Minassian - Ed. Complexe, 1989 — 51 FF.

4.- DE STALINE A GORBATCHEV, Histoire d'une République soviétique L'ARMENIE
Claire Mouradian - Ed. Ramsay, 1990 — 185 FF.

En vente sur place et par correspondance + 20 FF. frais de port

Je désire recevoir le(s) livre(s) suivant(s) :
....
....
....
....
+ frais de port FF. ....
soit ....
Nom : .... Prénom : ....
Adresse : ....
CP : .... Ville : ....

117, avenue Jean-Jaurès, 94110 ARCUEIL
Tél. : 47. 40. 81. 32

LA GALERIE LES CENT
8, rue de Jouy — 75004 Paris
Tél. : 42. 77. 30. 00

présente

Alex BERLIAN

PEINTURES

EXPOSITION
du 16 mai au 8 juin
Ouverture du mardi au samedi de 14 à 18h30
Métro : Saint-Paul — Pont Marie

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէր - Յակոբեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Յունիս 2, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

ՋԳՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ-Ի ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Հովանաւորութեամբ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, կազմակերպութեամբ ծնողաց եւ ուսուցչական կազմերուն : Ելոյթ կ'ունենան դպրոցի 110 աշակերտներ եւ պարախումբի 30 անդամ - անդամուհիներ. Յունիս 2-ին, Կիրակի օր, ժամը 15-ին Իսի-ի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

25 Ավիւնիւ Վիքթոր Քռէսոն

Երգ ու պարով, նուագ ու արտասանութեամբ :

Կը հրաւիրուի կրթասէր հասարակութիւնը ներկայ ըլլալու եւ քաջալերելու աշակերտներն ու պատասխանատուները :

Kermesse annuelle

organisée par la Commission des Dames de la Cathédrale Arménienne Apostolique
Serpotz - Tarkmantchatz

au Centre Culturel Saints Sahak-Mesrop
7, 8 et 9 JUIN
de 10 heures à 18 heures

— PROGRAMME —

Vendredi 7 Juin
— 19 heures : Inauguration de la KERMESSE
— 21 heures : Conférence «l'Arménienne à travers l'histoire» par Mme Nevart Madoyan-Darakdjian *Prof. à l'Université d'Alep (Syrie) Diplômée de l'Université d'Erevan Diplômée de la Sorbonne.*

Samedi 8 Juin
— 16 heures : «THEYASEGHAN» et présentation de vêtements.

Dimanche 9 Juin
— 10 heures : Messe solennelle
— 11 heures : Requiem à la Mémoire des disparues de la Commission des Dames
— 15 heures : Tirage de la Tombola.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ՓՐՈՖ. ՖՐ. ՖԷՅՏԻԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Փրոֆէսէօր Ֆրէտէրիճ Ֆէյտիի մահուան առթիւ Տիկին Շ. Հաճէր - Ղազարոսեան եւ Պետրոսեան ընտանիքը 500 ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (առանց «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսմոյի Լեօլա Սասունի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին Կիրակի, Յունիս 2-ին, յետ պատարագի Մարսէյլի Ս. Յակոբ (Պուլվար Օսմօ) Եկեղեցւոյ մէջ :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Յունիս 2, Կիրակի օր, Տօն է Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագիչը այս առթիւ նաեւ, ի ժամ պատարագի, Դպրութեան եւ Սարկաւագութեան աստիճան պիտի շնորհէ Դ. Դասս մի քանի արժանաւոր դպիրներու խարտաւիլակութեամբ Մովսէս Աւագ Քահանայ Գալէնտէրեանի :

Յաւարտ եկեղեցական արարողութեան տեղի կ'ունենայ պատշաճ պատուասիրութիւն եկեղեցւոյս կից սրահին մէջ :

Սկիզբ ժամերգութեան 8·30 :

Պատարագ 9·30 :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿՈՒՄ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ներկայութեամբ ընկերուհի՝
ՄԱՍԻՍ ԽԻԼԻԽԻՊԷՅԵԱՆԻ

եւ ընկերուհի՝
ՀԵԼԷՆ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ - ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ
Նախագահուհի Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի

Կիրակի, Յունիս 2, ժամը 15-ին Ազգային Տան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie, 69003 Lyon

Յայտագրի վերջաւորութեան տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն :

Մուտքը ազատ է :

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
(ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ)

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

A MONTMORENCY (95)
44-50, avenue Charles de Gaulle

Dimanche 2 Juin à partir de 11 heures

Partie artistique :
MASSIS — MARDIK
Chants et poésies interprétés par les élèves du cours NAREG d'Enghien les Bains

Entrée gratuite — Parking

Toutes mesures de protection ont été prévues en cas de mauvais temps. Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48 - 78 - 02 - 99 ou à la Maison de retraite de Montmorency : 39 - 83 - 20 - 67

Départ Gare du Nord à partir de 10 heures, tous les quarts d'heure, jusqu'à 18 heures, descendre à Enghien, prendre l'autobus n° 13 jusqu'à l'arrêt Rue de Groslay

LE COLLEGE
TEBROTZASSERE
est heureux de vous inviter le Dimanche 16 Juin à 20 heures
à une

CROISIERE SUR LA SEINE

à bord du *CHATEAU GAILLARD*
avec

DINER DANSANT

animé par un orchestre TZIGANE

Départ Quai de Grenelle — Paris 15ème, Face à l'Hôtel Nikko
Levée de l'ancre à 21 h. précises

Réponse rapide souhaitée — Participation aux frais : 400 F. par personne
(Tenue de soirée) — Réservation au Collège Tebrotzassère
Tél. : (1) 43. 81. 01. 72

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville. 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 — SIRET : 51027317 A R.C. Paris